Caietele CNSAS

Anul IV, nr. 1-2 (7-8)/2011

Acest volum a fost publicat cu sprijinul financiar al FUNDAȚIEI KONRAD ADENAUER

Caietele CNSAS

Revistă semestrială editată de

Consiliul Național

pentru Studierea Arhivelor Securității

Anul IV, nr. 1-2 (7-8)/2011

Editura CNSAS
București
2013

Consiliul Naţional
pentru Studierea Arhivelor Securităţii
Bucureşti, str. Matei Basarab, nr. 55-57, sector 3
www.cnsas.ro

Caietele CNSAS, anul IV, nr. 1-2 (7-8)/2011

ISSN:1844-6590

Coperta: **Cătălin Mândrilă**

Machetare computerizată: **Liviu Ţăranu**

Corectură text în limba engleză: **Gabriela Toma**

Editura Consiliului Naţional
pentru Studierea Arhivelor Securităţii
e-mail: editura@cnsas.ro

CUPRINS

I. Aparatul represiv comunist: instituții, cadre, obiective

II. Sub lupa Securității

III. Sistemul totalitar din România: aspecte ideologice, economice şi militare

V. Recenzii. Note de lectură

SUMMARY

I. THE COMMUNIST REPRESSIVE SYSTEM: INSTITUTIONS, OFFICERS AND OBJECTIVES

II. UNDER SECURITATE'S STRICT SURVEILANCE

I. APARATUL REPRESIV COMUNIST: INSTITUȚII, CADRE, OBIECTIVE

Liviu **PLEŞA**

CADRELE SECURITĂȚII ÎN TIMPUL LUI TEOHARI GEORGESCU

SECURITATE'S STAFF UNDER TEOHARI GEORGESCU

Teohari Georgescu was the head of the Ministry of the Interior between 1948 and 1952. That period was a stage of adjustment of the Securitate's leaders to the staff policy of the newly created institution. The leaders were in a permanent search for solutions, because they had to deal with several urgent matters, such as: the purge of former employees, the recruitment of loyal Party members, preferably workers from countryside, and the coverage of a large number of vacancies. Without a clear and coherent staff policy and without rigorous procedures of selection, verification and promotion, the recruitment of the Securitate's officers was often done randomly.

Ideological criteria were more important than cultural and professional training, which resulted in a low quality recruitment process. Under those circumstances, the inclusion in the Securitate of a large number of poorly trained candidates, with behavioral, moral and professional problems, was inherent. In that context, the first guidelines regarding promotion, transfer to other units, rewards and sanctions were laid down.

Etichete: Teohari Georgescu, cadrele Securității, trecere în rezervă, încadrări, comportament

Keywords: Teohari Georgescu, Securitate's staff, reserve, recruitment, behavior

Introducere. Anii 1945-1948

În guvernele care s-au aflat la conducerea României imediat după 23 august 1944, P.C.R. a încercat să preia controlul asupra unora dintre principalele pârghii de putere din stat: Justiția şi Internele[1]. Partidul Comunist, având sprijinul sovieticilor, a reuşit să-l impună pe Teohari Georgescu în funcția de subsecretar de stat la Ministerul Afacerilor Interne în guvernele Sănătescu II şi Rădescu, el răspunzând de probleme administrative[2]. Poziția convenea comuniştilor, întrucât de ea depindea numirea primarilor şi a prefecților, ceea ce i-a ajutat foarte mult la adjudecarea acestor posturi foarte importante din administrația teritorială.

---

[1] La 29 octombrie 1944, la şedința Consiliului F.N.D. referitoare la formarea noului guvern Sănătescu, Ana Pauker arăta că, pentru ca formațiunea lor să participe la guvernare, „condiția este ca să avem în mână aparatul de Siguranță, ca să nu ne pună piedici" (Radu Ciuceanu, Corneliu Mihail Lungu (coord.), Florin Constantiniu (responsabil volum), Sever Catalan, *Stenogramele şedințelor conducerii P.C.R. 23 septembrie 1944-26 martie 1945*, Bucureşti, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, Arhivele Naționale ale României, 2003, p. 107).

[2] Ioan Scurtu, Ion Alexandrescu, Ion Bulei, Ion Mamina, *Enciclopedia de istorie a României*, Editura Meronia, Bucureşti, 2001, pp. 144-145.

La scurt timp după numirea sa, Teohari Georgescu a încercat să plaseze persoane agreate de P.C.R. în structurile organelor de Siguranţă, lovindu-se însă de opoziţia lui Nicolae Rădescu. Practic, Partidul Comunist a putut să-şi impună propriile cadre în M.A.I. doar după 6 martie 1945, când lui Teohari Georgescu i s-a încredinţat conducerea ministerului.

Numirea în funcţii de conducere la Siguranţă şi Poliţie a unor persoane de încredere era imperios necesară pentru P.C.R., care dorea să folosească aceste instituţii pentru a prelua cât mai repede controlul asupra întregii societăţi. Anihilarea partidelor politice, comunizarea administraţiei şi a celorlalte structuri de stat au fost facilitate de aportul informativ şi operativ al organelor de Siguranţă.

Pentru transpunerea în practică a acestor deziderate, liderii comunişti erau conştienţi de faptul că angajaţii structurilor represive trebuia să fie cât mai fideli noii puteri. Din aceste motive, P.C.R. a trecut imediat la epurarea organelor de Siguranţă şi Poliţie. Trebuie însă amintit şi faptul că purificarea acestor structuri a fost cerută şi de unele partide democratice, precum ar fi P.S.D.[3] şi P.N.Ţ., în cadrul operaţiunii mai largi de „defascizare" a aparatului de stat.

Primele măsuri au fost iniţiate încă din toamna anului 1944, când Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie a înfiinţat o comisie pentru cercetarea activităţii angajaţilor M.A.I.[4]. La 6 octombrie 1944, în cadrul S.S.I. s-a format Comisia pentru purificarea funcţionarilor civili[5], iar la 16 decembrie 1944 a fost constituită Comisia de epurare din M.A.I., condusă de cei trei subsecretari de stat: Teohari Georgescu, Virgil Stănescu şi Dimitrie Nistor[6].

În teritoriu, liderii locali ai P.C.R. din anumite judeţe nu au mai aşteptat ordinele şi instrucţiunile de la centru şi au trecut din proprie iniţiativă la înlocuirea şefilor de Poliţie cu membri de partid. Această situaţie a declanşat chiar nemulţumirea lui Teohari Georgescu, care nu dorea ca operaţiunea să se desfăşoare haotic sau prea brutal (în condiţiile în care P.C.R. nu deţinea integral puterea şi risca să determine o reacţie ostilă a Aliaţilor occidentali)[7]. Ulterior şi Teohari Georgescu avea să fie

[3] La 29 octombrie 1944, la o şedinţă a Consiliului F.N.D., Titel Petrescu era de părere că la Direcţia Generală a Siguranţei şi la Prefectura Capitalei „trebuie organizată epuraţia", operaţiune ce trebuia efectuată chiar de către subsecretarul de stat de la M.A.I. numit de F.N.D., adică de Teohari Georgescu (R. Ciuceanu, C.M. Lungu, F. Constantiniu, S. Catalan, *op. cit.*, p. 105).
[4] Comisia a fost înfiinţată la 30 septembrie 1944, în baza Decretul-Lege nr. 461/19 septembrie 1944, şi avea în vedere verificarea tuturor celor angajaţi după 10 februarie 1938. La conducerea acestei comisii a fost numit Grigorescu Alexandru, consilier la Curtea Superioară Administrativă (Alexandru-Alin Spânu, *Organizarea şi activitatea Direcţiei Generale a Poliţiei (6 martie 1945-31 decembrie 1947)*, în „Arhivele Securităţii", vol. II, Bucureşti, Editura Nemira, 2006, p. 12).
[5] Florian Banu, *„Un deceniu de împliniri mărețe". Evoluția instituțională a Securității în perioada 1948-1958*, cuvânt înainte de Gheorghe Buzatu, Iaşi, Editura Tipo Moldova, 2010, p. 65.
[6] A.A. Spânu, *op. cit.*, p. 14.
[7] Criticile au fost făcute la 14 decembrie 1944, la şedinţa cu delegaţii Regionalelor P.C.R. (R. Ciuceanu, C.M. Lungu, F. Constantiniu, S. Catalan, *op. cit.*, p. 210).

nesatisfăcut de faptul că amploarea epurărilor a fost mai redusă decât dorea P.C.R.[8], dar considera că în acel stadiu prudenţa era necesară.

Imediat după 6 martie 1945, Teohari Georgescu a trecut la îndepărtarea multora dintre cadrele de conducere de la nivel central şi teritorial care nu prezentau încredere. La 10 martie 1945, ministrul Afacerilor Interne declara: „A trebuit să schimb aproape întreg aparatul. Din 40 de inspectori etc., 30 erau legionari şi trebuia să-i scot întâi pe aceştia, pentru ca să pot porni mai departe”[9]. Epurările au continuat în acelaşi ritm şi în următoarele săptămâni, fiind vizaţi îndeosebi şefii locali de Siguranţă şi Poliţie[10]. La 26 martie 1945, Teohari Georgescu afirma: „Mai sunt elemente care trebuie să iasă, pentru a asigura mişcările libere în Siguranţă. Şi aceasta este una din sarcinile mari. În ţară s-au făcut lucruri frumoase. S-au schimbat toţi chestorii, comisarii şi s-a trecut la arestări”[11].

Epurările au fost accelerate după emiterea Decretului-Lege nr. 446/30 martie 1945 privind „purificarea administraţiei publice”[12], astfel încât în anii 1945-1946 au fost scoase din M.A.I. numeroase persoane[13].

Spre exemplu, la 15 aprilie 1945, la S.S.I. s-au întocmit tabele cuprinzând numele a cca 80 persoane ce urmau a fi luate în discuţie în legătură cu o eventuală îndepărtare din serviciu. Motivele invocate erau în general nepolitice, ţinând mai mult de lipsa de profesionalism sau de comportament necorespunzător: „rea purtare”, „greşeli în serviciu”, „rea comportare în afara serviciului”, „lipsă de tact”, „joc de cărţi”, „joc de curse”, „afacerist”, dar şi „simpatizant legionar” sau chiar „are un frate simpatizant legionar”[14].

Nu în ultimul rând, o altă triere a personalului Siguranţei a avut loc şi cu puţin timp înainte de înfiinţarea Securităţii, dorindu-se ca angajaţii noii instituţii să fie persoane cât mai de încredere, mai ales că ei trebuia să aplice măsurile represive pe care regimul urma să le ia.

La 1 august 1948, prin Decizia nr. 9.462, semnată de ministrul adjunct Marin Jianu, au fost „comprimate” 108 cadre din Siguranţă, cele mai multe din Bucureşti (25),

---

[8] Teohari Georgescu la şedinţa Biroului Politic din 10 martie 1945: „Nu sunt mulţumit nici eu cum au mers lucrurile, cu toate că din cei pe care îi aveam la Ministerul de Interne am scos 100 de inşi” (*Ibidem*, p. 349).

[9] *Ibidem*, p. 350.

[10] Referitor la instalarea sa în fruntea Poliţiei din Sibiu, în martie 1945, Gheorghe Crăciun precizează: „În această instituţie trebuia introdusă ordinea, cinstea şi omenia, trebuia epurat aparatul de elementele abuzive, corupte şi necinstite, în primul rând trebuiau arestaţi foştii şefi” (Luminiţa Banu, *Ofiţerul de Securitate – prototip al „omului nou”*, în „Historia”, nr. 82, octombrie 2008, p. 61).

[11] R. Ciuceanu, C.M. Lungu, F. Constantiniu, S. Catalan, *op. cit.*, p. 360.

[12] Ioan Scurtu (coord.), *România. Viaţa politică în documente. 1945*, studiu introductiv de Ioan Scurtu, Arhivele Statului din România, Bucureşti, 1994, pp. 230-232.

[13] Imediat după 6 martie 1945, 155 cadre au fost epurate, 1.284 îndepărtate disciplinar, iar altele au fost trecute în cadru disponibil. La 21 ianuarie şi 10 februarie 1946 au fost concediate noi persoane din M.A.I., în cadrul unor alte campanii de epurări ale administraţiei (A.A. Spânu, *op. cit.*, p. 15, 23).

[14] F. Banu, *„Un deceniu…*, p. 65.

Galaţi (19) şi Cluj (14). Prin Deciziile nr. 9.647-9.649 au fost disponibilizate alte 63 cadre, din serviciile centrale şi teritoriale ale Siguranţei[15]. Actele au fost emise în baza Deciziei nr. 210/1948 a Comisiei pentru Redresarea Economică şi Stabilizarea Monetară şi a art. 46 din Legea nr. 80/1948 privind bugetul de stat pe anul 1948/1949. De asemenea, la aceeaşi dată un număr de 20 angajaţi au fost trecuţi în retragere, în vederea pensionării[16].

Decizii de acest tip au fost luate pe parcursul întregii luni august 1948, când au avut loc disponibilizări masive din cadrul Siguranţei. La 17 august 1948 s-a hotărât comprimarea altor 138 cadre din aparatul central, cărora li s-au adăugat 108 angajaţi din teritoriu (24 de la Galaţi, 16 de la Iaşi, 12 de la Constanţa etc.)[17]. Este de remarcat faptul că printre cei înlăturaţi acum din aparatul represiv s-au numărat şi persoane încadrate după 1945, reverificarea biografiilor unora dintre ei scoţând la iveală fapte ce-i făceau incompatibili cu calitatea de angajaţi ai M.A.I. De pildă, la 31 august 1948 a fost disponibilizat Grigore Apolon (încadrat la 1 noiembrie 1947 ca agent la Biroul de Siguranţă Sulina), pe motiv că „nu inspiră încredere, deoarece în 1936-1937 a făcut parte din mişcarea fascistă cuzistă”[18].

În anul 1945, unii dintre foştii comisari şi agenţi de Siguranţă şi Poliţie au fost nu doar disponibilizaţi, ci chiar arestaţi şi anchetaţi timp de câteva luni. Acele persoane care anterior regimului comunist participaseră la acţiuni împotriva P.C.dR. au fost anchetate cu minuţiozitate, apoi judecate şi încarcerate. Cel a care a imprimat linia politică în acest sens a fost Vasile Luca, în şedinţa Biroului Politic al C.C. al P.C.R. din 10 martie 1945 el cerând arestarea imediată a poliţiştilor: „Dacă aşteptăm întâi epurarea Poliţiei şi apoi îi arestăm, apoi ajungem la dracu (…) Internele trebuie să treacă înainte de celelalte resorturi, până se face legea. Avem lege, pe asta, cât de slabă, dar îi arestăm şi apoi completăm legea”[19]. În consecinţă, Teohari Georgescu s-a conformat imediat, astfel încât chiar a doua zi au fost arestate mai multe cadre superioare din Direcţia Generală a Poliţiei şi S.S.I., precum şi toţi comisarii-şefi din Bucureşti[20].

Un val masiv de arestări a avut loc în anul 1948, chiar înaintea înfiinţării D.G.S.P. În baza Decretului M.A.N. nr. 207/18 august 1948, a fost emis Ordinul M.A.I. nr. 26.500, prin care au fost reţinuţi şi încarceraţi peste 1.000 foşti angajaţi ai S.S.I., Siguranţei şi Jandarmeriei[21].

Lipsa cadrelor pregătite a determinat totuşi P.C.R. să menţină în Poliţie şi Siguranţă mare parte din foştii angajaţi, cel puţin pentru o perioadă. A doua zi după formarea guvernului Groza, Gheorghiu-Dej preciza că M.A.I. „trebuie să-şi organizeze aparatul (…) folosind bineînţeles elementele vechi, specializate. Noi nu le putem da cu

[15] A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.346, vol. 2, ff. 7-11, 92-118.
[16] Prin Decizia nr. 9.643 (*Ibidem*, ff. 44-45).
[17] *Ibidem*, vol. 3, ff. 4-8, 34, 70-72, 82-85.
[18] A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 301, f. 20.
[19] R. Ciuceanu, C.M. Lungu, F. Constantiniu, S. Catalan, *op. cit.*, p. 346.
[20] În august 1945, 21 dintre ei au fost trimişi în instanţă şi condamnaţi, dintre care şase la muncă silnică pe viaţă (A.A. Spânu, *op. cit.*, p. 23).
[21] Liviu Ţăranu, *Problema cadrelor în M.A.I. (1948-1965)*, în Gheorghe Onişoru (coord.), *Totalitarism şi rezistenţă, teroare şi represiune în România comunistă*, Bucureşti, C.N.S.A.S., 2001, p. 30.

piciorul. Ar însemna să fim nişte romantici, dacă nu vom şti să ne folosim de aceste elemente”[22].

În aceeaşi perioadă, Teohari Georgescu arăta că, deşi a trecut la epurarea aparatului Siguranţei, în anumite locuri şi mai ales în Bucureşti – unde nevoile operative erau foarte mari – au fost păstraţi „o serie de oameni vechi, recomandaţi ca prieteni ai noştri şi se poate face treabă cu ei”[23].

Pentru a se realiza o cât mai bună selecţie a vechilor cadre ce puteau fi păstrate în M.A.I., în vara anului 1945 a fost înfiinţat Sindicatul lucrătorilor din Poliţie, printre scopurile căruia se număra şi „atragerea elementelor cinstite la acţiunile favorabile mişcării revoluţionare”[24].

Conducerea M.A.I. a fost împiedicată să treacă rapid la epurarea cvasitotală a aparatului din subordine de nevoia acută de personal, şefii de compartimente cerând continuu suplimentarea numărului de subalterni pentru a-şi putea desfăşura activitatea cât mai eficient[25]. În 1947, din cei 9.339 angajaţi ai M.A.I., doar 3.724 fuseseră încadraţi după 23 august 1944[26]. Aceste persoane au fost înlocuite treptat, pe măsură ce regimul şi-a creat propriile cadre.

Încă de la început au fost stabilite nişte criterii minime care trebuiau îndeplinite de cei care urmau a fi angajaţi în M.A.I. La 15 mai şi 18 mai 1945, Direcţia Generală a Poliţiei a emis două ordine circulare referitoare la aceste condiţii[27].

La 20 iunie 1947, Direcţia Generală a Poliţiei de Siguranţă s-a transformat în Direcţia Generală a Siguranţei Statului. În acea perioadă, conducerea Siguranţei îşi propunea ca până la 7 noiembrie acelaşi an (aniversarea revoluţiei din U.R.S.S.) să aibă încadrat 50% din necesarul de personal, estimat la cca 4.000 persoane. Totodată, au fost stabilite şi câteva principii generale în acest sens: „încadrarea personalului cu membri de partid şi nemembri, simpatizanţi apropiaţi politic, cu perspective de a deveni membri de partid, cu verificarea şi avizul prealabil al partidului; civili primim numai de la partid sau propuşi de noi şi verificaţi de partid; militari, daţi numai de partid, fără a face noi propuneri nominale”.

Pentru transpunerea în practică a acestor principii, precum şi pentru verificarea ocupanţilor posturilor de conducere din Siguranţă, s-a format o comisie, condusă chiar de şeful Siguranţei, col. Popescu N., alături de care mai făceau parte inspectorii generali Marin Jianu şi Vladimir Mazuru, chestorii Alexandru Jurim şi Ervin Voiculescu, comisar şef Alexandru Voinescu şi „doi tovi de la C.C.”[28].

La 15 octombrie 1947, Avram Bunaciu a decis transformarea comisiei de mai sus într-o Comisie pentru selecţionarea şi încadrarea în funcţii la Siguranţă, formată din

---

[22] R. Ciuceanu, C.M. Lungu, F. Constantiniu, S. Catalan, *op. cit.*, p. 41.
[23] *Ibidem*, p. 360.
[24] lt.-col. Grozavu Mihai, *Comisarul Ioan Şulea*, în „Magazin Istoric”, nr. 3/1976, p. 15.
[25] La sfârşitul anului 1946, şeful Chesturii de Poliţie a Municipiului Cluj, prim chestorul Gheorghe Crăciun, le atrăgea atenţia superiorilor de la centru că „trebuie neapărat a se lua măsura de a se da personal suficient. Căci numai în acest fel se va putea face faţă problemelor” (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 13.809, f. 25).
[26] A.A. Spânu, *op. cit.*, p. 15.
[27] F. Banu, *„Un deceniu…*, p. 115.
[28] *Ibidem*, p. 58-59.

Marin Jianu, Vladimir Mazuru şi Alexandru Neacşu [29]. Tot de la această dată, Vladimir Mazuru a fost însărcinat cu coordonarea şi rezolvarea tuturor mişcărilor de personal din Siguranţă (numiri, avansări, demisii, sancţionări etc.)[30]. Trebuie să menţionăm faptul că Mazuru avea experienţă în acest domeniu, el îndeplinind anterior funcţia de instructor pentru probleme de cadre la C.C. al P.C.R. (1946-1947).

Într-o circulară trimisă Comitetelor judeţene de partid la 3 iunie 1948 de către C.C. al P.M.R. erau precizate criteriile generale pe baza cărora urma să se facă selecţia persoanelor trimise de partid în M.A.I.: „muncitorii din industrii în vârstă de 24-30 ani, tovarăşi muncitori cu vechime în partid de cel puţin un an, perfect verificaţi din toate punctele de vedere, oameni sănătoşi, voinici, fără nici un defect fizic şi pe cât posibil să nu aibă greutăţi familiale (…) Pentru a preîntâmpina defecţiunile din trecut, e necesar să se stea de vorbă cu aceşti tovarăşi, ca ei să ştie unde sunt trimişi şi să consimtă”[31].

Se observă faptul că nicăieri nu se vorbeşte de necesitatea ca cei încadraţi să dea dovadă de minime calităţi necesare pentru a munci la Siguranţă, contând doar loialitatea politică şi provenienţa socială. Aceasta în pofida solicitărilor unor cadre de conducere ca personalul ce urma a fi încadrat să îndeplinească mai ales cerinţele profesionale necesare pentru a-şi îndeplini cât mai bine sarcinile. La sfârşitul anului 1946, Gheorghe Crăciun, cerea suplimentarea numărului de angajaţi din subordine, subliniind însă că avea nevoie doar de oameni ce îndeplineau anumite condiţii: „Personalul care se va repartiza să fie instruit şi să aibă aptitudini de a corespunde la Biroul Siguranţei, întrucât se cere un adevărat «miros de copoi». Unui poliţist [i] se cer două calităţi esenţiale: perspicacitate şi inteligenţă, pe lângă cele secundare, care sunt foarte importante (auz-văz) şi când ne referim la acestea trebuie să menţionăm imaginaţia retrospectivă şi vizuală, care sunt de o importanţă covârşitoare pentru un poliţist”[32].

În 1947, pentru încadrarea în Siguranţă, fiecare viitor angajat trebuia să susţină un examen scris. Acesta era însă formal, subiectele fiind banale (de genul „Descrierea liberă a localităţii natale” sau „Care sunt provinciile României şi capitalele lor?”[33]), astfel încât promovarea lui nu ridica nici un fel de problemă.

Spionii şi agenţii sovietici

O dată cu venirea P.C.R. la putere, U.R.S.S. a preluat rapid controlul asupra serviciilor secrete din România, la conducerea acestora fiind impuşi spioni sovietici, unii de origine rusă. La 27 aprilie 1945, Emil Bodnăraş a primit sarcina de a coordona toate serviciile de informaţii din ţară. În subsidiar, Bodnăraş s-a ocupat şi cu numirea în funcţiile cheie din aceste structuri a agenţilor sovietici şi a ofiţerilor acoperiţi ai N.K.V.D. sau I.N.U. În subordinea lui Bodnăraş se aflau Lucian Stupineanu[34], apoi

---

[29] A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 38, f. 100.

[30] Idem, dosar nr. 45, f. 70.

[31] F. Banu, *„Un deceniu…*, p. 117.

[32] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 13.809, ff. 25-26.

[33] A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 21.787, ff. 4-5.

[34] Lucian Stupineanu a avut legături cu mişcarea comunistă în perioada interbelică, iar după revenirea în ţară s-a apropiat de Emil Bodnăraş, ajutându-l la organizarea Formaţiunilor de Luptă Patriotice. În baza acestor servicii, ca şi a legăturilor sale cu N.K.V.D., la 12 iulie 1945 Bodnăraş l-a numit director general al S.S.I., funcţie pe care a deţinut-o până la 9 ianuarie 1947.

Sergiu Nicolau (Serghei Nikonov)[35], dar şi Alexandru Nicolschi[36], numiţi în perioada următoare în fruntea S.S.I., respectiv a Corpului Detectivilor. Relevant este şi faptul că în 1948, în fruntea D.G.S.P. a fost instalat Gheorghe Pintilie (Pantelei Bodnarenko), recrutat ca agent al N.K.V.D. în anii '20. Atât Bodnăraş, cât şi Nikonov, Nicolschi sau Pintilie fuseseră anterior condamnaţi şi deţinuţi în România pentru spionaj în favoarea Uniunii Sovietice, iar Stupineanu a dezertat la sovietici pe frontul de răsărit şi a fost folosit ca translator de către N.K.V.D., cu care a şi venit în Bucureşti. La rândul său, Emil Bodnăraş primea directive de la şeful delegaţiei sovietice din Comisia Aliată de Control ce se afla în România, Dmitri Fedîcikin (1944-1947)[37].

În afara celor menţionaţi anterior, au fost încadraţi şi alţi agenţi sovietici trimişi în România în perioada interbelică. Fiind descoperiţi de Siguranţă şi arestaţi, aceştia au fost colegi de detenţie cu liderii comunişti din închisori, inclusiv cu Gheorghiu-Dej. Pentru a oferi câteva nume, îi amintim aici pe Piotr Goncearuc şi Vania Didenko, care au fost implicaţi chiar şi în lupta pentru putere din P.C.R., având, printre altele, sarcina de a-i supraveghea pe Ştefan Foriş şi Lucreţiu Pătrăşcanu. Lui Goncearuc i s-a încredinţat apoi conducerea structurii de Contraspionaj din S.S.I. şi apoi M.A.I., pe care a deţinut-o până în 1953[38]. Un alt agent sovietic, Valeriu Bucicov, a fost numit în 1948 în fruntea Direcţiei a VI-a din D.G.S.P., care răspundea de paza demnitarilor, fiind plasat aşadar în imediata apropiere a lui Gheorghiu-Dej şi a liderilor comunişti români[39]. Din 1950, la conducerea Direcţiei Securităţii Capitalei s-a aflat col. Stancu Aurel, care urmase un curs de spionaj în U.R.S.S. şi fusese încadrat în N.K.V.D. în perioada 1942-1946[40]. Înlocuitor lui Nikonov în fruntea D.I.E. a fost gen.-mr. Vâlcu

---

Peste numai un an, la 5 martie 1948, avea să fie arestat ca suspect de evaziune în Occident, fiind închis fără judecată la Penitenciarul Văcăreşti, unde a şi decedat în aprilie 1953 (F. Banu, *„Un deceniu*…, p. 66).

[35] Serghei Nicolau a ocupat funcţia de director general al S.S.I./şef al Direcţiei I Informaţii Externe în perioada 9 ianuarie 1947-6 ianuarie 1953, după care a fost numit şef al Direcţiei Informaţii Militare din Marele Stat Major al M.F.A. (martie 1954-26 noiembrie 1960) şi şef al Direcţiei de Control din M.F.A. (26 noiembrie 1960-decembrie 1963). A fost trecut în rezervă în decembrie 1963. Pentru alte detalii biografice a se vedea: Florica Dobre (coord.), Florian Banu, Theodor Bărbulescu, Camelia Ivan Duică, Liviu Ţăranu (eds.), *Securitatea. Structuri – cadre. Obiective și metode*, vol. I, *1948-1967*, studiu introductiv de Florian Banu, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2006, pp. 702-703.

[36] Alexandru Nicolschi a preluat conducerea Corpului Detectivilor la 24 martie 1945. La 17 august 1947 a fost numit subdirector general al Direcţiei Poliţiei de Siguranţă, pentru ca în 1948 să devină subdirector general al D.G.S.P., iar ulterior secretar general al M.A.I. 1953-1961 (A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 55, f. 38).

[37] Gabriel Catalan, Mircea Stănescu, *Scurtă istorie a Securității*, în „Sfera Politicii", nr. 109/2004, pp. 38-39.

[38] Goncearuc Piotr (Petea) a fost numit şef al Secţiei Contraspionaj din S.S.I., apoi şef al Direcţiei a II-a Contraspionaj (Dennis Deletant, *Securitatea și statul polițienesc în România (1948-1964)*, în „Dosarele Istoriei", nr. 5/1996, p. 27).

[39] *Ibidem*.

[40] Nicolae Ioniţă, *Fișe biografice ale șefilor direcțiilor regionale de Securitate de la sfârșitul anilor '50*, în „Caietele C.N.S.A.S.", nr. 5/2010, pp. 24-25.

Vasile, care era şi ofiţer acoperit al I.N.U.[41]. Col. Iszak Adalbert, locţiitor al şefului D.I.E. din 1951, era şi el fost spion sovietic, se pare chiar ofiţer I.N.U.[42]. De asemenea, tot spion sovietic era şi gen.-mr. Mazuru Vladimir, cel care a coordonat politica de cadre a Siguranţei şi Securităţii în perioada 1947-1952[43].

După cum se poate observa, spionii sovietici au fost plasaţi în diverse poziţii cheie, fie în fruntea organelor de informaţii, fie în imediata apropiere a conducătorilor P.C.R. şi mai ales a lui Gheorghiu-Dej[44].

Prezenţa consilierilor sovietici în cadrul Securităţii, precum şi activitatea în România a altor ofiţeri de informaţii şi demnitari ai U.R.S.S., nu aveau numai efecte pozitive pentru organele de informaţii româneşti. Aceasta pentru că sovieticii nu s-au mulţumit doar să pregătească şi să asiste cadrele Securităţii, ci au trecut şi la recrutarea ca agenţi a unora dintre ofiţeri. Aria de interes a sovieticilor viza în principal angajaţii din compartimentele de informaţii externe.

Interesant este faptul că cel care a protestat cel mai vehement faţă de această practică a fost şeful S.S.I./D.I.E. din perioada 1947-1952, gen.-mr. Nicolau Serghei, ceea ce ar fi fost un gest normal dacă nu am ţine cont de faptul că era un fost spion sovietic, el dezertând din armata română în perioada interbelică pentru a fugi în U.R.S.S. Conform lui Gheorghe Pintilie, Nicolau a ridicat această problemă de mai multe ori în faţa lui Gheorghiu-Dej, aducând şi probe concrete, dar liderul P.M.R. – cu toate că formal i-a dat dreptate – nu a dorit să intervină pentru stoparea fenomenului. În acea perioadă, Gheorghiu-Dej urmărea să obţină sprijinul sovieticilor pentru înlăturarea grupului Ana Pauker, astfel încât nu s-a opus recrutării ofiţerilor români de Securitate de către sovietici[45]. Opoziţia gen.-mr. Nicolau Serghei nu a rămas însă fără urmări[46], la 6 ianuarie 1953 el fiind înlocuit cu gen.-mr. Vâlcu Vasile, care probabil s-a arătat mult mai docil în acest sens.

Alogenii

După instalarea guvernului Groza, comuniştii au trecut rapid la numirea propriilor oameni în structurile de conducere ale organelor de Siguranţă şi Poliţie

[41] Cristian Troncotă, *Istoria Securităţii regimului comunist din România. 1948-1964*, Bucureşti, I.N.S.T., 2003, p. 47.
[42] *Ibidem*, pp. 47-48.
[43] F. Dobre (coord.), *Securitatea*…, vol. I, p. 702.
[44] Amintim şi faptul că secretara lui Gheorghiu-Dej era Nina Nikonova, soţia lui Serghei Nicolau, iar şeful său de cabinet era Mihail Gavrilovici, cunoscut şi el ca fiind agent al serviciilor de spionaj sovietice (G. Catalan, M. Stănescu, *op. cit.*, p. 39).
[45] „Serghei a ridicat problema foarte tare la Ghiţă că sovieticii recrutează ofiţerii şi că lucrează peste capul lui cu Ana. Ghiţă a spus: «Lasă-i dracului». A venit încă o dată şi atunci a avut loc un scandal mare între Nicolau şi Şuta, care era secretar la Ambasada sovietică. Nicolau Serghei a insistat foarte mult şi, ca dovadă, a prins pe unii. Tot timpul se plângea lui Ghiţă de această problemă, iar Ghiţă îi tot zicea: «Lasă-i dracului. Nu mai face din ţânţar armăsar». Şuta a ajuns atunci până la Stalin" (Gheorghe Buzatu, Mircea Chiriţoiu (eds.), *Agresiunea comunismului în România. Documente din Arhivele Secrete*, vol. I, Bucureşti, Editura Paideia, 1998, pp. 168-169).
[46] În 1967, Pintilie susţinea că „ce a păţit el după aceea de la sovietici şi de la ai noştri numai el ştie" (*ibidem*).

centrale şi locale. De regulă, au fost încadraţi în aceste poziţii foşti ilegalişti, de loialitatea cărora P.C.R. era sigur[47]. Dintre aceştia, au fost preferate persoane care după 23 august 1944 participaseră şi se remarcaseră în diverse acţiuni de preluare a puterii centrale şi locale (debarcarea unor prefecţi şi primari, manifestaţii împotriva guvernului Rădescu etc.)[48] ori de organizare a P.C.R., a formaţiunilor politice afiliate acestuia sau a sindicatelor[49].

Numărul mare de ilegalişti încadraţi în anul 1945 în funcţii de conducere în Siguranţă a făcut ca structura etnică a ocupanţilor acestor poziţii să reflecte destul de fidel compoziţia pe naţionalităţi a partidului din perioada interbelică. În P.C.dR., procentul evreilor şi al maghiarilor era sensibil mai ridicat decât ponderea lor în cadrul populaţiei României. Prin urmare, printre cadrele de conducere din aparatul represiv se regăsesc numeroase persoane aparţinând acestor etnii, precum şi reprezentanţi ai altor minorităţi.

La nivel central, funcţii de conducere în Siguranţă – inspectori generali – au fost deţinute de Ladislau Ady (maghiar), Alexandru Nicolschi, Mişu Dulgheru (evrei), Vladimir Mazuru (rus) ş.a. În teritoriu, printre şefii inspectoratelor regionale de Siguranţă s-au aflat evrei – Mihai Patriciu (Cluj), cehi – Coloman Ambruş (Timişoara), Iosif Kalousek (Braşov), maghiari – Lorent Cziko (Oradea) sau etnici de alte naţionalităţi (ucrainieni, bulgari etc.).

Situaţia era aidoma şi la nivelul conducerilor serviciilor judeţene de Siguranţă: Mauriciu Ştrul la Mureş, Alexandru Mihaly la Braşov, Toma Elekes[50] la Oradea, Francis Laszlo şi apoi Wilhelm Einhorn (evreu maghiar) la Cluj, Emeric Mathe la Sibiu ş.a.

În anumite zone, unde procentul minorităţilor în rândul populaţiei era mare, prezenţa alogenilor în aparatul represiv era pe alocuri aproape zdrobitoare. Foarte ridicat era numărul evreilor încadraţi în compartimentele de Siguranţă din nordul Moldovei. Spre exemplu, la 1 aprilie 1945, la Biroul Siguranţă din Chestura de Poliţie a

---

[47] „Printre cei dintâi reprezentanţi ai P.C.R. încadraţi în aparatul Ministerului de Interne" s-a numărat şi Ioan Şulea, condamnat la detenţie, în timpul războiului, pentru activitate comunistă. După 23 august 1944, el „şi-a continuat activitatea revoluţionară" şi a participat la „democratizarea aparatului de stat". În martie 1945 a preluat postul de comisar şef la Prefectura Poliţiei Capitalei, el pierzându-şi însă viaţa în timpul tulburărilor din timpul manifestaţiei din 8 noiembrie 1945 din Piaţa Palatului. Pentru a-i cinsti activitatea, regimul comunist a dat numele său unui bulevard din Bucureşti (M. Grozavu, *op. cit.*, pp. 15-16).

[48] Gheorghe Crăciun, numit şef al Chesturii de Poliţie a Municipiului Sibiu în martie 1945, condusese anterior acţiunile muncitorilor comunişti pentru înlăturarea prefectului şi primarului din localitate şi înlocuirea lor cu membri ai P.C.R.

[49] Eugen Vistig, fost ilegalist, care după 23 august 1944 „a luat parte activă la organizarea sindicatului din Atelierele C.F.R. Palas Constanţa", iar apoi „a luat parte la diferite manifestaţii, mobilizând la manifestaţii, sub guvernarea lui Sănătescu şi Rădescu", a fost numit în martie 1945 şef al Biroului de Siguranţă Constanţa (A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 82, f. 8, 42).

[50] În 1948, Elekes Toma a părăsit fraudulos România la bordul unui avion, alături de un alt ofiţer, Ilie Rada, cei doi solicitând azil politic în Iugoslavia (Mihai Pelin, *Culisele spionajului românesc. D.I.E. 1955-1980*, Bucureşti, Editura Evenimentul Românesc, 1997, p. 368).

Municipiului Iaşi din cei 16 angajaţi, nu mai puţin de 13 erau evrei, deţinând integral şi funcţiile de conducere[51].

Unii dintre evreii încadraţi în Siguranţă suferiseră adevărate drame în timpul războiului, familiile lor fiind exterminate aproape complet. Ei au beneficiat astfel de un plus de compasiune, în contextul fenomenului general de exacerbare a crimelor naziştilor din acea perioadă, fiind angajaţi chiar dacă nu întotdeauna avuseseră legături cu P.C.R. înainte de 1944. Posibil să se fi scontat şi pe o oarecare dorinţă de vendetă a acestora faţă de legionari, horthyşti şi fostele clase dominante, dar până în prezent nu am găsit nici un fel de dovadă în acest sens. Ca exemple, pot fi oferite cazurile lui Mauriciu Ştrul (ai cărui părinţi, soţie şi cei doi copii, precum şi doi fraţi au fost exterminaţi la Auschwitz sau au decedat în batalioanele de muncă forţată)[52] sau Iosif Breban (părinţii săi, doi fraţi, două surori şi un unchi au decedat în lagărele de concentrare naziste)[53], ambii fiind la rândul lor trimişi mai mulţi ani la muncă obligatorie de către autorităţile maghiare.

Ponderea mare a evreilor din Siguranţă în anumite zone (mai ales din Moldova), precum şi faptul că aceştia ocupau cu precădere posturile de conducere, nu făceau decât să alimenteze sentimentele antisemite ale românilor din acele regiuni. Prin urmare, o parte dintre aceşti angajaţi au recurs la procedeul „românizării" numelui pe cale administrativă, practică la care de altfel în acea perioadă recurgeau numeroşi evrei ce activau în diverse alte domenii, fiind se pare chiar o directivă voalată de partid în acest sens[54]. Prin urmare, în anumite situaţii poate fi dificilă decelarea originii etnice a unora dintre cadrele organelor de represiune, mai ales a celor care au fost mutaţi apoi în regiuni mai îndepărtate. Spre exemplu, cpt. Comănescu Lică, şeful Secţiei Anchete la D.R.S. Hunedoara la mijlocul anilor '50, a fost încadrat în Siguranţă la Inspectoratul Regional Iaşi, dar atunci se numea Kaufman[55].

Prizonierii din U.R.S.S.

O altă categorie de persoane din rândul cărora s-au recrutat noii angajaţi pentru Siguranţă şi Corpul Detectivilor a constituit-o foştii prizonieri de război români din U.R.S.S. Dintre aceştia, au fost selecţionate acele cadre care trecuseră cu succes prin acţiunile de ideologizare şi reeducare comunistă desfăşurate în lagărele unde au fost deţinuţi. Nu putem exclude nici faptul ca, înainte de încadrarea lor în structurile represive, unii dintre ei să fi fost recrutaţi în prealabil ca spioni de către N.K.V.D., serviciile secrete sovietice folosind şi această cale pentru a controla instituţiile similare din România.

Astfel, în martie 1947, la doar câteva luni după întoarcerea dintr-un prizonierat de doi ani în U.R.S.S., Augustin Cosma – viitorul locţiitor al şefului Direcţiei a VII-a – a

---

[51] Florian Banu, *Prezenţa minoritarilor evrei în structurile Securităţii – între mit şi realitate*, în Vasile Ciobanu, Sorin Radu (coord.), *Partide politice şi minorităţi naţionale din România în secolul XX*, vol. III, Sibiu, Editura Techomedia, 2008, p. 323.

[52] N. Ioniţă, *op. cit.*, p. 49.

[53] A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 10, f. 93.

[54] F. Banu, *Prezenţa minoritarilor*…, pp. 328-329.

[55] *Ibidem*, p. 324.

fost încadrat comisar ajutor în Corpul Detectivilor. Conform lui Vladimir Mazuru, Cosma „încă din primele zile de prizonierat, a făcut parte din mişcarea antifascistă ce exista în lagăr, dând adeziune de înscriere în una din diviziile de voluntari. A activat în mişcarea antifascistă în mod regulat, luând parte la cititul ziarelor zilnic şi la conferinţe ce se ţineau săptămânal. A combătut reacţionarii din lagăr”[56].

Un alt ofiţer superior, lt.-col. Munteanu Nicolae, şi-a datorat şi el cariera activităţii pro-sovietice începute în anii de prizonierat din U.R.S.S. După ce a urmat în lagăr o şcoală „antifascistă” şi una de marxism-leninism, a fost înrolat în Armata Roşie şi paraşutat în spatele frontului german pentru a executa o „misiune specială în condiţiuni grele”, pentru îndeplinirea căreia a fost decorat de sovietici. Întors în ţară în 1945, după câteva luni a fost încadrat în Siguranţă, ocupând apoi funcţiile de şef al S.J.S.P. Piatra-Neamţ (1948-1950) şi şef al D.R.S. Suceava (1951-1963)[57].

Încadrarea în aparatul represiv a unor persoane pregătite militar şi ideologic în U.R.S.S. în timpul războiului nu a avut loc doar în România, ci şi în alte state est-europene (precum Cehoslovacia[58]).

Cadre trimise de partid

În momentul în care a preluat conducerea M.A.I., principala problemă de care s-a lovit Teohari Georgescu a fost lipsa cadrelor de încredere care să-i permită să treacă rapid la luarea unor măsuri represive asupra adversarilor politici. La şedinţa Biroului Politic din 10 martie 1945, el arăta că „merg greu lucrurile pentru că nu am oameni” şi cerea ajutor din partea partidului: „Trebuie să mobilizăm elementele care să intre în Poliţie. Numai cu sprijinul partidului şi cu sprijinul maselor largi vom putea rezolva această chestiune”[59].

Soluţia a fost oferită de Chivu Stoica: „Avem la fabrici echipe de muncitori, formaţii de luptă patriotice, care aşteaptă să fie puse la muncă. Pot fi încadraţi în Poliţie”[60]. Această idee a primit girul partidului, cu toate că prezenta unele inconveniente, legate de modalitatea prin care aceşti oameni urma a fi remuneraţi, dar mai ales de condiţionările impuse de Convenţia de Armistiţiu, ce limitau numărul angajaţilor Poliţiei la 5.000[61]. Până la urmă s-a optat pentru folosirea muncitorilor doar

---

[56] Aprecierea lui Mazuru a fost întărită şi de gen.-lt. Drăgănescu Victor, comandantul Trupelor M.A.I.: „Cunosc pe Cosma Augustin din anul 1946 din lagărul Oranki; ca şef al uniunii antifasciste, am urmărit activitatea cestui ofiţer şi am putut constata, atât din manifestările sale în cadrul grupului activ, cât şi în cadrul mişcării, că este un element de caracter şi cu o atitudine continuă şi justă” (Mihai Burcea, Marius Stan, Mihail Bumbeş, *Dicționarul ofițerilor și angajaților civili ai Direcției Generale a Penitenciarelor*, vol. 1, *Aparatul central (1948-1989)*, Iaşi, Editura Polirom, 2009, p. 160).

[57] N. Ioniţă, *op. cit.*, p. 51.

[58] Florian Banu, Luminiţa Banu, *Consilierii sovietici și activitatea organelor represive ale regimului comunist din România (1944-1964)*, în „Analele Universităţii «Dunărea de Jos» Galaţi”, Seria 19, Istorie, tom VII, 2008, p. 219.

[59] R. Ciuceanu, C.M. Lungu, F. Constantiniu, S. Catalan, *op. cit.*, pp. 349-350.

[60] *Ibidem*, p. 351.

[61] A.A. Spânu, *op. cit.*, p. 14.

în anumite zile şi în mod benevol, ei fiind plătiţi în continuare de către întreprinderi[62]. Voluntarii erau membri de partid şi activau în diversele comitete cetăţeneşti sau muncitoreşti ce s-au înfiinţat imediat după 23 august 1944 cu scopul de a sprijini P.C.R. în preluarea puterii centrale şi locale. Din punct de vedere organizatoric, a fost luată decizia trecerii comitetelor în subordinea M.A.I., urmând ca membrii lor să fie folosiţi pentru diverse operaţiuni represive: arestări, percheziţii, preluări de sedii de partide şi întreprinderi etc.

În scurt timp, aceste grupuri organizate de P.C.R. au fost înarmate şi au trecut la acţiune, operând arestări chiar din martie 1945[63]. Ele au activat mai ales în anul 1945, atunci când regimul nu avea încredere că organele Poliţiei şi Jandarmeriei ar fi îndeplinit fără ezitare operaţiunile represive ilegale de care avea nevoie pentru a se menţine la putere. La 27 septembrie 1945, Inspectoratul Regional de Jandarmi Sibiu raporta că un grup de tineri comunişti din Sighişoara, organizaţi în Gărzi Cetăţeneşti şi înarmaţi cu pistoale, au mers în com. Criş şi au bătut şi reţinut 20 de saşi pe care i-au dus la Poliţia din Sighişoara, refuzând să-i predea Jandarmeriei, motiv pentru care cerea să se ia măsuri împotriva acestora, ceea ce desigur că nu s-a întâmplat[64].

Ulterior, s-au găsit soluţii prin care toţi aceşti voluntari au fost încadraţi în Siguranţă şi Poliţie, mai ales că operaţiunile de epurare a foştilor angajaţi au lăsat destule posturi libere. În plus, conducerea P.C.R. a obţinut de la Stalin acordul pentru suplimentarea numărului de oameni din structurile represive de la 30.000 la 40.000 în 1946[65] şi la 60.000 în 1948 (incluzând aici şi jandarmii în termen, gardienii publici şi angajaţii penitenciarelor). Treptat, până în 1948, Poliţia şi-a dublat personalul, ajungând la 10.000 de angajaţi[66]. P.C.R. a trimis un număr mare de membri de partid în structurile represive din M.A.I., ei ocupând iniţial funcţiile de conducere, dar treptat au început să acapareze şi majoritatea posturilor de execuţie.

Politica de angajare în Siguranţă a acelor membri de partid ce ajutau organele represiune a continuat până la înfiinţarea Securităţii, iar apoi această practică a fost preluată şi de noua instituţie. La 12 aprilie 1948, Inspectoratul Regional de Siguranţă Suceava a solicitat şi primit avizul pentru încadrarea în funcţia de comisar ajutor la Siguranţa din Dorohoi a lui Mihai Manoliu. Ca motivaţie, erau prezentate calităţile acestuia: era membru P.M.R., lucra ca activist la Consiliul Judeţean Sindical Dorohoi, „element capabil, energic, are purtări frumoase, fără vicii", dar mai ales faptul că „a

---

[62] Teohari Georgescu la 10 martie 1945: „Am avut azi conferinţă şi am pus chestiunea în conferinţă şi s-a aprobat. Vor veni oamenii benevol şi vor lucra cu schimbul (…) Membri de partid în primul rând. Aceştia vor veni o dată pe săptămână şi vor face serviciu în mod benevol" (R. Ciuceanu, C.M. Lungu, F. Constantiniu, S. Catalan, *op. cit.*, p. 351).

[63] Onisifor Ghibu îşi aminteşte cum a decurs arestarea lui: „La 22 martie 1945 am fost arestat, în miez de noapte, de către Poliţia poporului, în numele căreia am fost arestat de cizmarul Herskovitz din Gherla şi de încă un tovarăş" (Onisifor Ghibu, *Pagini de jurnal*, vol. I, *1935-1963*, Editura Albatros, Bucureşti, 1996, p. 316).

[64] Mihnea Berindei, Dorin Dobrincu, Armand Goşu (eds.), *Istoria comunismului din România: documente. Perioada Gheorghe Gheorghiu-Dej (1945-1965)*, Editura Humanitas, Bucureşti, 2009, p. 44.

[65] *Ibidem*, p. 58.

[66] A.A. Spânu, *op. cit.*, p. 15.

lucrat până în prezent la S.J.S. Dorohoi acoperit, aducând un frumos aport serviciului”[67].

Pe de altă parte, în Siguranţă nu au fost angajaţi numai membri ai P.C.R., ci şi ai altor formaţiuni politice din arcul guvernamental. În zonele în care P.S.D. avea organizații puternice, acest partid a reușit să impună numirea în funcții de conducere la Poliţie şi Siguranţă a unor aderenţi ai săi. Spre exemplu, în oraşul Hunedoara, unde P.S.D. domina Combinatul Siderurgic din punct de vedere politic, şeful Comisariatului de Poliţie şi apoi şeful Biroului Siguranţă erau membri ai acestui partid. Şeful Direcţiei Poliţiei de Siguranţă, E. Zamfir, nu era însă deloc de acord cu starea de fapt existentă, el considerând chiar că este destul de „grav”[68]. Desigur însă că numirile aveau girul conducerii P.C.R., care le acceptase din raţiuni politice. Ulterior problema s-a rezolvat, cel puţin în ceea ce priveşte aderenţii P.S.D., în momentul creării P.M.R.

Până la 30 august 1948, angajaţii Siguranţei fiind funcţionari publici, din punct de vedere legal politica de personal trebuia să respecte prevederile Statutului acestui corp profesional. Însă dacă acestea ar fi fost aplicate în spiritul reglementărilor, conducerea M.A.I. şi a Siguranţei s-ar fi lovit de piedici serioase în calea angajării şi promovării cadrelor de care avea neapărată nevoie în organele represive. Problemele cele mai mari existau în cazul muncitorilor şi ţăranilor, ce nu aveau nivelul de studii sau vechimea în muncă stipulate de Statut pentru funcţiile în care trebuiau încadraţi (mai ales de la comisar ajutor în sus). Art. 9 din Statutul Funcţionarilor Publici prevedea că un comisar ajutor trebuie să fi absolvit cel puţin liceul cu bacalaureat. Dar toate aceste impedimente au fost ocolite prin aplicarea art. 118, ce permitea şefului instituţiei să dispună derogări pentru cei ce nu îndeplineau unele dintre condiţiile cerute.

Înființarea D.G.S.P.

Schimbări semnificative în ceea ce priveşte angajaţii organelor de informaţii au survenit imediat după înfiinţarea D.G.S.P. În fruntea acestei instituţii a fost numit Gheorghe Pintilie, un fost spion sovietic ce, pe lângă sprijinul Moscovei, se bucura şi de încrederea deplină a lui Gheorghiu-Dej, Teohari Georgescu şi Iosif Chişinevschi, care îl cunoşteau din perioada detenţiei la Caransebeş[69]. Nu în ultimul rând, foarte probabil a contat şi „operativitatea” de care a dat dovadă Pintilie în 1946, în momentul în care a dus la îndeplinire ordinul primit de la conducerea partidului de a-l asasina pe fostul secretar general al P.C.R., Ştefan Foriş, pe care l-a ucis cu brutalitate[70]. Ca adjuncţi ai lui Pintilie au fost numiţi gen.-mr. Nicolschi Alexandru şi gen.-mr. Mazuru Vladimir, adică doi foşti spioni sovietici şi etnici minoritari.

Marea majoritate a personalului Siguranţei şi Corpului Detectivilor s-a regăsit în Securitate, aproape toţi primind atunci grade de ofiţeri şi fiind numiţi în noile funcţii din organigrama acestei instituţii.

---

[67] A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 20.420, f. 4.
[68] Idem, fond Documentar, dosar nr. 3.452, vol. 3, f. 175.
[69] C. Troncotă, *op. cit.*, p. 38.
[70] V. Tismăneanu, *op. cit.*, pp. 81-82.

La 1 septembrie 1948, în D.G.S.P. erau încadraţi 2.281 ofiţeri şi subofiţeri[71]. Cum însă, faţă de angajaţii preluaţi, instituţia avea prevăzute în scheme efective mult mai mari (4.641 posturi[72]), în toamna anului 1948 şi primăvara anului 1949 s-a desfăşurat o campanie masivă de încadrări. În urma acestei acţiuni, la 11 februarie 1949 numărul angajaţilor Securităţii a ajuns la 3.553 persoane[73], dar în continuare numărul posturilor vacante era ridicat[74].

Procentul tinerilor încadraţi în acea perioadă în Securitate era foarte ridicat, ei fiind preferaţi din mai multe considerente. În primul rând erau mult mai mici şansele să fi desfăşurat „activitate politică reacţionară" în trecut, mai exact să fi fost membri sau simpatizanţi ai P.N.Ţ., P.N.L. ori ai Mişcării Legionare. Apoi, puteau fi mult mai uşor formaţi din punct de vedere profesional şi ideologic în sensul dorit de regim, ceea ce oferea perspectiva de a se crea cadre cât mai loiale.

Trebuie menţionat şi faptul că ideea de a lucra în Securitate îi atrăgea pe destul de mulţi tineri, membri U.T.M. mai ales, dar nu numai, şi aceasta nu doar din prisma salariului, ci şi din alte considerente (prestigiu, statutul de ofiţer etc.). O activistă U.T.M. îşi aminteşte că în acea perioadă „în mediul nostru de tineri entuziaşti, Securitatea era percepută ca structura a cărei menire era să ne apere împotriva duşmanului de clasă din interior şi a tendinţelor de subminare din afară a tinerei noastre democraţii populare"[75].

Desigur, principalul dezavantaj al politicii de încadrare a tinerilor în Securitate îl reprezenta lipsa lor de experienţă şi chiar de pregătire culturală, ceea ce făcea ca ei să înregistreze deseori insuccese din punct de vedere profesional.

Criteriile şi modalităţile de selecţie şi încadrare

O dată cu înfiinţarea Securităţii, condiţiile pe care trebuiau să le îndeplinească viitorii angajaţi ai instituţiei au fost prevăzute în *Statutul ofiţerilor şi subofiţerilor D.G.S.P.* Candidaţii trebuiau să aibă minim 18 ani, cetăţenia română, să cunoască limba română, să fie sănătoşi, să nu fi suferit condamnări penale („cu excepţia celor care au fost condamnaţi pentru activitate politică antifascistă"), apoi „să nu fi fost îndepărtat din vreun serviciu public prin vreo măsură disciplinară sau prin efectul legii de purificare a administraţiilor publice", la care se adăuga şi promovarea unui examen de verificare a cunoştinţelor generale (ce se desfăşura separat pe grade şi consta în două probe, scris şi oral, nota minimă de trecere fiind 6)[76].

În 1948, gen.-mr. Mazuru Vladimir, preciza la Cursul de cadre pe care-l preda la Şcoala de pregătire profesională a Siguranţei faptul că recrutarea personalului se făcea „prin concurs, prin organizaţii de masă, prin recomandări individuale"[77].

---

[71] Marius Oprea, *Pagini din „copilăria" Securităţii române*, în „Dosarele Istoriei", nr. 5/1996, p. 37.
[72] Florian Banu, *Studiu introductiv* la F. Dobre (coord.), *Securitatea*…, vol. I, p. XIX.
[73] M. Oprea, *op. cit.*, p. 37.
[74] 1.273 posturi erau încă neocupate (F. Banu, *Studiu introductiv*…, p. XIX).
[75] Olivia Clătici, *Opţiuni politice… Experienţe politice. Am fost activist al Partidului Comunist Român*, Casa de Editură şi Librărie „Nicolae Bălcescu", Bucureşti, 2007, p. 215, *apud* F. Banu, *Prezenţa minoritarilor*…, p. 324.
[76] F. Banu, *„Un deceniu*…, p. 121.
[77] *Ibidem*, p. 129.

Referitor la calitățile unui viitor angajat al Securității, Teohari Georgescu arăta faptul că accentul nu trebuia pus pe cunoştinţele sale culturale şi profesionale, ci pe originea socială şi pe loialitatea faţă de regimul comunist: „Dacă un om este sănătos, este devotat, are spirit sănătos, el ştie să lovească în duşman fără multă teorie, fără multe cunoştinţe profesionale (…) Atunci, în timpul revoluţiei, sute de muncitori şi ţărani în Rusia au luat arma în mână şi au creat statul sovietic, nu aveau cunoştinţe politice şi nici aparatul nu avea cunoştinţe profesionale pe care le-a căpătat. Şi noi o să căpătăm nivel politic, dar aceasta nu este o piedică pentru oamenii sănătoşi, pentru muncitori, acei ce simt pentru regimul acesta"[78]. De asemenea, în iulie 1950, col. Patriciu Mihail, şeful D.R.S. Cluj, le arăta subordonaţilor săi următoarele: „În tovarăşii noştri trebuie să fie întruchipate toate calităţile bune ce pot să existe într-un om. Trebuie să fie în aşa fel educaţi ca să-şi iubească patria, partidul, Instituţia, familia şi cartea"[79].

Una dintre „calităţile" obligatorii unui angajat al Securităţii era aceea de a avea ură faţă de opozanţii regimului, el trebuind să acţioneze fără ezitare împotriva acestora. În anii '50, jurământul militar depus de ofițeri cuprindea și următoarea formulare: „Jur să urăsc din adâncul fiinţei mele pe toţi duşmanii patriei şi ai poporului muncitor. Jur să fiu gata oricând, la ordinul Guvernului, să lupt pentru apărarea patriei mele, Republica Populară Română, cu toată dârzenia şi priceperea, neprecupeţind sângele şi viaţa mea, pentru dobândirea victoriei depline asupra duşmanilor"[80].

În urma modificării structurii organizatorice a partidului, decisă la Plenara C.C. al P.M.R. din 23-24 ianuarie 1950, asigurarea de către P.M.R. a cadrelor necesare Securităţii se făcea prin intermediul Secţiei Administrativ-Politice a C.C. al P.M.R. şi al Direcţiei Generale Politice din M.A.I. Ambele structuri erau subordonate direct Secretariatului C.C. al P.M.R., existând un membru al acestuia care răspundea de activitatea lor. Până în 1952, de coordonarea celor două compartimente se ocupa Teohari Georgescu, în virtutea calităţilor sale de secretar al C.C. şi ministru. La 29 mai 1952, imediat după înlăturarea lui Teohari Georgescu din conducerea partidului, cel care i-a preluat aceste atribuţii a fost Iosif Chişinevschi[81].

Secţia Administrativ-Politică a primit dreptul de a se ocupa cu selecţionarea şi repartizarea cadrelor necesare pentru M.A.I. şi M.Ap.N., inclusiv a celor superioare, care intrau în nomenclatura C.C.[82]. Atribuţiile secţiei se limitau însă strict la acest aspect, ea neavând dreptul de a se amesteca în problemele operative.

În timpul regimului Dej, secţia amintită a constituit o adevărată pepinieră de cadre pentru Securitate, mulţi dintre activiştii săi fiind numiţi în funcţii de conducere în aparatul de represiune. Cel care a primit sarcina organizării secţiei a fost Alexandru

[78] L. Banu, *op. cit.*, pp. 60-61.
[79] *** *România – viața politică în documente – 1950*, prefaţă de Alesandru Duţu, Bucureşti, Arhivele Naţionale ale României, 2002, p. 215.
[80] L. Ţăranu, *Problema cadrelor…*, p. 36.
[81] *** *Stenogramele Biroului Politic și ale Secretariatului Comitetului Central al P.M.R.*, vol. IV, partea a II-a, *1952*, studiu introductiv de Ioan Scurtu, Bucureşti, Arhivele Naţionale ale României, 2007, p. 175.
[82] Conform lui Iosif Chişinevschi, „orientarea s-a luat după experienţa sovietică" (*** *Stenogramele şedinţelor Biroului Politic şi ale Secretariatului Comitetului Central al P.M.R.*, vol. III, *1950-1951*, studiu introductiv de Ioan Scurtu, Bucureşti, Arhivele Naţionale ale României, 2004, p. 19, 22).

Drăghici, pentru acest scop el fiind trimis în mod special în U.R.S.S., unde a studiat modul de organizare sovietic al sectorului similar[83].

Relevant este faptul că însuşi Gheorghe Pintilie, înainte de a fi numit în fruntea D.G.S.P., fusese câţiva ani şef al Direcţiei Politico-Administrativă a C.C.[84], precursoarea secţiei în cauză. Alte exemple ar fi: gen.-mr. Evghenie Tănase (viitor adjunct al ministrului Afacerilor Interne, şef al Direcţiei a IV-a Contrasabotaj şi al Direcţiei a III-a Informaţii interne), care a deţinut pe rând poziţiile de şef al Sectorului M.A.I., adjunct al şefului secţiei şi şef al Secţiei Administrativ-Politice în perioada 1950-1953[85]; col. Iani Nicolae, care a fost adjunct al şefului secţiei şi apoi şef al acesteia în perioada 1953-1955, el fiind numit ulterior şef al Direcţiei Politice 1955-1957, şef al Direcţiei Regionale M.A.I. Bucureşti 1957-1963 şi şef al Direcţiei a VI-a Pază şi Protocol 1963-1966[86].

Rolul Direcţiei Generale Politice din M.A.I. (condusă în perioada 1951-1952 de Alexandru Drăghici) era atât acela de a se asigura de „puritatea" politică a celor trimişi de organele de partid pentru a fi încadraţi în Securitate, cât şi cel de a selecţiona cadrele necesare acestei instituţii din rândul elevilor tuturor şcolilor şi cursurilor organizate de M.A.I.[87]. Pentru rezolvarea acestor probleme, la începutul anilor '50, în interiorul Direcţiei Generale Politice a fost creată Direcţia Cadre (a nu se confunda cu Direcţia Cadre din D.G.S.P./D.G.S.S.).

În teritoriu, secţiile de cadre ale Securităţii din regiuni trebuiau să colaboreze „în toate problemele muncii de cadre, cu unităţile Aparatului Politic, cerând permanent sprijinul de care au nevoie"[88].

Totodată, Securitatea a început din ce în ce mai mult să-şi recruteze singură personalul de care avea nevoie. În primii ani, cea mai uzitată cale a fost aceea a

---

[83] În 1968, în timpul anchetei de partid, Drăghici îşi amintea următoarele: „Era o secţie administrativ-politică. Eu am avut sarcina să organizeze această secţie şi ţineam legătura cu Teohari Georgescu, ca secretar al C.C. şi membru în Biroul Politic. Noi am fost un colectiv de trei persoane – D. Petrescu, L. Răutu şi eu – în Uniunea Sovietică în 1949 şi am făcut un aşa-zis studiu din experienţa sovietică (…) Între altele s-a pus şi problema atribuţiilor acestei secţii administrativ-politice. După ce am venit de acolo am prezentat raportul Biroului Politic şi s-a hotărât înfiinţarea acestei secţii. Eu pe atunci eram secretar al organizaţiei Bucureşti. Am fost chemat la tov. Moghioroş, care era secretar al C.C., şi mi s-a dat sarcina să înfiinţez această secţie administrativ-politică" (Gh. Buzatu, M. Chiriţoiu, *op. cit.*, p. 191).

[84] D. Deletant, *op. cit.*, p. 27.

[85] Gen.-mr. Evghenie a condus Secţia Administrativ-Politică a C.C. al P.C.R. în perioada 1 ianuarie-1 octombrie 1953 (vezi detalii biografice în A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 27, f. 2, precum şi referatele de cadre publicate în F. Dobre (coord.), *Securitatea*…, vol. I, pp. 190-193).

[86] Nicolae Ioniţă, *Fişe biografice ale şefilor de direcţii centrale din Securitate, în anii '60*, în „Caietele C.N.S.A.S.", nr. 3/2009, pp. 116-117.

[87] În data de 13 iunie 1950, un colectiv format din cadre din conducerea M.A.I. a ordonat ca în maxim o săptămână Direcţia Generală Politică să selecţioneze 110 elevi din şcolile ministerului, „care vor fi puşi la dispoziţia D.G.S.P. pentru tov. col. Naum", în încercarea de a suplini deficitul de personal al Serviciului Contrainformaţii al Trupelor M.A.I., condus de acest ofiţer. Ordinul prevedea şi faptul că „selecţionarea acestor elevi din punct de vedere al apartenenţei politice se va face în felul următor: 40 elevi membri de partid, iar restul membri U.T.M." (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 199, f. 364).

[88] F. Dobre (coord.), *Securitatea*…, vol. I, p. 47.

încadrării tinerilor care-şi satisfăceau stagiul militar în unităţile M.F.A. şi ale M.A.I., profitând de faptul că aceştia puteau fi verificaţi mult mai uşor. Criteriile după care aceştia au fost selecţionaţi era acela al originii sociale, ce trebuia să fie „sănătoasă" (fii de muncitori sau de ţărani săraci şi mijlocaşi), al profesiei (prevalând cea de muncitor), la care se adăugau apartenenţa la P.M.R. sau U.T.M., precum şi o minimă pregătire şcolară[89]. Din armată, erau preferaţi mai ales tinerii ce activau pe linie de E.C.P., care prezentau garanţia loialităţii politice şi cea a unei pregătiri ideologice mai avansate. Oricum, aceste persoane erau trimise la cursuri şi şcoli de Securitate pentru a li se asigura o anumită instruire de specialitate, înainte de a primi grade de ofiţer sau subofiţer şi a fi încadraţi în munca informativ-operativă.

Dreptul de a-şi selecţiona propriile cadre îl aveau şi direcţiile regionale de Securitate, care puteau să încadreze direct subofiţeri şi ofiţeri până la funcţia de şef de serviciu, inclusiv. De asemenea, aceste structuri erau abilitate şi să propună înaintarea în grad „la excepţional" a cadrelor care „s-au evidenţiat în lupta cu contrarevoluţionarii"[90].

Întrucât loialitatea ideologică şi politică prima, toate persoanele care intrau în Securitate trebuiau să provină în mod obligatoriu din rândul membrilor P.M.R. sau U.T.M. sau din cel al candidaţilor de partid[91]. În practică, această directivă nu era respectată întocmai, până la sfârşitul anilor '60 existând constant un procent de aproximativ 5% din personal care nu aderase la partidul comunist[92].

Deoarece prima cerinţă pe care personalul Securităţii trebuia s-o îndeplinească a fost aceea a adeziunii totale la partid şi regim, P.M.R. a trimis cu precădere activişti şi propagandiști care se remarcaseră prin munca depusă fie pe linie de partid sau în formaţiunile politice satelite acestuia, fie pe linie sindicală, fie în alte organizaţii.

În 1950, col. Guţan Alexandru, locţiitor al şefului Direcţiei Politice, afirma: „Noi n-am venit singuri, pe noi ne-a trimis partidul și, când ne-a trimis, ne-a verificat (…) Partidul, Comitetul Central, a luat măsuri ca în Securitate, în adevăr, să intre tovarăşi de o deplină încredere"[93]. Şi Ion Stănescu arăta, în 1968, că încă de la înfiinţarea Securităţii „partidul s-a preocupat de selecţionarea şi trimiterea, spre a lucra în organele represive, a unor membri de partid cu calităţi deosebite"[94].

Cadrele nou angajate erau repartizate în muncă în raport de nevoile de moment sau de locurile vacante existente în schemele de organizare ale unităţilor. De regulă, persoanele selecţionate de către direcţiile regionale de Securitate erau numite în funcţii în cadrul acestor unităţi, fie la sediul regiunii, fie în judeţe/raioane[95].

---

[89] Ionel Gal, *Raţiune şi represiune în Ministerul de Interne. 1965-1989*, vol. 1, Iaşi, Editura Do-Minor, 2001, p. 216.
[90] F. Dobre (coord.), *Securitatea*…, vol. I, p. 25.
[91] *Ibidem*.
[92] În februarie 1949, procentul celor „fără de partid" era de 5% (G. Catalan, M. Stănescu, *op. cit.*, p. 42), el coborând foarte puţin până în 1956, când se cifra la 4,36%, la care se adăugau însă cei 0,17% excluşi din P.M.R., precum şi cei 7,35% angajaţi cu un statut politic relativ incert, ei fiind excluşi din U.T.M. pentru depășirea limitei de vârstă (F. Banu, *Studiu introductiv*…, p. XXII).
[93] *Ibidem*, p. XXI.
[94] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 12.603, f. 44.
[95] În anul 1951, principalele atribuţii ale secţiilor cadre ce fiinţau la direcţiile regionale de Securitate erau următoarele: „alege cadrele necesare în vederea complectării efectivelor organelor

Numirile în funcţiile de conducere la nivel înalt trebuiau aprobate în prealabil de Secretariatul C.C. al P.M.R., conducerea partidului dorind să se asigure că persoanele numite erau de încredere şi puteau face faţă sarcinilor. Spre exemplu, în şedinţa din 16 mai 1949, Secretariatul C.C. a avizat numirea lui Ioan Baciu[96], fost preşedinte al Comitetului Judeţean Provizoriu P.M.R. Braşov, în funcţia de subdirector general al Direcţiei Generale a Penitenciarelor, aceasta după ce într-o şedinţă anterioară respinsese numirea în acest post a lui Grigore Naum, viitorul şef al Direcţiei a V-a Contrainformaţii Militare[97]. Aprobarea Secretariatului era necesară şi pentru acordarea unui grad superior activiştilor de partid încadraţi în Securitate[98].

În februarie 1949, compoziţia socială a angajaţilor Securităţii reflecta deja faptul că în România puterea era exercitată de către „dictatura proletariatului": 64% erau muncitori, 28% funcţionari, 4% ţărani, 2% intelectuali şi 2% cu origine necunoscută[99]. 95% dintre aceste persoane erau membri ai P.M.R.[100].

Din punct de vedere etnic, 83% din angajaţi erau români, 10% evrei, 6% maghiari, iar restul de 1% aparţineau altor minorităţi. Aceste cifre nu se regăsesc însă şi la nivelul ofiţerilor superiori, unde procentul românilor era de 63,3%, iar ponderea evreilor creştea sensibil, la 25%, urmaţi de maghiari (5%), ucraineni (3,3%), în timp ce cehii şi armenii cumulau 3,4%[101].

Din 17 februarie 1949, efectivele Securităţii au crescut foarte mult, ca urmare a înfiinţării Trupelor de Securitate[102], iar apoi se vor mări treptat până în anul 1956, pe măsura diversificării şi creşterii volumului de activitate. Spre exemplu, la 1 iulie 1949 personalul D.G.S.P. a fost suplimentat cu 2.611 posturi[103] (însă imensa lor majoritate nu în sectoarele informativ-operative, ci în compartimentele politice, tehnice şi administrative – personal de pază, şoferi, oameni de serviciu etc.[104]). Apoi, la 1 ianuarie

direcţiunii regionale, repartizează cadrele, duce muncă de cunoaştere, educare, îndrumare şi promovare a cadrelor, în spiritul liniei trasate de P.M.R.". Acestea trebuia selecţionate numai din rândul membrilor şi candidaţilor P.M.R. sau U.T.M., „aflaţi în funcţii civile sau în cadrul trupelor M.A.I. şi M.F.A." (F. Dobre (coord.), *Securitatea…*, vol. I, pp. 46-47).

[96] Peste numai câteva luni, la 19 septembrie 1949, Ioan Baciu avea să fie numit director general al D.G.P., funcţie pe care a deţinut-o până în octombrie 1952. Vezi date biografice în M. Burcea, M. Stan, M. Bumbeş, *op. cit.*, pp. 85-89).

[97] *** *Stenogramele şedinţelor Biroului Politic al Comitetului Central al Partidului Muncitoresc Român*, vol. II, *1949*, studiu introductiv de Ioan Scurtu, Bucureşti, Arhivele Naţionale ale României, 2003, p. 260, 267.

[98] În şedinţa din 26 mai 1949, Secretariatul a aprobat propunerea lui Teohari Georgescu ca „tov. Drăgan, care a fost dat la Ministerul de Interne", să primească gradul de locotenent-colonel (*Ibidem*, p. 279).

[99] F. Banu, *Studiu introductiv…*, p. XIX.

[100] G. Catalan, M. Stănescu, *op. cit.*, p. 42.

[101] *Ibidem*.

[102] *Ibidem*, p. 40.

[103] Decizia a fost luată la 10 martie 1949, într-o şedinţă ţinută de Teohari Georgescu cu Pintilie, Nicolschi şi Mazuru, pe motiv că „sarcinile D.G.S.P. devin din ce în ce mai mari" (F. Banu, *„Un deceniu…*, p. 118). Punerea ei în practică s-a făcut prin Hotărârea nr. 6.260/20 iunie 1949 a lui Teohari Georgescu (A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., inventar nr. 7.347/3, f. 42).

[104] F. Banu, *„Un deceniu…*, pp. 118-119.

1951, ca urmare a raionării, schema D.G.S.S. s-a mărit de la 7.252 posturi la 15.280 posturi, din care doar 7.853 erau încadrate cu personal, restul de 7.427 trebuind ocupate în doi ani[105].

Sporirea numărului de posturi din schemele de organizare punea însă o presiune extraordinară în direcţia angajării de noi cadre, care să suplinească deficitul de ofiţeri şi subofiţeri.

Numărul mare de posturi vacante, existente mai ales la compartimentele teritoriale, s-a reflectat direct şi în calitatea activităţii desfăşurate de aceste structuri ale Securităţii. La 20 noiembrie 1949, aflat în inspecţie la S.J.S.P. Fălciu, lt.-col. Pandelea N.V. constata că serviciul era încadrat în proporţie de doar 40% din efectivul prevăzut, fapt care „a împiedicat foarte mult la cuprinderea şi dezvoltarea muncii". Lipsa cadrelor a împiedicat şi constituirea celor două birouri locale de Securitate ce trebuiau să fiinţeze în judeţ. Pentru a rezolva problema deficitului de personal, lt.-col. Pandelea a cerut ajutorul secretarului Comitetului judeţean de partid, ce a fost de acord ca, împreună cu şeful S.J.S.P. Fălciu şi responsabilul de cadre, „să înceapă o campanie temeinică de recrutare de cadre corespunzătoare muncii noastre"[106].

În perioada de început a Securităţii, conducerea instituţiei era mulţumită de activitatea cadrelor sale, cu toată lipsa lor de pregătire culturală şi profesională. În 1949, Gheorghe Pintilie afirma următoarele: „Am ajuns ca majoritatea funcţionarilor noştri să fie muncitori şi ţărani veniţi din fabrici şi care, deşi nu au ştiut să ţină tocul în mână, totuşi astăzi putem spune că este un succes al tovarăşilor noştri muncitori că au depus efort şi au avut rezultate bune în muncă"[107].

Din punct de vedere al categoriei sociale din care proveneau angajaţii Securităţii, în 1951 muncitorii şi ţăranii săraci erau net majoritari: 4.173 muncitori, 143 muncitori agricoli, 3.484 ţărani săraci, 508 mijlocaşi, 853 funcţionari, 131 meseriaşi, 107 comercianţi[108].

Însă nu peste tot această pondere era respectată, în anumite unităţi şi mai ales în direcţiile centrale, numărul muncitorilor era mult mai redus decât al celor din alte categorii. În Bucureşti, cu precădere, şi în oraşele mari, personalul încadrat avea o provenienţă mult mai eclectică, aparţinând unei multitudini de profesii şi categorii sociale. Toţi au fost angajaţi pe diverse căi, neputând fi exclus tradiţionalul sistem al „recomandărilor" şi „intervenţiilor". Simpla apartenenţă la P.C.R., chiar şi din oportunism, a deschis calea intrării în Securitate a numeroase persoane ce nu se încadrau în tiparul social şi profesional dorit de regim (muncitori sau ţărani săraci).

În 1951, col. Dincă Tudor afirma – referitor la cadrele Direcţiei Anchete: „Dintre toţi lucrătorii anchetatori nu erau decât vreo 6-7 muncitori de fabrică, restul erau funcţionari, chelneri, frizeri, vânzători de prăvălie, fotografi etc. Muncitorii

---

105 F. Banu, *Studiu introductiv…*, p. XX.

106 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 15.617, f. 105.

107 M. Oprea, *op. cit.*, p. 37.

108 Camelia Duică, *Criterii de recrutare a cadrelor M.A.I.*, în Gheorghe Onişoru (coord.), *Totalitarism şi rezistenţă, teroare şi represiune în România comunistă*, Bucureşti, C.N.S.A.S., 2001, p. 53.

proveniţi din fabrică se prezentau destul de slab, atât în munca profesională, cât şi în munca politică”[109].

Puse în faţa cererilor tot mai mari de personal primite din partea Securităţii – la care se adăugau şi cele ale altor instituţii[110] – organele de partid au recurs din ce în ce mai puţin la încadrarea activiştilor proprii (aceasta şi pentru că hemoragiile repetate de cadre din P.M.R. au dus la slăbirea capacităţii lui organizatorice şi propagandistice[111]). Nu se poate însă afirma că partidul ar fi stopat cu totul trimiterea cadrelor sale în Securitate, o practică care, de altfel, se va menţine pe întreaga perioadă a regimului comunist. În 1968, Ion Stănescu arăta că „în decursul anilor au fost trimişi în munca de securitate mii de activişti de partid şi U.T.C. dintre cei mai buni”[112].

Prin urmare, începând de la sfârşitul anului 1949, numărul persoanelor trimise de P.M.R. în Securitate va fi tot mai redus faţă de anii precedenţi. Cu precădere, numirea acestora s-a făcut doar în anumite funcţii de conducere şi posturi-cheie, unde era vital ca partidul să aibă oameni de încredere.

În astfel de poziţii, au fost plasaţi activişti cu experienţă, ce se remarcaseră în diferite acţiuni conduse de P.M.R., mai ales în timpul campaniei de verificare a membrilor de partid din anii 1949-1950. Cele mai cunoscute exemple sunt Aurel Stancu – şeful Direcţiei Securităţii Capitalei, Grigore Naum – şeful Direcţiei a V-a Contrainformaţii Militare sau Wiliam Steskal – şef al S.J.S.P. Reşiţa şi apoi locţiitor şi şef al D.R.S. Timişoara[113], ce conduseseră anterior comisiile de verificare a membrilor P.M.R. din judeţele Arad, Constanţa[114] şi Oraviţa. De asemenea, în funcţii de conducere

[109] F. Banu, *„Un deceniu*…, p. 253.
[110] În 1949 exista o adevărată competiţie între armată şi M.A.I., fiecare dorind să primească cele mai bune cadre trimise de partid (L. Ţăranu, *Problema cadrelor*…, p. 30).
[111] La şedinţa din 7 iunie 1949 a Secretariatului C.C. al P.M.R., când s-a discutat solicitarea Armatei de a i se da peste 900 cadre din rândul activiştilor de partid, Alexandru Moghioroş, secretarul responsabil cu problemele organizatorice, cerea „să se stabilească până unde putem merge cu luarea oamenilor, pentru că cele mai bune elemente din aparatul de partid le băgăm în aparatul de stat”, iar Ana Pauker opina şi ea că „nu este just să mergem pe linia de a lua cadre gata făcute, ci trebuie să ridicăm oameni noi cu îndrăzneală”. Şi Vasile Luca, în şedinţa Secretariatului din 28 octombrie 1949, a exprimat un punct de vedere similar: „E cea mai comodă cale ca să se ceară secretari de partid, preşedinţi de sindicate, să scoatem muncitori calificaţi de care ducem atâta lipsă. În condiţiile actuale ale luptei de clasă nu putem să slăbim organizaţiile de partid şi sindicale cu asemenea proceduri. Trebuie luaţi muncitori cinstiţi, ţărani săraci mai dezgheţaţi, pe care-i pui la învăţătură. Creezi cadre treptat” (*** *Stenogramele*…, vol. II, *1949*, p. 286, 542).
[112] A.C.N.S.A.S., fond Documentar Bucureşti, dosar nr. 9.837, f. 186.
[113] Steskal a fost încadrat în Securitate la 1 septembrie 1950 (A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 71, f. 50).
[114] În timpul verificărilor, Grigore Naum a avut de departe cea mai dură atitudine din rândul tuturor preşedinţilor comisiilor judeţene de verificare: „Comisia de verificare nu poate să ducă până la capăt un caz. Putem descoperi un duşman, trei, izolat, dar dacă sunt mai mulţi, decât dacă nu predăm astfel de cazuri Securităţii şi să-l ducă până la capăt. Ori e alb ori e negru, iese acolo. Ori spune totul ori să nu mai poată spune nimic niciodată (…) ca să ajungem până la capăt trebuie să aplicăm aceste metode, altfel nu vom putea descoperi duşmani” (*** *Stenogramele*…, vol. II, *1949*, p. 351).

(îndeosebi locţiitori politici la direcţiile regionale) au fost încadraţi şi unii dintre absolvenţii primelor serii de la Universitatea „Ştefan Gheorghiu”[115]. În mod similar s-a procedat şi în ceea ce priveşte numirea unor oameni de încredere în anumite funcţii cheie din alte departamente ale M.A.I.[116].

Pentru a se asigura totuşi prezenţa în structurile Securităţii a unor angajaţi cu o foarte bună pregătire ideologică, partidul a început să trimită un număr destul de apreciabil de activişti ai U.T.M. sau ai altor organizaţii afiliate P.M.R.[117].

S-a recurs şi la metoda încadrării în aparat a acelor activişti ai U.T.M. care depăşiseră vârsta maximă admisă de statut şi care trebuia excluşi din organizaţie. Conform memoriilor unei activiste de partid, mulţi dintre ei au fost trimişi de P.M.R. la Securitate, ceea ce echivala cu o promovare[118].

Însă nu întotdeauna membrii de partid sau U.T.M. selectaţi pentru încadrarea în Securitate s-au ridicat la înălţimea aşteptărilor. Deseori aceştia au fost scoşi după scurt timp, întrucât fie nu reuşeau să se achite cât de cât mulţumitor de sarcinile primite, fie comiteau diverse abateri disciplinare. În anumite unităţi, proporţia celor trecuţi în rezervă din astfel de motive depăşeşte cu mult procentajul celor care au reuşit să se menţină în aparat. Spre exemplu, la D.R.S. Cluj, din cei 36 activişti de partid trimişi de P.M.R. după 1948 mai erau în activitate numai patru în 1968[119].

Pentru a rezolva problema deficitului de personal din Securitate, P.M.R. şi-a îndreptat atenţia preponderent asupra muncitorilor din fabrici. Ei au alcătuit majoritatea cadrelor angajate la sfârşitul anilor ’40 şi începutul anilor ’50. Selecţionarea lor s-a făcut de regulă de către organele centrale şi locale ale P.M.R., conform hotărârii Secretariatului C.C. al P.M.R. din 10 iulie 1948[120], pe baza criteriilor stabilite la 3 iunie 1948. Au fost scoşi direct din producţie, trimişi la şcoli sau cursuri de Securitate de câteva luni (maxim un an) şi încadraţi apoi în organele de represiune.

O altă categorie socială din rândul căreia s-au recrutat cu preponderentă ofiţerii şi subofiţerii de Securitate a fost ţărănimea, cu precădere mica ţărănime („ţărani cu

---

[115] În 1949, Ioan Jivin, fost electrician, a fost încadrat direct locţiitor politic la D.R.S. Piteşti, cu gradul de locotenent (A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.353, vol. 13, f. 42).

[116] Iosif Sicherman, care a condus Penitenciarul Sighet în perioada 1949-1950, a fost numit în funcţie şi ca urmare a activităţii desfăşurate de el în cadrul Comisiei de verificare a membrilor de partid din judeţul Maramureş. Ce-i drept, el avea şi alte „calităţi”: membru al P.C.dR. din 1935, motiv pentru care a fost închis trei ani la Doftana şi Caransebeş, fost prizonier în U.R.S.S., de unde s-a repatriat în 1945 (Andreea Fürtös, *Personalul administrativ al Penitenciarului Sighet (1950-1955). Profiluri umane*, în „Anuarul Institutului de Istorie «George Bariţiu» din Cluj-Napoca”, tom XLVI/2007, p. 404).

[117] În martie 1952, Gheorghe Raţiu – viitor şef al Direcţiei I – a fost încadrat ca ofiţer în Securitate, ţinându-se cont de faptul că era instructor la Plasa U.T.M. Mediaş şi fusese brigadier voluntar pe şantierul Salva-Vişeu (Gheorghe Raţiu, *Raze de lumină pe cărări întunecate*, Bucureşti, Editura Paco, 1996, p. 17).

[118] O. Clătici, *op. cit.*, p. 215, *apud* F. Banu, *Prezenţa minoritarilor…*, p. 324.

[119] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 87, f. 8.

[120] „Secretariatul C.C. va da toată atenţia nevoilor de cadre a D.G.S.P., trimiţând numai elemente verificate, ca în timpul cel mai scurt să poată acoperi întreg efectivul conform schemei de încadrare” (F. Dobre – coord., *Securitatea…*, vol. I, p. 10).

gospodărie mică”). Existau însă şi cadre provenite din rândul ţărănimii mijlocaşe şi chiar din al celei mai înstărite (a „chiaburimii”).

Condiţia indispensabilă ce trebuia îndeplinită de aceste categorii de persoane era aceea a apartenenţei la P.M.R. Membrilor de partid proveniţi din rândul „claselor exploatate” li se treceau uneori cu vederea chiar şi unele mici probleme biografice sau de origine socială. Baltag Dumitru, viitorul şef al I.S.J. Tulcea, fierar şi membru P.M.R., a fost încadrat în Securitate în 1949, în pofida faptului că tatăl său a fost exclus din partid chiar în acel an pentru că „a avut prăvălie în trecut”[121].

După selecţionare, în încercarea de a preveni intrarea în Securitate a unor persoane necorespunzătoare, erau efectuate verificări – se pare după un model sovietic – ale biografiilor celor în cauză, care se extindeau şi asupra rudelor acestora[122]. În opinia unor cercetători, cu care suntem de acord, peste 80% din personalul D.G.S.P. a fost încadrat „pe baza purităţii dosarului”[123]. Biografiile şi comportamentul cadrelor erau atent analizate chiar dacă ele proveneau din alte structuri informative secrete, cum ar fi Serviciul de Informaţii al Armatei (S.I.A.)[124].

Conform Cursului de cadre predat în 1948 de gen.-mr. Mazuru Vladimir la Şcoala de pregătire profesională a Siguranţei, celor selecţionaţi li se verificau: „moralitatea trecută şi prezentă, activitatea politică şi profesională din trecut şi prezent, situaţia materială din trecut şi prezent, starea civilă”. Operaţiunea consta în purtarea unor discuţii, urmate de solicitarea autobiografiei, care era confruntată cu caracterizări şi referinţe de la alte persoane care-l cunoşteau pe solicitant, datele fiind completate cu „verificarea pe teren” – la partid, la domiciliu şi la locul de muncă[125].

Din punct de vedere formal, era obligatoriu ca un dosar de cadre să cuprindă anumite tipuri de acte, cum ar fi autobiografia, foaia de serviciu, foaia de notare, materialele de verificare specială, copii după acte personale, angajamentul şi jurământul militar[126].

Până la Proclamarea R.P.R., angajaţii Siguranţei – în virtutea faptului că erau funcţionari publici – trebuiau să depună la încadrare un jurământ de loialitate faţă de rege şi ţară, ce trebuia dat în faţa preotului paroh şi a şefului unităţii, ultimul având însă doar rolul de asistent. Chiar a doua zi după abdicarea Regelui Mihai, toţi angajaţii Siguranţei au fost obligaţi să presteze un nou jurământ, prin care acum se puneau în

[121] Florica Dobre (coord.), Elis Neagoe-Pleşa, Liviu Pleşa (eds.), *Securitatea. Structuri – cadre. Obiective şi metode*, vol. II, *1967-1989*, studiu introductiv de Elis Neagoe-Pleşa şi Liviu Pleşa, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2006, p. 122.

[122] „Dosarele de cadre, cu informaţii detaliate nu numai despre persoana în cauză, dar şi despre rudele acesteia, au fost riguros întocmite după modele ruseşti şi nemţeşti (…) După absolvirea şcolii de ofiţeri, dosarele se completau cu alte date şi căpătau caracterul unui fetiş, o putere magică, ce te putea propulsa în ierarhia militară sau te putea azvârli în purgatoriu” (I. Gal, *op. cit.*, p. 216)

[123] L. Ţăranu, *Problema cadrelor…*, p. 31.

[124] În şedinţa Secretariatului C.C. al P.M.R. din 9 ianuarie 1950, s-a decis ca S.I.A. să treacă de la M.Ap.N. la M.A.I., dar în prealabil „cadrele S.I.A. vor trebui revizuite de acord cu M.A.I., elementele necorespunzătoare înlăturate” (*** *România…*, p. 24).

[125] F. Banu, *„Un deceniu…*, p. 129.

[126] *Ibidem*, p. 145.

slujba poporului: „Jur a fi credincios poporului şi de a apăra R.P.R. împotriva duşmanilor din afară şi dinăuntru”[127]. După 30 august 1948, fiecare angajat al M.A.I. depunea la încadrare jurământul militar.

Pentru cei căsătoriţi se întocmea şi o fişă referitoare la soţie şi la familia acesteia. Procedura era puţin mai complicată pentru cei care doreau să se căsătorească. Decretul M.A.N. nr. 60 din 18 februarie 1949 stabilea obligaţia militarilor activi ai R.P.R. de a obţine o aprobare prealabilă din partea unităţii în care erau angajaţi. Pentru aceasta, trebuia adus un *Certificat de moralitate şi devotament faţă de R.P.R.* al viitoarei soţii (emis de sindicat sau de Sfatul Popular), după care se efectua o verificare pe teren a soţiei şi a familiei acesteia. Conform decretului, cadrele ce se căsătoreau fără aviz urmau să fie disponibilizate[128]. Decretul nr. 60 a fost abrogat de M.A.N. la 16 februarie 1954 prin Decretul nr. 12.

Biografiile angajaţilor Securităţii au fost apoi analizate pe scară extinsă în perioada 1949-1950, în timpul acţiunii de verificare a tuturor membrilor de partid, procedura continuând şi în perioada următoare, dar cu o amploare mult mai redusă. Organele de cadre din Securitate cereau referinţe biografice de la diferite persoane care-l cunoşteau pe cel angajat sau propus pentru încadrare, încercând să acopere întreaga activitate anterioară a acestuia, inclusiv pe cea din anii de şcoală.

La sfârşitul anilor ’40 şi prima jumătate anilor ’50, când nevoia de cadre a fost foarte mare, verificările erau făcute deseori cu superficialitate [129], astfel încât în Securitate au pătruns un număr ridicat de persoane, care apoi au trebuit să fie trecute în rezervă[130]. În şedinţa Biroului Politic din 19-21 februarie 1952, Teohari Georgescu recunoştea faptul că aspectul nu putea fi neglijat: „Problema pentru noi nu este de a scoate elementele vechi, compromise, duşmănoase, dar şi aceea de a verifica elementele noi. La Ministerul de Interne sunt elemente noi, dar nu înseamnă că suntem scutiţi să avem surprize. Îl cercetezi, îl verifici din punct de vedere politic, ca pe urmă să vezi că este băgat într-o sectă religioasă[131] sau aşa ceva. Ce să fac cu un asemenea element într-

[127] A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 301, f. 13.

[128] M. Burcea, M. Stan, M. Bumbeş, *op. cit.*, pp. 49-50.

[129] Un control din mai 1950 făcut la S.J.S.P. Roman, evidenţia faptul că şeful Biroului Cadre, slt. Ababei Mihai, „animat de dorinţa de a-şi îndeplini planul de muncă în problema recrutărilor, a trecut cu multă uşurinţă peste anumite contraziceri şi nelămuriri ce rezultă din materialul de verificare” (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 15.617, f. 174).

[130] Într-un *Raport asupra rezultatelor obţinute de Trupele de Grăniceri şi Securitate în anul 1951* se arăta faptul că – deşi în acel an au fost scoase câteva sute de cadre din aceste structuri – „mai există elemente necorespunzătoare, care trebuie îndepărtate. Aceasta se datoreşte mai ales faptului că munca de cadre în aceste comandamente nu a fost bine condusă şi acestea nu au reuşit încă să aibă o documentare precisă asupra cadrelor”, cerându-se ca „Secţia Cadre a Comandamentului [Trupelor de Securitate – n.n.] să devină organul de cunoaştere a cadrelor şi nu numai un înregistrator al ofiţerilor şi reangajaţilor. Documentele pentru caracterizarea oamenilor să se întocmească cu mai mult simţ de răspundere şi să nu cuprindă aprecieri generale, ci fapte concrete” (A.M.I., fond Direcţia Secretariat-Juridică, inventar nr. 4.311, dosar nr. II/B/4, f. 66, 2).

[131] Spre exemplu, lt. Şendroiu Gheorghe, ofiţer la D.R.S. Timişoara, a fost trecut în rezervă la 5 octombrie 1951, prin Decizia nr. 944, emisă de Gheorghe Pintilie. Conform acestui document,

un aparat unde trebuie să ai oameni întregi?"[132]. Cu toate acestea, în acelaşi an, ministrul admitea faptul că nu a dat o foarte mare atenţie verificării continue a cadrelor nou încadrate în Securitate, considerându-le aprioric ca fiind de încredere[133].

Un exemplu celebru este cel al lui Mihai Pacepa. Încadrat în 1951 în Securitate, datele prezentate de acesta în autobiografie nu au fost verificate, astfel încât el a reuşit să ascundă mai multe „pete" existente în trecutul său: apartenenţa la Y.M.C.A. şi la organizaţia de tineret a P.N.L. ori participarea la unele manifestaţii anticomuniste şi frecventarea Bibliotecii Americane. El a scăpat şi după verificările din 1952, profitând de relaţiile de prietenie existente între tatăl său şi gen.-mr. Demeter Alexandru, şeful Direcţiei Cadre[134].

Exista aşadar o distanţă uriaşă între modelele teoretice de verificare preluate de la sovietici şi transpunerea lor în practică.

Se acorda atenţie şi stării de sănătate a celor încadraţi. În 1948, fiecare nou angajat al Securităţii trebuia să semneze o declaraţie că nu a suferit şi nu suferă de epilepsie[135].

De la începutul anilor '50, pentru ocuparea unora dintre posturile de conducere, s-a recurs tot mai mult la promovarea cadrelor angajate în sistemul represiv în 1945-1946, deoarece între timp căpătaseră experienţă şi dovediseră că regimul putea avea încredere în ele[136].

În acelaşi timp, partidul şi-a instalat activişti de încredere în funcţiile de conducere de vârf, adică în fruntea unităţilor centrale şi regionale. Un val semnificativ de astfel de numiri a avut loc în anul 1950.

În această perioadă de început a Securităţii, chiar când nevoia de cadre era mare, conducătorii instituţiei s-au confruntat cu numeroase tipuri de probleme în încadrarea cu personal. Spre exemplu, unele dintre persoanele selectate, verificate şi încadrate, de regulă cele cu grade inferioare şi din organele teritoriale, au refuzat să se prezinte la posturile unde au fost repartizate, fiind probabil nemulţumite de locul de muncă primit. Din motivul prezentat anterior, la 20 februarie 1949, Gheorghe Pintilie a

---

motivul l-a constituit faptul că ofiţerul, în perioada 1937-1940, „a activat intens în secta religioasă Oastea Domnului (…) participând la toate şedinţele acestora" şi prin urmare „nu prezintă încredere pentru munca de Securitate" (A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.506, vol. 2, f. 129).

[132] *** *Stenogramele Biroului Politic şi ale Secretariatului Comitetului Central al P.M.R.*, vol. IV, partea I, *1952*, studiu introductiv de Ioan Scurtu, Bucureşti, Arhivele Naţionale ale României, 2006, p. 36.

[133] Teohari Georgescu la Plenara C.C. al P.M.R. din 26-27 mai 1952: „când într-un sector ca Securitatea n-am avut nici un element vechi, ci numai noi, am considerat că prin prezenţa elementelor noi deja avem garanţii şi putem să ne ocupăm de alte sectoare şi am scăpat puţin din atenţia noastră acest sector. S-a dovedit că aceasta n-a fost just, că nu-i suficient să schimbi elementele vechi cu altele noi, ci trebuie continuu să fii vigilent, pentru că şi între elementele noi venite sunt elemente duşmănoase" (*** *Stenogramele…*, vol. IV, partea a II-a, p. 111).

[134] Liviu Ţăranu, *Oamenii Securităţii la începutul anilor '60.* Cursus honorum*, solde şi organizare*, în „Anuarul Muzeului Marinei Române", tom XIV, 2011, pp. 379-394, p. 379.

[135] A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 22.729, f. 5.

[136] L. Ţăranu, *Problema cadrelor…*, p. 30.

fost nevoit să anuleze încadrările în Securitate a şase persoane[137]. Cazurile de acest tip au continuat să apară pe tot parcursul anilor 1949-1950[138]. Direcţia Cadre distribuia însă noii angajaţi în funcţie de nevoile operative şi de posturile vacante existente, nu de dorinţele acestora.

Tot acum se înregistrează şi primele plecări benevole din rândurile Securităţii. Motivele principale le-au reprezentat: distanţa mare faţă de familie, raportată la localitatea unde au fost repartizaţi; nerezolvarea satisfăcătoare a unor probleme locative[139]; boala, cauzată uneori de orele îndelungate de muncă pe teren; lipsa de pasiune faţă de munca de Securitate sau diferite alte motive[140].

Apoi, fiind conştiente de activitatea represivă pe care o desfăşurau, unele persoane îşi manifestau dorinţa de a pleca din Securitate, temându-se că vor avea de suferit în eventualitatea căderii regimului comunist. La 19 noiembrie 1949, şeful D.R.S. Iaşi, lt.-col. Pandelea, prezenta cazul plt. maj. Buză Dumitru, de la S.J.S.P. Vaslui, „care vrea să-şi dea demisia şi care a afirmat că «nu îi este dragă munca de Securitate», lăsând să se înţeleagă, prin atitudinea şi felul său de a fi, că i-ar fi frică «să nu se întoarcă roata»”[141]. De altfel, fenomenul demisiilor din Securitate s-a manifestat la scurt timp după înfiinţarea instituţiei[142] şi uneori nu a fost vorba doar de câteva cazuri izolate. De pildă, în luna ianuarie 1949, Gheorghe Pintilie a aprobat demisia a cinci ofiţeri şi subofiţeri[143], iar cereri similare au continuat să fie avizate pe tot parcursul anului 1949.

Promovarea cadrelor obediente

Obedienţa faţă de regim era o condiţie aproape obligatorie pentru încadrarea sau menţinerea cadrelor în Securitate şi pentru că P.M.R. avea stringentă nevoie de astfel de cadre pentru a-şi putea impune politica represivă.

După abolirea monarhiei, Partidul Comunist a trecut rapid la punerea în practică a numeroase măsuri prin care şi-a consolidat puterea politică şi economică

---

[137] Este vorba de slt. Bogdan Petru, numit la Biroul Lupeni, plt. maj. Florescu Constantin, la Biroul Orăştie, plt. Groza Vasile, plt. maj. Ciobotă Mihai, plt. maj. Chicideanu Ioan şi plt. Mărgineanu Nicolae, toţi numiţi la S.J.S.P. Alba (A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.347, vol. 8, f. 96)

[138] La 10 şi 18 noiembrie 1949, Gheorghe Pintilie anula deciziile anterioare de încadrare a 18 subofiţeri, întrucât persoanele în cauză nu se prezentaseră la post (A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.348, vol. 16, ff. 38-42).

[139] Uneori, pentru a asigura locuinţe ofiţerilor săi, Securitatea trebuia să recurgă la metode represive, cum ar fi evacuarea forţată din casele ce le deţineau a familiilor unor persoane arestate sau „cu manifestări duşmănoase”. La 31 iulie 1952, D.R.S.S. Iaşi cerea D.G.S.S. să aprobe evacuarea familiilor a 10 astfel de persoane, întrucât nu reuşise să găsească locuinţă pentru 10 ofiţeri căsătoriţi, care aveau nevoie de locuinţe mai mari şi cu bucătărie (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 12.620, ff. 206-207).

[140] L. Ţăranu, *Problema cadrelor…*, p. 32.

[141] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 15.617, f. 103.

[142] Slt. Hosszu Andrei, de la S.J.S.P. Ciuc a demisionat la 1 noiembrie 1948, la numai două luni după ce a fost numit în post (A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.347, vol. 8, f. 139).

[143] Este vorba de slt. Pascu Traian şi slt. Cor Petru (de la D.R.S. Timişoara), slt. Iancovici Paula (Serviciile Centrale), slt. Anghel Ştefan (Biroul Orşova) şi plt. maj. Heletea Francisc (Biroul Carei) (*Ibidem*, f. 40, 51, 59, 81).

(naţionalizarea, colectivizarea, confiscarea averilor etc.). De asemenea, a fost mult accentuată represiunea politică: campania pentru arestarea liderilor legionarilor (1948), întemniţarea elitei politice interbelice la Sighet (1950), internările în coloniile de muncă, stabilirea domiciliului obligatoriu etc. Nu în ultimul rând, trebuie să amintim şi scoaterea în afara legii a Bisericii Greco-Catolice (noiembrie 1948), fapt care a determinat nemulţumiri profunde în rândul sutelor de mii de aderenţi ai acestei confesiuni din Transilvania.

Toate aceste măsuri au avut ca un prim efect crearea a numeroase grupuri de rezistenţă armată, în toate regiunile ţării, cele mai puternice şi cu o existenţă mai îndelungată fiind localizate în Munţii Făgăraş şi Apuseni. De asemenea, abuzurile la impunerea cotelor obligatorii sau cele din timpul colectivizării forţate au determinat apariţia în anii 1949-1950 a unor adevărate focare de revoltă deschisă în anumite regiuni ale ţării (Crişana, Teleorman etc.).

Starea de nemulţumire de la nivelul întregii ţări trebuia ţinută sub control de către organele de represiune, pentru a nu evolua şi deveni ameninţătoare pentru regimul comunist. În consecinţă, unii dintre liderii Securităţii de la nivel central şi teritorial au ordonat subordonaţilor să atingă acest deziderat prin orice mijloace şi metode, mergând chiar până la asasinate.

La sfârşitul anilor '40 şi începutul anilor '50, astfel de acte represive extreme s-au înregistrat pe aproape întreg cuprinsul ţării, ele fiind însă mai numeroase şi la o scară mai extinsă în Dobrogea, Teleorman, Banat, Crişana, Munţii Apuseni, Ardeal şi Maramureş. Execuţiile sumare au vizat în general membrii şi sprijinitorii grupurilor de rezistenţă anticomunistă sau persoane care se opuneau individual ori organizat colectivizării. Printre ofiţerii care s-au „remarcat" prin numărul mare de asasinate pe care le-au comandat sau executat direct amintim doar câteva nume: cpt. Kovács Mihail – şeful S.J.S.P. Turda, cpt. Briceag Nicolae – şeful S.J.S.P. Someş-Dej, col. Patriciu Mihai – şeful D.R.S. Cluj, col. Ambruş Coloman – şeful D.R.S. Banat, col. Kiss Vasile – şeful D.R.S. Bihor ş.a.

Majoritatea acestor ofiţeri, ca o răsplată pentru actele represive pe care le-au comis, văzute ca o dovadă a loialităţii lor faţă de regim şi a „urii de clasă" pe care o aveau, au fost apoi promovaţi în funcţii şi avansaţi în grad. Spre exemplu, cpt. Kovács Mihail – care a participat direct la asasinarea a numeroşi rezistenţi şi ţărani din Apuseni – a fost avansat imediat la gradul de maior şi numit în scurt timp şef al D.R.S. Hunedoara, apoi şef al D.R.S. Mureş-Autonomă Maghiară[144]. Cpt. Briceag a primit postul de şef al Serviciului raional Sibiu, fiind implicat apoi şi în asasinarea lui Ibrahim Sefit („Turcul"), din ordinul direct al lui Alexandru Drăghici[145].

În această perioadă, conducerea Securităţii a recurs şi la practica mutării dintr-o regiune în alta a cadrelor de conducere ce se remarcaseră anterior prin activitatea depusă. S-a încercat astfel soluţionarea nevoilor operative care presau în anumite zone, prin numirea la comandă a unor ofiţeri cu experienţă, de regulă dintre cei care lucraseră în acţiuni similare. Sistemul a început să fie practicat începând din anul 1950, el fiind

---

[144] Liviu Pleşa (ed.), *Organizaţia de rezistenţă condusă de maiorul* Nicolae Dabija *(1948-1949)*, Bucureşti, Editura CNSAS, 2009, pp. 617-618.
[145] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 87, f. 2.

apoi dezvoltat şi extins, mai ales pentru descoperirea şi eliminarea grupurilor de rezistenţă anticomunistă.

Spre exemplu, cpt. Popa Iacob, şeful S.J.S.P. Alba, care şi-a adus o contribuţie substanţială la prinderea grupului Dabija, a fost numit apoi şef al Secţiilor raionale Rădăuţi şi Botoşani, unde a acţionat împotriva lui Vasile Motrescu, iar ulterior şef al Serviciilor raionale Făgăraş şi Sibiu, încercând să descopere grupul Ogoranu[146]. În mod similar, col. Ambruş Coloman, care a reuşit să-i aresteze pe majoritatea liderilor grupurilor de rezistenţă din Banat, a fost numit apoi şef al D.R.S. Sibiu şi al D.R.S. Braşov, tot pentru a captura grupul Ogoranu. Şi col. Crăciun Gheorghe a fost mutat în diverse posturi, unde s-a considerat că era nevoie de experienţa sa: şef al D.R.S. Sibiu, locţiitor al şefului Centrului de Coordonare Constanţa din Direcţia Lagăre şi Colonii de Muncă, şef al D.R.S. Braşov, director al Penitenciarului Aiud etc.[147].

Chiar dacă sistemul încadrării în Securitate aproape exclusiv în funcţie de criteriile loialităţii faţă de partid şi al „originii sănătoase" prezenta anumite avantaje pentru regim, în scurt timp au ieşit la iveală şi o serie de deficienţe ale acestei practici, unele destul de serioase.

În primul rând, neglijarea criteriului competenţei profesionale a celor în cauză s-a repercutat direct şi în calitatea muncii prestate de aceştia, care de multe ori a fost complet nesatisfăcătoare. Faptul a fost recunoscut chiar de către Teohari Georgescu, la Plenara C.C. al P.M.R. din 28 februarie-1 martie 1952: „lipsa organelor Ministerului de Interne este că – datorită faptului că are un aparat tânăr, format de partid – totuşi n-am reuşit să facem o muncă de calitate, munca de a descoperi pe duşmanul care se ascunde sub diferite forme, actele acestora de sabotaj"[148].

Mult mai grave erau însă deficienţele de comportament ale angajaţilor Securităţii, reflectate în numeroasele abateri comise de aceştia.

Cu toate acestea, în primii ani, până prin 1950, persoanele încadrate în aparat erau practic intangibile. Împotriva celor trimişi de partid în Siguranţă/Securitate şi mai ales a celor proveniţi din ilegalitate sau din mediul muncitoresc, nu se luau aproape nici un fel de măsuri punitive, indiferent de abuzurile la care se dedau.

În vara anului 1948, Toma Popescu, comisar ajutor de Siguranţă la Inspectoratul Regional Craiova, a comis un omor prin imprudenţă. Pentru această faptă, el a fost condamnat la doar două luni de închisoare corecţională, dar fără executarea pedepsei. Superiorii săi au considerat necesar să-i dea doar un avertisment, fără a lua nici o altă măsură, el fiind suspendat o lună de formă şi apoi încadrat fără mari probleme la S.J.S.P. Târgu-Jiu, ca şef al Biroului Anchete [149]. Ulterior, ofiţerul a avansat continuu în carieră deţinând funcţiile de locţiitor al şefului D.R.S. Oltenia (1964) şi apoi şef al I.S.J. Mehedinţi (1968)[150].

Până în 1950, singura culpă ce atrăgea după sine înlăturarea din Securitate era participarea la campania armată contra U.R.S.S. şi evidenţierea în timpul luptelor. La 31

---

[146] L. Pleşa, *op. cit.*, p. 630.
[147] M. Burcea, M. Stan, M. Bumbeş, *op. cit.*, pp. 171-177.
[148] *** *Stenogramele*…, vol. IV, partea I, p. 237.
[149] A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.346, vol. 3, f. 118, 297.
[150] F. Dobre (coord.), *Securitatea*…, vol. II, p. 96.

octombrie 1949 a fost disponibilizat cpt. Miu Dumitru, loctiitor al şefului S.J.S.P. Tulcea (încadrat în Siguranţă la 1 aprilie 1945, fost şef al Biroului Călăraşi şi al Serviciului Judeţean Ialomiţa şi loctiitor al şefului S.J.S.P. Ialomiţa), întrucât se descoperise că a avut „manifestări ostile faţă de U.R.S.S. în timp ce era pe front, pentru care fapte a fost decorat de cinci ori de regimul Antonescu"[151].

După câţiva ani, toate deficienţele de comportament, abuzuri şi abateri, la care se adăuga şi slaba capacitate profesională a unor angajaţi, au determinat conducerea Securităţii, în încercarea de a ţine situaţia sub control, să ia măsuri cât mai drastice împotriva celor în cauză, mergând până la trecerea acestora în rezervă şi chiar internarea în colonii de muncă sau deferirea către organele de justiţie.

Este de precizat şi faptul că nivelul scăzut de pregătire culturală şi profesională a unor cadre a afectat şi capacitatea acestora de luptă. În iulie 1950, col. Patriciu Mihail amintea faptul că „s-au observat lipsuri în pregătirea tovarăşilor care merg la operaţii şi din această cauză sunt expuşi uşor atacului duşmanului şi chiar în unele cazuri se întâmplă accidente grave, din cauză că tovarăşii nu sunt instruiţi de felul cum trebuie mânuit armamentul şi s-au împuşcat ei înşişi"[152].

Verificarea membrilor de partid şi efectele acesteia (1949)

Primele semne de întrebare referitoare la angajaţii Securităţii au apărut în timpul campaniei de verificare a membrilor de partid din 1949, când a ieşit la iveală faptul că biografiile, activitatea sau rudele a numeroase cadre ridicau diferite probleme, unele foarte serioase. În şedinţa Secretariatului C.C. din 27 martie 1950, Vasile Luca s-a arătat de-a dreptul stupefiat de rezultatele verificării: „Din materialul de partid al verificării vedem, e groaznică situaţia, ce ticăloşi sunt, nu numai în partid, dar în aparatul de stat, la Securitate şi Justiţie. Este acoperit tot banditismul"[153].

Conform unui raport întocmit în aprilie 1950 de Comisia Centrală de Verificare, la Securitate au fost verificaţi 3.641 membri de partid. Dintre aceştia, 3.349 au fost confirmaţi, iar 285 excluşi din P.M.R. (121 ofiţeri şi 164 subofiţeri). Motivele excluderii din partid au fost următoarele: 58 pentru „activitate şi manifestări duşmănoase după 23 august 1944", 55 foşti legionari, 36 informatori şi provocatori, 29 „afacerişti, şperţari", 28 pentru crime şi jafuri în U.R.S.S., 25 fascişti, 23 pentru „descompunere morală (beţie, furt, imoralitate)", 12 exploatatori, 9 „participanţi la acţiuni represive contra muncitorilor şi naţionalităţilor conlocuitoare", 8 fugiţi din U.R.S.S. şi 2 pentru activitate în poliţia de ocupaţie din Basarabia[154].

Dar nici situaţia cadrelor menţinute în partid nu era pe deplin satisfăcătoare. Dintr-o statistică referitoare la un număr de 2.804 persoane, din cei 3.349 membri P.M.R. confirmaţi, reiese faptul că 5,60% dintre aceştia fuseseră membri în diverse

---

151 A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 21.102, f. 140.

152 *** *România*…, p. 214.

153 *** *Stenogramele*…, vol. III, *1950-1951*, p. 191.

154 Alina Tudor-Pavelescu (ed.), *Politica de cadre a Partidului Muncitoresc Român. 1948-1955*, Arhivele Naţionale ale României, Bucureşti, 2006, p. 104.

formaţiuni şi organizaţii politice interbelice (Mişcarea Legionară – 2,72%, P.N.Ţ., P.N.L., sionişti etc.)[155].

Compoziţia socială a celor excluşi (131 muncitori – 46%, 96 funcţionari şi liber profesionişti, 35 foşti poliţişti, jandarmi şi gardieni, 12 negustori şi mici meseriaşi şi 11 ţărani) i-a surprins chiar şi pe membrii Comisiei de verificare. Conform acestora, procentul mare de muncitori „arată că acele cadre trimise de organele de partid în aparatul Securităţii n-au fost bine alese"[156]. Cu toate acestea, cele 285 cadre excluse din partid reprezentau doar 7,82% din totalul celor verificaţi la Securitate, un procent mult mai mic faţă de cel rezultat în urma verificării membrilor P.M.R. din Miliţie (29,10%) sau Penitenciare (15,33%), ceea ce arată totuşi faptul că selecţia cadrelor angajate în Securitate a fost mai riguroasă.

Starea de fapt era însă departe de a fi mulţumitoare, astfel încât, la conferinţa D.G.S.P. pe ţară din 7 iulie 1950, Gheorghe Pintilie le-a dat directive tuturor şefilor de direcţii centrale şi regionale să dea dovadă de o vigilenţă mult mai mare, atât înainte de a propune încadrarea unor persoane, cât şi în ceea ce priveşte verificarea periodică a angajaţilor. Col. Patriciu le-a precizat şefilor din subordinea sa că şeful Securităţii le-a cerut „să mărim vigilenţa noastră şi să veghem ca duşmanul de clasă să nu aibă posibilitatea să intre în rândurile noastre şi, dacă a intrat, să-l descoperim, având totodată grijă să nu ne transformăm în organe de urmărire în interiorul instituţiei (...) Trebuie să fie o preocupare permanentă încadrarea unităţilor noastre cu elemente capabile, cinstite, devotate"[157].

După finalizarea verificărilor de partid, au fost operate primele expulzări din organele de represiune. Organele de cadre ale Securităţii, după ce P.M.R. le-a sesizat de unele aspecte negative, au trecut şi ele la analizarea biografiilor angajaţilor în cauză. În teritoriu, acolo unde referatele trimise la centru de birourile locale de cadre erau ambigue sau incomplete, au fost trimişi ofiţeri de la Direcţia Cadre, care au făcut cercetări mult mai minuţioase. Rezultatul a fost că, de multe ori, au ieşit la iveală fapte mult mai grave decât cele ce au stat la baza excluderii din partid a respectivului angajat.

Spre exemplu, lt. Manoliu Mihail, şeful Biroului I la S.J.S.P. Dorohoi, a fost exclus din P.M.R. la verificări pentru că la alegerile din 1946 a votat cu P.N.Ţ. şi pentru că unele dintre rudele sale avuseseră legături cu Mişcarea Legionară. Cum rapoartele de investigaţie ale S.J.S.P. Dorohoi nu au fost foarte concludente, a fost trimis un ofiţer de la centru. S-a descoperit că nu doar toţi fraţii ofiţerului fuseseră „legionari notorii", dar chiar şi acesta a simpatizat cu Mişcarea Legionară şi a cântat cântece legionare. Mult mai grav era însă faptul că unul dintre fraţii săi era criminal de război (executase sumar mai mulţi evrei în timpul războiului), fiind căutat de Securitate pentru a-l aresta, iar în toată această perioadă ofiţerul nu numai că nu l-a denunţat, dar l-a şi ajutat cu îmbrăcăminte şi alimente. Prin urmare, s-a apreciat că „a avut o atitudine împăciuitoare faţă de familie,

[155] *Ibidem*, p. 105.

[156] *Ibidem*, p. 104.

[157] Gheorghe Iancu, Virgiliu Ţârău, *Un episod din implicarea Securităţii în colectivizarea agriculturii româneşti*, în „Anuarul Institutului de Istorie «George Bariţ» din Cluj", tom XXXVII, 1998, p. 274.

care este ostilă regimului, şi s-a manifestat de acord cu acţiunile fratelui său, criminal de război". fiind disponibilizat cu pierderea gradului la 25 iunie 1950[158].

În mod paradoxal, se pare că angajaţii ce au avut cel mai puţin de suferit au fost tocmai cei care nu erau membri de partid, asupra cărora nu au fost făcute cercetări amănunţite, ele vizându-i doar pe cei înscrişi în P.M.R. Ghizela Vass, care fusese preşedinte al Comisiei de verificare de la Reşiţa, afirma: „Chiar în timpul verificării am scos zeci de bandiţi de la Miliţie, Securitate. Am vorbit cu tov. Pantiuşa şi mi-a spus că va trimite comisia să vadă dacă just am văzut noi. M-am dus la tov. Ana şi a fost chemat tov. Teohari, că trebuie luate măsuri. S-au luat împotriva câtorva membri de partid împotriva cărora au vorbit documentele, dar, cum spunea tov. Pantiuşa, ceilalţi au avut norocul că nu s-au înscris în partid"[159]. Amintim, totuşi, faptul că procentul cadrelor Securităţii ce nu erau membri ai P.M.R. ori U.T.M. era foarte redus în acea perioadă (5% în 1949[160]), astfel că practic verificările au cuprins aparatul aproape în integralitatea lui.

Începute la sfârşitul anului 1949 şi amplificate în cursul lui 1950[161], concedierile din Securitate au devenit tot mai numeroase în 1951 şi apoi în anii următori.

În 1952, Teohari Georgescu arăta că în ultimul an au fost disponibilizate din organele represive un număr mare de cadre: „După verificare, nici un moment n-a încetat curăţirea Ministerului de Interne de elemente necorespunzătoare, nu numai duşmănoase, dar necorespunzătoare (…) În 1951, mii de oameni au fost scoşi, nu numai din elementele vechi, dar şi dintre cele mai strecurate, ca elemente fie duşmănoase, fie necorespunzătoare"[162].

Au fost vizate în general cadrele din teritoriu şi mai puţin cele de la centru, aceasta şi pentru că primele fuseseră verificate puţin sau chiar deloc înainte de încadrare. În acest sens, şefii direcţiilor regionale au transmis indicaţiile necesare subordonaţilor încă din anul 1950[163]. Motivele principale de trecere în rezervă le-au constituit în general „originea nesănătoasă" sau deficienţele de comportament şi abaterile în muncă.

Verificarea mai atentă a biografiilor angajaţilor Securităţii a scos la iveală faptul că unii dintre ei activaseră în diverse partide şi organizaţii de dreapta, mai ales în Mişcarea Legionară. Au existat şi cazuri de cadre ce participaseră la rebeliunea legionară din 1941. Toate aceste persoane au fost trecute în scurt timp în rezervă. La 15 iunie 1950, lt. maj. Balaban Gheorghe, de la D.R.S. Ploieşti, a fost destituit pentru că se descoperise faptul că activase în Mişcarea Legionară în perioada 1927-1934, la care se

[158] A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 20.420, ff. 128-129.
[159] *** *Stenogramele*…, vol. IV, partea a II-a, p. 85.
[160] G. Catalan, M. Stănescu, *op. cit.*, p. 42.
[161] Spre exemplu, numai la 14 februarie 1950, prin Decizia nr. 10.009, Gheorghe Pintilie a aprobat scoaterea din Securitate a şapte ofiţeri şi subofiţeri din cadrul D.R.S.P. Cluj, pentru diferite motive (A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.348, vol. 15, ff. 1-7).
[162] *** *Stenogramele*…, vol. IV, partea a II-a, p. 111.
[163] La o şedinţă ţinută la 8 iulie 1950, col. Patriciu Mihai, şeful D.R.S. Cluj, afirma: „Trebuie să mărim vigilenţa noastră şi să veghem ca duşmanul de clasă să nu aibă posibilitate să intre în rândurile noastre şi dacă a intrat să-l descoperim, având totodată grijă să nu ne transformăm în organe de urmărire în interiorul instituţiei" (*** *România*…, p. 214).

adăugau şi legăturile sale cu Siguranţa antonesciană[164]. La 10 mai 1950 a fost trecut în rezervă plt. maj. şef Mihai Ilie, din Direcţia Secretariat, care fusese şeful Frăţiilor de Cruce dintr-o fabrică. Se arăta că el „a dat dovadă de lipsă de sinceritate faţă de Instituţie şi Partid, ascunzând activitatea sa legionară din trecut chiar şi în faţa subcomisiei de verificare"[165]. La 30 iunie 1950 a fost disponibilizat şi plt. maj. Ambruş Ioan, de la S.J.S.P. Bistriţa, întrucât la verificarea membrilor P.M.R. se descoperise faptul că fusese membru L.A.N.C., participase la rebeliunea legionară, avea un frate ce s-a înscris voluntar într-o unitate S.S., avea manifestări antisemite etc., motive pentru care a fost exclus din partid (la 1 decembrie 1947, când a fost încadrat în Siguranţă ca agent, se aprecia că este „un element de totală încredere"). Cu această ocazie, şefii săi şi-au adus aminte că subofiţerul comisese şi numeroase abateri comportamentale (beţii repetate – a venit beat chiar şi în faţa subcomisiei de verificare P.M.R., lipsuri de la serviciu, relaţii extraconjugale) şi profesionale („totală delăsare în muncă", „nu dă rezultate din cauză că nu are capacitate intelectuală"), care „s-au prelucrat de nenumărate ori cu cel în cauză", dar acesta „a privit prelucrarea făcută cu nepăsare"[166].

Măsura scoaterii din Securitate a fost luată imediat şi în privinţa acelor angajaţi referitor la care s-au obţinut date că au fost colaboratori ai fostei Siguranţe. La 28 octombrie 1949 a fost destituit mr. Fuchs Iacob, de la D.R.S. Suceava, „pentru strânsa colaborare ce a avut-o cu organele de Siguranţă în timpul regimului antonescian"[167]. Lt. Radu Dumitru, de la Direcţia a VI-a, fost ceferist, era membru al U.T.C. încă din anul 1938. Având un asemenea trecut revoluţionar şi origine socială, i-au fost trecute cu vederea toate abaterile comise după încadrarea în organele de represiune („beţie, imoralitate, scandaluri, bătăi, abuzuri şi deconspirări"). La începutul anului 1950 s-a descoperit însă faptul că el fusese recrutat de către Siguranţă în anul 1942, având sarcina de a furniza informaţii referitoare la comuniştii ce activau la C.F.R. În consecinţă, lt. Radu a fost destituit din serviciu la data de 12 aprilie 1950[168].

Tot acum au fost observate şi deficienţele sistemului încadrării în Securitate a unor persoane insuficient sau deloc verificate. Spre exemplu, în februarie 1950 a fost trecut în rezervă slt. Urcan Vasile, de la D.R.S.P. Cluj, pentru că se descoperise că în trecut fusese condamnat pentru speculă şi că „a comis acte de necinste" în timp ce era paznic la fabrica „Dermata"[169].

---

164 A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.348, vol. 5, f. 18.

165 *Ibidem*, f. 36

166 A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 13.530, ff. 97-98.

167 Ulterior, decizia a fost revocată, hotărându-se să se primească demisia sa din serviciu începând cu 31 decembrie 1949 (A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.348, vol. 5, ff. 223-224).

168 *Ibidem*, f. 225.

169 A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.347, vol. 15, f. 2. În momentul scoaterii sale din Securitate, slt. Urcan se ocupa cu supravegherea istoricului Ştefan Meteş, propunând efectuarea unei percheziţii secrete la locuinţa acestuia pentru verificarea conţinutului cărţilor pe care le avea în bibliotecă, în vederea distrugerii celor considerate a fi necorespunzătoare (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.885, f. 46).

La 10 iunie 1951, lt. Tone Florea, ofiţer la D.R.S. Cluj, a fost destituit după ce se descoperise faptul că tatăl său era chiabur, deţinuse o cârciumă, un atelier de fierărie, patru hectare de teren şi două case şi fusese condamnat pentru sabotaj[170].

În mod similar, cpt. Cosma Alexandru, şeful Securităţii Mediaş, a fost trecut în rezervă la 20 martie 1951, întrucât cumula mai multe probleme de cadre: fusese membru în asociaţiile „Muncă şi Lumină" şi „Asociaţia Creştină a Tineretului", în timpul guvernării antonesciene „a fost omul de încredere al patronului fabricii în care lucra"[171], tatăl său fusese preot greco-catolic, iar unuia dintre fraţii săi (Cosma Valeriu) îi fusese stabilit domiciliu obligatoriu pentru comentarii nefavorabile la adresa regimului[172]. La rândul său, şi Cosma Valeriu fusese încadrat în Securitate, fiind considerat chiar „omul de încredere al lui Jianu Marin", dar a fost îndepărtat în 1950 pentru fapte de corupţie şi apoi trimis în D.O.[173].

Interesant este faptul că celălalt frate al său, mr. Cosma Augustin, ce deţinea funcţia de locţiitor al Direcţiei a VII-a Contrainformaţii Miliţie şi Penitenciare, a mai fost menţinut în Securitate încă un an, fiind îndepărtat abia la 2 iunie 1952, în contextul valului de schimbări ce au urmat înlăturării lui Teohari Georgescu (în cazul său, motivul l-a constituit faptul că era fiu de preot, urmase Academia Teologică Greco-Catolică de la Blaj şi fusese ofiţer în „armata burgheză", luptând chiar pe frontul de răsărit). În 1951, toate acestea au fost contrabalansate de faptul că el fusese cel care îl denunţase, în 1950, pe fratele său Valeriu, cerându-i în scris lui Nicolschi să-l aresteze[174]. Aceasta cu toate că şi el şi celălalt frate, Alexandru, au fost încadraţi în M.A.I. prin intervenţia lui Valeriu Cosma la Marin Jianu[175]. Aşadar, în acel moment loialitatea politică şi „vigilenţa" de care a dat dovadă, au fost considerate a fi mult mai importante decât problemele de cadre. De altfel, chiar şi în 1952 epurarea sa din structurile represive nu a fost definitivă, el fiind reîncadrat peste numai o lună în Miliţie[176], iar apoi avansat şi numit şef al Serviciului Colonii Minori din cadrul Direcţiei Penitenciare, Lagăre şi Colonii (1954-1958)[177].

---

170 A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7506, vol. 1, f. 27.
171 M. Burcea, M. Stan, M. Bumbeş, *op. cit.*, p. 162.
172 A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.506, vol. 5, ff. 47-50.
173 A. Tudor-Pavelescu, *op. cit.*, p. 278.
174 Şeful Direcţiei a III-a Contrainformaţii Penitenciare, lt.-col. Stoilescu Coman, declara următoarele: „Într-o perioadă (prin 1950) l-am văzut abătut şi cam frământat. L-am întrebat ce are. Mi-a povestit că are un frate care este o puşlama şi că acest frate al lui se pretează la o serie de escrocherii pe care le face împreună cu un căpitan de Miliţie. M-a rugat să intervin la tov. general Nicolschi Al. pentru ca fratele lui, împreună cu căpitanul de Miliţie cu numele Popa Marius să fie arestaţi. În urma celor arătate şi în scris de maiorul Cosma A., fratele lui, împreună cu căpitanul de Miliţie Popa Marius, au fost arestaţi şi anchetaţi. După aceasta, maiorul Cosma s-a manifestat satisfăcut în urma măsurilor luate" (M. Burcea, M. Stan, M. Bumbeş, *op. cit.*, p. 161).
175 A. Tudor-Pavelescu, *op. cit.*, p. 278.
176 La 22 iulie 1952 a fost numit locţiitor al şefului D.R.M. Ploieşti (A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.353, vol. 6, f. 98).
177 M. Burcea, M. Stan, M. Bumbeş, *op. cit.*, p. 161.

La 24 noiembrie 1950 a fost scos din Securitate şi slt. Ostroveanu Ion, de la S.J.S.P. Romanaţi, pentru că provenea dintr-o familie de chiaburi (părinţii, unchii, naşul de botez etc.), la care se adăuga şi faptul că „a refuzat să semneze *Apelul pentru pace*"[178].

Abaterile comportamentale

Foarte probabil cea mai extinsă racilă comportamentală în rândul angajaţilor Securităţii a reprezentat-o consumul excesiv de băuturi alcoolice. Îndeosebi în primii ani după înfiinţare, beţia făcea adevărate ravagii printre ofiţerii şi subofiţerii instituţiei. Fenomenul a fost cât de cât atenuat abia după al doilea val de disponibilizări, cel din 1956, când un mare număr de cadre cu acest viciu au fost trecute în rezervă.

Primele concedieri din Securitate din acest motiv au început încă din anul 1950, dar numărul cazurilor a fost practic insignifiant faţă de amploarea fenomenului. În plus, în acea perioadă, consumul de băuturi alcoolice a constituit foarte rar motivul exclusiv al disponibilizării, de obicei beţia în timpul serviciului fiind văzută doar ca o circumstanţă agravantă.

Lt. Călinaş Ioan, fost şef al Birourilor de Securitate Cugir şi Blaj, a fost trecut în cadrul disponibil la 5 octombrie 1951, cu pierderea gradului. Motivul: „a comis o serie de abateri grave", printre care „beţii repetate" şi „legături intime cu tot felul de femei dubioase", iar „cu ocazia arestării unei organizaţii subversive, a întreţinut relaţii intime cu fiica unui arestat, promiţându-i să-i facă diferite servicii", la care se adăuga şi faptul că „s-a arătat dezinteresat în munca profesională, neglijent, lipsit de spirit de răspundere, comod și superficial în executarea lucrărilor"[179].

Dar problema cea mai mare o constituia comportamentul cu totul necorespunzător al cadrelor aflate în stare de ebrietate: trăgeau cu pistolul fără motiv – uneori existând şi victime, molestau persoane nevinovate, făceau scandal în locuri publice etc. Unele astfel de cazuri sunt de-a dreptul hilare, astfel încât vom prezenta unul dintre ele puţin mai detaliat.

Încadrat comisar ajutor la Siguranţa din Târnăveni la 1 februarie 1948, cu toate că în referatul cu propunerea de angajare se specifica faptul că este „un element de încredere şi muncitor", Ioan Moldovan a dat încă din primele zile dovada adevăratelor sale „calităţi". A sărbătorit angajarea prin beţii repetate în timpul serviciului, astfel încât la 2 mai 1948 a fost sancţionat cu mustrare şi reţinerea unei părţi din salariu. Desigur, aceasta nu a constituit nici pe departe un impediment pentru a continua în aceeaşi manieră, mai ales că la înfiinţarea D.G.S.P. a fost încadrat în rândul ofiţerilor, primind gradul de sublocotenent. Cum şefii săi erau aproape complet dezinteresaţi de beţiile dese ce le comitea, slt. Moldovan a conştientizat rapid faptul că totul îi este permis în această direcţie şi ca atare n-a ezitat să treacă la fapte.

Ziua de 25 aprilie 1949 a început prost pentru slt. Moldovan. Aflat în gară la ora 4^{30}, pentru a pleca cu trenul la o şedinţă ce avea loc la Blaj (unde se afla sediul S.J.S.P. Târnava Mică, de care aparţinea biroul unde lucra), după ce a acostat mai multe fete aflate în staţie, în timp ce încerca să-şi descarce încărcătorul de la pistol, acesta a percutat, trăgând un cartuş pe peron. Iar cum un asemenea semn rău trebuia cumva

[178] A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.348, vol. 16, f. 145.
[179] Idem, dosar nr. 7.506, vol. 2, f. 113.

contrabalansat, la Blaj a colindat mai multe cârciumi, motiv pentru care şeful Securităţii i-a dat maşina şi şoferul serviciului să-l ducă la gară pentru a ajunge la timp la trenul de întoarcere. În gara din Blaj, el şi şoferul s-au dus în cârciumă şi s-au pus pe băut, astfel încât au pierdut trenul, pe care l-au ajuns însă într-o altă staţie cu maşina Securităţii. Aflat în stare de ebrietate încă înainte de urcarea în tren, slt. Moldovan a continuat să bea şi în timpul călătoriei. Odată ajuns la destinaţie, a obligat tot personalul trenului (mecanici, şef de tren, controlori etc.) să meargă cu el în cârciuma gării şi să consume băuturi alcoolice. Cum o asemenea invitaţie nu putea fi refuzată, cei în cauză au abandonat trenul şi s-au conformat. În timp ce ei au băut împreună câte şapte rânduri de şpriţuri, călătorii aşteptau plecarea trenului din gară.

Dar slt. Moldovan era şi mare amator de petreceri. Cu doar trei zile înainte, după ce a băut toată ziua la un restaurant, seara a luat un grup de lăutari şi i-a dus să cânte în incinta Biroului de Securitate Târnăveni, chefuind şi bând cu aceştia toată noaptea. Pe la ora 5 dimineaţa, părându-i-se probabil că atmosfera a devenit plictisitoare, „a plecat în comună cu lăutarii cântând după el”, spre nemulţumirea locuitorilor ce au fost treziţi intempestiv din somn. Ţintele ofiţerului au fost o domnişoară şi un coleg de la Miliţie, cărora le-a cântat serenade sub geamurile locuinţelor. Cheful public s-a sfârşit la un coleg de birou, care – după ce a ascultat serenada de rigoare – i-a invitat pe toţi în casă, unde au chefuit împreună până la ora 8, când au dat drumul la lăutari şi au plecat la serviciu.

Iar cum unui asemenea petrecăreţ îi surâde întotdeauna norocul, în ziua în care a plecat la Blaj, muzicanţii i-au ieşit tot timpul în cale. În trenul de dimineaţă a găsit şi un grup de lăutari, pe care i-a pus să-i cânte continuu până la Blaj, acompaniindu-i şi el. De asemenea, la întoarcere, în gara din Târnăveni aştepta trenul şi o fanfară sătească. Observând fanfara, ofiţerul a sechestrat-o pe loc, obligându-i pe membrii acesteia să cânte la masa la care bea cu ceferiştii. Dorind probabil ca de petrecere să se bucure şi alţi cunoscuţi ai săi, slt. Moldovan a luat cu el ceferiştii şi fanfara şi s-a dus la locuinţele şefului de staţie şi a impiegatului de mişcare pentru a le cânta serenade. Cum şeful de staţie a refuzat să-i primească în casă, ofiţerul a spart uşa, dar, văzând că fetiţa „gazdei” s-a speriat, a ordonat ca serenada să fie cântată doar pe coridor. Momentul artistic a continuat apoi pe peronul gării, unde ofiţerul şi ceferiştii au încins mai multe hore, sârbe şi ceardaşuri, spre stupoarea călătorilor, ce aşteptau deja de mult timp pornirea trenului. Într-un final, obosit, slt. Moldovan a permis ceferiştilor să se întoarcă în tren, pentru ca acesta să-şi continue călătoria. Simţul artistic al ofiţerului a ieşit la iveală şi cu acest prilej, el ordonând fanfarei să cânte *Porniţi înainte, tovarăşi!* în timp ce trenul pleca. Ofiţerul a continuat însă să bea în gară cu muzicanţii, până când a adormit pe peron, după ce şi-a aruncat pe jos chipiul, servieta cu actele de serviciu şi pistolul.

Foarte probabil că apetenţa slt. Moldovan pentru cântece revoluţionare a constituit şi motivul pentru care şi de această dată şefii nu i-au dat nici un fel de sancţiune. Mai mult, cu toate că a continuat să se ţină de beţii şi scandaluri, în acel an a fost avansat la gradul de locotenent. Şeful D.R.S.P. Sibiu, lt.-col. Crăciun Gheorghe, afirma că, în pofida abaterilor sale, „este muncitor şi a cunoscut din plin lipsurile şi chinurile de sub jugul exploatării capitaliste”.

Cariera în Securitate a lt. Moldovan s-a sfârşit însă în aprilie 1950, când Gheorghe Pintilie l-a scos din rândul cadrelor active. Motivul principal nu l-au constituit

însă bețiile repetate ale ofițerului şi nici faptul că într-o noapte – aflat şi atunci în stare avansată de ebrietate – a amenințat cu pistolul şi a luat la bătaie un muncitor, ce pe deasupra era şi activist U.T.M., iar acesta l-a reclamat la Comitetul regional de partid Sibiu, prezentând și adeverințe medicale ce atestau rănile suferite în urma bătăii. Chiar în acea perioadă, el a fost exclus din partid, întrucât s-a aflat că în trecut fusese simpatizant legionar, la care s-a adăugat şi faptul că a refuzat să colaboreze cu comisia P.M.R. însărcinată cu verificarea membrilor de partid. Pierderea calității de membru P.M.R. a atârnat greu în luarea deciziei de scoatere din Securitate. În aceste condiții, şeful D.R.S.P. Sibiu a considerat că era cazul să ceară disponibilizarea ofițerului, aducându-şi şi el aminte că „nu s-a preocupat deloc de munca ce i s-a încredințat, ținându-se de chefuri şi beții şi stingherind şi pe ceilalți tovarăşi în muncă”[180].

Dar uneori abaterile comise de cadrele Securității sub influența alcoolului erau mult mai grave. La 22 februarie 1950, Teohari Georgescu a aprobat destituirea lt. Gheorghe Dumitru, ofițer în Direcția a VI-a, deoarece acesta, aflându-se în stare de ebrietate, „a împuşcat aproape mortal un cetățean cu care avusese un schimb de cuvinte la beție”, motiv pentru care de altfel era şi arestat de câteva luni, cauza aflându-se în cercetări[181].

Anumite cadre, mai ales cele cu funcții de conducere, nu ezitau să profite de poziția pe care o aveau, pentru a-şi însuşi bani şi alte bunuri din fondurile Securității sau ale arestaților ori ale celor urmăriți. La 15 aprilie 1950 a fost trecut în cadrul disponibil cpt. Nedelcu Teodor, şeful S.J.S.P. Vlaşca, din următoarele motive: „nu a controlat mânuirea fondului C.I.S., prezentând chitanțe fictive pentru justificare (…) Și-a însuşit din mobilierul Serviciului o serie de lucruri ce nu erau trecute în inventar (…) şi-a însuşit din corpurile delicte (…) Împreună cu subalternii săi, au ridicat din casa unei foste proprietare de fabrică toată mobila, pe care și-au împărțit-o între ei”[182]. De asemenea, plt. Gălățanu Petre, şeful Biroului Administrativ din cadrul S.J.S.P. Sighişoara, a fost scos din Securitate la 30 iunie 1951 pentru că „a comis nereguli în mânuirea banilor” (având o lipsă în gestiune de 24.000 lei) şi „a întreținut relații intime cu o arestată”[183].

Toate aceste fapte au fost comise pe fondul sentimentului de atotputernicie existent în rândul majorității angajaților Securității, mai ales al celor cu funcții de conducere. Gheorghe Crăciun își amintea care era poziția sa după numirea în funcția de chestor al Poliției Sibiu: „Eram omul cel mai puternic pe județ, şeful forței publice (…) aveam dreptul să arestez şi să anchetez pe cine apreciam că este periculos societății, aveam armă de foc asupra mea”[184]. Şi din acest motiv, de multe ori ofițerii şi subofițerii de Securitate nu ezitau să încalce legile statului, comițând fapte abuzive de genul celor menționate mai sus. Fenomenul a fost accentuat şi de faptul că, până la începutul anilor '50, comportamentul lor discreționar nu era controlat şi pedepsit de nimeni, ei nesuferind nici un fel de sancțiune pentru faptele comise, ceea ce nu putea decât să le

---

180 A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 21.200, ff. 28-30.
181 Idem, fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.348, vol. 5, f. 66.
182 *Ibidem*, f. 221.
183 A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.506, vol. 1, f. 39.
184 L. Banu, *op. cit.*, p. 62.

crească senzaţia de omnipotenţă. Abia după primele acţiuni de înlăturare din Securitate a angajaţilor cu deficienţe comportamentale se constată un proces de atenuare şi diminuare treptată a abuzurilor comise, cu toate că ele nu au fost eradicate niciodată.

O altă categorie de cadre înlăturate din Securitate în urma verificărilor de la sfârşitul anilor '40 a fost reprezentată de persoanele care luptaseră pe frontul de răsărit contra U.R.S.S., în armata română sau în cea maghiară[185]. Această „vină" ducea aproape automat la trecerea în rezervă numai în ceea ce priveşte cadrele Securităţii, regula nefiind aplicată cu stricteţe şi angajaţilor celorlalte structuri ale M.A.I., inclusiv celor de la Trupele de Securitate[186].

În cazul unora dintre aceşti angajaţi se descoperise chiar faptul că făcuseră parte din unităţile care au acţionat contra partizanilor din spatele frontului sau au participat la executarea evreilor şi a prizonierilor sovietici, astfel încât implicarea lor în acţiuni represive în timpul războiului era departe de a putea fi exclusă.

La 15 aprilie 1950, a fost scos din Securitate plt. maj. şef Coman Vasile, funcţionar operativ la Biroul Buşteni, pentru că la verificarea P.M.R. se descoperise faptul că în 1941 a participat la executarea a cinci evrei în Bucovina şi la împuşcarea unor soldaţi sovietici răniţi[187]. Din datele ce le deţinem nu reiese însă şi faptul că el ar fi fost înaintat instanţei, conducerea M.A.I. probabil mulţumindu-se cu această sancţiune.

De asemenea, au fost trecuţi în rezervă şi cei care locuiseră în Basarabia şi în 1944 se refugiaseră în România din faţa trupelor sovietice. Nu s-a ţinut cont nici de contextul în care unele dintre aceste persoane luaseră decizia părăsirii Basarabiei: trecerea frontului prin localităţile în care locuiau, frica de abuzurile armatei sovietice (violuri, jafuri) etc. Spre exemplu, plt. maj. Ghineţ Valentina, de la D.R.S.P. Cluj, a fost trecută în rezervă la 15 februarie 1950, pentru că a fugit din Basarabia – împreună cu mama sa – în martie 1944, când au venit sovieticii („deşi tatăl său a rămas pe loc")[188].

Cazurile prezentate, care se referă la atitudini contra U.R.S.S., ne conduc spre concluzia că unele dintre deciziile de trecere în rezervă a cadrelor Securităţii au fost luate pe baza unor directive ale consilierilor sovietici din România.

Au existat şi angajaţi ai Securităţii ce aveau legături cu grupurile de rezistenţă care acţionau pe aproape întreg cuprinsul României. La 9 martie 1950, Teohari Georgescu a semnat decizia de destituire a plt. maj. Palage Alexandru, de la D.R.S. Suceava, deoarece „se face vinovat de trădarea secretelor profesionale duşmanilor de clasă, având legături cu o bandă subversivă, şi pactizând cu aceştia"[189].

O altă culpă sancţionată cu scoaterea imediată din Securitate era intermedierea legăturilor dintre arestaţi şi rudele acestora sau alte persoane din exterior. În acest caz,

---

185 La 15 februarie 1950, au fost trecuţi în cadrul disponibil doi subofiţeri de etnie maghiară de la D.R.S.P. Cluj, plt. Horvath Ernest şi plt. Birtalan Iosif, ambii luptând în armata maghiară contra U.R.S.S. (A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.348, vol. 15, f. 1, 7).

186 Lt.-col. Ghinescu Mihai, comandantul Regimentului 1 Securitate Turnu Măgurele, care a comandat un pluton pe frontul de răsărit, a fost doar exclus din partid în timpul verificărilor, fără a-şi pierde nici măcar funcţia pe care o deţinea în M.A.I. (A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.358, vol. 61, f. 18).

187 A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 16.094, f. 29.

188Idem, fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.347, vol. 15, f. 3.

189 Idem, dosar nr. 7.348, vol. 5, f. 64.

reacţia este însă una normală, faptele de acest gen fiind pedepsite în cadrul oricărui sistem penitenciar din lume. La 22 februarie 1950 a fost destituit plt. maj. Dobrescu Ion, subofiţer la Direcţia a IV-a Anchete, pentru că: „În timpul cât a funcţionat la arestul D.G.S.P. a transmis personal şi prin alte persoane veşti despre situaţia arestaţilor familiilor acestora. A introdus în arest scrisori şi diferite obiecte pentru cei arestaţi, dând şi informaţii de felul cum este organizat arestul, cât şi de felul cum sunt trataţi arestaţii”[190].

O situaţia asemănătoare este şi cea a primei soţii a col. Sălcudeanu Pavel, viitorul şef al D.R.S. Mureş-Autonomă Maghiară, care în 1952 a fost scoasă din M.A.I., precum şi exclusă din partid, pentru că în anii 1947-1948 a mijlocit schimburile de corespondenţă ale unor deţinuţi din Penitenciarul Aiud cu persoane din exterior. Mult mai interesantă este însă atitudinea soţului său, care, pentru a-şi salva cariera în Securitate, nu a ezitat să divorţeze imediat ce faptele soţiei sale au ieşit la iveală[191].

Anumiţi angajaţi cumulau toate lipsurile de mai sus, ridicând astfel serioase semne de întrebare referitoare la modul în care au fost încadraţi în Securitate. În aceste situaţii, singura măsură ce putea fi luată era aceea a expulzării din aparat. Spre exemplu, la 10 mai 1950 a fost scos lt. maj. Perlea Meliton, ofiţer la Direcţia a VIII-a. În decizia de destituire se precizau următoarele: „Este un element descompus. A dus o viaţă destrăbălată, în chefuri cu femei, beţii, jocuri de cărţi (…) În cadrul Securităţii a avut grave manifestări reacţionare, antisemite şi antisovietice. Este beţiv şi afemeiat. A avut legături cu elemente duşmănoase. Este un element oportunist, carierist, fiind preocupat de interesele sale personale şi neglijând pe cele ale Instituţiei (…) Este un element nesincer, duşmănos, linguşitor, servil, egoist, individualist şi carierist. În munca profesională s-a dovedit a fi total incapabil şi necorespunzător pentru Instituţia noastră”[192].

Cu toate că era inerentă apariţia unor erori în ceea ce priveşte trecerea în rezervă a unor cadre, trebuie precizat însă faptul că se încerca remedierea acestora în măsura în care se sesiza la timp abuzul comis. În aprilie 1952, cpt. Borşan Dumitru – viitorul şef al Direcţiei I – pe atunci şef serviciu în Direcţia a II-a Contraspionaj, a fost scos din M.A.I. şi exclus din partid „pe considerentul că părinţii lui ar fi fost chiaburi”. În acelaşi an, „reverificându-se situaţia”, i s-a redat calitatea de membru de partid şi a fost reîncadrat în M.A.I., în funcţia de şef serviciu la Direcţia a III-a[193].

La începutul anilor ’50, când au debutat disponibilizările din Securitate, cei trecuţi în rezervă erau obligaţi să semneze un angajament de nedivulgare a instrucţiunilor primite, a activităţilor desfăşurate, a organizării instituţiei sau a faptelor de care au luat cunoştinţă în timpul serviciului. Pentru da o greutate mai mare documentului, foştii angajaţi trebuiau să declare că sunt de acord să primească pedeapsa cu moartea dacă vor încălca această declaraţie. Pentru exemplificare, oferim câteva pasaje din *Angajamentul* semnat la 15 aprilie 1950 de lt. Moldovan Ioan de la D.R.S.P. Sibiu: „Declar că am luat cunoştinţă (…) de faptul că în cazul în care voi divulga vreun

190 *Ibidem*, f. 148.
191 F. Dobre (coord.), *Securitatea*…, vol. I, p. 265.
192 A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.348, vol. 5, f. 219.
193 F. Dobre (coord.), *Securitatea*…, vol. II, p. 26.

fapt din cele cunoscute de mine pe orice cale în timpul cât am funcţionat în D.G.S.P. aceasta se va socoti ca trădare de patrie, trecerea în slujba duşmanului şi aducerea de prejudicii puterii de stat, prin procurarea şi transmiterea unor secrete de stat, primejduind astfel securitatea internă şi externă a statului şi că această faptă este sancţionată cu moartea (…) în cazul în care o voi face mă voi supune sancţiunilor din legile menţionate mai sus, care prevăd pedeapsa cu moartea pentru asemenea fapte”[194].

Nu în ultimul rând, instituţia era preocupată ca cei disponibilizaţi, dacă nu îndeplineau condiţiile de pensionare, să fie încadraţi foarte rapid în muncă. În acest sens, încă din 1950, conducerea D.G.S.P. a ordonat şefilor de unităţi să se ocupe personal de plasarea imediată în producţie a celor trecuţi în rezervă.

Dar în pofida îndepărtării din Securitate a angajaţilor cu probleme, situaţia nu s-a îmbunătăţit aproape deloc, întrucât procentajul celor scoşi era foarte redus faţă de numărul real al cadrelor necorespunzătoare, la aceasta adăugându-se şi faptul că majoritatea înlocuitorilor celor concediaţi aveau „calităţi” asemănătoare.

Calitatea nesatisfăcătoare a cadrelor Securităţii şi încetineala cu care se acţiona pentru remedierea deficienţelor din acest domeniu a fost observată şi de şeful consilierilor sovietici din România, Alexandr Saharovski. În ianuarie 1952, într-un raport către Moscova, acesta preciza: „Cadrele M.A.I. (ministru Teohari Georgescu) sunt năpădite de persoane străine şi dubioase, măsurile de îndepărtare a lor din aparatul Ministerului sunt luate extrem de încet şi fără tragere de inimă”[195].

Nici Teohari Georgescu nu se putea declara satisfăcut de amploarea acţiunilor de triere a cadrelor Securităţii. În opinia lui, exprimată ce-i drept în contextul criticilor ce i-au fost aduse în 1952, ar fi fost nevoie de măsuri mult mai drastice: „Fără îndoială, mai sunt elemente care n-au ce căuta şi aici lipsa şi greşeala a fost că n-am luat hotărât, mai bine să scoţi decât să păstrezi un element care are un semn de întrebare, nu să tărăgănăm de azi pe mâine”[196].

Verificarea superficială a cadrelor a dus la menţinerea în Securitate a unui număr apreciabil de persoane cu trecut necorespunzător. În timp, acestea au avansat, reuşind să deţină funcţii de conducere în aparatul central şi teritorial. Abia atunci când au ajuns în aceste poziţii, biografiile lor au început să fie cercetate cu mai multă atenţie, fiind astfel descoperite diverse „pete” din trecutul lor.

Spre exemplu, Leopold Skalka a fost angajat la 20 martie 1948 ca agent la Brigada Mobilă din Bucureşti. Cu toate că avea doar patru clase primare, a contat mult mai mult faptul că era muncitor (zeţar), membru P.C.R. din anul 1945 şi mai ales că făcea parte din puternicul şi influentul sindicat al tipografilor. La încadrare, i s-a cerut să scrie o autobiografie, pe care însă vreme îndelungată nimeni nu s-a gândit s-o confrunte cu realitatea. Astfel, el a avansat încontinuu, ajungând să deţină funcţia de şef de birou la Serviciul Închisori. În toamna anului 1960 a fost trecut de urgenţă în rezervă, întrucât s-a descoperit faptul că în 1943 s-a înrolat voluntar în armata germană, în casa sa au

---

194 A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 21.200, ff. 65-66.
195 C. Troncotă, *op. cit.*, p. 56.
196 *** *Stenogramele*…, vol. IV, partea a II-a, p. 111.

locuit ofițeri germani, iar fratele său s-a retras cu Wehrmachtul în Germania și nu s-a mai întors[197].

În paralel, a fost continuat și procesul de epurare al cadrelor vechi, care activaseră și în instituțiile din perioada interbelică. Conform unei afirmații a lui Teohari Georgescu, până în anul 1952 fuseseră schimbate 60% din efectivele vechi ale M.A.I.[198]. Procentul era însă mult mai ridicat în ceea ce privește Securitatea, la 26 octombrie 1949 în D.G.S.P. mai erau doar 115 angajați încadrați înainte de 6 martie 1945, adică un procent de 2,65% din totalul salariaților instituției[199]. Treptat, foștii angajați ai Siguranței sau S.S.I. au fost nu doar epurați, ci și arestați[200], anchetați pentru a divulga numele informatorilor pe care îi folosiseră înainte de 1945, apoi condamnați. Marea majoritate au fost grupați și încarcerați în Penitenciarul Făgăraș, unde s-a continuat anchetarea lor. Metodele dure de interogare și mai ales condițiile aspre de detenție (penitenciarul ființa în cadrul fostei cetăți medievale) au făcut ca mortalitatea să fie ridicată în rândul acestei categorii de deținuți.

Încadrarea

În ceea ce privește încadrarea concretă, pe posturi, a persoanelor trimise în Securitate de partid, a celor recrutați direct și a absolvenților școlilor și cursurilor de specialitate, aceasta era efectuată de Direcția Cadre, sprijinită de către Direcția Educație, Cultură și Propagandă din D.G.S.P.[201], în perioada în care ea a funcționat.

În momentul înființării Securității, sarcina de a coordona activitatea celor două direcții a revenit tot gen.-mr. Mazuru Vladimir, subdirector al D.G.S.P., cel care răspundea de această problemă din 1947. Totodată, gen.-mr. Mazuru a primit și atribuții directe în ceea ce privește politica de cadre, dar numai la nivelul subofițerilor. Conform unei decizii a lui Teohari Georgescu, aplicabilă de la 1 septembrie 1948, a fost împuternicit „să numească, să înainteze în grad, să atribuie funcții, să definitiveze, să transfere, să detașeze, să repartizeze, să dea delegații, să pensioneze, să acorde concediile prevăzute de lege, să încadreze, să fixeze clasele de salarizare, în general să decidă în toate chestiunile de orice natură și asupra tuturor cererilor personalului D.G.S.P., până la plutonier major inclusiv”[202].

Gen.-mr. Mazuru s-a achitat cu succes de sarcinile încredințate, activitatea sa fiind evidențiată într-un raport din august 1949, în care se arăta că el „a îndeplinit sarcina pusă de partid de a curăța Securitatea de elemente vechi dușmănoase și nedemne, de a-i asigura o compoziție justă de clasă”, precum și faptul că „a imprimat muncii Direcției Personalului (cadre) caracterul politic, căutând să lichideze cu conținutul pur birocratic care se practica în această muncă”[203].

---

[197] A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 24.328, ff. 19-21.
[198] *** *Stenogramele*…, vol. IV, partea a II-a, p. 16.
[199] **Raport 2**, p. 225.
[200] La 15 septembrie 1952, în timp ce era anchetat de Comisia Controlului de Partid, Teohari Georgescu afirma: „Întreg aparatul de opresiune al burgheziei (Siguranță, S.S.I., Serviciul de Contrainformații al Armatei) a fost arestat” (M. Oprea, *op. cit.*, p. 38).
[201] F. Banu, *„Un deceniu*…, p. 122.
[202] F. Dobre (coord.), *Securitatea*…, vol. I, p. 16.
[203] A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 45, f. 52.

Dreptul de a semna hotărârile aferente politicii de personal în cazul ofiţerilor aparţinea doar conducerii Securităţii şi M.A.I. La 23 februarie 1951, Teohari Georgescu l-a împuternicit pe Gheorghe Pintilie să emită „decizii de încadrări, înaintări în grad şi funcţie, mutări, sancţionări şi îndepărtări pentru personalul încadrat în Corpul Sergenţilor şi Ofiţerilor din D.G.S.S. până la gradul de maior inclusiv”[204].

O parte din aceste atribuţii au fost delegate şi altor cadre de conducere de încredere. La 8 martie 1951, Teohari Georgescu i-a acordat lt.-col. Corin Aurel, proaspăt numit subdirector general al D.G.S.S., dreptul „să numească, să înainteze în grad, să atribuie funcţii, să încadreze, să transfere, să detaşeze, să repartizeze, să dea delegaţii, să pensioneze, să primească demisii, să acorde concedii, să contrasemneze Decizii şi în general să decidă în toate chestiunile de orice natură şi asupra tuturor cererilor personalului D.G.S.S. pentru sergenţi şi ofiţeri, până la gradul de căpitan şi funcţia de şef secţie inclusiv”[205].

Sistemul de pregătire profesională

La început, M.A.I. a folosit pentru pregătirea angajaţilor instituţiile de învăţământ create înainte de 1945. Personalul nou încadrat era iniţiat în profilul muncii informativ-operative mai ales prin cursuri de şase luni desfăşurate la Şcoala de pregătire ce fiinţa în sediul Direcţiei Generale a Poliţiei. La 1 iunie 1945 în fiecare unitate de poliţie s-au desfăşurat cursuri de iniţiere de două luni, transformate în ianuarie 1947 în şcoli de pregătire cu durata de trei luni. În ceea ce priveşte angajaţii din Siguranţă, aceştia urmau cursuri de pregătire specială de trei luni[206].

Abia în vara anului 1948 a fost creată o şcoală destinată exclusiv cadrelor din Siguranţă. Este vorba Şcoala de pregătire profesională a Direcţiei Generale a Siguranţei Statului, unde prima serie a început cursurile – ce durau trei luni – la 4 iulie[207]. La 16 octombrie 1948 s-a înfiinţat Şcoala militară de ofiţeri de Securitate din Bucureşti, iar ulterior în M.A.I. au fost create numeroase şcoli de ofiţeri, la Radna, Botoşani, Măgurele, Câmpina, Oradea, Deva etc.

În primii ani, la fiecare şcoală a M.A.I. se efectua pregătirea cursanţilor din toate armele. Spre exemplu, la Şcoala militară de ofiţeri de Securitate din Bucureşti erau pregătiţi: lucrători operativi, ofiţeri politici, cadre pentru filaj şi investigaţii, contrainformaţii militare, contrainformaţii penitenciare şi administraţie, dar şi radiotelegrafişti, şoferi, dactilografe etc.[208]. Durata studiilor varia între 45 de zile şi 9 luni şi jumătate, în funcţie de cât de presantă era nevoie de cadre pe un anumit profil, iar efectivele elevilor erau reduse[209]. Procedura de învăţământ era foarte greoaie, astfel încât absolvenţii, ce oricum nu dispuneau de prea multe calităţi culturale, nu reuşeau să-

[204] A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.350, vol. 10, f. 140.
[205] *Ibidem*, vol. 7, f. 186
[206] A.A. Spânu, *op. cit.*, p. 15.
[207] F. Banu, *„Un deceniu…*, p. 124.
[208] A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.402, vol. 11, f. 1.
[209] Liviu Ţăranu, *Câteva consideraţii privind schimbările din politica de personal în cadrul structurilor M.A.I. la începutul anilor '60*, în „Caietele CNSAS”, nr. 2/2008, p. 43.

şi însuşească specificul specializării în care urmau să activeze. În plus, nu puteau fi asiguraţi nici profesori şi lectori permanenţi pentru toate domeniile la fiecare şcoală.

Din aceste motive, la 28 mai 1950 Colectivul de conducere al M.A.I. a decis ca, începând din toamna acelui an, şcolile de ofiţeri ale ministerului să funcţioneze pe arme: Şcoala de ofiţeri de Securitate la Radna, Şcoala de ofiţeri de Grăniceri la Oradea, Şcoala de ofiţeri de Pompieri şi Administraţie la Măgurele. Pentru subofiţeri fiinţa Şcoala M.A.I. de la Deva, pentru toate specializările[210].

Cadrele de conducere

În primii ani după înfiinţarea Securităţii, când numărul cadrelor de conducere nu reuşea să acopere nevoile crescânde cauzate de suplimentarea accelerată a efectivelor, promovările în funcţie s-au făcut cu rapiditate. Practic, orice ofiţer ce reuşea să se evidenţieze în muncă avea mari şanse de fi numit într-un post de conducere după numai unu-doi ani de activitate. În anumite cazuri, salturile au fost chiar spectaculoase, existând angajaţi care din simpli subofiţeri au ajuns şefi în mai puţin de un an. Spre exemplu, Pavel Constandache a fost numit în 1951 şef al Secţiei raionale Paşcani, la doar 10 luni de la încadrarea sa în Securitate ca şofer la S.J.S.P. Bacău (cu gradul de plutonier), iar Dumitru Radu a fost numit în 1949 şef al S.J.S.P. Muscel la mai puţin de un an de la încadrarea sa în Securitate ca funcţionar operativ[211].

La Plenara C.C. al P.M.R. din 26-27 mai 1952, Alexandru Drăghici critica foarte dur modalităţile de promovare şi avansare în Securitate. El acuza faptul că acestea depindeau aproape exclusiv de atitudinea linguşitoare faţă de şefi, indicându-i fără echivoc pe aceştia ca fiind vinovaţi sistemul existent: „Criteriile de ridicare a cadrelor sunt linguşirea şi dacă ştii să te dai bine pe lângă şef, nu munca profesională, lupta pentru îndreptarea ei. Aceste criterii pleacă de la conducere. Nu întâmplător în jurul nostru avem elemente slabe, în afară de tov. Pintilie, care a fost trimis din afară, restul sunt elemente slabe şi în general, în ceea ce priveşte îndeplinirea muncii de conducere, elemente care stau foarte slab. Şi exemplul acesta în disciplină şi comportare pleacă de sus şi strică chiar unele elemente tinere, bune, active, devotate”[212].

Conform teoriei marxist-leniniste, „principala metodă de scoatere la iveală şi de înlăturare a greşelilor şi lipsurilor” era critica şi autocritica[213]. Folosită doar constructiv şi principial, critica presupunea dezvăluirea intransigentă a diferitelor deficienţe, abateri etc. ce apăreau în timpul activităţii. Conform unor ideologi marxişti, „aparatul de stat îşi poate îndeplini funcţiile integral şi cu succes numai dacă masele scot activ şi vigilent la iveală lipsurile ce există în activitatea acestui aparat, adică dacă se aplică critica de jos”. De asemenea, critica era imperios necesară pentru a se pune capăt „metodelor cancelarist-birocratice de conducere”[214]. În Statutul P.M.R. (copiindu-se fidel Statutul P.C.U.S.), dar şi în Constituţia României, era inclus dreptul şi chiar necesitatea membrilor de partid de a critica activitatea cadrelor de conducere, condamnând

---

[210] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 199, f. 339.
[211] N. Ioniţă, *Fişele biografice ale şefilor de direcţii regionale*…, pp. 10-11.
[212] *** *Stenogramele*…, vol. IV, partea a II-a, p. 145.
[213] B.N. Ponomarev (red.), *Dicţionar politic*, Bucureşti, Editura Politică, 1959, p. 173.
[214] *Ibidem*.

totodată „ascunderea deliberată a lipsurilor sau practica persecutării celor care le dezvăluie”[215].

La Securitate, transpunerea în practică a prevederilor teoretice referitoare la critică şi autocritică suferea însă serioase distorsiuni, inerente probabil într-un sistem militarizat. Într-o instituţie în care cadrele de conducere aveau practic puteri discreţionare, puţini erau subordonaţii care se încumetau să-şi critice şefii, fiind conştienţi de faptul că atragerea antipatiei acestora putea să le afecteze cariera ulterioară. În anii ’50 mai ales, dar nu numai, era nevoie chiar de o doză mare de curaj pentru a scoate la iveală lipsurile superiorilor ierarhici. Situaţia din teritoriu a fost prezentată la o şedinţă a conducerii Securităţii de un ofiţer cu atribuţii de control în acest domeniu: „Tov. col. Gluvacov, tov. col. Kalousek şi tov. col. Pandelea de la Iaşi spun «criticaţi-mă, tovarăşi, numai dacă aveţi curaj, că pe urmă stăm de vorbă» (…) La Timişoara, şeful Secţiei Verificări, lt. Negru, în şedinţa de colectiv a spus: «Tovarăşi, criticaţi-mă, criticaţi-mă», când însă a fost criticat, după aceasta a spus tovarăşului: «Dacă nu-ţi bagi minţile în cap, pot să te încadrez cu doi-trei informatori», se merge până acolo că dacă un tovarăş are curajul să critice, să-i lege o tinichea de coadă şi să fie tras la răspundere”[216].

Faptul că aceste afirmaţii erau acoperite de realitatea din teren este demonstrat de mai multe cazuri concrete. Astfel, cpt. Nedelcu Teodor, şeful S.J.S.P. Vlaşca, enervat de faptul că un subaltern a îndrăznit să raporteze forurilor superioare abaterile sale, a ordonat să i se deschidă acestuia un dosar de verificare din care să reiasă că ar fi fost legionar, ceea ce ar fi adus după sine cel puţin excluderea lui din Securitate. Conducerea Securităţii a reacţionat totuşi prompt, mai ales că abuzurile sesizate erau reale, astfel că la 15 aprilie 1950 cpt. Nedelcu a fost trecut în rezervă[217].

În acelaşi timp, şefii unor unităţi, profitând de faptul că promovarea şi avansarea subordonaţilor depindea practic de decizia lor, nu au ezitat să se folosească de această pârghie pentru a-i ameninţa pe cei care le criticau activitatea în diferite şedinţe profesionale sau de partid. Un exemplu concret a fost prezentat de Drăghici în 1952: „Dacă îndrăznea cineva să spună un cuvânt, să critice, elementele acestea erau îndepărtate. Situaţia aceasta a fost caracterizată foarte bine într-o şedinţă a noastră, unde un lt. maj. critica lipsuri în muncă şi un maior de Securitate, şeful unei regiuni, a spus: «O să te faci tu căpitan când mi-oi vedea eu ceafa!». Adică erau chiar ameninţaţi oamenii care criticau”[218].

Gradele militare

La înfiinţarea Securităţii, Teohari Georgescu a stabilit numărul de grade militare pentru D.G.S.P.: un general-locotenent (Gheorghe Pintilie), trei generali-maiori, 30 colonei, 35 locotenenţi-colonei, 171 maiori, 430 căpitani, 600 locotenenţi, 900 sublocotenenţi, 371 plutonieri majori şefi, 1.400 plutonieri majori, 300 plutonieri, 170

215 *** *Dicţionar politic*, Bucureşti, Editura Politică, 1977, p. 175.
216 L. Banu, *op. cit.*, p. 65.
217 A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.348, vol. 5, f. 221.
218 *** *Stenogramele…*, vol. IV, partea a II-a, p. 145.

sergenţi majori, 230 sergenţi majori asimilaţi (curieri, cusători dosare, oameni de serviciu etc.)[219].

La 1 iulie 1949, prin Decretul Prezidiului M.A.N. nr. 682/25 iunie 1949 (în baza Deciziei Consiliului de Miniştri nr. 683/25 iunie 1949), a fost înfiinţat gradul de **sergent** pentru D.G.S.P. Conform decretului, „sergentul de Securitate are ca atribuţii paza şi securitatea localurilor şi aresturilor unităţilor D.G.S.P."[220].

Din 28 decembrie 1949, prin Decretul M.A.N. nr. 453, s-a înfiinţat gradul de **locotenent major**. Momentul, care coincidea şi cu sfârşitul anului şi cu aniversarea transformării României în republică populară, a constituit un bun prilej pentru avansarea în grad a ofiţerilor aflaţi la baza aparatului. Majoritatea locotenenţilor au primit noul grad, de locotenent major, în timp ce sublocotenenţii au fost trecuţi în categoria locotenenţilor[221].

Au existat însă şi grade ce au dispărut, cum este cel de **plutonier major şef**, care nu s-a mai regăsit printre gradele ce puteau fi acordate subofiţerilor conform *Statutului Corpului Sergenţilor din D.G.S.P.*, intrat în vigoare la 1 ianuarie 1951[222].

Cu ocazia adoptării *Statutului* menţionat a avut loc o reaşezare semnificativă a gradelor tuturor subofiţerilor, nu doar a celor care până atunci fuseseră plutonier major şef. La 5 ianuarie 1951, prin Decizia nr. 47.900 a lui Teohari Georgescu, a avut loc încadrarea subofiţerilor pe noile grade aferente prevederilor statutului. Aproape toţi deţinătorii gradului de plutonier major şef (cu foarte rare excepţii) şi marea majoritate a plutonierilor majori au fost avansaţi la gradul de sublocotenent, fiind trecuţi aşadar în Corpul Ofiţerilor. Toţi sergenţii majori şi plutonierii, ca şi o parte dintre plutonierii majori şi plutonierii majori şefi au rămas în categoria subofiţerilor. Marea majoritate dintre ei au fost menţinuţi în acelaşi grad, dar mulţi au fost avansaţi un grad. Interesant este şi faptul că au existat destul de multe cazuri în care s-a operat chiar retrogradarea subofiţerilor în gradul imediat inferior[223].

De la începutul anilor '50, instrucţiunile referitoare la mutarea cadrelor stipulau faptul că acestea trebuiau făcute, în principiu, doar o dată pe an, ţinându-se cont, în măsura posibilităţilor, şi de dorinţa cadrelor respective[224].

Erau numeroase transferurile operate ca urmare a diverselor solicitări ale cadrelor, motivate în general pe considerente medicale (familii bolnave etc.) sau sociale (nevoia unui ajutor pentru creşterea copiilor minori, îngrijirea părinţilor bătrâni etc.). Conducerea Securităţii încerca să nu ignore astfel de cereri, fiind conştientă de faptul nerezolvarea lor nu făcea de cât să scadă randamentul în muncă al acestor angajaţi, astfel încât le satisfăcea întotdeauna când erau posibilităţi. De asemenea, erau rezolvate

[219] Decizia M.A.I. nr. 10.970/2 septembrie 1948 (A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.346, vol. 3, f. 283).
[220] A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.347, vol. 11, f. 81.
[221] *** *România*…, p. 31.
[222] Prin Decretul M.A.N. nr. 178/2 iulie 1950 a fost înfiinţat Corpul Sergenţilor şi Cartnicilor din Forţele Armate ale R.P.R., iar prevederile lui au fost adoptate pentru Securitate prin Decizia nr. 47.890 a lui Teohari Georgescu (A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.350, vol. 7, f. 128).
[223] *Ibidem*.
[224] A.M.I., fond Direcţia Secretariat-Juridică, inventar nr. 4.311, dosar nr. II/B/4, f. 2.

favorabil şi acele solicitări de mutare ale cadrelor căsătorite tot cu un angajat al Securităţii, dar aflat în altă regiune, fiind firească dorinţa lor de a munci în aceeaşi unitate sau oraş.

Nu de puţine ori, transferul în altă localitate constituia o sancţiune aplicată cadrelor ce comiseseră diverse fapte de gravitate minoră, de regulă de natură morală. La 1 mai 1949, cpt. Miu Dumitru, locţiitor al şefului S.J.S.P. Ialomiţa, a fost mutat în aceeaşi funcţie la S.J.S.P. Tulcea, pentru că avea o relaţie extraconjugală cu o informatoare pe care-o avea în legătură[225]. În iunie 1952, D.R.S. Oradea a decis să-l mute disciplinar la D.R.S. Bârlad pe slt. Stoica Petrică – şeful Biroului Organizare, pentru faptul că a divorţat[226].

În anumite cazuri, şefii unităţilor de Securitate nu mai aşteptau până în momentul în care unii subordonaţi cădeau cu totul sub influenţa anturajului şi luau anumite măsuri preventive. Dintre acestea, cea mai eficientă părea a fi tot mutarea respectivilor în altă regiune sau la altă unitate. Unii şefi erau chiar foarte scrupuloşi în această privinţă, solicitând transferarea unor ofiţeri doar pentru că ipotetic ar fi putut intra în contact cu persoane ostile regimului. La 1 mai 1952, col. Corin Aurel a aprobat solicitarea D.R.S. Oradea de mutare în altă regiune a slt. Bondariu Gheorghe, ajutor şef birou la Secţia Cadre. Ofiţerul fusese anterior activist la Comitetul Judeţean P.M.R. Bihor şi avea rezultate foarte bune în muncă, dar rudele sale din partea soţiei aveau un trecut necorespunzător (socrul şi cei doi cumnaţi fuseseră legionari activi). Cu toate că el nu întreţinea legături cu persoanele respective, a fost transferat la D.R.S. Baia Mare „pentru a fi izolat de aceste elemente”. Pentru a-i mai îndulci situaţia, a fost promovat, la noua unitate oferindu-i-se funcţia de şef birou[227].

Sancţiunile

La 21 februarie 1949, Consiliul de Miniştri a emis Decizia nr. 149, prin care a stabilit procedura disciplinară de pedepsire a salariaţilor din toate instituţiile şi întreprinderile de stat, ea aplicându-se aşadar şi în ceea ce-i priveşte pe angajaţii Securităţii. Erau stabilite patru tipuri de sancţiuni: prevenirea, mustrarea, mustrarea cu avertisment şi destituirea.

Prima se aplica pentru abateri de mică însemnătate sau diverse neglijenţe în muncă. Cel care săvârşea greşeli mai grave, dar fără a aduce prejudicii materiale instituţiei, era pedepsit cu mustrare (în formă scrisă). Abaterile repetate sau crearea de prejudicii materiale se sancţionau cu mustrare şi avertizarea celui în cauză că va fi îndepărtat din funcţie. Destituirea se aplica pentru următoarele categorii de culpe: însuşirea de bani sau alte valori, corupţie, întocmirea intenţionată a unor rapoarte false sau săvârşirea unor neglijenţe grave, beţii repetate, comiterea unor „acte contra intereselor statului” sau „orice altă abatere gravă în urma căreia statul este prejudiciat”[228].

---

[225] A.C.N.S.A.S., fond Cadre, dosar nr. 21.102, f. 127.
[226] F. Dobre (coord.), *Securitatea*…, vol. II, p. 39.
[227] A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.373, vol. 9, f. 161.
[228] Idem, dosar nr. 7.347, vol. 1, ff. 27-28.

În acelaşi an, pentru Securitate s-a adoptat însă *Regulamentul interior pentru ofițerii, subofițerii și personalul civil asimilat din D.G.S.P.*, în care erau stipulate următoarele tipuri de pedepse: mustrare verbală, mustrare scrisă, arest, arest sever, mutare disciplinară, suspendare din funcţie, destituire, punere în disponibilitate[229].

Arestul se făcea la domiciliu şi consta în interzicerea de a primi vizite şi de a părăsi locuinţa – cu excepţia deplasării la serviciu. Sancţiunea se aplica după două mustrări rămase fără efect sau în situaţia comiterii unei fapte puţin mai grave (cum ar fi lipsă de respect faţă de superiori, ceea ce echivala cu insubordonare). Şefii de S.J.S.P. puteau ordona maxim patru zile de arest, cei ai D.R.S.P. maxim 10 zile, subdirectorii generali ai D.G.S.P. maxim 20 zile, iar directorul general al D.G.S.P. maxim 30 zile[230].

De regulă, erau pedepsiţi cu arest în garnizoană ofiţerii care comiteau diverse abateri comportamentale, mai ales beţii şi scandaluri. În Regulamentul din 1949 sancţiunea se numea arest sever şi se aplica în general pentru beţie în timpul serviciului, lipsă nemotivată de la muncă sau întârzieri în executarea sarcinilor. În ianuarie şi februarie 1952, slt. Rafai Mihai, de Secţia Raională Lipova, a fost sancţionat succesiv cu şase zile arest sever pentru că „s-a prezentat la un seminar în stare de ebrietate, fapt în urma căruia a avut manifestări de calomniere a învăţământului de partid" şi apoi cu patru zile arest sever pentru că a bătut un deputat al Sfatului popular comunal Cladova şi pentru că „de mai multe ori a fost văzut în stare de ebrietate pe stradă şi la serviciu"[231].

La 17 august 1950 a fost introdusă pedeapsa retrogradării în grad, ea aplicându-se ofiţerilor M.A.I. şi M.F.A.[232]. Până la acea dată, Direcţia Cadre şi unităţile centrale şi teritoriale de Securitate erau nevoite să recurgă la diverse formule inedite pentru acest tip de sancţionare a ofiţerilor.

Spre exemplu, în octombrie 1948 şeful D.R.S.P. Cluj a dorit înlocuirea mai multor ofiţeri cu funcţii de conducere, întrucât erau slab pregătiţi profesional şi incapabili să-şi îndeplinească în mod satisfăcător sarcinile. Este vorba de lt. Daroczi Alexandru – şeful Secţiei a II-a Contrasabotaj, lt. Iszlai Adalbert şi slt. Kappel Zoltan – ambii şefi de birou, slt. Muscal Iosif – şef problemă. Toţi aceştia au fost numiţi în posturile respective pentru simplul motiv că absolviseră o şcoală centrală a M.A.I., fără a se mai verifica dacă au calităţile şi experienţa necesară poziţiilor în care au fost încadraţi. Pentru a-i destitui şi retrograda, col. Patriciu – în conivenţă cu Direcţia Cadre a D.G.S.P. – i-a obligat pe cei cinci subordonaţi să depună fiecare o cerere de reîncadrare în grade şi funcţii inferioare. În consecinţă, ofiţerii în cauză au raportat că „nu şi-au însuşit cunoştinţele profesionale necesare gradului ce-l deţin şi sunt conştienţi că datorită acestui fapt prejudiciază bunul mers al întregului serviciu, ceea ce ar putea vătăma interesele instituţiei", solicitând să fie numiţi „într-un grad inferior, de mică răspundere, în care ar putea da un randament mai mare şi ar putea fi utili muncii de Securitate". Direcţia Cadre a aprobat cererile ofiţerilor şi a decis să le acorde gradele

---

[229] F. Banu, *„Un deceniu…*, p. 152.
[230] *Ibidem.*
[231] A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.353, vol. 12, f. 42.
[232] Mircea Suciu, Robert Levy, Laurenţiu Panaite, *MAI și Securitatea: date și documente inedite (1948-1965)*, în „Dosarele Istoriei", nr. 5/1996, p. 49.

imediat inferioare[233]. Pentru aceasta, angajaţii respectivi au trebuit să depună cereri de demisie din Securitate, care au fost aprobate, în aceeaşi zi fiind emise ordinele de reîncadrare pe noile grade şi funcţii. Prin Decizia D.G.S.P. nr. 14.510, începând cu data de 1 decembrie 1948 Daroczi şi Iszlai primeau gradul de sublocotenent şi funcţia de şef problemă, iar restul postul de funcţionar operativ, fiind trecuţi în categoria subofiţerilor, cu gradul de plutonier major şef [234].

Rămânând în aceeaşi arie, menţionăm şi faptul că exista şi sancţiunea degradării ofiţerilor, indiferent de gradul deţinut, dar aceasta nu putea fi aplicată decât numai în urma unei sentinţe definitive a Tribunalului Militar. Modalitatea era prevăzută încă din *Statutul Corpului Ofiţerilor Forţelor Armate ale R.P.R.* din 1951, care stipula şi faptul că degradarea efectivă se făcea prin decret la Prezidiului M.A.N., dar numai ulterior sentinţei penale[235]. Era posibilă şi degradarea ofiţerilor trecuţi în rezervă, însă doar atunci când motivul îl reprezenta comiterea unor fapte incompatibile cu calitatea de ofiţer M.A.I.[236].

Recompensele

Încă din primii ani după 1945 s-a simţit nevoia acordării unor recompense cadrelor merituoase în scopul stimulării angajaţilor în muncă. La sfârşitul anului 1946, şeful Chesturii de Poliţie a Municipiului Cluj, prim chestorul Gheorghe Crăciun, propunea: „Să se dea prime de încurajare sau să fie citaţi acei ofiţeri sau agenţi de poliţie care îşi dau interesul la locul care le-a fost încredinţat spre conducere, astfel stimulând munca lor, căci sunt firi omeneşti foarte sensibile şi prin faptul că nu li se dă o satisfacţie atunci când aduc un maxim de randament se descurajează şi în loc ca în viitor să mai aducă la fel randamentul necesar şi util statului democrat, cu toată bunăvoinţa lor, nu pot să facă acest lucru, fiind obsedaţi de ideea că nu li se recunoaşte munca depusă. Satisfacţie poate fi dată fie prin citări pe ţară, fie prin anumite prime de încurajare, fie prin o avansare în grad"[237].

Recompensele acordate angajaţilor Securităţii erau de mai multe tipuri: citarea pe minister, premii în bani sau/şi în diverse obiecte (aparate foto, radiouri, ceasuri, stilouri etc.), acordarea unor distincţii (ordine şi medalii), înaintarea în gradul următor înainte de expirarea stagiului minim etc.

În perioada la care ne referim, cea mai uzitată metodă de recompensare a fost, fără îndoială, avansarea în grad înainte de termen, foarte avantajoasă pentru cadre, întrucât, pe lângă un prestigiu sporit, atrăgea după sine şi creşterea salariului lunar prin mărirea soldei de grad. Până la începutul anilor '50, ofiţerii ce se remarcau în muncă înaintau foarte rapid în grad, uneori fiind avansaţi chiar şi de două ori pe an. Spre exemplu, şeful S.J.S.P. Alba, cpt. Cleju Ioan, a fost încadrat în Securitate în august 1948 cu gradul de sublocotenent, dar la 23 august 1949 a fost avansat locotenent, pentru ca la

[233] A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.346, vol. 7, f. 282.
[234] *Ibidem*, f. 239.
[235] M. Burcea, M. Stan, M. Bumbeș, *op. cit.*, p. 27
[236] L. Ţăranu, *Oamenii Securităţii…*, p. 384.
[237] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 13.809, f. 26.

30 decembrie acelaşi an să primească gradul de locotenent major, iar la 23 august 1950 pe cel de căpitan, înaintând aşadar trei grade în doar doi ani[238].

La 1 iunie 1949, prin Decizia M.A.I. nr. 2.716, a fost reglementat şi sistemul pensionării cadrelor pe motiv de boală, fiind înfiinţată Comisia medicală mixtă pentru clasarea medicală a personalului M.A.I. Ea funcţiona în cadrul Direcţiei Sanitare a M.A.I. şi era condusă de dr. Pascariu I., şeful Serviciului Sanitar Uman. Printre membri Comisiei se mai numărau ofiţeri din Trupele M.A.I., Trupele de Securitate, Direcţia Administrativă etc., precum şi un delegat al Direcţiei Generale Politice (cpt. Tufan)[239].

Prezenţa unui reprezentant al Direcţiei Generale Politice în Comisia de clasare medicală se explică prin faptul că, în acea perioadă, chiar şi scoaterile din Securitate pe caz de boală se făceau pe baza principiului de clasă, ţinându-se cont de averea personală deţinută de cei în cauză, precum şi de cea a soţiilor şi părinţilor acestora. De asemenea, contau foarte mult şi rezultatele obţinute în muncă de cadrele respective, precum şi vechimea în organele de Securitate. În cazul în care angajatul era încadrat de puţin timp sau desfăşurase o activitate nesatisfăcătoare, el nu era pensionat medical, ci doar trecut în rezervă, la fel cum se întâmpla şi cu cei clasaţi în gradul III de invaliditate[240].

Concluzii

Perioada 1948-1952, în timpul căreia în fruntea M.A.I. s-a aflat Teohari Georgescu, a reprezentat în general o etapă de acomodare a conducerii Securităţii cu specificul de cadre al noii instituţii. Trebuind să răspundă mai multor imperative (epurarea foştilor angajaţi, încadrarea unor membri de partid loiali, provenienţă şi profesie muncitoresc-ţărănească a acestora, acoperirea numărului foarte mare de posturi vacante), responsabilii de cadre s-au aflat într-o permanentă căutare de soluţii. Fără a exista o politică clară şi coerentă de cadre şi fără a se respecta nişte criterii riguroase de selecţionare, verificare, încadrare, avansare şi promovare, acoperirea necesarului de personal al Securităţii s-a făcut de multe ori la întâmplare. Preeminenţa criteriilor ideologice şi de clasă în detrimentul pregătirii culturale şi profesionale, a determinat coborârea pragurilor calitative până aproape de minim.

În aceste condiţii, era inerentă pătrunderea în Securitate a unui număr foarte mare de cadre necorespunzătoare, nu doar ca pregătire, ci şi din punct de vedere comportamental, moral şi profesional. Iar efectul s-a resimţit imediat şi a constat în numărul foarte mare de abateri – unele grave – comise de angajaţii Securităţii. Peste toate acestea, ampla operaţiune de verificare a membrilor de partid desfăşurată în 1949-1950 a scos la iveală şi faptul că provenienţa şi trecutul multor cadre de Securitate ridicau serioase semne de întrebare. În acest context, conducerea instituţiei a trecut la operarea primelor concedieri ale cadrelor necorespunzătoare, operaţiune amplificată în anii următori.

[238] A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.347, vol. 3, f. 312.

[239] Anterior acestei decizii funcţiona o comisie de acest tip doar pentru Comandamentul Trupelor M.A.I., având în vedere recruţii încadraţi pentru satisfacerea stagiului militar în formaţiunile acestei unităţi. La 1 iunie 1949, aceasta şi-a încetat activitatea, fiind înglobată în comisia proaspăt înfiinţată (*Ibidem*, vol. 1, f. 200).

[240] A.M.I., fond Direcţia Secretariat-Juridică, inventar nr. 4.311, dosar nr. II/B/4, f. 2.

Tot în acest interval temporal, au fost fundamentate şi primele linii directoare în ceea ce priveşte avansarea cadrelor în grad, promovarea în funcţii, transferul la alte unităţi, recompensarea şi sancţionarea.

În pofida tuturor deficienţelor ce au afectat politica de cadre a Securităţii din perioada 1948-1952, nu se poate afirma că activitatea represivă a instituţiei ar fi avut de suferit foarte mult. Chiar dacă supravegherea informativă şi formele calificate de urmărire au fost neglijate aproape total, ele erau compensate prin recurgerea la forme extreme de reprimare a opozanţilor (crime, torturi, internări în penitenciare şi colonii de muncă, stabilirea de D.O. etc.). Instituţia a reuşit să se achite de sarcinile primite de la partid, şi a operat cu succes valurile de arestări ce i s-a ordonat să le execute.

Până la urmă, acesta a fost de fapt principalul obiectiv pe care Teohari Georgescu a dorit să-l atingă, acela de a transforma Securitatea în „braţul înarmat al partidului" şi de a folosi instituţia ca organ represiv pentru impunerea şi menţinerea partidului comunist la putere. Având în vedere acest deziderat, practic au contat mult mai puţin calitatea şi comportamentul angajaţilor Securităţii câtă vreme executau fără ezitare orice fel de ordin primit, oricât de ilegal şi excesiv ar fi fost el. Ulterior, când „ascuţişul luptei de clasă" se va mai domoli, a existat tot timpul pentru remedierea problemelor de personal.

Conştient însă de calitatea nesatisfăcătoare a personalului Securităţii, noul ministru al Afacerilor Interne, Alexandru Drăghici, va încerca şi parţial va reuşi să producă o schimbare în acest domeniu. Aplicând cu o mult mai mare consecvenţă sancţionarea angajaţilor şi cadrelor de conducere (mergând până la scoaterea lor din M.A.I. şi chiar trimiterea în justiţie), punând accent şi pe pregătirea culturală a angajaţilor, dar având la dispoziţie şi o perioadă mult mai mare de timp, Drăghici a reuşit ca, la finalul mandatului său, să lase un corp de cadre cu o calificare şi comportare net superioare faţă de cele găsite în 1952.

Iuliu **CRĂCANĂ**

DREPT ŞI JUSTIŢIE ÎN ROMÂNIA COMUNISTĂ (II)

LAW AND JUSTICE IN COMMUNIST ROMANIA (II)

The present paper displays some characteristics of repressive justice in communist Romania, being a continuation of the analysis we made in the last number of our journal.

The first article entitled "Alexandru Voitinovici – Delation at the Top of the Party" offers details on two documents that show the procedure used by the president of the Supreme Court of R.P.R. for removing his colleagues from office. Conceived in the form of delations based on political arguments, the reports sent to the Party leaders display the institutional and human relations between the leaders of the justice system in the 1950s.

The second article entitled "Article 193[1] of the Criminal Code – A Secret of the Political Repression that Persists Even Today" unveils a historiographical error. We point out the decrees that introduced retroactively the secret article 193[1] in the Criminal Code, which incriminated "the intense activity of the working class and the revolutionary movement". That article was extensively used by the repressive system of justice after 1954. However, the decrees were not published and the changes they brought to the Criminal Code were not mentioned in the official documents between 1954-1960 or later.

Etichete: justiţie, drept, represiune, Alexandru Voitinovici, articolul 193[1] C.P.

Keywords: justice, law, repression, Alexandru Voitinovici, article 193[1] of the Criminal Code

În numărul trecut al „Caietelor CNSAS" am început o serie de studii şi articole despre justiţia din timpul regimului comunist, menite să elucideze contribuţia instituţiilor care o compun la comunizarea României şi la represiunea politică din timpul regimului comunist.

În cele ce urmează publicăm două documente care ne prezintă poziţia instabilă avută de judecători în prima decadă a regimului de democraţie populară, cariera lor depinzând doar de conducerea partidului, respectarea legii fiind un deziderat împlinit doar atunci când aceasta îşi îndeplinea rolul de instrument cu care judecătorii serveau interesele partidului.

Cele două documente evidenţiază procedeul prin care preşedintele Tribunalului Suprem al R.P.R. îşi îndepărta colegii din funcţie. Concepute sub forma unor delaţiuni argumentate politic, rapoartele către conducerea partidului sunt relevante pentru relaţiile instituţionale şi umane între capii justiţiei din anii `50. Trebuie spus că în arhive regăsim multe rapoarte întocmite de Alexandru Voitinovici într-o manieră asemănătoare.

Tânăr cerber al partidului, devotat şi vigilent, Alexandru Voitinovici a fost unul dintre cei care au pus bazele instituţionale ale justiţiei regimului de democraţie populară. A avut o carieră strălucită, începută ca preşedinte al completelor de judecată ale Tribunalului Poporului care au judecat lotul Antonescu, lotul Iuliu Maniu şi al altor complete în cadrul proceselor cu caracter politic. A deţinut funcţii importante în stat fiind primul Procuror general al R.P.R. între anii 1948-1952, iar între anii 1954-1967 a deţinut funcţia de Preşedinte al Tribunalului Suprem. A cochetat cu literatura fiind, sub pseudonimul Alexandru Voitin, autor de piese de teatru cu temă istorică.

Primul document demonstrează că era greu, dacă nu chiar imposibil, să ocupi funcţii în sistemul instituţional al justiţiei comuniste fără a fi implicat politic şi fără a participa la procesele politice, chiar dacă unii dintre cei implicaţi afirmă contrariul, astfel că un jurist a fost îndepărtat din funcţie tocmai pentru că evita procesele penale. Este vorba de Ilie Stoenescu, locţiitor al preşedintelui Tribunalului Suprem al R.P.R. la colegiul civil şi profesor de drept procesual civil la Facultatea de Ştiinţe Juridice din Bucureşti, pentru care Alexandru Voitinovici a propus „scoaterea" din toate funcţiile doar pentru că dorea să se ţină departe de politică şi să fie doar un bun specialist şi pentru că a refuzat o ipotetică propunere de a candida pentru Marea Adunare Naţională (vezi anexa 1).

Ilie Stoenescu şi-a pierdut funcţiile politice rămânând doar cu activitatea didactică. A fost titular al disciplinei de drept procesual civil la Facultatea de Drept din Bucureşti până în anul 1975.

Pentru prezentarea celui de-al doilea document vom porni de la teoria lui Erich Kaufmann care afirma că „legiuitorul nu este creator al dreptului" deoarece „statul nu creează dreptul, statul creează legi; iar statul şi legile sunt supuse dreptului"[1]. Spre deosebire, putem spune că, în regimul comunist, partidul singur este deasupra statului şi a legilor, dreptul fiind doar o unealtă în mâna sa.

Astfel, deşi la o primă analiză, principalul izvor de drept postbelic a fost ideologia partidului comunist, aceasta se întâmpla, însă, doar în măsura în care era pusă în slujba interesului puterii. Documentul pe care îl redăm în continuare ne arată cum mult-trâmbiţatul program al partidului transpus în legi şi principii care să apere clasa muncitoare îşi pierdea orice valoare în faţa acuzaţiei de lipsă a disciplinei de partid. Vom vedea că opinia separată în cadrul Tribunalului Suprem a unui judecător chiar dacă, din punct de vedere ideologic, acesta se situa pe poziţiile clasei muncitoare, a fost de natură să ducă la schimbarea acestuia din funcţie după un conflict cu acelaşi Alexandru Voitinovici.

Este vorba de Marcu Witzman, jurist a cărui ascensiune în funcţii înalte începuse după 1948, atunci când, la recomandarea ministrului Justiţiei, Avram Bunaciu, a fost numit prin decizie a Prezidiului M.A.N. a R.P.R. în calitatea de membru în consiliul de administraţie al Casei autonome a monopolurilor R.P.R.[2]. Prin Decretul nr. 283 din 28 august 1952 Marcu Witzman, a fost numit în funcţia de judecător al Colegiului civil la Tribunalul Suprem[3] (anexa 2).

Dosarul conţine şi apărarea, sau, mai bine spus, contraatacul lui Marcu Witzman care trimite la rândul său un amplu memoriu către secretarii C.C. al P.M.R., Iosif Chişinevschi şi Nicolae Ceauşescu. Acesta face puţine referiri la faptele în litigiu („diferitele probleme de drept muncitoresc, unde am căutat să arăt interpretarea justă a

[1] Erich Kaufmann, *Die Gleichheit vor dem Gesetz im Sinne des Art. 109 der Reichsverfassung,* în VVDStRL, vol 3, Berlin şi Leipzig, Waelter de Gruzter, 1927, p. 2, *apud* Bernd Ruthers, *Dreptul degenerat. Teorii ale dreptului și juriști proeminenți în cel de-al Treilea Reich,* Editura Univ. „Al. I. Cuza" Iași, 2005, p. 63.

[2] A.N.I.C., fond Consiliul de Stat- Decrete, dosar nr. 9/1948, ff. 144-146.

[3] Idem, dosar nr. 5/1952, f. 64.

legislaţiei noastre folosind şi doctrina sovietică…") trecând la un contraatac de aceeaşi manieră, folosind acuzaţii meschine, vecine cu delaţiunea. Îl acuză pe Alexandru Voitinovici pentru trecutul său de „fost procuror la Roman în timpul lui Antonescu" şi pentru relaţiile personale: „prieten personal cu Gheorghe Diaconescu, ministrul Justiţiei, fostul lui secretar de cabinet, cu Vuza (George Pavel), locţiitor al Procurorului General, cu Adrian Dumitru, preşedinte al Consiliului Central al avocaţilor (…)"[4]. Toate aceste informaţii erau cât se poate de adevărate dar, cu toate acestea, datorită serviciilor aduse partidului şi a „urii de clasă" de care dădea dovadă, Alexandru Voitinovici a rămas în funcţie încă unsprezece ani.

În schimb, demersurile lui Alexandru Voitinovici au avut consecinţe imediate. Marcu Witzman a fost eliberat din funcţie prin decret la 12 mai 1956, „primind alte însărcinări"[5]. Ulterior a fost numit în fruntea Arbitrajului de Stat, funcţie pe care a îndeplinit-o până în anul 1975[6].

Art. 193¹ Cod Penal
un secret al represiunii politice care persistă şi astăzi

Nu cu foarte mult timp în urmă, un petent a cerut C.N.S.A.S.-ului informaţii despre Art. 193¹ din Codul Penal. Îşi manifesta nemulţumirea că informaţiile despre acest articol sunt contradictorii, iar în literatura de specialitate apare ca fiind introdus printr-un decret din 1955 sau din 1954.

Într-adevăr, în literatura istorică, informaţiile despre acest articol sunt eronate.

În *Raportul Final al Comisiei prezidenţiale pentru analiza dictaturii comuniste din România* art. 193¹ este înfăţişat publicului ca fiind introdus prin Decretul nr. 62 din februarie 1955[7].

Pe site-ul Institutului de Investigare a Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc (I.I.C.C.M.E.R.), articolul este prezentat astfel: „Art. 193/I: *activitate contra clasei muncitoare* – era vorba despre un articol secret, cuprins în decretul nr. 62/1955 şi nepublicat, a cărui caracteristică era sfera foarte largă de cuprindere, aici putând fi încadrate orice fel de acuzaţii. În genere, se folosea pentru cei care nu puteau fi încadraţi articolelor din Codul Penal. În Codul Penal propriu-zis, art. 193 făcea parte din Secţiunea I („Înaltă trădare") a Capitolului I („Crime şi delicte contra siguranţei exterioare a statului")[8].

După opinia lui Romulus Rusan, articolul 193¹ ar fi fost introdus în Codul Penal „în 1955, după Convenţia de la Geneva şi în perspectiva primirii României la ONU – şi pentru că erau foarte mulţi oameni nejudecaţi şi aflaţi în detenţie încă din 1948, din 1950, din 1952" motiv pentru care „au trebuit să introducă în Codul Penal

---

[4] Idem, fond C.C. al P.C.R.-Cancelaria, dosar nr. 176/1956, ff. 45-54.
[5] Idem, fond Consiliul de Stat-Decrete, dosar nr. 6/1956, f. 11.
[6] „B.O.", nr. 36, 10 aprilie 1975.
[7] Comisia prezidenţială pentru analiza dictaturii comuniste din România, *Raport Final*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2006, p. 503.
[8]http://www.crimelecomunismului.ro/ro/fise_detinuti_politici/fise_matricole_penale_detinuti_politici/ accesat la 15. 09. 2011

existent nişte articole secrete"[9]. După ştiinţa noastră, singurul articol secret din Codul Penal a fost 193^1.

Am mers pe fir până la sursa erorii care se află în volumul *Cu unanimitate de voturi. Sentințe politice adnotate și comentate*, autori Marius Lupu, Cornel Nicoară, Gheorghe Onişoru, Bucureşti, Fundaţia Academia Civică, 1997, p. 25. Cum, de nenumărate ori astfel de erori sunt întâlnite chiar în documentele redactate de organele represive a căror lipsă de cultură juridică şi necunoaştere a textelor de lege pe care erau chemaţi să le aplice sunt binecunoscute, este posibil ca autorii volumului să fi reprodus o informaţie dintr-o sentinţă sau alt document judiciar. Se poate să fie chiar o greşeală de redactare care s-a perpetuat, astfel încât toate lucrările cu caracter istoric care fac referire la art. 193 indice 1 C.P. indică introducerea lui în anul 1955.

Într-adevăr, decretul în discuţie a făcut parte dintre actele normative cu caracter secret care a avut implicaţii majore. Nu a fost publicat niciodată iar modificările pe care le aducea Codului Penal nu au fost introduse în textele oficiale ale acestuia publicate între anii 1954-1960[10] şi nici ulterior. Prin urmare, întâlnim lucrări ştiinţifice, valoroase dealtfel, în care se vorbeşte despre condamnări ale foştilor ofiţeri de Siguranţă în baza art. 193 fără a face referire la indice[11], deşi încadrarea a fost, fără îndoială la art. 193^1. În acest sens amintim că în Codul Penal art. 193 era doar un apendice la art 192 care incrimina *înalta trădare* şi poate fi găsit exclusiv în forma următoare: „În cazul crimei de înaltă trădare instanţa poate pronunţa şi pedeapsa confiscării averii. Tentativa crimelor din această secţiune se pedepseşte cu pedeapsa crimei consumate".

Decretul se găseşte la Arhivele Naţionale ale României în cadrul fondului Consiliu de Stat-Decrete, dosar nr. 2/1954, vol. 1. Este însoţit de expunerea de motive semnată de Alexandru Drăghici, care a fost şi iniţiatorul decretului. Acesta motiva necesitatea apariţiei unui asemenea text legislativ prin faptul că, deşi Decretul nr. 207/1948, în vigoare la momentul respectiv, constituia bază legală pentru reprimarea infracţiunii care consta în săvârşirea de acte de teroare, violenţă, torturi sau alte mijloace de constrângere, legislaţia nu sancţiona „activitatea sau lupta împotriva clasei muncitoare sau a mişcării muncitoreşti revoluţionare din ţara noastră dusă de către elementele care au aparţinut aparatului de stat burghezo-moşieresc sau agenturii poliţiei şi siguranţei" fără a se fi servit de acte de tortură şi violenţă ci de alte metode, mai subtile şi fără depăşirea atribuţiilor de serviciu la acel moment. Era vorba despre încriminarea unor metode şi proceduri perfect legale precum procurarea de informaţii,

---

[9]http://www.memorialsighet.ro/index.php?option=com_content&view=article&id=829%3Aromulus-rusan-cronologia-i-geografia-represiunii-recensmantul-populaiei-concentraionare-din-romania-1945-1989-&catid=59%3Ao-carte-pe-zi&Itemid=167&lang=ro, accesat la 10. 03. 2013.

[10] *Codul Penal, text oficial cu modificările până la data de 20 mai 1955, urmat de o anexă de legi speciale*, Bucureşti, Editura de Stat pentru literatură economică şi juridică, 1955; *Codul Penal, text oficial cu modificările până la data de 1 martie 1957, urmat de o anexă de legi penale speciale*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1957; *Codul Penal, text oficial cu modificările până la data de 1 iunie 1958, urmat de o anexă de legi penale speciale*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1958; *Codul Penal, text oficial cu modificările până la data de 1 decembrie 1960, urmat de o anexă de legi penale speciale*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1960.

[11] Pavel Moraru, *La hotarul românesc al Europei: din istoria Siguranţei Generale în Basarabia (1918-1940),* Bucureşti, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, 2008, *passim.*

filaj, acţiuni de supraveghere, ordine de deţinere, fixări de domiciliu obligatoriu etc. (anexa 3).

La scurt timp, art. 193[1] a fost modificat. Cauza o găsim în expunerea de motive semnată de acelaşi Alexandru Drăghici: „legile penale în vigoare nu prevăd pedeapsa pentru infracţiuni săvârşite de persoane care au avut funcţii de răspundere în formaţiunile politice cu caracter fascist şi naţionalist şi care şi-au desfăşurat activitatea până la eliberarea ţării de către Armatele Sovietice, împotriva mişcării revoluţionare şi a luptei de eliberare a clasei muncitoare"[12].

Ambele decrete au urmat întreaga procedură anterioară adoptării acestor acte normative. Ele sunt însoţite de Hotărârea Consiliului de Miniştri de „adoptare" a proiectului de decret care precede de fiecare dată adoptarea unui decret. În cazul modificării este vorba de H.C.M. nr. 1553 din 19 august 1954 (anexa 4)[13].

Cele două decrete nu reprezentau o noutate. În perioada democraţiei populare una dintre cele mai grave mutilări ale dreptului a constat în secretizarea legislaţiei. Legea, în esenţa ei, este publică. O lege care nu poate fi cunoscută de toţi cei interesaţi este, practic, o absurditate. Cu toate acestea, o caracteristică a dreptului românesc din anii '50 a fost legislaţia secretă.

În perspectiva aderării României la O.N.U., unele acte normative cu caracter represiv trebuiau ascunse opiniei publice occidentale. Partidul a decis ca legislaţia să fie clasificată pe diverse grade de secretizare.

Prin urmare, Decretul nr. 27 din 14 ianuarie 1953 *pentru aprobarea Regulamentului privind condiţiile de publicare şi difuzare a legilor şi decretelor,* stabilea pentru acestea grade de secretizare care erau propuse de iniţiatorul legii. Atunci când elaborau şi depuneau la Direcţia Generală a Treburilor Consiliului de Miniştri proiecte de legi, decrete şi regulamente care se aprobau prin decret, ministerele şi celelalte organe centrale ale administraţiei de stat, erau obligate să propună şi modul de difuzare al actelor respective după ce ele erau aprobate de Prezidiul Marii Adunări Naţionale după cum urmează:

a) se publică în Buletinul Oficial al Marii Adunări Naţionale;
b) se publică în Buletinul Oficial al Marii Adunări Naţionale, „Pentru uz intern";
c) se publică în Buletinul Oficial al Marii Adunări Naţionale „Secret";
d) se publică în Buletinul Ministerului sau organului central al administraţiei de stat care a iniţiat proiectul;
e) se publică în Buletinele Sfaturilor Populare;
f) se comunică în întregime altor ministere, organe centrale ale administraţiei de Stat, Comitete Executive ale Sfaturilor Populare, etc., menţionându-se organele de Stat cărora se comunică;
g) se comunică şi altor ministere, organe centrale ale administraţiei de Stat, Comitete Executive ale Sfaturilor Populare, etc., în extras, menţionându-se articolele care se comunică şi organele de Stat cărora se comunică;
h) se comunică doar iniţiatorului proiectului;
i) se comunică în revistele de specialitate ale organului de Stat iniţiator sau în diferite broşuri editate de acesta;

[12] A.N.I.C., fond Consiliul de Stat-Decrete, dosar nr. 6/1954, f. 244.
[13] *Ibidem*, f. 243.

j) se publică în întregime în presă sau se difuzează în întregime prin radio;
k) se publică în extrase de presă sau se difuzează în extrase prin radio, menţionându-se articolele care se difuzează sau se publică;
l) se publică în presă sub formă de note informative.

Decretul nr. 27/1953 prevedea că iniţiatorul proiectului stabilea şi modalitatea de publicare în presă sau în broşurile de specialitate a textului legislativ, dacă era publicat numai sub formă de notă informativă, parţial sau integral, comentat sau nu[14].

Legislaţia secretă era în măsură să apere imaginea regimului dar felul în care se desfăşurau raporturile juridice modul de desfăşurare a justiţiei era pur şi simplu absurd. Dreptul la apărare al inculpatului, şi aşa formalizat, era cu neputinţă de realizat, avocaţii fiind în imposibilitatea de a-şi apăra clienţii pentru că nu aveau acces la textul legii care incrimina infracţiunea de care era acuzat clientul lor. În acest sens, însuşi Petru Groza, a cărui semnătură se afla pe toate aceste acte normative, semnala conducerii Partidului ca foarte grav faptul că instanţele aplicau legi penale nepublicate punând într-o poziţie incomodă Prezidiul Mari Adunări Naţionale care trebuia să evite să răspundă petiţionarilor şi avocaţilor. Aceştia din urmă se plângeau că nu îşi puteau desfăşura apărarea necunoscând legea la care instanţa făcea referire[15].

După cum am văzut, secretizarea legislaţiei era întrebuinţată pe scară largă. Totuşi introducerea art. 193^1 în Codul Penal a reprezentat o culme a acestei practici şi o excepţie totodată, fiind unicul articol secret din coduri.

Despre cauzele introducerii art. 193^1 în Codul Penal reţinem varianta din expunerile de motive ale celor două decrete prezentate de noi mai sus, susţinută şi de Evghenie Tănase care susţinea că o serie de arestaţi în anii 1948-1949 şi ţinuţi în penitenciare fără condamnare erau bătrâni şi bolnavi iar deţinerea lor ilegală devenea deranjantă şi, prin urmare, s-a propus „luarea” lor „în anchetă”. Cum, pentru că se aflau de multă vreme încarceraţi, ei nu puteau fi făcuţi vinovaţi de vreo faptă împotriva regimului, ci doar pentru fapte anterioare instaurării regimului iar la acea oră nu intrau sub incidenţa nici unui articol din Codul Penal s-a format o comisie compusă din procurorul general, ministrul Justiţiei şi preşedintele Tribunalului Suprem care, afirmă Evghenie Tănase, a elaborat un text de lege corespunzător necesităţilor şi care a devenit Decretul 358 din august 1954 care a introdus în Codul Penal articolul 193^1[16]. Observăm că, la momentul redactării rândurilor de mai sus, inclusiv Evghenie Tănase uitase că articolul fusese introdus cu o jumătate de an înainte şi la acea dată doar a fost modificat.

O astfel de persoană pentru încarcerarea căreia nu exista cadru legal a fost Alexandru Băleanu, directorul Poliţiei de Siguranţă între 1 noiembrie 1943-23 august 1944. Fusese arestat în mai 1952 şi anchetat în 1953 în legătură cu Vasile Luca, Teohari Georgescu şi Ana Pauker după care a fost deţinut fără nici o acuzaţie până în 1955 când a început ancheta în baza art. 193^1[17].

---

[14] Idem, dosar nr. 1/1953, ff. 114-118.
[15] Idem, dosar nr. 11/1957, f. 260.
[16] C.N.S.A.S., *Pseudomemoriile unui general de securitate, documente selectate şi editate, studii introductive şi note de Cristina Anisescu şi Silviu B. Moldovan,* Bucureşti, Humanitas, pp. 174-175.
[17] A.C.N.S.A.S, fond Informativ, dosar nr. 329 801, f. 25.

O a doua interpretare, cea contemporană, o întâlnim, după cum am arătat mai sus în *Raportul Final*, pe site-ul I.I.C.C.M.E.R. şi în studiul lui Romulus Rusan, şi este pusă în legătură cu Conferința de la Geneva şi chiar cu Convenția de la Geneva din anul 1955, acestea fiind complet diferite. *Conferința* a avut loc în luna iulie 1955, perioadă în care majoritatea proceselor foştilor polițişti şi agenți ai serviciilor secrete fuseseră cel puțin instrumentate dacă nu şi judecate. *Convenția*, intitulată „Ansamblu de reguli minime pentru tratamentul deținuților", a urmat primului Congres al Națiunilor Unite *pentru prevenirea crimei și tratamentului delicvenților* care şi-a ținut lucrările la Geneva între 22 august şi 3 septembrie 1955[18].

Sursa acestor afirmații se află tot în volumul *Cu unanimitate de voturi…* autorii căruia afirmă: „întrucât între timp avusese loc conferința de la Geneva, pedepsele stabilite au fost, în general, egale cu perioada de detenție efectuată" şi se face trimitere la documentele 102, 103, 106, 109. Consultându-le, însă, constatăm că afirmația nu se probează: două sentințe au fost pronunțate înainte de conferință, una în care deținutul era eliberat şi una în care mai trebuia să execute 5 ani din pedeapsă şi două după conferință, una în care deținutul era eliberat şi una în care mai trebuia să execute 3 ani din pedeapsă[19].

Aplicarea art. 193[1] cunoaşte patru tipologii:

- arestații care în urma proceselor au primit pedepse care acopereau perioada în care se aflaseră în detenție iar apoi au fost eliberați;

- arestații care în urma proceselor au primit pedepse mai mari decât perioada de detenție preventivă și au fost încarcerați, de data aceasta în urma unor sentințe. **Ambele au fost evidențiate mai sus şi reprezintă majoritatea soluțiilor în aceste procese.**

- arestații care în urma proceselor au fost eliberați fără a primi nici o pedeapsă. **Un caz elocvent în acest sens este cel al lui Gheorghe Iancu, arestat la 19 iulie 1952 pentru că figura pe o listă cu angajații poliției. În realitate, fiind lipsit de mijloace materiale, acesta se angajase formal ca agent de poliție în timpul facultății pentru o scurtă perioadă (între 1927 şi până la jumătatea anului 1928) dar fusese trimis într-o localitate prea îndepărtată pentru a-şi putea îndeplini funcția. Astfel, deşi figura în cadrele Poliției, nu prestase nici o zi serviciu fapt pentru care şi fusese destituit. Prin urmare, respectivul a stat în stare de arest doi ani fără mandat, după care, la 24 decembrie 1954 pe numele său a fost emis**

---

[18] *Culegere de acte naționale și internaționale în domeniul penal*, vol. 1, „Revista de ştiințe penale", Supliment 2007, Chişinău, Cartea Juridică, 2007, pp. 10-31.

[19] Doc. **102**, sentința în 2 iulie 1955 condamnat la 4 ani și 6 luni de detenție riguroasă îi computǎ prevenția de la 28.07.1948 (deci, practic, era eliberat, condamnarea era mai mică decât perioada de prevenție) și i se ridica și sechestrul pe avere.

Doc. **103** sentința 29 septembrie 1955, condamnat la 6 ani detenție grea îi computǎ prevenția de la 24.07.1949 (deci, practic, era eliberat) și i se ridica și sechestrul pe avere.

Doc. **106** sentința 2 iulie 1955, condamnat la 8 ani detenție grea îi computǎ prevenția de la 26.04.1952 (deci, urma să mai efectueze 5 ani din pedeapsă).

Doc. **109** sentința 31 martie 1956, condamnat la 5 ani detenție grea îi computǎ prevenția de la 2.07.1954 (deci, urma să mai efectueze 3 ani din pedeapsă) (*Cu unanimitate de voturi. Sentințe politice adnotate și comentate*, autori Marius Lupu, Cornel Nicoară, Gheorghe Onişoru, Bucureşti, Fundația Academia Civică, 1997, pp. 25, 236, 237, 240, 241, 245).

un mandat de arestare pentru „crima pp. de art. 193¹ c.p.". Cum nu desfăşurase nici un fel de activitate împotriva clasei muncitoare, după aproape trei ani de prevenţie, la 22 februarie 1955 procurorul militar a clasat cauza[20].

- nearestaţii care au fost deferiţi justiţiei şi au primit pedepse penale. În acest sens amintim cazul Zinovie (Zaharia Ion Husărescu), şeful Siguranţei Generale din Basarabia între 1920 şi 1930, aflat în libertate până în 1955, când, la 79 de ani, a fost arestat[21]. A murit la Jilava în 1959[22].

Din punct de vedere al tipului de „infracţiuni" care intrau sub incidenţa art. 193¹ amintim că ţinta acestuia nu a constat doar în foştii poliţişti şi agenţi ai serviciilor secrete. Prin modificarea adusă art. 193¹ C.P. prin Decretul nr. 358 erau încriminate „persoanele care au ocupat efectiv funcţiuni de răspundere în formaţiunile fasciste sau în alte formaţiuni politice reacţionare" precum şi „instigatorii, complicii, favorizatorii, precum şi cei care au ajutat în orice mod pe aceştia".

În baza art. 193¹ C.P. a fost condamnat Corneliu Coposu. Arestat de comunişti la 14 iulie 1947, după „înscenarea de la Tămădău", a fost ţinut în închisoare a fost judecat în 1955 pentru vina că a fost secretarul politic al lui Iuliu Maniu. A fost condamnat la 15 ani închisoare pentru „activitate intensă contra clasei muncitoare" coroborat cu art. 209, pct. III, care incrimina „iniţierea, organizarea, activarea sau participarea la organizaţii de tip fascist, politice, militare sau paramilitare".

Art. 193¹ C.P. a fost folosit până la începutul anilor '60. De multe ori el era invocat în sentinţă alături de alte articole din Codul Penal ca agravantă la alte infracţiuni. Astfel, în sentinţa de condamnare a lui Radu Demetrescu-Gyr din 23 martie 1959, judecătorii l-au găsit vinovat şi condamnat pentru crima de uneltire contra ordinii sociale prevăzută şi pedepsită de articolul 209 punctul 1 al Codului Penal, dar şi pentru crima de activitate intensă contra clasei muncitoare şi mişcării revoluţionare prevăzută şi pedepsită de articolul 193¹ alineatul 3 Cod Penal. Interesant este că această încadrare nu numai că nu respecta principiul neretroactivităţii legii penale dar şi pe cel desemnat prin adagio-ul latin „ne (non) bis in idem", care interzice a doua condamnare pentru aceeaşi faptă penală. Pentru apartenenţa la mişcarea legionară şi poziţia de conducere pe care o avusese în cadrul acesteia el mai fusese condamnat în 1945 la 12 ani închisoare pentru dezastrul ţării. Aceeaşi combinaţie de articole (209 şi 193¹ C.P.) este întâlnită şi la lotul Ionescu Constantin trimis în judecată în anul 1959[23].

Revenind la posibilele cauze ale introducerii art. 193¹ în Codul Penal, mai aproape de adevăr pare a fi conectarea cu rapoartele Procuraturii generale care au urmat unor controale efectuate chiar la iniţiativa conducerii partidului, precum cererile repetate ale Procuraturii care, în exercitarea atribuţiilor sale, se confrunta cu cazuri de deţinuţi arestaţi de mai bine de 5 ani care nu avuseseră parte de nici un proces.

O ultimă întrebare la care trebuie să mai răspundem constă în motivul pentru care articolul a fost secret pe când celelalte articole utile represiunii politice cu mijloace

[20] A.C.N.S.A.S, fond Penal, dosar nr. 17.531, vol. 1.

[21] Pavel Moraru, *La hotarul românesc al Europei: din istoria Siguranţei Generale în Basarabia (1918-1940),* Bucureşti, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, 2008, p. 230.

[22] A.C.N.S.A.S, fond Penal, dosar nr. 2418, *passim.*

[23] A.C.N.S.A.S, fond Penal, dosar nr. 50 682, 2 vol., *passim.*

judiciare penale au fost publice. Concluzia necesară pe care o putem trage de aici este aceea că reținerea regimului totalitar în a-şi face publice actele normative era determinată nu de caracterul represiv, perfect integrat în ideologia noului regim, ci de încălcarea principiilor de drept. Iar art. 193¹ era explicit şi exclusiv retroactiv.

Din cele de mai sus putem trage două concluzii metodologice. În primul rând, istoricul trebuie să se ferească de copierea fără verificare a informaţiilor. Preluarea necritică, de multe ori fără a face trimiterile necesare duce la răspândirea informaţiilor false în întreaga bibliografie a unui subiect.

În al doilea rând, putem afirma fără teama de a greşi că în istorie, ca şi în logică, din premize false rezultă în mod obligatoriu concluzii false. Indicarea cu un an mai devreme a introducerii în codul penal a articolului secret 193¹ a dus în mod fals la relaţii de cauzalitate cu Conferinţa şi cu Convenţia de la Geneva, interpretare preluată în toată literatura istorică.

Anexa 1

Tribunalul suprem al R.P.R.
Cabinetul Preşedintelui. F: Urgent

Către
Comitetul Central al P.M.R.
- tov. I. Chişinevschi -
secretar al C.C. al P.C.R.

Ieri, 30 noiembrie 1956, în jurul orelor 20, s-a prezentat la cabinetul meu Ilie Stoenescu, loctiitor al preşedintelui Tribunalului Suprem al R.P.R. la colegiul civil şi profesor de drept procesual civil la Facultatea de Ştiinţe Juridice din Bucureşti, într-o stare accentuată de frământare, solicitându-mi a convorbi asupra unei probleme cu caracter personal.

Loctiitorul Ilie Stoenescu mi-a amintit că m-a informat că prin luna octombrie a. c. a fost chemat la Comitetul de Partid al capitalei, unde a avut o convorbire cu un tovarăş, având impresia că este vorba de a primi o sarcină în legătură cu alegerile şi informându-mă asupra faptului, eu i-am spus că e posibil a fi numit în comisia electorală centrală, deoarece mai primise această sarcină şi în trecut, sau poate e vorba a fi propus candidat sau deputat. Reamintindu-mi cele de mai sus, Ilie Stoenescu mi-a spus că în ziua de 29 noiembrie a.c. a fost chemat de tov. Gheorghe Stoica la Comitetul Central al P.M.R. şi că face o legătură între prima chemare la Comitetul de Partid al capitalei şi între convorbirea cu Gheorghe Stoica.

Văzându-l extrem de afectat, i-am spus că nu văd nici un motiv a se alarma şi că, după părerea mea, chemarea lui de către tov. Gheorghe Stoica nu poate fi decât un fapt pozitiv pentru el. Am exprimat că într-adevăr ar fi posibil să fi fost chemat în legătură cu o sarcină în vederea alegerilor. La acestea, Ilie Stoenescu mi-a spus că el a făcut aceleaşi presupuneri şi că tocmai din această cauză este alarmat, deoarece el nu înţelege să primească nici un fel de sarcină în legătură cu alegerile şi că va refuza să accepte a fi candidat de deputat.

Surprins de această atitudine, mai ales că era vorba de o presupunere pe care o discutam ipotetic, mi-am arătat mirarea şi cerându-i explicaţii asupra atitudinii sale pe care am apreciat-o ca o neîncredere în regimul nostru, el mi-a spus că nu crede în posibilitatea restabilirii capitalismului în ţara noastră, însă nu înţelege să mai primească nici o sarcină politică, deoarece evenimentele din Ungaria l-au pus pe gânduri, că socotind că astfel de evenimente s-ar putea petrece şi la noi şi că – reproduc textual – „pot fi şi la noi numai două zile ca în Ungaria, ceea ce ar fi suficient să fiu ars şi spânzurat”.

Evident că faţă de cele ce mi-a spus Ilie Stoenescu am luat o poziţie hotărâtă, reamintindu-i că partidul l-a ridicat dintr-un magistrat inferior, la înalta funcţie de la Tribunalul Suprem, l-a făcut profesor universitar, judecător la Tribunalul Internaţional de la Haga, membru în comisia de codificare, a fost trimis în mai multe rânduri în străinătate etc şi că apreciez atitudinea sa ca o poziţie efectiv duşmănoasă.

I-am reamintit unele discuţii anterioare când l-am sfătuit să intre în partid şi a refuzat sub diverse pretexte şi i-am spus părerea mea că consider că există o strânsă legătură între refuzul de a deveni membru de partid şi atitudinea prezentă, prin care şi-a demascat adevăratele gânduri. I-am reamintit deasemeni că tocmai fiindcă-l ştiam şovăitor, l-am luat alături de mine în complectele de judecată penală, pentru a soluţiona cauze penale referitoare la criminali de război, foşti poliţişti şi elemente contrarevoluţionare. Toate aceste fapte i le-am spus pentru a-l face să înţeleagă că activitatea sa nu este lipsită de conţinut politic şi că degeaba încearcă cineva a se prezenta drept specialist în drept civil, neangajat politiceşte alături de noi.

Ilie Stoenescu a obiectat că el a vorbit în adunări publice în legătură cu procesul soţilor Rosenberg şi cu interzicerea partidului comunist din Germania Federală, ceea ce constituie dovezi că nu se îndoieşte de trăinicia regimului democrat popular din ţara noastră, însă consideră că nu a făcut politică niciodată şi nu înţelege să primească sarcini politice, totuşi dacă este necesar va primi o eventuală sarcină în comisia centrală electorală aşa cum a avut-o şi în trecut, aceasta având un caracter mai mult tehnic, însă în nici un caz nu va primi să fie candidat pentru deputăţie.

La sfârşitul acestei convorbiri i-am exprimat părerea mea că el vorbeşte de pe poziţii duşmănoase şi străine nouă, iar eu consider de datoria mea de comunist să informez Partidul despre cele discutate cu el.

I-am comunicat că, până la clarificarea cazului său, să nu se mai prezinte la mine decât în probleme strict de serviciu pe care nu le poate rezolva decât cu preşedintele.

Menţionez că la 23 iunie 1955, înaintând Comitetului Central caracterizări pentru lucrătorii Tribunalului Suprem, arătam despre Ilie Stoenescu că deşi este foarte capabil din punct de vedere profesional, „socotesc că are rezerve politice faţă de noi, deoarece el lucrând în domeniul dreptului civil, se consideră un aşa-zis specialist a cărui activitate nu-l angajează din punct de vedere politic”. La 10 octombrie 1956 într-o altă caracterizare ce mi s-a cerut de către Comitetul de Partid Bucureşti, arătam, pe lângă diferitele calităţi profesionale, că „am impresia că neavând decât o foarte redusă activitate în penal, se socoteşte un aşa zis specialist, neangajat din punct de vedere politic în activitatea judiciară şi că în genere se complace a fi considerat specialist şi nu om politic”.

Faţă de acela de mai sus, pe care m-am străduit să le redau succint, însă riguros exact în esenţă, consider că, în împrejurări grele, Ilie Stoenescu, locţiitor al preşedintelui Tribunalului Suprem pentru colegiul civil şi profesor universitar, s-a demascat ca un element care în mod obiectiv ocupă poziţiile duşmanului de clasă.

Subsemnatul ca preşedinte al Tribunalului Suprem nu mai pot avea încrederea necesară colaborării cu el şi propun a fi revocat imediat din funcţiune.

Vă rog a aproba următoarele:

1. La Prezidiul Marii Adunări Naţionale sunt gata lucrările pentru numirea locţiitorilor preşedintelui Tribunalului Suprem al R.P.R.. Printre aceştia figurează şi Ilie Stoenescu. Propun a nu se mai da curs numirii lui.
2. Vă rog să aprobaţi să întocmesc formele *pentru imediata revocare* (subl. în orig.) din funcţia de judecător a lui Ilie Stoenescu.
3. Ilie Stoenescu îndeplinind în prezent funcţia de locţiitor, numit prin ordinul preşedintelui Tribunalului Suprem, în conformitate cu vechile dispoziţii legale, vă rog să mă autorizaţi *a-i prelua îndată* (subl. în orig.) conducerea colegiului, pe care s-o încredinţez în mod provizoriu judecătorului Barbu Solomon, membru al C.C. al P.M.R.
4. Să se semnaleze cazul lui Ilie Stoenescu Ministerului Învăţământului, deoarece consider că este periculos a fi menţinut în funcţiunea de profesor universitar unde poate avea o influenţă nesănătoasă asupra studenţilor.
5. Să se semnaleze atitudinea lui Ilie Stoenescu Ministerului Afacerilor Interne, deoarece s-ar putea ca el, să întreţină legături cu alte elemente duşmănoase și ar fi posibil ca atitudinea sa să-i fi fost sugerată de alţii.
6. În funcţiunea de locţiitor al preşedintelui Tribunalului Suprem al R.P.R. pentru colegiul civil, vă rog să aprobaţi să fie numit judecătorul Barbu Solomon, membru al Comitetului Central al P.M.R.

Preşedinte al Tribunalului Suprem al R.P.R.
Al. Voitinovici

A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.-Cancelaria, dosar nr. 176/1956, ff. 123-124.

Anexa 2

Direcţia Treburilor C.C. al P.M.R.
2130/23.4. 1956.

Notă

Tov. Voitinovici Alexandru, Preşedintele Tribunalului Suprem al R.P.R. a înaintat Secţiei Administrative a C.C. al P.M.R. o serie de materiale prin care sesizează că tov. Witzman Marcu, judecător la colegiul Civil al Tribunalului Suprem, şi-ar desfăşura activitatea în mod nejust.

În acest sens, tov. Voitinovici arată că împotriva indicaţiei sale tov. Witzman Marcu are opinii separate într-o serie de decizii pronunţate de Tribunalul Suprem. Dăm mai jos câteva exemple de acest fel:

1. În problema plăţilor orelor suplimentare prestate de angajaţi, unde Codul muncii obligă întreprinderile și instituțiile să ceară aprobare ministerului de resort şi a Uniunii sindicale, o serie de întreprinderi reţin angajaţii să presteze ore suplimentare neglijând îndeplinirea formelor arătate, din care cauză nu pot face plata orelor muncite. În aceste situaţii tov. Witzman este de părere că cei în cauză nu trebuie nedreptățiți ci trebuie să li se plătească munca prestată.

2. O altă problemă e aceea dacă măsurile luate de conducerea unităților, privind desfacerea contractelor de muncă a unor angajaţi, ca urmare a reducerii schemei pot fi cenzurate de instanţele judecătoreşti. Tov. Witzman, bazat pe art. 21 din Codul muncii este de părere că angajatului trebuie să i se dea posibilitatea să se plângă instanţei judecătoreşti împotriva măsurii luate, întrucât, astfel, unii conducători de unități ar putea lua măsuri injuste, nedreptățind oameni cinstiți şi corespunzători. Conducerea Tribunalului Suprem a adoptat un punct de vedere contrar arătând că în urma reducerii schemei unităților, selecţia angajaților nu este cenzurabilă de instanţele judecătoreşti. Se motivează că a da posibilitatea angajaților să se adreseze tribunalelor, în special în cazul reducerii masive a schemelor, înseamnă a pune tribunalele în situaţia judecării unor procese interminabile, a avea o nesiguranţă pentru angajaţii rămaşi în unitate şi *deci o periclitare a realizării planului.*

Se mai motivează că tribunalele n-au posibilitatea să cunoască realitatea în unitățile respective şi că desfacerea contractelor unor angajaţi nu se face de obicei de către conducătorul unității, ci de un colectiv.

3. O ultimă problemă în care există divergenţe de păreri este aceea cu privire la salariul pe care urmează să-l primească angajatul care prestează o muncă superioară celei în care este încadrat în schemă. Tov. Witzman este de părere că angajatul trebuie plătit după munca depusă potrivit art. 33 din Codul muncii care pune principiul salarizării după cantitatea şi calitatea muncii, iar conducătorii unităților dacă înţeleg să folosească pe angajaţi la altă muncă să răspundă pentru măsura luată.

Conducerea Tribunalului Suprem consideră că aceasta nu este just deoarece, *cazurile cele mai frecvente sunt ale unor angajați epurați – foști avocați, judecători etc., care preferă să presteze o muncă de birou deși din considerațiuni de cadre nu pot fi primiți decât în posturi mici.* Avându-se în vedere aceste categorii, Tribunalul Suprem merge pe linia de a se plăti salariile prevăzute în schemă.

Pe aceste probleme tov. Witzman a făcut mai multe opinii separate în deciziile date de Tribunalul Suprem.

Tovarăşul Voitinovici consideră că *opiniile separate sunt dăunătoare, pentru că slăbesc forța convingătoare a deciziilor Tribunalului Suprem*, a dat dispoziții locțiitorului Preşedintelui Tribunalului Suprem să înlocuiască pe tov. Witzman din completul de judecată atunci când acesta își susţine opinia separată. Această măsură fiind adusă la cunoştinţa tov. Witzman a refuzat s-o execute, arătând că măsura este contrară dispozițiilor legale categorice şi tinde la înlăturarea judecătorului din funcţia cu care a fost investit de Marea Adunare Naţională.

Faţă de această neexecutare tov. Voitinovici a reînoit propunerea de scoatere a tov. Witzman din funcţia de judecător la Tribunalul Suprem.

Tov. Witzman arată în sesizarea înaintată Secţiei Administrative a C.C. al P.M.R., că tov. Voitinovici recurge la *intimidarea judecătorilor prin metodele lui de comandă şi impune judecători admiterea de cereri de îndreptare nelegale*. – În acelaşi timp se arată că *a băgat frica în judecători care se tem să-şi exprime liber părerile lor dacă sunt contrarii cu a preşedintelui Tribunalului Suprem*.

De menţionat că în toate şedinţele ce au loc la Tribunalul Suprem una din problemele ce se discută foarte aprins este aceea cu privire la opiniile separate în care tov. Witzman este contrar punctului de vedere susţinut în cererile de îndreptare făcute de tov. Voitinovici.

Întrucât rezultă că discuţiile existente la Tribunalul Suprem au la bază şi ambiţii personale care dăunează serios bunei desfăşurări a activităţii, propunem ca tov. Voitinovici şi Witzman să fie chemaţi pentru a se discuta aceste probleme, în scopul înlăturării atmosferei create.

21 aprilie 1956 SS indescifrabil

A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.-Cancelaria, dosar nr. 176/1956, ff. 37-38.

Anexa 3

Prezidiul Marii Adunări Naţionale
a
Republicii Populare Române

Decret
pentru completarea Codului Penal.

Prezidiul Marii Adunări Naţionale, decretează:

Art. unic. Codul Penal se completează după cum urmează:

1. După articolul 193 se introduce ar. 193^1, cu următorul cuprins:

Art. 193^1

Activitatea intensă contra clasei muncitoare sau a mişcării revoluționare, desfăşurată într-un post de răspundere în aparatul de Stat sau într-un serviciu secret, pe timpul regimului burghezo-moşieresc, se pedepseşte cu detenţiunea grea pe viaţă şi confiscarea totală a averii.

Dacă fapta prevăzută în aliniatul precedent a fost săvârşită într-un alt post decât unul de răspundere, pedeapsa va fi detenţiunea grea de la 5-25 ani şi confiscarea totală sau parţială a averii.

ss. Groza (indescifrabil) ss. (indescifrabil)

Bucureşti, 23 februarie 1954
Nr. 62.

A.N.I.C. fond Consiliul de Stat - Decrete, dosar nr. 2/1954, vol. 1, f. 260.

Anexa 4

Prezidiul Marii Adunări Naţionale
a
Republicii Populare Române

Decret
pentru completarea art. 193^1 din Codul Penal.

Prezidiul Marii Adunări Naţionale a Republicii Populare Române, decretează:

Articol unic - Art. 193^1 din Codul Penal se modifică şi se completează după cum urmează:

Art. 193^1. Activitatea intensă contra clasei muncitoare şi a mişcării revoluţionare, desfăşurată într-un post de răspundere în aparatul de Stat sau într-un serviciu secret, pe timpul regimului burghezo-moşieresc, se pedepseşte cu detenţiunea grea pe viaţă şi confiscarea totală a averii.

Dacă fapta prevăzută în aliniatul precedent a fost săvârşită într-un alt post decât unul de răspundere, pedeapsa va fi detenţiunea grea de la 5-25 ani şi confiscarea totală sau parţială a averii.

Activitatea intensă îndreptată în contra clasei muncitoare şi mişcării revoluţionare, de către persoanele care au ocupat efectiv funcţiuni de răspundere în formaţiunile fasciste sau în alte formaţiuni politice reacţionare se pedepseşte cu detenţiunea grea de la 3-20 de ani şi confiscarea totală a averii.

Cu aceiaşi pedeapsă se sancţionează instigatorii, complicii, favorizatorii, precum şi cei care au ajutat în orice mod pe cei de mai sus.

ss. Groza (indescifrabil) ss. Bunaciu (indescifrabil)

Bucureşti, 20 august 1954
Nr. 358.

A.N.I.C. fond Consiliu de Stat - Decrete, dosar nr. 6/1954, f. 242.

Raluca Nicoleta **SPIRIDON**

ROLUL ANCHETELOR PENALE ÎN ORGANIZAREA PROCESELOR POLITICE (1958-1964)

THE ROLE OF CRIMINAL INVESTIGATIONS IN STRUCTURING POLITICAL TRIALS (1958-1964)

The withdrawal of the Soviet troops from Romania on 21 June 1958, led to a harsher repressive system, which was meant to convince the Soviets that the regime in Bucharest was indeed stable. Political trials were organized, during which an essential part was played by confessions as the main cause of conviction. The Securitate enforced coercive methods meant to physically and psychologically abuse the detainees, so that they came to make false confessions through which they accused themselves. Those confessions were used when subversive groups and counter-revolutionary organizations were created. Besides, they were key elements in the organization of political trials, in the process of inflicting psychological abuse upon the convicts and in the restriction of the right of self-defense.

The period between 1958-1964 was not linear in terms of the number of those convicted in political trials. The largest number of convictions occurred between 1958 and 1962. The number of personalities convicted during that repressive period shows clearly that the operation was a widespread one, aiming to intimidate the intellectuals. The tendency to moderate the repression and the amnesty decrees issued after 1961-1962, occurred in the context of Romania's separation from the influence of Moscow and the enforcement of measures against sovietization.

Etichete: rolul anchetelor penale, organizarea proceselor politice, mărturisiri false, organizații contrarevoluționare, drept de apărare, efect demascator, intimidare.

Keywords: the role of criminal trials, the organization of political trials, false confessions, counter-revolutionary organizations, right of self-defense, intimidation.

În contextul retragerii trupelor sovietice din România - 21 iunie 1958 conducerea P.M.R. a declanşat un val represiv la nivelul întregii societăţi pentru a ilustra părţii sovietice stabilitatea regimului de la Bucureşti. A avut loc o înăsprire a cadrului juridic prin emiterea Decretelor nr. 318/1958 şi nr. 1/1959 pentru modificarea Codului Penal şi Codului de Procedură Penală[1] şi au fost organizate procese politice în care metodele de anchetă penală au jucat un rol esenţial în construirea culpabilităţii. În ceea ce ne priveşte, ne vom apleca, mai ales, asupra acestui din urmă aspect.

În perioada de maximă represiune 1948-1953, în lipsa laturii obiective a infracţiunii, se crea cea subiectivă, întrucât, pentru a parafraza din *Raportul lui Hrusciov cu privire la cultul personalităţii şi consecinţele sale*, rostit la 25 februarie 1956, „misiunea organelor de Securitate era să dovedească atât vinovăţia celor arestaţi, cât şi corectitudinea materialelor inventate de ea"[2]. Securitatea, prin metode coercitive care îi

[1] *Legislaţia cu caracter represiv*, în Comisia prezidenţială pentru analiza dictaturii comuniste din România, *Raport final*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2007, pp. 493-504.

[2] *Raportul lui Hrusciov cu privire la cultul personalităţii şi consecinţele sale*, într-o traducere din limba rusă de Vasile Limbide, cu note de Armand Goşu în Doina Jela, Vladimir Tismăneanu

uzau fizic şi psihic pe arestaţi, reuşea să obţină nu numai mărturisiri false prin care cei arestaţi se autoînvinovăţeau dar anchetatorii dirijau, de la bun început aceste „mărturisiri" pentru a umple scheme fictive de organizare a unor grupări subversive, pornind de la legăturile informale sau de prietenie pe care cei arestaţi le aveau. Uneori aceste organizaţii erau fabricate întru-totul[3].

Reţinerile şi arestările operate după revoluţia din Ungaria (23 octombrie – 4 noiembrie 1956) au fost însoţite de intensificarea măsurilor pentru identificarea „organizaţiilor contrarevoluţionare" de pe teritoriul României.

Spre deosebire de legislaţia penală a U.R.S.S. definiţia „infracţiunii contrarevoluţionare" nu era consacrată în legislaţia penală a Republicii Populare România. În consecinţă – aşa cum observa Dan Constantin Mâţă[4] – doctrina penală comunistă a fost cea care a definit „infracţiunea contrarevoluţionară" ca „o faptă ilicită şi intenţionată îndreptată împotriva dictaturii proletariatului din ţara noastră sau contra unui stat al oamenilor muncii din orice altă ţară, dacă în aceste din urmă cazuri – fapta este săvârşită pe teritoriul R.P.R."[5].

Criteriile cercetării fenomenului infracţiunii contrarevoluţionare (criteriul obiectului lezat prin infracţiune, criteriul naturii contrarevoluţionare a faptei, criteriul scopului contrarevoluţionar urmărit, circumstanţele în care are loc sau care însoţesc infracţiunea) au fost dezvoltate, mai ales, în descrierea de fond a unui caz, condamnările fiind pronunţate, în multe cazuri, pentru „crima de uneltire contra ordinii sociale".

Elocvent este cazul studenţilor de la Bucureşti care s-au solidarizat cu evenimentele din Ungaria (1956) şi au iniţiat organizarea unei manifestaţii la 5 noiembrie 1956 în Piaţa Universităţii. În ancheta penală „deşi organele de securitate au încercat legarea grupului Ivasiuc (Alexandru Ivasiuc, Mihai Victor Serdaru şi Marcel Petrişor) de un alt grup, condus de inginerul Mihai Grama, şi acreditarea ideii unui complot legionaro-fascist cu scopul de a schimba regimul din România, cercetarea proceselor-verbale de interogatoriu nu susţine teoria Securităţii [nu au putut lega aceste grupuri prin dovezi sau crearea de dovezi *n.n.*], fără a putea nega existenţa legăturilor între membrii grupului Ivasiuc-Serdaru (Alexandru Ivasiuc, Mihai Rădulescu, Cristl

(coordonatori), *Ungaria 1956: revolta minţilor şi sfârşitul mitului comunist*, Bucureşti, Editura Curtea Veche, 2006, p. 34.

[3] „Un ofiţer al Direcţiei a-III-a a preluat un dosar de 200 de file al unei persoane anchetate de maiorul Sepi din D.R.S.S. Constanţa. În dosar se aflau relatări despre intenţia anchetatului şi a altor persoane de a constitui un guvern. Întrebat de noul anchetator cine mai ştie de acesta, arestatul a răspuns: nu cunosc decât eu şi tov. anchetator care m-a inspirat să fac aceasta. După cercetări a reieşit că declaraţia a fost obţinută după mai multe ture de anchetă" (Florian Banu, *Anchetele Securităţii – strategie şi tactică în demascarea duşmanilor poporului* în „Arhivele Securităţii", vol. 2, Bucureşti, Ed. Nemira, 2004, p. 77).

[4] Dan Constantin Mâţă, *Siguranţa statului în România „Democrat Populară". Cazul infracţiunilor „Contrarevoluţionare"* în Anuarul Institutului de Istorie „A.D. Xenopol", XLII, Iaşi, Editura Academiei Române, 2005, pp. 497-507.

[5] Berthold Braunştein, *Dreptul penal al R.P.R. (Partea Specială)*, Partea I-a, Iaşi, 1959, p. 4 *apud* Dan Constantin Mâţă, *op. cit.*, p. 500.

Depner) şi cei ai grupului Grama (Marcel Petrişor şi Demostene Andronescu)"[6]. Interpretarea prin această cheie (organizaţie contrarevoluţionară) a grupurilor informale intelectuale s-a menţinut constantă după înăbuşirea mişcărilor mai semnificative care s-au înregistrat în rândul studenţilor sub influenţa evenimentelor din Ungaria. De pildă, în problema aşa-zisului grup Mihai Iubu, profesor universitar, apropiat de Lucian Blaga „intenţia autorităţilor a fost să dovedească scopul complotist al unei grupări conduse chiar de Lucian Blaga. Intenţia autorităţilor nu s-a finalizat, însă, căci Blaga nu a fost acuzat, deşi cercetările l-au avut în vedere cu insistenţă, iar cei 15 membri ai grupului au fost condamnaţi la închisoare, de către Tribunalul Militar Cluj, la 28 martie 1958"[7].

Pe de altă parte, fenomen simptomatic pentru grija păstrării puterii de către comunişti, măsurile de urmărire informativă asupra persoanelor etichetate ca „duşmani ai democraţiei româneşti", potenţiali inspiratori şi organizatori ai infracţiunilor contra securităţii statului, erau deja puse în aplicare atât înaintea momentului cronologic pe care-l reprezintă Revoluţia din Ungaria, cât şi înaintea apogeului represiunilor generate de retragerea trupelor sovietice în vara anului 1958 şi al impactului pe care l-a avut atribuirea premiului Nobel pentru literatură (23 octombrie 1958) romanului *Doctor Jivago* de Boris Pasternak asupra conducerii Partidului Muncitoresc Român.

La data de 28 februarie 1956 lui Dinu Pillat i se deschisese dosar de acţiune informativă întrucât: „a fost semnalat că desfăşoară activitate contrarevoluţionară şi de spionaj prin trimiterea de materiale informative şi calomniatoare a regimului din R.P.R., emigraţiei române din exil"[8].

În perioada 1957-1958, Dinu Pillat a fost urmărit prin intermediul agenţilor „Cleopatra", „Irina" şi „Ardeleanu" datorită corespondenţei cu rudele sale din străinătate Nicolae Pillat şi Mihail Fărcăşanu, deţinerii unor scrieri trimise de Emil Cioran în România şi a legăturilor cu Ion Caraion şi Vasile Voiculescu – *cunoscuţi cu activitate contrarevoluţionară*[9]. În consecinţă, conform Referatului din 18 martie 1959, se propunea arestarea şi anchetarea sa.

În ceea ce-l priveşte pe Constantin Noica i se deschidea dosar de urmărire informativă la data de 8 noiembrie 1957, „în scopul verificării materialelor de primă sesizare pe care le posedăm [relaţii de corespondenţă cu persoane suspecte de spionaj în favoarea Franţei, în special cu Emil Cioran, intenţia de a publica în străinătate *Povestiri după Hegel* – aflată încă în lucru la acea dată - n.ns.] şi al culegerii de dovezi neîndoielnice care să confirme sau să infirme aceste materiale"[10].

Într-o altă situaţie, acea a lui Dezideriu Sârbu, după ispăşirea primei condamnări la 17 septembrie 1958, pentru omisiune de denunţ (în contextul evenimentelor din Ungaria, Marcel Petrişor a făcut mai multe vizite la redacţia revistei „Teatru", unde lucra fostul său coleg, Ştefan Augustin Doinaş şi Dezideriu Sârbu în

[6] Ioana Boca, *1956 - un an de ruptură. România între internaţionalismul proletar şi stalinismul antisovietic,* Bucureşti, Editura Fundaţia Academia Civică, 2001, p. 152.
[7] Silviu B. Moldovan, *Cum puteai deveni „duşman al poporului". Zaharia Stancu despre Lucian Blaga (1949)*, în CNSAS, „Arhivele Securităţii", vol. 4, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2008, p. 736.
[8] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13914, ff. 101-106.
[9] *Ibidem.*
[10] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 3718, vol. 1, f. 8.

legătură cu preconizata manifestare studenţească din Piaţa Universităţii de la 5 noiembrie 1956, ceea ce le-a atras şi acestora din urmă condamnări) a fost rearestat reţinându-se în sarcina sa faptul că „a scris în 1951 o piesă cu caracter reacţionar intitulată *Sovromcărbune* în care a adus calomnii asupra unor măsuri luate de partid şi guvern în legătură cu munca minerilor”[11].

Valul de teroare atins după retragerea trupelor sovietice a fost precedat, aşadar, de măsuri de supraveghere informativă a mediilor intelectuale. Impactul reţinerilor şi arestărilor în acest mediu este valorizat, ca unul major, datorită caracterului demonstrativ al organizării proceselor politice, al personalităţilor implicate în acestea şi al extinderii valorii probatorii a unei infracţiuni contrarevoluţionare asupra unor manuscrise, de cele mai multe ori, scrieri de sertar care nu au putut fi publicate în perioada anterioară.

În fapt, categoriile socio-profesionale considerate elemente duşmănoase au fost mult mai largi: ţărani care au criticat colectivizarea[12], studenţi şi demnitari ai regimului „burghez”. Pe de altă parte, în jurul deţinerii sau popularizării acestora în mediile intelectuale se recurge la crearea unor scheme de organizaţii subversive şi la retrimiterea potenţialilor opozanţi la închisoare. Teoretic, împrejurările pe care anchetatorii penali trebuiau să le clarifice corespund la ceea ce putea fi exploatat în construirea unui fond cât mai extins al problemei însă, în acelaşi timp, neretractabil în instanţă din lipsa unui minim material probator: „existenţa reală a unui grup de infractori cu activitate contrarevoluţionară (dacă au desfăşurat în mod conştient activitate contrarevoluţionară); toate persoanele care au participat sub orice formă (inclusiv tăinuire, favorizare şi nedenunţare) la activitatea contrarevoluţionară; schema organizatorică a grupului; scopul şi caracterul grupului contrarevoluţionar; metodele de activitate; legături cu serviciile de spionaj imperialiste şi organizaţiile emigraţiei române din străinătate, considerate drept centre de coordonare ale acestor grupuri precum şi cu organizaţiile contrarevoluţionare din interiorul ţării”[13].

În procesul scriitorilor germani, partea de fond argumenta că „în scopul elaborării unei linii în activitatea lor literară de a submina regimul nostru din punct de vedere ideologico-cultural, în vara anului 1956 cu ocazia revenirii în Sibiu a inculpatului Wolf von Aichelburg, elementele grupate în jurul lui Birkner Andreas organizează o întrunire neoficială la locuinţa scriitoarei Weisemmayer Astrid din Sibiu la care participă şi inculpaţii: Birkner A. Andreas, Aichelburg A. Wolf, Scherg P. Georg. În cadrul acestei întruniri, în urma propunerilor făcute de Birkner Andreas se ia hotărârea ca în mod organizat să se treacă la subminarea regimului democrat-popular din R.P.R. pe tărâm ideologic, prin trimiterea spre publicare la edituri şi alte organe de publicitate în limba germană a unor lucrări scrise de ei, necorespunzătoare ideologic, cu conţinut naţionalist, apolitic, mistic şi cu dublă interpretare, urmărind prin această acţiune să înlăture pe

[11] Marian Boboc, Mihai Barbu, *Lupeni 1977. Filajul continuă! Nume de cod: „Sârbulescu” Scriitorul minerilor, Ion D. Sîrbu, în anul grevei ortacilor săi*, Craiova, Ed. Autograf MJM, 2007, p. 689.

[12] Octavian Roske, Dan Cătănuş, *Colectivizarea agriculturii. Represiunea Totală, 1957-1962,* XI, în „Arhivele Totalitarismului”, anul VI, nr. 21, 4/1998, p. 215.

[13] Barbu Lenobel, *Ancheta Penală. Cazurile de Grup* (1957) în ACNSAS, fond Bibliotecă, nr. 4058, p. 10.

scriitorii germani care în activitatea lor literară mergeau pe linia marxist-leninistă a realismului socialist. Tot cu această ocazie au dezbătut şi problema că chiar dacă un mic procent din lucrările lor vor reuşi să le publice, pentru grup ar constitui deja o victorie”[14].

Conform mărturiilor ulterioare ale lui Bergel Hans (susţinute şi de ceilalţi protagonişti), până la data arestării, cei cinci scriitori nu se cunoscuseră decât din întâmplare şi fugitiv şi „niciodată nu conspirasem, nici măcar în grupuri de câte doi, şi numai la proces am aflat şi noi, că puseserăm la cale o conspiraţie bine chibzuită, cu un plan detaliat, menit să promoveze ideea de a distruge orânduirea comunistă”[15]. Sub acoperirea art. 26 şi 32 din Codul de Procedură Penală[16] erau conexate două sau mai multe cauze, cu aprobarea şefului organului de anchetă. În fapt, chiar dacă un act care făcea subiectul inculpării nu fusese comis de acuzaţi împreună, prin intermediul anchetei penale, mai precis prin smulgerea mărturisirilor în aşa fel încât cei reţinuţi să poată fi implicaţi în aceeaşi faptă sau aceleaşi fapte, anchetatorul penal putea conexa două sau mai multe cauze. Aceasta transpare dintr-o lecţie destinată uzului intern al anchetatorilor de securitate în care se solicita ca „în fiecare caz concret, când se ia hotărârea de conexare a dosarelor de anchetă penală, să se ţină seama de utilitatea operativă şi necesitatea practică a acestei măsuri”[17]. O astfel de supradimensionare a legăturilor informale este vizibilă în procesul Noica-Pillat: „o filieră a constituit-o secvenţa cu romanul lui Dinu Pillat. Cei care l-au citit, ori i-au furnizat cărţi şi informaţii despre Mişcarea Legionară. Aici intră şi cenaclurile din casa lui Barbu Slătineanu, unde s-au citit poezii şi nuvele de Vasile Voiculescu, dar s-a comentat şi *La Foret interdite* de Eliade, şi prefaţa la *Antologia poeziei româneşti din exil* alcătuită de Vintilă Horia, etc. Altă filieră este legată de Noica, *Anti-Goethe*, *Povestiri din Hegel*, *Scrisoare către un prieten din depărtare*. Şi aici este vorba despre cenacluri, *întâlniri clandestine* unde aveau loc *discuţii duşmănoase,* difuzare de scrieri interzise...În acest grup intrau: Nicu Steinhardt, Beatrice Strelisker, Mihai Rădulescu, Paul Dimitriu, Gheorghe Vetra”[18].

O pondere însemnată a proceselor a căror sentinţe s-au pronunţat în anii 1958-1962 a avut la bază lărgirea sferei intenţiei „contrarevoluţionare” iar în unele cazuri au fost readuse în instanţă persoane eliberate înainte de evenimentele din Ungaria. Un astfel de caz a fost acel al lui Radu Gyr (Demetrescu Ştefan), condamnat în 4 aprilie 1945 pentru crime de dezastrul ţării, eliberat în 6 august 1956 şi rearestat la 19 iulie 1958 pentru activitate legionară.

În Sentinţa nr. 62 din 30 martie 1959 a Tribunalului Militar al Regiunii a II-a Militare prin care au fost condamnate 14 persoane, între care şi Radu Demetrescu Gyr, se preciza: „în fapt, inculpaţii din acest proces au desfăşurat activitate subversivă

[14] ACNSAS, fond Penal, dosar nr. 331, vol. 3, ff. 136-153.

[15] Hans Bergel, *Procesul scriitorilor germani din România, din anul 1959. Perversităţile persistă şi în ziua de azi* în *Anii 1954-1960. Fluxurile şi refluxurile stalinismului*, „Analele Sighet”, nr. 8, Bucureşti, Fundaţia Academia Civică, 2000, p. 359.

[16] *Codul de procedură penală, text oficial cu modificările până la data de 1 decembrie 1960 urmat de o anexă de acte legislative*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1960, pp. 29-31.

[17] Aurelian Anastasescu, *Terminarea anchetei penale,* Serviciul Învăţământ, MAI, 1957 în ACNSAS, fond Bibliotecă, nr. 4059, p. 71.

[18] Stelian Tănase, *Anatomia mistificării*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2003, p. 319.

împotriva puterii democrat-populare [...]. Consecvenţi în activitatea lor, ei *au continuat să activeze subversiv legionar şi în stare de prizonierat* [în lagărele sovietice *n.n.*]. În locurile de deţinere din ţară *şi-au intensificat activitatea antipopulară*, au stabilit legături cu legionarii din diferite localităţi, care în acea perioadă executau condamnări şi din iniţiativa şi *sub conducerea inculpatului Constantin Atanasiu s-a desfăşurat o intensă activitate de pregătire fascistă a elementelor legionare din locurile de deţinere,* prin prelucrări de la om la om, redactări şi răpândiri de materiale cu conţinut doctrinar fascist şi prin verificarea legionarilor capabili să uneltească împotriva puterii populare. [....] În cursul anului 1954, inculpaţii Constantin Atanasiu, Grigore Zamfiroiu şi alţi legionari au fost puşi în libertate şi în scurt timp ei *au stabilit legături subversive cu legionarii cunoscuţi în timpul prizonieratului şi detenţiei, constituind apoi un centru de conducere al activităţii legionare pe ţară*, care în realitate nu era altceva decât un comandament legionar în frunte cu inculpatul Constantin Atanasiu. [....] Inculpatul Atanasiu Constantin şi ceilalţi legionari din conducerea organizaţiei legionare clandestine denumită comandament legionar au activat şi în direcţia pregătirii elementelor legionare din clandestinitate şi a menţinerii «moralului» lor legionar, rolul deosebit în această activitate avându-l inculpatul Demetrescu Radu Gyr, vechi legionar, cu grad de comandant ale cărui poezii scrise în timpul detenţiei cât şi după ce a ieşit din închisoare au fost multiplicate şi difuzate, ele fiind socotite principalele materiale pentru «îndoctrinarea legionară». Inculpatul Demetrescu Radu Gyr a stabilit personal legături cu mai mulţi legionari notorii şi în cadrul întâlnirilor le-a recitat din poeziile sale, unele imprimându-le pe bandă de magnetofon în vederea răspândirii lor. Perioada putch-ului contrarevoluţionar din Ungaria a alimentat speranţa acestor legionari cu privire la posibilităţile răsturnării regimului democrat-popular şi la restaurarea orânduirii capitaliste în ţara noastră cu spijinul puterilor imperialiste"[19]. Un argument util pentru deconstruirea unei astfel de construcţii subversive este un memoriu întocmit de Radu Demetrescu Gyr în perioada detenţiei: „Nu l-am cunoscut pe Constantin Atanasiu, după cum nu am cunoscut pe prietenii săi Traian Lucuţa, Nicolae Groza şi Grigore Zamfiroiu, decât aici în arestul M.A.I."[20].

În procesul politic simbol îndreptat asupra mediilor intelectuale, considerate printre cele mai sensibile la influenţele străine – procesul Noica – Pillat, *extinderea sferei actelor incriminate* coboară până în anul 1941. Sentinţa nr. 24 din 1 martie 1960 a Tribunalului Militar al Regiunii a-II-a Militară este relevantă din acest punct de vedere: „Inculpaţii Noica Constantin, Pillat Constantin, Acterian Arşavir, Lăzărescu Sandu, Florian Gheorghe, Ranetti Constantin, Vlad Aurelian şi Radian Nicolae sunt promotorii activităţii clandestine ce face obiectul acestui proces, unii inculpaţi *şi-au continuat activitatea subversivă încă din 1941* după rebeliunea legionară, iar după 23 august 1944 inculpaţii Acterian Arşavir, Lăzărescu Sandu şi Florian Gheorghe au restabilit legăturile lor, reînfiinţând cuiburile legionare în care activaseră în trecut, *desfăşurând astfel în mod clandestin activitate contrarevoluţionară organizată până în 1947*. Începând din 1948 datorită unor măsuri luate de organele de stat când au fost arestaţi o serie de legionari, cei rămaşi în libertate printre care şi inculpaţii din acest proces au căutat să schimbe metodele

[19] ACNSAS, fond Penal, dosar nr. 276, vol. 10, ff. 278-289.

[20] Alexandru V. Diţă, *Demetrescu Radu Gyr. O contribuţie autobiografică esenţială,* I, în „Arhivele Totalitarismului", anul XV, nr. 3-4/2007, Bucureşti, Editura INST, 2007, p. 176.

folosite în activitatea lor clandestină, în sensul că *au început să ducă activitate prin întâlniri individuale – și la scurt timp legionarii rămași liberi în frunte cu Lăzărescu Sandu și Florian Gheorghe au intrat în legături subversive* cu Pillat Constantin şi Noica Constantin şi cu ceilalţi coinculpaţi din acest proces şi cu toţii *au desfășurat o activitate de agitație împotriva formei de guvernământ democratice, preconizând schimbarea regimului democrat din* R.P.R. Astfel, inculpatul Pillat Constantin care *încă din 1944, după eliberarea țării noastre de sub jugul fascist, s-a pus în slujba serviciului de spionaj englez, furnizând informații lui Chellerton și Yvor Porter de la legația engleză din București* (care în anul 1949 au fost demascaţi ca spioni) şi-a intensificat activitatea subversivă în slujba legionarilor. Începând cu *anul 1951, inculpatul Pillat Constantin a scris un așa zis roman intitulat în a doua versiune: Așteptând ceasul de apoi,* prima versiune fiind intitulată «Vestitorii», în scopul de a justifica crimele legionarilor şi de a-i îndemna la activitate clandestină şi ca să poată elogia mai temeinic în acest roman crimele legionarilor, inculpatul Pillat Constantin a cerut şi obţinut sprijin efectiv de la inculpaţii Lăzărescu Sandu, Vlad Aurelian, Răileanu Constantin şi Radian Nicolae care i-au furnizat numeroase date cu privire la activitatea mişcării legionare din trecut; iar alţii ca Acterian Arşavir şi Florian Gheorghe i-au furnizat cărţi interzise cu conţinut legionar. [....] Romanul acesta străbătut de la un cap la altul de îndemnuri legionare a fost multiplicat şi apoi difuzat în rândurile legionarilor şi simpatizanţilor lor în scop de educare şi de instigare la activitate subversivă. *Pentru activitatea lor contrarevoluționară inculpații au folosit ca pretext așa-zisele «cenacluri literare»* şi astfel Pillat Constantin, Niculescu Remus şi Enescu Teodor strecuraţi într-o secţie a Academiei R.P.R., împreună cu Iordache Nicolae zis Vladimir Streinu, Lăzărescu Sandu, Radian Nicolae şi Voiculescu Vasile (condamnat) au făcut lectura romanului «Aşteptând ceasul de apoi» a lui Pillat Constantin şi a scrierilor celorlalţi participanţi, toate având conţinut duşmănos, lucrări de «sertar» cum erau denumite de ei. *Cu aceste ocazii inculpații în discuțiile lor, calomniau regimul democrat – popular, propagând schimbarea acestui regim și restaurarea unui regim capitalist.* Începând din *anul 1955 activitatea instigatoare legionară a inculpatului Pillat Constantin și a celorlalți inculpați din grupul său se împletește cu activitatea contrarevoluționară a inculpatului Noica Constantin* şi a inculpaţilor din acest grup. [...] În perioada 1952-1955, inculpatul Noica Constantin a scris o lucrare intitulată *Anti-Göethe* iar în anii următori o altă lucrare pe care a intitulat-o *Povestiri din Hegel* în ambele scrieri inspirându-se din filosofia fascistă a lui Nae Ionescu cunoscut ideolog legionar. [...] Inculpaţii Noica Constantin şi Pillat Constantin fiind duşmani ai luptei şi realizărilor poporului muncitor, străini de interesele patriei, având aceleaşi convingeri ca ale trădătorilor de ţară fugiţi în Occident, legionarii Mircea Eliade şi Emil Cioran, puşi în slujba serviciilor de spionaj imperialiste ca agenţi plătiţi, la ordinul cărora uneltesc prin toate mijloacele împotriva R.P.R. *restabilesc pe căi ilegale legăturile cu aceste elemente, s-au pus în slujba lor și servindu-le credincios le-au difuzat în țară scrierile lor* cu conţinut instigator şi pline de calomnii la adresa poporului român şi regimului democrat-popular”[21]. La finalul părţii de fond se concluzina faptul că inculpaţii care au făcut obiectul acestui proces au desfăşurat activitate contrarevoluţionară şi au preconizat schimbarea regimului democrat popular din R.P.R.

Au existat şi cazuri când în urma verificărilor informative nu au fost descoperite materiale sau activităţi pe baza cărora să se poată construi procese politice.

[21] ACNSAS, fond Penal, dosar nr. 336, vol. 9, ff. 395-412.

În anul 1962 conducerea Ministerului de Interne a ordonat verificări referitoare la acele persoane semnalate de către cei aflaţi în arest că au avut legături cu organizaţii subversive. O astfel de verificare a fost solicitată la data de 29 septembrie 1962, Direcţiei Regionale Suceava în privinţa următoarelor persoane: Ioan Arnăutu arestat în 1949 pentru activitatea subversivă în organizaţia „Gărzile lui Decebal", Afrodita Vasilovici care i-a găzduit de unii dintre membrii organizaţiei „Sumanele Negre" şi Octavian Fedorciuc, fost şef de organizaţie P.N.Ţ. în casa căruia se purtaseră discuţii între iniţiatorii organizaţiei „Sumanele Negre" şi Ira Hamilton[22]. Se cerea ca pentru fiecare în parte „să se precizeze situaţia actuală"[23], doar în cazul în care dintre cei menţionaţi erau persoane în reţeaua informativă se recomanda ca aceştia să fie întrebaţi despre activitatea desfăşurată de ei sau celelalte persoane din cadrul organizaţiei «Sumanele Negre». Despre Octavian Fedorciuc, Direcţia Regională Suceava raporta Direcţiei a-III-a că „era luat în evidenţă pe linia problemei P.N.Ţ. Din dosarul arhivă nr. 37757 de la Biroul «C» al regiunii Suceava rezulta că Fedorciuc Octavian în luna aprilie 1946 s-a întâlnit cu Ira Hamilton care i-a cerut să-i recomande o serie de persoane de încredere din Vatra Dornei şi Câmpulung. În anul 1946 a fost arestat iar în anul 1947 a fost pus în libertate în urma unui memoriu făcut de sus-numitul. În anul 1952 a fost încadrat în Colonie de Muncă pe timp de 24 luni conform Ordinului nr. 490 Cabinet. *În septembrie 1959 a fost din nou arestat dar pus în libertate deoarece nu au existat probe care să dovedească vinovăţia sa. În prezent nu este semnalat cu legături suspecte"*[24].

Mărturisirile – *principalul element al unui caz bun*

Previzionată de Dzerjinski[25] încă din 1918, în urma cercetărilor asupra celor consideraţi duşmani ai guvernului sovietic, *mărturisirea* drept *temei în sine pentru condamnare* a fost teoretizată de Vîşinski şi a reprezentat un mecanism de bază în cadrul anchetelor penale. Devoalată ca metodă de construire a culpabilităţii în *Raportul lui Hruşciov cu privire la cultul personalităţii şi consecinţele sale,* rostit la 25 februarie 1956[26] va fi utilizată intens, în cazul nostru, de anchetatorii penali din România în perioada de după anul 1958.

Conform rechizitoriului, „interogat în şedinţă publică, inculpatul Demetrescu Radu Gyr recunoaşte activitatea legionară publicistică şi propagandistică desfăşurată în trecut şi calitatea de comandant legionar, faptul că în penitenciar a continuat să scrie poezii, difuzându-le printre legionari, recunoaşte de asemenea, că i-a cerut lui Marin Aurel să le facă comunicări legionarilor fugari din Paris, atât despre el, cât şi despre Radu Mironovici. Inculpatul *nu recunoaşte că a desfăşurat după ieşirea din închisoare vreo activitate politică legionară,* recunoscând numai faptul că a continuat să scrie poezii şi *nici faptul că a avut un rol conducător în această* activitate. Faptele acestui inculpat *se dovedesc însă*

[22] Locotenent în cadrul Misiunii Militare Americane, în perioada 1945-1946 a desfăşurat misiuni de informare în privinţa grupurilor de rezistenţă din România.
[23] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 5336, f. 36.
[24] *Ibidem*, f. 37.
[25] „Când sunt confruntaţi cu dovezi, criminalii mărturisesc aproape de fiecare dată; şi ce argument ar putea avea o greutate mai mare decât confesiunea unui criminal", *apud* Robert Conquest, *Marea Teroare. O reevaluare*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1990, p. 165.
[26] Vladimir Tismăneanu, *op. cit.*, p. 14.

cu recunoașterile inculpatului Marin Aurel care arată că Demetrescu Radu Gyr i-a cerut să comunice legionarilor de la Paris că este în stare de libertate, că Radu Mironovici are moralul ridicat şi că legionarii aşteaptă să fie «eliberaţi»”[27].

În alte situaţii, documente create postfactum, nesusceptibile a avea un caracter intenţional, ne pot ajuta, de asemenea, în analizarea modului în care prin intermediul anchetelor penale au fost organizate procese politice. Într-o scrisoare trimisă lui Andrei Pleşu – mult timp după consumarea faptelor – Nicolae Steinhard mărturisea: „deşi textul meu *Catharii* mă demască şi pe mine susceptibil, băgăcios, nedrept, agitat, vanitos e bine să ştii că am circumstanţe atenuante: eu am fost arestat în 1959. *Am fost chemat în Calea Plevnei, colț cu Ștefan Furtună (sediul Securității) în stare de libertate și mi s-a propus pe tonul cel mai amabil să fiu martor al acuzării.* Am refuzat şi am asumat riscul unor grele consecinţe, lăsarea acasă singur a tatălui meu, cu o pensie foarte mică şi suferind. El de altfel m-a îndemnat cu asprime – căci Securitatea îmi acordase trei zile - să nu şovăi şi pentru nimic în lume să nu accept să fiu martor împotriva lui Dinu pe care îl cunoştea, aprecia, respecta, pe care îl găzduisem de câteva ori la noi, când venea clandestin în Bucureşti, de la Câmpulung”[28]. De asemenea, mărturiile de istorie orală sau memoriile unor foşti deţinuţi politici, privite critic, reușesc să mai separe lucrurile, în sensul demistificării înscenărilor Securităţii, prin intermediul folosirii metodelor coercitive în cadrul anchetelor penale.

În urma unui dialog cu Sandu Lăzărescu, condamnat pentru „activitatea duşmănoasă” în cadrul procesului Constantin Noica-Constantin Pillat, din 12 iunie 1996, Silvia Colfescu consemna:

„S.C.: *Cum a decurs ancheta?*

S.L.: Ancheta a fost sub semnul brutalităţii. Ancheta noastră a fost condusă de un maior Simon Jacques, am auzit că a plecat din ţară, şi interogatoriul a fost nemjlocit luat de către un căpitan sau locotenent major, nu-mi aduc aminte...Crişan! Simon Jacques dădea ordinul pentru bătăi, sau, cum spuneau ei, ordinul de aplicare al aşa-ziselor metode de „demascare”. Ştiu că s-a bătut! A fost bătut Dinu Pillat, am fost bătut eu. Or mai fi fost şi alţii.

S.C.: *Înțeleg că s-au folosit cu precădere mijloace de presiune psihică și fizică...*

S.L.: Da. Anchetatorul scria ce voia...

S.C.: *Acesta este un fapt pe care vă rog să îl reconfirmați, pentru că formulările din aceste acte, precum și substanța lor par agramate și false. Cine formula și cine scria documentele?*

S.L.: Avea loc o ... conversaţie între anchetator şi inculpat. După care, anchetatorul scria. Nu scria aproape niciodată ce s-a vorbit şi ce s-a-întâmplat. Scria după planul prealabil. După care îţi cerea să semnezi. Nu voiai? Bătaie! Asta era schema de interogatoriu”[29].

---

[27] ACNSAS, fond Penal, dosar nr. 276, vol. 10, f. 289 v.

[28] Idem, fond Documentar, dosar nr. 13 914, f. 373.

[29] Cristina Cantacuzino, Silvia Colfescu, Victoria Valeria Drăgan, Nicolae Hanegariu (redactori), Mihai Giugariu (redactor coordonator), *Prigoana Documente ale procesului C. Noica, C. Pillat, N. Steinhardt, Al. Paleologu, A. Acterian, S. Al-George, Al. O. Teodoreanu*, Bucureşti, Ed. Vremea, 1996, pp. 533-534.

Realizarea *efectului demascator* prin intermediul anchetei penale

Născută din dorinţa de a-i ţine sub control pe toţi potenţialii contestatari ai puterii politice prin intermediul proceselor politice, în scopul stabilirii împrejurărilor comiterii a ceea ce era considerată infracţiune după ideologizarea legislaţiei, în cadrul anchetei penale sunt exploataţi factori de psihologie individuală pentru a-i sili pe cei anchetaţi nu numai să vorbească dar să accepte prin mărturisiri – la care nu se renunţă – fapte de natură a crea convingerea că ele sunt expresia adevărului.

După arestare (reţinere) persoana învinuită era luată în timpul cel mai scurt – în primele 24 de ore - la interogatoriu, „deoarece fiind încă sub impresia arestării, urma să facă declaraţii, dacă nu totale cel puţin parţiale despre activitatea sa criminală”[30].

Cunoscut fiind faptul că „de obicei, echilibrul moral al celor reţinuţi este zdruncinat, trezindu-se în ei teama de răspundere penală pentru faptele săvârșite”[31] la deposedarea lor de propria lor identitate, concurau dozarea materialului probator în cadrul interogatoriilor, de regulă „se începea cu cele de o importanţă minoră şi se termina cu acelea a căror valoare probantă era covârșitoare astfel încât rezistenţa învinuitului să fie anihilată și să-l determine să – și «mărturisească toată vinovăția»”[32] sau utilizarea materialului informativ, mai ales, în cazurile în care probele de care dispunea anchetatorul nu erau suficiente pentru a constitui temeiul unei infracţiuni[33]. Era recomandat a se evita prezentarea în acelaşi timp a tuturor corpurilor delicte întrucât aceasta ar fi diminuat caracterul demascator şi probator al unor corpuri delicte şi dezvoltarea în mai multe direcţii a anchetei penale. Dintre documentele întocmite de organele de anchetă penală au fost folosite în mod frecvent citate din declaraţiile coinculpaţilor şi din depoziţiile martorilor.

Anchetatorul stabilea ordinea în care urmau să se desfășoare interogatoriile alegând pentru început acele persoane care datorită structurii lor sufleteşti erau mai predispuse a face mărturisiri complete astfel încât să se creeze o breşă între cei anchetaţi în cazul anchetelor de grup. De asemenea, la început erau intens anchetate persoanele considerate a fi cele mai importante în componenţa grupului sau a lotului (şefii sau organizatorii).

Existau două reguli de bază în formularea întrebărilor şi anume: acestea trebuiau să fie scurte, concrete, clare pentru a înlătura posibilitatea schimbării conţinutului dinainte stabilit al cursului anchetei şi „să se succeadă în mod firesc, decurgând una din alta, apropiind în mod logic interogatoriul de punctul culminant pe care ancheta l-a vizat dinainte”[34]. În situația în care elementele de care dispunea ancheta nu erau suficiente pentru a articula o singură versiune în descrierea fondului problemei,

[30] Gheorghe Chirtu, Aurelian Anastasescu, *Interogarea învinuitului*, Serviciul Învăţământ M.A.I., 1957 în ACNSAS, fond Bibliotecă, nr. 4056, f. 28.
[31] Filip Vladimir, *Planificarea anchetei penale*, Serviciul Învăţământ M.A.I., 1957, în Idem, fond Bibliotecă, nr. 4057, p. 10.
[32] *Ibidem*, p. 33.
[33] Materialul informativ „nu constituia prin el însuşi un mijloc de probă, nici în anchetă, nici în justiție, el indica doar sursa probelor. De altfel, folosirea materialului informativ ca mijloc de probă în ancheta penală era interzisă” (Chirtu Gheorghe, Anastasescu Aurelian, *op. cit.*, p. 46).
[34] Filip Vladimir, *op. cit.*, p. 28.

după ascultarea învinuiţilor şi a martorilor, anchetatorii trebuiau să anuleze inexactităţile prin confruntări.

O mărturie elocventă în acest sens ne-a lăsat Hans Bergel, învinuit în cadrul procesului scriitorilor germani din România de activitate menită *a submina regimul democrat-popular, pe tărâm ideologic, prin trimiterea spre publicare la edituri a unor lucrări necorespunzătoare ideologic, cu conţinut duşmănos, naţionalist, apolitic, mistic şi cu dublă interpretare*: „anchetatorii s-au folosit, fireşte, şi de temuta *confruntare*. Eu, de pildă, am fost confruntat într-o anumită chestiune cu colegul meu de lot, Georg Scherg, pe atunci şef al Catedrei de Germanistică a Universităţii din Cluj. Cum nu ştiam ce declaraserăm unul despre celălat la interogatoriile anterioare, fiecare s-a angajat a-l susţine pe celălalt, pentru a ne ajuta reciproc, dar ne-am încurcat într-o manieră care a făcut să ne agravăm reciproc situaţia. Toate aceste metode făceau parte bineînţeles din tactica rafinată şi infamă de a ne buimăci, de a ne face să ne clătinăm, de a ne distruge psihic. Nu voi uita niciodată cinismul şi perfidia, brutalitatea şi aroganţa cu care domnii anchetatori îşi făceau meseria”[35].

În ceea ce priveşte stabilirea martorilor, ascultarea acestora şi ordinea chemării lor, anchetatorii penali urmăreau obţinerea aceloraşi efecte „demascatoare” ca şi în cazul interogatoriilor celor reţinuţi în cursul anchetei. Ascultarea martorilor nu era condiţionată de terminarea anchetei sau de mărturisirile învinuiţilor, în consecinţă, putea începe în paralel cu interogarea acestora şi trebuia condusă în aşa fel încât la un singur interogatoriu să se obţină de la ei „informaţii complete asupra tuturor faptelor pentru lămurirea cărora au fost chemaţi şi pentru a descoperi împrejurări noi, necunoscute mai înainte”[36].

De asemenea, şi în cadrul ascultării martorilor, anchetatorul trebuia, de asemenea, să elimine şi să anuleze inexactităţile între declaraţiile învinuiţilor şi ale martorilor sau între depoziţiile a doi sau mai mulţi martori cu privire la aceleaşi împrejurări, în cauză, tot prin confruntări. În schimb, „când în declaraţiile învinuitului faptele infracţionale erau arătate mai real şi mai concret decât în depoziţiile martorului, în general nu se recomanda a se efectua confruntarea între aceştia, deoarece ar putea duce la crearea unor posibilităţi de retractare din partea învinuitului”[37].

Extinderea cercului de martori şi informatori s-a făcut asupra persoanelor prevăzute la art. 148 din Codul de Procedură Penală „Regele Carol II”[38] în cazul

---

[35] Hans Bergel, *op. cit.*, pp. 361-362.

[36] Filip Vladimir, *op.cit.*, p. 21.

[37] Alexandrescu Gheorghe, *Ascultarea martorului*, Serviciul Învăţământ MAI, 1957 în ACNSAS, fond Bibliotecă, nr. 4056, p. 27.

[38] Art. 148 din C.P.P. „Regele Carol II” prevedea că: „Nu sunt obligaţi a depune ca martori: 1. Ascendenţii şi descendenţii inculpatului, legitimii prin adopţie (înfiere) sau recunoaştere, copii naturali, soţul sau soţia, fraţii, surorile, unchii şi nepoţii, precum şi aliaţii în acelaşi grad, tutorele, curatorul şi pupilul lor. Aceeaşi scutire există şi pentru soţii despărţiţi. 2. Acela care prin răspunsurile eventuale s-ar expune el însuşi sau ar expune pe soţul său sau pe o altă rudă descendentă sau ascendentă, pe fratele sau sora sa, la pedepse penale ori dispreţul public. Depunerile celor arătaţi mai sus se apreciază de instanţă potrivit încrederii ce ele pot inspira” (*Codul de Procedură Penală „Regele Carol II”* în Lt. Col. Panaitescu Anibal, I.D. Panaitescu, cpt. Ispas Nicodim, *Memoratorul ofiţerului de poliţie judiciară*, 1936, p. 363).

infracţiunilor privind securitatea statului, în timp ce, împărţirea în mai multe loturi făcea posibilă obţinerea sau întărirea subiectivă de probe atunci când învinuiţii dintr-un lot puteau fi martori în privinţa învinuiţilor din loturile celelalte.

Din punct de vedere procedural, organul de urmărire penală din M.A.I. avea dreptul să dispună reţinerea învinuitului pe o durată de 24 ore şi numai în baza unei motivări temeinice reţinerea putea fi prelungită până la 5 zile. În cadrul acestui interval de timp sau până la expirarea sa, însă după luarea interogatoriului biografic, dacă existau suficiente probe şi motive, se emitea mandatul de arestare, care urma să fie confirmat de procuror în următoarele 24 de ore. Urma cercetarea penală iar în cazurile de infracţiuni contra securităţii statului urmărirea penală. Legea nr. 3 din 4 aprilie 1956 pentru modificarea Condului de Procedură Penală al R.P.R.[39] a prevăzut drept termene cu privire la actele care interveneau în urmărirea penală: 5 zile în cazul unor infracţiuni flagrante în timp ce durata cercetării penale nu putea depăşi o lună iar durata anchetei penale nu putea depăşi două luni. Punerea sub învinuire a fost un act nou introdus tot prin Legea nr. 3 din 4 aprilie 1956 pentru modificarea Codului de Procedură Penală a R.P.R. iar termenul în care (după întocmirea ordonanţei de punere sub învinuire) organul de urmărire penală era obligat să pună în vedere celui reţinut, învinuirea era de 24 de ore de la reţinere. În cazurile privind infracţiunile contra securităţii statului, termenul pentru punerea în vedere a învinuirii era de 20 de zile de la reţinerea învinuitului. În fapt, în acest termen anchetatorii penali erau constrânşi la rândul lor să construiască şi să obţină de la cei reţinuţi recunoaşterea vinovăţiei lor întrucât „la punerea sub învinuire nu era neapărat necesar să existe probe complete cu privire la infracţiune şi infractor. Asemenea date şi probe complete sunt absolut necesare numai la pronunţarea hotărârii de condamnare. La acest act este suficient ca probele adunate să formeze anchetatorului convingerea că persoana arestată a săvârşit într-adevăr infracţiunea care se anchetează. Aceasta înseamnă că trebuie adunate asemenea date, care să demaşte persoana anchetată ca făptuitor al infracţiunii”[40]. La terminarea cercetării sau anchetei penale, dosarul de anchetă era trimis Procuraturii în scopul trimiterii în judecată a celor arestaţi. Această lege a asigurat, prin termenele prevăzute, rezolvări rapide ale procesului penal.

Restrângerea dreptului de apărare în cadrul anchetei penale

În cursul anchetei penale, una din preocupările anchetatorului era de a elimina argumentele şi explicaţiile aduse de învinuit în apărarea sa, sub pretextul că nu au importanţă pentru cauză, în aşa fel, încât „învinuitul să nu le ridice din nou în timpul îndeplinirii de către anchetatorul penal a cerinţelor art. 264/1 C.P.P. fapt considerat a conduce la tărăgănarea anchetei penale”[41]. Mai ales, în cazul persoanelor învinuite de săvârşirea unor infracţiuni contrarevoluţionare, la terminarea anchetei penale, erau respinse cererile prin care aceştia încercau schimbarea fondului politic al cazului iar „în situaţiile în care unii învinuiţi nu-şi recunoşteau vinovăţia şi refuzau să semneze de luare

[39] Buletinul Oficial al M.A.N. al R.P.R. nr. 11 din 4 aprilie 1956, pp.47-64.
[40] Gheorghe Chirtu, Aurelian Anastasescu, *op. cit.*, p. 29.
[41] Aurelian Anastasescu, *Terminarea anchetei penale*, Serviciul Învăţământ M.A.I., 1957, în ACNSAS, fond Bibliotecă, nr. 4059, p. 27.

la cunoştinţă a învinuirii, anchetatorul penal menţiona aceasta într-un proces verbal de interogatoriu şi continua interogarea"[42]. Nu în ultimul rând deși în instanţă se asigura apărarea celui acuzat, avocaţii erau împiedicaţi să facă apărarea celor pe care-i reprezentau[43].

Prin subiectivarea şi extinderea valorii probatorii a unei infracţiuni contrarevoluţionare asupra unor corpuri delicte, iar în cazul mediului literar asupra unor manuscrise, prin recurgerea la mărturii sau declaraţii smulse în urma presiunilor fizice şi psihice, crearea de breşe între arestaţi şi restrângerea dreptului de apărare s-a reuşit în cursul anchetelor penale construirea culpabilităţii.

Perioada 1958-1964 nu a fost una liniară în ceea ce priveşte numărul celor condamnaţi în urma proceselor politice. Apogeul îl reprezintă intervalul 1958-1962. O evaluare strictă în procente sociale afectate este dificil de făcut. Notorietatea vocaţională a intelectualilor condamnaţi în acest val represiv îl identifică drept o operaţiune de intimidare de mari proporţii. Tendinţa de a modera represiunea şi iniţierea decretelor de amnistie după 1961-1962 s-a produs în contextul major al îndepărtării de Moscova, al accelerării unor măsuri privind desovietizarea şi al reluării legăturilor cu Occidentul. Tot în acest context se produce o reevaluare şi o recuperare a unor scriitori şi a operelor lor.

Impactul măsurilor represive din perioada deschisă de anul 1958 a fost însă unul major. Conform mărturiilor de istorie orală lăsate de Sandu Lăzărescu, Lucian Blaga a fost teribil de speriat de procesul lui Noica, în timp ce, potrivit rememorărilor doamnei Monica Pillat-Săulescu, scriitorul Dinu Pillat a fost atât de traumatizat de experienţa închisorii, încât a hotărât, după eliberarea sa, să renunţe la pasiunea lui pentru genul romanului, dedicându-se studiilor de critică literară.

---

[42] Gheorghe Chirtu, Aurelian Anastasescu, *op. cit.*, p. 33.

[43] „Cum fiecare dintre noi [scriitorii germani] fusese arestat la intervale mari de timp, primul dintre noi în vara anului 1958, ultimul în primăvara anului 1959 – nu am avut nici unul mai mult decât o singură întrevedere cu avocatul care putea să preia apărarea noastră, şi anume cu trei până la cinci minute înainte de a începe prima înfăţişare din cadrul procesului. Se înţelege de la sine că în aceste condiţii nu le-am putut expune avocaţilor noştri, nici măcar în linii mari, motivul pentru care am fost arestaţi şi acuzaţi. Drept pentru care avocatul meu, fiind foarte iritat, a încercat să mă apere acuzându-mă, astfel încât a trebuit să-l întrerup şi să afirm că mă voi apăra eu singur, propunere pe care şeful completului de judecată, un maior oarecare a acceptat-o" (Hans Bergel, *op. cit.,* p. 359).

Adrian Nicolae PETCU

ORGANIZAREA ŞI FUNCȚIONAREA DEPARTAMENTULUI CULTELOR ÎNTRE ANII 1977-1984

THE ORGANIZATION AND FUNCTIONING OF THE CULTS DEPARTMENT BETWEEN 1977 AND 1984

The relation between the Cults Department ("the priests' Securitate") and the cults in Romania were governed by several regulations, which underwent several changes between 1948 and 1989.

The law enforced in 1970, which was meant to replace the one in 1948, regulated the organization and functioning of the Cults Department, as well as the power it could exercise over the cults in Romania. We shall display below the regulation that was at the ground of the organization and functioning of the Department between 1977 and 1984, underlying the excessive powers it held. According to that document, the Department was a decision-making body, involved in the organization and the activity of the cults, to the smallest details. Other state institutions and superior bodies such as the Central Committee of PCR, the State Council and the Council of Ministers supported its activity.

Etichete: Departamentul Cultelor, organizare, funcționare, culte, regulament

Keywords: Cults Department, organization, functioning, cults, regulation.

În timpul regimului comunist din România, Departamentul Cultelor a reprezentat una dintre instituțiile de control şi manipulare utilizată într-un domeniu bine precizat, aşa cum a fost cel al cultelor. Iar pentru exercitarea atribuțiilor, această instituție a colaborat cu mai multe structuri ale statului, precum organul de represiune pe care partidul unic îl avea la îndemână, reprezentat de temuta Securitate.

Într-un număr anterior al „Caietelor CNSAS" ne-am aplecat puțin asupra tabloului reprezentat de relația dificilă pe care cele două instituții ale statului, Departamentul Cultelor şi Securitatea, le-au avut cu cultele recunoscute din România anilor \`70-\`80[1]. Am reliefat câteva aspecte asupra modalităților prin care cele două instituții înțelegeau să permită cultelor recunoscute să se organizeze şi să se manifeste, astfel încât interesele statului comunist să nu fie periclitate.

În materialul de față ne propunem să prezentăm un document din arhiva Secretariatului de stat pentru culte, care reprezintă Regulamentul de organizare şi funcționare al Departamentului Cultelor[2], din perioada 1977-1984. Era un normativ care punea în aplicare Legea de organizare şi funcționare a Departamentului Cultelor adoptată prin Decretul nr. 313 din 31 august 1977 al Consiliului de Stat al RSR. Acest decret modifica Legea nr. 42/1970, la articolele 19, 25 şi 26, aceleaşi care vor fi modificate prin Decretul nr. 61 din 23 februarie 1984.

---

[1] Adrian Nicolae Petcu, *Activitatea Departamentului Cultelor în atenția Securității*, în „Caietele CNSAS", an II, nr. 2 (4)/2009, pp. 69-120.

[2] Din considerente de spațiu nu am redat capitolul dedicat organizării şi funcționării Serviciului Economic-financiar din Departamentul Cultelor.

În fapt, este vorba de evoluţia organizatorică a Departamentului Cultelor. În legea din 1970, structura Departamentului era formată din: Direcţia pentru supraveghere şi control; Direcţia de studii, documentare şi relaţii externe; Direcţia de plan, organizarea muncii şi secretariat; Direcţia financiară şi de îndrumare contabilă şi Oficiul juridic[3].

La modificarea legii în 1977, structura Departamentului Cultelor se micşora considerabil, prin: Direcţia Relaţii Culte; Direcţia Relaţii externe şi secretariat şi Serviciul economic-financiar[4].

Aceeaşi tendinţă de restructurare s-a păstrat la modificarea legii Departamentului în 1984, prin: Direcţia Relaţii culte şi Serviciul personal-învăţământ şi economic-financiar[5]. De asemenea, după fiecare enunţ despre structura Departamentului, în vederea funcţionării la nivel naţional, era prevăzută funcţia de „inspector teritorial pentru probleme de culte". În legea din 1970, această funcţie era parte a Direcţiei Supraveghere şi control, câte una pentru fiecare judeţ şi municipiul Bucureşti, pentru ca, din 1977, să ajungă în subordinea Direcţiei Relaţii Culte.

O altă modificare majoră în structura Departamentului a fost legată de principalele funcţii de conducere, cea de preşedinte şi vicepreşedinte. În legea din 1970, la art. 18 se prevedea ca preşedintele să fie numit prin decret al Consiliului de stat, iar vicepreşedintele prin hotărâre a Consiliului de Miniştri, cu atribuţii conferite de către Colegiul Departamentului[6].

Aceste prevederi s-au modificat prin Decretul din 1984, preşedintele urmând a fi numit prin decret prezidenţial, pentru ca vicepreşedintele să aibă rangul de secretar de stat adjunct şi funcţia de director al Direcţiei Relaţii Culte[7].

Celelalte articole, 25 şi 26, care au suferit modificări, atât în 1977, cât şi în 1984, prevedeau „modul de lucru al inspectorilor teritoriali cu organele locale de stat", care trebuia stabilit de Departament „de acord cu organele centrale competente" şi sprijinul pe care aceştia îl primeau de la comitetele executive ale consiliilor populare judeţene.

Un capitol distinct din regulamentul de organizare şi funcţionare din 1977 prevedea Consiliul de conducere al Departamentului. În fond era vorba de aplicarea „principiului conducerii colective", instituit de puterea comunistă încă înainte de 1970, ca un „organ deliberativ" format mai ales din membri cu funcţii de conducere în instituţie, factori competenţi în problemele, în cazul acesta, de culte, dar şi reprezentanţi a structurilor sindicale, ale administraţiei de stat şi „alte unităţi socialiste".

Regulamentul de organizare pe care îl prezentăm prevede structura Consiliului de conducere, potrivit Decretului nr. 76 din 27 februarie 1973. În fond, acest decret nu modifica prea mult aplicarea principiului de conducere enunţat anterior, noutatea constând în instituirea unui Birou executiv (art. 2), cu atribuţii de aplicare a hotărârilor

[3] „Buletinul oficial al RSR", an VI, nr. 103, partea I, 15 august 1970, p. 827.
[4] *Ibidem*, an XIII, nr. 96, partea I, 31 august 1977, p. 2.
[5] *Ibidem*, an XX, nr. 15, partea I, 23 februarie 1984, p. 3.
[6] *Ibidem*, 15 august 1970, p. 827.
[7] *Ibidem*, 23 februarie 1984, p. 3.

luate de Consiliul de conducere (se reunea trimestrial, art. 5), şi „asigurarea activităţii operative a ministerului”[8].

În privinţa atribuţiilor prevăzute în Regulament, Departamentul avea puteri excesive în raporturile cu cultele recunoscute, de la organizarea şi până la funcţionarea acestora în cele mai mici detalii. În orice manifestare confesională, Departamentul se putea exprima pozitiv sau negativ şi chiar avea dreptul de a suspenda regulamentele, instrucţiunile, circularele sau „orice alte măsuri şi dispoziţii ale cultelor […], dând îndrumări obligatorii pentru intrarea în legalitate” a acestora.

Documentul este o mostră de cum înţelegea regimul comunist să trateze cultele recunoscute, prin aplicarea unor mecanisme de control şi de manipulare, conform intereselor statului socialist. Totodată, vedem cum funcţionau aceste mecanisme, atât în interiorul Departamentului, cât şi prin colaborarea cu diferite instituţii şi „unităţi socialiste”, precum Ministerul de Interne. De asemenea, constatăm că îndrumarea activităţii Departamentului la nivel instituţional era asigurată prin raporturile pe care le avea cu CC al PCR (Secţia Administrativ-politică), Consiliul de Stat şi Consiliul de Miniştri.

Acest regulament este un prim document care ne ajută să înţelegem tiparul relaţiilor dintre culte şi instituţia desemnată de regimul comunist să activeze în acest domeniu.

Regulament de organizare şi funcţionare a Departamentului Cultelor

Partea I. Organizarea unităţii

Capitolul I-Dispoziţii Generale

Departamentul Cultelor este organul central al administraţiei de stat, care înfăptuieşte politica statului cu privire la organizarea şi activitatea cultelor;

Departamentul Cultelor exercită drepturile statului de supraveghere şi control asupra cultelor recunoscute conform legii;

Departamentul Cultelor colaborează cu ministerele, celelalte organe centrale şi cu organele locale în scopul îndeplinirii atribuţiilor ce-i revin.

Departamentul Cultelor asigură, în activitatea sa, aplicarea legilor, decretelor şi hotărârilor Consiliului de Miniştri.

Capitolul II-Organizare, conducere şi funcţionare

Conducerea departamentului se realizează pe baza principiului conducerii colective.

Departamentul Cultelor este condus de Consiliul de conducere al departamentului, organ deliberativ care hotărăşte în problemele generale privind activitatea departamentului şi asigurarea aducerii la îndeplinire a hotărârilor Consiliului de conducere se realizează prin Biroul executiv al acestuia, care, de asemenea, este organ deliberativ.

[8] *Ibidem*, an IX, nr. 22, partea I, 4 martie 1973, p. 2.

Consiliul de conducere al Departamentului cultelor şi Biroul executiv al acestuia sunt alcătuite în conformitate cu prevederile Decretului nr. 76/1973, iar componenţa lor se aprobă de Consiliul de Miniştri la propunerea preşedintelui Departamentului cultelor. Preşedinte al Consiliului de conducere şi al Biroului executiv este preşedintele Departamentului cultelor; în lipsa acestuia atribuțiile sale se îndeplinesc de către vicepreşedinte.

Procedura de lucru a Consiliului de conducere

Şedinţele consiliului de conducere au loc odată pe trimestru şi se convoacă, în timp util, de preşedinte. Pentru dezbaterea unor probleme de importanţă deosebită şi care nu suferă amânare, la cererea a cel puţin o treime din numărul membrilor Consiliului de conducere sau din inițiativa preşedintelui acestuia pot fi convocate şi alte şedinţe ale consiliului.

Consiliul de conducere al Departamentului cultelor îşi desfăşoară activitatea în prezenţa a cel puţin două treimi din numărul membrilor şi adoptă hotărâri cu votul a cel puţin jumătate plus unul din numărul total al membrilor ce-l compun.

În caz de divergenţă între preşedinte şi majoritatea membrilor Consiliului de conducere, problema asupra căreia nu s-a realizat un acord este supusă Biroului Executiv al Consiliului de Miniştri, pentru a hotărî.

La şedinţele Consiliului de conducere al departamentului pot fi invitaţi delegaţi ai unor organe de stat şi specialişti din cadrul departamentului sau din afara acestuia.

Pentru analizarea unor probleme de mare complexitate sau care interesează întreaga activitate a departamentului, Consiliul de conducere poate constitui colective de lucru cuprinzând specialişti din cadrul departamentului sau din afara acestuia. De asemenea, participarea specialiştilor din afara departamentului se va face cu acordul conducerii ministerului sau organului central respectiv.

Consiliul de conducere al departamentului în întregul său şi fiecare membru în parte răspund în faţa Consiliului de Miniştri, pentru întreaga activitate a departamentului; fiecare membru răspunde în faţa Consiliului de conducere şi a preşedintelui acestuia pentru îndeplinirea sarcinilor ce îi sunt încredințate.

Procedura de lucru a Biroului executiv

Şedinţele Biroului executiv au loc cel puţin de două ori pe lună şi se convoacă în timp util de preşedinte. Biroul executiv va fi convocat şi la cererea a cel puţin o treime din numărul membrilor săi.

La şedinţele Biroului executiv, în funcţie de natura şi importanţa problemelor ce se dezbat, pot fi invitate cadre de conducere şi specialişti din departament, precum şi alte cadre din afara acestuia.

Biroul executiv al departamentului îşi desfăşoară activitatea în prezenţa a cel puţin două treimi din numărul membrilor şi adoptă hotărâri cu votul a cel puţin jumătate plus unul din numărul total al membrilor ce îl compun.

Pentru analizarea unor probleme de mare complexitate, Biroul executiv poate constitui colective de lucru din specialişti.

În caz de divergenţă între preşedintele Biroului şi majoritatea membrilor, problema asupra căreia nu s-a realizat un acord se supune Consiliului de conducere al

Departamentului pentru a hotărî; în caz de divergenţă în probleme deosebite, care nu suferă amânare, acestea vor fi supuse spre soluţionare Biroului executiv al Consiliului de Miniştri, urmând ca informarea Consiliului de conducere asupra hotărârii luate să se facă la prima şedinţă a acestuia, de către preşedinte.

Biroul executiv, în întregul său, şi fiecare membru în parte răspund în faţa consiliului de conducere al departamentului pentru întreaga activitate a biroului; fiecare membru al Biroului executiv răspunde în faţa Biroului executiv şi a preşedintelui acestuia pentru îndeplinirea sarcinilor ce-i sunt încredinţate.

Biroul executiv informează prin preşedintele său Consiliul de conducere al departamentului, asupra activităţii desfăşurate între şedinţele acestuia.

Capitolul III-Atribuţii

Departamentul Cultelor are următoarele atribuţii:

a) Supraveghează şi controlează întreaga activitate a cultelor, pentru ca aceasta să se desfăşoare în cadrul prevederilor legii;

b) Întocmeşte, potrivit legii, rapoarte în vederea recunoaşterii cultelor şi aprobării statutelor acestora;

c) Propune Consiliului de Miniştri înfiinţarea eparhiilor, pe baza cererii organelor competente ale cultelor şi îşi dă acordul la delimitarea eparhiilor;

d) Autorizează, în condiţiile legii, înfiinţarea celorlalte organizaţii şi părţi componente ale cultelor recunoscute;

e) Aprobă regulamentele elaborate de culte potrivit statutelor lor;

f) Autorizează înfiinţarea instituţiilor monahale;

g) Face recomandări pe care le supune Consiliului de Miniştri în legătură cu recunoaşterea de către Consiliul de Stat a şefilor de culte, precum şi a conducătorilor de eparhii şi a celor asimilaţi acestora;

h) Recunoaşte forurile de conducere, precum şi vicarii administrativi şi asimilaţii acestora, consilierii, canonicii, protopopii şi pe oricare deţinători de funcţii de conducere din cadrul cultelor;

i) Acordă persoanelor ce urmează să intre în rândul personalului de cult autorizaţia de a exercita funcţii corespunzătoare;

j) Autorizează, în condiţiile legii, înfiinţarea şi funcţionarea instituţiilor de învăţământ pentru pregătirea personalului de cult şi îşi dă acordul la numirea personalului didactic ala cestor instituţii;

k) Supraveghează şi controlează respectarea dispoziţiilor legale cu privire la relaţiile dintre culte;

l) Asigură respectarea dispoziţiilor legale cu privire la relaţiile externe ale cultelor;

m) Supraveghează şi controlează respectarea dispoziţiilor legale privitoare la evidenţa patrimoniului, veniturilor şi cheltuielilor cultelor;

n) Rezolvă, potrivit competenţei sale, probleme de muncă şi salarii din cadrul cultelor, elaborează indicaţii în scopul aplicării unitare a elementelor sistemului de retribuire şi controlează modul lor de aplicare;

o) Asigură, potrivit legii, întocmirea lucrărilor pentru aprovizionarea cu materiale a cultelor;

p) Stabileşte măsuri, potrivit legii, pentru supravegherea şi conservarea monumentelor şi obiectelor de valoare istorică sau artistică, a documentelor şi arhivelor din patrimoniul cultelor;

r) Îşi dă acordul cu privire la acceptarea de către organizaţiile de cult de ajutoare, donaţii sau legate, precum şi la oferirea de către acestea de ajutoare sau donaţii;

s) Asigură legătura între culte şi organele centrale şi locale ale statului;

t) Angajează personalul pentru aparatul propriu;

u) Întocmeşte şi execută, potrivit legii, planul propriu de venituri şi cheltuieli;

v) Prezintă Consiliului de Miniştri proiecte de acte normative şi alte acte prevăzute de lege; avizează proiectele de acte normative şi cu alt caracter, care interesează acest departament, elaborate de ministere şi alte organe centrale sau de comitetele executive ale consiliilor populare judeţene şi al municipiului Bucureşti;

x) Pentru îndeplinirea atribuţiilor sale, Departamentul Cultelor poate cere organelor cultelor orice fel de date şi informaţii care îi sunt necesare.

Departamentul Cultelor are dreptul să suspende regulamentele, instrucţiunile, circularele sau orice alte măsuri şi dispoziţii ale cultelor care sunt contrare, direct sau prin urmările lor, dispoziţiile legale sau statutelor de organizare, dând îndrumări obligatorii pentru intrarea în legalitate.

A. Atribuţiile şi componentele Consiliului de conducere al Departamentului Cultelor

Aprobă planul de muncă anual al Departamentului Cultelor.

Analizează trimestrial realizarea planului de muncă anual, diversele probleme majore ale Departamentului cultelor şi adoptă hotărâri corespunzătoare în această privinţă.

Aprobă regulamentul de organizare şi funcţionare a departamentului cultelor.

Aprobă regulamentul de ordine interioară a Departamentului Cultelor.

Analizează, semestrial, informările prezentate cu privire la activitatea de rezolvare a problemelor sesizate prin scrisori sau la audienţe şi dispune măsuri pentru întocmirea rapoartelor către Consiliul de Miniştri, în legătură cu principalele concluzii desprinse din examinarea acestor informări, precum şi măsurile luate pentru îmbunătăţirea activităţii de rezolvare a propunerilor, sesizărilor, reclamaţiilor şi cererilor oamenilor muncii.

Aprobă planul editorial anual şi planul anual de relaţii externe ale cultelor.

La cererea preşedintelui Departamentului Cultelor examinează problemele mai importante cu privire la organizarea şi activitatea cultelor, hotărând asupra măsurilor ce urmează a fi luate.

Dezbate şi aprobă alte probleme care, potrivit legii, sunt de competenţa organelor de conducere colectivă ale ministerelor şi celorlalte instituţii centrale.

Între şedinţele Consiliului de conducere, pentru acele probleme care nu suferă amânare şi care sunt de competenţa Consiliului de conducere, acestea vor fi rezolvate de Biroul executiv şi supuse spre ratificare Consiliului de conducere la prima şedinţă a acestuia.

B. Atribuţiile şi competenţele Biroului executiv al Consiliului de conducere al Departamentului Cultelor

Analizează, dezbate şi ia măsuri în ceea ce priveşte unele probleme curente de o importanţă deosebită în activitatea departamentului.

Aprobă proiectele de acte normative iniţiate de Departamentul Cultelor şi care se supun spre aprobare forurilor superioare, precum şi proiectele de instrucţiuni şi dispoziţii cu caracter normativ ce urmează a fi emise de Departamentul Cultelor.

Aprobă statele de funcţii anuale pentru aparatul departamentului.

Aprobă planurile financiare anuale ale departamentului şi ale cultelor, precum şi modificările survenite ulterior în aceste planuri.

Aprobă planul forţei de muncă şi al fondului de retribuire pentru aparatul propriu şi cel al cultelor.

Aprobă planul valutar necomercial şi planul de aprovizionare tehnico-materială din ţară şi din import pentru departament şi culte.

Aprobă dările de seamă contabile ale departamentului şi cultelor.

Ia măsuri pentru îndeplinirea unor sarcini speciale pe care le trasează unor cadre cu munci de răspundere (membri sau nemembri ai Biroului executiv) şi controlează modul cum acestea sunt duse la îndeplinire.

Ratifică numirea de către preşedinte a secretarului Consiliului de conducere şi al Biroului executiv.

Aprobă caracterizările şi calificativele anuale ale cadrelor cu munci de conducere, în aparatul propriu.

Analizează şi aprobă propunerile de acordare a gradaţiilor cu reducerea stagiului pentru personalul muncitor al departamentului.

La propunerea preşedintelui sau a unor membri din Biroul executiv, analizează şi ia măsuri cu privire la mai buna organizare şi funcţionare a compartimentelor de muncă din departament, la asigurarea unei exigente discipline a muncii, în scopul folosirii cât mai judicioase a timpului de lucru şi realizarea sarcinilor ce revin acestora.

Dezbate periodic constatările organelor de control financiar şi stabileşte în limita competenţei, măsurile ce trebuie luate pentru îmbunătățirea activității unităților de cult.

Analizează, cel puţin odată pe an, activitatea controlului financiar preventiv şi a controlului financiar intern din departament şi din unităţile de cult şi stabileşte măsurile necesare pentru îmbunătățirea acestor activităţi.

Asigură aplicarea corectă a legilor sau a altor acte normative, care interesează activitatea departamentului sau a cultelor religioase, în care scop ia măsuri şi stabileşte sarcini concrete pentru:

a) organizarea, în formele cele mai potrivite, a studierii temeinice a prevederilor legale, de personalul care are atribuţii în aplicarea acestor prevederi;

b) aplicarea imediată a prevederilor legale atât în aparatul propriu, cât şi la cultele religioase;

c) exercitarea controlului permanent asupra modului în care se realizează, în aparatul propriu şi în unităţile de cult aplicarea prevederilor legale şi pregătirea personalului în domeniul de activitate corespunzător.

Aprobă programul şi tematicele cursurilor de reciclare a personalului din aparatul propriu.

Analizează, lunar, informările prezentate cu privire la activitatea de cercetare şi soluţionare a problemelor rezultate din propunerile, sesizările, reclamaţiile şi cererile oamenilor muncii şi ia măsurile corespunzătoare pentru îmbunătăţirea acestei activităţi.

Aprobă înfiinţarea unităţilor de cult, inclusiv a instituţiilor de învăţământ teologic, cu excepţia eparhiilor.

Aprobă planurile de şcolarizare şi programele analitice ale instituţiilor teologice.

Analizează şi aprobă (la propunerea Direcţiei relaţii externe şi secretariat, prin inginerul principal), cererile cultelor de construcţii, reconstrucţii de biserici şi case de rugăciuni, de demolări, de amplasare a acestor obiective, de continuare a unor lucrări începute cu mulţi ani în urmă.

Analizează şi aprobă (la propunerea Direcţiei Relaţii externe şi secretariat prin consilierul juridic şef), cererile cultelor pentru achiziţionarea de construcţii sau terenuri cu orice titlu (cumpărări, donaţii, succesiuni etc.), cu respectarea prevederilor legale în vigoare.

Aprobă cererile cultelor cu privire la acceptarea de către acestea de ajutoare, donaţii sau legate primite din străinătate, precum şi la oferirea de către acestea de ajutoare sau donaţii cu scopuri misionare.

Aprobă propunerile pentru acordarea, din fondul stabilit în planul anual de cheltuieli al Departamentului Cultelor, de subvenţii şi ajutoare solicitate de culte, în condiţiile stabilite de prevederile legale.

Avizează cererile cultelor privind numirile şi transferările de personal în oraşe declarate potrivit legii oraşe mari şi dispune întocmirea formalităţilor necesare pentru obţinerea aprobărilor corespunzătoare.

La propunerile unor direcţii, analizează necesitatea şi cadrul general de emitere şi difuzare a unor circulare sau instrucţiuni către culte, făcând recomandări şi trasând sarcini concrete în acest sens.

Rezolvă orice alte lucrări şi probleme care îi sunt încredinţate în acest sens, conform prevederilor legale în vigoare.

C. Atribuţiile şi competenţele preşedintelui Departamentului Cultelor

Răspunde de aplicarea politicii partidului şi statului în probleme de culte, în care scop ia măsuri pentru aducerea la îndeplinire a sarcinilor ce revin departamentului din hotărârile de partid, din legile statului şi din hotărârile guvernului; organizează buna funcţionare a Consiliului de conducere şi a Biroului executiv ale departamentului, ia măsuri pentru îndeplinirea hotărârilor acestor organe deliberative şi asigură conducerea curentă a activităţii departamentului.

Informează Consiliul de conducere şi Biroul executiv asupra principalelor probleme rezolvate în perioada dintre şedinţele acestora.

În executarea hotărârilor Consiliului de conducere şi ale Biroului executiv, precum şi în exercitarea atribuţiilor proprii, emite ordine, instrucţiuni şi alte acte prevăzute de lege.

Reprezintă Departamentul Cultelor în raporturile cu celelalte organe de stat şi organizaţii din ţară, precum şi în relaţiile internaţionale şi angajează departamentul în

raporturile cu persoanele juridice şi fizice; în acest scop poate da şi împuterniciri de reprezentare altor membri ai conducerii departamentului.

Preşedintele Departamentului Cultelor, printre atribuţiile şi prerogativele pe care le are în scopul îndeplinirii hotărârilor de partid şi de stat pentru realizarea politicii de culte, se ocupă nemijlocit şi în mod special de următoarele:

Aprobă materialele care se trimit conducerii superioare de partid şi de stat;

Aprobă avizele la proiectele de acte normative care se referă la activitatea departamentului sau a cultelor religioase-iniţiate de alte ministere şi organe centrale, precum şi de comitetele executive ale consiliilor populare judeţene şi al municipiului Bucureşti;

Repartizează sectoarele de activitate de care răspunde vicepreşedintele Departamentului Cultelor;

Aprobă încadrarea în muncă, transferarea, detaşarea, delegarea şi sancţionarea disciplinară a personalului care intră în competenţa sa;

Aprobă delegările de competenţe pe trepte ierarhice şi funcţii pentru personalul din cadrul aparatului propriu;

Răspunde personal, dispune măsuri şi controlează modul cum se rezolvă de către personalul muncitor al departamentului problemele rezultate din propunerile, sesizările, reclamaţiile şi cererile oamenilor muncii;

Răspunde de asigurarea respectării cu exigenţă de către întregul personal muncitor al departamentului a prevederilor legale privind apărarea secretului de stat şi de serviciu și a celor referitoare la modul de stabilire a relațiilor cu misiunile diplomatice acreditate în R. S. România, oficiilor consulare, organizaţiilor sau reprezentanţelor statelor străine şi cetăţenii străini. Ordonă luarea de măsuri în acest sens şi la cultele religioase;

Aprobă acordarea de gradaţii pentru personalul muncitor din departament, la împlinirea termenului de vechime prevăzut de lege;

Semnează delegaţiile pentru deplasări pe teren ale personalului din aparatul propriu;

Asigură organizarea şi funcţionarea controlului financiar preventiv şi controlului financiar intern, în conformitate cu dispoziţiile legale în vigoare;

Asigură, în cadrul ştatelor de funcţii şi personal aprobate, necesarul de posturi pentru controlul financiar intern, corespunzător îndeplinirii sarcinilor legale de control;

Stabileşte, prin ordin, persoanele care exercită controlul financiar preventiv, operaţiile şi documentele pe care trebuie să le verifice;

Supune dezbaterii Biroului executiv odată cu analiza rezultatelor economico-financiare pe bază de bilanţ şi activitatea de control financiar preventiv, stabilind măsurile necesare pentru îmbunătăţirea acestei activităţi;

Aprobă inventarul cu bunurile departamentului, precum şi procesul verbal de casare a bunurilor scoase din uz;

Aprobă toate lucrările privind plata în valută referitoare la retribuţii, dotaţii, deplasări, publicaţii, cotizaţii etc., atât pentru departament, cât şi pentru culte;

Aprobă cheltuielile ce se pot efectua din fondul preşedintelui;

Aprobă actele de cheltuieli, în limita creditelor bugetare prevăzute în planul de cheltuieli al Departamentului Cultelor şi semnează instrumentele şi ordinele de plată, exercitând dreptul la prima semnătură pentru ordonatorii de credite;

Dispune întocmirea lucrărilor necesare pentru organizarea unor recepţii, mese oficiale, diverse festivităţi şi alte acţiuni de protocol ale Departamentului Cultelor;

Aprobă ţinerea unor expuneri privind activitatea cultelor din ţara noastră, de către lucrători ai departamentului, la instituţii, organizaţii şi colective din afara departamentului.

Îşi dă acordul cu privire la acceptarea de către culte de ajutoare, donaţii sau legate, precum şi la oferirea de către acestea de ajutoare sau donaţii;

Aprobă statele de personal şi de funcţii anuale şi schemele de funcţii şi personal întocmite de către culte, precum şi modificările în aceste scheme, privitoare la înfiinţări, desfiinţări şi transformări de posturi de personal de orice fel;

Aprobă cererile cultelor de aprovizionarea cu materiale, instalaţii şi utilaje;

Dispune măsuri pentru întocmirea formalităţilor de plecare în străinătate a unor persoane din cadrul cultelor, necesar a fi aprobate de către forul superior;

Aprobă întrunirea forurilor statutare ale cultelor şi dispune măsuri pentru aducerea la îndeplinire a sarcinilor ce revin departamentului în acest sens;

Coordonează problemele de relaţii externe ale cultelor;

Dispune măsuri pentru respectarea prevederilor legale în problemele învăţământului religios. Îşi dă acordul pentru numirile în posturile didactice de la seminarii şi institute teologice a personalului respectiv şi aprobă retribuirea acestora;

Aprobă cererile cultelor pentru intrarea în cler a noilor preoţi şi a asimilaţilor acestora, precum şi a cântăreţilor bisericeşti;

Acordă recunoaşterea pentru numiri şi alte mişcări ale personalului de cult, în funcţii de răspundere (de la protopop în sus).

D. Atribuţiile şi competenţele vicepreşedintelui Departamentului Cultelor

Ajută pe preşedintele Departamentului în exercitarea atribuţiilor sale;

Este locţiitor de drept al preşedintelui Departamentului Cultelor în absenţa acestuia;

Supraveghează şi controlează modul de realizare a atribuţiilor direcţiilor şi serviciilor independente din departament şi modul cum se îndeplineşte planul de muncă al acestora;

Îndrumă activitatea pentru respectarea dispoziţiilor legale cu privire la relaţiile externe ale cultelor;

Coordonează întocmirea planului de muncă anual şi a dării de seamă anuale ale Departamentului cultelor;

Răspunde de aplicarea programului pentru pregătirea profesională a personalului de specialitate al Departamentului Cultelor;

Convoacă şi conduce consfătuiri colective de muncă cu directorii şi alte cadre din departament;

Analizează şi verifică periodic activitatea inspectorilor de specialitate din centrala departamentului, făcând recomandările necesare cu privire la măsurile ce se impun pentru controlul şi îndrumarea unitară a inspectorilor de specialitate din teritoriu;

Coordonează, îndrumă şi controlează activitatea compartimentului de control financiar al Departamentului Cultelor;

Supraveghează şi controlează aplicarea corectă de către toate direcţiile şi compartimentele, a prevederilor regulamentului de ordine interioară al Departamentului Cultelor.

Supraveghează şi controlează modul de rezolvare a lucrărilor departamentului privitoare la alegerea forurilor de conducere, de toate gradele, ale cultelor.

Aprobă trecerile de filii de la o unitate de cult la altă unitate de cult.

Aprobă desfiinţările de unităţi de cult, solicitate de către culte.

Aprobă actele de cheltuieli, în limita creditelor bugetare prevăzute în planul de cheltuieli al Departamentului cultelor, cu excepţia sumelor acordate pentru subvenţii şi recompense la culte şi a celor reprezentând fondul preşedintelui; semnează instrumentele şi ordinele de plată, exercitând dreptul la prima semnătură pentru ordonatorii de credite.

Îndeplineşte sarcina de preşedinte al comisiei de inventariere, conform dispoziţiilor legale în vigoare.

Aprobă planurile anuale de aprovizionare cu materiale, pentru departament şi pentru culte;

Aprobă lucrările cu privire la turnări şi returnări de clopote solicitate de culte;

Aprobă lucrările cu caracter tehnic şi de protecţie a muncii;

Aprobă lucrările privitoare la confecţionarea sigiliilor şi ştampilelor pentru departament şi pentru culte;

Aprobă planurile de concedii anuale de odihnă pentru personalul muncitor al departamentului precum şi modificările intervenite.

Aprobă cererile pentru acordarea concediilor de studii privind personalul încadrat al Departamentului Cultelor, care urmează diferite forme de învățământ de stat la cursuri serale sau fără frecvenţă;

Semnează legitimaţiile lucrătorilor din departament, cât şi delegaţiile pentru deplasare pe teren ale personalului muncitor din centrala departamentului, cu excepţia celor cu funcţii de conducere;

Îndeplineşte şi alte sarcini primite din partea Consiliului de conducere al departamentului, a biroului executiv al acestuia, precum şi din partea preşedintelui Departamentului Cultelor.

Structura organizatorică a Departamentului Cultelor

Conform prevederilor Decretului nr. 334/1970, astfel cum a fost modificat prin Decretul nr. 313 din 31 august 1977, Departamentul Cultelor are următoarea structură organizatorică:

a) Direcţia Relaţii culte;

b) Direcţia Relaţii Externe şi secretariat;

c) Serviciul economică-financiar

Pentru îndeplinirea atribuţiilor sale în judeţe şi municipiul Bucureşti, Departamentul Cultelor are inspectori de specialitate, care fac parte din Direcţia Relaţii culte.

Personal de conducere: director-1; director adjunct-1, total: 2.

Personal de execuţie de specialitate: inspector general-1; inspector de specialitate în centrală-3; inspector de specialitate la judeţe-40; referenţi de specialitate-2; funcţionar principal-1, total: 47.

Personal de execuţie administrativ: secretar dactilograf-1, total: 1.

Recapitulare: personal de conducere-2; personal de execuţie de specialitate-47; personal de execuţie administrativ-1, total: 50.

Atribuţiile Direcţiei Relaţii culte sunt următoarele:

Supraveghează şi ia măsuri pentru ca activitatea religioasă internă să se desfăşoare în cadrul legal stabilit.

Întreaga activitate a Direcţiei relaţii culte se realizează cu participarea inspectorilor de specialitate din centrală şi teritoriu.

Examinează şi supune aprobării conducerii Departamentului cultelor data ţinerii şi ordinea de zi a şedinţelor ordinare, extraordinare şi de alegeri a forurilor centrale statutare ale cultelor (sinod, adunare naţională bisericească, adunări eparhiale, consilii dirigente, consistorii, congrese şi comitete ale uniunilor, ale federaţiei ş.a.), precum şi a forurilor intermediare (protopopiate, conferinţe, comunităţi, filiale ş.a.) şi supraveghează ca lucrările acestora să aibă un conţinut corespunzător şi să se desfăşoare în conformitate cu prevederile legale. Întocmeşte rapoarte şi face propuneri pentru măsurile ce se impun, rezultate din documentele elaborate sau adoptate în şedinţele forurilor respective.

Studiază din ansamblul manifestărilor religioase interne diferitele tendinţe şi orientări ale activităţii cultelor, concretizate prin acţiuni de intensificare a vieţii religioase şi a prozelitismului sau prin practici şi ritualuri care aduc încălcări reglementărilor legale stabilite şi ia măsurile necesare pentru obţinerea aprobării din partea forurilor superioare de stat. În acest scop colaborează cu consilierul juridic din departament.

Examinează, în colaborare cu consilierul juridic din departament, proiectele de statute sau modificările acestora propuse de conducerile de culte şi prezintă conducerii Departamentului Cultelor materialele necesare spre a fi supuse Biroului executiv în vederea obţinerii aprobării din partea forurilor superioare de stat.

Studiază şi propune spre aprobare Biroului executiv al Departamentului Cultelor, proiectele de regulamente elaborate de conducerile de culte în legătură cu organizarea şi funcţionarea unor instituţii sau aşezăminte aflate în componenţa lor.

Analizează cererile conducerilor de culte în legătură cu înfiinţarea de noi eparhii sau de unităţi similare acestora şi întocmeşte lucrările necesare pe care le prezintă conducerii departamentului pentru a fi însuşite de Biroul executiv în vederea obţinerii aprobării din partea forurilor superioare de stat.

Studiază şi referă conducerii departamentului asupra cererilor cultelor privind delimitarea eparhiilor sau a unităţilor similare acestora şi întocmeşte lucrările necesare în vederea emiterii acordului necesar.

Examinează şi face propuneri în legătură cu solicitările conducerilor de culte privind înfiinţarea de noi unităţi de cult şi eliberează, pe baza aprobării date de conducerea departamentului, autorizaţiile necesare funcţionării lor (parohie, biserică, casă de rugăciuni, filie).

Analizează şi referă conducerii Departamentului Cultelor asupra cererilor conducerilor de culte sau centrelor eparhiale privind înfiinţarea de noi unităţi monahale şi pentru intrarea în monahism a persoanelor propuse, asigurând ca acestea să se efectueze cu respectarea condiţiilor legale şi în funcţie de necesităţile reale.

Întocmeşte note, studii şi materiale de sinteză asupra desfăşurării serviciilor religioase şi diferitelor manifestări specifice fiecărui cult: sărbători bisericeşti tradiţionale (Crăciun, Anul nou, Boboteaza, Paşti, Rusalii, hramuri ş.a.), confirmaţiuni, mirungeri, vizite canonice ş.a., în scopul cunoaşterii aspectelor esenţiale legate de desfăşurarea lor, semnalării situaţiilor în care acestea depăşind cadrul lor normal ar stânjeni activităţile social-obşteşti şi al luării măsurilor corespunzătoare ce se impun.

Asigură organizarea şi buna desfăşurare a conferinţelor de orientare ale personalului clerical al cultelor în care scop:

a) Examinează şi supune aprobării conducerii departamentului tematica anuală a conferinţelor de orientare;

b) Avizează textele sau planurile tematice întocmite de culte pentru conferinţele de orientare;

c) Întocmeşte materiale de îndrumare pentru inspectorii teritoriali ai departamentului, privind supravegherea conferinţelor de orientare;

d) Analizează şi sintetizează informările trimise de inspectorii teritoriali în legătură cu desfăşurarea conferinţelor de orientare şi face propuneri corespunzătoare pentru sporirea eficienţei acestor forme de educaţie-patriotică a personalului de cult.

Elaborează note, studii şi materiale de sinteză în legătură cu aspectele mai importante ale vieţii religioase interne, în scopul cunoaşterii formelor concrete de manifestare a unor tendinţe şi orientări în cadrul fenomenului religios. În acest scop:

a) Studiază acţiunile desfăşurate de culte pe linia educaţiei religioase a credincioşilor, îndeosebi în rândurile copiilor şi tineretului prin catehizare;

b) Elaborează studii şi sinteze comparative în legătură cu principalele aspecte ale vieţii religioase interne la toate cultele;

c) Întocmeşte periodic, din însărcinarea conducerii departamentului, sinteze privind: starea de spirit a personalului de cult în legătură cu diferite evenimente pe plan intern şi internaţional, în legătură cu diferite aniversări pe plan bisericesc, cu unele aspecte şi manifestări negative din activitatea cultelor, care au determinat luarea unor măsuri din partea Departamentului Cultelor.

Urmăreşte ca relaţiile dintre culte să se desfăşoare în spiritul prevederilor legale, în care scop:

Referă şi propune conducerii departamentului măsurile adecvate pentru combaterea cazurilor de imixtiune a unor deservenţi de culte în viaţa religioasă a altor confesiuni.

Studiază evoluţia şi manifestările grupărilor religioase dizidente şi sectelor interzise (stiliştii, Oastea Domnului, betaniştii, baptiştii, treziţi, penticostalii dizidenţi,

adventiştii reformişti, precum şi martorii lui Iehova şi nazarinenii) şi face propuneri în vederea diminuării influenţei lor în rândurile altor confesiuni.

Analizează şi referă conducerii departamentului în legătură cu cererile cultelor privind înfiinţarea de şcoli de învăţământ teologic (institute şi seminarii) şi întocmeşte lucrările necesare în vederea emiterii autorizaţiei corespunzătoare.

Examinează şi face propuneri conducerii Departamentului Cultelor în legătură cu cererile cultelor privind numărul de cursanţi (studenţi şi elevi) ai şcolilor de învăţământ teologic, ţinând seama de necesităţile reale de personal clerical a cultelor respective şi întocmeşte lucrările necesare în vederea emiterii aprobării legale.

Examinează planurile şi programele de învăţământ ale şcolilor teologice şi le supune Biroului executiv spre a se dispune înaintarea lor Ministerului Educaţiei şi Învăţământului în vederea aprobării celor ce privesc disciplinele de cultură generală, sociale şi de educaţie cetăţenească;

Avizează asupra numirilor de personal didactic de la şcolile respective, în vederea emiterii acordului Departamentului Cultelor.

Supraveghează şi controlează ca învăţământul teologic să se desfăşoare conform normelor legale, atât din punct de vedere organizatoric, cât şi al conţinutului procesului de învăţământ. În acest scop efectuează următoarele:

a) Controlul şi îndrumarea activităţii şcolilor teologice prin inspectorul principal de specialitate şi inspectorul teritorial;

b) Convocarea periodică, pentru consfătuiri cu caracter de îndrumare, a conducerilor şcolilor teologice;

c) Supravegherea desfăşurării examenelor de admitere şi de sfârşit de an la institutele teologice şi seminarii.

Asupra constatărilor legate de problemele susmenţionate raportează conducerii departamentului, propunând măsurile adecvate.

Întocmeşte în colaborare cu Direcţia Relaţii externe lucrările necesare pentru organizarea cursurilor de ghizi de la obiectivele religioase, monumente istorice din eparhii, asigurând buna lor desfăşurare. În acest scop:

a) Avizează tematica şi lectorii propuşi pentru cursurile de ghizi;

b) Asigură supravegherea desfăşurării cursurilor;

c) Raportează conducerii departamentului în legătură cu principalele constatări rezultate din desfăşurare, propunând măsuri adecvate pentru ridicarea nivelului acestora.

Studiază şi supune spre aprobare conducerii departamentului programul şi tematica cursurilor de îndrumare sau de reciclare a personalului de cult, inclusiv cursurile de orientare a cadrelor didactice şi asigură buna desfăşurare a acestora.

Examinează şi referă conducerii departamentului în legătură cu tematica şi desfăşurarea conferinţelor teologice interconfesionale organizate prin rotaţie de trei ori pe an de institutele teologice ortodoxe din Bucureşti şi Sibiu şi de Institutul teologic protestant unic din Cluj-Napoca, în scopul orientării profesorilor teologi, a ierarhilor şi clericilor din aparatul din aparatul de conducere al centrelor eparhiale în problemele de educaţie cetăţenească şi patriotică şi al cunoaşterii unor probleme actuale aflate în dezbaterea unor foruri ale organizaţiilor religioase internaţionale.

În acest scop:

a) Avizează asupra datei organizării ordinii de zi, conţinutului referatelor şi numărului de participanţi la conferinţele teologice interconfesionale;

b) Asigură, cu aprobarea conducerii departamentului, expunerea unor teme sociale pe probleme de politică internă sau externă a R. S. România;

c) Participă, la nivel de director sau director adjunct, la lucrările conferinţelor teologice interconfesionale;

d) Întocmeşte şi prezintă conducerii departamentului note de sinteză privind conţinutul dezbaterilor, concluziile şi rezultatele conferinţelor teologice interconfesionale.

Asigură îndrumarea şi coordonarea întregii activităţi a inspectorilor de specialitate din teritoriu, în vederea înfăptuirii şi aplicării unitare pe întreg teritoriul ţării a politicii statului român cu privire la organizarea şi activitatea cultelor.

În acest scop:

a) Controlează şi îndrumă pe teren munca inspectorilor de specialitate din teritoriu, pe baza unor planuri trimestriale de deplasări aprobate de conducerea departamentului;

b) Organizează-cu aprobarea şi participarea conducerii departamentului-întâlniri cu caracter de lucru, la nivelul conducerilor de partid şi de stat judeţene, consacrate examinării comune şi soluţionării principalelor probleme de culte din judeţele respective şi aprecierii stilului şi metodelor de muncă ale inspectorilor de specialitate din teritoriu;

c) Răspunde de organizarea periodică la Departamentul Cultelor sau în ţară, pe grupuri de judeţe, a consfătuirilor de lucru cu inspectorii de specialitate din teritoriu, pe baza ordinei de zi şi materialelor aprobate de conducerea departamentului;

d) Întocmeşte-cu aprobarea conducerii departamentului-proiecte de instrucţiuni şi circulare, materiale documentare ş.a., în vederea orientării activităţii inspectorilor;

e) Convoacă la Departamentul Cultelor-cu aprobarea conducerii departamentului, pe perioade de timp limitate-, colective de inspectori de specialitate din teritoriu, care să elaboreze studii şi materiale de sinteză privind fenomenul religios intern.

Asigură permanenta ridicare a nivelului de pregătire profesională şi perfecţionarea stilului şi metodelor de muncă ale inspectorilor de specialitate din teritoriu, în vederea unei bune cunoaşteri a politicii partidului şi statului în problema vieţii religioase, a principalelor probleme pe care le ridică fenomenul religios în judeţele respective, a informării competente şi operative a Departamentului Cultelor asupra celor constatate. În acest scop efectuează următoarele:

Verifică şi aprobă planurile de muncă anuale ale inspectorilor de specialitate din teritoriu şi urmăreşte îndeplinirea lor;

Analizează rapoartele de activitate trimestriale şi itinerariile de deplasări lunare ale inspectorilor de specialitate din teritoriu, evaluând capacitatea lor de sesizare a aspectelor specifice fenomenului religios în judeţele de care răspund, asigurând o judicioasă echilibrare între timpul afectat verificărilor pe teren şi timpul afectat redactării informărilor şi altor materiale cerute de conducerea departamentului şi de direcţie;

Controlează şi asigură existenţa la fiecare judeţ a dosarului de bază privind situaţia cultelor, grupărilor anarhice şi sectelor interzise, cu indicarea principalelor centre de focar de recrudescenţă religioasă, supraveghind ţinerea la zi a dosarului respectiv;

Controlează şi asigură existenţa la fiecare judeţ, ca instrumente de lucru ale inspectorilor de specialitate din teritoriu, a unor dosare pe probleme care să cuprindă următoarele: actele normative de bază din sectorul culte, datele de sinteză şi situaţiile analitice privind monumentele şi obiectivele religioase ce intră în patrimoniul cultural-naţional, cererile cultelor privind construcţiile, reparaţiile şi extinderile la locaşurile de cult, fişele privind cererile cultelor neoprotestante de înfiinţare a unor noi unităţi de cult, de cumpărări de imobile destinate caselor de rugăciuni, pentru reparaţii şi extinderi a locaşurilor de cult şi evidenţa caselor de rugăciuni ilegal constituite, situaţia mănăstirilor şi a personalului monahal, problemele personalului clerical pentru fiecare cult ş.a.

Supraveghează şi controlează activitatea de publicaţii şi tipărituri religioase a cultelor, pentru ca acesta să se desfăşoare conform prevederilor Legii nr. 3/1974 şi a altor acte normative în vigoare.

În acest scop:

a) Întocmeşte şi supune spre aprobare Consiliului de conducere al Departamentului Cultelor Planul editorial anual al cultelor religioase redactat pe baza cererilor primite din partea acestora;

b) Asigură lecturarea şi controlul asupra conţinutului la publicaţiile periodice ale cultelor şi, pe baza referatelor aprobate de conducerea departamentului, acordă viza pentru tipar al acestor publicaţii;

c) Asigură controlul cărţilor religioase, manualelor de învăţământ teologic, tezelor de doctorat, broşurilor, monografiilor, albumelor, pastoralelor, calendarelor şi, cu aprobarea conducerii departamentului, acordă viza de tipar a acestor materiale editate de către culte;

d) Examinează şi propune spre aprobare conducerii departamentului tipărirea de pliante, ilustrate, icoane ş.a., conform tirajelor aprobate, în planul editorial anual al cultelor;

e) Avizează tipărirea de către culte a imprimatelor şi formularelor cu caracter administrativ;

f) Întocmeşte dările de seamă trimestriale asupra planului editorial al cultelor şi al consumului de hârtie alocată acestora pentru publicaţiile lor;

g) Controlează periodic activitatea tipografiilor din cadrul cultelor, supraveghind respectarea normelor legale în vigoare;

h) Organizează periodic întâlniri operative de lucru cu redactorii şi colectivele de redacţie ale publicaţiilor cultelor, în scopul permanentei îmbunătăţiri a conţinutului acestora şi eliminării lipsurilor constatate;

i) Orientează activitatea redacţiilor publicaţiilor religioase pentru publicarea în cadrul acestora a unor materiale editoriale consacrate principalelor evenimente politice, a unor studii cu conţinut istoric legate de permanenţa şi continuitatea poporului român în spaţiul carpato-dunărean cât şi a unor materiale cu caracter educativ-patriotic destinate antrenării tot mai largi a personalului de culte de a participa la acţiunile social-obşteşti;

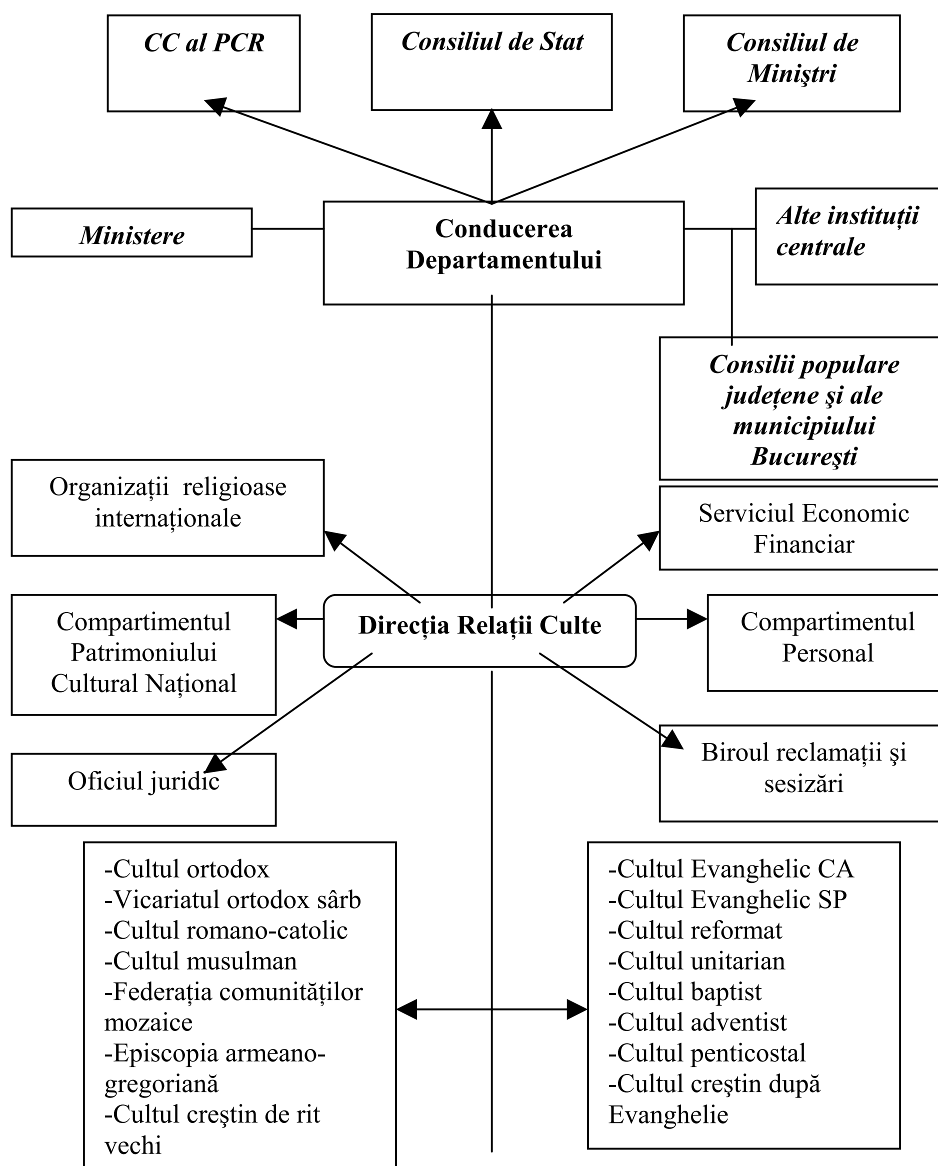
Supraveghează şi asigură ca în cadrul publicaţiilor cultelor să nu apară materiale cu caracter polemic, care ar contraveni bunelor raporturi dintre culte, ca şi dintre cetăţenii ţării.

Realizează cunoaşterea personalului cu funcţii de conducere de la centrele eparhiale şi redacţiile publicaţiilor religioase şi furnizează datele necesare Direcţiei relaţii externe şi secretariat.

Colaborează cu celelalte compartimente din departament în toate problemele care se referă la activitatea internă a cultelor şi în legătură cu care se cere avizul Direcţiei Relaţii culte.

Aduce la îndeplinire şi alte sarcini trasate de conducerea departamentului sau de către Consiliul de conducere şi Biroul executiv.

Diagrama de relaţii

Principalele relaţii

Examinează şi supune aprobării conducerii Departamentului cultelor data ţinerii şi ordinea de zi a şedinţelor ordinare, extraordinare şi de alegeri a forurilor centrale statutare ale cultelor şi întocmeşte note pentru obţinerea aprobării forului nostru coordonator.

Examinează, în colaborare cu consilierul juridic din departament, proiectele de statute şi regulamente, cât şi eventualele modificări în conţinutul lor propuse de conducerile de culte, asigurând ca acestea să corespundă prevederilor legale şi prezintă conducerii Departamentului Cultelor materialele necesare în vederea obţinerii aprobării din partea forurilor superioare de stat.

Examinează şi face propuneri în legătură cu solicitarea conducerilor de culte privind înfiinţarea de noi unităţi de cult. În acest scop, obţine avizul consiliilor populare judeţene.

Studiază evoluţia şi manifestările grupărilor religioase dizidente (stilişti, Oastea Domnului, betanişti, baptişti, treziţi, penticostali dizidenţi, adventişti reformişti), formate prin desprinderea din cadrul unor culte legal recunoscute, sesizând după caz organele Ministerului de Interne.

De asemenea, culege date-în colaborare cu organele Ministerului de Interne-asupra ariei de proliferare şi manifestărilor sectelor interzise (martorii lui Iehova şi nazarinenii), pentru a cunoaşte eventualele lor infiltraţii şi acţiuni cu caracter de prozelitism în rândul credincioşilor cultelor legale.

Colaborează cu Ministerul Educaţiei şi Învăţământului în vederea aprobării de către acesta a planului şi programelor de învăţământ ale şcolilor teologice pentru disciplinele de cultură generală, sociale şi de educaţie cetăţenească.

Examinează şi face propuneri conducerii Departamentului Cultelor în legătură cu cererile cultelor privind numărul de cursanţi (studenţi şi elevi) ai şcolilor de învăţământ teologic, întocmind lucrările pentru obţinerea acordului forului nostru de coordonator.

Avizează la cererea Direcţiei Relaţii externe şi secretariat asupra numirilor de personal didactic de la şcolile teologice.

Întocmeşte în colaborare cu Direcţia relaţii externe şi secretariat lucrările necesare pentru organizarea cursurilor de ghizi de la obiectivele religioase monumente istorice.

Examinează şi referă conducerii departamentului în legătură cu tematica şi desfăşurarea conferinţelor teologice interconfesionale (obţinând şi avizul Direcţiei relaţii externe şi secretariat).

Întocmeşte anual planul editorial pe care îl supune spre aprobare forului nostru coordonator.

Avizează la cererea Serviciului economic-financiar asupra donaţiilor, modificărilor de buget şi a investiţiilor.

Capitolul V-Direcţia Relaţii externe şi Secretariat

Structura organizatorică a Direcţiei Relaţii externe şi secretariat este următoarea:

Personal de conducere: Director-1, Director adjunct-1, Total: 2.

Personal de execuţie de specialitate: inspector general-1; inspector principal II-1; referenţi de specialitate-10; inspectori de specialitate-3; consilier juridic şef-1; inspector personal-3; funcţionari principali-2, Total: 21.

Personal de execuţie administrativ: şef de cabinet-1; stenodactilograf principal I-1; secretar dactilograf-1; dactilografe-1; arhivar-2; curier-1; muncitor (şofer)-1, Total: 8.

Recapitulare: personal de conducere-2; personal de execuţie de specialitate-21; personal de execuţie administrativ-8, Total: 31.

Atribuțiile Direcției Relații externe și secretariat sunt următoarele:

Supraveghează şi ia măsuri pentru ca relaţiile externe ale cultelor să se desfăşoare în cadrul dispoziţiilor legale, care prevăd ca acestea să fie numai de natură spirituală, să se efectueze cu aprobarea Departamentului Cultelor şi prin intermediul Ministerului de Interne.

Întocmeşte şi supune spre aprobare Consiliului de conducere al Departamentului Cultelor, Planul anual de relaţii externe al cultelor, în care sunt incluse:

Participările reprezentanţilor cultelor la întrunirile forurilor şi comisiilor organizaţiilor religioase internaţionale;

Vizitele conducătorilor de culte la bisericile similare lor din străinătate;

Vizitele ocazionale ale teologilor românilor, în cadrul schimburilor teologice;

Întrunirile unor foruri şi comisii ale organizaţiilor religioase internaţionale organizate în România;

Vizitele unor conducători de biserici şi personalităţi religioase în ţara noastră etc.

Întocmeşte şi ţine la zi agenda manifestărilor externe bisericeşti.

Avizează în prealabil şi în timp util asupra realizării fiecărei acţiuni cu caracter extern în parte.

Îndrumă conducerile de culte pe linia elaborării de documentaţii, în probleme externe bisericeşti, necesare pregătirii delegaţiilor ce participă la întrunirile religioase internaţionale.

Asigură pregătirea delegaţiilor cultelor participante la acţiunile externe bisericeşti, organizate în ţară sau în străinătate şi a conţinutului materialelor prezentate de către acestea în cadrul întrunirilor respective.

Îndrumă delegaţiile cultelor, participante la întruniri cu caracter internaţional din ţară şi de peste hotare, pentru ca acestea să exprime o poziţie unitară a conducerii cultului respectiv, în conformitate cu coordonatele generale ale politicii externe a statului nostru.

Avizează şi supune spre aprobare componenţa delegaţiilor cultelor din România, participante la diferite acţiuni internaţionale bisericeşti din ţară şi străinătate.

Foloseşte colectivele de teologi de pe lângă conducerile cultelor, în vederea pregătirii unor materiale orientative şi de sinteză cu privire la activitatea şi poziţia faţă de principalele organizaţii internaţionale religioase.

Analizează rapoartele participanţilor români şi documentele oficiale, elaborate cu ocazia unor manifestări internaţionale bisericeşti şi întocmeşte note de sinteză cu aprecieri şi propuneri. Întocmeşte note de sinteză privind participarea cultelor la aceste

întruniri, semnalându-se acele documente şi hotărâri, care prin conţinutul lor, pot avea unele implicaţii asupra vieţii religioase interne.

Asigură programele de desfăşurare a vizitelor în ţara noastră a unor conducători de biserici şi personalităţi ale vieţii religioase internaţionale, în scopul ca acestea să le ofere posibilitatea cunoaşterii realităţilor vieţii religioase de la noi, atât sub aspectul relaţiilor ecumenice dintre culte, cât şi climatul general de libertate religioasă existent.

Ia măsurile necesare pentru ca vizitele oficiale ale delegaţiilor de cult din străinătate în ţara noastră să aibă loc şi să se desfăşoare în conformitate cu prevederile legale. În acest scop referă şi supune spre aprobare tematica discuţiilor părţii române, itinerariul, programul de protocol.

Întocmeşte fişe de documentare privind orientarea şi activitatea delegaţiilor străine, care vizitează ţara noastră (date biografice, titluri ştiinţifice şi onorifice, funcţii ocupate în cadrul organizaţiilor religioase internaţionale sau în bisericile naţionale şi activitatea desfăşurată pe această linie, poziţia faţă de ţara noastră etc.).

Asigură conţinutul şi participarea la conferinţele teologice interconfesionale ale institutelor teologice (4 pe an), la care participă ortodocşii, protestanţii şi romano-catolicii ca observatori şi unde se dezbat principalele probleme aflate pe agenda organizaţiilor religioase internaţionale.

Supraveghează şi îndrumă serviciile de relaţii externe ale cultelor.

Studiază şi întocmeşte note de sinteză asupra conţinutului documentelor papale (enciclice şi scrisori apostolice) şi a directivelor Vaticanului (în problemele doctrinei sociale a catolicismului, vieţii religioase, atitudinii faţă de celelalte confesiuni etc.) şi asupra politicii sale (în special în legătură cu situaţia bisericii romano-catolice în ţările socialiste).

Îndrumă îndeaproape conducerile cultelor pentru orientarea activităţii comunităţilor religioase ce le au în rândul emigraţiei de origine română şi întocmeşte lucrări privind unele acţiuni ale cultelor în rândurile emigraţiei române.

Examinează propunerile cultelor şi referă asupra necesităţii şi oportunităţii schimbului de bursieri teologi cu străinătatea.

Selecţionează candidaţii propuşi de culte, pentru a fi trimişi ca bursieri în străinătate, prin două examene anuale, şi aprobă venirea unor studenţi din străinătate la studii teologice în România.

Întocmeşte lucrările necesare pentru obţinerea vizelor şi a paşapoartelor pentru delegaţii de culte, care pleacă în interes de serviciu sau la studii în străinătate, precum şi unele formalităţi în legătură cu sosirea delegaţiilor străine, inclusiv pentru studenţii teologi străini care studiază în România.

Ia măsuri, pentru cunoaşterea activităţii şi a celorlalte comunităţi religioase româneşti din străinătate (în primul rând baptiştii din SUA).

Asigură cunoaşterea, prin serviciile de relaţii externe ale cultelor, a nevoilor comunităţilor româneşti din străinătate, avizează şi sprijină rezolvarea acestora (cărţi, albume, calendare, obiecte de artizanat, discuri, icoane, filme etc.).

Îndrumă cultele pentru asigurarea comunităţilor religioase de peste hotare cu deservenţii necesari corespunzători (preoţi misionari şi cântăreţi bisericeşti).

Ia măsuri pentru cunoaşterea tendinţelor şi orientărilor actuale ale organizaţiilor religioase internaţionale bisericeşti (Vaticanul-ca stat-Biserică, Consiliul Ecumenic al Bisericilor, Conferinţa creştină pentru pace, Alianţa Mondială Reformată, Federaţia Mondială Luterană, IARF-Asociaţia Internaţională pentru Libertate Religioasă, Congresul Mondial Evreiesc, Alianţa Baptistă Mondială, Conferinţa Generală Adventistă, Congresul Mondial al Bisericilor Penticostale ş.a.).

Elaborează studii şi materiale de sinteză privind aceste orientări şi tendinţe şi întocmeşte informări privind legăturile cultelor din ţara noastră cu organizaţiile religioase internaţionale, în cadrul cărora sunt membre şi bisericile din România.

Analizează şi sintetizează fenomenele înregistrate în cadrul contactelor dintre deservenţii diferitelor culte şi turiştii străini, mai ales sub aspectul acţiunilor întreprinse de aceştia ca emisari ai unor organizaţii sau biserici din afară şi tendinţele lor de influenţare sau de imixtiune directă în activitatea internă a bisericii. Sunt urmărite în special implicaţiile vizitelor turiştilor străini la cultele romano-catolic şi neoprotestante, care au centrele religioase în străinătate. Cu privire la această problemă se întocmesc sinteze periodice şi în cazuri speciale fişe personal-documentare.

Avizează asupra trimiterii în străinătate a corespondenţei cultelor cu bisericile şi organizaţiile religioase de peste hotare.

Referă asupra cererilor de schimb de publicaţii religioase cu străinătatea, solicitate de culte.

Întocmeşte documentare în legătură cu regimul cultelor din alte ţări.

Lecturează şi controlează conţinutul buletinului trimestrial de ştiri externe al BOR, ediţiile franceză şi engleză.

Asigură fondul documentar intern al Departamentului Cultelor pe probleme din presa externă, precum şi documentele unor organizaţii religioase internaţionale, cărţi, broşuri şi alte materiale, în scopul informării asupra situaţiei bisericii şi a politicii religioase din diferite ţări, cunoaşterii orientării diferitelor organizaţii religioase internaţionale etc.

Sprijină, în colaborare cu „Asociaţia România", trimiterea unor materiale necesare activităţilor tradiţionale culturale româneşti în rândurile emigraţiei.

***

În temeiul Legii nr. 63/1974, privind ocrotirea Patrimoniului cultural-naţional asigură aplicarea de către culte a măsurilor stabilite pentru evidenţa, păstrarea, conservarea şi securitatea acestor bunuri. Realizează întocmirea şi păstrarea la zi a evidenţei obiectivelor de valoare istorică şi artistică ce sunt în posesia cultelor.

Ţine evidenţa locaşurilor de cult şi a altor clădiri aparţinând cultelor, care au valoare de monument istoric sau de arhitectură.

Efectuează controlul aplicării legislaţiei privind ocrotirea Patrimoniului cultural naţional în cadrul cultelor, în colaborare cu Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste.

Avizează-cu aprobarea conducerii Departamentului în colaborare cu Direcţia Patrimoniului Cultural Naţional-înfiinţarea unor colecţii de obiecte bisericeşti, la centrele eparhiale şi mănăstiri.

Avizează şi face controlul transferurilor de obiecte ce fac parte din Patrimoniul Cultural Naţional de la o unitate de cult la alta, precum şi în afara cultului.

Efectuează controlul desfăşurării cursurilor de instruire periodică a ghizilor şi îndrumătorilor de pe lângă colecţiile de obiecte bisericeşti şi monumentele istorice religioase.

Examinează şi avizează, împreună cu Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste, accesul pentru fotografierea şi filmarea obiectivelor şi obiectelor ce fac parte din patrimoniul cultural naţional, aflate în posesia cultelor.

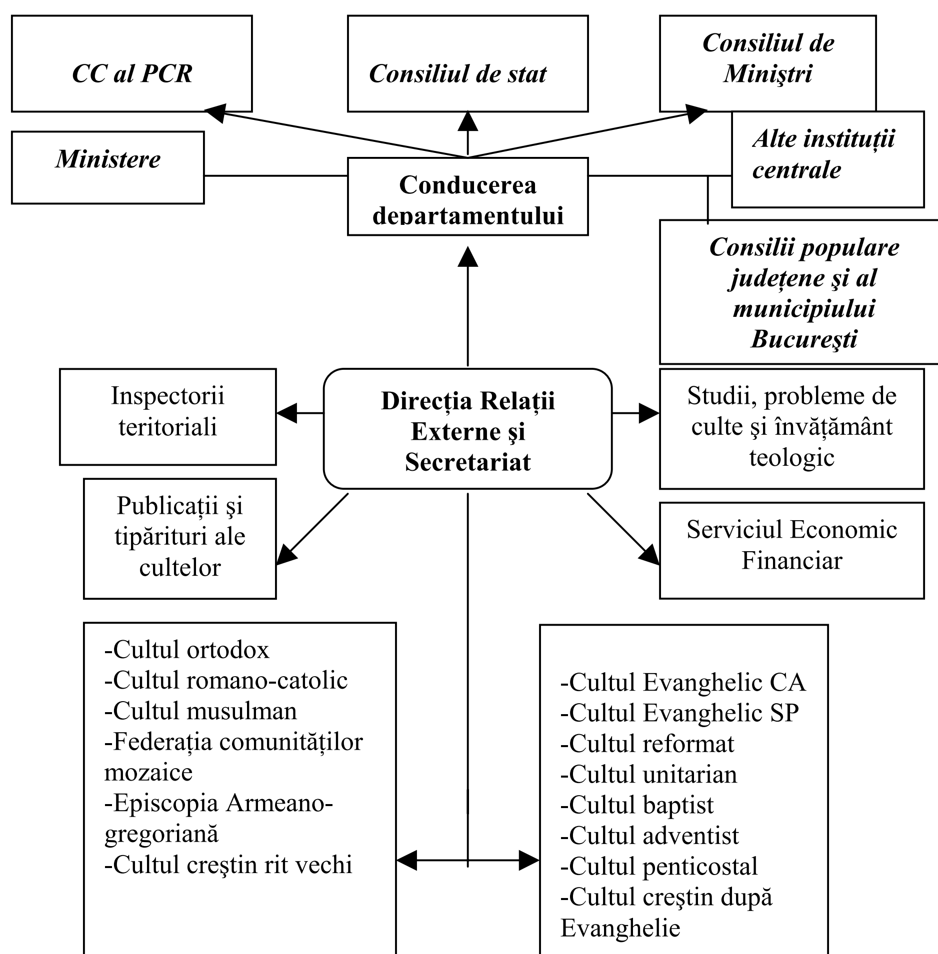
Examinează şi avizează cererile de studiere a manuscriselor rare şi publicaţiilor aflate în bibliotecile cultelor.

Studiază şi avizează cererile şi documentaţiile prezentate de culte, pentru lucrările de întreţinere şi restaurare a construcţiilor religioase cu valoare artistică, istorică şi documentară.

Execută controlul pe teren al respectării de către culte a proiectelor avizate şi a modului de utilizare a fondurilor alocate.

Ia măsuri pentru asigurarea problemelor tehnice legate de strămutarea obiectivelor religioase din zonele afectate construcţiilor de interes naţional.

Diagrama de relaţii

Principalele Relaţii

Supraveghează şi ia măsuri pentru ca relaţiile externe ale cultelor să se desfăşoare în cadrul dispoziţiilor legale, care prevăd ca acestea să fie numai de natură spirituală, să se efectueze cu aprobarea Departamentului Cultelor şi prin intermediul Ministerului Afacerilor Externe.

Întocmeşte şi supune spre aprobare organelor superioare, Planul anual de relaţii externe al cultelor.

Întocmeşte şi ţine la zi agenda manifestărilor externe bisericeşti, asigurând pregătirea şi îndrumarea delegaţiilor ce participă la întrunirile religioase internaţionale.

Asigură programele de desfăşurare a vizitelor în ţara noastră a unor personalităţi ale vieţii religioase internaţionale şi ia, de acord cu alte organe interesate, măsurile necesare pentru ca acestea să se desfăşoare în conformitate cu prevederile legale.

Studiază şi întocmeşte nota de sinteză asupra documentelor elaborate de alte biserici şi organizaţii religioase din străinătate, informând, operativ, Ministerul Afacerilor Externe.

Elaborează studii şi materiale de sinteză privind orientările şi tendinţele unor centre religioase din străinătate de influenţare sau de imixtiune directă în activitatea bisericească internă, informând, operativ, Ministerul Afacerilor Externe şi Ministerul de Interne.

Analizează şi sintetizează fenomenele înregistrate în cadrul contactelor dintre deservenţii diferitelor culte din ţară şi turiştii străini, informând organele competente.

Ia măsuri, împreună cu organele Ministerului de Interne, pentru prevenirea tendinţelor de amestec în treburile interne ale cultelor din România şi de intensificare a vieţii religioase, oprind difuzarea unor materiale de colportaj.

Sprijină, în colaborare cu „Asociaţia România”, trimiterea unor materiale necesare activităţilor tradiţionale culturale româneşti în rândurile emigraţiei.

Efectuează, în colaborare cu Consiliul Culturii şi Educaţiei Socialiste, controlul aplicării legislaţiei privind ocrotirea patrimoniului cultural naţional în cadrul cultelor;

Avizează, în colaborare cu Direcţia economică şi a patrimoniului cultural naţional din CCES, înfiinţarea unor colecţii de obiecte bisericeşti, accesul pentru fotografierea şi filmarea obiectivelor şi obiectelor, ce fac parte din Patrimoniul cultural naţional, aflate în posesia cultelor.

Studiază şi avizează, împreună cu organele de specialitate din CCES, cererile şi documentaţiile prezentate de culte pentru lucrările de întreţinere şi restaurare a unor lăcaşuri de cult cu valoare artistică, istorică şi documentară;

Întocmeşte lucrările juridice în vederea recunoaşterii prin decret prezidenţial a şefilor de cult, precum şi a celor asimilaţi acestora.

Examinează şi referă asupra actelor normative elaborate de culte şi care, potrivit legii, se supun spre aprobare forurilor superioare de stat.

Transmite redacţiilor ziarelor şi publicaţiilor, Radioteleviziunii române informaţiile necesare despre viaţa religioasă şi activitatea cultelor.

Colaborează cu celelalte compartimente din Departamentul Cultelor în îndeplinirea unor sarcini comune.

Capitolul 7
Consiliul Consultativ al cultelor. Atribuţii. Organizare. Funcţionare

Pe lângă Departamentul Cultelor funcţionează Consiliul consultativ al cultelor.

În componenţa Consiliului consultativ intră conducătorii statutari ai tuturor cultelor recunoscute, potrivit legii, câte unul din fiecare cult.

La lucrările Consiliului consultativ pot fi invitaţi membrii Consiliului de conducere şi ai Biroului executiv al Departamentului Cultelor şi, după caz, mitropoliţi, episcopi, asimilaţi lor sau, în lipsă, locţiitorii acestora.

Preşedintele Consiliului consultativ al cultelor este preşedintele Departamentului Cultelor.

Consiliul consultativ al cultelor se convoacă de către preşedintele acestuia, ori de câte ori este nevoie.

Consiliul consultativ al cultelor are următoarele atribuţii:

Elaborează recomandări pentru coordonarea aplicării dispoziţiilor, instrucţiunilor şi măsurilor cu caracter comun ce se iau de culte pe baza legilor ori a statutelor acestora.

Elaborează recomandări privitoare la raporturile dintre culte.

Face propuneri privind procedura trecerii de la un cult la altul.

Analizează probleme interesând relaţii externe ale cultelor.

Iniţiază măsuri comune pentru informarea clerului în problemele vieţii contemporane ce are contingenţă cu activitatea cultelor.

Examinează modul în care cultele participă la acţiuni de interes public.

Recomandă acţiunile pe care cultele să le desfăşoare în scopuri umanitare şi promovarea păcii în lume.

Propune măsuri de aplicare a normelor legale referitoare la patrimoniul, veniturile şi cheltuielile cultelor.

Recomandă măsuri pentru supravegherea şi conservarea monumentelor şi obiectelor de valoare istorică sau artistică, a documentelor şi arhivelor din patrimoniul cultelor.

Avizează, la cererea preşedintelui Departamentului cultelor, asupra oricăror probleme privind cultele.

ASSC, Dosar Regulament de organizare şi funcţionare a Departamentului cultelor, f. nepaginate.

Florian **BANU**

CAPITALIŞTII *AVANT LA LETTRE*: SECURITATEA ŞI OPERAŢIUNILE VALUTARE SPECIALE DIN ANII '80

CAPITALISTS *AVANT LA LETTRE*:
THE SECURITATE AND THE CURRENCY OPERATIONS IN THE 1980S

One of the less known aspects of the Securitate's activity is that of the foreign currency operations carried out by that institution. Although the so-called Ceausescu's bank accounts were mentioned throughout the "trial" in Targoviste and the subject was dealt with by some special investigation commissions, however the data related to the sources of the accounts and the amount of money, have remained scarce and have come only from journalistic speculations.

Taking into account the lack of information regarding the way in which the Securitate obtained foreign currency and the purpose for which it was used, we believe that it is appropriate to make a brief presentation of that activity, based on archival documents and testimonies of protagonists. We intend to make a foray into the "prehistory" of currency operations, to identify the organizational structures involved and the type of operations that generated hard currency, as well as to point out the way in which those funds were managed.

Last but not least, our work displays the pattern created in the 1980s for operations and illicit practices, which occurred in Romania's economic field mainly after 1989.

Etichete: Securitatea, operaţiuni valutare, spionaj economic, conturi secrete, România

Keywords: Securitate, currency operations, economic espionage, secret accounts, Romania

Instaurarea regimului comunist în România, pe fondul divizării continentului european în două blocuri politico-militare antagoniste, a însemnat, în mod firesc, şi o declupare a ţării noastre de la circuitele economice tradiţionale. Ca urmare a respingerii planului Marshall şi a coborârii „Cortinei de Fier", schimburile comerciale şi relaţiile economice ale României cu ţările occidentale au suferit un puternic recul, compensat doar într-o mică măsură de înfiinţarea Consiliului Economic de Ajutor Reciproc (C.A.E.R.), la începutul anului 1949. Acest recul a făcut ca nevoia statului român de valută forte să nu reprezinte o prioritate pentru finanţiştii sistemului în primii ani de existenţă ai regimului, valuta occidentală fiind folosită în această perioadă mai degrabă pentru a satisface revendicările rapace ale Uniunii Sovietice[1].

[1] Elocvente sunt discuţiile din şedinţa comisiilor de colaborare economică româno-sovietică din 28 ianuarie 1947, unde au fost abordate probleme legate de funcţionarea sovromurilor. Cu acest prilej, partea sovietică a cerut 2.081.354 $ pentru produsele petroliere preluate de statul român de la Sovrompetrol în 1946, 2.163.000 $ pentru acoperirea amortizării utilajului şi suma de 2.500.000 $ ca beneficiu de care a fost lipsită până la 1 ianuarie 1947 (era vorba de o sumă globală, deoarece, aşa cum recunoşteau şi sovieticii, suma exactă era imposibil de stabilit) – A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R.-Secţia Economică, dosar nr. 12/1947, ff. 1-5.

Această situaţie a început rapid să se schimbe după anul 1953, când conducerea de la Bucureşti a iniţiat un lent şi atent gestionat proces de distanţare de Moscova. În plan economic, procesul s-a tradus prin desfiinţarea sovromurilor, reluarea sau intensificarea relaţiilor economice cu state occidentale de primă importanţă, precum Marea Britanie[2], Franţa, R.F.G.

Începuturile O.V.S.: vize de emigrare, moşteniri, pensii

În acest context, importanţa fondurilor valutare pentru susţinerea relaţiilor comerciale a devenit evidentă pentru conducerea de la Bucureşti. Totodată, era clar că exporturile româneşti, destul de modeste încă, nu vor putea asigura necesarul de valută, apelul la creditele externe sau alte surse devenind inevitabil. Ca urmare, Securitatea, adevărat *factotum* al regimului, a primit la jumătatea anilor '50 şi misiunea de a procura valută forte şi aur. Deşi nu am reuşit încă identificarea în arhive a deciziilor de partid care reglementau această activitate, o dovadă indirectă a faptului că Securitatea începuse să obţină fonduri în valută prin acţiuni proprii este reprezentată de succesiunea de acte normative care veneau să reglementeze modul de folosire a acestor sume. Astfel, H.C.M. nr. 261/1957, care reglementa situaţia valutei de care putea să dispună Ministerul Afacerilor Interne (M.A.I.), a fost urmată de Decretul nr. 210/1960 şi, mai apoi, de H.C.M. nr. 270 din 23 februarie 1966[3]. Potrivit acestor acte normative, M.A.I. avea obligaţia de a preda Băncii de Stat a României 80% din sumele obţinute prin operaţiuni specifice, iar restul de 20% trebuia depus într-un cont special al M.A.I., deschis tot la Banca de Stat, urmând a fi folosit pentru nevoile operative ale Securităţii.

La începuturi, operaţiunile iniţiate de Securitate în vederea aducerii în ţară a unor sume în valută au urmărit identificarea şi recuperarea unor moşteniri din Occident ale cetăţenilor români[4], acordarea unor vize de emigrare pentru cetăţeni români de

[2] Liviu Ţăranu, *Dezgheţ îngheţat – tatonări comerciale britanice în 1954*, în „Magazin Istoric", nr. 9/2001, pp. 38-40.

[3] Mihai Pelin, *Culisele spionajului românesc. D.I.E. 1955-1980*, Bucureşti, Editura Evenimentul Românesc, 1997, p. 84.

[4] Unele informaţii despre acest gen de operaţii oferă şi Ion Mihai Pacepa, dar relatările sunt făcute în stilul care l-a consacrat: împletirea minciunilor sfruntate cu fărâme de adevăr. Referindu-se la recuperarea moştenirilor din Occident de către D.I.E., acesta nota: „În anul 1955, când am fost transferat în D.I.E., operaţia *Moştenirea*, sau «M», cum se numea jecmănirea emigranţilor, era deja o artă. Emigranţii mai în vârstă erau contactaţi de ofiţerii D.I.E. sub acoperire consulară în ţările vestice şi erau ademeniţi sau şantajaţi să-şi lase o parte a averilor rudelor din ţară, bisericilor, şcolilor, ori altor instituţii din România. În cazul când aceşti emigranţi nu aveau rude apropiate în ţară, D.I.E. le inventa. Crearea de nepoţi şi strănepoţi era o treabă de fiecare zi pentru ofiţerii M" – Ion Mihai Pacepa, *Cartea neagră a Securităţii. vol. III L-am trădat pe Ceauşescu*, Bucureşti, Biblioteca Ziua, Editura Omega SRL, 1999, p. 50. Potrivit acestei relatări, Occidentul gemea de români putred de bogaţi, care mureau ca-n vremea ciumei lui Caragea, dând de lucru „zilnic" aşa-zişilor ofiţeri „M"!

origine evreiască[5] şi germană[6] în schimbul unor sume de bani, precum şi, după restabilirea relaţiilor diplomatice cu R.F.G. în 1967, obţinerea unor despăgubiri din partea acestui stat. Din această ultimă categorie de acţiuni, mai cunoscute au fost operaţiunea cu nume de cod „Recolta", care viza recunoaşterea dreptului la plata unor despăgubiri pentru cetăţenii români lezaţi de Wehrmacht sau de regimul nazist, operaţiunea „Recunoştinţa" – obţinerea de pensii din partea statului vest-german pentru cetăţenii îndreptăţiţi, operaţiunea „Monumentul" – acordarea de către R.F.G. a unor sume de bani pentru îngrijirea cimitirelor militare în care erau înmormântaţi soldaţii germani căzuţi pe teritoriul României.

De o importanţă aparte s-a bucurat din partea conducerii Securităţii acţiunea „Recuperarea". Aceasta a fost, iniţial, o acţiune a Sectorului L.C. din cadrul D.I.E. prin care se urmărea aducerea în ţară a sumelor plătite de muncitorii români în R.F.G. pentru asigurările sociale, dar denumirea a fost extinsă asupra înţelegerilor bilaterale privind acordarea unui anumit număr de vize anuale de emigrare pentru cetăţenii români de origine germană în schimbul unor sume de bani plătite de statul german. Astfel, acţiunea „Recuperarea" continua unele acţiuni de acelaşi tip, dar la un nivel mult redus, desfăşurate în intervalul iunie 1970 – decembrie 1973 sub numele de cod „Peregrinii"[7].

Tot cu începere din anii '70, odată cu intensificarea sensibilă a relaţiilor economice internaţionale ale României, Securitatea a început să se implice în obţinerea de fonduri valutare şi din derularea unor operaţiuni de import-export sau din diverse operaţiuni financiar-bancare.

„Negustorii cu epoleţi" intră în acţiune: Forme organizatorice pentru derularea operaţiunilor valutare speciale

Iniţial, din punct de vedere instituţional, operaţiunile de obţinere de valută au fost încredinţate **Direcţiei de Informaţii Externe** (D.I.E.). Ofiţerii acestei direcţii colaborau cu colegii lor din alte structuri, în mod special cu cei din Direcţia de Contraspionaj, aceştia, prin natura „obiectului muncii", deţinând informaţii despre cetăţenii străini care veneau în România sau întreţineau legături cu cetăţeni români.

Desfăşurată empiric la început, activitatea de aport valutar a cunoscut în scurt timp o instituţionalizare. În cadrul D.I.E. a funcţionat, cu începere din anul 1960, **Sectorul L.C.**, care avea ca obiectiv de sine stătător aducerea de valută forte şi alte

[5] Deşi cuprinde destule inexactităţi, fiind bazată în cea mai mare parte pe memorii şi interviuri, lucrarea lui Radu Ioanid, *Răscumpărarea evreilor. Istoria acordurilor secrete dintre România şi Israel*, Iaşi, Editura Polirom, 2005, rămâne de referinţă pentru acest subiect.

[6] Vezi, pe larg, o analiză detaliată a acestui proces de emigrare, însoţită de un corpus masiv de documente române şi germane în Florian Banu, Luminiţa Banu, Florica Dobre, Laura Stancu (eds.), *Acţiunea „Recuperarea". Securitatea şi emigrarea germanilor din România (1962-1989)*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2011.

[7] Cea mai bună prezentare a operaţiunii o datorăm lui Mihai Pelin, *Culisele spionajului românesc. D.I.E. 1955-1980*, Bucureşti, Editura Evenimentul Românesc, 1997, pp. 89-92 şi pp. 112-114. Vezi şi Liviu Ţăranu, *Afacerea Peregrinii*, în Constantin Moşincat, Dan Poinar (coord.), „Pietre de hotar", vol. 6, Oradea, Editura Tipo MC, Oradea, 2007, pp. 221-229.

valori în ţară. Sumele pe care le realiza Sectorul L.C. proveneau, aşa cum arătat, în special din succesiuni deschise în străinătate, despăgubiri, pensii, repatrieri. Expansiunea continuă a operaţiunilor de acest tip şi diversificarea căilor de obţinere a valutei a condus la căutarea unor noi forme de organizare. Ca urmare, Sectorul L.C. a funcţionat o vreme în paralel cu **Sectorul O.V.** – Operaţiuni Valutare, înfiinţat în cadrul D.I.E. în anul 1975[8].

Totodată, ofiţerii de securitate din Direcţiile a II-a Contrainformaţii economice şi a III-a Contraspionaj au primit, oficial, sarcina de a obţine sume în valută prin aşa numitele „operaţiuni valutare speciale" (O.V.S.). Fără a dispune de date precise, credem totuşi că această „lărgire" a atribuţiilor celor două direcţii poate fi plasată în anul 1975. În acest sens pledează, printre altele, şi faptul că Serviciul IX din Direcţia a II-a (U.M. 0617/9), însărcinat cu derularea O.V.S., folosea încă în anii '80 contul T.N. 75, deschis la B.R.C.E. pentru acest gen de operaţiuni[9].

Sfârşitul anilor '70 a însemnat pentru regimul de la Bucureşti intrarea într-o acută criză economică, determinată de cauze multiple. Dintre acestea, ne mulţumim să amintim aici doar efectul celui de-al doilea şoc petrolier (asupra căruia nu insistăm) şi aşa-numita „criză a datoriei externe". Îndatorarea constantă a României în deceniul opt, în vederea susţinerii uriaşului efort de industrializare, a intrat într-un proces de accelerare în anii 1978-1979[10], când „datoria externă în valută convertibilă a crescut de 3,6 ori"[11].

Pe de altă parte, în 16 august 1979 Paul Adolph Volker Jr., proaspăt desemnat de preşedintele Carter în fruntea Rezervei Federale a Statelor Unite, a luat decizia neaşteptată de a creşte dobânzile la 10,5%, şi apoi, în 18 septembrie, la 11,75%, ca urmare a creşterii influenţei ideilor monetariste în Occident[12], văzute ca o cale de a pune capăt stagflaţiei. Această decizie s-a reflectat imediat într-o creştere sensibilă a dobânzilor la datoriile suverane, afectând dramatic o serie de ţări în curs de dezvoltare şi marcând sfârşitul epocii creditelor ieftine pentru dezvoltare[13].

---

[8] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 3.447, vol. 20, f. 141.

[9] Idem, dosar nr. 14.975, vol. 5, f. 99.

[10] De exemplu, în 30 aprilie 1979 se semna la Ottawa convenţia de credit prin care Corporaţia pentru promovarea exporturilor şi un consorţiu de bănci, condus de Bank of Montréal, acorda Băncii Române de Comerţ Exterior un credit pe termen lung, în valoare de un miliard de dolari, destinat finanţării construcţiei în România a centralei nucleare de la Cernavodă – Dinu C. Giurescu (coord.), *Istoria României în date,* Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2003, p. 671.

[11] Elena Gherman, Liviu Ţăranu, *Câteva consideraţii pe marginea evoluţiei economiei româneşti în ultimul deceniu comunist*, în Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc, Memorialul Rezistenţei Anticomuniste „Ţara Făgăraşului", „Sfârşitul regimurilor comuniste. Cauze, desfăşurare şi consecinţe", Cosmin Budeancă, Florentin Olteanu (editori), Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2011, p. 108.

[12] Mark Blyth, *Great Transformations: Economic Ideas and Institutional Change in the Twentieth Century*, Cambridge University Press, 2002, p. 168.

[13] În acest sens, Katherine Verdery aprecia că „creşterea ratei dobânzilor a adăugat uluitor de mult la datorii. Prin decizia din 1979-80 a instituţiilor bancare occidentale de a nu mai acorda bani ţărilor socialiste, acestea din urmă au fost aruncate într-un haos total" – Katherine Verdery, *Socialismul. Ce a fost şi ce urmează*, Iaşi, Institutul European, 2003, p. 58.

Prima consecinţă: intrarea Poloniei în incapacitate de plată în anul 1980, după ce datoria publică a crescut de la 17 miliarde de dolari, la sfârşitul anului 1979, la 27 miliarde de dolari la începutul lunii decembrie 1980[14].

Ca urmare, presiunile conducerii de la Bucureşti asupra Securităţii pentru obţinerea unor surse suplimentare de valută devin pe deplin comprehensibile. Din nefericire, creşterea exigenţei s-a suprapus peste efortul Securităţii de a-şi reveni din lovitura dată structurilor informative româneşti de dezertarea lui Ion Mihai Pacepa.

În acest context, nevoia crescută de valută a venit pe fondul reorganizării de amploare a D.I.E.: Sectorul O.V. a fost reorganizat şi a primit denumirea de Unitatea (apoi, Sectorul) pentru Acţiuni Valutare Speciale (A.V.S.).

Istoriografia acţiunilor valutare secrete
- între memorialistică şi document

Informaţii de primă importanţă pentru problema avută în vedere au fost puse la dispoziţia publicului român de lucrarea memorialistică realizată de Stelian Octavian Andronic[15], ofiţer D.I.E. care a condus în anii '80 Unitatea pentru Acţiuni Valutare Speciale din cadrul D.I.E.

În absenţa identificării unor documente de arhivă semnificative referitoare la organizarea şi funcţionarea acestei unităţi, relatările lui Andronic sunt singurele în măsură să permită conturarea unei imagini. Din afirmaţiile acestuia rezultă că unităţii A.V.S. „îi erau interzise operaţiunile ilegale atât pe teritoriul României, cât şi pe cel al altor state, mai ales operaţiunile implicând narcotice şi materiale pornografice", principiile care stăteau la baza activităţii fiind „apărarea şi servirea intereselor ţării noastre şi a prestigiului său în interior şi în exterior, respectarea strictă a legalităţii şi combaterea acţiunilor de tip mafiot şi terorist"[16]. Sarcina principală a unităţii era aceea de a contribui „din toate puterile la plata cât mai urgentă a datoriei externe a ţării"[17].

Dincolo de aceste relatări oarecum idilice, ni se pare evident că, în unele împrejurări, „respectarea strictă a legalităţii", atât în ţară, cât şi (mai ales!) în străinătate, a fost pusă în paranteze. Cum altfel şi-ar fi putut îndeplini unitatea respectivă diversele sarcini, care mergeau de la identificarea şi verificarea bonităţii posibililor parteneri pentru „Romtehnica", adică, altfel spus, a negustorilor internaţionali de armament, până la recuperarea (integrală sau parţială) comisioanelor plătite de diverse întreprinderi de comerţ exterior partenerilor din străinătate pentru facilitarea încheierii unor contracte?

---

[14] Petre Opriş, *Criza poloneză de la începutul anilor '80. Reacţia Partidului Comunist Român*, Ploieşti, Editura Universităţii Petrol-Gaze, 2008, p. 26.

[15] Stelian Octavian Andronic, *36 de ani în serviciile secrete ale României. Din respect pentru adevăr. Memorii*, Bucureşti, Editura Compania, 2008. De curând, un nou volum de memorii aduce în atenţie informaţii referitoare la problema emigrărilor – Stelian Octavian Andronic, *Secretul trandafirului. 25 de ani sub mantie consulară*, Bucureşti, Editura Paco, 2010.

[16] Stelian Octavian Andronic, *36 de ani în serviciile secrete ale României. Din respect pentru adevăr. Memorii*, Bucureşti, Editura Compania, 2008, p. 216.

[17] *Ibidem.*

Generalul Nicolae Pleşiţă, fostul şef al Centrului de Informaţii Externe în perioada 22 aprilie 1980 - 1 decembrie 1984, oferă şi el o serie de informaţii interesante cu privire la implicarea Securităţii în derularea comerţului exterior şi în obţinerea de valută. Printre altele, acesta susţine, în cadrul unor interviuri de la începutul anilor 2000, că ar fi fost cel care a fondat celebra Întreprindere de Comerţ Exterior „Dunărea" (U.M. 0107). Iniţiativa i-ar fi aparţinut lui Nicolae Ceauşescu, îngrijorat de cazurile de subminare a economiei naţionale depistate de Securitate în rândul unor înalţi funcţionari din domeniul comerţului exterior. Ca urmare, i s-ar fi adresat lui Pleşiţă aproximativ în următorii termeni:

„Voi sesizaţi că ăştia primesc comisioane. Ia faceţi o întreprindere de comerţ exterior ca să le daţi un exemplu ăstora de cum se face comerţ exterior fără şpagă"[18].

Situaţia existentă în comerţul exterior al României la momentul înfiinţării I.C.E. „Dunărea" şi scopul acestei unităţi este rezumată de Nicolae Pleşiţă în următorii termeni:

„«Dunărea» a avut un scop economic – înfiinţarea unei întreprinderi de comerţ exterior pentru a se obţine valută. Firmele de comerţ exterior nu erau rentabile atunci. Mai existau în ţară, pe lângă diverse ministere, peste 20 de întreprinderi de comerţ exterior, dar nu erau rentabile. Corupţia, defecţiuni în conducerea lor făceau să meargă prost. Le era frică al dracului de noi, dar învingea tentaţia. Îşi luau măsuri: atragerea ofiţerului nostru sau camuflarea activităţilor de comerţ. (…) Printr-un decret se permitea ca la Banca Română de Comerţ Exterior să-şi facă fiecare conturi din plusurile pe care le realizau ca retribuţie. Aşa aduceau valută în ţară. Toţi aveau conturi şi afară. Era greu să-i depistăm. Aveam limite. Erau lacomi uneori şi sesizam aceste defecţiuni"[19].

În privinţa dimensiunilor aportului valutar al C.I.E., datele expuse de Pleşiţă sunt contradictorii, atât în raport cu logica internă a naraţiunii generalului, cât şi cu cifrele identificate de noi în documente: „[Ceauşescu] ne-a făcut plan de 400.000 de dolari pe an. Pe urmă, 500.000, 800.000. Apoi, un miliard de dolari. Nu făceau atât toate ministerele la un loc. Cu America, aveam 500.000 de dolari oficial pe an. Ne fixa sarcini de plan şi eram nevoiţi să antrenăm toţi oamenii"[20].

Evident, un salt de la 500.000 de dolari la un miliard, într-un interval atât de scurt, nu se putea petrece decât în imaginaţia bogată a generalului Pleşiţă!

De la U.M. 0625/C.P. la S.I.C.E. - avatarurile contraspionajului românesc în goana după valută

Aşa cum am menţionat, acutizarea nevoii de valută a României spre finele anilor '70 şi revenirea „în cărţi" a Direcţiei de Contraspionaj, după decapitarea suferită de D.I.E. în urma dezertării lui Pacepa, au fost factorii care au condus la apariţia unei noi unităţi speciale în cadrul Securităţii: **Compartimentul de Operaţiuni Valutare**

---

[18] *Ochii şi urechile poporului. Convorbiri cu generalul Nicolae Pleşiţă. Dialoguri consemnate de Viorel Patrichi în perioada aprilie 1999 - ianuarie 2001*, Bucureşti, Editura Lumea, 2001, p. 235.
[19] *Ibidem*, p. 236.
[20] *Ibidem*, pp. 236-237.

Speciale (O.V.S.) din cadrul U.M. 0625/C.P., coordonată de Direcţia a III-a Contraspionaj a Departamentului Securităţii Statului.

Compartimentul O.V.S. al U.M. 0625/C.P. a rămas, în ciuda trecerii timpului, o necunoscută pentru istoricii interesaţi de organizarea şi funcţionarea Securităţii. De exemplu, istoricul Dennis Deletant era nevoit să-şi limiteze aprecierile asupra acestui compartiment la relatările ofiţerului defector Liviu Turcu[21]: „…până pe la mijlocul anilor 80 responsabilitatea pentru tranzacţiile speciale care implicau valută-forte pe teritoriul României o avea un departament în cadrul Direcţiei a III-a, care se ocupa de contraspionajul economic. Acest departament era implicat în urmărirea oamenilor de afaceri străini şi a birourilor lor din România, iar compania „Argus" era folosită drept paravan în acest scop. Mai târziu, acest departament a trecut sub controlul operaţional al unităţii A.V.S. din cadrul C.I.E. Totuşi, a fost înfiinţată SICE, o unitate specială din cadrul Securităţii în care lucrau 45 de ofiţeri, avându-l ca şef pe Postelnicu, cu sarcini în care intrau plăţi speciale în valută forte. Nu este clară relaţia acesteia cu Direcţia a III-a şi mai târziu cu unitatea A.V.S. din cadrul C.I.E."[22].

Ceva mai multe informaţii oferă istoricul Marius Oprea, care, atunci când se referă la S.I.C.E. (Serviciul Independent pentru Comerţ Exterior – U.M. 0650[23]), precizează că „acest serviciu număra 41 de ofiţeri, doi subofiţeri şi doi civili şi controla comerţul exterior al României"[24]. Totuşi, am remarcat că lucrurile nu sunt prea clare nici pentru autorul citat, acesta susţinând că Alexandru Ştefan, şeful S.I.C.E., „lucrase mai întâi în Direcţia a II-a de contrainformaţii economice (U.M. 0625), de unde trecuse, la mijlocul anilor '80, la comanda Serviciului «D»[25]". De fapt, colonelul Alexandru

[21] **Turcu Liviu** (n. 1948), angajat în 1976 în D.I.E., avansează până la gradul de maior. A făcut parte din Divizia politico-economică, Serviciul America de Nord (V2). Ulterior, a fost şef la serviciului operativ pentru S.U.A./Canada şi al serviciului Europa de Vest, grupul de spaţii Germania, Austria, Elveţia. Sub acoperire diplomatică, a fost implicat în diverse activităţi informativ-operative în S.U.A., Austria, Elveţia, Spania, Danemarca, dar şi pe lângă organisme internaţionale sub egida O.N.U. În ianuarie 1989, aflat într-o misiune temporară la Viena, a dezertat şi a cerut azil politic în S.U.A., acţiune în urma căruia un tribunal din România l-a condamnat la moarte în 11 iulie 1989. În urma recursului extraordinar al procurorului general, Curtea Supremă de Justiţie de la Bucureşti l-a achitat şi repus în drepturi la 1 octombrie 1990 – Alexandru Popescu, *Dicţionarul universal al spionilor*, Bucureşti, Editura Meronia, 2010, p. 227.

[22] Dennis Deletant, *Ceauşescu şi Securitatea. Constrângere şi disidenţă în România anilor 1965-1989*, traducere de Georgeta Ciocâltea, Bucureşti, Editura Humanitas, 1998, p. 342.

[23] De fapt, U.M. 0650 era Serviciul Independent pentru Asigurarea Contrainformativă a Ministerului Comerţului Exterior şi Cooperării Economice, care avea ca obiect de activitate protecţia contrainformativă a întreprinderilor de comerţ exterior, Băncii Române de Comerţ Exterior, Direcţiei Generale a Vămilor şi unităţile subordonate acesteia, a societăţilor mixte şi altor întreprinderi care realizau activităţi de protocol şi comerţ exterior – Cristian Troncotă, *Duplicitarii. O istorie a Serviciilor de Informaţii şi Securitate ale regimului comunist din România*, Bucureşti, Editura Elion, 2003, p. 59.

[24] Marius Oprea, *Moştenitorii Securităţii*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2004, p. 77.

[25] Şi în acest caz, credem că este vorba de o confuzie, întrucât Serviciul „D" a fost condus în perioada noiembrie 1981 – octombrie 1986 de Ioan Toma, iar din octombrie 1986 până în decembrie 1989 de către Dumitru Tatu – Alina Ilinca, Liviu Marius Bejenaru, *Mistificările Securităţii. Serviciul „D"*, în „Magazin istoric", decembrie 2012, p. 51.

Ştefan lucrase în domeniul contraspionajului economic (cu totul altceva decât contrainformaţiile economice!), iar U.M. 0625 era indicativul Direcţiei a III-a Contraspionaj şi nu al Direcţiei a II-a Contrainformaţii economice, care avea indicativul U.M. 0617.

Tot Marius Oprea notează că „majoritatea ofiţerilor lucrau sub acoperire în cadrul Ministerului Comerţului Exterior sau în centralele de export subordonate acestuia", considerând că „prin natura lui, serviciul era complementar celebrei ICE Dunărea, urmărind şi supervizând tranzacţiile externe care se derulau prin intermediul MCE"[26].

Documentele identificate de noi în arhive ne permit să afirmăm că operaţiunile valutare se desfăşurau în mod curent de către Direcţia a III-a Contraspionaj, prin intermediul unei unităţi specializate – U.M. 0625/C.P.[27] încă din anii 1978-1980.

Din punct de vedere al amplorii operaţiunilor speciale, este relevant faptul că în 4 ianuarie 1980, acestei unităţi, condusă de colonelul Alexandru Ştefan, i se trasează, prin ordinul nr. 00105502, semnat de Tudor Postelnicu, şeful D.S.S., sarcina de a realiza din acţiuni specifice „O.V." suma de 2.000.000 $. Acţiunile care puteau fi întreprinse de această unitate, prin mijloacele muncii informativ-operative, erau următoarele:

„- recuperarea unor sume în devize libere, din comisioanele confidenţiale, aprobate de autorităţile române competente cetăţenilor străini care au favorizat încheierea unor contracte avantajoase părţii române;

---

[26] Marius Oprea, *op. cit.*, p. 76.

[27] U.M. 0625/C.P. a fost creată la începutul anului 1976, după derularea unui experiment vizând optimizarea activităţii în cadrul Direcţiei de Contraspionaj. Astfel, în intervalul 24 martie 1975 – 1 iunie 1976, direcţia a funcţionat pe baza unui regulament de organizare şi funcţionare experimental – A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 13.221, vol. 2, f. 131. Pe baza concluziilor trase, în iunie 1976 a fost elaborat un nou „Regulament de organizare şi funcţionare a Direcţiei de Contraspionaj", printre atribuţiile direcţiei numărându-se şi asigurarea U.M. 0625/R.P. şi U.M. 0625/C.P., nou înfiinţate, „pe linia activităţii de cadre", a nevoilor materiale şi financiare, precum şi „asistenţa medicală prin cabinetul unităţii" (art. 20). Totodată, potrivit art. 22, „conducerea activităţii de contraspionaj, a U.M. 0625/R.P. şi U.M. 0625/C.P. se realizează de şeful direcţiei, care este comandant unic". Totuşi, deşi şeful direcţiei „coordonează, îndrumă şi răspunde" de activitatea celor două unităţi, acestea aveau propriile regulamente de funcţionare. U.M. 0625/R.P. era specializată în combaterea terorismului, iar U.M. 0625/C.P. în urmărirea comercianţilor străini, suspecţi de spionaj şi a legăturilor acestora, precum şi în apărarea secretului de stat. Aceasta din urmă prelua o serie de atribuţii de la Direcţia a II-a Contrainformaţii economice şi de la U.M. 0920 (D.I.E.), cum ar fi sarcinile cuprinse în planul de măsuri „Construcţia" (urmărirea salariaţilor români de pe diverse şantiere din străinătate) sau din planul de măsuri „Hermes" (supravegherea activităţii angajaţilor români din comerţul exterior). Comandantul unităţii, colonelul Alexandru Ştefan, a intrat de timpuriu în conflict cu D.I.E. atât în urma transferului de atribuţii de la D.I.E. către U.M. 0625/C.P., cât şi prin sabotarea de către aripa externă a Securităţii a unor acţiuni coordonate de Alexandru Ştefan. Cel mai ilustrativ caz este acela al directorului Întreprinderii de comerţ exterior „Agroexport", Triţă Făniţă, urmărit informativ de către U.M. 0625/C.P. şi colaborator pe linie A.V.S. al D.I.E. – cf. Mihai Pelin, *Culisele spionajului românesc. D.I.E. 1955-1980*, Bucureşti, Editura Evenimentul Românesc, 1997, pp. 217-219.

- obţinerea de rabaturi comerciale confidenţiale la unele contracte de import tratate şi semnate de întreprinderi de comerţ exterior cu parteneri străini, fie direct, fie prin intermediul reprezentanţilor acestora din ţara noastră;

- efectuarea de operaţiuni de tranzit confidenţial de armament uşor şi alte produse speciale prohibite la import sau export, cu plata unor taxe de tranzit în devize libere;

- alte operaţiuni speciale de genul celor de mai sus, ce nu se pot derula prin canale oficiale, care să asigure eficienţă maximă, folosindu-se posibilităţile şi procedeele muncii noastre”[28].

Pentru derularea acestor operaţiuni, conducerea U.M. 0625/C.P. trebuia să urmărească „crearea şi dezvoltarea unei baze operative corespunzătoare din rândul cetăţenilor străini”, precum şi realizarea „unor posibilităţi reale la nivelul conducerii întreprinderilor de comerţ exterior”. Cu alte cuvinte, trebuia intensificată acţiunea de recrutare ca informatori şi colaboratori a unor cetăţeni străini, în vreme ce întreprinderile de comerţ exterior, prin reţeaua informativă existentă deja, dar şi prin plasarea de ofiţeri de contraspionaj acoperiţi în funcţii-cheie, asigurau informaţiile primare despre contractele în derulare.

Activitatea Direcţiei de Contraspionaj în acest domeniu a rămas sub „oblăduirea” Centrului de Informaţii Externe (cum a fost redenumit Departamentul de Informaţii Externe după dezertarea lui Pacepa), aşa cum o dovedeşte un ordin din 11 ianuarie 1980, semnat de general-maior Gheorghe Zagoneanu, secretar de stat în Ministerul de Interne şi loctiitor al şefului C.I.E.[29]. Potrivit acestui document, U.M. 0625/C.P. trebuia să solicite „sprijinul compartimentului specializat «O.V.» din U.M. 0544[30], în instruirea permanentă a ofiţerilor asupra problemelor specifice şi în sprijinirea derulării şi finalizării acţiunilor speciale, astfel ca să se asigure respectarea metodologiei pe linie «O.V.»”[31]. Totodată, evidenţa centralizată a fondurilor valutare realizate de U.M. 0625/C.P. din acţiunile „pe profil «O.V.»”, fonduri ce erau transferate în contul „O.V. – 78” de la Banca Română de Comerţ Exterior (B.R.C.E.), era ţinută de compartimentul de specialitate al U.M. 0544. În plus, raportările lunare ale U.M.

[28] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 14.975, vol. 1, f. 417.

[29] **Zagoneanu Gheorghe**, n. 14 martie 1931, com. Cosâmbeşti, jud. Ialomiţa; **Studii:** Şcoala de ofiţeri infanterie (1948-1950); Academia Militară-Facultatea de arme întrunite (1957-1960); Facultatea de Drept (1971); **Profesia**: ofiţer; **Funcţii îndeplinite**: ofiţer la Direcţia de Contrainformaţii Militare, din 1961 până în 1970; adjunct al şefului Direcţiei pentru paşapoarte, evidenţa străinilor şi controlul trecerii frontierei (1970-apr.1972); inspector şef al Inspectoratului Judeţean Galaţi al Ministerului de Interne (apr.1972-sept.1978); **secretar de stat în Ministerul de Interne şi loctiitor al şefului Centrului de Informaţii Externe (19 sept.1978-12 apr.1982), având gradul de general-maior;** şef al Centrului de Documentare al Ministerului de Interne (13 apr.1982-18 nov.1987); şef al Inspectoratului Judeţean Braşov al Ministerului de Interne (18 nov.1987-ian.1990).

[30] U.M. 0544 era indicativul C.I.E., în interiorul acesteia fiecare structură specializată primind, la rându-i, propriul indicativ, cum ar fi U.M. 0525 – Cifru C.I.E., U.M. 0110 – Contrainformaţii C.I.E. în ţările socialiste, U.M. 0195 – Contrainformaţii C.I.E., controlul şi protecţia ambasadelor României etc.

[31] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 14.975, vol. 1, f. 418.

0625/C.P. cu privire la stadiul derulării acţiunilor se făceau atât către conducerea D.S.S., cât şi către conducerea C.I.E.[32]

Pe fondul presiunilor conducerii D.S.S. de a obţine sume tot mai consistente în valută, dar şi al dorinţei ofiţerilor de contraspionaj de a se emancipa de sub tutela C.I.E. au avut loc în vara anului 1980 unele modificări în derularea acţiunilor O.V.S. Mai precis, în luna august 1980, după aprobarea de către Tudor Postelnicu a unui raport al comandantului unităţii, col. Alexandru Ştefan, a avut loc înfiinţarea Compartimentului de Operaţiuni Valutare Speciale (O.V.S.) din cadrul U.M. 0625/C.P., „în vederea asigurării valorificării operative a posibilităţilor de obţinere a unor mijloace valutare".

Potrivit „Normelor de lucru ale Compartimentului Operaţiuni Valutare Speciale (O.V.S.)", respectiva unitate avea misiunea de „a organiza, în ţară şi exterior, acţiuni speciale în vederea realizării de încasări valutare, fără export de produse, folosind în acest scop mijloacele şi procedeele specifice muncii de securitate"[33].

Compartimentul făcea parte integrantă din U.M. 0625/C.P., fiind subordonat nemijlocit şefului acestei unităţi şi avea următoarele atribuţii:

„1. Organizează munca pentru crearea de reţea informativă proprie în obiectivele şi problemele specifice activităţii O.V.S. din ţară;

2. Îndrumă, instruieşte şi dirijează reţeaua informativă în vederea obţinerii de date şi informaţii pentru identificarea de operaţiuni speciale pe profil O.V.S., cum sunt:

- comisioane confidenţiale din afaceri comerciale încheiate sau acţiuni de licitaţii internaţionale adjudecate în favoarea ţării noastre;

- operaţiuni comerciale speciale (eliberări de certificate de origine şi indigenare de mărfuri, intermedieri de afaceri între parteneri străini, rabaturi comerciale confidenţiale, afaceri cu mărfuri de embargo, operaţiuni cu pietre şi metale preţioase, contingente, schimbarea destinaţiei mărfurilor, firme comerciale în ţări străine etc.);

- operaţiuni financiar-valutare speciale.

3. Acţionează – în ţară şi exterior[34] – pentru crearea unei baze operative din rândul cetăţenilor străini cu posibilităţi pe linia muncii O.V.S.

4. Execută, în baza aprobărilor primite, acţiunile iniţiate, urmărind derularea şi finalizarea acestora în deplină siguranţă, aducerea în ţară şi depunerea în contul O.V.S. a sumelor rezultate"[35].

---

[32] Această situaţie nu reprezenta decât perpetuarea în timp a unui vechi „meci" dintre Informaţiile Externe şi Contraspionaj, meci a cărui primă rundă a fost câştigată în vara anului 1973 de către D.I.E., când a preluat agentura din exterior a Direcţiei Generale de Contraspionaj, iar şeful direcţiei, gen. mr. Neagu Cosma, a fost demis din funcţie. Atunci direcţia a trecut sub coordonarea gen. lt. Nicolae Doicaru, şeful D.I.E. Controlul acestuia asupra contraspionajului românesc a fost asigurat pe deplin prin numirea gen. mr. Moga Gheorghe, fost adjunct al şefului D.I.E., în fruntea Direcţiei de Contraspionaj – cf. Liviu Pleşa, *Contraspionajul în prima parte a regimului Ceauşescu (anii '60 – '70)*, în „Caietele C.N.S.A.S.", anul II, nr. 2(4)/2009, p. 36-37. Deşi trecerea lui Doicaru pe linie moartă, urmată de dezertarea lui Pacepa, a şubrezit sensibil poziţiile de putere ale Informaţiilor Externe, şefii acestei componente a Securităţii nu au încetat să aspire la o subordonare a Contraspionajului şi la păstrarea unui control asupra operaţiunilor valutare.

[33] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 14.975, vol. 1, f. 245.

[34] Pentru iniţierea şi dezvoltarea unor combinaţii pe linia O.V.S., ofiţerii din cadrul compartimentului se puteau deplasa în străinătate, cu aprobarea conducerii D.S.S.

Pentru îndeplinirea acestor atribuţii, Compartimentul O.V.S. al U.M. 0625/C.P. conlucra cu Compartimentul A.V.S. din U.M. 0544, dar şi cu alte compartimente şi servicii din unităţile D.S.S. şi ale Ministerului de Interne. De asemenea, pentru realizarea în mod acoperit a acţiunilor pe linie de O.V.S., ofiţerii compartimentului puteau solicita sprijinul instituţiilor centrale cu profil de comerţ exterior: M.C.E.C.E.I.[36], Camera de Comerţ şi Industrie a României, B.R.C.E., Banca Naţională a R.S.R., Ministerul de Finanţe, întreprinderi de comerţ exterior. În plus, aprobarea iniţierii unor astfel de acţiuni nu mai trecea prin filtrul conducerii C.I.E., fiind efectuată direct de către Tudor Postelnicu, şeful D.S.S.

Pentru preîntâmpinarea unor acte de corupţie, sumele în valută urmau a fi preluate de la partenerii externi sub forma unor cecuri care trebuia completate, obligatoriu, după următorul model:

„La ordinul Băncii Române de Comerţ Exterior Bucureşti, în contul nr. 4721438300 – 6C.P., în atenţia departamentului 46”[37].

Cecul nu trebuia să mai cuprindă alte menţiuni, condiţii sau denumiri ale unor întreprinderi de comerţ exterior. De asemenea, se interzicea cu desăvârşire ca cecurile date de partenerii străini să fie completate pe numele ofiţerilor.

Încasarea în numerar a sumelor în valută de către ofiţerii compartimentului cădea sub aceeaşi interdicţie, fiind permise unele derogări numai pentru „situaţii cu totul deosebite în care partenerul străin nu poate transfera suma în contul special de la B.R.C.E. şi nu poate emite cecuri” şi numai cu „aprobarea expresă a conducerii D.S.S.”. În acest caz, preluarea sumelor în numerar se făcea după o procedură concepută în sensul diminuării actelor de corupţie: banii erau preluaţi de către doi ofiţeri sau de un ofiţer şi un colaborator, iar discuţiile purtate cu acest prilej erau înregistrate prin tehnica operativă, ofiţerii având, totodată, obligaţia de a dirija convorbirea cu partenerul extern de aşa manieră încât să rezulte clar suma şi data încasării.

În afară de ofiţerii Compartimentului O.V.S. din U.M. 0625/C.P., şi ceilalţi ofiţeri ai altor servicii operative ale unităţii, care „deserveau informativ” obiective de comerţ exterior, reprezentanţe comerciale străine şi problema „comercianţi străini” aveau obligaţia de a identifica, dezvolta şi finaliza acţiuni care să permită virarea unor sume în valută în contul O.V.S.

De la data de 1 august 1980, când a survenit această reorganizare a activităţii, şi până la finele anului nou-creatul Compartiment O.V.S. a iniţiat 105 combinaţii informativ-operative, dintre care 77 s-au încheiat cu un aport valutar de 780.000 de

---

[35] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 14.975, vol. 1, f. 246.

[36] Ministerul Comerţului Exterior şi al Cooperării Economice Internaţionale.

[37] Acest cont fusese creat la B.R.C.E. încă din 8 septembrie 1978 pentru combinaţiile informativ-operative derulate de unitate cu cetăţenii străini. Diversificarea şi sporirea numărului de astfel de combinaţii, intervenită după 1 august 1980, l-a făcut pe şeful unităţii să conştientizeze faptul că folosirea unui singur cont tranzitoriu va duce la deconspirarea surselor şi a acţiunilor întreprinse. De aceea, la 25 noiembrie 1980, col. Alexandru Ştefan a propus înfiinţarea a alte patru conturi tranzitorii în dolari S.U.A. Unul dintre acestea urma a fi folosit exclusiv pentru „combinaţii informativ-operative privind speculaţiile bancare şi evaziuni fiscale”. Propunerea a fost aprobată de către Tudor Postelnicu şi, în 15 decembrie 1980, a fost expediată o adresă în acest sens către Vasile Voloşeniuc, preşedintele B.R.C.E.

dolari S.U.A., virați în contul O.V.S. de la B.R.C.E. Realizările obținute erau apreciate de conducerea unității ca fiind sub posibilități, față de planul de 2.000.000 de dolari, propunându-se pentru anul 1981 „depășirea realizărilor din 1980 cu 150%". Totodată, colonelul Alexandru Ştefan, temându-se de „nesinceritatea sau trădarea unor surse" şi invocând specificul activității O.V.S., solicita conducerii D.S.S. suplimentarea schemei de încadrare cu 10 posturi „pentru verificarea tuturor surselor antrenate în acțiuni O.V.S. pe unitate"[38].

Evident, aşa cum recunoştea în relatările sale memorialistice generalul Nicolae Pleşiță, în ciuda controlului care se dorea cât mai strict, atât ofițerii de securitate, cât şi (mai ales!) directorii şi persoanele cu funcții de decizie din întreprinderile de comerț exterior mai „uitau" să raporteze anumite comisioane încasate de la partenerii de afaceri de peste hotare. Ca atare, operațiunile valutare speciale reprezentau pentru structurile de securitate un adevărat „borcan cu miere" pentru controlul căruia nu a încetat nici o clipă lupta.

În ciuda pierderii de prestigiu suferită de D.I.E. prin dezertarea lui Pacepa, conflictul dintre această structură şi cea de contraspionaj era departe de a fi stins, iar extinderea atribuțiilor „pe linie de O.V.S." pentru U.M. 0625/C.P. nu a făcut decât să toarne gaz peste foc.

Mărturie în acest sens stă o notă din 11 decembrie 1981, întocmită de generalul locotenent Nicolae Pleşiță, adjunct al ministrului şi şef al C.I.E., către Tudor Postelnicu, ministru secretar de stat şi şef al D.S.S. În aceasta se arăta:

„Analizând activitatea desfăşurată pe linie A.V.S., îndeosebi pentru recuperarea unor cote cât mai mari din comisioanele confidențiale ce se plătesc unor intermediari străini şi a organizării unor operațiuni speciale, se constată o serie de paralelisme în folosirea, în interes operativ, a directorilor întreprinderilor de comerț exterior, singurele persoane care dispun de reale posibilități în acțiuni A.V.S.

Această situație s-a accentuat mai ales după încetarea activității Comisiei de avizarea comisioanelor confidențiale din M.C.E.C.E.I., la lucrările căreia participa şi şeful unității specializate A.V.S. din cadrul U.M. 0544[39].

În prezent, cu directorii generali şi directorii întreprinderilor de comerț exterior, lucrează acțiuni A.V.S. mai multe unități, ceea ce duce la scăderea eficienței şi creează pericolul deconspirării unor operațiuni şi surse folosite în țară şi exterior"[40].

Pentru eliminarea paralelismelor şi „folosirea cât mai eficientă a tuturor posibilităților" de care dispuneau directorii întreprinderilor de comerț exterior era necesar, în viziunea lui Nicolae Pleşiță, ca „aceştia să fie folosiți de către o singură unitate", aceasta urmând a fi, evident, unitatea de profil din C.I.E.

---

[38] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 14.975, vol. 1, f. 250.

[39] În această perioadă Compartimentul A.V.S. din U.M. 0544 era condus de colonelul Stelian Octavian Andronic („Arnăutu Nicolae"), care a deținut această funcție până în 30 decembrie 1985. Cu începere din 15 februarie 1986, funcția a fost preluată de maiorul Anghelache Constantin („Eftimie Gelu"), acesta menținându-se în funcție până la 26 decembrie 1989 – C.N.S.A.S., *Acțiunea „Recuperarea". Securitatea și emigrarea germanilor din România (1962-1989)*, Florian Banu, Luminița Banu, Florica Dobre, Laura Stancu (eds.), Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2011, pp. 858-859.

[40] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 14.975, vol. 1, f. 230.

Pentru atingerea acestui vechi deziderat, de a deţine monopolul asupra surselor valutare, şeful C.I.E. propunea următoarele:

„1. Preluarea de către unitatea specializată din U.M. 0544 în legătură directă, pe probleme A.V.S., a tuturor directorilor generali şi directorilor întreprinderilor de comerţ exterior.

2. Absolvirea de sarcină de plan, de încasări valutare a U.M. 0625/C.P., urmând ca în viitor să execute numai sarcini de asigurare contrainformativă a obiectivelor date în competenţă.

3. Unitatea specializată A.V.S. din U.M. 0544 va semnala la U.M. 0625/C.P. toate problemele de natură contrainformativă ce apar în procesul executării operaţiunilor A.V.S., atât privitor la cetăţenii români, cât şi în legătură cu oameni de afaceri străini care vin în ţara noastră.

4. U.M. 0625/C.P. va semnala la U.M. 0544 acţiuni şi elemente pretabile a fi folosite în iniţierea şi derularea operaţiunilor speciale A.V.S."[41].

Din motive neprecizate, propunerea generalului Pleşiţă nu a fost aprobată de Tudor Postelnicu, astfel că acţiunile valutare ale U.M. 0625/C.P. au continuat să se desfăşoare în parametrii stabiliţi în august 1980.

Deşi au apărut noi presiuni din partea C.I.E., mai cu seamă după apariţia Decretului Consiliului de Stat nr. 382/1982 privind înfiinţarea I.C.E. „Dunărea", unitatea specializată din cadrul Direcţiei de Contraspionaj şi-a păstrat atribuţiile, dar, treptat, îşi pierde tot mai mult din autonomie.

Relevant în acest sens este Ordinul şefului D.S.S. nr. 00489 din 27 octombrie 1984 „privind modul de executare şi finalizare a operaţiunilor A.V.S. încasarea, transferarea, depunerea, manipularea şi transportul sumelor în valută şi lei rezultate din aceste operaţiuni"[42].

Unităţile cu atribuţii în derularea operaţiunilor A.V.S. erau Compartimentul A.V.S. şi secţiile operative ale U.M. 0544, U.M. 0195 şi U.M. 0625/C.P. Operaţiunile A.V.S. cuprindeau următoarele categorii de activităţi:

„a) Recuperarea unor cote din comisioanele confidenţiale aprobate de organele competente spre a fi plătite unor intermediari străini în cadrul activităţii de comerţ exterior;
b) Obţinerea de rabaturi comerciale confidenţiale la contractele de import încheiate de întreprinderile de comerţ exterior româneşti cu firme şi societăţi străine;
c) Operaţiuni de tranzit confidenţial de mărfuri şi alte bunuri de provenienţă străină, proprietatea partenerilor externi;
d) Intermedieri de afaceri comerciale confidenţiale între vânzători şi cumpărători străini;
e) Schimbarea destinaţiei, originii şi neutralizarea mărfurilor.
f) Re-exporturi confidenţiale de mărfuri şi produse speciale;
g) Operaţiuni cu metale şi pietre preţioase;
h) Operaţiuni speculative cu valori şi produse de bursă;

---

[41] *Ibidem.*
[42] A.C.N.S.A.S., dosar nr. 14.975, vol. 4, ff. 4-15.

i) Acţiuni de arbitraj financiar-valutar;

j) Operaţiuni de supra-facturare şi emiterea de facturi fictive;

k) Alte operaţiuni cu caracter special care se pot finaliza prin încasări în valută convertibilă.

Operaţiunile de la alineatele c, f, g, h, i, j şi k cădeau exclusiv în sarcina Compartimentului A.V.S. din U.M. 0544. Secţiile operative ale U.M. 0544, 0195 şi 0625/C.P., nefiind autorizate să deruleze astfel de operaţiuni, aveau obligaţia de a transmite Compartimentului A.V.S. toate datele şi informaţiile care puteau fi folosite la iniţierea şi derularea acestui tip de operaţiuni.

Avându-se în vedere caracterul special al acţiunilor, ordinul preciza că vor fi selecţionaţi exclusiv ofiţeri cu experienţă, cu o bună pregătire profesională, iar reţeaua informativă utilizată trebuia atent şi permanent verificată prin toate mijloacele disponibile.

Întrucât rolul şi importanţa Compartimentului A.V.S. sunt într-o ascensiune vizibilă, reproducem atribuţiile acestuia, aşa cum erau ele stipulate în actul normativ amintit:

„a) iniţiază, execută şi finalizează operaţiunile proprii, folosind metodele şi mijloacele muncii informativ-operative în ţară şi exterior;

b) coordonează, sprijină şi controlează activitatea ce se desfăşoară pe profil A.V.S.;

c) avizează rapoartele cu propuneri de deschidere şi finalizare a operaţiunilor A.V.S. prezentate spre aprobare conducerii Departamentului Securităţii Statului şi şefului Centrului de Informaţii Externe de către secţiile operative ale U.M. 0544, U.M. 0195 şi Unitatea 0625/C.P.;

d) asigură preluarea, depozitarea temporară în condiţii de securitate şi predarea imediat cu forme legale la B.R.C.E. şi B.N.R.S.R. a sumelor rezultate din operaţiuni A.V.S. care au fost încasate în ţară şi exterior de toate unităţile ce derulează operaţiuni A.V.S.;

e) ţine evidenţa centralizată a tuturor sumelor realizate din operaţiuni A.V.S. a conturilor tranzitorii din ţară şi exterior, precum şi a conturilor speciale, a depozitelor de la B.R.C.E. şi B.N.R.S.R.;

f) execută operaţiuni speciale de arbitraj, convertiri de valută, vindere şi cumpărări de metale şi pietre preţioase şi alte operaţiuni financiar-bancare, prin intermediul B.N.R.S.R. şi B.R.C.E., în baza aprobărilor speciale date de conducerea Departamentului Securităţii Statului;

g) prin posibilităţile proprii şi cu sprijinul secţiilor operative din U.M. 0544 şi al U.M. 0195, execută sarcinile şi măsurile privind: identificarea şi aducerea în ţară a bunurilor de patrimoniu şi a altor valori aparţinând cetăţenilor români, rezultate din succesiuni, precum şi despăgubiri, pensii şi alte drepturi legale;

h) raportează lunar şi la ordin, pe baza extraselor de cont bancare, situaţia executării sarcinilor de încasări valutare, global şi pe fiecare secţie operativă în parte, inclusiv U.M. 0195 şi Unitatea 0625/C.P.”.

S-au păstrat vechile prevederi referitoare la preluarea sumelor prin intermediul cecurilor, precum şi interdicţiile referitoare la preluarea sumelor în numerar. În cazuri excepţionale, preluarea banilor putea fi făcută de către doi ofiţeri sau un ofiţer şi un

„colaborator”, sub tehnică operativă. În străinătate, pentru a preîntâmpina acţiunile serviciilor secrete adverse, preluarea de numerar era permisă numai în sediile reprezentanţelor României: ambasade, consulate, secţii economice, agenţii TAROM, NAVROM, O.N.T. Era interzis cu desăvârşire ca astfel de operaţiuni să se deruleze în hoteluri, restaurante, aeroporturi, gări, sedii ale firmelor străine sau locuri publice.

Sumele preluate în exterior erau aduse în ţară prin curier diplomatic, predate Compartimentului A.V.S. şi depuse în conturile speciale.

În ţară, preluarea de numerar se făcea mai cu seamă în case conspirative, case de întâlniri, dar şi în camere de hotel dotate cu tehnică operativă.

Cu ocazia emiterii acestui ordin a fost adusă în atenţie şi o latură de obicei trecută sub tăcere a activităţii A.V.S.: tendinţa unora dintre persoanele implicate în astfel de acţiuni de a obţine foloase personale din „dorinţa şi credulitatea unor categorii de cetăţeni interesaţi să obţină formele de plecare din ţară”.

Pentru a curma astfel de „tendinţe”, ordinul amintit preciza:

„Orice activitate care ar avea ca obiect favorizarea ilegală a rezolvării cererilor de plecare din ţară a cetăţenilor români, în schimbul plăţii unor sume în lei sau valută, este interzisă. Cazurile de plecări definitive sau temporare din ţară ce prezintă interes informativ-operativ sau valutar, vor fi rezolvate conform ordinelor şi normelor de muncă existente”.

Pentru a preîntâmpina „concurenţa neloială”, toate unităţile centrale şi teritoriale de securitate erau obligate să ia măsuri pentru „identificarea, documentarea şi contracararea activităţii infracţionale” a cetăţenilor români sau străini care se ocupau cu traficul de influenţă în vederea obţinerii aprobărilor necesare pentru emigrarea din România. Pentru a preveni diminuarea „bazinului de recrutare” a viitorilor „clienţi”, trebuia intensificată şi acţiunea de urmărire a cetăţenilor străini veniţi în România, sub diverse acoperiri, cu scopul de a scoate ilegal din ţară diverse persoane ce doreau să emigreze.

O atenţie deosebită era acordată şi identificării agenţilor unor servicii de informaţii occidentale veniţi în România pentru a culege informaţii despre activităţile de obţinere a paşapoartelor şi vizelor de emigrare în schimbul unor sume de bani şi a altor foloase materiale, informaţii ce urmau a fi exploatate „în mod denaturat” pentru declanşarea unor „acţiuni de propagandă duşmănoasă în exterior”.

Persoanele identificate de diverse unităţi de securitate ca având preocupări legate de obţinerea de vize de emigrare şi scoaterea ilegală de cetăţeni români din ţară urmau a fi semnalaţi la U.M. 0544 pentru verificare, evitându-se astfel unele paralelisme şi eventuala deconspirare a unor acţiuni.

Anul 1985 a fost unul al transformărilor pentru U.M. 0625/C.P. Astfel, la 1 februarie 1985, unitatea primeşte indicativul U.M. 0500 – Unitatea Specială pentru Comerţ Exterior, Protocol şi Apărarea Secretului de Stat şi, după cum indică şi denumirea, o serie de atribuţii sporite în domeniul asigurării protecţiei contrainformative a persoanelor din întreprinderile şi instituţiile româneşti care, în urma atribuţiilor de serviciu, intrau în contact cu străinii, precum şi în domeniul asigurării

păstrării secretului de stat. Colonelul Alexandru Ştefan rămâne la conducerea unităţii, iar desfăşurarea de O.V.S. continuă[43]. Totuşi, zilele unităţii erau numărate.

Întrucât se lucra la elaborarea Decretului nr. 408/1985 „privind unele măsuri referitoare la apărarea secretului de stat şi la modul de stabilire a relaţiilor cu străinii" (26 decembrie 1985), D.S.S. îşi adaptează şi el structurile cu sarcini în domeniu la noile reglementări. Ca atare, în 8 noiembrie 1985, Tudor Postelnicu îi adresa lui Nicolae Ceauşescu nota nr. 002118 în care detalia măsurile ce urma a fi luate pentru „aplicarea cu mai multă fermitate a indicaţiilor Dumneavoastră referitoare la apărarea secretului de stat şi la modul de stabilire a relaţiilor cu străinii (care nu trebuie publicate)". Ca urmare a aprobării acestor măsuri de către Nicolae Ceauşescu, U.M. 0500 a fost desfiinţată în 30 noiembrie, fiind înlocuită, cu începere din aceeaşi dată, cu U.M. 0500/A – Serviciul Independent pentru Apărarea Secretului de Stat şi Respectarea Normelor de Protocol. Acest serviciu urma să funcţioneze pe lângă Direcţia a II-a Contrainformaţii în sectoarele economice, şeful serviciului având şi funcţia de locţiitor al şefului Direcţiei a II-a[44].

Totodată, atribuţiile de contrainformaţii în rândul personalului Ministerului Afacerilor Externe, a M.C.C.E.I., a întreprinderilor de comerţ exterior şi a firmelor şi reprezentanţelor comerciale străine, exercitate de U.M. 0500, au trecut în sarcina Serviciului Independent pentru Asigurarea Contrainformativă a M.C.E.C.E.I., B.R.C.E., Direcţiei Generale a Vămilor şi a întreprinderilor de comerţ exterior (U.M. 0650), înfiinţat, de asemenea, în decembrie 1985. Cunoscut şi sub abrevierea S.I.C.E., noul serviciu continuă să desfăşoare O.V.S., dar se află în structura organizatorică a Direcţiei a II-a (U.M. 0617). Locotenent-colonelul Apopei Gheorghe a fost primul şef al acestei structuri, succedat din anul 1986 de colonelul Ionescu Vergiliu[45].

Deşi U.M. 0650 s-a dovedit destul de activă, constituindu-şi pe lângă fiecare inspectorat judeţean al Ministerului de Interne aşa-numitele Grupuri Operative Teritoriale (G.O.T. 0650), ea nu mai este menţionată în mod expres în documentele emise de conducerea D.S.S., în acestea fiind nominalizată doar direcţia tutelară: Direcţia a II-a (U.M. 0617).

Aşadar, data de 30 noiembrie 1985 a însemnat sfârşitul O.V.S. pentru structurile de contraspionaj din subordinea Direcţiei a III-a Contraspionaj. De la această dată, acest gen de operaţiuni a devenit apanajul exclusiv al C.I.E., care îşi vedea astfel înlăturat definitiv vechiul rival în domeniul O.V.S., şi al Direcţiei a II-a Contrainformaţii în sectoare economice.

[43] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 14.975, vol. 4, f. 20.

[44] Vezi Hotărârea Biroului Executiv al Consiliului de Conducere al Departamentului Securităţii Statului din 19 noiembrie 1985 – A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 13.073, vol. 2, f. 121.

[45] În mod eronat, Marius Oprea îl indică pe col. Alexandru Ştefan ca fiind la comanda acestei unităţi până în 1989 – cf. Marius Oprea, *op. cit.*, p. 76.

Operaţiunile valutare speciale la finalul regimului comunist

O nouă şi ultimă reglementare a activităţilor de aport valutar ale Securităţii a venit prin Ordinul şefului D.S.S. nr. 00324 din 1 octombrie 1986[46]. Prin acest ordin rolul central deţinut de C.I.E. în acţiunile valutare era reconfirmat şi chiar consolidat.

Potrivit art. 1 al ordinului, operaţiunile speciale de aport valutar erau definite drept „acele activităţi executate prin metodele şi mijloacele muncii speciale care se iniţiază, derulează şi finalizează de către cadre active sau în cazuri cu totul speciale de cadre în rezervă ale unităţilor Departamentului Securităţii Statului, care au drept scop obţinerea de valută convertibilă sau în lei, fără export de produse sau efort material din partea economiei naţionale".

Operaţiunile speciale de aport valutar puteau fi executate în ţară sau în străinătate de Compartimentul A.V.S., secţiile operative ale U.M. 0544, U.M. 0195 şi U.M. 0617 şi erau considerate finalizate în momentul în care sumele în valută convertibilă sau în lei realizate se aflau evidenţiate în conturile speciale de la B.R.C.E. sau B.N.R.

Şefii secţiilor operative, şeful Compartimentului A.V.S. din cadrul U.M. 0544, şefii U.M. 0195 şi U.M. 0617 răspundeau în mod nemijlocit de iniţierea, executarea şi finalizarea în condiţii de deplină siguranţă, a operaţiunilor speciale de aport valutar, luând măsuri corespunzătoare pentru preîntâmpinarea oricăror riscuri ce ar putea rezulta ca urmare a încălcării normelor muncii informativ-operative în ţară sau exterior sau să se facă speculaţii în exterior referitoare la astfel de preocupări ale serviciilor secrete ale ţării noastre.

Toate acţiunile derulate de secţiile operative ale U.M. 0544, U.M. 0195 şi U.M. 0617 erau realizate, după caz, cu sprijinul Compartimentului A.V.S., care avea dreptul de control asupra întregii activităţii de aport valutar, şi numai după ce se primea acordul şefului Centrului de Informaţii Externe.

Potrivit prevederilor ordinului menţionat, aportul valutar se realiza prin:

„a) Recuperarea, prin mijloacele muncii specifice, a unor cote din comisioanele confidenţiale aprobate de organele competente (Ministerul Comerţului Exterior şi Cooperării Economice Internaţionale) spre a fi plătite unor intermediari străini în cadrul activităţii de comerţ exterior şi cooperare economică internaţională.

b) Obţinerea, după semnarea contractelor, de rabaturi comerciale confidenţiale la contractele de import încheiate de întreprinderile de comerţ exterior româneşti cu firme şi societăţi străine (dacă se apreciază că este cazul, fără forţare de notă).

c) Intermedieri de afaceri comerciale confidenţiale între vânzători şi cumpărători străini.

d) Sprijinirea unor acţiuni de schimbarea destinaţiei, originii şi neutralizarea mărfurilor proprietate a partenerilor străini sau a celor româneşti către exterior, îndeosebi producţie specială.

[46] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 13.073, vol. 2, ff. 89-101.

e) Operaţiuni speciale de aport valutar, prin cercetarea informativă a comercianţilor sau a altor cetăţeni străini care au comis fapte ce nu întrunesc elementele constitutive ale vreunei infracţiuni.
f) Obţinerea unor cote, peste nivelul real al pagubei produse, la plăţile reprezentând despăgubiri acordate unor persoane juridice sau fizice române de către societăţile de asigurare din exterior, în cazul unor cauze civile.
g) Reexportul confidenţial de mărfuri şi produse speciale.
h) Operaţiuni speculative cu valori şi mărfuri de bursă.
i) Operaţiuni cu metale şi pietre preţioase din cele confiscate.
j) Acţiuni de arbitraj financiar-valutare.
k) Operaţiuni de valorificare, în valută convertibilă a unor bunuri confiscate, în conformitate cu prevederile art. 4 din Decretul nr. 382/1982, precum şi a celorlalte acte normative care reglementează regimul juridic al bunurilor provenite din confiscări.
l) Acţiuni de recuperare, prin mijloacele muncii specifice, a unor sume de la deţinătorii ilegali de valută convertibilă.
m) Operaţiuni de import pentru reexport, cu produse prevăzute în nomenclatorul I.C.E. „Dunărea", cu sprijinul, sub îndrumarea şi controlul acesteia, cu aprobarea ministrului secretar de stat şi şef al Departamentului Securităţii Statului şi cu respectarea strictă a prevederilor Ordinului nr. 00300/09.09.1986[47].
n) Identificarea şi finalizarea, prin mijloacele muncii specifice, a unor succesiuni vacante.
o) Alte acţiuni cu caracter special care se pot finaliza prin încasări în valută convertibilă sau în lei".

Orice acţiune de aport valutar se desfăşura numai după întocmirea unui raport special (în două exemplare) şi aprobarea acestuia. Raportul cuprindea următoarele elemente: categoria operaţiunii; sursele folosite (cu nume conspirative); legenda sub care se va acţiona; conţinutul pe scurt al operaţiunii; valoarea cotei A.V.S. preconizată a se încasa la finalizare; modalitatea de plată a cotei A.V.S. şi contul în care se va înregistra în cadrul Băncii Române de Comerţ Exterior. Era interzisă orice operaţiune fără a avea, în

[47] Ordinul şefului D.S.S. nr. 00300 din 9 septembrie 1986 fusese emis „în scopul creşterii eficienţei activităţii Întreprinderii de Comerţ Exterior „Dunărea" şi a unei conlucrări mai concrete cu întreprinderile de comerţ exterior aparţinând diferitelor ministere". De fapt, prin acest ordin se interzicea participarea I.C.E. „Dunărea" la operaţiunile comerciale cu produse agroalimentare, acestea urmând a fi iniţiate prioritar de Ministerul Industriei Alimentare şi Achiziţionării Produselor Agricole, Ministerul Agriculturii şi Ministerul Comerţului Exterior şi Cooperării Economice Internaţionale (M.C.E.C.E.I.). Aceeaşi interdicţie era instituită şi asupra operaţiunilor cu ţiţei şi produse petroliere, acestea urmând a fi iniţiate şi desfăşurate de Ministerul Industriei Petrochimice, M.C.E.C.E.I. şi de Întreprinderea de Comerţ Exterior „Petrolimportexport". Probabil că ordinul a fost emis în urma plângerilor repetate formulate de conducerea acestor ministere cu privire la concurenţa neloială pe care I.C.E. „Dunărea" le-o făcea, din dorinţa de a-şi crea o imagine cât mai favorabilă în faţa conducerii superioare de partid.

prealabil, un cont special la B.R.C.E. verificat şi confirmat de şeful C.I.E. şi preşedintele B.R.C.E.

O.V.S. – comisioane, „amenzi", evaziune fiscală şi spionaj economic

La 1 iunie 1979 sursa „Penu", reprezentant la Bucureşti al firmei vest-germane „Deutsche Extrakt Kaffe", propunea ofiţerilor din U.M. 0625/C.P. o operaţiune bazată pe faptul că I.C.E. „Mercur" beneficia de un preţ preferenţial (85 dolari FOB Anvers per carton) pentru ţigările „Kent". Contractul I.C.E. „Mercur" prevedea un import de 70.000 cartoane/an, însă Ministerul Comerţului Exterior şi Cooperării Economice Internaţionale estima că necesarul pieţei interne se cifra la 30-40.000 de cartoane. Ca urmare, a aprobat ca diferenţa să fie reexportată în Olanda prin societatea mixtă româno-elveţiană „Trawe S.A." – Geneva, la un preţ de cca 104 dolari cartonul.

Din realizarea acestei operaţiuni, prin re-exportarea a 40.000 cartoane, I.C.E. „Mercur" a realizat un beneficiu net de 8 dolari per carton (320.000 dolari), iar societatea mixtă „Trawe S.A.", 3 dolari per carton, din care 50% (60.000 dolari) revenea părţii române. În plus, sursa „Penu" a obţinut de la cumpărătorul olandez, pentru serviciile sale de intermediere, 3 dolari per carton (respectiv 120.000 dolari)[48], sumă care a fost virată în contul tranzitoriu de la B.R.C.E. nr. 47214338-300-6/CP/DEP 46.

Aceeaşi sursă „Penu" a găsit soluţia de valorificare a 235 tone de ceai importat din Vietnam în valoare de cca 233.000 dolari. Cantitatea respectivă provenea dintr-un lot de 400 de tone livrat în cadrul acordurilor de clearing dintre România şi Vietnam şi reprezenta disponibilul rămas după acoperirea consumului intern. Întrucât I.C.E. „Mercur" era în căutarea unui cumpărător, purtând tratative cu firme din Anglia şi R.F.G., sursa „Penu" a reuşit să obţină de la firma al cărei reprezentant era în România cumpărarea ceaiului la preţul maxim al pieţei, obţinând chiar un comision de 4.660 dolari pentru „strădania" de a găsi marfa respectivă.

În anul 1980, Securitatea l-a reţinut pe Valentin Budu, cetăţean român, reprezentant la Bucureşti al firmei I.W.K. din R.F.G., suspectat de activitate de spionaj. În urma anchetei desfăşurate de Direcţia de Cercetări Penale a D.S.S., în sarcina reprezentantului român nu au fost reţinute infracţiuni contra securităţii statului, astfel încât organele de securitate şi-au declinat competenţa în favoarea organelor de procuratură ale Sectorului 2, care au trimis cazul în instanţă. În aceste circumstanţe, sursele Securităţii cu numele conspirativ „Marga" şi „Diaconu" l-au contactat pe patronul firmei I.W.K. şi i-au prezentat posibilitatea ca numele firmei să nu apară în proces, dacă acesta ar fi de acord cu plata sumei de 80.000 D.M.W., necesară, chipurile, pentru sensibilizarea unor persoane din aparatul justiţiei.

Patronul firmei, preocupat de imaginea publică şi temându-se ca implicarea într-un proces să nu afecteze afacerile pe care le derula în România, a fost de acord cu această propunere şi a virat respectiva sumă în contul O.V.S. de la B.R.C.E. Totodată, în discuţiile cu cele două surse, patronul firmei s-a interesat de posibilitatea de a-i uşura situaţia lui Budu Valentin.

[48] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 14.975, vol. 1, f. 391.

Întrucât în primă instanţă Judecătoria Sectorului 2 a reţinut în sarcina angajatului firmei I.W.K. infracţiunea de luare de mită, hotărând condamnarea sa la 4 ani de închisoare cu drept de recurs, sursele Securităţii au fost instruite să-l contacteze din nou pe patron. Acţiunea, propusă de col. Alexandru Ştefan, a fost aprobată de gen.-mr. Stamatoiu Aristotel, şeful Direcţiei a III-a, şi de col. Vasile Gheorghe, şeful Direcţiei a VI-a Cercetări Penale, apreciindu-se că inculpatul „nu a produs pagube economiei naţionale, nu a cules şi transmis date şi informaţii".

În timpul discuţiilor iniţiate de surse, i s-a sugerat patronului firmei că, în schimbul virării sumei de 150.000 D.M.W., în urma recursului la Tribunalul municipiului Bucureşti, inculpatul ar putea beneficia de o „uşurare" a situaţiei juridice, suma respectivă urmând să acopere şi unele „prejudicii" cauzate de activitatea acestuia. Patronul german s-a declarat de acord cu acest aranjament, astfel că cele 150.000 D.M.W. au fost virate în contul O.V.S.[49]

În aprilie 1980 firma britanică „Imperial Chemical Industries" (I.C.I.) purta tratative cu I.C.E. Romagrimex pentru vânzarea a cca două milioane doze de „Estrumate" (un produs care mărea fertilitatea la animale. Întrucât valoarea contractului se ridica la cca cinci milioane de dolari S.U.A., iar Ministerul Agriculturii şi Industriei Alimentare nu dispunea de valuta respectivă, reprezentantul I.C.I. din Bucureşti, Colin Porter, la sugestia unei surse a Securităţii, a găsit o cale de rezolvare prin I.C.E. „Terra", ca afacerea să se realizeze în ruble.

Partea română, sub pretextul că efectuarea tranzacţiei în ruble implică operaţiuni suplimentare, a solicitat firmei I.C.I. un comision de 5%, plătibil în dolari sau lire sterline[50]. Solicitarea a fost acceptată şi banii viraţi în cont.

În septembrie 1980, o sursă a U.M. 0625/C.P., angajată a reprezentanţei din Bucureşti a firmei americane „Moody International", obţinuse informaţia că unele firme din S.U.A. se află în căutarea unor soluţii de a depune o parte din veniturile realizate în alte ţări, pentru a diminua impozitele ridicate percepute de fiscul american. Oamenii de afaceri americani îşi exprimaseră disponibilitatea de a depune la B.R.C.E. importante sume în valută, dacă ar fi posibil să obţină acte din care să rezulte că aceste sume au fost cheltuite în România.

Din verificările efectuate de ofiţerii unităţii a reieşit că obţinerea unor astfel de documente era posibilă, sub pretextul prestării unor servicii de către „Publicom", Întreprinderea de Târguri şi Expoziţii, O.N.T. etc.

Pentru a da un plus de credibilitate acestor documente, sursa Securităţii a fost instruită să apeleze într-adevăr la unele servicii pe care întreprinderile menţionate, dar costurile pe facturile înaintate firmelor urmau a fi majorate în raport cu interesele acestora.

Operaţiunea a fost aprobată personal de şeful D.S.S., Tudor Postelnicu, şi a început să se deruleze din 29 septembrie 1980, dar nu am identificat date cu privire la volumul comisioanelor percepute de sursa Securităţii.

Tot dorinţa unor parteneri externi de a eluda anumite prevederi ale legislaţiei din ţara de origine sau a celei din anumite spaţii economice s-a aflat şi la originea

[49] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 14.975, vol. 1, f. 304.
[50] *Ibidem*, ff. 253-255.

operaţiunii iniţiate în aprilie 1981 cu un om de afaceri italian. Acesta, aflat în România ca reprezentant al firmei „La Puntimatic”, care cumpăra produse ale industriei siderurgice româneşti, a confiat unei surse a Securităţii faptul că era în căutarea unor soluţii pentru a ocoli unele bariere impuse de Piaţa Comună care îi limitau volumul tranzacţiilor şi, implicit, profiturile.

Prin reţeaua informativă, ofiţerul acoperit „Barbu” şi prin contactarea legendată, italianul a fost încurajat în tatonările sale, sugerându-i-se că, pe lângă mărirea volumului de afaceri al firmei, ar putea realiza importante câştiguri personale printr-o colaborare confidenţială cu partea română.

Pentru realizarea intenţiilor sale, cetăţeanul italian a fost sfătuit să cumpere firma „Qinshin Enterpresis Limited” (Q.E.L.), înregistrată în oraşul liber Hong Kong şi să facă apoi demersurile necesare pentru a deschide la Bucureşti un birou de reprezentanţă. Acest birou urma să înlocuiască reprezentanţa grupului de firme italiene „La Puntimatic”, pe care respectivul italian le coordona în calitate de co-proprietar şi director.

În acest mod puteau fi ocolite o serie de bariere impuse în Piaţa Comună, cetăţeanul italian obţinând o mărire a volumului şi varietăţii produselor pe care le cumpăra din România şi având posibilitatea de a iniţia operaţiuni de compensaţii, cooperări, finanţări pe terţe pieţe. În acest sens, omul de afaceri şi-a deschis şi un cont operativ la B.R.C.E.

Fiind sprijinit în toate demersurile sale de ofiţerul acoperit „Barbu”, comerciantul italian a consimţit ca o parte din câştigurile realizate să le împartă cu partea română. În acest sens, a fost încheiat un protocol confidenţial, partea română fiind reprezentată de un ofiţer al U.M. 0625/C.P., prezentat sub numele de „Dan Călinescu” şi legendat ca fiind jurist la Consiliul de Miniştri, cu atribuţii pe linia avizării funcţionării reprezentanţelor străine în ţara noastră. Pentru a evita eventuale eschivări ale partenerului italian, toate operaţiunile comerciale şi financiare urmau a fi realizate prin B.R.C.E. de către ofiţerul acoperit „Barbu”, acesta fiind angajat la reprezentanţa Q.E.L. din Bucureşti.

Fără a depista în arhive indicii clare asupra volumului comisioanelor încasate de U.M. 0625/C.P., acestea pot fi apreciate pentru primul an de funcţionare a aranjamentului ca fiind cifrate undeva la 3-400.000 de dolari[51]. Pentru evaluarea amplorii acţiunii, trebuie precizat faptul că reprezentanţa Q.E.L. a funcţionat până la 31 decembrie 1986.

În septembrie 1982 U.M. 0625/C.P. obţinuse informaţii din partea unei surse externe că firma Bayer A.G. Leverkusen din R.F.G. era dispusă să ofere un comision de 9% la volumul sumei de 4.145.777 D.M., care era datorată de ICE CHIMIMPORT, din contracte derulate în perioada 1980-1981.

Ofiţerii unităţii au verificat la B.R.C.E., prin două surse de care dispuneau în interiorul băncii, situaţia acestor sume datorate. Informaţiile obţinute indicau faptul că, deja, aceste sume erau planificate pentru a fi plătite prioritar în perioada următoare.

[51] Idem, vol. 8, f. 50.

Sursa externă a fost contactată şi instruită să contacteze firma vest-germană pentru a comunica faptul că, prin posibilităţile de care dispune, a reuşit să urgenteze plata datoriei în cauză, eşalonată în opt rate, contra comisionului stabilit.

Ca urmare, în contul O.V.S. a fost virată suma de 373.119 D.M., reprezentând comisionul de 9%. Sursele „Alexe" şi „Mihnea", din interiorul B.R.C.E., au fost recompensate cu 2.000, respectiv 1.500 de lei[52].

Nu am identificat informaţii despre modul în care a fost recompensat cetăţeanul străin care a furnizat informaţia primară asupra disponibilităţii firmei germane de a oferi comisionul respectiv.

Din gama de activităţi generatoare de valută nu lipseau nici mici escrocherii legate de acordarea vizelor de emigrare, în afară de cele acordate în cadrul acordurilor secrete încheiate cu Israelul şi R.F.G. Edificator în acest sens este un raport al conducerii U.M. 0625/C.P. din 9 ianuarie 1984:

„Sursa «Dobre» a fost rugată de numita Dan Mirela să o sprijine în obţinerea unei vize pentru a pleca definitiv din ţară în Anglia. Verificând, am stabilit că Comisia de vize şi paşapoarte îi aprobase cererea pe care o depusese în acest sens.

Pentru «sprijinul» acordat, rudele din străinătate ale celei în cauză au virat suma de 10.000 Sfr. în cont tranzitoriu C.P."[53].

În ianuarie 1987 U.M. 0650 obţinea aprobarea gen. col. Vlad Iulian pentru iniţierea acţiunii de aport valutar „Manfred". Această acţiune avea la bază o informaţie obţinută de sursa „Mihnea" cu privire la disponibilitatea unui cetăţean străin, „Manfred", de a ceda o cotă de 10% din comisioanele care i se plăteau de statul român în schimbul încasării acestora *cash*, la ghişeu, de la B.R.C.E. „Manfred" era folosit şi plătit de statul român pentru intermedierea unor tranzacţii ale întreprinderilor de comerţ exterior „Industrialexportimport", „Electroexportimport", „Uzinexportimport" cu firmele italiene „La Nationale", „Eurocar", „Balzer", „Cerpeli" şi „Cio-Due".

Sub pretextul acordării de sprijin pentru încasarea comisionului în numerar, sursa „Mihnea", sprijinită de sursa „Coca", a convenit cu „Manfred" ca procentul de 10% (150.000 $) să fie virat la B.R.C.E., în contul tranzitoriu 4721423300-1/VB[54].

Pentru obţinerea unor comisioane de la firmele occidentale, sursele şi ofiţerii angrenaţi în astfel de operaţiuni se prevalau şi de necunoaşterea de către reprezentanţii acestora a realităţilor din sistemul economic românesc. Astfel, erau invocate unele cheltuieli absolut normale în sistemul economic capitalist, marcat de o acerbă concurenţă, dar care erau cvasi-inexistente în sistemul economiei planificate. Un exemplu în acest sens îl reprezintă acţiunea „Akopol", derulată de U.M. 0650 în februarie 1987.

Acţiunea a plecat de la faptul că, până în anul 1986, ICE „Prodexport" importa de la firma suedeză „Oljefabriker Karlshamms" unt de cacao pentru industria de ciocolată din România. În toamna anului 1986, suedezii au propus înlocuirea untului de cacao cu o grăsime vegetală hidrogenată, denumită „Akopol", cu caracteristici similare, folosită pe plan internaţional pentru fabricarea ciocolatei. Partea română a acceptat

[52] Idem, vol. 1, f. 92.
[53] Idem, vol. 3, f. 3.
[54] Idem, vol. 8, f. 37.

propunerea, încheind un contract pentru importul a 470 tone „Akopol”, în valoare de 7.000.000 coroane suedeze.

După semnarea contractului, sursa „Sandu”, din legătura U.M. 0650, a negociat cu reprezentanţii firmei suedeze, ridicând problema cheltuielilor de promovare a noului produs pe piaţa românească. În urma discuţiilor, suedezii s-au declarat de acord să suporte ei aceste presupuse cheltuieli, estimate de partea română la 2% din valoarea contractului[55]. Ca urmare, firma suedeză a remis B.R.C.E. un cec în valoare de 139.950 coroane suedeze[56].

Arsenalul de mijloace şi metode folosite de Securitate pentru obţinerea unor sume în valută nu se limita doar la cele amintite anterior, specifice mai degrabă unor oameni de afaceri incorecţi, ci cuprindea şi operaţiuni specifice serviciilor de informaţii.

În acest sens, poate fi menţionată o operaţiune derulată în 1987 în cadrul programului „Mercur”, derulat de Direcţia a II-a Contrainformaţii economice. Concret, prin „măsurile speciale de control” a negocierilor derulate de I.C.E. „Mineralexportimport” cu mai multe firme occidentale (unele cu reprezentanţe la Bucureşti) pentru achiziţionarea unor blocuri carbonice necesare furnalului nr. 6 de la Combinatul Siderurgic Galaţi, s-a conturat posibilitatea unei operaţiuni valutare speciale.

Mai exact, pe baza datelor cu privire la posibilităţile de reducere a preţului de ofertă de către fiecare firmă concurentă, obţinute de Securitate prin măsuri specifice, a fost iniţiat un joc operativ vizând dezinformarea firmelor aflate în competiţie în scopul încheierii unui contract avantajos părţii române.

În competiţie pentru realizarea importului respectiv se înscrisese şi firma vest-germană „Sigri”, reprezentată în această afacere de oficiul din Bucureşti al firmei elveţiene „Imkometal”. După primele runde de negocieri, pe baza unor analize comparative, partea română a avizat tehnic şi comercial numai firma „Sigri” din R.F.G. În această situaţie, prin sursa „Elena”, s-a acţionat asupra delegaţiei firmei „Sigri”, plasându-se informaţia „confidenţială” că toate firmele au rămas în competiţie şi trebuie să scadă preţul de ofertă la limita solicitată de partea română (convenită anterior cu sursa „Popa”, care ocupa o funcţie de conducere la I.C.E. „Mineralimportexport”).

Întrucât ofiţerii de securitate intraseră în posesia unor date referitoare la calculaţia internă a preţului întocmită de firma „Sigri”, beneficiul prevăzut, precum şi cu privire la comisionul ce urma a fi perceput de firma „Imkometal” pentru derularea afacerii, au fost declanşate negocieri dure cu partea vest-germană. Deţinând atuurile menţionate, partea română a reuşit să obţină, în final o reducere a preţului de ofertă cu 3.000.000 D.M.W.

În plus, sub pretextul acordării contractului de import în mod „preferenţial” firmei „Sigri”, sursele Securităţii au negociat şi acordarea unui comision în valoare de 40.000 dolari, sumă considerată aport valutar special.

[55] Este posibil ca suedezii să fi ştiut foarte bine că astfel de cheltuieli, într-o economie planificată, erau inexistente, dar să fi acceptat să se lase „jumuliţi” pentru a putea încheia şi derula respectivul contract.
[56] *Ibidem*, f. 46.

Un mecanism mai complex a fost gândit şi în cazul operaţiunii „Lira 2", derulată în colaborare de U.M. 0544, U.M. 0107 şi U.M. 0650 în prima parte a anului 1987. La acea vreme, societatea „ARCOM" avea nevoie pentru plata salariilor muncitorilor care lucrau pe şantierele sale din Egipt de suma de 3.000.000 lire egiptene. Întrucât B.R.C.E. nu putea transfera echivalentul în dolari al acestei sume la paritatea de 1 dolar S.U.A. – 1,373 lire egiptene, M.C.E.C.E.I. a aprobat ca o parte din exportul de ciment realizat de I.C.E. Vitrocim-Forexim, prin firmele „Crescent", din Cipru, şi „Al Ghanin and Al Qoutub" să fie plătite direct în Egipt, la dispoziţia ARCOM, la o paritate îmbunătăţită de 1 dolar S.U.A. – 1,50 lire egiptene.

În urma măsurilor specifice întreprinse ulterior perfectării operaţiunii, cele două firme au fost determinate să accepte plata unei bonificaţii bancare confidenţiale de circa 0,30 lire egiptene pentru fiecare dolar S.U.A., ceea ce, la nivelul sumei necesitată de ARCOM, reprezenta circa 200.000 dolari S.U.A.

Acţiunea a fost derulată prin sursele „Mecena" şi „Albu", în trei tranşe, primele două în valoare de câte 80.000 dolari, iar ultima în valoare de 40.000 dolari. Sumele au fost încasate prin transfer bancar în contul special nr. 47.21.427.300 – 2 de la B.R.C.E.[57]

Operaţiunile de supra-facturare nu lipseau nici ele din portofoliul de afaceri al Securităţii. Astfel, în 1987 a fost iniţiată operaţiunea „Factura", care consta în recuperarea unei părţi a comisionului pe care o importantă firmă suedeză de mobilier îl acorda I.C.E. „Tehnoforestexport". Exportul anual de mobilier românesc către respectiva firmă se cifra la cca 20 milioane dolari S.U.A., iar unele loturi de mobilier erau suprafacturate, în baza unui protocol prin care partea suedeză se obliga să plătească, eşalonat, un comision confidenţial de 0,50% din valoarea totală a suprafacturărilor. Suma obţinută în plus prin suprafacturare era evidenţiată separat în contabilitatea I.C.E. „Tehnoforestexport", iar aceasta transfera, periodic, echivalentul a 0,25% în contul special A.V.S. O imagine asupra dimensiunii suprafacturării poate fi obţinută din faptul că aportul valutar anual era estimat la circa 200.000 dolari S.U.A.

Concluzii

Operaţiunile valutare speciale efectuate de Securitate au reprezentat, fără îndoială, nu doar un capitol foarte puţin cunoscut al activităţii acestei instituţii, ci şi unul extrem de controversat şi cu numeroase consecinţe în perioada de după dispariţia regimului comunist.

Una dintre primele diatribe la adresa acestei activităţi a venit, oarecum paradoxal, chiar de la fostul şef la D.S.S., Iulian Vlad. Acesta, într-o declaraţie formulată în 31 martie 1990, pe când se afla în închisoare, şi ulterior retractată, menţiona:

„Multe prejudicii i s-au adus muncii de securitate, prestigiului instituţiei şi chiar bunului renume al ţării de către aşa-zisa activitate de aport valutar pe care o realizau cu prioritate unităţile externe U.M. 0544 şi U.M. 0195, precum şi U.M. 0650 din Securitatea internă. În afară de faptul că sumele respective de cele mai multe ori reprezentau o câtime din preţul de vânzare a mărfurilor şi pe care statul oricum le-ar fi încasat în condiţiile unor negocieri corecte, ofiţerii de securitate trebuiau să intre în tot

[57] *Ibidem*, f. 376.

felul de combinaţii cu străinii, nu de puţine ori compromiţătoare, iar controlul activităţii lor şi al valutei nu era sigur. Tot atât de rău era şi faptul că unităţile respective fuseseră într-o bună măsură deturnate de la misiunile pentru care au fost create şi care erau utile ţării.

Cu toate încercările pe care le-am făcut de a scoate din preocupările Securităţii această sarcină sau măcar de a o reduce substanţial, nu am reuşit. Dimpotrivă, Postelnicu a ridicat-o la rangul de atribuţie prioritară pentru îndeplinirea căreia trebuia să-şi aducă contribuţia întregul aparat”[58].

Făcând abstracţie de împrejurările în care au fost formulate aceste aprecieri, considerăm că, în mare parte[59], acestea sunt corecte. În opinia noastră, răul făcut de acest tip de operaţiuni poate fi cuantificat pe două paliere: deteriorarea imaginii mediului de afaceri din România în anii ’80, când, practic, „sursele” Securităţii dijmuiau aproape orice afacere, solicitând fel de fel de „comisioane” pentru a-şi îndeplini atribuţiile de serviciu, şi contribuţia esenţială a acestor practici şi a oamenilor respectivi la explozia corupţiei în România post-decembristă.

Fără îndoială că o preocupare a conducerii Securităţii pentru o salvare a aparenţelor a existat, dar, trebuie spus, rezultatele au fost minime. O dovadă în acest sens o reprezintă o rezoluţie pusă de şeful compartimentului A.V.S. din U.M. 0544, maiorul Eftimie Gelu, pe raportul privind iniţierea acţiunii „Murmansk”, din 12 februarie 1988:

„Propunem a se aproba, dar să se manifeste multă grijă, deoarece problema de aport valutar va fi tratată de aceiaşi persoană care a încheiat şi contractul, putându-se acredita ideea, faţă de partener, a «coruptibilităţii» unor persoane române din reţeaua de comerţ exterior. Ar fi de dorit să se interpună, sub o legendă plauzibilă, o altă persoană”[60].

Cât de „plauzibile” erau aceste legende, chiar şi atunci când erau folosite, pentru oameni de afaceri cu experienţă sau pentru firmele mari din a căror organigramă nu lipseau (şi nu lipsesc!) departamente proprii de protecţie a informaţiilor şi de verificare contrainformativă a angajaţilor? Fără îndoială că, în multe cazuri, gradul de corupţie şi de coruptibilitate a angajaţilor din comerţul exterior sau din sistemul bancar românesc era perceput la adevărata sa dimensiune de către partenerii externi.

De asemenea, nici implicarea serviciilor secrete româneşti în multe din acţiunile valutare speciale nu mai reprezenta o taină pentru omologii din străinătate, cel mai bun exemplu în acest sens fiind cel al acordurilor secrete de emigrare a minoritarilor de etnie germană şi evreiască[61].

---

[58] Documentul este publicat de Cristian Troncotă, *Duplicitarii. O istorie a Serviciilor de Informaţii şi Securitate ale regimului comunist din România*, Bucureşti, Editura Elion, 2003, pp. 218-219.

[59] Avem unele rezerve asupra faptului că unele sume ar fi intrat „oricum” în bugetul statului, în urma unor „negocieri corecte”.

[60] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 14.975, vol. 9, f. 24.

[61] Florian Banu, Luminiţa Banu, Florica Dobre, Laura Stancu (eds.), *Acţiunea „Recuperarea”. Securitatea şi emigrarea germanilor din România (1962-1989)*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2011, *passim*.

Pe de altă parte, implicarea unor persoane din sistemul comerţului exterior şi din cel financiar, precum şi a unor ofiţeri de securitate în operaţiuni valutare mai mult sau mai puţin ilicite a dus, în timp, la o adevărată specializare a acestora şi la crearea unei vaste reţele de relaţii speciale, atât în ţară, cât şi în străinătate. Aceste reţele au acţionat la adevăratul lor potenţial după prăbuşirea regimului comunist, când restricţiile şi controlul centralizat au dispărut.

Rezultatele concrete nu au întârziat să apară, înregistrându-se, în perioada post-decembristă, o adevărată explozie de afaceri dubioase, crahuri bancare mai mult sau mai puţin simulate, contrabandă şi trafic de produse speciale, toate materializate în emergenţa unor averi fabuloase a unei clase de îmbogăţiţi „de tranziție”, cu puternice conexiuni în lumea politică.

Deşi aceste probleme au fost abordate în presă, dar şi în volume de sine stătătoare, cel mai adesea pe un ton violent, adesea melodramatic, fostele cadre ale Securităţii fiind acuzate de toate relele sistemului capitalist pe cale de re-construire, o abordare *sine ira et studio* a problemei ne face să afirmăm, aidoma lui Stalin când vorbea de reconfigurarea Europei postbelice, că altfel nici nu putea fi. La o analiză rece a contextului imediat post-revoluţionar, reiese cu pregnanţă faptul că aceşti oameni nu puteau să nu se folosească de cunoştinţele lor tehnice şi de contactele personale de care dispuneau pentru a trage „un ce folos”, după expresia conului Leonida!

În împrejurările tulburi în care se năştea un sistem bazat, în primul rând, pe maximizarea profitului, erau dispuşi foştii ofiţeri de securitate şi oamenii lor din economia naţională să facă, de bunăvoie, un pas în spate? Neobligaţi de voinţa politică, îşi permiteau ei să abandoneze poziţiile privilegiate de putere pe care le deţineau, lăsând oportunităţile de afaceri la îndemâna altor persoane şi, eventual, să se pună la dispoziţia justiţiei pentru a fi judecaţi pentru ce au făcut, bun sau rău? Credem că răspunsul vine de la sine, nefiind în firea omului să renunţe la privilegii şi putere (politică, financiară, economică) fără a fi constrâns de un factor exterior.

Pe de altă parte, nu trebuie să credem că serviciile de informaţii ale regimului comunist, odată reformate şi intrate în regulile regimului democratic, au abandonat practicile de tip O.V.S. De altfel, deşi opinia publică se inflamează, în general, când vine vorba de implicarea serviciilor secrete în lumea afacerilor, specialiştii domeniului ştiu foarte bine că nu există, practic, un astfel de serviciu care să nu deţină firme de acoperire[62], să nu efectueze tranzacţii bursiere sau să nu se implice în traficul internaţional cu diverse produse speciale.

În ceea ce priveşte actualele servicii de informaţii ale României, este suficient să amintim faptul că, potrivit art. 21, al. 1 din Legea nr. 1/1998 privind organizarea şi funcţionarea Serviciului de Informaţii Externe, cu modificările şi adăugirile ulterioare, „fondurile necesare pentru desfăşurarea activităţii Serviciului de Informaţii Externe se asigură de la bugetul de stat şi din surse extrabugetare”. Aliniatul 11 al aceluiaşi articol

[62] Tradiția firmelor de „import-export” ca acoperire pentru serviciile de informații pare a fi fost inaugurată în 1910 de Sir Mansfield Cumming, care a creat pentru proaspăt înființatul MI6 o adresă de acoperire: „Messrs Rasen, Falcon Ltd., Box 400, General Post Office, London” – firmă de expediții și export – Keith Jeffery, *MI6. The History of the Secret Intelligence Service. 1909-1949*, London-Berlin-New-York-Sydney, Bloomsbury, 2011, p. 17.

aduce şi lămuririle necesare: „Serviciul de Informaţii Externe primeşte şi administrează bunuri proprietate publică şi privată a statului, putând să le închirieze în funcţie de regimul lor juridic, reţinând o cotă parte de 50% din valoarea chiriei, şi desfăşoară, în condiţiile legii, activităţi cu caracter economic. Veniturile astfel obţinute vor fi utilizate integral pentru finanţarea cheltuielilor materiale şi de capital, iar disponibilul rămas la sfârşitul anului va fi reportat în anul următor şi va fi folosit cu aceiaşi destinaţie”.

Cum se împacă aceste prevederi cu cele ale art. 9, al. 2 („activitatea Serviciului de Informaţii Externe are caracter de secret de stat”), ale art. 10, al. 2 („sursele de informare, metodele şi mijloacele de muncă nu pot fi dezvăluite faţă de nimeni şi în nici o împrejurare”) şi ale art. 19, al. 1 („Personalul Serviciului de Informaţii Externe îşi desfăşoară activitatea deschis sau acoperit, în raport cu nevoile de realizare a siguranţei naţionale”)?

Dacă Securitatea efectua O.V.S. în condiţiile unei economii etatizate, cu o planificare riguroasă, cum se descurcă azi serviciile de informaţii într-o economie bazată pe competiţie, unde concurenţa este acerbă iar regulile pieţei sunt nemiloase? Cine veghează asupra unor posibile conflicte de interese, cum ar fi, de exemplu, dacă nu cumva o entitate economică a unui astfel de serviciu nu-și elimină concurenții, folosindu-se de ofițeri acoperiți infiltrați sau de informațiile confidențiale obținute prin mijloace specifice? Cine împiedică o astfel de entitate să „sufle” contractele rivalilor, dispunând de surse recrutate dintre angajaţii respectivilor rivali, surse care „nu pot fi dezvăluite faţă de nimeni şi în nici o împrejurare”? Cum îşi exercită atribuțiile instituțiile de control economico-financiar, precum Garda Financiară sau Curtea de Conturi, în condiţiile în care „activitatea Serviciului de Informaţii Externe are caracter de secret de stat”?

Aşadar, operațiunile valutare ale Securității, fără a reprezenta nişte practici exotice pentru un serviciu secret, au produs iritare în rândul conducerii multor unități economice, prin concurenţa neloială a unor întreprinderi de tip I.C.E. „Dunărea” şi prin imixtiunea ofițerilor specializați. Totodată, sumele în valută obţinute nu au justificat, în opinia noastră, deteriorarea accentuată a imaginii mediului de afaceri, tot mai mulţi parteneri externi fiind convinşi că în România nu poţi face afaceri decât în schimbul unor „comisioane” oferite persoanelor aflate în funcţii-cheie. În plus, apetitul pentru sumele uriaşe de valută pe care le mânuiau a creat în rândul ofițerilor de securitate suficiente semne de întrebare cu privire la posibilitatea recrutării acestora de către adversari.

După 1990 această percepţie a fost translată asupra tuturor contractelor cu statul român şi asupra operaţiunilor de privatizare, cu deosebirea majoră că, de această dată, „comisioanele” acordate în schimbul contractelor oneroase au ajuns integral în buzunare private, iar statul s-a ales doar cu pagube incomensurabile.

Se dovedeşte astfel, încă o dată, că istoria, dincolo de aparentele „ruperi de ritm”, se construieşte pe permanenţe, pe continuităţi, pe o evoluţie a „duratei lungi”. Aşa se explică şi faptul că Securitatea, o instituţie funciar anti-capitalistă şi anti-imperialistă, a fost cea care a generat şi a format, încă înainte de prăbuşirea regimului comunist, o nouă generaţie de „capitalişti”, pe deplin capabilă să preia controlul asupra mecanismelor economiei planificate şi să le restructureze (în folos propriu, cum altfel?) spre economia de piaţă.

În 1990, când puţini români (mai) ştiau ce este acela un cont sau un cec bancar, un grup restrâns de ofiţeri de securitate şi sursele lor din întreprinderile de comerţ exterior şi din sistemul bancar dispuneau de o cunoaştere rafinată a tuturor mecanismelor economico-financiare şi a tuturor „jongleriilor" permise sau tolerate de „piaţa liberă". Firmele *off-shore*, „spălarea de bani", supra-facturarea, „comisioanele confidenţiale", returnarea TVA erau lucruri mai mult decât familiare pentru aceşti noi „oameni de afaceri". Rezultatele activităţii acestora nu au întârziat să apară şi ele sunt vizibile până astăzi[63]. Altfel nici nu putea fi!

[63] Încercările presei şi ale altor persoane de a dezlega misterul operaţiunilor valutare ale Securităţii au eşuat constant, fiind, din start, dirijate pe piste false. Astfel, după 1990 au fost publicate în presă nenumărate articole, care de care mai senzaţionale, despre aşa-numitele conturi ale lui Ceauşescu – Bogdan Coste, *Banii lui Ceauşescu există!,* în „România Liberă", 16 iulie 1992; Mircea Florin Şandru, *Conturile lui Ceauşescu există!* în „Tineretul liber", 16 iulie 1992; Liviu Turcu, *Banii lui Ceauşescu în mâna mafiei politice,* în „Evenimentul Zilei", 8 septembrie 1992, idem, *Este deconspirat primul cont secret al lui Ceauşescu, contul 567-273-60 M*, în *loc. cit.*, 17, 18 şi 19 septembrie 1992; idem, *Domnul Mişu Negriţoiu a lucrat ca ofiţer al serviciului de informaţii externe, al serviciului de contraspionaj extern şi al Direcţiei de contraspionaj economic,* în *loc. cit.*, 13 ianuarie 1993; Petre Mihai Băcanu, *Conturile Securităţii,* în „România Liberă", 6 august 1994; idem, *Conturile O.V. 78,* în *loc. cit.*, 9 august 1994, idem, *Lista conturilor Securităţii*, în *loc. cit.*, 10, 11, 12 august 1994; Bogdan Ficeac, *Conturile Securităţii*, în „România Liberă", 19 februarie 1996; Şerban Stoica, *Potrivit unui comentariu difuzat de BBC, Ceauşescu a depus în băncile elveţiene aur în valoare de 300 milioane de dolari*, în „Evenimentul Zilei", 13 noiembrie 1996. În ciuda trecerii timpului, publicul nu a aflat mare lucru despre mecanismele reale folosite în operaţiunile valutare speciale, interesul fiind focalizat tot spre celebrele conturi. O dovadă în acest sens este şi faptul că anunţul făcut de Mircea Ursache, preşedintele Autorităţii pentru Valorificarea Activelor Statului (AVAS), în septembrie 2009, că va desecretiza arhivele fostei Bănci Române de Comerţ Exterior, denumită de presă „banca Securităţii şi a P.C.R.", a stârnit un acut interes – Ondine Gherghuţ, *Conturile Securităţii vor fi desecretizate*, în „România Liberă", 23 septembrie 2009.

Alina **ILINCA**
Liviu Marius **BEJENARU**

REGIZORII DE CULISE. ŞEFII SERVICIULUI „D" (DEZINFORMARE) DIN CADRUL SECURITĂȚII

SECRET PLANS.
THE LEADERS OF THE SECURITATE'S "D" SERVICE FOR MISINFORMING

Performed since ancient times and known in literature as "deception action" or "dezinformatzia" (word of Russian origins), the action of misinforming implies the publication of false news, which will serve as psychological bait. The present paper outlines the misinforming actions initiated by the Securitate's Service "D" in Western countries during the communist regime, putting emphasize on the biographies of the leaders. Although at the beginning the actions of misinforming were relatively successful, the requirements of the communist regime that the officers of "D" Service should carry out the tasks as "professional revolutionaries in a particular field" and supporters of the Party policy, led to the endangerment of misinforming actions and the unveiling of the agents sent abroad, resulting in ineffective actions.

Etichete: dezinformare, regim comunist, Securitate, Serviciul „D", şefii Serviciului „D".
Keywords: misinforming, communist regime, Securitate, Service "D", the leaders of the Service "D"

În timpul Războiului Rece, conflictul politic dintre regimurile comuniste şi cele democratice a îmbrăcat diferite forme, cea mai răspândită fiind culegerea de informaţii despre partea adversă. Totuşi, după cum afirma defectorul Ladislav Bittman, care în intervalul 1954-1968 a lucrat în Departamentul 8 (Dezinformare) din cadrul serviciului de securitate cehoslovac, fiind şi adjunct al acestui departament pentru o perioadă de doi ani (1964-1966), „mulţi nu-şi dau seama că activităţile de spionaj includ nu numai culegerea de informaţii secrete, ci şi răspândirea unor informaţii false sau a unor informaţii pe jumătate adevărate, menite să inducă în eroare şi să deruteze pe duşman"[1].

Ca parte a activităţii de informaţii, noţiunea de dezinformare, cunoscută în literatura de specialitate sub denumirea de *deception action* sau mult mai răspândită *dezinformatzia* (provenită din limba rusă) constă în publicarea de ştiri false, ce vor servi ca momeală psihologică. Situaţie asemănătoare, aşa cum afirmă unii autori, cu cea în care prestidigitatorul atrage atenţia asupra mâinii drepte pentru a acoperi ceea ce face cu mâna stângă[2].

Alături de propagandă, dezinformarea face parte din metodele războiului secret şi constituie o armă de primă importanţă a războiului psihologic. Cu toate că principiile de bază ale războiului psihologic sunt tot atât de vechi ca şi războiul propriu-zis, folosirea psihologiei ca armă sub formele ei cele mai complexe aparţine secolului XX. A

---

[1] Ladislav Bittman, *Jocul disimulării*, în ACNSAS, fond Bibliotecă, nr. inv. 4815, f. 5.
[2] Bernard Raquin, *Marile manipulări din epoca modernă*, Bucureşti, Pro Editură şi Tipografie, 2007, p. 16.

rezultat astfel o amplificare a necesităţii informării asupra forţei adversarului, precum şi a camuflării propriilor forţe, în special prin derutare asupra punctelor tari sau slabe şi a eventualelor intenţii[3].

Până la sfârşitul celui de-al Doilea Război Mondial, dezinformarea ca metodă era folosită în principal în activitatea de contraspionaj, ulterior înregistrându-se o lărgire semnificativă, atât a conceptului, cât şi a domeniului de utilizare a acesteia. Astfel, în 1945, raportul oficial redactat de unitatea specializată a serviciului de informaţii britanic considera dezinformarea ca un atribut al contraspionajului în activitatea de controlare a agenţilor unui serviciu străin advers, activitate în care „ceea ce contează este jocul"[4]. La rândul lor, experţii americani în acest domeniu precizau într-un document elaborat în 1963: „Dezinformarea nu este o minciună de dragul minciunii. Ea trebuie să fie un mijloc subtil pentru determinarea unui guvern să facă ceea ce dorim noi ori pentru împiedicarea lui să acţioneze într-un mod ostil"[5]. Această proiecţie a puterii în relaţiile dintre cele două sisteme, democratic şi comunist din timpul Războiului Rece, a făcut ca lupta în planul dezinformării şi imagologiei să aibă urmări asupra derulării scenariilor geopolitice, a modului de acţiune a statelor în relaţiile internaţionale[6]. A rezultat o extindere a activităţii serviciilor de informaţii şi, implicit, a acţiunilor lor de propagandă şi dezinformare într-o sferă foarte largă de noi domenii, operaţiile putând avea o nuanţă economică, politică, militară, contrainformativă sau chiar ştiinţifică[7].

În activitatea CIA, dezinformarea a devenit un procedeu frecvent întrebuinţat în aşa numitele „acţiuni politice" sau „acoperite"[8], iar serviciile secrete britanice folosesc pentru genul acesta de acţiuni noţiunea de acţiune politică specială ce vizează formele de influenţare a politicii prin intermediul ideilor[9].

Dezinformarea a fost atât de apreciată de către sovietici, încât, în 1957, aceştia au creat un serviciu special în acest scop, Departamentul „D" din cadrul Direcţiei I a KGB şi care avea legătură directă cu Prezidiul Sovietului Suprem al Uniunii Sovietice. În concepţia sovieticilor, dezinformarea reprezenta „o falsificare premeditată şi elaborată a unor date, prin care se urmăreşte un scop precis". Pentru creşterea eficienţei şi credibilităţii era „necesar ca informaţiile false să fie judicios combinate cu date reale, chiar cu riscul de a dezvălui unele secrete minore. Numai aşa se poate câştiga mai mult, iar obiectivul unei dezinformări poate fi atins"[10].

Potrivit experţilor americani, în anii '80, în aparatul specializat de dezinformare al sovieticilor lucrau circa 15-20.000 de cadre şi angajaţi, cu un buget de aproape 4

[3] *Maşinaţiuni din umbră*, Bucureşti, Serviciul Editorial şi Cinematografic, 1982, p. 3.
[4] *Ibidem*, p. 4.
[5] *Ibidem*.
[6] Constantin Hlihor, *Geopolitică şi geostrategie în analiza relaţiilor internaţionale*, Bucureşti, Editura Universităţii de Apărare „Carol I", 2005, p. 84.
[7] Ladislav Bitman, *op. cit.,* f. 35; *Dezinformarea armă de război. Texte de bază prezentate de Vladimir Volkoff,* Bucureşti, Editura Incitatus, f. a., p. 91.
[8] *Maşinaţiuni din umbră…*, p. 4.
[9] Abram N. Shulsky, Gary J. Schmitt, *Războiul tăcut. Introducere în universul informaţiilor secrete*, Iaşi, Polirom, 2008, p. 125.
[10] *Aprecieri americane privind acţiunile de dezinformare ale sovieticilor*, în ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 11512, vol. 180, f. 193.

miliarde de dolari, principalul său scop fiind „influenţarea în favoarea URSS a unor decizii occidentale în domeniul politic, militar, economic şi tehnico-ştiinţific"[11].

Şeful Departamentului „D" era generalul Ivan Ivanovici Agaianţ. După cum îl descria în cartea sa de memorii *Jocul disimulării* Ladislav Bittman, cu prilejul unui schimb de experienţă cu omologii sovietici ţinut la Praga în 1965, „generalul Agaianţ, un armean înalt şi subţire, cu o mustaţă cenuşie, nu semăna deloc cu un revoluţionar comunist. Bine îmbrăcat şi instruit în maniera unui vechi aristocrat, el părea mai degrabă un personaj dintr-un roman de Tolstoi decât unul dintre cei mai importanţi intriganţi ai lumii. Ore întregi îţi putea vorbi despre literatura rusă clasică şi despre pictorii ruşi, admirându-le realismul descriptiv. Numai în două rânduri şi-a exprimat nemulţumirea. Pleiada fetelor din cabaretul *Alhambra* din Praga şi expoziţiile pictorilor suprarealişti moderni l-au făcut să afirme că atmosfera pragheză a devenit prea liberală şi că decadenţa din Vest s-a infiltrat în cultura socialistă din Cehoslovacia"[12]. În 1970, generalului Agaianţ, care decedase, i-a urmat la conducerea departamentului adjunctul său, Serghei Alexandrovici Kondracev[13].

În 1968, Departamentul „D" din cadrul Direcţiei I din KGB a fost transformat în Departamentul „A", nefiind vorba de o simplă schimbare de denumire, ci de atribuirea unor noi sarcini în contextul contracarării metodelor „subversiunii ideologice", definită de către propaganda comunistă drept încercările puterilor occidentale de a slăbi unitatea lagărului socialist prin idei străine şi ostile marxism-leninismului. După cum remarca Bittman, „de la forţă şi violenţă, pretindeau propagandiştii, Occidentul a trecut la lupta ideologică, dar scopul lor a rămas unul şi acelaşi: să creeze fisuri din ce în ce mai adânci în interior, astfel încât să se ajungă la revenirea capitalismului. Teoria subversiunii ideologice contracara teoria coexistenţei paşnice între Est şi Vest. Orice încercare, făcută fără o anumită aprobare, din partea intelectualilor, studenţilor, artiştilor sau gazetarilor occidentali de a stabili un contact strâns cu partenerii lor din Est era imediat condamnată de către Partid ca o dovadă de construire a unor punţi sub influenţa dominatoare a Vestului, şi, în consecinţă, ca o parte din operaţia plănuită şi condusă cu grijă, de subminare a socialismului din Europa de Est". Ca urmare, în toate ţările comuniste din Europa de Est au fost create structuri ale serviciilor de informaţii însărcinate cu dezinformarea Occidentului, „operaţiunile speciale devenind o parte integrantă a muncii de zi cu zi", iar „jocurile secrete şi intrigile dintre naţiuni au intrat într-o nouă eră odată cu crearea unui aparat organizat specializat în difuzarea sistematică a dezinformării, în propaganda neagră şi în operaţiuni de intimidare", un „element de distorsiune introdus în mod conştient şi elaborat, având darul de a modifica întregul circuit natural al informaţiei prin lume"[14].

Decizia de a crea departamente însărcinate cu dezinformarea în interiorul serviciilor de securitate ale blocului sovietic a fost luată ţinându-se cont de faptul că operaţiunile speciale puteau beneficia de o coordonare sporită[15]. Alături de

[11] *Ibidem.*
[12] Ladislav Bitman, *op. cit.,* f. 158.
[13] *Dezinformarea armă de război…*, p. 14.
[14] Ladislav Bitman, *op. cit.,* f. 33; *Dezinformarea armă de război…*, p. 90.
[15] Ladislav Bitman, *op. cit.,* f. 33.

dezinformare, serviciile de securitate ale blocului sovietic puteau pătrunde în aria relaţiilor internaţionale şi prin intermediul propagandei negre, care includea operaţiuni ce aveau menirea să ascundă sursa lor comunistă sau serviciul secret ca iniţiator, precum şi prin intermediul operaţiunilor de influenţă, care încercau să slăbească forţa duşmanului din interior[16].

Potrivit lui Bittman, departamentele ce răspundeau de dezinformare aveau următoarele sarcini: 1) să coordoneze crearea şi introducerea operaţiunilor speciale sugerate de departamentele operative şi să menţină calitatea acestor operaţiuni; 2) să formuleze sugestii cu privire la operaţiunile speciale şi să le coreleze cu departamentele teritoriale; 3) să administreze activităţile de instruire în cadrul aparatului de informaţii, astfel încât operaţiunile speciale să poată deveni trăsătura activităţilor cotidiene; 4) să analizeze, evalueze şi să facă rapoarte cu privire la toate operaţiunile speciale duse la bun sfârşit[17].

Genul acesta de acţiuni oferea celor care se ocupau de punerea lor în scenă posibilitatea efectuării unei munci de imaginaţie desfăşurată la un înalt nivel, spre deosebire de acţiunile cotidiene stereotipe ale departamentelor operative, care erau implicate în activităţi tradiţionale de recrutare şi dirijare a agenţilor. Riscul ce decurgea din desfăşurarea acestui gen de operaţii era acela că activitatea necontrolată în sfera relaţiilor internaţionale, realizată cu ajutorul operaţiunilor de război psihologic, aducea după sine pericolul ca serviciul de informaţii să meargă prea departe şi să-şi stabilească propria sa politică[18].

În opinia lui Bittman, o zi de muncă în această fabrică de dezinformare însuma studiu, analiză, discuţii, întâlniri între factorii de decizie, precum şi multă hârţogăraie birocratică, principalul obiectiv fiind acela de a depista şi analiza slăbiciunile inamicului, de a-i măsura eşecurile şi greşelile pentru a le exploata. Această activitate semăna cu cea a unui doctor, care îi câştigă încrederea pacientului, dar care îi prelungeşte boala şi o agravează în loc să o vindece[19].

Prima sursă de idei în realizarea unei teme de dezinformare o reprezentau rapoartele informative din străinătate. La acestea se adăugau aspectele de culise, care erau obţinute prin rapoarte ale ambasadelor şi consulatelor din străinătate, materiale confidenţiale ale corespondenţilor agenţiilor de presă, misiunilor sau oficiilor de turism. Erau avute, de asemenea, în vedere publicaţiile străine (cărţi, ziare, buletine), care ofereau ingredientele necesare temelor de dezinformare[20].

Sugestiile care veneau de la nucleele din străinătate erau supuse unei cercetări amănunţite, pentru a se vedea dacă pe baza lor se poate întocmi o temă de dezinformare care să fie credibilă. În general, erau admise numai sugestiile a căror concepţie corespundea planurilor pe termen lung ale regimului comunist şi ale căror

[16] *Ibidem*, f. 20.
[17] *Ibidem*, f. 130.
[18] *Ibidem*, f. 9.
[19] *Ibidem*, f. 131.
[20] *Ibidem*.

rezultate erau predictibil pozitive. Propunerea astfel selectată era supusă spre aprobare şefului serviciului de informaţii[21].

În privinţa României comuniste, după cum afirma Bittman, „tendinţele româneşti către o politică externă independentă au dus la o răcire a relaţiilor între serviciul român de securitate, pe de o parte, şi celelalte servicii din blocul sovietic, pe de altă parte, degenerând în contacte oficiale, formale, dar neproductive"[22]. Cu toate acestea, ar fi greşit să fim de acord cu afirmaţia lui Larry Watts, conform căreia Securitatea nu a creat un astfel de departament de dezinformare, nici nu a dispus de personalul sau resursele necesare pentru a face acest lucru[23] sau că mult reclamatele eforturi ale României de a manipula opinia publică occidentală s-au limitat la promovarea cultului personalităţii lui Nicolae Ceauşescu, desfăşurate de birourile din cadrul fiecărei direcţii a Securităţii[24]. În viziunea aceluiaşi defector cehoslovac, pentru perioada când acesta s-a aflat în conducerea Departamentului 8 din cadrul StB, atenţia Securităţii era „îndreptată împotriva Europei de Vest, cu excepţionale condiţii favorabile de operare în Franţa"[25].

La 6 aprilie 1968, prin Hotărârea Consiliului de Miniştri nr. 715 era prevăzut în structura organizatorică a aparatului Consiliului Securităţii Statului „Serviciul D – dezinformarea serviciilor de spionaj străine"[26]. Alte obiective urmărite erau „derutarea serviciilor de spionaj şi contraspionaj străine asupra activităţii organelor de securitate, precum şi asupra metodelor şi mijloacelor folosite în munca de securitate", şi „contracararea acţiunilor ostile statului nostru întreprinse de unele cercuri politico-economice sau elemente duşmănoase din străinătate, precum şi acelora întreprinse de organizaţiile reacţionare ale emigraţiei române"[27]. Raţiunea pentru care Securitatea recurgea la dezinformare era următoarea: „În lupta împotriva serviciilor de spionaj, a unor cercuri reacţionare din străinătate şi a elementelor ostile din interior, aparatul de securitate întreprinde o serie de măsuri ofensive, menite de a induce în eroare duşmanul cu privire la secretele de stat ale ţării, la planurile, acţiunile şi metodele de muncă proprii. Asemenea măsuri determină duşmanul să-şi dezvăluie intenţiile, creându-se astfel condiţii mai bune pentru prevenirea, descoperirea şi lichidarea acţiunilor sale. Una din măsurile ofensive menite a induce în eroare cadrele şi agenţii serviciilor de spionaj, precum şi alte elemente care desfăşoară acţiuni contra securităţii statului o reprezintă activitatea de dezinformare"[28]. Faptul că înfiinţarea Serviciului Dezinformare din România comunistă a avut loc în acelaşi an în care Departamentul „D" din cadrul Direcţiei I din KGB a fost transformat în Departamentul „A", nu reprezenta o coincidenţă, ci ţinea de atribuirea noilor sarcini în contextul contracarării metodelor

[21] *Ibidem*.
[22] *Ibidem*, f. 149.
[23] Larry L. Watts, *Fereşte-mă Doamne de prieteni… Războiul clandestin al blocului sovietic cu România*, Bucureşti, Editura Rao, 2011, p. 319.
[24] *Ibidem*, p. 320.
[25] Ladislav Bitman, *op. cit.,* f. 149.
[26] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 88, vol. 4, f. 101.
[27] Idem, dosar nr. 3625, vol. 5, f. 181.
[28] Ministerul de Interne, *Bazele muncii de securitate. Manual*, ediţia a II-a, Bucureşti, 1974, p. 156. Mulţumim şi pe această cale colegului Florian Banu, care ne-a semnalat existenţa acestei lucrări.

„subversiunii ideologice", în condiţiile prilejuite de apariţia în mediul internaţional a coexistenţei paşnice[29].

Primul şef al acestui serviciu a fost locotenent-colonelul Mihail Bozianu (aprilie 1968-15 ianuarie 1971). I-au urmat apoi în funcţie generalul-maior Mihai Ilie (decembrie 1971-aprilie 1977), generalul-maior Dumitru Borşan (mai 1977-iulie 1981), colonelul Ioan Toma (august 1981-octombrie 1986), sfârşitul regimului comunist găsindu-l la conducerea serviciului pe colonelul Dumitru Tatu.

Noua orientare ţinea cont şi de caracterul schimbărilor survenite după anul 1965 în cadrul Securităţii, aceasta cunoscând ample transformări structurale şi organizatorice, o nouă politică în domeniul selecţionării şi pregătirii cadrelor, noi regulamente şi ordine privind activitatea de informaţii. La începuturile regimului comunist şi ale Securităţii, dezinformarea agenţilor străini sau recrutarea sub un steag străin se dovedeau mult prea rafinate pentru a le fi la îndemână unor ofiţeri lipsiţi de cultură generală şi chiar profesională[30] şi, chiar dacă ele nu au lipsit, constituiau mai mult o excepţie[31]. Cerinţele care trebuiau să le îndeplinească acum ofiţerii care răspundeau de activităţile de dezinformare, influenţă şi contrapropagandă erau similare cu cele ale omologilor lor din celelalte ţări socialiste.

În primul rând, cunoaşterea limbilor străine, de circulaţie internaţională, reprezenta o condiţie fără de care ofiţerul care muncea pe profil „D" nu-şi putea îndeplini sarcinile din ordinul de misiune. Din acest punct de vedere, şefii Serviciului „D" din cadrul Securităţii nu au făcut excepţie. Ca limbi străine cunoscute, dosarele de cadre ale celor cinci ofiţeri menţionau engleza şi franceza în cazul lui Bozianu şi Mihai Ilie, engleza în cazul lui Borşan (deşi în dosarul său de cadre se menţionează şi faptul că, trimis pentru prima dată la post în exterior la Tokio, „a avut greutăţi destul de mari, în special datorită necunoaşterii în suficientă măsură a limbii engleze, nemaivorbind de faptul că limba ţării unde lucra nu o cunoştea")[32], rusa şi franceza (Ioan Toma), italiană şi franceză (Dumitru Tatu), ultimul fiind şi absolvent al Facultăţii de Filologie din Bucureşti, Secţia de Limbă şi Literatură Română, precum şi a Şcolii de Limbi Străine din cadrul Securităţii.

Criteriul desfăşurării unei misiuni în exterior a fost avut în vedere şi în încadrarea la Serviciul „D", deoarece se avea în vedere ca experienţa personală din „confruntarea cu lumea capitalistă" să stimuleze ofiţerului un „realism politic mai pronunţat"[33]. Astfel, toţi cei cinci şefi ai Serviciului şi-au desfăşurat anterior activitatea în DGIE, fiind trimişi în exterior: Mihai Bozianu la rezidenţele de la Roma şi Paris (1958-1966), iar, din 1971, după ce a părăsit Serviciul „D", a fost retrimis la rezidenţa de la Paris, Mihai Ilie în Anglia (1960-1962) şi Franţa (1965-1967 şi 1969-1971); Dumitru

[29] Deşi Securitatea nu mai avea relaţii operative directe cu celelalte servicii din blocul comunist, combaterea subversiunii ideologice a constituit una din sarcinile principale ale Serviciului „D".
[30] Cristian Troncotă, *Istoria Securităţii regimului comunist din România, 1948-1964,* Bucureşti, INST, 2003, p. 77.
[31] Pentru acţiunile de dezinformare concepute şi desfăşurate de către Securitate în timpul lui Gheorghiu-Dej a se vedea Alina Ilinca, Liviu Marius Bejenaru, *Acţiuni de dezinformare şi propagandă ale Securităţii împotriva Occidentului (I)*, în „Arhivele Totalitarismului", nr. 1-2/2011, pp. 61-72.
[32] ACNSAS, fond Cadre, dosar nr. 27332, f. 121.
[33] Ladislav Bitman, *op. cit.,* f. 135.

Borşan trimis în perioada 1961-1967 în Japonia sub acoperire diplomatică, apoi în Franţa, Danemarca, India, Grecia, Elveţia, Italia, Austria; Ioan Toma trimis în perioada 1957-1961 sub acoperirea de curier diplomatic în Israel şi Africa, iar din 1963 ca secretar II, apoi adjunct şef delegaţie la ONU şi la Conferinţa de la Viena în perioada 1966-1968, terminându-şi misiunea în 1970 ca secretar II MAE în Austria şi Iugoslavia, şi, în fine, Dumitru Tatu, care în perioada 1972-1978 şi-a desfăşurat activitatea în Italia. Cele mai bune rezultate pe linie de spionaj le-a obţinut Mihai Ilie, ca şef al rezidenţei din Paris, în anii când a activat reţeaua Caraman, rechemarea în ţară având loc ca urmare a defectării unuia din membrii reţelei, Ion Iacobescu[34].

Un alt criteriu avut în vedere l-a constituit absolvirea unor cursuri universitare, precum şi „solide cunoştinţe de cultură generală, istorie, filozofie şi psihologie, pentru a aminti câteva dintre domenii"[35]. După cum arăta Bittman, perioada de început a Războiului Rece a reprezentat „vârsta de aur" a ofiţerului din serviciile de securitate care desconsidera educaţia. Această atitudine a început să se schimbe când s-a dovedit că zelul revoluţionar nu era suficient şi că, pe lângă aceasta, era nevoie şi de o solidă pregătire profesională şi generală[36]. În consecinţă, au fost introduse treptat şi în Securitate noi reglementări cu privire la încadrarea personalului, iar pe lângă obligativitatea completării studiilor de către ofiţerii activi, a fost introdusă metoda recrutării de absolvenţi ai cursurilor universitare.

În privinţa şefilor serviciului „D", din prima categorie au făcut parte Dumitru Borşan (absolvent al Facultăţii de Ştiinţe Juridice din Bucureşti, cu examen de stat în anul 1961) şi Ioan Toma (absolvent al Facultăţii de Economie Industrială din Academia de Studii Economice din Bucureşti), iar din cea de-a doua Mihai Bozianu (absolvent al Facultăţii de Geologie şi Geografie din Bucureşti în anul 1949, cu examen de stat în anul 1951, fiind încadrat în Securitate în anul 1950) şi Dumitru Tatu (absolvent al Facultăţii de Filologie din Bucureşti, Secţia de Limbă şi Literatură Română în anul 1957, încadrat în acelaşi an). Excepţie a făcut Mihai Ilie, care avea ca studii Şcoala tehnică profesională din Constanţa, pe care a absolvit-o cu examen de diplomă în 1950, calificându-se lăcătuş mecanic, dar în cazul său s-a avut în vedere, după cum era menţionat în dosarul de cadre, faptul că era „inteligent, studios şi cu înclinaţii literare"[37].

Cei care erau primiţi în cadrul Securităţii, urmau apoi şcoala de securitate, unde se acomodau cu metodele şi tehnicile muncii informative, care în general era legată de supravegherea, controlul şi reprimarea opiniilor politice sau a credinţelor religioase contrare regimului comunist. Învăţământul din aceste „universităţi" ale Securităţii era însă puternic politizat şi ineficient, programa de învăţământ urmărind să acopere pregătirea militară de specialitate şi formarea culturii politice şi a celei generale. Sarcina de bază a procesului de instruire şi de educare a elevilor din şcolile Securităţii era aceea

---

[34] Despre reţeaua Caraman, a se vedea Pierre Accoce şi Daniel Pouget, *Reţeaua Caraman. Cei treisprezece români care au zguduit NATO*, Bucureşti, Editura Compania, 1999.

[35] Col. Ioan Toma, lt.-col. Mihai Stan, *Profilul moral-politic şi însuşirile profesionale ale ofiţerilor care lucrează în activităţi de dezinformare, influenţă şi contra-propagandă,* în „Securitatea", nr. 3 (67)/1984, pp. 47-51.

[36] Ladislav Bitman, *op. cit.,* f. 138.

[37] ACNSAS, fond Cadre, dosar nr. 36, f. 19.

de a cunoaşte „bazele teoriei marxist-leniniste, problemele desfăşurării construirii socialismului în ţara noastră, să lupte pentru traducerea în viaţă a politicii PCR şi să fie capabili să desfăşoare munca politico-educativă cu militarii din subordine”[38]. Documentele consultate nu menţionează decât o singură caracterizare la absolvirea şcolii, cea a viitorului general-maior Mihai Ilie: „este un tovarăş sincer, calm, hotărât şi cu multă putere de muncă. Este foarte inteligent şi are o memorie foarte bună. Se orientează uşor în orice privinţă. Are uneori tendinţe de familiarism, însă acestea fără să se accentueze. Posedă spirit critic şi autocritic, însă nu este suficient de combativ. Are comportări frumoase în colectiv şi sprijină pe tovarăşii săi. Are spirit de răspundere şi a dus la bun sfârşit sarcinile ce i-au fost încredinţate. Este curajos şi energic; se poate conta pe el. Are frumoase perspective pentru a deveni un bun element”[39].

Un nivel superior în pregătirea ofiţerilor era considerată Facultatea Specială a Comitetului de Stat al Securităţii de pe lângă Consiliul de Miniştri al URSS, fiind supranumită „şcoala superioară pentru învăţarea spionajului”. După cum remarca însă Bittman, „cei 1 sau 2 ani petrecuţi la Moscova erau consideraţi pierdere de timp, programa de studiu pe linia profesională era în principal o repetare a ceea ce deja studenţii ştiau, fie de la şcoala cehoslovacă de informaţii, fie dintr-o experienţă personală. Specialiştii sovietici nu aveau intenţia să împărtăşească sateliţilor din experienţa lor recentă sau din metodele cele mai moderne folosite în munca de informaţii (…). Marxism-leninismul era prezentat într-un spirit strict tematic. Cu toate că unii dintre studenţi aveau studii universitare în marxism-leninism şi aveau fără îndoială mai multe cunoştinţe decât instructorii sovietici care ţineau lecţiile, conducătorii sovietici persistau în respectarea ritualului. La examene se cereau răspunsuri automate. Orice răspuns independent care manifesta o gândire personală semnala pericolul devierii ideologice mai repede decât o stăpânire a materiei. Fiecare student continua să înveţe o limbă importantă occidentală (engleza, germana, franceza sau spaniola). Teoria profesională era prezentată ca o generalizare a principiilor de bază ale muncii de informaţii. În această parte a programului învăţau cum să caute şi să dezvolte contactele informative, metodele de recrutare, dirijarea, remunerarea şi controlul agenţilor, precum şi metodele şi problemele legăturilor acoperite. Practica profesională includea exerciţii de fotografiere, filaj, contrafilaj, realizarea «ascunzătorilor», întâlniri cu agenţii (câţiva ofiţeri de informaţii jucau rolul agenţilor) şi alte discipline”[40].

Atunci când legăturile regimului comunist din România cu „marele frate” s-au răcit, trimiterile la studii în URSS au fost sistate şi, chiar dacă nu se poate spune că absolvirea şcolii de spionaj de la Moscova mai constituia un mijloc de promovare în carieră, nu constituia nici o piedică în avansarea ulterioară a ofiţerului, deoarece conducerea de partid era conştientă că avea nevoie de cadre bine pregătite, astfel că nu

[38] Liviu Ţăranu, *Problema cadrelor în MAI (1948-1965)*, în Gheorghe Onişoru (coord.), *Totalitarism şi rezistenţă, teroare şi represiune în România comunistă*, Bucureşti, CNSAS, 2001, pp. 32-33.
[39] ACNSAS, fond Cadre, dosar nr. 36, f. 164.
[40] Ladislav Bitman, *op. cit.,* ff. 164-165.

mai conta unde fuseseră instruite[41]. Această optică a fost păstrată şi în cazul Serviciului „D", patru din cei cinci şefi urmând în diferite perioade şcoala sovietică: Ioan Toma (1955-1956), Mihail Bozianu (1956), Dumitru Borşan (1956-1957) şi Mihai Ilie (1957-1958). Cele mai bune rezultate le-a obţinut, se pare, acesta din urmă, când avea gradul de maior, fapt consemnat în dosarul său de cadre: „a deţinut funcţia de şef al grupei a I-a învăţământ. Ca elev şi-a însuşit bine materialele predate, fiind ajutat şi de experienţa sa în munca practică. La disciplinele de specialitate, ofiţerul a reuşit să-şi însuşească teoretic materialele predate, fiind ajutat şi de experienţa sa în munca practică"[42]. Ca recompensă pentru rezultatele foarte bune obţinute, Ilie a mai primit, aşa cum menţionează în autobiografia sa, „un pistolet cu numele meu gravat pe el şi muniţia respectivă, la 1 ianuarie 1957, şi un ceas de mână, la 1 ianuarie 1958"[43]. O situaţie aparte o întâlnim în cazul lui Mihail Bozianu, care, fiind trimis la Moscova în martie 1956, „la scurt timp, manifestându-şi nemulţumirea în legătură cu retribuţia primită, a fost retras de la curs". Situaţia ameninţa să devină delicată, pentru ofiţer punându-se chiar problema îndepărtării sale din Securitate. În cele din urmă, memoriul pe care i l-a adresat la 20 iulie 1956 lui Alexandru Drăghici şi, în care, după ce recunoştea că „am făcut raportul în termen nepotriviţi, am dat dovadă de liberalism atunci când am conceput acest raport şi regret nespus de mult acest fapt", amintea şi că „sunt însă la prima mea abatere şi ar fi prea aspru sancţionată cu scoaterea din cadrul Ministerului Afacerilor Interne", a făcut ca Bozianu să fie sancţionat numai cu trimiterea „la fosta regiune de securitate Dobrogea, unde a muncit ca lucrător operativ şi locţiitor şef birou până la 1 ianuarie 1958, când a fost mutat la UM 0123/I"[44].

Activitatea lui Bozianu în organizarea noului Serviciu „D" a fost una foarte apreciată de către şefii săi, care i-au acordat calificative foarte bune. Astfel, în notarea sa de serviciu din iulie 1969 se arăta: „Compartimentul pe care îl conduce fiind nou creat şi lipsind o concepţie de muncă, cât şi experienţa pe această linie, a fost necesar ca ofiţerul să depună multă strădanie pentru organizarea activităţii serviciului şi luarea măsurilor ce se impuneau pentru îndeplinirea corespunzătoare a sarcinilor ce revin securităţii pe această linie.

S-a preocupat de iniţierea şi stabilirea unor metode concrete de muncă, de selecţionarea cadrelor necesare, precum şi instruirea acestora teoretic şi practic în procesul muncii, ceea ce a făcut ca activitatea unităţii să înregistreze rezultate din ce în ce mai bune.

Fiind inteligent şi capabil, a avut unele iniţiative bune, care puse în aplicare au dus la realizarea unor rezultate concrete pentru acest compartiment de activitate"[45].

Descrierea unei zile de lucru în cadrul Serviciului „D", pe vremea când era condus de generalul-maior Mihai Ilie, a realizat-o Ion Mihai Pacepa în cartea sa

---

[41] Elis Neagoe-Pleşa, Liviu Pleşa, *Studiu introductiv*, în Florica Dobre (coord.), Elis Neagoe-Pleşa, Liviu Pleşa, *Securitatea. Structuri-cadre, Obiective şi metode, vol. II (1967-1989)*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2006, p. XVIII.

[42] ACNSAS, fond Cadre, dosar nr. 36, f. 151.

[43] *Ibidem*, f. 136.

[44] Idem, dosar nr. 8, ff. 119-120.

[45] Ibidem, f. 24.

Orizonturi roșii, chiar dacă, aşa cum observa judicios istoricul britanic Dennis Deletant, „cartea în ansamblu ar putea să fie rodul aceluiaşi talent cu care şi-a lansat în Occident acţiunile de «dezinformare» sau minciunile, conform practicii spionajului românesc din străinătate”[46]. Potrivit fostului general, „Serviciul «D» îşi desfăşura activitatea la etajul patru dintr-un imobil ascuns privirilor cetăţenilor, aparţinând DSS, fiind cunoscut în cadrul Securităţii de puţinii iniţiaţi ca fiind o mică unitate de Arhivă Documentară”[47] şi având indicativul UM 0682. Sarcina sa principală consta în furnizarea documentaţiei necesare şi a pregătirii unor documente contrafăcute, pe baza colecţionării semnăturilor unor personalităţi occidentale. Odată ce documentele contrafăcute erau realizate, acestea primeau diferite niveluri de clasificare şi apoi „erau «uitate» într-o servietă lăsată într-un hotel de lux de o presupusă oficialitate guvernamentală de nivel înalt sau «văzute» pe masa vreunei oficialităţi occidentale, care era, de fapt, agent secret român, sau discret transmise unui ziarist de către un civil occidental care era de fapt agent DIE”[48]. Pacepa afirma că a văzut mostre ale acestor documente contrafăcute în baza de date a colonelului Valentin Leonte, adjunctul Serviciului „D”, nume codificat pentru Valentin Lipatti, ambasador în cadrul MAE şi vechi agent DIE. Acestea purtau semnătura primului ministru francez Jacques Chirac, a secretarului de stat american Cyrus Vance sau erau atribuite diferitelor servicii de informaţii externe, printre care cel vest-german, şi se refereau la politica regimului comunist de la Bucureşti, punând accentul pe politica sa de independenţă faţă de Moscova[49]. Chiar dacă, după informaţiile pe care le deţinem, o bună perioadă de timp, când Mihai Ilie a fost şeful Serviciului „D”, adjunctul său era maiorul Nicolae David, şi nu Valentin Lipatti, este neîndoielnic că genul acesta de documente a existat. Astfel, într-un documentar privind evoluţia activităţii de dezinformare, elaborat de Securitate la 17 februarie 1988 se arăta: „elaborarea şi contrafacerea de documente a constituit un mijloc important pentru realizarea unor acţiuni de dezinformare, care au contribuit la promovarea şi apărarea intereselor ţării noastre, la influenţarea pozitivă a unor guverne, personalităţi politice sau cetăţeni ce prezentau interes operativ în efectuarea altor misiuni importante încredinţate organelor de securitate”[50].

Elaborate într-o perioadă când interesele regimului comunist de la Bucureşti şi ale Occidentului coincideau, în sensul că liderul român dorea să-şi consolideze poziţia pe plan internaţional, iar Occidentul să adâncească relaţiile economice cu România în speranţa smulgerii unui satelit de pe orbita sovietică, aceste acţiuni de dezinformare şi influenţă s-au concentrat în încheierea şi derularea avantajoasă pentru partea română a unor contracte economice, în anii 1970 România acţionând pentru limitarea pe cât posibil a efectelor restrictive ale politicii comerciale a Pieţei comune, cât şi pentru

[46] Dennis Deletant, *Ceaușescu și Securitatea. Constrângere și disidență în România anilor 1965-1989*, Bucureşti, Humanitas, 1998, p. 9.
[47] Ion Mihai Pacepa, *Horizons Rouges*, Paris, Presses de la Cité, 1988, p. 96.
[48] *Ibidem*, p. 97.
[49] *Ibidem*, p. 98.
[50] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 6559, f. 29.

menţinerea unui acces competitiv al mărfurilor româneşti pe pieţele comunitare[51]. La reuşita acestor acţiuni contribuiau fără voia lor şi factorii de decizie sovietici, care aminteau oamenilor de afaceri englezi sau americani aflaţi în vizită la Moscova că „afacerile lor bune cu România nu constituie o premisă favorabilă pentru afaceri bune cu Uniunea Sovietică"[52]. Prin această atitudine ei accentuau caracterul de independenţă al României în cadrul lagărului socialist şi alimentau zvonurile care circulau în rândul corpului diplomatic şi în presa internaţională referitor la „presiunile ce s-ar face asupra României de către Bulgaria şi Uniunea Sovietică, pentru a accepta crearea unui coridor de trecere prin Dobrogea între cele două ţări"[53].

Marele neajuns în derularea unor astfel de acţiuni era acela subliniat de Bittman ca Serviciul să nu-şi realizeze propria sa politică, mai ales că relaţiile dintre serviciile de securitate şi ministerele de externe din tot lagărul socialist nu erau dintre cele mai bune[54]. Un alt neajuns era acela că prin plasarea de informaţii false diferitelor ţinte de dezinformare se putea obţine efectul invers, şi anume compromiterea credibilităţii autorităţilor româneşti[55].

Purtând în mod obişnuit, după cum îşi amintea Pacepa, o haină neagră pe umeri şi o pălărie împinsă neglijent pe ceafă, Mihai Ilie era de o eficienţă proverbială în rândurile puţinilor oameni care ştiau adevărata lui misiune. Pacepa afirma în cartea sa că, împreună cu consilierii sovietici, Mihai Ilie a organizat procesul Nunţiaturii apostolice de la Bucureşti[56], ceea ce era imposibil, întrucât la acea dată viitorul general nu făcea parte nici măcar din cadrele de Securitate, şcoala DGSS absolvind-o în martie 1951[57]. În materie de procese politice, Mihai Ilie şi-a pus amprenta în organizarea a ceea ce s-a numit în epocă „procesul grupului de spioni şi trădători în slujba Legaţiei Italiei din septembrie 1951. Ca şef al Serviciului „D", deşi avea un program de lucru redus, urmare a diabetului insipid cu care fusese diagnosticat în 1961, operaţiunile de dezinformare ingenioase „à la Ilie" erau deosebit de apreciate, în timpul pregătirii acestora putând aproape să auzi „roţile minţii sale agere funcţionând"[58].

Înfiinţarea Serviciului „D" reprezenta numai o etapă în acţiunile de dezinformare pe care regimul comunist dorea să le iniţieze. Astfel, la 7 februarie 1975, „în scopul intensificării şi a unei mai bune organizări a activităţii" prin Ordinul Ministrului de Interne nr. 00562, dezinformarea era extinsă la nivelul tuturor structurilor informative. Nota anexă al ordinului menţiona cadrele „din unităţile din care fac parte", şi care „vor răspunde, sub îndrumarea nemijlocită a comandanţilor, de activitatea de dezinformare a centrelor de spionaj, precum şi a unor organisme politice, militare, economice şi culturale străine, care desfăşoară activitate ostilă statului

[51] Dumitru Olaru, *Integrarea vest-europeană. Realităţi şi controverse*, Bucureşti, Editura Politică, 1988, p. 338.
[52] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13387, vol. 1, f. 94.
[53] *Ibidem*, f. 95.
[54] Ladislav Bitman, *op. cit.,* f. 143.
[55] Cristian Troncotă, *Dezinformarea*, în Octavian Roske (coord.), *România 1945-1989. Enciclopedia regimului comunist. Represiunea. Literele A-E*, Bucureşti, INST, 2011, p. 510.
[56] Ion Mihai Pacepa, *op. cit.*, p. 98.
[57] ACNSAS, fond Cadre, dosar nr. 36, f. 19.
[58] Ion Mihai Pacepa, *op. cit.*, p. 98.

nostru”[59]. Componenţa şi repartizarea cadrelor în interiorul direcţiilor era următoarea: în cadrul Direcţiei a III-a, Contraspionaj, de acţiunea de dezinformare răspundeau generalul-maior Gheorghe Moga, colonelul Gheorghe Vâlceleanu, colonelul Gheorghe Blidaru şi locotenent-colonelul Nicolae David, la Direcţia I, Informaţii Interne, colonelul Dumitru Tăbăcaru, iar la Direcţia a II-a colonelul Emilian Georgescu. În cadrul Direcţiei Contrainformaţii Militare, de activitatea de dezinformare răspundea colonelul Constantin Nuţă care, din 22 iulie 1978, avea să preia funcţia de şef al Inspectoratului General al Miliţiei. În cadrul Direcţiei de Informaţii Externe, lista cadrelor era cea mai numeroasă, fiind formată din general-maior Mihai Caraman, general-maior Ion Duma, colonel Virgil Panţuru, colonel Nicolae Petrescu, colonel Ervin Şonca, locotenent-colonel Gavrilă Rus, locotenent-colonel Adrian Afrim şi locotenent-colonel Ion Scarlat[60]. Activitatea de centralizare a acţiunilor de dezinformare a continuat şi în următorii ani. Astfel, prin Ordinele Ministrului de Interne nr. D/00150 şi D/00151 din 6 iulie 1982, potrivit limbajului epocii, activitatea „pe linia muncii de dezinformare şi influenţă a fost organizată într-o concepţie nouă, unitară şi corespunzătoare situaţiei operative actuale şi de perspectivă”[61].

Succesele acţiunilor de dezinformare şi propagandă împotriva Occidentului nu puteau însă decât să înfrumuseţeze sau să ascundă realitatea despre caracterul regimului politic din România. Un obiectiv al acţiunilor de dezinformare l-a reprezentat, aşa cum am arătat, lupta împotriva subversiunii ideologice. În opinia Securităţii, „pentru a minimaliza rezultatele obţinute de poporul nostru şi a submina prestigiul internaţional al României, cercurile reacţionare din exterior, de toate nuanţele politice, continuă să desfăşoare o intensă activitate diversionistă, vizând discreditarea politicii interne româneşti, calomniind şi denigrând practicile sistemului de guvernământ. Cum este la modă astăzi în Occident, elogierea activităţii protestatare a elementelor disidente din ţările socialiste, s-au inventat şi pentru România, ca ea să nu se singularizeze de celelalte ţări socialiste, cazuri răsuflate de disidenţi, «sindicate libere», aziluri psihiatrice pentru «adversari ai regimului», deţinuţi pentru convingeri politice etc., de fapt toată gama arsenalului propagandistic al războiului rece”[62]. Obiectivul final al acestei campanii, în accepţia unuia din şefii Serviciului „D”, era acela „de a destabiliza, folosindu-se orice căi, situaţia economică, politică şi socială, de a lovi în independenţa, suveranitatea şi integritatea teritorială a patriei noastre”[63].

Pentru combaterea subversiunii ideologice şi a iredentismului maghiar, serviciul „D” a iniţiat planuri de dezinformare şi influenţare a comunităţii româneşti prin intermediul celor care călătoreau în Occident în interes de serviciu. Un asemenea plan l-a constituit iniţierea şi desfăşurarea unor măsuri de influenţă şi dezinformare cu prilejul

[59] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 125, vol. 26, f. 361.
[60] *Ibidem*, f. 362.
[61] Col. Gavrilă Vălean, lt.-col. Nicolae Călugăriţa, *Câteva consideraţii cu privire la tehnica acţiunilor de dezinformare şi influenţă vizând cadre şi agenţi de spionaj*, în „Securitatea”, nr. 3 (63)/1983, pp. 56-66.
[62] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8932, vol. 1, f. 371.
[63] Col. Ioan Toma, *Dezinformarea – armă specifică de luptă şi sarcină a întregului aparat de securitate în activitatea de prevenire şi contracarare a oricăror activităţi ostile*, în „Securitatea”, nr. 1 (65)/1983, pp. 48-58.

turneului Teatrului Naţional Bucureşti în perioada 10-25 ianuarie 1981 la Paris, „cu care ocazie unele surse şi relaţii operative ale IMB – Securitate vor intra în contact cu persoane din rândul emigraţiei româneşti" pentru „a desfăşura o activitate de influenţă şi contra-propagandă activă şi eficientă în rândul comunităţii româneşti din Franţa pentru atragerea acesteia în acţiuni cu caracter naţional-patriotic, de loialitate faţă de ţară şi împotriva propagandei desfăşurate de cercurile iredentiste maghiare şi de alte elemente reacţionare din străinătate[64].

Un nivel superior l-a reprezentat trimiterea în Occident a unor informatori cu sarcini de influenţă şi dezinformare. Avantajul trimiterii unui astfel de informator consta în faptul că, după cum sublinia Marcel Chalet, şeful contraspionajului francez, în cartea sa *Vizitatorii din umbră*, „acest individ va colporta, în deplină cunoştinţă de cauză, informaţiile care îi vor fi transmise. Este un fel de diplomaţie paralelă, agentul de influenţă raportând, aşa cum ar raporta un ambasador, «confidenţele» primite de la personalităţile sus-puse"[65].

Un exemplu în acest sens l-a reprezentat trimiterea cu sarcini de influenţă şi dezinformare în Israel, în februarie 1978, a informatorului „Bodea", de profesie ziarist, redactor la ziarul „România Liberă", rubrica sportivă. Respectivul informator trebuia să acţioneze asupra ziariştilor israelieni, originari din România[66].

Un alt exemplu îl reprezintă recrutarea cu sarcini de influenţă şi dezinformare a sursei „Stanley", cadru universitar la catedra de filologie a Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi, lector Fulbright în Statele Unite în perioada 1984-1985[67].

O altă sarcină a Serviciului „D" a reprezentat-o compromiterea în străinătate a disidenţilor români. O astfel de acţiune a avut loc împotriva preotului Gheorghe Calciu, când, prin posibilităţile serviciului, „a fost publicat în numărul din luna octombrie [1985] al revistei «Das Magazin» din Austria, articolul intitulat «Preotul sângeros»".

În articolul respectiv, „în maniera specifică presei occidentale este demascat trecutul legionaro-fascist al fostului preot, demonstrându-se faptul că el a fost condamnat numai pentru acţiunile şi faptele sale ca membru al organizaţiei legionare.

Totodată, se solicită din partea unor organizaţii antifasciste publicarea şi a altor aspecte prin care să fie spulberată «aureola» de martir al credinţei cu care se împăunează acesta.

Raportăm că au fost luate măsuri pentru difuzarea în SUA şi Franţa a revistei respective, precum şi preluarea şi difuzarea de către Agerpres a articolului amintit"[68].

Articolul respectiv făcea parte din ceea ce Securitatea numea „materiale de ripostă, demascare şi compromitere, care vor fi valorificate în ţară şi în străinătate. Se va acorda atenţie demascării ca infractori de drept comun, bolnavi psihic, elemente

[64] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 8932, vol. 1, f. 370.
[65] *Apud*, Domnul X, Patrick Pesnot, *Spionii ruşi. De la Stalin la Putin*, Bucureşti, Editura Litera, 2010, p. 89.
[66] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 11321, vol. 7, f. 324.
[67] Idem, dosar nr. 13420, vol. 6, f. 111.
[68] Idem, fond Informativ, dosar nr. 155109, vol. 14, f. 37.

parazitare etc. a persoanelor prezentate în emisiunilor posturilor de radio străine ca «protestatari» ori «disidenţi»"[69].

„Socialismul cu faţă umană" pe care îl practica regimul lui Kadar în Ungaria şi apariţia mişcării „Solidaritatea" în Polonia, cu care Nicolae Ceauşescu nu era de acord, considerându-le incompatibile cu planurile sale de „construcţie socialistă" în România, au ajutat la discreditarea regimului său de factură neostalinistă, liderul comunist român devenind neinteresant în postura de intermediar în relaţiile internaţionale, iar ţinuta sa pe plan extern, dar mai ales intern, făcând obiectul numeroaselor critici internaţionale[70]. Acţiunile de dezinformare care urmăreau promovarea imaginii regimului comunist în Occident, au lăsat locul celor care aveau ca obiectiv „crearea sau exacerbarea unor contradicţii şi stări conflictuale, subminarea prestigiului unor cadre, agenţi sau alţi reprezentanţi ai unor interese străine, provocarea unor stări de confuzie sau a unor reacţii greşite, în interesul statului român"[71]. Altfel spus, dezinformarea trecea de la faza de preluare a iniţiativei la cea de apărare, limitându-se la acţiunile de contra-propagandă, de a „răspunde activităţilor ostile ale inamicului". La acestea se mai adăuga şi faptul că, pentru combaterea subversiunii ideologice, ofiţerii care răspundeau de activităţile de dezinformare, la fel ca şi cei din întreg aparatul DSS, trebuiau să fie „revoluţionari de profesie într-un domeniu special". Astfel, în cadrul perfecţionării activităţii Serviciului „D", după cum se arăta în articolul *Profilul moral-politic şi însuşirile profesionale ale ofiţerilor care lucrează la activităţi de dezinformare, influenţă şi contrapropagandă*, scris de colonelul Ioan Toma, şeful serviciului, şi de locotenent-colonelul Mihai Stan, „studiul permanent al politicii partidului, al hotărârilor şi documentelor de partid, al doctrinei militare româneşti, înţelegerea spiritului acestora, a sarcinilor ce decurg pentru propria activitate sunt condiţii fără de care nu poate fi vorba de perfecţionarea activităţii profesionale. Ofiţerul de securitate – activist de partid – trebuie să fie în orice moment un exemplu de înaltă ţinută politică, de comunist înflăcărat, un propagandist al politicii partidului nostru – comandament major al tuturor acţiunilor şi măsurilor ce le ia pentru îndeplinirea misiunii ce i se încredinţează, indiferent de profilul acesteia"[72].

Din documentele studiate reiese însă faptul că trei dintre şefii serviciului „D" au avut probleme la dosarul personal: Mihai Bozianu, care a fost rechemat de la şcoala de securitate de la Moscova[73], Mihai Ilie, deoarece, „până prin anii 1946-1947, citea multe cărţi de aventuri, care au avut o influenţă negativă asupra sus-numitului. La aceasta a contribuit şi anturajul necorespunzător pe care şi-l formase în liceu. Datorită acestui mediu, Ilie Mihai umbla în costum de marinar, fiind dornic de aventuri, iar în perioada sus-arătată îşi manifesta dorinţa de a pleca în Occident, lucru afirmat faţă de colegi şi pentru care s-a retras şi de la şcoală (circa 2-3 săptămâni)"[74], iar „soţia lui ar fi

---

[69] Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securităţii în documente, 1949-1989*, Iaşi, Polirom, 2002, p. 456.
[70] Stephen Fischer-Galaţi, *România în secolul al XX-lea*, Iaşi, Institutul European, f.a., p. 225.
[71] Col. Gavrilă Vălean, lt.-col. Nicolae Călugăriţa, *Câteva consideraţii cu privire la tehnica acţiunilor de dezinformare şi influenţă vizând cadre şi agenţi de spionaj*, în „Securitatea", nr. 3 (63)/1983, pp. 56-66.
[72] Col. Ioan Toma, lt.-col Mihai Stan, *op. cit.,* p. 48.
[73] ACNSAS, fond Cadre, dosar nr. 8, f. 151.
[74] *Ibidem*, dosar nr. 36, f. 68.

vizitat legaţia Franţei din Bucureşti"[75]. Cele mai mari probleme le-a avut însă Dumitru Borşan, al cărui tată, „înainte de 23 august 1944, a fost membru în partidul lui Averescu, îndeplinind câteva luni şi funcţia de ajutor de primar în comuna Lieşti. În perioada 1939-1943 a deţinut o prăvălie, motiv pentru care a fost categorisit chiabur". Considerat a avea deci origine socială nesănătoasă, la 27 iunie 1952, ofiţerul a fost exclus din partid şi din DGSS. După un an, după ce s-au făcut alte verificări, tatăl său a fost trecut în rândul ţăranilor mijlocaşi, iar ofiţerul a fost reprimit în partid şi în Securitate[76].

La rândul lor, agenţii de influenţă începuseră să fie percepuţi din ce în ce mai puternic ca emisari ai Securităţii. După cum recunoştea sursa „Stanley", care, aflat în Statele Unite ca bursier „Fulbright", l-a vizitat pe Walter Stephen Douglas, fost lector Fulbright la Universitatea „Al. I. Cuza" din Iaşi în anul universitar 1981/1982, „după unele discuţii, americanul a primit o vizită a unei vecine, care a conversat cu ei, iar la un moment dat aceasta a întrebat gazda, fără să-şi dea seama că oaspetele nu este american, «când va mai pleca într-o nouă misiune dată de guvernul SUA», la care Walter i-a atras discret atenţia «că persoana de faţă este de la KGB»"[77]. La acestea se mai adăuga şi instructajul făcut de Serviciul „D" unor agenţi de influenţă, care nu putea să fie interpretat în Occident decât ca propagandă de partid, iar în felul acesta să se afle şi cine era în spatele emisarului. Aşa cum observa Vladimir Volkoff, când se referea la dezinformarea practicată de KGB, dar care se poate aplica şi Securităţii române, caracteristica anilor '80 a reprezentat-o „încetinirea marilor acţiuni de dezinformare. S-ar putea ca acest lucru să se datoreze faptului că tehnicile de dezinformare au fost în sfârşit denunţate în Occident; cu siguranţă, este vorba şi de o lipsă de entuziasm din partea participanţilor"[78], noua viziune privind statutul ofiţerului de securitate mai mult iritând decât mobilizând. De pildă, în cazul instructajului informatorului „Florin", trimis în noiembrie 1988 pentru „influenţarea pozitivă a unor elemente din SUA pentru a nu se antrena la acţiuni ostile ţării noastre", i se recomanda acestuia: „Dacă va fi întrebat despre situaţia social-politică şi economică din ţară, va prezenta lucrurile arătând realizările obţinute de poporul român, condiţiile bune de muncă şi viaţă, egalitatea în drepturi a tuturor cetăţenilor, indiferent de naţionalitate, unele greutăţi determinate de criza economică mondială, precum şi eforturile depuse pentru asigurarea unei independenţe depline pe toate planurile. Fără rezerve, va fi mândru de originea daco-romană şi de istoria poporului român. Pentru a susţine acest lucru, va arăta că s-a născut şi a trăit pe meleaguri cu o bogată istorie a neamului nostru, respectiv în oraşul Alba-Iulia – leagăn al istoriei, culturii şi civilizaţiei româneşti – oraş în care trăiesc şi muncesc români şi alte naţionalităţi din ţara noastră: maghiari, germani, evrei"[79]. De asemenea, propagarea cultului personalităţii lui Nicolae Ceauşescu a depăşit graniţele absurdului şi

[75] *Ion Mihai Pacepa în dosarele Securității: 1978-1980*, Editura Enciclopedică, Bucureşti, 2009, Studiu introductiv, selecţia documentelor şi indice de nume de Liviu Ţăranu (ed.), p. 225.
[76] ACNSAS, fond Cadre, dosar nr. 27332, f. 11.
[77] Idem, fond Documentar, dosar nr. 13420, vol. 6, f. 97.
[78] Vladimir Volkoff, *Tratat de Dezinformare. De la Calul Troian la Internet*, Bucureşti, Editura Antet, f. a., p. 117.
[79] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13420, vol. 6, f. 217. Un instructaj eficient ar fi trebuit să ţină seama de faptul că la acea dată emigraţia română cunoştea adevărata situaţie din ţară, şi nu era interesată de ceea ce dorea Partidul să se audă.

în cadrul acţiunilor de propagandă desfăşurată de către Securitate. Astfel, în condiţiile atacului masiv declanşat de mijloacele mass-media, atât din Occident cât şi din rândul ţărilor socialiste, Centrala de la Bucureşti şi agenţii săi responsabili cu influenţarea mijloacelor de difuzare în masă în Occident trebuiau să utilizeze sintagma „tovarăşul Nicolae Ceauşescu, secretar general al PCR" de fiecare dată când se refereau la conducător, ceea ce ducea la deconspirarea respectivilor agenţi, făcând astfel ineficientă orice iniţiativă a acestora[80]

În privinţa conduitei ofiţerilor Serviciului „D", deşi se insista că „buna pregătire politică trebuie să fie dublată şi întărită de o moralitate exemplară, de respectarea neabătută a principiilor de viaţă ale comunistului, ofiţerul trebuind să dea dovadă de cumpătare, reţinere, să fie un exemplu de cinste şi corectitudine, să nu se lase influenţat sub nici o formă de mentalităţi care sunt străine ideologiei şi eticii socialiste"[81], realitatea tindea să fie cu totul alta. Un exemplu în acest sens este cazul colonelului Moise Orban, ofiţer la Serviciul „D", luat în lucru de către Direcţiile a III-a şi a IV-a din cadrul Securităţii (Contraspionaj şi Contraspionaj Militar). Suspiciunile Securităţii au fost trezite, după cum reiese dintr-o notă de relaţii din 24 decembrie 1983, de faptul că ofiţerul, „prin intermediul unor relaţii personale din cadrul Agerpress şi MAE, a încercat să determine pe tov. Ion Cumpănaşu, director general Agerpress, şi Ion Brad, ambasador la MAE, să intervină direct la conducerea DSS pentru a putea fi trimis în deplasare în Austria şi RF Germania.

Ofiţerul, fiind întrebat ce cunoaşte despre aceste intervenţii, a răspuns că «nu cunoaşte nimic». Avându-se însă în vedere faptul că necesităţile muncii nu impuneau deplasarea lui în ţările menţionate, ca şi faptul că ofiţerul este binecunoscut de trădătorul Pacepa, intervenţiile au fost respinse de şeful unităţii. De fapt şi UM 0195 (Contrainformaţii Externe) a avizat negativ ca ofiţerul să contacteze cetăţeni străini, pe motiv că este viciat (…) şi este cunoscut de unii ofiţeri care au lucrat la UM 0920 sau au dezertat.

În ciuda atenţionărilor repetate, a continuat să încalce în mod frecvent normele de muncă referitoare la relaţiile cu cetăţenii străini şi cu reţeaua informativă (…).

Nu a executat ordinul cu privire la valorificarea unor informaţii referitoare la cetăţenii străini suspectaţi de spionaj (Sabou Mihalcea, fost ofiţer de Securitate stabilit în Israel, Mayer Victor, ziarist vest-german, Sakuma Boku, ziarist japonez şi alţii).

A deconspirat un ofiţer al unităţii, Greceanu Florin, care acţionează acoperit la MAE, faţă de un cetăţean din viaţa civilă (Crăciun Ionescu) de la revista «Lumea».

Are relaţii mai apropiate cu Mircea Răceanu (evreu), Paul Sava de la Televiziune (evreu), familia Pardi, şi cu familia fostului ambasador Cotoţ.

Vizitează în mod frecvent reţeaua informativă fără aprobare.

Este căutat destul de frecvent de unii ziarişti străini, între care Victor Mayer, cunoscut cu poziţii vădit ostile ţării noastre; de asemenea, ziaristul spaniol Estoriol,

[80] Adam Burakowski, *Dictatura lui Nicolae Ceauşescu, 1965-1989. Geniul Carpaţilor*, Iaşi, Polirom, 2011, p. 27.
[81] Col. Ioan Toma, lt.-col. Mihai Stan, *op. cit.,* p. 49.

membru al organizaţiei „Opus Dei", care a încercat să racoleze prozeliţi pentru această organizaţie"[82].

Situaţia lui Moise Orban era subiect de discuţii printre ziariştii străini acreditaţi la Bucureşti. Astfel, după cum se consemna într-un document al Securităţii, „la 14 decembrie 1985, Gian Marco Vernier, corespondentul agenţiei italiene de presă «ANSA», a avut o întâlnire la restaurantul hotelului «Bucureşti», cu ziaristul spaniol Ricardo Estoriol. Din măsurile de control luate, a rezultat că ziaristul spaniol l-a întrebat pe Vernier despre situaţia actuală a lui Orban Moise (fost ofiţer la UM 0544 şi Serviciul „D"). Vernier a răspuns că, din câte cunoaşte, Orban Moise a fost pensionat înainte de termen, pentru că a avut probleme, mai întâi la Berlin şi apoi aici în ţară. El a fost dărâmat de femei şi băutură, ceea ce pentru ziariştii străini din Bucureşti este un mare păcat, deoarece era foarte deschis în discuţiile cu ei. Vernier a mai arătat că Orban lucrează în prezent la Redacţia publicaţiilor pentru străinătate, întrucât cunoaşte bine limba germană, el fiind de origine maghiară şi absolvent al liceului german din Braşov"[83].

„Conţinutul principal al dezinformării constă în activitatea ce se duce în scopul de a-i plasa duşmanului, pe diferite căi, materiale şi date cu aspect veridic, dar în fond ascunzând şi denaturând în mod subtil realitatea, astfel încât să-l facem să creadă că a reuşit să-şi realizeze scopurile şi să-l determinăm să acţioneze în sensul dorit de noi", afirma unul din şefii Serviciului „D", generalul-maior Mihai Ilie[84]. Chiar dacă, în cazul serviciilor de securitate din blocul comunist, multe din operaţiunile de dezinformare au fost înfrumuseţate prin practicarea a ceea ce specialiştii războiului din umbră au numit „jocul succesului"[85], este neîndoielnic că ele au influenţat relaţiile dintre cele două blocuri pe tot parcursul Războiului Rece. Această măsură şi-a pierdut din influenţă, în special datorită spargerii blocadei informaţionale din Est înspre Vest, când a ieşit tot mai mult în evidenţă faptul că, deşi revoluţionară în teorie, ideologia comunistă era conservatoare şi animată în realitate de o tristă ortodoxie politică şi socială[86].

Deşi în diferite lucrări apărute în perioada comunistă se arăta că „distanţa dintre «elite» şi mase creşte în condiţiile societăţii capitaliste contemporane, prin amplificarea forţei birocraţiei, prin utilizarea tehnicilor de «persuasiune», pe care perfecţionarea mijloacelor de comunicare le-a dezvoltat, astfel încât masele să fie împiedicate să-şi desluşească, în fenomenele contemporane, mersul propriilor interese"[87], cel mai nociv aspect al politicilor comuniste l-a reprezentat dezinformarea propriilor cetăţeni, stabilitatea regimului totalitar depinzând în bună măsură de izolarea în care ţinea lumea fictivă auto-creată în raport cu lumea exterioară[88].

---

[82] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13227, vol. 9, f. 375.
[83] Ibidem, p. 312.
[84] Gen.-mr. Mihai Ilie, *Dezinformarea (I)*, în „Securitatea", nr. 1 (25)/1974, pp. 10-17.
[85] Ladislav Bitman, *op. cit.*, f. 142.
[86] Zbigniew Brzezinski, *La révolution technétronique*, Calman-Lévy, Paris, 1971, p. 174.
[87] Liviu Zăpârţan, *Contribuţii la critica teoriilor elitare*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1979, p. 235.
[88] Hannah Arendt, *Originile totalitarismului*, Bucureşti, Humanitas, 1994, p. 568.

Anexă
Şefii Serviciului „D” – fişe biografice

Mihail Bozianu
Data și locul nașterii: 28 ianuarie 1927, Câmpina, județul Prahova.
Membru de partid din 1954.
Originea socială: muncitorească.
Profesia de bază: profesor.

Studii: liceul teoretic din Câmpina (1945); Facultatea de Geologie şi Geografie din Bucureşti (absolvită în 1949, cu examen de stat în 1951); Facultatea Specială a Comitetului de Stat al Securităţii de pe lângă Consiliul de Miniştri al URSS (martie 1956 – retras de la studii).

Activitate și funcții: profesor de geografie la şcoala generală din comuna Ciorani, jud. Prahova (1949-1 mai 1950); militar la Centrul de Instrucţie Securitate din Orăştie (mai 1950); redactor de lecţii politice pentru ostaşi şi corespondent de presă în Direcţia Generală Politică din Ministerul de Interne (1951); profesor de geografie (octombrie 1951-ianuarie 1952) şi şef al catedrei de cultură generală (ianuarie 1952-august 1955) la Şcoala de Ofiţeri MAI nr. 2 Oradea; ofiţer operativ I la DGIE (august 1955-martie 1956); lucrător operativ şi locţiitor şef birou la Regiunea de Securitate Dobrogea (iulie 1956-decembrie 1957); locţiitor şef Birou Operativ (ianuarie 1958-aprilie 1959), şef Birou Operativ (aprilie 1959-august 1960), şef Serviciu Operativ (august 1960-septembrie 1967) la DGIE; şef al Biroului Învăţământ (septembrie 1967-aprilie 1968); ***şef Serviciu Independent „D” (aprilie 1968- ianuarie 1971);*** readus la DGIE: adjunct şef Serviciu Operativ la rezidenţa de la Paris (15 mai 1971-aprilie 1977); şef UM 0626 din cadrul DIE (aprilie 1977-octombrie 1978); şef Serviciu Independent Filaj şi Investigaţii în Inspectoratul Municipiului Bucureşti – Miliţie (din octombrie 1978); trecut în rezervă la pensie (19 mai 1983).

Limbi străine cunoscute: franceza şi italiana.

Grade: locotenent (2 octombrie 1951); locotenent-major (15 februarie 1954); căpitan (15 august 1957); maior (23 august 1962); locotenent-colonel (23 august 1967); colonel (30 decembrie 1969); general-maior (19 august 1974).

Distincții: Medalia „Meritul militar” clasa a II-a (1957) şi clasa I (1960); Medalia „Pentru merite deosebite în apărarea orânduirii de stat” (1961); Ordinul „Pentru servicii deosebite” (1961); Medalia „A 20-a aniversare a eliberării patriei” (1964); Medalia „A 20-a aniversare a forţelor armate” (1964); Medalia „A 25-a aniversare a eliberării patriei” (1969); Medalia „A 50-a aniversare a PCR” (1971); Ordinul „Steaua Republicii Socialiste România” clasa a IV-a (1971); Ordinul „Meritul militar” clasa a III-a (1966), clasa a II-a (1971) şi clasa I (1977); Medalia „25 de ani de la proclamarea Republicii” (1972);

Ordinul „Pentru servicii deosebite" clasa a II-a (1973); Medalia „A XXX-a aniversare a forţelor armate" (1974); Ordinul „Meritul militar" clasa a I (1977).

Mihai Ilie
Data şi locul naşterii: 4 septembrie 1929, comuna Chiajna, judeţul Ilfov.
Membru de partid din 1953.
Originea socială: funcţionar.
Profesia de bază: lăcătuş mecanic.

Studii: şcoala tehnică profesională Constanţa (1950); şcoala de ofiţeri a Ministerului de Interne (1951); Universitatea Serală de Marxism-Leninism de pe lângă Comitetul PCR din Ministerul de Interne (1953-1956); Facultatea Specială a Comitetului de Stat al Securităţii de pe lângă Consiliul de Miniştri al URSS (1958).

Activitate şi funcţii: preşedinte al UAER Constanţa, secretar al BOB al UTC din şcoală şi membru al Comitetului judeţean UTM Constanţa (1948-1950); redactor la ziarul „Dobrogea Nouă" din Constanţa (iulie-septembrie 1950), funcţionar operativ (martie 1951-decembrie 1952), lucrător operativ (ianuarie-mai 1952), locţiitor şef birou (mai 1952-aprilie 1953), locţiitor şef serviciu (aprilie 1953-august 1958), locţiitor şef direcţie (august 1958-martie 1960) la Direcţia a III-a Contraspionaj; şef grupă (aprilie 1960-octombrie 1963), locţiitor director general (octombrie 1963-septembrie 1971), şef grup operativ I (din decembrie 1969) la Direcţia Generală de Informaţii Externe; ***şef Serviciu Independent „D" (decembrie 1971-aprilie 1977);*** trecut în rezervă, fiind clasat inapt pentru serviciul militar (Decret prezidenţial nr. 100/22 aprilie 1977).

Limbi străine cunoscute: engleza şi franceza bine, rusa slab.

Grade: sublocotenent (1 martie 1951); locotenent (1 mai 1952 – avansat înainte de termen); locotenent major (20 decembrie 1953 – avansat înainte de termen); căpitan (30 decembrie 1953 – avansat înainte de termen); maior (30 decembrie 1957 – avansat înainte de termen); locotenent-colonel (26 august 1962 – avansat înainte de termen); colonel (23 august 1964 – avansat înainte de termen); general-maior (22 august 1968).

Distincţii: Medalia „Pentru merite deosebite în apărarea orânduirii de stat" (3 iunie 1954); Ordinul „Steaua Republicii Populare Române" clasa a III-a (4 octombrie 1955); Medalia Meritul militar" clasa a II-a (21 aprilie 1956) şi clasa I (1 februarie 1962); Ordinul „Apărarea Patriei" clasa a III-a (29 decembrie 1961); Medalia „A 20-a aniversare a eliberării patriei" (1964); Medalia „A 20-a aniversare a forţelor armate" (21 octombrie 1964); Ordinul „Meritul militar" clasa a III-a (9 aprilie 1966) şi clasa a II-a (24 martie 1971); Ordinul „Tudor Vladimirescu" clasa a IV-a (25 decembrie 1967); Medalia „A 25-a aniversare a eliberării patriei" (4 septembrie 1969); Medalia „A 50-a aniversare a PCR" (21 mai 1971); Medalia „25 de ani de la proclamarea Republicii" (30 decembrie 1972); Ordinul „Pentru servicii deosebite" clasa a II-a (10 august 1973);

Medalia 30 de ani de la eliberarea patriei (1974); Medalia „A XXX-a aniversare a forţelor armate” (18 octombrie 1974).

Dumitru Borşan
Data și locul nașterii: 2 august 1923, comuna Lieşti, judeţul Galaţi.
Membru de partid din 1945.
Originea socială: ţăran cu gospodărie mijlocie.
Profesia de bază: militar.

Studii: liceul teoretic din Bolgrad şi Tecuci (1941); şcoala de submaiştri militari de aviaţie Bucureşti (1943); Şcoala Superioară de Partid „Ştefan Gheorghiu” (1949); Facultatea Specială a Comitetului de Stat al Securităţii de pe lângă Consiliul de Miniştri al URSS (1957); Facultatea de Drept din Bucureşti (1961).

Activitate și funcții: activist de partid la Tecuci, Galaţi şi Râmnicu-Sărat (1945-1948); subşef de birou SSI (19 august 1948-decembrie 1950); şef serviciu şi secretar al BOB la Direcţia I Informaţii Interne (ianuarie 1951-27 iunie 1952); scos din evidenţele DGSS (27 iunie 1952-23 iunie 1953); anulată Decizia MAI şi rechemat în cadrele active (23 iunie 1953); adjunct şef serviciu (23 iunie 1953-februarie 1954) şi şef serviciu la Direcţia a III-a (1 martie 1954-1 mai 1961); membru al Comitetului de Partid din Ministerul de Interne (1957-1974); locţiitor al şefului Direcţiei Generale de Informaţii Externe, apoi rezident la Tokio (1 mai 1961-1 martie 1967); şef Direcţia I Informaţii Interne (1 martie 1967-1 mai 1972); şef Direcţia Generală de Informaţii Interne (1 mai 1972-5 mai 1977); ***şef Serviciu Independent „D” (1 august 1977-23 iulie 1981);*** trecut în rezervă (Decret prezidenţial nr. 166/23 iulie 1981).

Limbi străine cunoscute: engleza.

Grade: căpitan (1 ianuarie 1951); maior (23 august 1954); locotenent-colonel (23 august 1958); colonel (23 august 1964); general-maior (20 august 1969).

Distincții: Medalia „Meritul militar” clasa a II-a (12 martie 1955) şi clasa I (12 ianuarie 1963); Medalia „Eliberarea ţării de sub jugul fascist” (6 august 1954); Medalia „Pentru servicii deosebite” (19 august 1954); Ordinul „Steaua Republicii Populare Române” clasa a IV-a (26 decembrie 1962), Medalia „Meritul militar” clasa I (12 ianuarie 1963); Medalia „A 20-a aniversare a eliberării patriei” (18 august 1964); Medalia „A 20-a aniversare a Zilei Forţelor Armate” (21 octombrie 1964); Ordinul „Meritul militar” clasa a IV-a (9 aprilie 1966); Ordinul „Tudor Vladimirescu” clasa a IV-a (25 decembrie 1967); Medalia „A 25-a aniversare a eliberării patriei” (23 august 1969); Ordinul „Meritul militar” clasa a II-a (21 decembrie 1970); Medalia „A 50-a aniversare a PCR” (21 mai 1971); Ordinul „Pentru servicii deosebite” clasa a I-a (21 decembrie 1971); Medalia „25 de ani de la proclamarea Republicii” (30 decembrie 1972); Medalia „30 de ani de la eliberarea patriei” (23 august 1974); Medalia „A 30-a aniversare a Zilei Forţelor Armate” (18 octombrie 1974).

Ioan Toma

Data și locul nașterii: 2 septembrie 1930, Moreni, judeţul Dâmboviţa.

Membru de partid din 1954.

Originea socială: sondor petrolist.

Profesia de bază: cazangiu/economist.

Studii: Universitatea Serală de Marxism-Leninism de pe lângă Comitetul PCR din Ministerul de Interne (3 ani); Facultatea Specială a Comitetului de Stat al Securităţii de pe lângă Consiliul de Miniştri al URSS (1955-1956); reciclare la DIE (1971); Facultatea de Economie Industrială din cadrul Academiei de Studii Economice din Bucureşti.

Activitate și funcții: ofiţer operativ la Direcţia a II-a (1 septembrie 1953-iulie 1954); transferat la DGIE (din august 1954): ofiţer operativ (august 1956-ianuarie 1960), locţiitor şef birou (1 februarie 1960-septembrie 1963), locţiitor şef secţie operativă (1 octombrie 1963-aprilie 1966), locţiitor şef serviciu operativ (15 aprilie 1966-iunie 1968), şef serviciu operativ (1 iulie 1968-septembrie 1969), adjunct şef sector (1 octombrie 1969-iulie 1973), ofiţer special principal III (1 august 1973-octombrie 1979), ofiţer special principal II (1 noiembrie 1979-octombrie 1981); ***şef Serviciu Independent „D" (1 noiembrie 1981-octombrie 1986).***

Limbi străine cunoscute: rusa şi franceza.

Grade: sublocotenent (1 septembrie 1950); locotenent (23 august 1954); locotenent-major (23 august 1957); căpitan (23 august 1961); maior (23 august 1967); locotenent colonel (23 august 1973); colonel (19 februarie 1977).

Distincţii: Medalia „Meritul militar" clasa a II-a (1958) şi clasa I (1963); Medalia „Pentru servicii deosebite" (1959); Medalia „A 20-a aniversare a forţelor armate" (1964); Ordinul „Meritul militar" clasa a III-a (1968), clasa a II-a (1973) şi clasa I (1979); Medalia „A 50-a aniversare a PCR" (1971); Medalia 25 de ani de la proclamarea Republicii" (1972); Medalia „A XXX-a aniversare a eliberării patriei" (1974).

Dumitru Tatu

Data și locul nașterii: 17 iunie 1936, comuna Mihălceni, judeţul Vrancea.

Membru de partid din 1963.

Originea socială: funcţionar.

Profesia de bază: profesor de limba şi literatura română.

Studii: Facultatea de Filologie din Bucureşti, Secţia de Limbă şi Literatură Română; (1954-1957); Şcoala DGIE (1969-1972); Universitatea Serală de Marxism-Leninism, Secţia Filozofie (1967-1968).

Activitate și funcții: repartizat la MAI Craiova (25 iulie 1957); ofiţer operativ la Serviciul „T" Tehnică Operativă (1 august 1957-februarie 1960); ofiţer operativ la

Serviciul F Controlul Corespondenţei (1 august 1960-iunie 1963); ofiţer operativ I tehnică operativă la Inspectoratul Judeţean Olt – Securitate (1 august 1963-aprilie 1968); locţiitor şef birou (1 mai 1968-septembrie 1969); ofiţer operativ I DGIE (1 octombrie 1969-octombrie 1979); şef Sector 3 (legionari) (1 noiembrie 1979- octombrie 1986); ***şef Serviciu Independent „D” (15 octombrie 1986-22 decembrie 1989).***

Limbi străine cunoscute: italiana şi franceza.

Grade: locotenent (25 iulie 1957); locotenent-major (23 august 1960); căpitan (23 august 1964); maior (23 august 1970); locotenent-colonel (23 august 1976); colonel (23 august 1983).

Distincţii: Medalia „Meritul militar” clasa a II-a (1960) şi clasa I (1965); Ordinul „Meritul militar” clasa a III-a (1973), clasa II-a (1977) şi clasa I (1983); Medalia „A XXX-a aniversare a eliberării patriei” (1974); Medalia „A 40-a aniversare a eliberării patriei” (1984).

Liviu **TOFAN**

PORTRETUL UNUI AGENT AL SECURITĂŢII: „LUCKY”

PORTRAIT OF A SECURITATE AGENT: “LUCKY”

The story of "Lucky" the Securitate agent in the 70s and 80s, is a somewhat original route of an employee of the feared institution. Documents kept in the archives of National Council for the Study of the Securitate Archives NCSSA reveal indirect and fragmentary common identity of "Lucky", "Helmut" and "Adolf" and his actions. Used by the external unit of the Securitate to intimidate personalities of Romanian Exile, Lucky has a rough biography, both in Romania and abroad.

Etichete: Securitate, operaţiuni, Emil Georgescu, Lucky
Keywords: The Securitate, operations, Emil Georgescu, Lucky

I. O poveste din Sibiu

Prietenii îi spuneau Lucky. Îi spun la fel şi azi, căci povestea, deşi începe cu mulţi ani în urmă, ne duce până în zilele noastre. Lucky s-a născut în octombrie 1948 şi e de loc din zona Sibiului. I-a plăcut oraşul acesta dintotdeauna. Dar cel mai mult i-a plăcut – şi îi place şi azi – „Împăratul Romanilor”, mai exact barul celebrului hotel. „Kaiser”-ul a fost, într-un fel, punctul central al existenţei sale de-a lungul vremurilor. Şi ce vremuri…

Lucky venea dintr-o familie bună cu biografie proastă – sub regimul comunist. De trecutul legionar al tatălui făcea caz ori de câte ori considera că îl avantajează. La nevoie, inventa şi fabula cu o naturaleţe uimitoare. Ţinea să facă neapărat impresie. Lucky era mai curând o părere decât o persoană. Era un fel de actor plurivalent distribuit în roluri diverse. La prima vedere, un veleitar accentuat. În realitate, ceva mult mai nefast.

La început, Lucky şi-a construit personajul de unul singur, atât cât l-a ajutat mintea şi i-a permis caracterul. Minte avea dar, cum spune o vorbă din popor, era brânză bună în burduf de câine. Şi mai era cam fudul.

La liceul Gheorghe Lazăr, Lucky era în clasa a 11-a când îşi dă în petec pentru prima oară şi este exmatriculat pentru „imoralitate”. Termină liceul ceva mai târziu la Ocna Sibiului. În 1967 încasează un an şi 2 luni de închisoare pentru că a vrut să fure tablouri – el zicea porumbei – din biserica catolică de lângă muzeul Bruckenthal, în care a pătruns prin efracţie împreună cu nişte prieteni. Este cercetat şi în legătură cu un furt de tablouri din muzeul Bruckenthal. Familia, bine văzută la Sibiu, este consternată şi ruinată de rătăcirile acestui fiu care părea cel puţin la fel de dotat, inteligent şi promiţător ca şi surorile sale mai mari – una devine medic, cealaltă profesoară. Ce devine Lucky?

Deocamdată, un descurcăreţ. Se duce totuşi la facultate, la Filologia de la Cluj, dar este exmatriculat după numai o lună „pentru abateri”. Inevitabil, este luat la armată, la o unitate din Bucureşti. Lucky se descurcă şi aici. Simulează o nevroză şi obţine o

amânare a serviciului militar. Şmecheria cu „nevroza" nu ţine însă prea mult, şi Lucky se vede luat la armată din nou. Ajunge, în octombrie 1970, la o unitate din Oradea, dar nu se omoară cu milităria pentru că este încadrat furier. Adică, se descurcă. Până o încurcă.

Mai 1971. Potrivit anchetei procuraturii militare Oradea, soldatul Lucky, i-ar fi cerut unui alt soldat să sustragă pentru el un pistol cu muniţie, promiţându-i că-l va răsplăti cu 10.000 de lei. Lucky nu avea acces la armament, de aceea s-a văzut nevoit să apeleze la un alt soldat. Planul lui Lucky de a pune mâna pe o armă ajunge repede la urechile C.I.-ştilor din unitate – el este turnat chiar de un prieten sibian, tot soldat -, şi Lucky se trezeşte în arest sub anchetă penală. Îi vine însă ideea cu "nevroza", se declară bolnav de nervi şi începe să facă urât: ameninţă că-şi taie venele, invocă prieteni misterioşi şi puternici, intră în greva foamei. Este transferat la un spital militar, anchetatorii cerând o "expertiză neuropsihiatrică". Lucky simulează în continuare, şi pare să-i iasă bine. Medicii îi confirmă diagnosticul de *psihopatie impulsivă cu mitomanie*[1] şi îl declară *inapt la unitate, clasat inapt pace*. În baza diagnosticului, procuratura militară închide dosarul şi Lucky este lăsat la vatră. Nu păţeşte absolut nimic. Ce simplu!

Cam prea simplu: ţinând cont de faptul că anchetatorii ştiu că Lucky nu suferă de nimic – simularea este consemnată în dosarul anchetei, unde se menţionează chiar şi numele asistentului medical care îl instruieşte pe Lucky cum să simuleze mai bine. Şi totuşi, diagnosticul este acceptat de anchetatori fără nici o obiecţie. Tentativa de procurare a unei arme sustrase din dotarea armatei era o faptă extrem de gravă ce se pedepsea pe-atunci cu ani grei de puşcărie. Şi totuşi, fapta fiind dovedită, procuratura închide dosarul. Cunoscându-i-se antecedentele penale, și deși un ditamai locotenent colonel de contra-informaţii îl descrie drept *un element dubios care se sustrage intenționat de la satisfacerea serviciului militar*[2], Lucky este totuşi trimis acasă de parcă nu ar fi încercat să fure decât o agrafă ruginită din coşul de gunoi. De neînţeles, s-ar zice. Vom înţelege puţin mai încolo.

Revenit acasă, la Sibiu, în august 1971, Lucky îşi reia traiul obişnuit. Securitatea din Sibiu, informată despre cazul de la Oradea, se adresează la rândul ei Miliţiei cu precizarea: *În prezent nu s-a încadrat în câmpul muncii, își consumă timpul prin cofetării, joacă cărți de unde realizează diverse sume de bani. Familia lui este îngrijorată de faptul că fiul lor, deși a avut o condamnare pentru furt, este pasibil de a mai comite alte acte iresponsabile și antisociale. În scopul prevenirii sale de la săvârșirea unor infracțiuni sau contravenții, vă rugăm ca cel în cauză să fie în preocuparea organelor de miliție*[3]. În ianuarie 1972, Miliţia municipiului Sibiu confirmă că Lucky *a fost luat în supraveghere generală*[4]. Apoi, nimic.

Dosarul lui Lucky nu mai consemnează nimic timp de mai mulţi ani. Abia după cinci ani, în 1977, apar documente din care se pot reconstitui, foarte sumar, anii precedenţi. Aflăm că, la un moment dat, Lucky şi-a găsit o slujbă oarecare la întreprinderea Vinalcool Sibiu. Apoi, s-a căsătorit cu o sibiancă de origine etnică germană, să-i spunem Inge, cu care are un copil. Cei care i-au cunoscut soţia spun că era o adevărată frumuseţe. Inge era profesoară de engleză şi germană la o şcoală din

---

[1] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 60475, vol. 1, f. 1, 78.
[2] *Ibidem*, ff. 65-66.
[3] *Ibidem*, f. 81.
[4] *Ibidem*, f. 82.

Sibiu. În vacanţele de vară, începând din 1975, Lucky şi soţia sa lucrează pe litoral la aşa-numitele Free Shop-uri. Unii dintre noi îşi mai amintesc bine aceste magazine: puteai să cumperi de acolo, şi numai de acolo, o mulţime de lucruri imposibil de găsit în comerţul socialist. Cu o condiţie: să ai valută forte – dolari, mărci vest-germane, franci, lire etc. Și cu încă o condiție: să fii cetățean occidental, căci un român nu avea voie să dețină valută forte. Să ajungi vânzător într-un asemenea Free Shop era extrem de tentant. şi greu de obţinut. Pe lângă cerinţa de a cunoaşte nişte limbi străine (Inge vorbea germana şi engleza, Lucky, franceza), mai trebuia să treci de filtrul selecţiei Securităţii. Căci nu oricine prezenta suficientă încredere pentru a fi lăsat să umble cu valută şi, mai ales, să aibă contact cu străinii. Apoi, se ştia prea bine că activitatea într-un Free Shop era o sursă certă de învârteli de tot felul, dar în special de procurare de dolari prin schimbul „la negru” sau prin vânzarea de obiecte introduse în magazin pe lângă gestiunea oficială. Cum spuneam, nu oricine prezenta suficientă încredere pentru a lucra într-un Free Shop. Şi totuşi, în pofida biografiei sale pestriţe, Lucky nu avea nici o problemă. În fiecare vară, el lucra la câte un Free Shop de pe litoral.

Inge, soţia lui Lucky, are rude în Germania occidentală. În 1975, aceste rude îi trimit o invitație, așa cum cereau atunci formalitățile pentru obținerea unui pașaport turistic. Inge urma să plece singură în Germania, fără soţ şi fără copil. Totuşi, cererea ei de paşaport este respinsă. Lucky şi soţia sa par resemnaţi, nu reacţionează în nici un fel.

Cu atât mai surprinzătoare este brusca vehemenţă cu care se manifestă Lucky, doi ani mai târziu, în toamna lui 1977, când năpădeşte autorităţile cu „reclamaţii-sesizări” şi memorii de protest. Motivul pare să fie un incident din vara aceluiaşi an, când Lucky, soţia sa, şi tot grupul lor de prieteni sibieni, nouă în total, luaseră în primire Free Shop-ul de pe aeroportul Mihail Kogălniceanu, de lângă Constanţa. Un magazin important, cu un dever deosebit, căci prin acest aeroport treceau toţi turiştii străini, la sosire cât şi la plecare. Ar fi fost un sezon de excepţie pentru Lucky şi ceilalţi dacă n-ar fi fost echipa de miliţieni care, ca din senin, le-a căzut pe cap în inspecţie. Inventarul scoate la iveală un plus nejustificat în gestiune în raport cu vânzările şi încasările. Raportul constată, de pildă: *S-a mai găsit la articolul „Casete” pentru radiocasetofoane, intrate 150 bucăți și stoc faptic la predare 192 bucăți, în afară de ceea ce s-a vândut*. Cu alte cuvinte, Lucky şi prietenii săi practicau sistemul vânzării unor articole introduse în Free Shop pe cont propriu, dolarii astfel obţinuţi intrând în buzunarele lor. Situația era cât se poate de penală. Urmarea? Nici una. Ba tot trupa lui Lucky este cea care face scandal, cum reiese din raportul Miliției:

> *Cu ocazia inventarului, H.* […]*, fratele său Andrei, V.* […]*, B.* […] *au jignit lucrătorii de miliție, făcând afirmația că sunt niște hoți și pungași și că ei prin relațiile ce le au vor interveni să fie dați afară toți cei ce au contribuit la schimbarea lor. H.* […] [şeful gestiunii, prieten al lui Lucky] *a vorbit la telefon cu un general cu numele de Marinescu Petrică care i-ar fi spus motivul schimbării și al cărui informator spunea că este.* (Raport al Miliției județului Constanța din 13 iulie 1977)[5].

Foarte interesant ce descoperă, deci, Miliţia, dincolo de inventarul cu probleme: că trupa lui Lucky avea acoperire. Drept pentru care toţi cei nouă sibieni se întorc acasă

[5] Idem, dosar nr. 60475, vol. 2, f. 28.

fără să suporte nici un fel de consecinţe. Mai mult chiar, incidentul îi serveşte lui Lucky ca pretext pentru a deveni brusc un vocal şi hotărât protestatar în numele unor principii ca libertatea, echitatea sau dreptul la realizarea personală în alt loc decât România, adică dreptul de a emigra. *Atunci ne-am întrebat care este rațiunea de a mai sta în această țară*[6], scrie Lucky referindu-se la incidentul cu Free Shop-ul şi milițienii, incident pe care îl califică drept *abuziv, neîntemeiat, nejustificat și acivic*. Totodată, Lucky declară: *La inventarul făcut în prezența securiștilor, am ieșit perfect, nu ni s-a putut reproșa nimic sub nici un aspect, doar afirmația* ***hilară*** *că vrem să fugim din țară*[7].

Nu, fugitul din țară nu era soluția optimă pentru Lucky, ci plecatul legal. El depune, împreună cu soția, actele de plecare definitivă din România. Într-un memoriu din 6 ianuarie 1978, Lucky scrie, cu accente de trufie cabotină[8]:

> *Boala mea „de plecare" este incurabilă, nesuportând nici un amendament. Cu riscul existenței, merg până la capăt în a realiza acest mobil! Nu nutresc nici un resentiment față de nimenea și am certitudinea că „dincolo" pot fi cu mai mult folositor țării decât în existența larvară pe care o duc aici. Nu mă aștept la un El Dorado, dar sper ca entitatea mea civică să fie respectată. Îmi susțin cauza cu o voință inexorabilă.* […] *Totdeauna și oriunde voi fi un bun patriot.* […] *În ideea în care circumstanțe nefaste mă vor obliga să scriu la Europa Liberă, cuprinsul scrisorii va respecta întocmai schema acestei depoziții.*

Ce ne văd ochii? Lucky sfidează Securitatea, amenințând, în scris, că va informa Radio Europa Liberă despre cazul său de „drepturile omului" dacă nu i se aprobă emigrarea. Securitatea reacționează la 18 ianuarie 1978 prin deschiderea dosarului de urmărire informativă nr. 1103 privind „Bubu" (numele de cod dat lui Lucky în acest dosar). Lucky este „avertizat", asta însemnând că trebuie să suporte discuții cu diverși securiști, între care și colonelul Ioan Poiană. Cu toate acestea, securiștii sunt luați prin surprindere aflând, tardiv, că Lucky – cu o „voință inexorabilă", nu-i așa – chiar a trimis o scrisoare la Europa Liberă. Scrisoarea, în care Lucky își revendică imperativ dreptul de emigrare în RFG, i-a fost citită într-o emisiune difuzată pe 4 martie 1978. Prompt, el este amendat cu 500 de lei în baza legii 23/1971. Este vorba despre faimoasa *Lege privind apărarea secretului de stat în R.S.R.*, al cărei articol 14 spunea așa: *Se interzice cetățenilor români de a avea orice fel de legătură cu posturile de radio și televiziune ori cu organele de presă din străinătate, care, prin acțiunile lor, desfășoară o activitate de defăimare sau contrară intereselor statului român.*

Deși declară la Securitate că *în perspectivă nu mă voi antrena în nici un fel de discuții sau aprecieri de natură politică*[9], Lucky face exact invers, și asta cât se poate de ostentativ și de public. Adică face caz permanent de actul său de mare curaj de a scrie la Europa Liberă, „aduce injurii regimului", cum precizează notele informative, ba se declară chiar „disident" în gura mare – în barul plin de lume de la „Împăratul Romanilor", desigur. Așa se face că, la un moment dat, Securitatea pare să cedeze. Un raport din iulie 1978 propune închiderea dosarului de urmărire informativă nr. 1103, respectiv abandonarea

[6] Idem, fond Informativ, dosar nr. 85327, vol. 1, f. 4.
[7] Idem, fond Informativ, dosar nr. 60475, vol. 2, f. 106.
[8] Idem, fond Informativ, dosar nr. 85327, vol. 1, f. 5.
[9] Idem, fond Informativ, dosar nr. 60475, vol. 2, f. 56v.

cazului lui Lucky, pentru că *s-au făcut intervenții și s-a dat aviz pozitiv de către comisie pentru a primi aprobare de plecare*[10]. Culmea, însuşi şeful Securității judeţului Sibiu cere la Bucureşti, în octombrie 1978, să se urgenteze aprobarea emigrării lui Lucky *în vederea prevenirii săvârşirii de către acesta a unor eventuale acțiuni fățișe* […][11].

Lucky a învins. S-a luat de piept cu Securitatea şi a îngenuncheat-o. În februarie 1979, Lucky şi familia sa pleacă în Germania şi se stabilesc în oraşul Nürnberg din Bavaria, la nord de München. Datorită originii etnice germane a soţiei, beneficiază imediat de ajutoare speciale pentru integrarea în societate, inclusiv cetăţenia germană.

Ce am putea spune, în acest punct al poveştii, despre Lucky? Ce fel de om este el? Un temerar? Un şmecher? Un luptător, un semi-interlop, un zănatec sau un cabotin băftos? Poate ne ajută această autocaracterizare dintr-o declaraţie dată la Securitate[12]:

> *Favorizat de fizic și dotat cu o inteligență speculativă, marcat de neșansa debutului meu în viață* [condamnarea din 1967], *lipsit de capacitate volitivă, am ajuns să mă ancorez într-un mediu abject, vizând confortul material, urmărind doar plăceri primare care nu reclamau nici un efort. Dar, această existență cu tentă parazitară venea în contradicție cu idealul meu existențialist, cu educația primită.*

Chestia cu idealul lui existenţialist e nostimă, dar… nu, nu cred că ne ajută să ne lămurim asupra lui Lucky. Ne-ar ajuta însă desluşirea episodului mai de la început, când Lucky scapă de procuratura militară şi de închisoare pe motiv de „psihopatie impulsivă cu mitomanie". Deşi anchetatorii ştiu că simulează. Deşi fapta este deosebit de gravă. Deşi are antecedente penale. De neînţeles, spuneam. S-ar înţelege însă foarte uşor dacă am accepta ideea că pe Lucky îl scapă nu „psihopatia", ci Securitatea. Nu Securitatea aia banală, ca să-i zic aşa. Nu cea cu care se războieşte el mai târziu pentru un paşaport. Ci o parte mai specială a Securității, să-i spunem DIE de la Departamentul de Informaţii Externe (mai târziu CIE), şi care vede „potenţialul" lui Lucky de aventurier, cinic, inteligent, prefăcut şi lipsit de scrupule – taman bun pentru un anumit gen de misiuni dubioase şi „deplin conspirate".

Și ce altceva ne-ar mai putea ajuta? Păi, ne-ar ajuta să aflăm, de pildă, deşi nici un document (disponibil) nu consemnează asta, că în 1972-1973, Lucky era din nou la armată. Ciudat, doar fusese clasat inapt cu doar un an înainte. Şi totuşi, era la armată. Mai rău chiar, la un batalion disciplinar. Batalion de pedeapsă, cum i se mai spunea, deoarece acolo ajungeau soldaţii pedepsiţi pentru diverse delicte sau cei cu cazier. Şi pentru ce fusese pedepsit, chipurile, Lucky? Dacă-l întrebai, îți povestea că, pe când făcea armata la Oradea, fusese implicat în deturnarea unui avion. Aici ar trebui precizat că, atunci cînd îi construieşti unui agent o „legendă", e bine să incluzi în biografia măsluită cât mai multe elemente reale, verificabile. Deturnarea unui avion românesc de la Oradea, în mai 1971, era un element real. Deşi presa comunistă nu a scris, evident, nimic, despre asta, mai toată lumea, cel puţin din zona Oradea, ştia despre cei şase români (de naţionalitate maghiară) care deturnaseră cursa Oradea-Bucureşti şi fugiseră

[10] *Ibidem*, f. 137v.

[11] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 85327, vol. 1, f. 31.

[12] *Ibidem*, f. 3.

în Austria[13]. Iar Lucky chiar s-a aflat la Oradea în acel moment – element real. Doar că furierul Lucky, militar în termen la UM 01731, nu avea nici o legătură cu cei şase. El zicea însă că da, avea, şi că detesta regimul comunist fiind un legionar înflăcărat din tată în fiu. Şi iată încă un element real şi verificabil – cel cu tatăl legionar. Şi uite aşa – o invenţie ici, un element real colo – se construieşte biografia falsă a agentului care, mai târziu, în misiune undeva într-o ţară din vest, va câştiga încrederea oamenilor afirmând, credibil şi pe alocuri chiar verificabil, că familia sa a avut de suferit din cauza comuniştilor, că el a fost urmărit şi persecutat de Securitate, că a fost năpăstuit de autorităţi din fragedă tinereţe, că – ce mai – chiar şi Europa Liberă s-a ridicat în apărarea sa.

Dar ce căuta totuşi Lucky în acel batalion disciplinar? În afară de o legendă, un agent „deplin conspirat" mai are nevoie şi de o pregătire specială. El trebuie să ştie să mânuiască diverse tipuri de arme, să folosească explozibili, să conducă diferite tipuri de vehicole, să deprindă diverse trucuri. Batalionul disciplinar era acoperirea perfectă pentru antrenamentul pe care îl primea Lucky în timp ce soldaţii cu pedepse reale mergeau zilnic la munci grele pe şantierele din zonă.

După toate datele, Lucky se afla în plin program de instruire/pregătire ca „ilegal", urmând să devină ofiţer şi să fie trimis în misiune ca spion într-o ţară occidentală. La un moment dat intervine însă ceva ce-l va duce, cum ne arată evoluţia sa ulterioară, pe o altă traiectorie, chit că înrudită cu cea de „agent deplin conspirat". Un indiciu despre ce anume ar fi putut produce cezura în cariera lui de „ilegal" al spionajului românesc găsim într-un document intitulat *Raport al generalului Gheorghe Manea cu privire la activitatea Brigăzii „U"* - unitatea ofiţerilor „ilegali" - *în perioada 1974-1978*[14]. Într-adevăr, în mai 1974, la conducerea UM 0190/U din spionajul românesc este numit colonelul (pe atunci) Gheorghe Manea în locul generalului Romeo Popescu. Conducerea superioară nu părea prea mulţumită de eficienţa acestui sector de elită. Relatând care era starea de lucruri şi ce fel de măsuri de îmbunătăţire a luat el ca nou şef al Brigăzii „U", Manea face următoarea afirmaţie: *Am reanalizat de asemenea şi situaţia fiecărui ofiţer „S" ce se afla în pregătire. Am găsit câţiva care ridicau probleme din punct de vedere al încrederii politice ce li se putea acorda (de exemplu, unul era fiul unui legionar) sau nu aveau calităţi pentru munca informativă externă. Pe aceştia, fără a face o campanie, în mod treptat, i-am trecut în rezervă* […]. Există probabilitatea ca „fiul unui legionar" să fie chiar Lucky al nostru: anul 1974 se potriveşte perfect, iar numărul celor „aflaţi în pregătire" la acel moment era foarte mic. Faptul că printre ei se găsea tocmai un fiu de legionar i-a sărit în ochi generalului Manea şi i-a oferit un bun prilej de a-şi evidenţia vigilenţa ideologică. Promovarea unuia, ghinionul altuia…

Oricum, Lucky nu este abandonat de Securitate, ci reciclat. Ar fi fost păcat să se irosească acel „potenţial uman" şi tot instructajul investit deja în viitorul agent cu o mică pată la dosar. Ca „profil", cum se spune, Lucky este bucăţică ruptă din „Venus 2".

---

[13] Deturnarea de la Oradea este subiectul cărţii *Aripi frânte* de Erika Faber (2004) şi al filmului documentar „Pe aripile libertăţii" de Peter Fazekas.

[14] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 3447, vol. 8, ff. 113-116. Reprodus în *Ion Mihai Pacepa în dosarele Securităţii, 1978-1980*, Liviu Ţăranu (ed.), Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2009, pp. 346-354.

Aşa s-a numit o operaţiune de infiltrare în Occident a unor agenţi ai Securităţii, scoşi din ţară mai ales prin intermediul unor căsătorii care le facilitau „dincolo” integrarea, cum a fost şi în cazul lui Lucky. Cei din „Venus 2” nu erau ofiţeri ca „ilegalii” adevăraţi (vezi Matei Pavel Haiducu), ci doar un fel de colaboratori permanenţi buni la toate, eventual chiar dispensabili. Zeci şi zeci de asemenea agenţi au împânzit Occidentul în anii ’70 şi ’80, subminând diaspora românească, spionându-i pe emigranţi, dezbinându-i pe românii din exil prin intrigi, diversiuni şi escrocherii, provocând tensiuni şi suspiciuni prin zvonuri şi calomnii. Dar astea erau doar mărunţişuri.

Un ultim detaliu despre Lucky înainte de emigrarea sa în Germania: din toamna lui 1978, el furnizează Securităţii din Sibiu note informative (olografe) sub numele conspirativ „Florin”[15].

II. Note din Germania

Schimbăm perspectiva şi, aparent, personajul.

I se spunea „Helmut”. În ghilimele, pentru că nu era decât un nume de cod. În ianuarie 1980, „Helmut” semnează o notă informativă[16] către Securitatea din Sibiu (compartimentul 0620), relatând cu lux de amănunte cum diverşi emisari ai postului de radio Europa Liberă l-ar fi contactat şi prelucrat în încercarea de a-l recruta drept colaborator. Emisarii, chiar membri ai redacţiei din München (sunt menţionaţi Radu Gorun, Ion Ioanid, George Bălan, chiar şi Virgil Ierunca), sunt insistenţi şi-i fac tot felul de promisiuni tentante, „Helmut” prezentându-se ca pe un personaj de o deosebită valoare pe care Europa Liberă ţine morţiş să-l aibă în rândurile sale. Clar, „Helmut” a avut întotdeauna, indiferent de numele purtat, o foarte bună părere despre sine însuşi. Şi care se cerea musai împărtăşită unui număr cât mai mare de contemporani.

Eu eram atunci la Radio Europa Liberă, şi ştiu foarte bine cum funcţiona această instituţie, inclusiv în planul recrutării de personal. Mi-e foarte clar că relatarea lui „Helmut” este pură fabulaţie, şi că nimic din ce spunea el despre tentativa de recrutare nu s-a întâmplat. Dar asta este mai puţin important. Relevant este faptul că această notă ne indică o primă pistă pentru identificarea lui „Helmut”. Dincolo de faptul că el locuieşte la Nürnberg, oraşul în care se stabilise Lucky al nostru, o observaţie a colonelului Ioan Poiană scrisă chiar pe nota lui „Helmut” spune aşa:

> *În anul 1978, sursa s-a adresat din ţară cu o scrisoare la „Europa Liberă” ca urmare a refuzului serviciului de paşapoarte de a aviza plecarea în vizită a soţiei sale. Scrisoarea a fost citită la una din emisiunile acestui post. Cei de la E.L. de fapt la acest lucru se refereau şi pe asta mizau în atragerea lui la o cooperare cu ei.* […] *O copie după material se va înainta la UM 0544.*

Parcă sună cunoscut, nu? Scrisoarea trimisă şi citită la Europa Liberă în 1978, soţia tratată cu refuz de cei de la paşapoarte… Doar că, atunci, personajului i se spunea Lucky (şi „Florin”), nu „Helmut”. Cât despre copia înaintată la UM 0544, să precizăm că acesta este indicativul CIE – Centrul de Informaţii Externe (fostul DIE) – braţul Securităţii pentru acţiuni de spionaj şi diversiune în străinătate.

[15] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 85327, vol. 1, f. 48.
[16] Idem, dosar nr. 85327, vol. 2, ff. 192-193.

Despre o astfel de acţiune, din ianuarie 1981, cu „Helmut" în rolul principal, va fi vorba în continuare. Radio Europa Liberă era principalul obiectiv al CIE, iar redactorii de la München erau urmăriţi îndeaproape de Securitate, mai ales cei care, prin emisiunile şi comentariile lor, stârneau în mod special interesul şi atenţia ascultătorilor pe de-o parte, şi furia Securităţii de cealaltă parte. Emil Georgescu, realizatorul emisiunii „Actualitatea Românească", era unul dintre aceştia. Succesul „Actualităţii" în rândurile ascultătorilor din România a făcut ca Emil Georgescu să devină foarte repede un obiectiv prioritar al Securităţii – citez:

> *Va fi organizată molestarea repetată și aplicarea unor măsuri de corecție fizică lui Emil Georgescu în scopul intimidării și determinării acestuia de a părăsi teritoriul R.F.G. și stabilirea reședinței sale într-o altă țară. Termen: 15 septembrie 1976.*

După cum se vede, Securitatea nu prea lucra cu mănuşi. „Molestarea repetată şi aplicarea unor măsuri de corecţie fizică lui Emil Georgescu" este o directivă dintr-un document datat 24 martie 1976 şi intitulat *Plan de Măsuri nr. 70806 în completarea Planului de Măsuri nr. 0027331 din 3.07.1975* referitor la compromiterea lui Georgescu Emil, colaborator al postului de radio Europa Liberă, aprobat de secretarul de stat adjunct al M.I., general-locotenent Ion Mihai Pacepa. Da, aprobat de Pacepa personal, adjunctul comandantului Departamentului de Informaţii Externe a Securităţii. Iar termenul de 15 septembrie 1976 a fost respectat cu o întârziere de doar o lună: în octombrie 1976, maşina cu care se deplasa Emil Georgescu (împreună cu soţia sa) a fost tamponată intenţionat de un alt automobil. Maşina lui Emil Georgescu a fost lovită exact în dreptul şoferului, şi urmările ar fi fost grave dacă Emil Georgescu n-ar fi tras de volan în ultima clipă. Automobilul care l-a lovit a fost abandonat, iar şoferul a fugit cu un alt automobil care l-a preluat. Potrivit poliţiei müncheneze, automobilul abandonat fusese închiriat de un cetăţean francez cu numele René Scheibling. La verificări, acest cetăţean francez s-a dovedit inexistent. Unele surse îl identifică drept un mafiot francez folosit ocazional de Securitate, având numele de cod „Sandu".

În anii 1975-1976, Securitatea încă se mulţumea cu măsuri de compromitere şi „argumente" contondente de intimidare în ceea ce-l priveşte pe Emil Georgescu. Câţiva ani mai târziu însă, în 1981 va avea loc chiar o tentativă de asasinare. Acesta este contextul în care îl reîntâlnim pe „Helmut". Iată ce relatează el:

U.M. 0225 - /133/f4/00 27919	*<u>Strict Secret</u>*
Primit: Lt. Col. Macău	*Exemplar Nr. 1*
Sursa: „Helmut"	
Data: 30 ian. 1981	

Notă

Începând cu ziua de 21 ianuarie 1981, până în seara zilei de 26 ianuarie 1981 (luni), sursa a urmărit pe Emil Georgescu în jurul locuinței acestuia. Împreună cu sursa s-au deplasat timp de 3-4 ore și italienii Giovani (Gioni) și Vincenzo. Emil Georgescu a ieșit de două ori la plimbare cu câinele, dar odată a fost însoțit de soție, iar altă dată de Mircea Pompy [corect: Pompey] *Cojocaru.*

În seara zilei de 26 ianuarie 1981 (luni), în jurul orei 21,00 (20,30?) Emil Georgescu a ieșit din bloc singur să-și plimbe câinele. Atunci sursa a tras mașina la un loc dinainte stabilit, iar Vincenzo și Gioni au ieșit după Emil Georgescu. Vincenzo urma să-l bată, iar Gioni să împiedice eventuale intervenții exterioare.

Emil Georgescu a fost abordat în fața boschetului de la blocul vecin. După o serie de pumni primiți în plină figură, acesta a căzut, strigând „hilfe” (ajutor). Jos fiind a mai primit câteva picioare. La strigătele lui s-au adunat niște persoane din bloc, care au ieșit pe balcon. Italienii au luat-o la fugă în sensuri diferite, întâlnindu-se toți trei la mașină. După relatările lui Vincenzo, Emil Georgescu este bine atins, cu leziuni faciale evidente și cu mâna stângă ruptă.

Dacă la radio nu se face nici o apreciere în sensul acestui eveniment înseamnă că se așteaptă ca aspectul să transpire din alte surse, astfel încât să se ofere piste de eventuală depistare a autorului.

În sensul lui Emil Georgescu, problema atacului personal ridică (a ridicat) probleme grele sursei, având în vedere liniaritatea existenței lui. Sursa poate oricând, contra recompensă de 10.000 DM, să elimine pe oricine prin intermediul acestor italieni.

Rog a se lua afirmațiile ca fiind veridice și să se țină cont de cadrul, conjunctura în care sursa își desfășoară activitatea.

Sursa nu cunoaște casa (interiorul) locuinței lui Emil Georgescu, decât din cele realizate de afară în atâtea zile de pândă. […]

„Helmut”[17].

O analiză avizată de text ne spune că „Helmut” este chiar periculos şi evident mincinos. Atacul din 26 ianuarie 1981 de la München împotriva lui Emil Georgescu s-a petrecut într-adevăr, dar… puţin altfel. „Helmut” exagerează pentru a-şi impresiona şefii de la Bucureşti şi pentru a scoate de la ei 10.000 de mărci – dacă s-o putea. Cei doi italieni sunt o invenţie. Persoana pusă de „Helmut” să-l bată pe Emil Georgescu era un român, fost cascador la Buftea, care muncea cu ziua pe ici, pe colo, prin Germania. Acesta, înainte să-l lovească pe Emil Georgescu, i-a spus chiar, pe nemţeşte, „vă rog să mă scuzaţi”. I-a dat o palmă şi a fugit. Nici vorbă de „leziuni faciale evidente” sau de vreo mână ruptă. Spre norocul lui Emil Georgescu, „Helmut”, care n-a vrut să se expună personal, şi-a ales greşit executantul, ceea ce, în final, va zădărnici întreaga lui operaţiune. Dar, pentru şefii de la Bucureşti, a dres-o din condei. Grav rămâne faptul că Emil Georgescu era într-adevăr ţinta unei „acţiuni de anihilare”, cum notează de mână, chiar pe raportul lui „Helmut”, colonelul I. Tiseanu (nume conspirativ) de la UM 0225: *Situaţia creată ne obligă să folosim altă concepţie, tactică, împrejurări şi mijloace pentru realizarea acţiunii de anihilare a lui „Iago”*. „Iago” era numele de cod dat de Securitate lui Emil Georgescu, iar UM 0225 era acea subunitate a Securităţii/CIE care se ocupa de Radio Europa Liberă.

[17] ACNSAS, Fond SIE, dosar nr. 27 919, f. 257.

Iată deci că „Helmut” ajunsese în 1981 un element important şi cât se poate de activ în planul Securităţii de anihilare a lui Emil Georgescu. Dar asta nu a fost tot. Puteţi citi mai multe în cartea lui Richard Cummings, *Securitatea contra Radio Europa Liberă*, apărută în 2011 la editura Adevărul. Acolo, la pagina 98, îl veţi găsi pe „Helmut” cu numele lui real, nume sub care îl puteţi întâlni şi azi la Sibiu – dacă aveţi această curiozitate[18]. Eu prefer să-l numesc, în continuare, Lucky pe acest personaj care mai are a ne dezvălui multe lucruri remarcabile din penumbra sulfuroasă a existenţei sale duplicitare.

În cartea lui Richard Cummings, Lucky iese din scenă (la pagina 103) fugind în România, la Sibiu, unde este semnalat în august 1981. Poliţia germană, care îl reţinuse scurt timp în urma depoziţiilor românului pus de Lucky mai întâi să-l agreseze, apoi să-l asasineze pe Emil Georgescu, descoperise la locuinţa sa din Nürnberg fotografii cu Emil Georgescu şi schiţe ale locuinţei acestuia, adică probe. Situaţie în care Lucky a apreciat ca fiind mai sănătos să se retragă, măcar un timp, din raza de acţiune a justiţiei vest-germane. Dar aceasta nu-l uită. Încă în anul 1984, pe 2 martie, judecătoria din Nürnberg dispune efectuarea unei percheziţii la locuinţa din Wettersteinstrasse nr. 76, inclusiv asupra persoanei lui Lucky, despre care se precizează că poartă o armă[19] (în sfârşit, avea pistol). Dar la Nürnberg nu se afla decât soţia sa Inge, Lucky fiind bine mersi la Sibiu.

În afară de poliţie, Inge mai era asaltată şi de alţii, şi avea necazuri tot mai mari. Problema era o escrocherie pusă la cale de Lucky încă din faza începuturilor sale în Germania. El cerea şi primea sume mari de bani de la foşti cetăţeni români care voiau să-şi aducă în Germania federală rudele rămase în România – pretinzând, evident, că le va rezolva problema prin legăturile sale „speciale”. Când nu se afla în Germania – pentru că făcea vizite dese şi prelungite în România – banii erau încasaţi de soţia sa Inge. Şi, de la un moment dat, clienţii nemulţumiţi şi duşi cu vorba au început s-o preseze şi să-şi ceară banii înapoi. În anul 1985, Inge este chiar dată în judecată pentru escrocherie de către o familie de saşi. În acelaşi timp, poliţia îl caută pe Lucky pentru nişte combinaţii cu maşini furate. Sub atâta presiune, Inge clachează, din câte se pare. La începutul lui septembrie, ea este găsită moartă în locuinţa din Nürnberg. Suicid cu somnifere şi alcool, zice poliţia.

O soţie moartă la 34 de ani, un copil rămas în grija bunicilor, şi foarte multe resentimente. Cam asta lăsa în urmă Lucky în Germania. Pentru un tablou complet, ar mai trebui să adăugăm nişte interlopi furioşi ca urmare a unor combinaţii cu marfă de contrabandă şi maşini furate, oameni tapaţi de bani, o serie de jucători de poker care se consideră înşelaţi. Şi câteva eşecuri pentru Securitate. Căci eşecul din 1981 în cazul lui Emil Georgescu n-a fost singurul. Lucky n-a rămas atunci în România. S-a întors după un timp în Germania, unde a mai făcut una, alta. De pildă, a primit comanda să-l „recupereze” pe fostul ofiţer de miliţie Ion Popa (fost comandant al miliţiei din Agnita), fugit în Germania şi stabilit la Ingolstadt, unde conducea o bandă de hoţi. Lucky l-a

---

[18] Richard Cummings, *Securitatea contra Radio Europa Liberă*, traducere de Traian Bratu şi Lia Galic, Bucureşti, Editura Adevărul, 2011, p. 98.
[19] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 85327, vol. 2, f. 138.

sedat cu somnifere, l-a pus într-o maşină şi s-a dus cu el spre patrie. La graniță, totul era pregătit. O *Notă-Consemn* din aprilie 1983 spune aşa[20]:

> *Va suna la tatăl său și va comunica „transmite Dr. Helmuth că-i trimit mâine medicamentele”. Asta înseamnă că „mâine” să fim la frontieră pentru a-i întâmpina. Va veni prin vama Borș, întrucât P.C.T.F. este comun cu al maghiarilor și dacă aceştia vor face greutăți să putem interveni.*

Toate bune şi frumoase. Doar că, într-o parcare din Ungaria, Popa s-a trezit. S-a bătut cu Lucky, a luat şi o sticlă în cap, dar tot a reuşit să fugă[21]. Te pui cu Miliția?

După ratarea ridicolă cu milițianul Popa, Lucky nu s-a mai arătat la Nürnberg. Îl regăsim ca „Helmut” la Sibiu unde, în 1984, dă câteva note la Securitate despre… Inge, venită în concediu în România. Notele lui „Helmut”, în care el se auto-numeşte „sursa”, redau cele relatate de soția sa despre situația ei de la Nürnberg, unde este asaltată de lumea care îl caută pe soțul ei Lucky şi se interesează de el, inclusiv poliția germană. Iată câteva pasaje[22]:

> *Sursa a fost pusă în temă cu unele evenimente care s-au petrecut în absență. Soția sursei este epuizată fizic și psihic, trăind într-o permanentă tensiune, stare paroxistică de nervi, teamă și neliniște. Este persecutată psihic de telefoane anonime care în majoritate „tac”, sau exersează diverse afirmații de amenințare surdă.* […] *A fost căutată de 4-5 ori de poliție* […] *În urma unor denunțuri* […] *s-a efectuat în prezența a patru polițai o amplă percheziție la domiciliul sursei* […].

„Helmut” își trădează adevărata identitate și în momentul în care vine vorba despre fiica lui Inge şi a lui Lucky, şi îi scapă formularea „fiica noastră”. Ceea ce este corect, pentru că sursa „Helmut” şi Lucky sunt, într-adevăr, una şi aceeaşi persoană. Confirmarea suplimentară o dă faptul că notele lui „Helmut” sunt scrise de mână, iar la dosar există o serie întreagă de declarații olografe ale lui Lucky: scrisul este acelaşi. Dar… acelaşi scris îl găsim şi la „Adolf”. Căci Lucky, supraestimându-se, juca la două mese, ambele ale Securității: cea internă (UM 0620 – USLA), şi cea externă (UM 0544 – CIE). Lucky va naviga permanent între cele două mese, când ca „Adolf”, când ca „Helmut”. Un joc complicat, cu avantaje şi dezavantaje. Lucky mizează, evident, pe avantaje, şi întinde coarda, cum îi stă în obicei. Asta îl va costa, în 1987, o condamnare la închisoare. Pentru că mai existau şi alte compartimente ale Securității, cum ar fi puternica Direcție a III-a (UM 0625 – Contraspionaj). Aceasta nu cunoştea toate „secretele” celorlalte unități, nu știa întotdeauna cine este agent şi pentru cine anume lucrează respectivul. Pentru Direcția a III-a, oricine putea fi suspect, inclusiv Lucky – sau mai ales un personaj atât de pestriț ca el. Dar, să nu anticipăm.

III. Trai neneacă în România

Moartea soției sale, în 1985, l-a privat pe Lucky de capul de pod pe care îl avea în Germania Federală. Deşi se stabileşte din nou la Sibiu, Lucky nu redevine cetățean român. El este un „rezident străin”. Paşaportul de cetățean vest-german i-a rămas în

---

[20] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 85327, vol. 2, f 109.
[21] *Ibidem*, f. 14.
[22] *Ibidem*, ff. 23-25.

buzunar şi îi conferă un statut special în România. El poate deţine legal valută străină, cu care se pot obţine foarte multe lucruri, inclusiv influenţă şi favoruri, şi poate călători oriunde doreşte. Lucky profită din plin de aceste privilegii. El cumpără din shop-urile pe valută bunuri inaccesibile românilor de rând şi le revinde cu profit. Alte lucruri le aduce din Ungaria sau Austria şi le comercializează. Nu-l deranjează nimeni. O notă informativă[23] din acea perioadă îl descrie pe Lucky astfel:

> *Îi place să fie în centrul atenției, să domine colectivul în care se află. Se laudă foarte mult, mai ales cu intrările lui în România cu mașina plină cu de toate, triumfător trece prin vamă lăsând impresia că este cineva în București cu relații foarte mari. Are relații în România, organizează orice, chiar și plecări definitive din țară pe sume de 10.000 DM.* [...] *Face orice fără muncă pentru a câștiga un ban. Este bun prieten cu Totoescu care locuiește la Frankfurt și care se ocupă cu transportul de automobile.* [...] *Este tipul de om care intră în orice afacere murdară pentru câștig.*

Prietenul Totoescu este un personaj care apare şi el în cartea lui Richard Cummings (pag. 98), în contextul operaţiunii dirijate de Lucky împotriva lui Emil Georgescu. Originar din Piteşti, fost mecanic auto, Totoescu se stabilise în Germania, la Frankfurt/Offenbach. Asemenea lui Lucky, făcea şi el des vizite în România – la Sibiu, unde îl aproviziona pe Lucky cu maşini second hand, motoare, video-uri, televizoare etc. şi la el acasă la Piteşti. Referitor la Totoescu şi Lucky, Securitatea din Argeş (Serviciul III) se adresează Securităţii din Sibiu cu câteva întrebări revelatoare:

> *Din informațiile ce le deținem rezultă că obiectivul nostru* [Totoescu] *se află în relații apropiate cu* [Lucky] *din Sibiu, aflat în preocupările dv. Rugăm să ne comunicați dacă pentru acțiunile întreprinse asupra lui Emil Georgescu (fost colaborator al postului de radio „Europa Liberă") la care a participat și obiectivul nostru la insistențele lui* [Lucky]*, a existat vreo aprobare sau conlucrare cu unitățile centrale* [...]. *De asemenea, se cunoaște că obiectivul a furnizat unele informații lui* [Lucky] *ce au fost exploatate ulterior de Serviciul de luptă antiteroristă din unitatea dv., rugăm să ne comunicați în ce au constat aceste informații* [...] *Din datele pe care le deținem rezultă că* [Lucky] *i-a solicitat în continuare obiectivului nostru informații, dar acesta l-a lăsat să înțeleagă că în prezent are preocupări legate exclusiv de activitatea profesională.*

Acest document este important pentru că ne confirmă mai multe lucruri: că acţiunile împotriva lui Emil Georgescu, despre care se vorbeşte ca despre nişte fapte certe, au fost cât se poate de reale; că, aşa cum ştiam din cartea lui Richard Cummings, Totoescu a fost implicat în aceste acţiuni; şi – cel mai semnificativ – că Lucky lucra pentru secţia din Sibiu a USLA.

Fapt este că lui Lucky îi mergea foarte bine în România. Era plin de bani şi avea relaţii peste tot – în rândurile nomenclaturii de la Bucureşti, în lumea fotbaliştilor. În vara lui 1986, petrecută pe litoral, a cheltuit 100.000 de lei, spune informatorul „Albotă", care adaugă[24]: *A câștigat mulți bani achiziționând bunuri aduse de fotbaliștii români din străinătate (Gino Iorgulescu, Relu Munteanu), pe care le-a vândut apoi la prețuri mai mari*

[23] *Ibidem*, ff. 116-117.
[24] *Ibidem*, f. 183.

(aparate video, casete, blue-jeans). La sfîrşitul lui octombrie, Lucky îşi serbează cu fast ziua de naştere. El închiriază o vilă „de protocol” din Păltiniş şi-şi invită prietenii, circa 30 de persoane, pentru o petrecere de două zile, asigurându-le şi cazarea pe banii lui. Masa e „bogată şi rafinată”, ne spune o notă a aceluiaşi informator „Albotă”: curcan umplut, specialităţi în sosuri de vin, ciorbă de potroace, grătar pe cărbuni, coniac franţuzesc, whisky, gin. Se trăia bine în România… Printre prietenii „speciali” ai lui Lucky, nota îi menţionează pe[25]:

> *Aurel Munteanu, fotbalist la Petrolul Ploiești, ex. Sportul Studențesc, însoțit de un manechin; Călin Andrei, student, fiul lui Stefan Andrei, secretar C.C. în tovărășia unei puștoaice, din auzite fiica unui anume ministru Petrescu; Serghei Mizil, fiul lui Niculescu-Mizil, ministru Centrocoop, împreună cu soția.*

Despre aceştia, informatorul „Albotă” îşi permite să remarce că, deşi bine îmbrăcaţi şi parfumaţi, în opinia generală sunt totuşi „mobilaţi intelectual mediocru”. Tot ce se poate, dar pentru Lucky, aceste contacte spre vârfurile conducerii de partid şi de stat aveau utilitatea lor specială.

Mai zăbovim puţin în 1986 pentru că, în toamna acelui an, informatoarea „Alina” furnizează Securităţii o *Notă*[26] deosebit de interesantă. „Alina” a fost amanta lui Lucky în vara acelui an, petrecută, cum altfel, pe litoral. Cunoscându-l îndeaproape timp de câteva luni, „Alina” este în măsură să afle numeroase detalii despre Lucky. Că, de pildă, în afara paşaportului de cetăţean vest-german, Lucky mai poseda şi un paşaport de serviciu românesc, deşi el nu era, oficial, cetăţean român. Pe lângă aceste două documente, Lucky mai avea şi o legitimaţie Agerpres. În hotelurile de pe litoral, chiar şi în cele mai aglomerate perioade, Lucky avea camere rezervate prin Consiliul Culturii sau Agerpres. Între altele, Lucky păstorea delegaţii de scriitori occidentali, şi avea la dispoziţie o maşină cu şofer:

> *Era un tip foarte plăcut, volubil, cult, care putea întreține o societate la modul cel mai plăcut, un patriot care nu pierdea nici o ocazie de a blama persoanele care vor să plece neapărat din România* […] *Am observat pe corpul lui o serie de cicatrici dintre care unele păreau a fi prin împușcare, și când l-am întrebat, a evitat să-mi răspundă* […] *mi-a spus să nu-mi fac nici un fel de griji, că el este un bun român* […] *și cât timp voi fi cu el nu voi fi atinsă decât eventual cu flori.* […] *M-a întrebat dacă eu nu colaborez cu organele de securitate, eu i-am răspuns categoric că nu, și el mi-a pus că toți colaborăm un pic și găsește că este un lucru foarte normal, de ce privim cu teamă această problemă.*

Pe ultima pagină a notei informative, un locotenent-colonel indescifrabil scrie de mână:

> *Care este totuși adevărul în legătură cu acest om? Cum poate să lucreze la Agerpres, să stea la Sibiu și să umble prin țară cu diverși străini? De unde are bani pentru mesele, deplasările și cazările la diverse hoteluri din țară? Anturajul pe care-l are trebuie deasemenea să dea de gândit – Serviciul de linie din Direcție are cazul în control?*

[25] *Ibidem*, f. 181.
[26] *Ibidem*, ff. 179-180.

După cum vedem, Direcţia a III-a a Securităţii era intrigată la culme: cine este, de fapt, acest Lucky? Alte compartimente ale Securităţii – USLA, CIE – ştiu răspunsul, dar îl păstrează pentru ele. Căci, dincolo de rivalităţile dintre servicii, departamente şi şefii acestora, a spune cine sau ce este Lucky ar fi însemnat automat deconspirarea lui. Aşa că, lăsată să bâjbâie, Direcţia a III-a face şi ea ce ştie mai bine şi deschide un dosar de urmărire informativă, indicativ 310/VP, împotriva lui Lucky, considerat suspect. Avea, la prima vedere, toate motivele. Iar concluzia reflex a Direcţiei a III-a este de a-l suspecta că „în R.F. Germania a fost racolat de C.I.A. şi angrenat la activitate ostilă statului nostru". Jonglând între USLA şi CIE, şi ducând o viaţă de mare bişniţar, Lucky se încurcă în iţele propriilor sale sforării.

IV. Un sfârşit

La începutul lui martie 1987, Lucky este luat de miliţie de pe stradă. Într-o primă fază, îl scapă o convorbire telefonică cu un „general" din Bucureşti. Totuşi, el este arestat şi condamnat rapid, în aceeaşi lună, la patru ani de închisoare pentru trafic de influenţă. Consternarea prietenilor lui Lucky se sintetizează în formula „a luat Securitatea mâna de pe el, şi l-au şi înhăţat miliţienii", cum apare într-o notă informativă a Direcţiei a III-a[27]. În realitate, Lucky a căzut victimă propriei sale lăcomii şi apetenţe pentru escrocherii: 21.000 de mărci era suma primită de Lucky de la o familie de saşi din Germania pentru a facilita emigrarea rudelor lor din România – escrocherie pe care, cum ştim, o practicase în Germania la începutul anilor '80, şi pe care a continuat s-o practice şi în România. Numai că, spre deosebire de ceilalţi păgubiţi, aceşti saşi din Germania au avut îndrăzneala să-l denunţe pe Lucky miliţiei din România. Iar Direcţia a III-a a Securităţii, care îi purta sâmbetele, a ştiut să „îndrume" ancheta astfel încât „obiectivul" să primească o lecţie.

Totuşi, Lucky scapă, din nou, foarte ieftin. Deşi condamnat la patru ani de închisoare, după o jumătate de an este din nou liber şi prosper la locuinţa sa din Sibiu. Îi spune avocatului său că nu a stat în închisoare decât o singură zi, restul „detenţiei" petrecându-l într-o unitate militară din Bucureşti unde „a avut sarcini pe linie de Securitate şi în prezent lucrează pentru Securitatea statului", notează avocatul spusele lui Lucky[28]. În acelaşi timp, acesta îi cere avocatului o copie după sentinţa de condamnare, cu care vrea să facă dovada în Germania că nu este omul Securităţii, ci – fără glumă – crescător de peşti exotici. Lucky, după cum se vede, joacă în continuare cu nonşalanţă la toate capetele posibile. „A afirmat că a făcut mari servicii statului român, pe care eu nu le cunosc", scrie avocatul lui Lucky în nota sa informativă. Mai ştii?

Poate vom afla, cândva, mai multe. Deocamdată, povestea aceasta se apropie de sfârşit odată cu anul 1989. An în care Lucky pare a se dedica prioritar evenimentelor fotbalistice. În luna mai, el îşi permite luxul de a se deplasa la Barcelona pentru a vedea pe stadion finala Cupei Campionilor Europeni: Steaua – A.C. Milan. La întoarcere, face o vizită unui prieten din Franţa, şi ajunge în România cu un Mercedes la mâna a doua cu numere de Germania. Apoi, mai face o tură prin Turcia, tot la un meci de fotbal – ca tot românul microbist. Dosarul lui Lucky nu mai consemnează nimic special. El se

[27] *Ibidem*, f. 176v.
[28] *Ibidem*, ff. 158-160.

încheie însă, chiar în decembrie 1989, cu un text remarcabil[29]. Îl datorăm, iarăşi, Direcţiei a III-a, respectiv informatorului „Matei”, un vechi amic al lui Lucky:

> *În legătură cu numitul* [Lucky] *pe care îl cunosc de aproximativ 7-8 ani, având posibilitatea să-l observ sub diverse împrejurări, informez următoarele:* […] *La suprafață este un tip grandoman, se crede boier, el are lucruri scumpe, bune, numai lui accesibile, călătorește în străinătate (Barcelona, Istanbul), este prieten cu sus-puși, crema societății (Eugen Barbu, şeful Agerpresului etc.), este citit, cultivat, rafinat, un adevărat mare senior.*
>
> *Sub această mască, eu cred a observa alte trăsături: superficialitate, escrocherie intelectuală, lipsă crasă de cultură, o sensibilitate aproape bolnăvicioasă, feminină, o intuiție foarte fină a psihicului interlocutorului.*
>
> *Cred că există un sentiment profund al propriei sale inadecvări, un sentiment de inferioritate și de dependență, o sete de poziție socială, recunoaștere și putere.*
>
> *Situația lui, cel puțin privită din exterior, este cea a unui tip cu resurse materiale foarte serioase și cu acces la mărfuri și bunuri excepţionale. Deşi îi face o plăcere aproape copilărească să se laude cu ceea ce are, este extrem de reținut în a dezvălui sursele, atât ale venitului, cât și a mărfurilor cu care epatează lumea.*
>
> *Este un om cu relații și legături întinse și obscure. Primește telefoane la care răspunde criptic, stabilește rendevuuri, face călătorii dese în țară, dar este extrem de vag în ceea ce spune, nu dă detalii sau ceea ce spune este în mod clar doar spumă.*
>
> *Își folosește poziția materială pentru a câștiga influență și putere de dirijare asupra oamenilor. Manipulează oamenii aproape în mod instinctiv, are obsesia păpușarului și toți sunt păpușile lui.*
>
> *Este extrem de neîncrezător și bănuitor, nu-și revelează fața adevărată. În legătură cu atitudinea lui politică, ideologică, observ o ambiguitate: pe de-o parte este disprețuitor, incisiv, face pe superiorul pe care-l dezgustă realitatea din jur. Pe de altă parte, foarte frecvent comentează și judecă lucrurile din punctul de vedere al puterii constituite, fără a spune ceva concret (nume, organe), dar tot comentariul lasă de înțeles că el este un criteriu al puterii, are acces, este ascultat și lucrurile ar merge minunat dacă i s-ar accepta sfaturile și ideile.*
>
> *Legăturile sale cu străinătatea sunt misterioase. Face călătorii, sau spune că face (Barcelona, Istanbul), vizitează foști prieteni stabiliți în străinătate, dar nu l-am văzut niciodată cu un străin, și niciodată nu a vorbit ceva, cât de cât banal, despre o persoană sau instituție occidentală sau de altundeva.* […]
>
> *Țin să menționez că folosește cu deosebită predilecție și dibăcie filiera influenței feminine. Face cunoștință cu o femeie, o orbește cu situația materială (mașină, călătorii, belșug), o descoase despre tot ce poate spune ea, prietene, prieteni, și o folosește în continuare ca sursă de informații, influență, relații etc.*

[29] *Ibidem*, ff 143-145.

Are un efect considerabil asupra femeilor, care-l servesc cu bucurie și fidelitate. Cunosc cele de mai sus din relatările unei prietene care a fost dezamăgită pe planul relațiilor intime avute și, probabil ca reacție, l-a demascat puțin. La aceasta se adaugă observațiile personale care confirmă.

Pe ultima pagină, la nota ofiţerului, locul unde ofiţerul de caz îşi trece observaţiile, acesta scoate în evidenţă, aparent impresionat, „profunzimea şi obiectivitatea" caracterizării de mai sus. Aşa o fi.

Ce a urmat? Nu ştim, şi nici nu mai este atât de important. Fapt e că, în 1989, Lucky nu avea decât 41 de ani. Greu de crezut că s-a „călugărit" brusc după deranjul din decembrie. Securitatea, desfiinţată de ochii lumii, a continuat să funcţioneze ani buni prin propriile cadre. În anii '90, agenţii acoperiţi gen Lucky au fost de o utilitate deosebită în metamorfozarea şi „privatizarea" Securităţii sub cele mai diverse înfăţişări. Dar dosarul de Securitate al lui Lucky nu ne mai spune nimic despre asta. Din el lipseşte, oricum, piesa centrală, adevăratul dosar de agent al lui Lucky. Nu avem decât documente oarecum neutre, ca să zic aşa, de până în anul 1971, apoi documente ale Securităţii interne, respectiv Direcţia a III-a. Ele dezvăluie doar indirect şi fragmentar identitatea comună a lui Lucky, „Helmut" şi „Adolf", precum şi faptele sale, sau măcar unele dintre ele. Piesa centrală rămâne probabil, în continuare, în safe-urile serviciilor secrete („cabinetul cu otrăvuri", cum spune o vorbă nemţească), ca multe alte mii de asemenea dosare. Ele constituie zaţul toxic din subconştientul societăţii româneşti, zaţ ce produce efecte năucitoare de genul atacurilor de panică ce-l copleşesc din senin şi-l terifiază pe un om aparent sănătos, dar de fapt profund otrăvit de umbrele sale neasumate. Sănătate multă!

II. SUB LUPA SECURITĂȚII

Liviu **PLEŞA**

FRANCISC PALL – DISCURS ISTORIC SUB SUPRAVEGHEREA SECURITĂȚII (1945-1965)

FRANCISC PALL – HISTORICAL DISCOURSE UNDER SURVEILLANCE BY THE SECURITATE (1945-1965)

A well-known personality in historiography before 1945, Francisc Pall could not oppose directly to the ideological constraints imposed by the regime ruled by Gheorghiu-Dej. The analysis of the documents published by the historian and the data collected by the Securitate during the informative surveillance, point out his efforts to resist the pressures.

After a period in which he moved forward in his career, the effects of the "right-wing deviation" in historiography affected him sharply. He was dismissed from the University and the Institute of History, being maintained only as a researcher. In 1954 the Securitate in Cluj tried to take advantage of the historian's difficult professional situation and recruit him as informer, believing that he would accept in the hope of regaining the lost position. But Francisc Pall was not willing to make that compromise and refused the collaboration proposal.

Pall was reinstated in his job at the University and at the Institute with the help of Constantin Daicoviciu, during the period of ideological relaxation in 1956. In return, he had to make a scientific compromise. Thus, the studies he published in that period were the richest in ideology. Gradually, he will change his political discourse, getting rid of the Marxist-Leninist discourse and returning exclusively to the scientific approach.

A regular visit to Italy's Legation in Romania drew upon Pall the suspicion that he might have been guilty of espionage in favour of that country. The historian was assiduously surveilled by the Securitate for many years, through D.V. and D.U.I., but his circumspect attitude compromised any attempt to gather data about him with the help of informers. Finally, he was not a target anymore, as the Securitate drew the conclusion that he was not a spy and that his only purpose in life was scientific research.

Etichete: Francisc Pall, D.R.S. Cluj, discurs istoric, contraspionaj italian, istorie medievală, tentativă eşuată de recrutare, interceptarea corespondenței.

Keywords: Francisc Pall, D.R.S. Cluj, historical discourse, Italian counterintelligence, medieval history, failed attempt of recruitment, the interception of correspondence

După 1945, istoriografia românească a intrat într-o epocă a ideologizării forţate, în care discursul ştiinţific a fost deseori afectat de obligaţia de a scrie şi interpreta istoria prin prisma dogmei marxist-leniniste. Până la sfârşitul anilor '50, în așa numita perioadă rolleristă a istoriografiei, presiunile au fost resimțite de către toți istoricii formaţi în perioada interbelică care au dorit să-şi continue activitatea de cercetare. Abia de pe la începutul deceniului şapte, în contextul unei anumite liberalizări a mediului intelectual, a reînceput să fie din nou posibilă – desigur cu numeroase limite – tratarea trecutului României într-o manieră profesionistă, ocazie care nu a fost ratată de către o parte dintre istoricii români.

Format şi impus în istoriografie anterior anului 1945, Francisc Pall nu avea cum să eludeze direct constrângerile ideologice la care a fost supusă întreaga breaslă de care aparţinea. Cu toate acestea – după cum reiese din rapoartele Securităţii – el nu a acceptat niciodată aceste presiuni şi a încercat continuu să le reziste, eforturi ce au fost încununate de un anumit succes. Dacă în anii ’50 producţiile istoriografice ale lui Francisc Pall au fost destul de mult afectate de ideologic, începând cu sfârşitul acelui deceniu situaţia se schimbă aproape radical, iar majoritatea dintre studiile sale au, în opinia noastră, un conţinut pur ştiinţific.

În materialul de faţă dorim să analizăm tocmai impactul produs asupra scrisului istoric practicat de Francisc Pall de către ingerinţele regimului comunist în viaţa ştiinţifică şi culturală. Istoricul ardelean, spre deosebire de cei mai mulţi dintre colegii săi de la Cluj, a încercat să se ţină întreaga viaţă cât mai departe de orice activitate politică, dedicându-se în totalitate profesiei sale. Cu toate acestea, într-un stat totalitar nici un om de ştiinţă, chiar şi neangajat politic, nu putea scăpa controlului regimului. Vom încerca astfel să exemplificăm, printr-un caz concret, sinuozităţile traseului ştiinţific şi profesional prin care au fost nevoiţi să treacă majoritatea intelectualilor de acest tip din România în perioada lui Gheorghiu-Dej (exceptându-i aici atât pe cei care aveau poziţii partinice din convingere, cât şi pe cei împotriva cărora – ca efect al poziţiilor de vârf deţinute în fostele partide politice interbelice – s-au luat măsuri represive dure – arestări, epurări, interzicerea publicării etc.).

Ne-am limitat demersul la perioada 1945-1965 întrucât, în opinia noastră, din a doua parte a deceniului şapte presiunile la care au fost supuşi oamenii de ştiinţă din România au fost mult mai scăzute în intensitate faţă de cele din timpul lui Gheorghiu-Dej, referindu-ne mai ales la „obsedantul deceniu” stalinist. Istoriografia oficială naţional-comunistă promovată în epoca Ceauşescu şi-a impus dictatul cu precădere pe anumite teme mari (protocronismul, dacismul, perioada contemporană), lăsând o mult mai mare libertate de interpretare autorilor ce se aplecau asupra altor domenii. De altfel, fenomenul a început să fie vizibil încă din ultima perioadă a regimului Gheorghiu-Dej. Analiza scrisului istoric practicat de Francisc Pall în perioada amintită va fi făcută în strânsă coroborare cu datele reieşite din supravegherea informativă a istoricului de către Securitate.

Activitatea ştiinţifică interbelică

Francisc Pall s-a născut la 24 noiembrie 1911, în Carei, într-o familie românească greco-catolică relativ înstărită[1], rezonanţa ungurească a numelui său fiind dată de maghiarizarea onomastică forţată la care au fost supuşi părinţii săi[2]. A urmat

[1] Conform clasificării sociale a P.M.R. din anii ’50, provenea dintr-o familie de „ţărani cu gospodărie mijlocie”.

[2] Ioan Aurel Pop, *Istorici clujeni şi transilvăneni la Accademia di Romania din Roma în perioada interbelică*, în http://beta.cluj4all.com/file-din-istoria-clujului-si-transilvaniei, accesat la 20 septembrie 2011. Un informator preciza următoarele: „Asupra naţionalităţii lui române a insistat chiar el, atunci când şi-a trecut doctoratul în istorie şi a fost felicitat de către un ziar maghiar. Cu această ocazie Pall a dat o notă în presă spunând că el este român şi nu maghiar, cum a afirmat acel ziar” (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.887, vol. 1, f. 79).

şcoala primară şi Liceul „Vasile Lucaci" din Carei (1918-1929), remarcându-se la învăţătură şi terminând ca şef de promoţie[3]. A studiat apoi la Facultatea de Litere şi Filologie din Cluj, pe care a absolvit-o în anul 1933 cu menţiunea „Magna cum laude". Încă din timpul facultăţii s-a bucurat de aprecierea lui Constantin Marinescu[4], titularul Catedrei de istorie medie universală şi bizantinologie, care l-a atras şi îndrumat către aceste domenii. Chiar înainte de terminarea studiilor, Marinescu l-a numit preparator la cursul său, precum şi secretar şi bibliotecar la Institutului de Istorie Universală din Cluj, pe care-l conducea, deschizându-i astfel calea către cercetarea ştiinţifică[5].

Calităţile intelectuale ale lui Francisc Pall au fost remarcate şi de către Nicolae Iorga, care l-a propus pentru continuarea studiilor în Occident[6]. A studiat la Şcoala Română de la Roma (1934-1936) – unde şi-a luat doctoratul în istorie universală (cu o teză dedicată Cruciadei târzii: *Ciriaco d'Ancona e la crociato contra i Turchi*)[7] – şi la Şcoala Română de la Fontenay-aux-Roses (1937-1938). La Paris, a fost în acelaşi timp şi auditor liber la École de Chartes din Paris[8], după care a ascultat mai multe prelegeri de istorie medievală la Berlin. În aceste capitale a participat la cursurile ţinute de personalităţi ale istoriografiei europene: Ferdinand Lot, Pietro Fedelo, Louis Halphen, Georges Tassier, Robert Holtzmann, Fritz Rörig[9]. L-au marcat mai ales conferinţele lui Alain de Boüard, specialist în diplomatică, autor a unor manuale în acest sens[10], care au fost determinante în a-l convinge să se aplece asupra domeniului diplomaticii medievale apusene[11], cu atât mai mult cu cât aceasta se putea aplica foarte bine şi în cazul Transilvaniei. În perioada 1937-1939 a făcut mai multe călătorii pentru documentare în muzee, biblioteci şi universităţi din Occident (Graz, Viena, Oxford, Berlin, München,

[3] Un ofiţer de Securitate ce a căutat şi referinţe privind activitatea sa din timpul studiilor liceale arăta că „în această perioadă este cunoscut ca un element inteligent şi cu mare capacitate la învăţătură" (*ibidem*, f. 19).

[4] Constantin Marinescu (1891-1982) a predat cursul de istorie medie universală la Universitatea din Cluj din anul 1923. Peste doi ani a pus bazele Institutului de Istorie Universală din Cluj, pe care l-a şi condus. În 1943 s-a transferat la Universitatea din Bucureşti, în contextul în care în 1941 a fost numit director la Şcoala Română de la Fontenay-aux-Roses (Paris). În 1948, după ce a fost demis din funcţie şi exclus din Academie, a refuzat să se reîntoarcă în ţară, predând la mai multe universităţi din Occident (Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române 1866-2003. Dicționar*, ediţia a III-a, cuvânt înainte de Eugen Simion, Editura Enciclopedică/Editura Academiei Române, Bucureşti, 2003, p. 509).

[5] Mircea Suma, *Particularități ale discursului istoric la Francisc Pall: etape și momente*, în „Annales Universitatis Apulensis. Series Historica", nr. 7/2003, p. 377.

[6] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.887, vol. 1, f. 19.

[7] M. Suma, *op. cit.*, p. 377.

[8] Ştefan Ştefănescu (coord.), *Enciclopedia istoriografiei româneşti*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1978, p. 248.

[9] M. Suma, *op. cit.*, p. 378.

[10] Spre exemplu, Alain de Boüard, *Manuel de diplomatique française et pontificale*, Paris, A. Picard, 1929.

[11] Pompiliu Teodor, *Istoricul Francisc Pall și exilul lui Inochentie Micu*, în Francisc Pall, *Inochentie Micu-Klein. Exilul la Roma, 1745-1768*, ediţie îngrijită şi indici de Ladislau Gyémánt, cuvânt înainte de Î.P.S. Lucian Mureşan, vol. I, Cluj, Centrul de Studii Transilvane, 1997, p. VIII (în continuare F. Pall, *Inochentie*…).

Heidelberg, Leipzig, Milano, muzeele italiene etc.)[12]. Anii de studiu în străinătate i-au facilitat însuşirea limbilor italiană, franceză şi germană, ce se adăugau celei maghiare, pe care o cunoştea din copilărie.

Graţie studiilor şi specializărilor absolvite, a avansat continuu în cariera profesională, cu precădere în cea universitară. În 1936 a devenit asistentul lui Constantin Marinescu, pentru ca în 1941 să preia postul de conferenţiar de istorie universală, fiind definitivat în grad în martie 1944. Totodată, şi-a continuat şi activitatea ştiinţifică la Institutul de Istorie Universală.

În timpul studiilor din Occident, a făcut cercetări în Arhivele Statului din Viena şi Budapesta, în arhivele din Vatican, dar şi în diverse biblioteci şi arhive din Milano, Veneţia, Paris, Londra, Berlin, München, Heildelberg sau Leipzig[13]. La Vatican a cercetat mai ales documentele inedite aflate la Colegiul „De Propaganda Fide", care apoi se vor dovedi nepreţuite în redactarea monografiei dedicate lui Inochentie Micu Klein, apărută integral postum[14]. De asemenea, a consultat şi documentele existente în arhivele din Bucureşti şi Cluj sau în colecţiile Academiei Române.

Ulterior, unii informatori ce i-au fost studenţi în perioada interbelică vor susţine că prelegerile sale universitare erau pline de referinţe elogioase la adresa istoriografiei occidentale: „Pall e un mare adept şi admirator al «culturii» şi ştiinţei istorice din Apus, lucru pe care îl făcea simţit în toate cursurile şi prelegerile sale, în cadrul cărora nu mai contenea – mai ales – cu lăudarea exemplarului sistem de aranjare şi organizare a arhivelor şi bibliotecilor apusene"[15].

Conform arheologului I.I. Russu, la Roma, Pall „trecea drept unul dintre cei mai sârguincioşi docenţi. Lucra, cu precădere la bibliotecă şi arhiva Vaticanului, unde rămânea de multe ori până noaptea târziu, după plecarea celorlalţi cercetători"[16].

În Occident a început să se specializeze în mai multe domenii auxiliare istoriei (arhivistică, diplomatică, paleografie latină şi sigilografie), domenii în care în România acelor vremuri erau prea puţini specialişti de valoare. Faptul că a luat contact cu trei dintre cele mai importante şcoli istoriografice ale momentului (franceză, germană şi italiană) l-au făcut să devină unul dintre cei mai bine pregătiţi medievişti ai României, iar ulterior prestigiul său va fi recunoscut şi în plan internaţional.

A debutat istoriografic în anul 1933 cu studiile *Acte suspecte şi false în colecţia „Documentele lui Ştefan cel Mare" a lui Ioan Bogdan*[17] şi *Les relations entre la Hongrie et Skanderbeg*[18], indicând de pe atunci două dintre temele principale pe care le va ataca în cariera ştiinţifică: diplomatica şi istoria sud-est europeană.

Amplele cunoştinţe de istorie medie universală şi românească i-au permis o foarte bună abordare din punct de vedere metodologic a temelor de cercetare de care s-a ocupat (cruciadele târzii, legăturile dintre Iancu de Hunedoara şi Skanderbeg, ştiinţele

[12] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.887, vol. 1, f. 21.
[13] M. Suma, *op. cit.*, p. 378
[14] F. Pall, *Inochentie*….
[15] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.887, vol. 1, f. 89.
[16] Notă informativă „Leonid", la 22 noiembrie 1961 (*ibidem*)
[17] „Revista istorică", nr. 4-6/1933, pp. 105-113.
[18] „Revue Historique de Sud-Est Européen", nr. 4-6/1933, pp. 119-141.

auxiliare ale istoriei medievale a Transilvaniei[19] etc.). Plecând de la general la particular, mai exact de la istoria universală la cea românească, Francisc Pall „a încercat şi a reuşit un necesar plus de înţelegere a unei istorii româneşti desfăşurată în strâns raport cu istoria europeană"[20]. Urmând ideile directoare ale lui Nicolae Iorga şi Constantin Marinescu, a încercat să integreze istoria medievală a României atât în contextul sud-est european, cât şi în cel general european[21].

Editarea documentelor din colecția D.I.R.

În timpul războiului, Francisc Pall a fost concentrat de mai multe ori, pentru ca în primăvara anului 1944 să fie mobilizat la Batalionul 1 Vânători de Munte, cu care a participat la luptele din Moldova, la Iaşi şi Podu Roşu, în calitate de aghiotant de comandant de batalion şi apoi comandant de pluton, având gradul de locotenent. După 23 august 1944 a luptat şi pe frontul de apus, dar numai până în luna noiembrie, când s-a întors la catedră. Pentru meritele sale în luptă, a fost decorat cu medalia sovietică „Victoria"[22].

Din punct de vedere profesional, primii ani după instaurarea regimului comunist nu au adus modificări de substanţă în activitatea istoricului, care a continuat să avanseze în carieră. Din 1947 a asigurat interimatul la conducerea Institutului de Istorie Universală din Cluj, rămasă vacantă după pensionarea forţată a lui Silviu Dragomir, şi a inaugurat un curs nou, dedicat cruciadelor clasice, prezentat şi în formă tipărită în 1948[23]. În toamna anului 1948, când Institutul de Istorie Universală a fost desfiinţat, Pall a fost imediat cooptat în colectivul de cercetători de la Institutul de Istorie şi Arheologie din subordinea Filialei Cluj a Academiei R.P.R.

În plan politic, istoricul s-a menţinut în aceeaşi expectativă de care a dat dovadă şi în perioada interbelică, evitând să se apropie prea mult de P.C.R. şi având în acelaşi timp grijă să nu se situeze pe o poziţie contrară noii puteri. Atitudinea sa a fost similară şi în timpul celui mai important eveniment politic clujean din primii ani postbelici, greva studenţilor din iunie 1946. A făcut parte dintre cadrele didactice ce au semnat un apel către studenţi de încetare a grevei, dar numai după ce mai mulţi conducători ai P.C.R. (Teohari Georgescu, Lucreţiu Pătrăşcanu) au afirmat că studenţii români arestaţi vor fi eliberaţi, iar adevăraţii vinovaţi vor fi pedepsiţi (promisiuni neonorate ulterior)[24].

Într-o caracterizare întocmită în 1947 de P.C.R. referitoare la profesorii de la Universitatea „Ferdinand I", singurul aspect notabil trecut în dreptul lui Pall era acela că era neîncadrat politic[25].

În 1950, după decesul prematur al lui Ioan Moga, conducerea Sectorului de istorie medie din cadrul Institutului de Istorie a fost încredinţată lui Francisc Pall. El a

[19] Ş. Ştefănescu (coord.), *op. cit.*, p. 248.
[20] M. Suma, *op. cit.*, p. 379.
[21] P. Teodor, *op. cit.*, p. X.
[22] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.887, vol. 1, f. 21.
[23] Francisc Pall, *Cruciadele. Curs de istorie universală (sec. XI-XIII)*, Cluj, 1948.
[24] „Tribuna nouă", 8 iunie 1946, p. 1.
[25] Florin Müller, *Politică şi istoriografie în România: 1948-1964*, Cluj, Editura Nereamia Napocae, 2003, p. 290.

condus în mod direct şi Colectivul de documente din cadrul sectorului, cel care s-a ocupat cu editarea Seriei Transilvania din cadrul colecţiei *Documente privind Istoria României* (D.I.R.)[26].

Colectivul de la Cluj, format din circa 20 de persoane, împărţite în mai multe subcolective, includea cercetători de valoare, cu o bună pregătire în toate domeniile conexe documentelor editate: Francisc Pall, Sigismund Jakó, Ştefan Pascu, Mihail Dan, Ioan Sabău, Alexandru Neamţu, Teodor Naum, Ştefan Bezdechi ş.a. Pall avea unul dintre rolurile centrale, ocupându-se de organizarea şi coordonarea întregii activităţi (alături de Ioan Sabău), precum şi de depistarea documentelor, fiind şi responsabil de revizia şi suprarevizia tuturor materialelor[27]. Toţi cercetătorii amintiţi aveau experienţă în editarea izvoarelor istorice scrise, întrucât în perioada interbelică (sub impulsul lui Ioan Lupaş) a existat la Cluj o preocupare constantă în această direcţie. Prin urmare, volumele publicate în anii '50 privind documentele din istoria Transilvaniei au fost editate într-un mod destul de profesionist, anumite lipsuri fiind cauzate de intervenţiile directe ale lui Roller[28].

Chiar imediat după ce a fost inclus în colectivul însărcinat cu editarea documentelor, Francisc Pall a încercat să se opună mai multor directive transmise de Comitetul central de redacţie, care dorea să publice volumele cât mai rapid, indiferent de calitatea redactării acestora. A susţinut necesitatea adoptării unor norme metodologice ştiinţifice cât mai riguroase, precum şi definirea foarte exactă a conceptelor şi a termenilor utilizaţi. Unele dintre problemele ştiinţifice ridicate de Pall au generat adevărate discuţii în rândul tuturor cercetătorilor implicaţi, ele fiind tranşate abia după intervenţia brutală a lui Roller, care şi-a impus punctul de vedere. În februarie 1949, medievistul clujean a cerut definirea conceptului de „document intern", dar aceasta s-a făcut abia peste un an, la Consfătuirea pe ţară a istoricilor din R.P.R., când deja la Bucureşti, Iaşi şi Cluj se lucra intens la volume[29]. De asemenea, în mai multe rapoarte de activitate şi chiar în memorii punctuale, Pall a cerut Comitetului de redacţie să ţină cont de particularităţile documentelor medievale transilvănene şi să accepte editarea acestora în forma originală. Toate demersurile sale s-au lovit însă de obtuzitatea lui Mihail Roller, prea puţin interesat de rigoarea ştiinţifică[30].

---

[26] Lidia Gross, *Din începuturile unei colecţii: Documente privind Istoria României. Seria C. Transilvania*, în „Anuarul Institutului de Istorie «George Bariţiu» din Cluj-Napoca", tom XLVI/2007, pp. 33-35.

[27] *Ibidem*, pp. 35-37.

[28] David Prodan, *Memorii*, ediţie îngrijită şi postfaţă de Aurel Răduţiu, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1993, p. 58.

[29] Definiţia adoptată a fost una foarte largă: «Considerăm documente interne toate documentele care au fost emise din şi pentru Moldova, Ţara Românească şi Transilvania» (L. Gross, *op. cit.*, p. 34).

[30] David Prodan ne oferă un exemplu relevant: „Ceea ce e supărător şi încă grav supărător e altceva, o adevărată blasfemiere, felul cum apare în el numele românilor. Hotărâsem şi unificasem în corectură principiul, la care am insistat să fie adoptat şi de colectiv, ca în traducerea românească românii să apară consecvent cu numele de români, indiferent de numele lor din text, iar numele documentar de Blachii, Vallachi etc. să fie trimise pentru control în note. După ce am dat bunul de tipar şi am plecat de la Bucureşti, Roller a intervenit în text, a trecut în textul traducerii numele documentare, coborând în note numele românilor şi încă cu insinuarea,

În colecția D.I.R., seria Transilvania, au apărut nouă volume, acoperind perioada 1075-1350, şi au fost pregătite pentru tipar documente până la anul 1450. De asemenea, au fost redactate mai multe lucrări şi studii conexe, printre care se numără şi substanțialele contribuții ale lui Pall în domeniile cronologiei şi diplomaticii medievale transilvănene[31]. Colecția a primit Premiul de Stat, iar dintre cei care au lucrat la volumele de la Cluj au fost premiați David Prodan, Francisc Pall (cu 2.000 lei) şi Ştefan Pascu. Aşadar, regimul comunist i-a recunoscut public munca laborioasă prestată pentru editarea documentelor medievale.

Anul 1952. „Devierea de dreapta" în istoriografia clujeană

Pentru Francisc Pall, primele probleme reale au debutat brusc, în vara anului 1952, când în mediul ştiințific din România, ca efect al luptei duse împotriva „devierii de dreapta", au reînceput să apară acuzații aduse unor profesori şi cercetători că nu se afiliaseră ideologic liniei partidului în mod explicit. Învinuirile de manifestări „cosmopolite" sau „obiectiviste" au reînceput să fie la modă, în toate domeniile ştiinței[32]. După o expresie a lui David Prodan, „bătea vântul decapitării elitei intelectuale"[33]. În acest context intern agitat, în vara anului 1952, Secția de Propagandă şi Agitație a C.C. al P.M.R. şi Consiliul Superior al Învățământului au trimis la Cluj câte un colectiv de control pentru analizarea activității universităților din oraş. Printre sarcinile controlorilor se aflau şi cele de a examina „orientarea ideologică în activitatea cadrelor didactice şi felul cum e însuşită ştiința sovietică", dar şi „politica de cadre față de studenți şi cadrele didactice"[34]. Concomitent, colective similare au fost trimise şi la Iaşi, ceea ce demonstrează dorința puterii de a-şi demonstra intransigența față de orice tentativă de deviere ideologică.

La Facultatea de Istorie şi Filologie a Universității „Victor Babeş" a avut loc o şedință aprinsă, în care a fost atacat David Prodan şi alte cadre didactice. Iar efectele

---

cu totul străină de noi: «traducere nedefinitivată»! Arunca deci o îndoială şi asupra puținelor apariții directe ale românilor în aceste prime documente şi ne-am trezit numai cu volumul tipărit astfel. Mult m-a ars pe suflet această blasfemie, aruncată oarecum şi asupra mea" (D. Prodan, *op. cit.*, p. 58).

[31] Francisc Pall, *Elemente de cronologie medievală românească. Cronologia documentelor privind Transilvania (sec. XI-XV)*, în *** *Documente privind istoria României. Introducere*, vol. I, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1956, pp. 451-663; Idem, *Diplomatica latină cu referite la Transilvania (sec. XI-XV)*, în *loc. cit.*, pp. 227-330.

[32] În martie 1952, Gheorghe Nicula (Necula), prim-secretar al Comitetului Regional P.M.R. Craiova, arată următoarele: „Noi avem un institut agrar. Acolo se duce o muncă birocratică şi sunt manifestări cosmopolite din partea unor profesori care predau viitorilor agronomi (…) Profesorul care predă agricultura generală se conduce după legea lui Meterlink şi nu după metodele sovietice. S-a observat că înşişi studenții au spus că de ce nu se predă după material sovietic" (*** *Stenogramele Biroului Politic şi ale Secretariatului Comitetului Central al P.M.R.*, vol. IV, partea I, *1952*, studiu introductiv de Ioan Scurtu, Bucureşti, Arhivele Naționale ale României, 2006, pp. 469-470).

[33] D. Prodan, *op. cit.*, p. 66.

[34] Cristian Vasile, *Secția de Propagandă şi Agitație şi „îndrumarea" culturii române, 1948-1953. Câteva considerații*, în „Studii şi materiale de istorie contemporană", vol. 6/2007, p. 51.

şedinţei de combatere a „erorilor ideologice" săvârşite de către istoricii clujeni nu s-au lăsat aşteptate. Comitetul Regional P.M.R. Cluj a decis ca Francisc Pall, Ştefan Pascu şi Mihail Dan să fie scoşi de la catedră şi de la Institutul de Istorie, unde puteau să rămână doar cercetători în acord[35]. Acuza adusă lui Pall a fost aceea că „nu a avut o poziţie destul de hotărâtoare de a se îndrepta în privinţa revizuirii concepţiilor lui"[36].

Cu toate că era doar cercetător în acord, Pall a fost menţinut la conducerea Colectivului de documente din cadrul Sectorului de istorie medie[37], Constantin Daicoviciu fiind conştient de faptul că era cel mai bun specialist pe acest domeniu, fără a cărui contribuţie Institutul neavând cum să-şi îndeplinească satisfăcător – din punct de vedere ştiinţific – sarcinile pe care le avea în amplul proiect al Academiei de editare a izvoarelor medievale (colecţia D.I.R.). Va pierde însă conducerea sectorului, care i-a fost încredinţată lui David Prodan. Relaţiile strânse existente între Pall şi academicianul clujean i-au asigurat însă în continuare libertatea cercetărilor ştiinţifice.

Dar în afara muncii intense depuse în cadrul colecţiei D.I.R., Francisc Pall nu a mai publicat nimic în prima parte a anilor '50. Trebuie totuşi precizat şi faptul că nu mai existau nici condiţiile din trecut, numărul periodicelor în care puteau apărea studii de istorie fiind restrâns semnificativ. La Cluj, până în anul 1948 au fost suprimate toate publicaţiile de istorie care apăreau în acest oraş. După ce anuarele editate de Institutul de Istorie Naţională şi de Institutul de Studii Clasice şi-au încetat apariţia[38], istoricii clujeni au fost lipsiţi timp de câţiva ani de un periodic în care să poată publica rezultatele cercetărilor lor ştiinţifice. Abia din anul 1950 a început să apară la Cluj revista „Studii şi cercetări ştiinţifice", în care însă se publicau studii din toate domeniile ştiinţei, astfel încât istoria avea alocat un spaţiu foarte redus. Mai mult, în 1951 şi 1952 în acest periodic ştiinţific clujean nu a fost publicat nici un studiu de istorie[39]. Prin urmare, mai rămânea disponibilă doar publicaţia centrală „Studii. Revistă de istorie", dar la aceasta – în perioada avută în vedere (începutul anilor '50) – aveau acces doar istoricii agreaţi de regim, dar şi aceştia într-o măsură destul de redusă şi doar dacă prezentau texte ideologizate. Cum Francisc Pall nu s-a încadrat în nici una dintre aceste categorii, el nu a reuşit să publice nici un studiu.

Iar şansele ca vreunele dintre materialele sale să vadă atunci lumina tiparului erau destul de mici, în condiţiile în care el refuza să-şi adapteze discursul istoric la preceptele teoriei marxist-leniniste. Pall s-a numărat printre acei istorici ce au încercat să scape de presiunile ideologice prin redactarea unor materiale cât mai tehnice, evitând teoretizarea şi uneori chiar tragerea concluziilor, care nu ar fi fost posibile fără inserarea unor pasaje doctrinare. Unii istorici de partid din Cluj nu au ezitat însă să informeze Securitatea de aceste aspecte, pe care le-au calificat drept „atitudine duşmănoasă". Un

---

[35] D. Prodan, *op. cit.*, pp. 68-69.

[36] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.887, vol. 1, f. 27.

[37] L. Gross, *op. cit.*, p. 35.

[38] Ultimul număr din „Anuarul Institutul de Istorie Naţională" a fost publicat în anul 1947, iar „Anuarul Institutului de Studii Clasice" a mai apărut doar într-un singur număr, pe patru ani, 1944-1948.

[39] *** *Despre activitatea Institutului de Istorie din Cluj al Academiei R.P.R.*, în „Studii. Revistă de istorie", nr. 2/1953, p. 33.

pasaj dintr-un material înaintat Securităţii clujene în august 1953 este edificator: „forma de manifestare în prezent a duşmanului de clasă este rezistenţa la elaborarea unor lucrări de interpretare şi refugiul în tehnicism". Iar printre cei indicaţi că recurg la aceste metode era menţionat şi Francisc Pall, alături de Mihail Dan şi Ioan Sabău[40].

Tentativa eşuată de recrutare (1954)

Evenimentele ce au afectat viaţa intelectuală clujeană în vara anului 1952, ca urmare a devierii de dreapta, au scos la iveală faptul că la Universitatea „Victor Babeş" şi la institutele de cercetare ale filialei locale a Academiei R.P.R. se aflau un număr mare de profesori universitari şi oameni de ştiinţă al căror trecut sau activitate erau „necorespunzătoare". După apariţia, în mai 1953, a editorialului din „Scânteia" în care era criticată activitatea Institutului de Istorie din Cluj[41], problema a căpătat chiar o amploare naţională. Prin urmare, mediile universitar, ştiinţific şi cultural au revenit în atenţia organelor de represiune din Cluj, după ce practic au fost neglijate timp de mai mulţi ani (cam de prin 1947).

În acest context, în vara anului 1953 a fost deschis şi dosarul de obiectiv privind filiala din Cluj a Academiei R.P.R. Propunerea a fost făcută la 18 august 1953 de către un ofiţer de la Biroul 7 Intelectuali al Serviciului III Informaţii Interne. Printre cele 14 institute de cercetare plasate acum sub supraveghere s-a aflat desigur şi Institutul de Istorie. Măsura deschiderii dosarului de obiectiv a fost însă una aproape formală, fiind luată foarte probabil în urma primirii unor directive de la centru, prin care se cerea acoperirea informativă cât mai completă a instituţiilor aflate în raza de activitate a D.R.S. Cluj. Supravegherea oamenilor de ştiinţă ce-şi desfăşurau activitatea în institutele Academiei nu a cunoscut vreo accentuare evidentă, desfăşurându-se în continuare la cote reduse.

De altfel, la 2 februarie 1954, lt. Iacob Dezideriu – ofiţer la acelaşi compartiment, a cerut reînregistrarea dosarului de obiectiv Academia R.P.R. Filiala Cluj, măsură aprobată de şeful direcţiei, col. Nedelcu Mihail. Motivul: „Pentru a putea urmări activitatea acestor elemente, conform directivei"[42]. Măsura a condus la o oarecare creştere a gradului de supraveghere a intelectualilor clujeni, dar până în a doua jumătate anilor '50 în acest dosar de obiectiv au fost adunate puţine materiale, rezultate mult mai bune fiind obţinute prin urmărirea concentrată a anumitor cercetători prin dosare individuale.

Deschiderea dosarului de obiectiv privind filiala din Cluj a Academiei a atras după sine şi necesitatea recrutării unor informatori în toate institutele de cercetare aferente acesteia. În acest context, în 1954 Securitatea din Cluj a încercat să-l atragă la colaborare pe Francisc Pall. Foarte probabil ofiţerii aparatului represiv au căutat să profite de situaţia delicată a istoricului din punct de vedere profesional (îndepărtat de la universitate şi doar cercetător în acord la Institut), crezând că acesta va accepta să

[40] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 3.577, f. 16.

[41] *** *Despre activitatea Institutului de Istorie din Cluj al Academiei R.P.R.*, în „Scânteia", 15 mai 1953, p. 1.

[42] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 3.577, ff. 4-5 bis.

devină agentul Securităţii în speranţa că astfel se va reabilita şi-şi va reprimi posturile pierdute.

Pentru a-şi atinge scopul, candidatul trebuia cunoscut cât mai bine. Astfel, în primăvara anului 1954, D.R.S. Cluj a început să adune tot mai multe date referitoare la biografia, activitatea şi opiniile lui Francisc Pall.

La 14 mai 1954, a fost adresată o cerere către D.R.S. Baia Mare prin care se solicitau informaţii privind rudele acestuia din Carei, răspunsul primit fiind foarte amănunţit. Tatăl lui Pall a fost servitor şi dijmaş la un moşier, după care a reuşit să-şi cumpere propria bucată de pământ, cu care a intrat în 1952 în G.A.C. Singura acuză ce i se putea aduce era aceea că „este pătruns de spiritul naţionalist", în sensul că „deşi nu ştie să vorbească nici un cuvânt româneşte, totuşi afirmă şi în prezent în mai multe împrejurări «eu sunt valah» (én olah vagyok), aceasta cu sentiment naţionalist". Fratele istoricului era şi el colectivist, precum şi membru A.R.L.U.S. Cu toate acestea, mai multe rude ridicau diverse probleme pe linie de Securitate: un unchi, fost administrator al oraşului, „s-a sinucis prin ştrangulare în vara anului 1953 pentru motivul că nu şi-a putut achita datoriile faţă de stat", el fiind categorisit chiabur; un văr era călugăr iezuit şi a făcut parte din Nunţiatura Papală, iar în 1948 „a depus mare activitate contra unificării", motiv pentru care a fost arestat şi condamnat; un alt văr, preot, a fost şi el arestat şi condamnat în 1952, motivul reprezentându-l „divulgarea legăturilor lui cu organele Securităţii Statului elementelor urmărite de Securitate"; o verişoară era căsătorită cu un preot, care a fost de asemenea arestat şi condamnat în anul 1952.

Referitor la istoric, raportul Securităţii din Baia Mare arată foarte clar care fuseseră singurele sale preocupări: „În timpul cât a urmat liceul se remarcă printre primii elevi la învăţătură, avea dragoste de a învăţa, având şi capacitate mare. În tot acest timp nu se ocupa de nici un fel de politică, totul era pentru el învăţătura, reuşind foarte bine la examene"[43].

Dintre toate rudele lui Francisc Pall, singura persoană ce a atras atenţia Securităţii din Cluj a fost călugărul iezuit, ce avea un nume omonim cu al istoricului şi care de asemenea studiase în Italia. Şeful Serviciului II Contraspionaj a ordonat subalternilor săi „să se ceară relaţii pentru el de la Serviciul III", în speranţa că se vor obţine date compromiţătoare privind eventuale legături ale lui Pall cu acesta, astfel încât să poată fi şantajat să accepte colaborarea.

Mult mai importante erau însă aspectele referitoare la activitatea şi atitudinea prezentă a istoricului, astfel încât ofiţerii Serviciului II au trecut la consultarea evidenţelor M.A.I., la contactarea reţelei informative din Institutul de Istorie, au cercetat dosarul acestuia de la Serviciul de Cadre al Academiei şi au apelat la sursele existente printre vecini pentru a afla cum se comporta la domiciliu.

La 27 iulie 1954, şeful Biroului 4 din Serviciul II, lt. Mărgineanu Emil[44], a însumat într-o fişă toate informaţiile obţinute pe aceste căi, menţionând şi faptul că în evidenţele M.A.I. nu existau nici un fel de date referitoare la Pall.

[43] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.887, vol. 1, f. 24.

[44] Lt. Mărgineanu Emil a fost încadrat în Securitate în 1951, ca lucrător operativ la Serviciul Raional Turda, pentru ca în scurt timp să fie transferat la centrul regiunii. A deţinut funcţiile: şef Biroul 1 (1953) şi şef Biroul 4 (1954-1955) din Serviciul II Contraspionaj, şef Biroul 6

Conform ofiţerului, din punct de vedere ideologic, din dosarul de cadre rezultă că „mai mult timp susnumitul s-a ţinut departe şi cu o indiferenţă totală de regimul nostru. Nu-l interesau masele, considerându-se deasupra acestora". Acuzele aduse în 1952 şi mai ales retrogradarea profesională se pare că nu au rămas fără urmări, Pall fiind conştient de faptul că menţinerea sa pe această poziţie de expectativă ideologică nu avea cum să-i aducă prea curând îmbunătăţirea situaţiei. Prin urmare a început să facă unele gesturi de agreare a politicii partidului. Cadriştii de la Academie apreciau că de când lucrează în acord nu doar că „are o atitudine sănătoasă, munceşte conştiincios şi nu are manifestări ostile regimului", dar chiar „a început să scrie articole de gazetă de perete şi s-a observat o voinţă de apropiere mai accentuată"[45].

În ceea ce priveşte activitatea ştiinţifică, referatele din dosarul de cadre erau elogioase, calităţile lui Pall fiind recunoscute şi apreciate: „profesional este foarte bine pregătit, este unul dintre cei mai buni specialişti în domeniul istoriei medievale şi a ştiinţelor auxiliare a istoriei, având o serioasă pregătire ştiinţifică şi de cultură generală". Cu toate acestea, existau şi unele pete gri în activitatea istoricului, anumite devieri de la linia rolleristă a interpretării istoriei. Mai exact, „atât în lucrări, cât şi în activitatea sa de la catedră a avut manifestări de susţinere a Bisericii Catolice"[46].

Investigaţiile întreprinse la domiciliul istoricului s-au dovedit a fi prea puţin folositoare, întrucât acesta prefera o atitudine cât mai retrasă şi nu întreţinea relaţii apropiate cu vecinii săi[47].

Dar toate aceste date, relativ sumare, au fost compensate de informaţiile furnizate de agentul „Lucreţiu", la rândul lui istoric format în perioada interbelică. Informator extrem de prolific (uneori dădea şi câte cinci-şase note într-o singură zi), „Lucreţiu" era sursă a Biroului 2 din Serviciului III, fiind folosit în general pentru supravegherea foştilor membri ai partidelor politice. Cum însă la acea vreme era printre puţinii agenţi ai Securităţii în Institutul de Istorie şi singurul de încredere, în practică se apela la el ori de câte ori vreun ofiţer de la orice compartiment avea nevoie de date referitoare la persoanele ce activau la Institut sau în mediul istoric ori arhivistic din oraş. Nici în acest caz „Lucreţiu" nu avea să dezamăgească Securitatea.

„Lucreţiu" a scos în evidenţă mai ales faptul că istoricul nu agrea deloc regimul comunist, criticând politicile sale economice şi sociale, pe care le considera a fi net inferioare faţă de cele ale statelor apusene: „este un element nemulţumit de regimul nostru şi de starea de lucruri de azi din ţară. În general, fără să adopte o poziţie net duşmănoasă, se complace în a ironiza regimul de democraţie populară şi realizările lui. Subapreciază marxismul şi realizările din U.R.S.S., condamnă lupta Partidului Comunist din Franţa pentru un nivel de trai mai bun, comparând nivelul de trai al muncitorilor din Franţa la nivelul de trai al muncitorilor de la noi (…) Are un deosebit cult pentru

Intelectuali din Serviciul III (1957-1960), fiind apoi numit locţiitor al şefului Serviciului III (1 martie 1960-1 martie 1962), după care a fost trecut în rezervă (A.C.N.S.A.S., fond D.M.R.U. a M.I., dosar nr. 7.382, vol. 2, f. 281). Prin funcţiile deţinute, a fost implicat şi în supravegherea altor intelectuali clujeni: Silviu Dragomir, Iuliu Moldovan, Iuliu Haţieganu ş.a.

[45] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.887, vol. 1, f. 28.

[46] *Ibidem*, ff. 27-28.

[47] *Ibidem*, f. 28.

lumea apuseană, desconsideră regimul nostru de democraţie populară, precum şi Uniunea Sovietică".

Informatorul, fără a nega calităţile ştiinţifice ale lui Pall („are o excelentă pregătire de medievist, bine orientat în paleografia şi diplomatica medievală"), era foarte critic şi în ceea ce priveşte acest aspect, punctând faptul că în munca de elaborare originală nu foloseşte deloc axiomele ideologiei marxiste. Recunoştea totuşi că „a realizat unele progrese" în direcţia însuşirii marxism-leninismului. Situaţia era identică şi în ceea ce priveşte receptarea istoriografiei sovietice, pe care practic o ignora („evită să citească literatura sovietică"), aceasta şi pentru că cultura sa generală şi pregătirea de specialitate erau aproape exclusiv de factură apuseană. Mult mai radicală era atitudinea lui Pall faţă de modul în care se desfăşura cercetarea în R.P.R.: „îşi exprimă nemulţumirea şi revolta faţă de actualul sistem de muncă ştiinţifică de la noi".

„Lucreţiu" a indicat Securităţii şi persoanele cu care Pall avea relaţii mai apropiate la Institut (Ştefan Pascu, Ioan Sabău şi Liviu Lazăr), menţionând şi faptul că „se bucură de stimă şi consideraţie mai ales în rândul profesorilor mai vechi, pensionari, cu care din când în când stă de vorbă"[48].

Aflaţi în posesia tuturor acestor date, la 11 august 1954 ofiţerii Securităţii din Cluj au trecut la recrutarea istoricului. Cu toate că materialele pregătitoare au fost întocmite de Serviciul II, sarcina atragerii la colaborare a fost încredinţată Serviciului III, întrucât avea nevoie de încă un agent la Institutul de Istorie. Spre surprinderea Securităţii, Francisc Pall s-a arătat foarte refractar faţă de această idee şi a refuzat să colaboreze. Conform unui raport ulterior, „organele noastre au încercat să recruteze ca agent pe numitul Pall Francisc, însă datorită poziţiei lui nesincere pe care a adoptat-o nu s-a trecut la recrutarea lui"[49].

Menţionăm astfel erorile ofiţerilor de Securitate, care au trecut la recrutarea lui Pall fără a deţine date compromiţătoare serioase cu care să-l poată şantaja să accepte să devină agent, în condiţiile în care din datele adunate reieşea destul de clar că de o colaborare pe bază de „sentimente patriotice" nu prea putea fi vorba. Chiar şi aşa, nu putem să nu evidenţiem faptul că medievistul a avut tăria de caracter necesară pentru a adopta o atitudine hotărâtă de respingere a propunerilor Securităţii şi aceasta într-o perioadă în care instituţia era omnipotentă.

Refuzul de a colabora cu Securitatea nu a avut absolut nici un fel de consecinţă neplăcută pentru istoric, care şi-a desfăşurat activitatea în aceleaşi condiţii ca până atunci. De fapt, în ceea ce priveşte supravegherea sa, se constată chiar o îmbunătăţire evidentă faţă de perioada anterioară încercării de atragere la colaborare. Din vara anului 1954, timp de aproape doi ani, Pall a ieşit aproape total din atenţia Securităţii, organele represive obţinând informaţii referitoare la istoric foarte rar şi numai indirect, în măsura în care numele său apărea în notele informative referitoare la alte persoane. Toate acestea demonstrează că în anumite situaţii (foarte rare, ce-i drept) refuzul vehement de a colabora cu Securitatea putea să aibă şi alte efecte benefice, în afara celor morale.

La 6 mai 1955, „Lucreţiu" semnala faptul că Sabin Belu a adus la Institutul de Istorie un manifest american şi „a dat să citească acest manifest lui Pascu Ştefan şi Pall

[48] *Ibidem*, ff. 25-31.
[49] *Ibidem*, f. 22.

Francisc”[50], dar şeful Biroului 7 din Serviciul III a trasat indicaţii doar referitor la supravegherea lui Belu, nu şi a celorlalţi doi istorici: „Informatorul «Lucreţiu» va mai primi sarcina să adâncească şi să concretizeze informaţiile pe care le-a dat până în prezent, să arate caracterul legăturilor lui Belu Sabin cu elementele faţă de care se manifestă şi care nu sunt informatori, ca (…) Bezdechi Ştefan, Suciu Coriolan, Pall Francisc, Teodor Pompiliu, cu scopul de a studia posibilităţile de interogare a acestora asupra discuţiilor şi manifestărilor lui Belu Sabin”[51]. Dar cum relaţiile lui Pall cu Belu erau strict profesionale, la care se adăuga şi refuzul său de a furniza informaţii Securităţii, el nu a fost chemat niciodată la nici un fel de interogatoriu.

Reintegrarea profesională şi concesiile ştiinţifice

Trecerea anilor, precum şi dorinţa de a publica rezultatele cercetărilor sale şi de a-şi reface cariera profesională l-au determinat totuşi pe Pall să accepte anumite compromisuri în plan ştiinţific. Probabil că i s-a dat de înţeles că doar aşa putea fi reintegrat ca profesor. Aşa se explică apariţia, începând din 1956, a mai multor texte în care a făcut concesii ideologiei marxist-leniniste. Cazul său era departe de a fi singular la nivelul întregii ţări şi nici chiar la Cluj.

Schimbarea de optică nu a scăpat nici informatorilor, care semnalau Securităţii noua atitudine a lui Pall. În 1956, agentul „Voicu” arăta următoarele: „Are o pregătire profesională foarte bună, dar cu o formaţie ideologică idealistă, de care nu s-a debarasat încă nici în prezent. Aceasta cred că este şi cauza pentru care nu renunţă uşor la poziţia sa de pasivitate atunci când e vorba de a lua poziţie în problemele de istorie. Sub motivul că scrie greu, deosebit de minuţios, a lăsat să treacă o perioadă de timp destul de lungă, de la instaurarea regimului nostru, în care nu a dat nici o lucrare de interpretare. Abia în ultimul timp a început să se desmorţească puţin. Tot atât de absent a fost şi din viaţa obştească. Este un om de care se afirmă că este «apolitic», motivându-se faptul că lucrează mult. Într-adevăr, poate că este omul care lucrează cel mai mult pentru îmbogăţirea cunoştinţelor sale de istorie, dar desigur că vina o poartă tot balastul formaţiei sale ideologice”[52].

Uneori însă concesiile ştiinţifice făcute de Pall au fost majore, pasajele ideologice din textele publicate ocupând un loc important.

Spre exemplu, în 1956, într-un studiu publicat în periodicul local de istorie, Francisc Pall a abordat o temă de istorie universală (referitoare la tratatul de drept feudal al lui Beaumanoir[53]), o problematică rar întâlnită la cercetătorii clujeni în acea perioadă, ca de altfel şi la restul istoricilor din România. Studiul era scris într-un stil clar ideologic, Pall folosind practic diverse pasaje din opera lui Beaumanoir pentru a ilustra numeroasele consideraţii teoretice despre lupta de clasă şi exploatarea din acea perioadă. Erau prezentate mai multe citate din Engels referitoare la alianţele şi contradicţiile din interiorul claselor superioare medievale franceze. Astfel, critica lui Beuamanoir adresată

---

[50] A.C.N.S.A.S., fond Reţea, dosar nr. 187.897, vol. 1, f. 102.

[51] Idem, fond Informativ, dosar nr. 185.607, f. 10.

[52] Idem, dosar nr. 3.887, vol. 1, f. 58.

[53] Francisc Pall, *Structura socială a Franţei după tratatul de drept feudal al lui Beaumanoir*, în „Studii şi cercetări de istorie”, nr. 1-4/1956, pp. 45-66.

monarhiei avea la bază faptul că aceasta „n-ar fi ţinut seama, în primul rând, de interesele şi privilegiile claselor exploatatoare, iar nu de soarta maselor populare”, aşadar lucrarea acestuia era scrisă pentru a răspunde intereselor clasei din care făcea parte. Erau evidenţiate exploatarea la care recurgea nobilimea, oligarhia oraşelor, dar şi Biserica Catolică, care „admitea și menținea șerbia și pe moșiile ei proprii, după cum tolera și resturile sclavagiste”[54]. Pentru a se reliefa ascuțirea luptei de clasă din acea perioadă, erau menționate diverse frământări orășenești, printre care încetarea lucrului, acțiune văzută ca fiind „o formă timpurie a grevei”[55]. Beuamanoir, reprezentând interesele clasei sale, era „ostil luptei de clasă, care amenința ordinea feudală”, fapt pentru care era criticat vehement de autor[56]. Mai mult, solicitările acestuia ca șerbilor să li se asigure un tratament mai bun erau prezentate ca fiind făcute tot în favoarea marii nobilimi, care ar fi putut obține un profit mai ridicat în urma exploatării acestora[57]. Ideea nu era nouă, ea fiind amintită și în anii anteriori de alți cercetători[58]. Concluzionând, cu toate că Pall folosea foarte multe lucrări scrise de istorici francezi (Bloch, Pirenne, Chenon ş.a.), studiul său făcea mari concesii doctrinei marxiste, aproape peste tot fiind scoase în evidenţă lupta de clasă şi exploatarea maselor populare.

De asemenea, aceeaşi manieră de abordare se regăseşte şi într-un alt text scris în 1956, dar publicat în anul următor tot într-o publicaţie centrală. Este vorba de un alt subiect de istorie juridică, cu referire de data aceasta la Transilvania şi având în vedere aspectul ei instituţional: locurile de adeverire[59]. Tratarea marxistă transpare încă din primele paragrafe, când include locurile de adeverire (ce aveau rolul unor notariate) printre „formele suprastructurii” medievale şi continuă afirmând că „în societăţile împărţite în clase antagoniste – ca cea feudală”, instituţiile „exprimă voinţa clasei dominante ca instrument pentru menţinerea exploatării maselor populare”[60].

De asemenea, Pall a inclus şi atacuri contra istoricilor din trecut, vizând totuşi în principal istoriografia maghiară interbelică, care ar fi scris „de pe poziţiile obiectiviste

---

[54] *Ibidem*, p. 50.

[55] Lucrătorii de la orașe „recurgeau la încetarea lucrului, deci la o formă timpurie a grevei, formă cunoscută de pe la mijlocul sec. 13 în lupta de clasă de la orașe, având ca scop îngrădirea exploatării patronale” (*ibidem*, p. 54).

[56] Beaumanoir „era un duşman hotărât al luptei pe care tânăra clasă orăşenească trebuia s-o ducă împotriva îngrădirilor feudale ce-i stânjenea dezvoltarea economică şi socială, era un duşman aprig al luptei din interiorul oraşului, dusă de lucrători contra exploatării patronale” (*ibidem*, pp. 54-55).

[57] Condiţiile mai bune de viaţă ale acestei categorii a ţărănimii „asigură o mai mare productivitate a muncii, ceea ce însemna fireşte în ultima instanţă un profit mai mare pentru feudal” (*ibidem*, p. 59).

[58] Corneliu Cîmpianu, într-un material privind satul Tăuţi în sec. XVIII, arăta că nobilul care stăpânea satul se opunea unei dijmuiri excesive a locuitorilor de către fisc, dar „această opunere era departe de a fi născută din sentimente umanitare”, ci de teama că apoi ţăranii nu ar mai fi putut plăti dările pe care i le datorau lui (Corneliu Cîmpianu, *Din trecutul satului Tăuţi în perioada descompunerii feudalismului*, în „Studii şi cercetări ştiinţifice. Seria III. Ştiinţe sociale”, nr. 1-2/1955, p. 187).

[59] Francisc Pall, *Contribuții la problema locurilor de adeverire din Transilvania medievală (sec. XIII-XV)*, în „Studii și materiale de istorie medie”, vol. II/1957, pp. 391-405.

[60] *Ibidem*, p. 392.

şi formaliste ale diplomaticii burgheze", ce „reflectând criza întregii istoriografii burgheze, se caracterizează prin cercetarea unilaterală a aspectelor formale şi juridice ale documentelor, trecând sub tăcere caracterul lor de clasă". În acelaşi timp, era criticată şi „istoriografia burgheză română", pentru indiferenţa ce a arătat-o faţă de diplomatică şi alte ştiinţe auxiliare ale istoriei, o observaţie ce însă opinăm că este corectă. Pentru a-şi susţine aserţiunile, Pall aducea ca „argumente" opiniile istoriografiei sovietice, mai exact criticile aduse diplomaticii occidentale de către Cerepnin în 1949[61].

Un alt element de noutate sunt şi atacurile dure la adresa Bisericii Catolice („apriga lăcomie a bisericii catolice"), proferate poate tocmai pentru a contracara criticile ce i se aduceau că în trecut ar fi făcut apologia acestei biserici. Conform lui Pall, Biserica Catolică „avea monopolul foarte interesat al ştiinţei de carte şi al scrisului, în mijlocul societăţii laice scufundate în bezna analfabetismului, pe a cărei ignoranţă şi superstiţie le putea întoarce cu atât mai uşor în folosul ei material şi moral", ca susţinere fiind citat iarăşi un istoric sovietic (N.A. Sidorov)[62].

Sunt apoi citaţi şi mai mulţi istorici maghiari comunişti (Molnár Erik, Lederer Emma ş.a.), dar în rest majoritatea bibliografiei folosite nu este de factură ideologică (istorici germani, francezi şi maghiari interbelici, foarte multe colecţii de documente publicate, mai ales maghiare etc.), fiind amintit inclusiv unul dintre mentorii săi, Alain de Boüard. De asemenea, Pall a comparat şi integrat instituţia juridică amintită din Transilvania cu cea similară din Ungaria şi cu cele din Europa apuseană medievală.

Cu toate acestea, interpretarea documentelor era ideologică, fiind făcută, după cum susţinea chiar autorul, „în lumina materialismului istoric", mergându-se chiar până la exagerări destul de grosiere. Spre exemplu, Pall susţine „esenţa de clasă" a locurilor de adeverire, afirmând că documentele emise de ele s-ar fi făcut exclusiv în favoarea claselor exploatatoare („erau puse în slujba exploatării feudale chiar prin practica lor documentară", „slujeau, prin documentele întocmite de ele sau păstrate în arhivele lor, interesele claselor stăpânitoare feudale")[63], ca şi cum ceilalţi locuitori ai Transilvaniei nu ar fi avut nici un fel de beneficiu. În realitate, la locurile de adeverire se certificau tranzacţiile de drept privat (danii, vânzări, cumpărări, schimburi, zălogiri, testamente etc.), a căror oficializare se făcea în avantajul tuturor celor implicaţi. Culmea este că Pall afirmă că tot acolo se certificau şi eliberările de robi, ceea ce se întoarce cu totul împotriva afirmaţiilor sale anterioare.

Iar aceste concesii ştiinţifice nu au rămas fără efect. După trecerea furtunii care s-a abătut asupra Institutului în anii 1952-1953, a început un proces de reabilitare treptată a istoricilor atacaţi în trecut. Cel care a depus diligenţe serioase în această direcţie – atât la conducerea Academiei, cât şi la cea a partidului – a fost Constantin Daicoviciu, care a recunoscut tot timpul valoarea ştiinţifică a istoricilor neagreaţi. Cu sprijinul său, au revenit în activitatea ştiinţifică şi universitară nume precum Silviu Dragomir, Ioan Lupaş, Ioachim Crăciun, Ştefan Pascu, I.I. Russu ş.a. În acest context şi cu sprijinul direct al lui Daicoviciu, s-a produs şi reintegrarea la Universitatea „Victor Babeş" a lui Francisc Pall, care în 1956 a început să predea un curs auxiliar, iar apoi şi-a

[61] *Ibidem*.
[62] *Ibidem*, p. 393.
[63] *Ibidem*, p. 402.

reluat cursul de istorie universală. De asemenea, la mijlocul anilor ’50 a fost reîncadrat cu normă întreagă la Institutul de Istorie, având gradul de cercetător principal şi preluând ulterior conducerea Secţiei de istorie medie, ce deţinut-o până în 1969[64].

Francisc Pall – „spion italian”

Recăpătarea statutului profesional de către Francisc Pall a coincis însă cu sfârşitul stării de acalmie în ceea ce priveşte supravegherea istoricului de către Securitate. La 15 august 1956, Direcţia a II-a Contraspionaj a întocmit un *Raport de vizitatorii casei „Ialta”* („Ialta” fiind numele conspirativ de obiectiv dat ambasadei Italiei), în care arăta că cu două zile înainte Francisc Pall a vizitat legaţia acestui stat occidental[65].

Prin urmare, de la centru s-a ordonat Securităţii din Cluj să afle motivul pentru care Pall a fost prezent la Ambasada Italiei. Cum era şi firesc, clarificarea acestui aspect a revenit Serviciului II Contraspionaj, cpt. Stănescu Aurel (locţiitor şef serviciu) însărcinându-l cu îndeplinirea ordinului pe lt. Banciu Constantin[66].

Ofiţerul a dirijat mai mulţi informatori asupra istoricului, printre care cel mai activ s-a dovedit a fi „Voicu”, care avea şi avantajul de a fi cercetător la Institut, fiind aşadar coleg cu Francisc Pall. Conform lt. Banciu, agentul putea să intre în contact destul de uşor cu istoricul, întrucât „se cunosc destul de bine”. În plus, informatorul locuia şi el într-o cameră din Institut, la fel ca şi Pall, ceea ce-i ridica potenţialul informativ.

Iniţial, agentul „Voicu” va confirma întrucâtva suspiciunile Securităţii. Într-o notă furnizată la 26 septembrie 1956 el arăta următoarele: „În ultimul an a făcut unele deplasări la Bucureşti în legătură cu munca colectivului de documente. În 2 iulie a.c. a fost la o sesiune a Academiei, care a ţinut o săptămână, dar la şedinţele căreia Pall a lipsit în fiecare zi, deşi el ceruse de la Cluj să-l trimită. Se vede că a avut alte motive pentru care a mers la Bucureşti, dar nu pot şti care sunt”[67].

Dar „Voicu” nu era pe deplin convins că Pall era într-adevăr un inamic al regimului, reliefând şi el atitudinea ambiguă în care se menţinea acesta: „din comportarea sa n-am putut deduce în mod precis dacă este doar un om indiferent faţă de regimul nostru sau duşmănos. Este foarte greu de apreciat, căci nu are manifestări nici pro, nici duşmănoase”. Pentru a adânci cercetările, lt. Banciu i-a cerut lui „Voicu”

[64] L. Gross, *op. cit.*, p. 34.
[65] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.887, vol. 1, f. 104.
[66] Născut la 15 iunie 1931, de profesie tehnician, Constantin Banciu a fost încadrat în Securitate la 1 iulie 1952, după absolvirea unei şcoli de ofiţeri de un an a M.A.I. A activat exclusiv în cadrul Serviciului Contraspionaj al D.R.S./I.J. Cluj: lucrător operativ şi lucrător operativ prim în problema italiană şi apoi în cea anglo-americană, şef de birou, ajungând să deţină inclusiv funcţia de şef al serviciului. În a doua parte a anilor ’50 a fost implicat în supravegherea mai multor istorici clujeni: Silviu Dragomir, Virgil Vătăşianu, David Prodan, Constantin Daicoviciu, Sabin Belu ş.a., interesându-l natura relaţiilor acestora cu diverşi cercetători străini. A fost trecut în rezervă în anii ’80, cu gradul de colonel (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 13.154, vol. 9, f. 92).
[67] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.887, vol. 1, f. 58.

să prezinte câte o notă informativă amănunțită referitoare la fiecare persoană cu care Pall avea relaţii[68].

Aspectele semnalate de „Voicu" certificau însă faptul că Pall avea încă legături cu istorici din Italia, ceea ce a atras după sine obligaţia Securităţii de a clarifica natura acestor relaţii şi motivul pentru care istoricul a vizitat ambasada Italiei.

Prin urmare, la 17 octombrie 1956 lt. Banciu i-a trasat informatorului sarcina „de a stabili pentru ce motive insistă numitul Pall Francisc aşa de mult să facă deplasări, având în vedere faptul că înainte chiar când era trimis nu vroia să meargă, de asemenea la cine se duce în Bucureşti şi pentru ce merge". În supraveghere s-a implicat şi şeful ofiţerului, care i-a dat indicaţii concrete acestuia referitoare la modul în care trebuia să-l folosească pe „Voicu" pentru a obţine rezultate cât mai bune: „Agentul trebuie dirijat a se apropia mai mult de Pall Francisc, pentru a putea discuta fără prea mari rezerve aceste probleme"[69].

„Voicu" nu va întârzia să furnizeze în aceeaşi zi o nouă notă informativă, în care să detalieze datele cerute de ofiţer. Informatorul nu a ezitat să prezinte şi propria sa supoziţie referitoare la vizitele subite ale lui Pall la Bucureşti, şi anume aceea că „s-ar putea să fi făcut cercetări la Biblioteca Academiei sau la Arhivele Statului"[70]. Paradoxul hilar este însă că agentul, din dorinţa de a fi cât mai servil faţă de Securitate, dar neştiind din ce motiv este urmărit Pall, oferea o explicaţie ce îl disculpa pe istoric.

Principalul obstacol ce stătea în faţa preocupărilor informatorului „Voicu" de a furniza informaţii cât mai de interes pentru Securitate consta însă în faptul că nu reuşea să stabilească cu Francisc Pall relaţii de natură să-i permită să afle mai mult decât date sumare şi de suprafaţă. Cum deja am amintit, istoricul avea o atitudine foarte retrasă, având legături cordiale doar cu câteva persoane, cu restul păstrând o poziţie distantă şi limitându-se strict la discuţii de natură profesională. De fapt, acest aspect a reprezentat şi dificultatea majoră de care s-au lovit ofiţerii de Securitate, nu doar informatorul „Voicu", pe parcursul întregii supravegheri informative a istoricului: imposibilitatea de a obţine date sigure şi de valoare din anturajul intim al lui Francisc Pall.

Pentru a suplini această deficienţă, „Voicu" şi-a dovedit din nou spiritul de iniţiativă şi a încercat să afle cât mai multe amănunte de la colegii de birou ai lui Pall, precum şi de la colaboratorii sau subordonaţii acestuia din colectivul de documente medievale. Iar unii dintre aceştia, ştiind că este coleg cu ei şi crezându-l de bună credinţă, i-au relatat agentului ceea ce cunoşteau, exprimându-şi totodată şi propriile opinii. Astfel, „Voicu" a aflat de la un subordonat al lui Pall, că istoricul fusese plecat la Bucureşti în luna octombrie 1956 pentru face o corectură la o lucrare ce urma să-i apară la Editura Academiei R.P.R. (este vorba de amplul studiu dedicat diplomaticii medievale transilvănene, apărut în colecţia D.I.R.). Găsind o persoană ce părea abordabilă, informatorul a încercat chiar s-o tragă de limbă într-un mod subtil: „profitând de prilej, mi-am explicat nedumerirea cum de se deplasează el atât de des la Bucureşti, când înainte abia dacă ai fi reuşit să-l determini să meargă". Răspunsul nu fost însă chiar cel dorit, subalternul în cauză opinând că Pall nu face altceva decât să încerce „să-şi creeze

[68] *Ibidem*.
[69] *Ibidem*, f. 54.
[70] Ioan Opriş, *Istoricii şi Securitatea*, vol. II, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2006, p. 127.

«relaţii» la Bucureşti, căci astfel nu se poate afirma". „Voicu" considera şi el că o astfel de posibilitate nu trebuia complet eliminată, întrucât Pall „a fost elevul lui Marinescu, actualmente profesor la Sorbona, la Paris, şi probabil că acesta să fi avut prieteni între istoricii cari mai sunt şi azi la Bucureşti şi prin care eventual Pall s-ar putea să-şi creeze «relaţii»". Într-o afirmaţie din care transpare invidia profesională (agentul neavând o carieră didactică universitară), el îi explica ofiţerului, că „astfel de relaţii sunt folosite de oricare dintre profesorii noştri pentru ambiţiile lor carieriste"[71].

Deoarece nu reuşea absolut deloc să afle motivul vizitei lui Pall la ambasada Italiei, lt. Banciu i-a cerut informatorului „Voicu" să recurgă la tot felul de pretexte pentru a se apropia de Pall, mergând inclusiv până la a profita de boala agentului („i s-a trasat sarcina de a discuta cu numitul Pall Francisc despre situaţia actuală a soţiei lui, deoarece şi sursa este suferind de aceeaşi boală şi în nenumărate cazuri acest subiect va sta la baza multor discuţii ce ar avea loc între sursă şi numitul Pall Francisc"). Tot în acest context, „Voicu" trebuia chiar să treacă la provocarea voalată a lui Pall, el trebuind „să-i spună că regretă deoarece nu are pe nimeni în străinătate pentru a-i solicita să-i trimită unele medicamente pentru tratament. În continuare va spune că ar vrea să meargă la Ambasada Iugoslavă pentru a cere medicamentele necesare, însă crede că nici acolo nu se găsesc. Aceste discuţii sunt necesare pentru a vedea cum reacţionează numitul Pall Francisc"[72]. Dar astfel de metode, relativ simpliste şi bazate pe legende firav şi fortuit construite, nu aveau cum să dea rezultatul scontat în cazul unei persoane atât de circumspecte şi distante precum era Pall. Ele nu fac altceva decât să denote încă o dată amatorismul ofiţerilor şi al cadrelor de conducere ce activau la Securitatea din Cluj la mijlocul anilor '50.

Întrucât timpul trecea şi nu a obţinut nici o informaţie concretă, Serviciul II a cerut sprijinul Serviciului VII Supraveghere operativă şi Investigaţii. La 29 noiembrie 1956, ofiţerii Serviciului VII au apelat la sursele ocazionale ce le aveau în proximitatea domiciliului lui Pall. În pofida faptului că au fost contactaţi trei vecini ai istoricului (C.I., C.E. şi B.M.), datele obţinute au fost absolut fără importanţă, întrucât Pall nu avea nici un fel de contact cu persoanele respective[73].

În aceste condiţii, lt. Banciu a fost nevoit să-l folosească din nou pe agentul „Voicu", sperând că până la urmă acesta va reuşi cumva să se apropie de Pall. Iar informatorul parcă de-abia aştepta să fie iarăşi solicitat de Securitate, formulările sale din notele informative fiind elocvente: „căutând să urmăresc mai îndeaproape preocupările lui Pall Francisc în legătură cu problemele în cauză...".

La 11 decembrie 1956, „Voicu" a furnizat o amplă notă, referitoare la Francisc Pall şi Ioan Sabău (ultimul se afla în atenţia Serviciului II ca suspect de spionaj în favoarea Franţei). Agentul a profitat de prilej pentru a-şi exprima aversiunea faţă de reintegrarea în activitatea didactică a lui Pall, precum şi a celorlalţi profesori excluşi din învăţământ în 1952 şi reprimiţi în 1956: „măsura care a dus la înlăturarea lor n-a fost greşită pentru că n-ar fi fost întemeiată, ci doar pentru faptul că a fost prematură, în sensul că nu au fost pregătite cadre care să-i înlocuiască şi au fost scoşi în bloc. Este

[71] *Ibidem*, pp. 127-128.
[72] *Ibidem*, p. 128.
[73] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.887, vol. 1, f. 105.

însă tot atât de greşit a li se reda vechile poziţii, căci la vechea educaţie care i-a îndepărtat la început de regimul nostru se mai adaugă şi ura acumulată în perioada când au fost înlăturaţi". Referitor la Francisc Pall, informatorul susţinea că acesta nu putea să aducă nici un fel de servicii regimului pe plan politic sau ideologic, deoarece „are un curs de strictă specialitate, unde posibilităţile de influenţare a formării ideologice a studenţilor sunt mai reduse". Mai mult, el îi preciza ofiţerului că vechile cursuri ale istoricului „nu erau decât o apologie a Papalităţii şi a Bisericii Catolice".

„Voicu" acuza vechile cadre universitare că urmăresc să se grupeze pentru a-şi putea promova și susține propriile interese în cadrul Facultății de Istorie. Informatorul şi-a prezentat presupoziţiile în acest sens, oferind o perspectivă alarmantă: Pall dorea să-şi ocupe vechea catedră, cea de istorie medievală universală, urmând ca apoi cursul său actual să-l predea unui alt fost profesor, Ioachim Crăciun, „căsătorit cu fiica lui Vaida şi cu concepţii prea retrograde pentru mediul studenţesc". În acelaşi timp, Ioan Sabău căuta să fie numit titular la cursul de istorie modernă şi contemporană universală. Cum cele două cursuri erau legate, Pall și Sabău puteau să emită pretenţii îndreptățite ca unul dintre ei să preia chiar conducerea catedrei de istorie universală, înlocuindu-l pe Nicolae Lascu. „Voicu" îi atrăgea serios atenţia ofiţerului că o atare situaţie era foarte periculoasă, întrucât „ar fi inexistent un control politic", ceea ce „poate să aibă urmări negative pentru studenţi".

Agentul a reuşit să-l convingă pe lt. Banciu de gravitatea situaţiei, în rezoluţia pusă pe notă informativă el precizând că Pall, Sabău şi Crăciun sunt „elemente reacţionare", care „ar putea influenţa în mod negativ studenţii". Ofiţerul i-a trasat informatorului sarcina de a se angrena în cât mai multe discuţii cu Pall şi Sabău „pentru a se apropia cât mai mult de aceştia şi pentru a le câştiga încrederea"[74].

Cum şi această încercare a informatorului a eşuat, lt. Banciu a realizat faptul că „Voicu", în pofida bunăvoinței și serviabilității de care dădea dovadă, nu doar că nu avea șanse reale de a se apropia de Pall, dar insistența sa și mai ales provocările directe puteau să-i fi trezit deja suspiciunea istoricului. În consecință, ofițerul va apela tot mai rar la acest agent pentru urmărirea lui Pall, încercând să se folosească de serviciile altor informatori pe care Securitatea din Cluj îi avea în mediul intelectual. În plus, ca urmare a unor modificări de natură structurală, lt. Banciu fiind transferat la un alt birou, o perioadă el nu va fi implicat decât colateral în supravegherea lui Pall.

În 1957, problema spionajului italian a fost alocată Biroului 2 (condus de lt. Maroşi Andrei) din cadrul Serviciului II. Cu acest prilej a ieşit din nou la iveală caracterul destul de haotic al activităţii informativ-operative a Securităţii din Cluj din acea perioadă. Proaspătul locţiitor al şefului Serviciului II, lt. maj. Pereş Alexandru, neştiind nimic de toate materialele adunate până atunci, a ordonat începerea de la zero a investigaţiilor. Procedurile fiind astfel reluate de la capăt, primul pas a constat în solicitarea datelor existente în arhiva operativă a instituției (Secția „C") referitoare la Pall. Iar la Secția „C" se aflau doar materialele inițiale (adresa D.R.S. Baia Mare din 7 iunie 1954 şi fişa din 27 iulie 1954). Pe baza acestora, lt. maj. Pereş a ajuns şi el la

[74] I. Opriş, *op. cit.*, p. 129-130. Ofiţerul i-a oferit agentului şi un pretext prin care acesta putea să-şi găsească subiecte de conversaţie cu Sabău, și anume „să-i ceară acestuia unele cărți în limba franceză, motivând că soția lui ar dori să citească asemenea cărți".

concluzia că Pall poate fi atras la colaborare, astfel încât la 12 martie 1957 i-a ordonat lt. Maroşi să facă propuneri pentru recrutarea lui[75].

Situaţia s-a lămurit în scurt timp, astfel încât o nouă încercare de recrutare a lui Pall a fost exclusă. Lt. maj. Pereş era însă decis să clarifice cât mai rapid suspiciunile ce planau asupra lui Pall, dar a constatat că Biroul 2 nu avea nici un agent ce putea fi dirijat pe lângă istoric. Prin urmare, s-a cerut sprijinul lt. Banciu, singurul ce reuşise să afle ceva date referitoare la Pall (chiar dacă ele erau mai mult rezultatul solicitudinii agentului „Voicu").

Presat de necesitatea de a clarifica natura vizitei lui Pall la legaţia Italiei, lt. maj. Pereş i-a ordonat lt. Banciu să fie mult mai ofensiv şi să-i explice concret informatorului „Voicu" ce se doreşte de la el. Securitatea a fost astfel nevoită să-şi încalce regulile conspirative uzuale şi să-i deconspire agentului care era cauza urmăririi istoricului, sperând că acesta – canalizându-şi eforturile într-o singură direcţie – va reuşi să furnizeze până la urmă ceva date utile.

Relevându-i-se motivele pentru care era supravegheat Pall, la 20 aprilie 1957 „Voicu" a oferit Securităţii câteva explicaţii, bazate pe ceea ce a putut afla prin investigaţiile sale. Astfel, el chiar a emis ipoteza ca Pall să nici nu fi vizitat ambasada Italiei, ci Editura Didactică şi Pedagogică, care „este în clădirea fostului consulat italian". Vizitele lui Pall la editură erau justificate de faptul că redactase un manual de istorie universală (împreună cu Camil Mureşan), propus să apară la această editură, astfel încât putea fi chemat pentru diverse modificări. Într-adevăr, ulterior şi alţi agenţi vor confirma faptul că varianta propusă de cei doi istorici clujeni nu a convenit Ministerului Învăţământului, iar manualul „a fost corectat la Bucureşti, întrucât nu a răspuns întru-totul din punct de vedere ideologic"[76]. După mai multe pertractări şi revizuiri, manualul a apărut în 1959[77].

Cu toate acestea, „Voicu" nu excludea deloc prezumţia relaţiilor lui Pall cu diverse persoane din Italia: „S-ar putea ca dânsul să fie în legătură cu foştii săi profesori din timpul studiilor în străinătate, prin intermediul legaţiei respective. Această ipoteză mi-am pus-o în legătură cu faptul că dânsul a primit în mod personal o invitaţie la Congresul istoricilor de la Roma din 1955, ceea ce nu s-a întâmplat altora. Bineînţeles că invitaţia, din motive desigur obiective, nu i s-a dat decât cu întârziere, fapt care pe dânsul l-a intrigat foarte mult. Probabil că a încercat prin legaţie să afle când a sosit invitaţia şi unde a întârziat"[78].

Cum deja agentul era avizat asupra datelor de care era interesată Securitatea, la care se adăuga şi faptul că îşi manifesta întreaga disponibilitate, lt. Banciu l-a dirijat şi asupra altor persoane ce aveau legături cu cetăţeni italieni, încercând astfel să afle indirect dacă nu cumva aceştia ştiau ceva referitor la relaţii similare ale lui Pall. Astfel, el i-a trasat lui „Voicu" sarcina „de a discuta cu numiţii Şerban Gheorghe şi Domşa Ioan, care lucrează la Biblioteca Universităţii din Cluj şi care ne-au fost semnalaţi de regiunea

[75] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.887, vol. 1, f. 23.
[76] *Ibidem*, f. 93.
[77] Francisc Pall, Camil Mureșan, *Istoria evului mediu. Manual pentru clasa a IX-a*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1959.
[78] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.887, vol. 1, f. 74.

Stalin că au întreţinut legături cu Cianciolo Umberto, fost director al Institutului de cultură italiană din Cluj şi Sibiu”[79]. Dar şi această iniţiativă se va dovedi la fel de lipsită de rezultate precum cele anterioare.

Noi date, ce nu puteau decât să amplifice suspiciunile Securității, au parvenit organelor de represiune tot ca urmare a zelului unui agent, este vorba de „Lucreţiu”, de departe cel mai prolific informator din mediul intelectual clujean al anilor ’50-’60. Lt. maj. Puşcaşu Ilie, şeful Biroului 1 din Serviciul III, a primit o notă informativă de la „Lucreţiu” la 7 iunie 1957, în care se preciza că Pall avea relaţii de corespondenţă cu un istoric vest-german. Este de menţionat faptul că „nota a fost dată din iniţiativa agentului”, care s-a autosesizat după ce „a văzut dactilografiindu-se o scrisoare în limba germană scrisă de Pall Francisc şi adresată profesorului Franz Babinger din Germania de apus, München, baza americană”. Mai mult decât atât, şi „Lucreţiu” va demara investigaţii din proprie iniţiativă, întrebându-l pe Pall de unde cunoaşte adresa lui Babinger şi mai ales care era subiectul corespondenţei lor. Medievistul i-a precizat că acesta era unul pur ştiinţific: îl ruga pe Babinger să-i trimită o monografie scrisă de el referitoare la Mahomed al II-lea[80], de care avea nevoie pentru o lucrare despre Iancu de Hunedoara (iar la schimb îi trimitea istoricului german o lucrare a sa de paleografie şi diplomatică latină). „Lucreţiu” atrăgea însă atenţia că Pall i-a cerut lui Babinger „să salute din partea lui şi pe Franz Dölger[81], un istoric german, Georg Stadtmüller[82] (fost

---

[79] *Ibidem.*

[80] Cunoscut istoric orientalist, Franz Babinger a predat la Universitatea din München până în 1933, când – la presiunile naziştilor – a fost nevoit să-şi părăsească postul. Nicolae Iorga – ţinând cont de faptul că germanul cunoştea limba română – îi va oferi posibilitatea să activeze la Institutul de Studii Sud-Est Europene din Bucureşti, iar din 1937 – graţie eforturilor lui Gheorghe Brătianu – va preda un curs de turcologie la Universitatea din Iaşi. La Iaşi, în 1940 a înfiinţat şi condus Institutul de Turcologie, mutat în 1941 la Bucureşti.

La sfârşitul războiului s-a reîntors în Germania, unde şi-a reluat catedra, vezi http://www.orizonturiculturale.ro/ro_studii_Veronica-Turcus-despre-Alexandru-Marcu.html). Lucrarea sa capitală a rămas *Mehmed der Eroberer und seine Zeit* (*Mahomed Cuceritorul și timpul său*), apărută la München în 1953. Fiind vorba de o biografie foarte detaliată dedicată sultanului otoman, este explicabil de ce Pall depunea toate eforturile pentru a ajunge în posesia ei.

[81] Cunoscut bizantinolog german (a nu se confunda cu istoricul bisericesc german omonim, de la Universitatea din Bonn), Franz Dölger era profesor la Universitatea din München (1931-1959) şi specialist în diplomatica Imperiului Bizantin. Foarte probabil Pall l-a cunoscut şi i-a audiat cursurile în a doua parte a anilor ’30, în timpul călătoriilor sale de studiu în Germania, el fiind atras de domeniul în care Dölger profesa.

[82] Georg Stadtmüller (elev al lui Dölger), profesor de Istoria Europei de Est și de Sud-Est la Universitatea din Leipzig, apoi șef al Departamentului de istorie al Universității din München, avea preocupări ştiinţifice apropiate de unele dintre cele ale lui Francisc Pall, fiind interesat de istoria medievală a albanezilor, de etnogeneza acestora şi de legăturile lor cu celelalte popoare sud-est europene.

Într-adevăr, a fost foarte apropiat de regimul lui Hitler, în 1937 înscriindu-se în partidul nazist și publicând numeroase articole tributare ideologiei fasciste, motiv pentru care, de altfel, o perioadă a fost arestat de Aliaţi (http://www.munzinger.de/Georg+Stadtm%C3%BCller/0/9272.html).

mare istoric nazist) şi pe Karl Kurt Klein[83] (…) fost membru al Grupului Etnic German”[84].

Securitatea nu a considerat însă că merita să acorde vreo atenţie sporită legăturilor lui Pall cu Babinger, axându-se exclusiv pe elucidarea motivelor vizitei la legaţia Italiei. Amintim aici faptul că relaţiile lui Francisc Pall cu istoricul german datau încă de la sfârşitul anilor ’30, după ce ultimul a apreciat foarte elogios teza de doctorat a medievistului român, dedicată cruciadei târzii[85].

Revenirea la discursul istoric profesionist

După cum se poate vedea şi din ultima notă informativă, în tot acest timp Pall era în întregime dedicat activităţii ştiinţifice, profitând din plin de relaxarea climatului ideologic şi de reintegrarea sa la universitate.

De altfel şi alţi agenţi, precum „Ionescu Radu” (bibliotecar la B.C.U. Cluj), vor evidenţia acelaşi lucru: „Potrivit unei păreri, ce pare a fi unanimă printre specialişti, el ar fi astăzi cel mai priceput medievist din ţară (…) Cunoaşte cele mai importante limbi europene (…) pe lângă cunoştinţele de specialitate, posedă o vastă cultură enciclopedică. Este – după câte am auzit – un exemplu de râvnă şi seriozitate pentru colegii săi. Marea şi singura lui pasiune este lectura şi studiul arhivelor şi documentelor”[86].

Modificarea evidentă a atitudinii conducerii partidului faţă de intelectuali de la mijlocul deceniului şase nu doar că a făcut posibilă practicarea unui discurs istoriografic profesionist, dar chiar a permis unor istorici să critice deschis unele aspecte negative ale ingerinţelor politicului în istoriografie. Desigur, criticile nu au avut cum să vizeze direct conducerea partidului, ele fiind îndreptate doar către vectorii umani din planurile secunde, cei prin care directivele P.M.R. erau puse în practică. Chiar şi în aceste situaţii, vizaţi au fost numai acei activişti ideologici aflaţi pe o pantă descendentă, cel mai cunoscut exemplu fiind Mihail Roller.

Şi Francisc Pall s-a numărat printre istoricii ce n-au ezitat să-l atace pe fostul cerber al istoriografiei româneşti, el neuitând intervenţiile brutale ale acestuia în materialele din volumele din seria *Documente privind Istoria României*. La 1 septembrie 1957, Pall a întocmit un memoriu către Colectivul de coordonare al colecţiei de documente medievale în care a formulat critici la adresa modului de lucru impus de Roller în calitatea sa de coordonator: „graba excesivă, metodele de comandă şi condiţiile de muncă nesatisfăcătoare, precum şi modul în care au fost trataţi colaboratorii, adică specialiştii de bază, care au dus greul lucrării”, ei rămânând „iluştrii anonimi”. Pentru a repara nedreptatea, a făcut public numele tuturor specialiştilor ce au lucrat minim trei

---

[83] Absolvent al Universităţii din Cluj (1920), specialist în lingvistică şi dialectologie, Karl Kurt Klein şi-a desfăşurat prima parte a carierei universitare şi ştiinţifice la Iaşi, fiind o perioadă directorul Bibliotecii Universitare (1932-1937) (http://www.bcu-iasi.ro/pag/kkk.pdf). După război, foarte probabil pentru a nu-i fi imputată activitatea din G.E.G., a emigrat în Germania şi apoi în Austria, unde – din 1956 – a predat la Universitatea din Innsbruck. A decedat în 1971.

[84] I. Opriş, *op. cit.*, p. 131.

[85] P. Teodor, *op. cit.*, p. X.

[86] Notă din 30 mai 1958 (I. Opriş, *op. cit.*, p. 132).

ani la seria transilvană a colecției, precizând și activitatea concretă desfăşurată de fiecare. Totodată, Pall a acuzat în termeni duri lipsa indicilor din fiecare volum, precum şi faptul că documentele nu au fost editate şi în limba lor originală, reafirmându-şi încă o dată probitatea profesională şi rigurozitatea ştiinţifică: „o colecţie de izvoare nu poate fi o operă de vulgarizare, un corpus de traduceri pentru diletanţi, ci este o întreprindere profesionistă”[87].

Moartea lui Roller şi Barbu Câmpina, precum şi criticile aduse condiţiilor de editare, au determinat stoparea publicării volumelor de documente medievale. Cu toate acestea, viabilitatea proiectului şi necesitatea sa pentru istoriografia românească nu puteau fi negate, astfel încât colecția a fost reluată în anii ’70, sub numele *Documenta Romaniae Historica*. De data aceasta, tipărirea s-a făcut cu respectarea normelor de editare ştiinţifice, Seria C Transilvania fiind coordonată de Francisc Pall, care a fost inclus şi în Comitetul de redacţie al colecţiei[88].

Cu toate acestea, trebuie precizat faptul că Pall a continuat să publice materiale cu tentă ideologică, chiar dacă ele vor fi din ce în ce mai puţine (vor dispărea de la începutul anilor ’60) şi de o importanţă secundară (cum ar fi recenziile). Este însă tot mai evident că istoricul, după refacerea (parţială) a statutului profesional deţinut înainte de 1952, încerca să scape de constrângerile doctrinare, considerând că nu mai era nevoie să facă rabat de la rigoarea ştiinţifică în tratarea temelor ce-l interesau. Începând de la finalul deceniului şase, studiile sale au fost scrise însă într-un stil profesionist, abordând diverse tematici, de la istoria locală la cea universală. Ample şi foarte documentate, cu o bibliografie remarcabilă, acestea erau bine redactate, discursul istoric al lui Francisc Pall nesuferind alterări din partea ideologicului, precum se întâmplase în trecut. Spre exemplu, într-un studiu dedicat unei expediţii turceşti în Transilvania a folosit doar materiale scrise de istorici români interbelici şi de cronicari apuseni, neezitând chiar să-l citeze pe Aurel Decei, cu toate că poziţia anticomunistă a orientalistului „fugar” era notorie (nu se ştia că la acea vreme Decei era deja arestat de Securitatea română)[89]. Au existat totuşi şi unele studii în care şi-au mai făcut loc câteva trimiteri la lucrările lui Marx şi Engels.

De o cu totul altă factură au fost însă recenziile pe care Pall le-a făcut la diferite lucrări, cu precădere maghiare. Chiar dacă acestea erau în general redactate ştiinţific, în cuprinsul acestora istoricul folosea deseori termeni şi expresii din vocabularul marxist, precum: „ţărănime exploatată”, „nobilime exploatatoare”, „adâncirea contradicţiilor sociale”, productivitatea muncii văzută ca factor al dezvoltării istorice etc., criticând de multe ori autorii pentru faptul că nu scoseseră suficient de mult în evidenţă aceste aspecte[90]. Atacurile voalate aduse vechii istoriografi erau însoţite de laude la adresa

---

[87] F. Müller, *op. cit.*, p. 158.

[88] L. Gross, *op. cit.*, pp. 38-39.

[89] Francisc Pall, *Știri noi despre expedițiile turcești din Transilvania în 1438*, în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj”, nr. I-II/1958-1959, pp. 9-28.

[90] Spre exemplu, Elemér Mályusz era criticat pentru „idealizarea” nobilimii: „Ne întrebăm apoi dacă aceeaşi nobilime nu apare într-o lumină oarecum idealizată (…) Asemenea aprecieri și altele – ca bunăoară aceea în care se arată despre nobilimea de rând că năzuinţele sale de frânare a samavolniciilor marilor feudali «coincideau cu interesele statului, ba chiar ale poporului» – fără o mai accentuată subliniere a caracterului ei de pătură feudală exploatatoare, poate crea o impresie

clasicilor marxism-leninismului şi a istoriografiei sovietice, pe care le indica drept modele în interpretarea istorică[91].

În ceea ce priveşte activitatea publică desfăşurată la Institut, ea se înscrie cam în aceleaşi coordonate cu cele amintite anterior. În anul 1957 Francisc Pall a susţinut două comunicări. Prima a fost axată pe integrarea unor aspecte ale istoriei României în spaţiul sud-est european: *Relaţiile comerciale dintre braşoveni şi raguzani în sec. XVI*, fiind citită în cadrul Sectorului de istorie medie al Institutului. Cealaltă, redactată împreună cu Mihail Dan şi intitulată *Realizări în istoria medie în ultimii zece ani*, a prezentat-o la una dintre conferinţele aniversare „oficiale": Sesiunea festivă „10 ani de la proclamarea R.P.R."[92]. Din păcate nu am reuşit să intrăm în posesia ultimului text, pentru a ne putea pronunţa în ce măsură acesta era tributar sau nu marxism-leninismului, dar opinăm că acesta nu putea fi decât foarte ideologizat, dat fiind atât contextului în care a fost citit, cât şi a coautorului – Mihail Dan numărându-se la acea vreme printre cercetătorii clujeni cu discursul cel mai dogmatic, fiind şi conducător al seminariilor de marxism-leninism organizate în cadrul Institutului de Istorie[93]. Practica de a impune unui istoric profesionist obligaţia a realiza materiale în colaborare cu un cercetător ale cărui producţii erau „pe linie" a fost destul de extinsă la Institutul de Istorie din Cluj, fiind aplicată chiar şi unor istorici teoretic apropiaţi regimului, precum ar fi David Prodan[94].

În ceea ce priveşte prima comunicare, aceasta a fost dezvoltată şi publicată în anul următor, în primul număr al noii serii a „Revistei arhivelor" (ce reapărea după o întrerupere de 10 ani)[95]. În cele 20 de pagini de interpretare a documentelor editate, abordarea este una pur ştiinţifică, fără absolut nici un fel de notă sau inserţie ideologică, aceasta cu toate că analizează în detaliu comerţul braşovenilor şi categoria negustorilor saşi, ce deţineau în acelaşi timp şi conducerea oraşului, ceea ce – conform teoriei marxiste – îi includea în „clasa exploatatoare". Iar bibliografia utilizată este de aceeaşi factură: istorici saşi interbelici, documente, colecţii de documente, istorici români (printre care Ştefan Meteş, recent eliberat de la Sighet).

Iar Pall va publica în „Revista arhivelor" un studiu scris în aceeaşi manieră şi în anul 1960, ce avea ca subiect tot o instituţie medievală transilvăneană (cancelaria voievodală), ocupându-se din nou de rolul de instituţie juridică a acesteia[96]. Metoda de

de obiectivism, reminiscenţă a vechii istoriografii" (Idem, *Recenzie la Mályusz Elemér*, «Statul maghiar reprezentativ de stări în timpul lui Iancu de Hunedoara», în *loc. cit.*, p. 388).

91 „Indicaţiile clasicilor marxism-leninismului şi rezultatele istoriografiei sovietice sunt aplicate just în interpretarea datelor edite şi inedite, pe care autorul le mânuieşte cu o remarcabilă siguranţă" (Idem, *Recenzie la Samuil Goldenberg*, «Clujul în sec. XVI, producţia şi schimbul de mărfuri», în *loc. cit.*, nr. III/1960, p. 371.

92 *** *Cronica istorică pe anul 1957*, în „Studii şi cercetări de istorie", nr. 1-4/1957, p. 279.

93 D. Prodan, *op. cit.*, p. 72.

94 „Întâmpinam greutăţi de adaptare, mai ales la preceptele preconcepute. Nu eram destul de combativ (…) Ca să devin mai combativ, mi se impunea uneori un coautor mai combativ, cu care să fiu solidar" (*ibidem*, p. 59).

95 Francisc Pall, *Relaţiile comerciale dintre braşoveni şi raguzani (cu documente inedite despre negoţul lânii în anul 1578)*, în „Revista arhivelor", nr. 1/1958, pp. 93-120.

96 Idem, *Cancelaria voievodului Transilvaniei la începutul secolului al XIV-lea*, în *loc. cit.*, nr. 1/1960, pp. 267-277.

abordare a fost însă radical diferită față de studiul publicat în 1957 referitor la locurile de adeverire. De data aceasta nu există nici o propoziţie cu tentă ideologică, cu toate că tema ar fi permis, fiind vorba de o instituţie se deservea aproape exclusiv conducătorii Transilvaniei şi clasa nobiliară.

De asemenea, în 1961, el va publica, alături de Camil Mureșan, o crestomație de texte medievale, dedicată publicului larg, cu precădere elevilor și studenților, în care nu se regăsesc inserţii ideologice[97].

Intensificarea supravegherii informative

Revenind la urmărirea lui Pall de către Securitate, aceasta nu a cunoscut nici un fel de schimbare în anul 1958. În pofida faptului că a fost mutat la Biroul 1, unde se ocupa de contracararea spionajului anglo-american, lt. Banciu a continuat să fie singurul ofiţer ce reuşea să obţină date referitoare la Pall, dar acestea şi-au păstrat caracterul deficitar și colateral.

Agentul „Voicu" a avut astfel în continuare şansa de a-şi arăta disponibilitatea, el suspicionând imediat orice contact al istoricului cu vreun cetăţean străin[98]. Culmea este că ofiţerul încă mai credea că agentul va reuşi cumva să ajungă în relaţii foarte strânse cu Pall, la 30 octombrie 1958 el întocmind un plan de măsuri prin care îl dirija „să caute a discuta acele subiecte mai atractive cu el (…) probleme pe care îl interesează, pentru ca agentul să se apropie cât mai mult de el pentru a-i câştiga încrederea"[99]. Ca şi în trecut, aceste demersuri nu aveau cum să fie productive, ele demonstrând doar disperarea Securității, care timp de peste doi ani nu reușise să obțină nici cel mai mic indiciu referitor la problema ce o interesa.

În 1958, lt. maj. Banciu a apelat şi la serviciile unui alt informator plin de solicitudine, este vorba de agenta „Sanda Petrescu", ce activa în mediul intelectual clujean, având legături cu numeroase persoane din acest domeniu. În a doua jumătate a anilor '50, informatoarea a furnizat Securităţii un număr foarte mare de note, multe dintre ele predate din proprie iniţiativă. Calitatea notelor informative lăsa însă de dorit, în general ele cuprinzând foarte multe banalităţi şi bârfe, prea puţin folositoare Securităţii. Fiind însă foarte prolifică, ofiţerul o menţinea în legătură pentru a dovedi superiorilor săi că munceşte cu asiduitate.

Și în acest caz, aportul agentei a fost insignifiant, în pofida faptului că ea a furnizat circa 10 note informative referitoare la Francisc Pall în perioada 1958-1959. Materialele cuprindeau doar date tangenţiale, lipsite de importanţă, informatoarea având prea puţine legături directe cu istoricul, ci doar cu soţia acestuia, pe care o vizita des.

---

[97] Francisc Pall, Camil Mureșan, *Lecturi din izvoarele istoriei Evului Mediu*, Bucureşti, Editura de Stat Didactică şi Pedagogică, 1961.

[98] La 14 august 1958, el i-a relatat lt. maj. Banciu că Pall a fost vizitat de o cercetătoare sârbă venită în România pentru un schimb de experienţă în domeniul bibliotecilor: „Din această cauză însă mi s-a părut inexplicabil faptul că a ţinut neapărat să ia legătura şi cu prof. Pall Francisc, care nu se ocupă decât de cercetări istorice și nu bibliotecărești" (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.887, vol. 1, f. 61).

[99] I. Opriş, *op. cit.*, p. 134.

Agenta sublinia totuşi faptul că Pall era interesat să viziteze Italia sau Germania, dar exclusiv în interes ştiinţific, pentru a face cercetări în arhivele şi bibliotecile din aceste state. La 15 noiembrie 1958, Edith Pall i-a spus că soţul său este nemulţumit de faptul că nu poate pleca în exterior: „Nici vorbă să fie trimis prin străinătate şi nici un coleg de specialitate nu îl serveşte de câte ori pleacă în Italia sau în altă parte – cum este Lascu, Daicoviciu – ba nici nu îl anunţă, ca să nici nu ştie. Ar avea nevoie de cărţi, de materiale. Nu îl tentează Budapesta, deşi se ocupă în această direcţie, ci ar vrea să meargă la Roma, în Germania"[100].

În plus, într-o notă din 31 decembrie 1958, „Sanda Petrescu" preciza că Pall i-ar fi spus că nu a mai fost la legaţia Italiei din Bucureşti de dinainte de 1940[101]. Această informaţie, coroborată cu unele date furnizate de „Voicu", ridică semne de întrebare dacă într-adevăr Pall a vizitat ambasada în 1956, fiind destul de posibil să fie vorba de o confuzie, de o altă eroare a Securităţii din acea perioadă.

Colateral, Securitatea din Cluj primea însă noi date ce demonstrau anumite legături ale lui Pall cu intelectuali italieni şi cu români emigraţi în Italia. La 16 septembrie 1958, Serviciul II a primit – după un traseu sinuos – o notă informativă veche de o lună furnizată de un agent al Secţiei raionale Târnăveni (din D.R.S. Braşov). În notă se specifica faptul că fratele lui Vasile Bărbat, „fugar în Italia", a reuşit să intre student la Facultatea de Istorie din Cluj cu ajutorul lui Francisc Pall, căruia i-a scris să-l sprijine profesoara italiană Rosa del Conte, ce vizitase Clujul în 1956 şi cu care Pall se afla în bune relaţii[102].

Supravegherea lui Francisc Pall s-a accentuat şi mai mult din primăvara anului 1959, după ce Direcţia a II-a Contraspionaj a interceptat o scrisoare trimisă acestuia din Italia de „fugarul" Teodor Onciulescu[103] (referitor la care „din materiale neverificate ce deţinem rezultă indicii că ar fi agent al poliţiei italiene"). În consecinţă, la 6 aprilie 1959 Direcţiei a II-a a trimis următorul ordin către D.R.S. Cluj: „veţi trece la identificarea numitului Pall Francisc şi prin mijloacele informativ-operative de care dispuneţi veţi stabili activitatea lui politică şi profesională din trecut şi prezent". Primele date trebuia raportate până la 25 aprilie 1959[104].

Direcţia a II-a a trimis şi o fotocopie după scrisoarea lui Onciulescu, datată 8 martie 1959. Din cuprinsul acesteia reiese faptul că era un răspuns la o scrisoare a lui Pall, prin care îi cerea fotocopii după o carte de istorie din Italia, de care avea nevoie pentru redactarea unor studii. Onciulescu i-a trimis materialele cerute, solicitând în schimb ca din România să-i fie şi lui remise publicaţiile filialei din Cluj a Academiei, care „ne lipsesc şi ne-au fost promise"[105].

---

[100] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.887, vol. 1, ff. 62-63.
[101] *Ibidem*, f. 66.
[102] *Ibidem*, ff. 68-70.
[103] Teodor Onciulescu, şi el un fost student al Şcolii Române de la Roma, era în anii '50-'60 profesor de limba română la Institutul de Istorie Universală Orientală şi la Universitatea din Napoli (I. Opriş, *op. cit.*, p. 114).
[104] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.887, vol. 1, f. 106.
[105] I. Opriş, *op. cit.*, p. 135.

Aşadar, preocupările istoricului erau eminamente de natură științifică, neavând nici o legătură cu spionajul. Una dintre principalele sale direcţii de cercetare era aceea a relaţiilor culturale şi religioase dintre Italia şi ţările din Europa de Sud-Est în secolele XV-XVIII: raporturile italiano-albaneze, monografia umanistului Barlezio, extinderea catolicismului în Europa Răsăriteană (istoria misiunilor catolice în Ţările Române) etc.[106]. În plus, o eventuală trimitere în Italia a ultimelor apariţii istoriografice din România nu putea decât să ducă la popularizarea acestora şi să facă aşadar un serviciu regimului. Dar pentru ofiţerii de Securitate nu conta decât faptul că Pall avea relaţii de corespondenţă cu un presupus agent al poliţiei italiene. În acest context, semnalăm şi faptul că Securitatea din Cluj habar nu avea de schimbul de scrisori, ea reacționând abia la sesizarea organelor centrale.

După primirea ordinului Direcţiei a II-a, lt. maj. Pereş Alexandru, acum din funcţia de şef al Serviciului II, i-a cerut lt. maj. Banciu Constantin să se ocupe iarăşi de acest caz. Pentru a-i uşura munca, lt. maj. Pereş i-a dat subordonatului său şi câteva indicaţii suplimentare: „Pall Francisc lucrează la Institutul de Istorie, pe str. Jokai. A fost încercat ca să fie recrutat, dar nu a acceptat, fiind un element duşmănos, fanatic. Materiale se găsesc cu el la «C». La Institutul de Istorie există o serie de agenţi. Este necesar ca să dirijăm aceşti agenţi pentru a obţine date cât mai multe despre cel în cauză”[107].

Bazându-se pe datele adunate în trecut, lt. maj. Banciu a îndeplinit cu operativitate ordinul, el doar contactând câţiva agenţi pentru actualizarea informaţiilor. Bineînţeles, printre aceştia s-a aflat şi „Sanda Petrescu”, care deşi nu i-a putut oferi ştiri noi de interes, a furnizat o notă referitoare la Gheorghe Caragaţă (fost elev al lui Iorgu Iordan, rămas în Italia din 1936, era lector de limba română la Universitatea din Florenţa)[108], „semnalat de M.A.I. Direcţia a II-a că desfăşoară activitate duşmănoasă împotriva ţării noastre şi că întreține relații cu numitul Pall Francisc”, datele fiind însă vechi și de suprafaţă[109]. Nici agenta „Elena Munteanu”, ce lucra la Biblioteca de limba italiană, nu a putut să aducă nimic nou, întrucât istoricul frecventa rar această instituție, astfel încât ofiţerul a concluzionat că „agenta are cam limitate posibilităţi de informare” şi nu i-a mai trasat sarcini suplimentare[110].

La 20 aprilie 1959, D.R.S. Cluj a trimis către Direcţia a II-a raportul solicitat referitor la Pall. Cu toate că avea la bază materiale vechi, în cuprinsul acestuia se află mai multe afirmaţii incriminatoare inedite, cum ar fi aceea că în timpul războiului istoricul „a avut sentimente pro-germane, crezând în victoria fascismului”, trecându-se cu vederea faptul că el a luptat şi pe frontul de vest şi că a fost decorat de sovietici. De asemenea, se precizează că „în activitatea sa a avut manifestări de susținere a Bisericii Catolice”, oferindu-se şi informaţia că soția sa are un frate în R.F.G., cu care „întreține relații de corespondenţă”, ceea ce putea fi o circumstanţă agravantă în acea vreme.

---

[106] P. Teodor, *op. cit.*, p. X.
[107] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.887, vol. 1, f. 106.
[108] L-a cunoscut pe Pall în timpul studiilor la Şcoala Română de la Roma (I. Opriş, *op. cit.*, p. 114).
[109] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.887, vol. 1, ff. 59-60.
[110] *Ibdeim*, f. 78.

În raport se recunoştea faptul că din punct de vedere profesional „este foarte bine pregătit, fiind unul dintre cei mai buni specialişti în domeniul istoriei medievale". Dar totul era contrabalansat de atitudinea sa apolitică, astfel încât pentru comunişti practic beneficiile erau destul de scăzute („Faţă de regimul nostru a manifestat o indiferenţă totală. Nu participă la manifestaţiile organizaţiilor de masă"). Însă istoricul nu făcea parte nici dintre cei ce se împotriveau deschis faţă de puterea comunistă, precizându-se că „nu este cunoscut cu manifestări duşmănoase la adresa regimului nostru". În final, se reamintea faptul că în 1954 Francisc Pall a respins cu vehemenţă propunerea de colaborare cu Securitatea[111].

În plus, se arăta că informatorii semnalau şi faptul că Pall nu agrea ingerinţele politicului în activitatea de cercetare, părerea sa fiind că „ştiinţa poate face abstracţie de atitudine politică"[112].

Impulsionată de la centru, Securitatea din Cluj a depus noi eforturi pentru a afla natura legăturilor lui Pall cu oameni de ştiinţă români din Italia. Lt. maj. Banciu a renunţat la serviciile aproape inutile ale lui „Voicu"[113] şi „Sanda Petrescu" şi a apelat la agentul „Stanciu Aurel", care lucra la Institutul de Istorie. Agentul avea relaţii printre cercetătorii clujeni, dar legăturile sale cu Pall erau destul de slabe, nepermiţându-i să afle direct problemele ce interesau Securitatea. El va încerca însă să suplinească acest deficit prin datele obţinute indirect de la alte persoane ce-l cunoşteau mai bine pe Pall (Ştefan Pascu, Gheorghe Șerban ş.a.). La 21 septembrie 1959, „Stanciu Aurel" arăta ofiţerului că Pall încercase să facă un schimb de cărţi de istorie şi cu Gheorghe Caragaţă, prin intermediul căruia dorea să obţină mai multe lucrări italieneşti, dar se pare că nu a reuşit[114].

Un alt agent nou folosit în 1959 pentru urmărirea lui Pall a fost „Bârsan", aflat în legătura lt. maj. Cuibus Aurel, lucrător operativ prim la Biroul I Informaţii externe. Informatorul era nimeni altul decât studentul pe care istoricul îl ajutase cu un an înainte să intre la Facultatea de Istorie. Fiind fratele lui Vasile Bărbat, aflat în Italia, cu care Pall purta corespondenţă, agentul prezenta o mare importanţă pentru acest caz. Serviciul II a cerut astfel sprijinul Biroului I, iar lt. maj. Cuibus l-a dirijat pe „Bârsan" pentru a afla natura corespondenţei dintre fratele său şi istoric.

La 27 noiembrie 1959, „Bârsan" a informat Securitatea că fratele său i-a scris că i-a trimis lui Pall mai multe documente şi cărţi istorice, dar nu a primit nici o confirmare a primirii lor. Cu toate acestea, el urma să-i trimită şi o altă lucrare promisă[115] şi îşi

[111] *Ibidem*, ff. 19-22.
[112] *Ibidem*, f. 79.
[113] Agentul devenise cu totul nefolositor în acest caz, întrucât toţi angajaţii Institutului erau siguri că este colaborator al Securităţii, astfel încât nu avea absolut nici o şansă să intre în anturajul foarte circumspectului Pall. Un alt informator, arăta că „Voicu" „a fost bănuit [de a fi agent al Securității – n.n.] încă din 1953-1954, imediat ce a fost numit în institut, deoarece, sub o formă sau alta, se dovedea a fi sprijinit de direcţiune şi de filiala Academiei (...) Critica pe toţi, inclusiv direcţiunea, la şedinţe. Nu totdeauna just şi nici justificat şi totuşi nu păţea nimic. Era premiat prea des (...) Şi acum toţi se tem de el" (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 3.577, f. 225).
[114] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.887, vol. 1, f. 81.
[115] Este vorba de Joseph Gill, *The Council of Florence*, London, Cambridge University Press, 1959, o foarte detaliată analiză a conciliului, rămasă valabilă şi astăzi. Este de remarcat faptul cum Pall,

manifesta toată disponibilitatea de a-i trimite şi alte cărţi, Pall trebuind doar să-i indice ce are nevoie. Agentul, având acest pretext foarte veridic, a discutat cu Pall referitor la scrisoarea fratelui său, oferindu-se să fie un mijlocitor între cei doi, ceea ce ar fi făcut ca o parte din corespondenţa medievistului cu românii din Italia să se afle sub controlul Securităţii. Istoricul nu a căzut însă în această capcană, spunându-i informatorului doar să-i transmită mulţumiri fratelui său pentru cărţi, dar pentru alte probleme preferă „să-i scrie el personal". Nemulţumit de rezultat, lt. maj. Cuibus i-a dat agentului sarcina „să arate scrisoarea primită lui Pall Francisc şi să discute cu el legat de persoana fratelui său"[116], dar şi această tentativă de a obţine informaţii a eşuat.

Participarea la Congresul mondial de istorie de la Stockholm (1960)

Anul 1960 va aduce o nouă îmbunătăţire a statutului profesional al lui Francisc Pall, şi anume includerea sa în delegaţia istoricilor români ce a participat la cel de-al XI-lea Congres mondial de istorie, ţinut la Stockholm (20-28 august 1960). A fost prima ieşire externă a lui Pall de la instalarea regimului comunist. Şi de această dată a beneficiat de susţinerea directă a lui Constantin Daicoviciu, fără sprijinul căruia nu ar fi avut nici o şansă reală să fie trimis la congres. Directorul Institutului de Istorie a apreciat întotdeauna valoarea ştiinţifică a lui Francisc Pall, considerând că era singurul specialist în medievistica transilvană ce se putea ridica la nivelul cercetătorilor apuseni (din aceste considerente el a şi insistat ca nora sa, Beatrice Daicoviciu, să-şi înceapă cariera ştiinţifică sub îndrumarea directă a lui Pall[117]).

Demersurilor lui Daicoviciu în favoarea participării lui Pall la Stockholm li s-au adăugat şi cele ale lui David Prodan, care a susţinut şi el includerea acestuia în delegaţia română[118]. Şi Prodan credea că Pall era printre puţinii medievişti români a cărui pregătire şi valoare se ridica la nivelul unui congres mondial („avea o riguroasă pregătire în ştiinţele auxiliare ale istoriei şi cunoştea foarte bine instituţiile medievale apusene")[119]. La susţinerea celor doi colegi ai săi, s-au adăugat şi calităţile ştiinţifice ce le poseda, întrucât marea majoritate a celor 17 istorici români participanţi au fost aleşi pe criterii profesionale[120].

Istoricul nu a avut însă certitudinea că va fi lăsat să participe la congres decât cu puţine zile înainte de plecare. La 2 august, el a discutat cu agentul „Brânduşa",

---

în pofida izolării aproape totale a României faţă de istoriografia apuseană, reuşea să se ţină la curent cu ultimele apariţii editoriale în domeniile ce-l interesau şi să ceară prietenilor săi din Occident să i le trimită în ţară.

116 A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.887, vol. 1, f. 57.

117 Iar influenţa lui Pall s-a reflectat şi în scrisul istoric practicat de Beatrice Daicoviciu, studiile sale publicate la începutul anilor '60 fiind pur ştiinţifice, nefiind deloc afectate de ideologia marxist-leninistă, chiar şi atunci când a abordat subiecte (precum răscoalele medievale) pentru care tratarea în cheie ideologică era cvasigeneralizată (a se vedea, ca exemplu, Beatrice Daicoviciu, *Răzmerița din 1527 a țăranilor de pe moșia Vermiș*, în „Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Series Historia", nr. 1/1962, pp. 33-40).

118 A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.887, vol. 2, f. 19.

119 D. Prodan, *op. cit.*, p. 58.

120 Gabriel Moisa, *Evoluții istoriografice transilvănene în primele două decenii ale regimului comunist*, în „Crisia", nr. XXX/2000, p. 404.

spunându-i că „nu e sigur că va pleca, deoarece «nu stă bine cu partidul»”. Informatorul a avizat Securitatea şi de faptul că Pall, în eventualitatea că va pleca la congres, era foarte interesat de a intra în contact cu vechile sale cunoştinţe, cât şi de a-şi crea relaţii noi[121].

Cum comunicările delegaţilor României au trebuit aprobate în prealabil de regimul de la Bucureşti, Francisc Pall a susţinut în capitala Suediei o prelegere ce avea la bază textul cel mai ideologizat ce-l publicase până atunci, cel referitor la tratatul lui Beumanoir. Subiectul concret l-a constituit modul în care era reflectată structura socială a Franţei în tratatul de drept al lui Beaumanoir, materialul fiind publicat apoi la Bucureşti într-un volum ce a inclus toate prelegerile istoricilor români prezenţi la congres[122].

Participarea la Congresul de la Stockholm i-a întărit lui Pall opinia că istoriografia de influenţă sovietică din blocul comunist se situa mult în urma celei apusene. El a observat şi faptul că, în timpul lucrărilor, cercetătorii estici nu au reuşit să dea un răspuns coerent celor occidentali tocmai din cauza faptului că modalitatea de tratare a istoriei era impusă de ideologii de partid. Iar pentru el soluţia nu era decât una singură: libertatea discursului şi permiterea confruntărilor de idei, singurele care puteau să ducă la rezultate valide.

Opiniile sale foarte tranşante au fost aduse la cunoştinţa Securităţii de agentul „Brânduşa”. Informatorul era un istoric clujean ce participase şi el la Congresul de la Stockholm şi era dirijat de cpt. Căbulea Traian, lucrător operativ prim I la Biroul 2 Partide burgheze din Serviciul III. Într-o notă informativă din 24 octombrie 1960, „Brânduşa” scria următoarele: „am discutat cu Pall Francisc (…) unele probleme ideologice în legătură cu interpretarea unor fenomene de istorie. De la început s-a arătat foarte rezervat faţă de interpretarea materialist-istorică a istoriei. La insistenţele sursei de a lămuri aceste probleme, Pall a afirmat că el ţine seama de rezultatele cercetătorilor «competenţi» în aceste probleme din ţările capitaliste şi mai ales de-ale lui Ostrovski, un fugar din Rusia care trăieşte la Belgrad. Apoi a amintit de discuţiile de la Congresul Internaţional al istoricilor de la Stockholm, unde opiniile istoricilor din ţările capitaliste ar fi tras «cu greutate în cumpănă», punând în încurcătură pe istoricii din ţările socialiste şi mai ales pe cei sovietici. În concluzie, a afirmat că nu trebuie să luăm de bun tot ce se spune de istoriografia oficială din ţările socialiste şi din ţara noastră, unde se scrie după dispoziţiile venite de sus, se scrie «la comandă», căci în acest caz nu se poate realiza progrese în ştiinţă. E nevoie, după părerea lui Pall, de confruntarea opiniilor diverşilor istorici pentru a ajunge la rezultate mai bune, care să reziste în faţa «opiniei publice ştiinţifice»”. Afirmaţiile istoricului au fost considerate a fi foarte importante de către

[121] „Dacă ar fi să plece, spunea Pall, va fi pus într-o situaţie dificilă, deoarece ar trebui să mai stea de vorbă cu unele cunoştinţe din ţările capitaliste şi mai ales cu românii fugiţi în străinătate, dând exemplu pe fostul prof. C. Marinescu, al cărui asistent a fost. În orice caz, spunea Pall, în legătură cu aceste contacte se impune o prudenţă mare, deoarece toate întâlnirile şi convorbirile «vor fi filate» de anumite persoane. Totuşi, spunea Pall, în timpul congresului, la excursii şi cu alte ocazii, se va putea sta de vorbă cu anumite persoane. În orice caz, încheia Pall, va fi un bun prilej pentru a se vedea vechi cunoştinţe şi a face altele noi” (I. Opriş, *op. cit.*, p. 137).

[122] Francisc Pall, *La structure sociale de la France d'après traité de droit féodal de Beuamanoir*, în *** *Nouvelles Études d'Histoire, XIe Congrès des Sciences Historiques, Stockholm*, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1960, pp. 181-206.

Securitatea din Cluj, care a decis atât includerea acestora în buletinul informativ înaintat conducerii M.A.I., cât şi într-o informare adresată organelor locale de partid[123].

Tot agentul „Brânduşa" semnala Securităţii – într-o altă notă – şi faptul că Pall se număra printre acei membri ai delegaţiei ce „manifestau entuziasm faţă de nivelul de viaţă din Suedia, de libertatea şi civilizaţia de acolo, în defavorul situaţiei din România", fiind chiar cel mai laudativ în această privinţă[124].

Deschiderea dosarului de urmărire informativă

Permisiunea acordată lui Pall de organele centrale partid de a participa la manifestări ştiinţifice în Occident, dublată de aprecierile elogioase pe care acesta le avea faţă de modul de viaţă capitalist şi de intenţia de a-şi relua relaţiile cu diverşi „fugari" români, s-a adăugat neelucidării motivelor pentru care Pall a vizitat ambasada Italiei în 1956. Prin urmare, pentru Securitatea din Cluj a devenit foarte presantă obligaţia de a clarifica unele dintre aceste aspecte, înainte ca istoricul să plece iarăşi în străinătate.

La 21 aprilie 1961, lt. maj. Székely Francisc – lucrător operativ prim la Biroul 2 din Serviciul II Contraspionaj – a cerut deschiderea unui dosar de verificare (D.V.) cu privire la Francisc Pall, precizând faptul că „persoana indicată ar duce activitate suspectă de spionaj în favoarea statului italian". Ca „argumente", el menţiona: calitatea de fost bursier al Şcolii Române din Roma („unde şi-a creat relaţii apropiate cu unele persoane de naţionalitate română, care şi în prezent se găsesc în Italia, desfăşurând activitate duşmănoasă împotriva R.P.R."); legăturile cu Teodor Onciulescu („agentul poliţiei italiene"), Gheorghe Caragaţă şi Petre Iroaie[125] (ce „desfăşoară activitate duşmănoasă intensă împotriva R.P.R.") şi intenţia de a-şi relua contactele cu românii din emigraţie (dezvăluită de informatorul „Brânduşa"). La toate acestea se adăuga şi o informaţie nouă, aceea că la 16 august 1960 a vizitat legaţia Austriei şi din nou „nu cunoaştem scopul vizitei"[126].

Surprinde iarăşi faptul că Securitatea din Cluj habar nu avea de scopul prezenţei lui Pall la legaţia Austriei, în pofida faptului că istoricul urma să plece în Occident peste numai câteva zile.

La 26 aprilie 1961, lt. maj. Székely a întocmit şi un plan de măsuri aferent propunerii de deschidere a D.V.-ului. Pentru prima dată, obiectivul principal al urmăririi nu-l mai constituia aflarea motivelor pentru care a vizitat cele două ambasade, ci acela de a clarifica „caracterul relaţiilor ce a întreţinut în trecut şi ce întreţine în prezent cu numiţii Onciulescu T., Caragaţă Gh. şi Iroaie P., din Italia, şi cum sunt realizate aceste relaţii"[127].

Pentru atingerea scopului propus, principalul informator folosit urma a fi „Brânduşa", întrucât acesta „este în relaţii bune cu obiectivul" şi mai ales fusese coleg

[123] I. Opriş, *op. cit.*, p. 138.
[124] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 2.295, vol. 1, f. 104.
[125] Petre Iroaie l-a cunoscut pe Pall în Italia, unde a ajuns şi el la studii în 1934. Ulterior nu s-a mai reîntors în ţară, activând ca profesor de limba română la Universităţile din Napoli şi Palermo (I. Opriş, *op. cit.*, p. 114).
[126] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.887, vol. 1, ff. 3-5.
[127] *Ibidem*, f. 34.

de studiu cu Pall la Şcoala Română de la Roma. În această ultimă calitate, agentul avea şi pretextul de a iniţia cu medievistul discuţii referitoare la legăturile lui din Italia. Principala sarcină ce trebuia rezolvată de „Brânduşa" era aceea de a afla: „De când îi cunoaşte Pall pe trădătorii de patrie Onciulescu T., Caragaţă Gh. şi Iroaie P., în ce relaţii au fost cu ei şi în ce relaţii se găsesc în prezent. Cum menţine Pall relaţiile cu aceste persoane". În subsidiar, agentul trebuia să obţină şi informaţii privind eventualele legături ale lui Pall cu funcţionarii celor două legaţii („concret cu cine şi de ce natură"). În acest sens, până la 5 septembrie 1961, lt. maj. Székely urma să întocmească şi un plan de dirijare a informatorului, în care să stabilească „linia de conduită a agentului şi sarcinile ce-i vor fi trasate"[128].

Ofiţerul mai urma să apeleze şi la sprijinul agenţilor „Voicu" şi „Stanciu Aurel", dar – cunoscut fiind faptul că istoricul nu avea încredere în ei – rolul lor era doar de a-l supraveghea foarte atent pe Pall la locul de muncă şi de a informa Securitatea privind comportarea generală a acestuia, persoanele cu care vine în contact, deplasările ce le face etc.

Întrucât agenţii disponibili erau departe de a garanta obţinerea vreunor date de valoare referitoare la Pall, lt. maj. Székely a propus recrutarea unui informator din rândul persoanelor cu care istoricul era în relaţii foarte apropiate, oprindu-şi atenţia asupra lui Ioan Sabău. Sabău era verificat de Serviciul II pentru atragerea la colaborare în problema spionajului francez, studiase şi el la Roma (putea astfel aborda discuţii referitoare la cercetătorii români aflaţi acolo) şi mai ales avea legături strânse cu Pall. Dacă ar fi reuşit această recrutare, Securitatea ar fi obţinut un agent foarte valoros în acţiunea de supraveghere a lui Pall. Conducerea Securităţii nu a aprobat însă recrutarea lui Ioan Sabău, neavând încredere în el, şi a dispus chiar deschiderea unui dosar de verificare pentru a-i cunoaşte mai bine activitatea[129].

De asemenea, lt. maj. Székely preconiza şi adunarea unor date suplimentare (de la Direcţia a II-a) referitoare la „trădătorii de patrie" Onciulescu, Caragaţă şi Iroaie, sperând că astfel va reuşi să găsească noi piste care să-i ofere date de natură să elucideze legăturile istoricului cu aceştia.

Nu în ultimul rând, ofiţerul a cerut – ca „sarcină permanentă" – şi interceptarea întregii corespondenţe a celui urmărit, acordând o atenţie deosebită celei externe, pentru a identifica toate persoanele cu care coresponda şi mai ales pentru a afla „natura acestor relaţii"[130]. Prin supravegherea cu atenţie şi violarea corespondenţei private a lui Pall urma fi eliminat unul dintre principalele neajunsuri ale urmăririi de până atunci şi era pus sub control principalul mijloc de comunicare al istoricului cu românii din Italia sau cu persoane din alte state occidentale.

Propunerea de deschidere a D.V. şi planul de măsuri ce o însoţea au fost aprobate de şeful Serviciului II, cpt. Pereş, la 8 mai 1961, după care s-a trecut la transpunerea în practică a prevederilor acestora.

Dar în continuare supravegherea lui Pall era îngreunată de atitudinea retrasă şi distantă a acestuia. În aceste condiţii, cu toate că Securitatea dirija informatori ce

[128] *Ibidem*, f. 35.
[129] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 207.063, f. 1.
[130] Idem, dosar nr. 3.887, vol. 1, f. 36.

reuşeau să intre în contact cu istoricul, ei nu aflau date de interes, medievistul evitând orice fel de discuţie legată de subiecte atât de sensibile, precum ar fi relaţiile sale cu cercetători din străinătate sau vizitele la ambasadele Italiei şi Austriei.

Dintre toţi agenţii preconizaţi a fi utilizaţi, cel mai activ se va dovedi a fi „Stanciu Aurel", dar şi de această dată informaţiile furnizate erau colaterale, lipsite de detalii sau fără importanţă. La 22 mai 1961, el informa Securitatea că Pall a avut discuţii cu cercetătorul american Frederick Kellogg, ce studia la Bucureşti şi a venit la Cluj să facă unele cercetări[131]. Agentul ştia însă doar atât, neavând nici cea mai mică idee referitoare la subiectele abordate, dar opinăm că acestea au fost exclusiv de natură ştiinţifică. Oricum, nici lt. maj. Székely sau conducerea Serviciului II nu au considerat că este necesar să afle mai multe amănunte, în pofida faptul că americanul era considerat „suspect de spionaj".

A doua zi, „Stanciu" a furnizat o nouă notă, în care prezenta o afirmaţie foarte interesantă făcută de Pall referitor la relaţiile cu persoane din străinătate: „Legăturile cu Occidentul sunt foarte hazardate şi ar putea avea şi consecinţe neplăcute, de aceea el se fereşte de asemenea legături"[132]. Ofiţerul nu acordat însă o atenţie prea mare acestei note informative, considerând-o doar ca o nouă dovadă a faptului că Pall nu avea deloc încredere în agent şi ca o încercare de a-şi disimula adevăratele intenţii.

După aproximativ şase luni de la deschiderea D.V., la 17 octombrie 1961, lt. maj. Székely Francisc a făcut o evaluare a stadiului urmăririi şi a trecut la ajustarea planului inițial de măsuri în raport cu situația existentă în acel moment. În primul rând ofițerul recunoștea faptul că nu reușise să-și atingă nici unul dintre obiectivele propuse, identificând drept cauză principală agentura nesatisfăcătoare folosită („Voicu şi Stanciu" „nu posedă încrederea obiectivului", iar „Brânduşa" făcea foarte multe deplasări, motiv pentru care se întâlnea rar cu Pall). Pentru că „Brânduşa" putea fi foarte util, urma să se continue dirijarea lui pe lângă Pall, sperându-se că – în pofida rarelor contacte avute cu acesta – va reuși să furnizeze informații de valoare.

Întrucât propunerea de recrutare a lui Ioan Sabău a fost respinsă, lt. maj. Székely se obliga ca în termen de trei luni, până la 20 ianuarie 1962, să recruteze un agent din rândul persoanelor „cu care obiectivul este în relații apropiate" (ce urmau a fi identificate cu ajutorul rețelei deja existente la Institutul de Istorie). Ofițerul s-a achitat de sarcina luată și, la 24 noiembrie 1961, l-a recrutat pe „Trandafirescu Petre"[133]. Informatorul lucra la Biblioteca Universitară din Cluj, vizitată frecvent de Pall, cu care avea astfel posibilitatea de a intra deseori în contact.

Singura informaţie nouă aflată după o jumătate de an de supraveghere, era aceea că istoricul clujean coresponda „cu un cetăţean din R.F. Germană, cu numele de R. Eysser", iar din datele furnizate de D.R.S. Oradea reieşea că „cu cetăţeanul din R.F. Germană întreţine relaţii de corespondenţă şi o grupare religioasă de călugăriţe din regiunea Oradea". Pentru a stabili „caracterul relaţiilor lui Pall cu cetăţeanul din R.F.G."

[131] *Ibidem*, f. 99.
[132] *Ibidem*, f. 86.
[133] *Ibidem*, f. 114.

şi a afla dacă istoricul avea legături cu călugăriţele din Oradea urma a fi dirijat agentul „Brânduşa”, dorindu-se clarificarea acestor aspecte până la finalul anului 1961[134].

Lt. maj. Székely Francisc era nemulţumit şi de faptul că de la Direcţia a II-a nu primise nici un răspuns la cererea sa de a i se trimite date detaliate referitoare la Onciulescu, Caragaţă şi Iroaie, astfel încât solicita conducerii Serviciului II să reia demersurile către unitatea centrală de contraspionaj. Pe ofiţer îl interesa mai ales să afle dacă cei de mai sus întreţineau relaţii de corespondenţă şi cu alte persoane din România, pentru a cerceta dacă nu cumva şi Pall avea relaţii cu aceştia. Însă lipsa răspunsului de la Direcţiei a II-a îngreuna foarte mult elucidarea acestui aspect, ceea ce demonstrează încă o dată modul haotic de lucru al unor structuri ale Securităţii (după ce Direcţia Contraspionaj a presat Serviciul II al D.R.S. Cluj să afle natura legăturilor lui Pall cu persoane din emigraţia română din Italia, omitea apoi să furnizeze date amănunţite referitoare la acestea). De altfel, nici de această dată Direcţia a II-a nu se va trimite lămuriri suplimentare, astfel încât în ianuarie 1962 lt. maj. Székely şi-a reiterat solicitarea.

Iar situaţia nu era singulară, un comportament similar având şi Serviciului „F”, organul central de Securitate ce se ocupa de supravegherea scrisorilor şi telegramelor: „Din materialele informative rezultă că obiectivul întreţine relaţii de corespondenţă cu diferite persoane din străinătate. Deşi am solicitat interceptarea corespondenţei obiectivului, pe linia «F»-ului nu ne-a parvenit nici o scrisoare. Pentru remedierea acestei situaţii vom reveni cu adresă la Serviciul «F» Bucureşti, cerând să acorde mai mare atenţie corespondenţei obiectivului”[135]. Iar astfel de „reveniri cu adrese” către Serviciul „F” s-au făcut de mai multe ori în perioada 1961-1962, neprimindu-se niciodată vreun răspuns.

Dar incompetenţa crasă de care dădeau dovadă uneori organele Securităţii este mult mai clar dovedită în cazul presupusei corespondenţe a lui Francisc Pall cu „cetăţeanul vest-german” R. Eysser. La 16 iunie 1961, D.R.S. Crişana a cerut D.R.S. Cluj să dispună „efectuarea de investigaţii complexe asupra numitului Pall Francisc” pe motiv că ar purta un schimb de scrisori cu occidentalul amintit. Cum Eysser corespondа şi cu un grup de călugăriţe din România şi ştiind că Pall lucra la Institutul de Istorie, conducerea Securităţii din Cluj a ordonat ca de această problemă să se ocupe Biroul 7 Intelectuali şi Biroul 4 Culte din cadrul Serviciului III Informaţii interne[136]. Abia ulterior s-a observat faptul că informaţiile cele mai detaliate le putea oferi Serviciul II, care-l urmărea pe Pall prin D.V. Iar după cum am văzut, în octombrie 1961, lt. maj. Székely îşi propunea să lămurească şi acest aspect. Care era realitatea va ieşi la iveală abia după câţiva ani de supraveghere şi corespondenţă destul de susţinută între D.R.S. Crişana şi D.R.S. Cluj: „cetăţeanul” era de fapt o femeie[137], iar cel care corespondа cu

---

[134] *Ibidem*, f. 37.
[135] *Ibidem*, f. 43.
[136] *Ibidem*, f. 18.
[137] Este vorba de Ana Rigomena Eysser, ce a obţinut doctoratul în filozofie la Cluj în perioada interbelică, repatriată în 1949 în Germania, unde apoi s-a călugărit. Securitatea a supravegheat corespondenţa sa cu mai multe călugăriţe romano-catolice din regiunea Oradea, ce apoi au fost arestate şi condamnate pentru spionaj (I. Opriş, *op. cit.*, p. 118).

aceasta era vărul lui Pall, călugărul romano-catolic, care – după cum am amintit – avea un nume identic cu cel al istoricului. Confuzia de nume a determinat şi dirijarea agentul „Stanciu" pentru a afla dacă istoricul este autorul unor articol intitulat *Campania lui Isus în România* şi apărut într-o revistă a emigrației române din Spania[138].

În ceea ce priveşte supravegherea lui Francisc Pall, aceasta nu a înregistrat prea mari progrese, chiar dacă s-a apelat şi la sprijinul altor informatori, precum ar fi „Leonid" (fost student al lui Pall, agentul era arheolog în Cluj). Chiar şi speranțele puse în informatorul „Trandafirescu", ce era în relații de prietenie cu istoricul, nu s-au confirmat, agentul furnizând puține note informative şi fără valoare. În acest ultim caz, foarte probabil cauza o reprezintă şi modul destul de brutal în care a fost recrutat: luat de pe stradă sub un pretext, a fost dus la sediul Securității din Cluj unde a fost anchetat ore la rând, după care i s-au oferit două soluții: acceptă colaborarea sau va suporta rigorile legii. Ilustrativ este şi modul în care i s-au pus întrebările în timpul interogatoriilor ce au premers recrutarea: „Arătați tot ce cunoaşteți în legătură cu activitatea duşmănoasă desfăşurată de numitul Pall Francisc". Răspunsul său dezvăluie însă adevăratele probleme ce-l frământau pe istoric în acea perioadă: „Pall Francisc este nemulțumit din cauză că nu i se recunoaşte diploma de doctorat şi nu este avansat la gradul de profesor (…) şi este revoltat de faptul că se poate întâmpla aceasta într-un regim democrat-popular"[139].

Cum acțiunea stagna, şi lt. maj. Székely Francisc a considerat că singura soluție rămasă era provocarea istoricului printr-un agent, chiar dacă aşa creştea considerabil riscul deconspirării acestuia. Informatorul ales a fost „Brânduşa", căruia la 29 noiembrie 1961 i-a trasat o *Notă de sarcini*. Provocările urma a fi făcute în două direcții:

- „agentul se va lega de atitudinea istoricilor străini, atitudinea lor etc. Agentul va afirma căci consideră că o legătură directă cu aceşti istorici totuşi ar fi folositoare, însă din păcate «suntem cam izolați de străinătate». Aducând astfel în discuții legătura cu străinătatea, agentul se va interesa de la Pall Francisc ce mai cunoaşte el despre foştii lor prieteni care în prezent sunt în străinătate, arătând că, după cum a auzit el, în general aceste persoane au o situație bună, sunt toți în diferite servicii. Agentul în aceste discuții se va referi în special a fugarii mai sus arătați [Onciulescu, Caragață şi Iroaie – n.n.] pentru a stabili ce cunoaşte Pall în legătură cu aceste persoane, dacă a primit veşti de la ei şi cum anume. Agentul în aceste discuții se va referi şi asupra problemei că în general este destul de greu să întreții relații cu țările capitaliste, în special că nu poți comunica tot ce doreşti şi nu poți primi veşti ce te interesează. Urmărim ca prin aceasta să vedem ce spune agentul, cum menține el legătura cu persoanele respective";
- „Într-o altă discuție ce va purta agentul cu obiectivul, se va referi la problema că fiind la Bucureşti în deplasare a avut ocazia, din întâmplare, să se cunoască cu un cetățean care după afirmațiile lui lucrează la o legație capitalistă, dar că el nu a dat crezare acestei persoane, deoarece crede că poate a fost vorba de o «provocare». Acest lucru agentul îl va povesti obiectivului ca o «problemă interesantă». Prin aceasta

---

[138] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.887, vol. 1, f. 51.
[139] *Ibidem*, f. 93.

urmărim să determinăm pe obiectiv să aibă încredere în agent şi să-i povestească şi el dacă a fost la legaţia Italiei, cu ce scop şi dacă în prezent menţine aceste relaţii"[140].

Nu ştim însă în ce măsură acest plan a şi fost pus vreodată în practică, în condiţiile în care, cum deja am amintit, informatorul se întâlnea foarte rar cu Pall, la care se adăuga şi faptul că el era agent al Serviciului III şi nu era dirijat direct de lt. maj. Székely Francisc. Nici un raport sau notă a Securităţii nu aminteşte că discuţia respectivă ar fi avut loc.

Contribuţia la *Istoria României*

Între timp, integrarea ştiinţifică a lui Francisc Pall a continuat, el fiind cooptat în toate colectivele şi comitetele de redacţie ale volumelor ce aveau ca tematică perioada medievală.

Cu toate că a fost stopată editarea documentelor medievale, colecţia D.I.R. şi-a menţinut apariţia, o parte dintre membrii colectivului de redacţie continuând munca la publicarea indicilor colecţiei Hurmuzaki. Francisc Pall a fost desemnat coordonator al grupului de cercetători de la Cluj şi a fost inclus în colegiul de redacţie. Primul volumul al lucrării a fost publicat în 1962, până în 1967 apărând alte două[141].

De asemenea, în 1962 a fost inclus în grupul de istorici români cooptaţi la un masiv proiect editorial european de publicare a documentelor medievale (*Repertorium fontium historiae Medii Aevii*), ce a fost tipărit la Roma. Pall a colaborat la volumele II şi III, apărute în 1967, respectiv 1970[142].

Calităţile ştiinţifice ale medievistului clujean au fost recunoscute şi prin includerea lui – către sfârşitul anilor '50 – printre cercetătorii responsabili de redactarea materialelor pentru volumul II din tratatul *Istoria României*. Cu toate că macheta volumului a apărut în iunie 1960, în cinstea Congresului al III-lea al P.M.R., o parte dintre materiale au suscitat discuţii destul de aprinse (în general cele privind teme economice)[143], astfel încât el a văzut lumina tiparului abia în 1962.

Lui Pall i-a fost încredinţată redactarea subcapitolului *Organizarea politică, administrativă, judecătorească şi militară* din cadrul capitolului *Dezvoltarea feudalismului în Transilvania în secolul al XIV-lea şi în prima jumătate a secolului al XV-lea* (părţile de istorie economică şi socială fiind scrise de Ştefan Pascu). Materialul prezentat de Pall se remarcă printr-o prezentare profesionistă, abordarea fiind ştiinţifică (chiar dacă nu în totalitate), printre sursele folosite neexistând absolut nici o referinţă ideologică, fiind citate numai documente medievale româneşti şi germane.

Se regăsesc însă şi anumite interpretări în cheie ideologică, menite să reliefeze pe alocuri lupta de clasă din perioada medievală. Astfel, după ce afirmă că documentele atestă că la adunările obşteşti din Transilvania erau prezenţi «oamenii de orice stare şi seamă», «nobili şi nenobili», «oameni de orice condiţie, având posesiuni», Pall susţine că acestea aveau „un pronunţat caracter de clasă, deoarece la ele nu participa ţărănimea

[140] *Ibidem*, ff. 39-40.
[141] *** *Documente privind Istoria României. Colecţia Eudoxiu de Hurmuzaki*, vol. I-III, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1962-1967.
[142] Ş. Ştefănescu (coord.), *op. cit.*, p. 248.
[143] A se vedea detalii în F. Müller, *op. cit.*, pp. 195-199.

iobagă, lipsită de proprietate funciară"[144]. De asemenea, dezvoltarea oraşelor este văzută în termenii determinismului materialismului social-economic marxist („În organizarea şi conducerea oraşelor se înregistrează anumite schimbări, determinate de evoluţia raporturilor dintre oraş şi sat, de transformările din baza economică a oraşului, de intensificarea luptei de clasă dintre orăşeni şi feudali şi de contradicţiile dintre păturile populaţiei orăşeneşti")[145].

Dar dacă aceste inserţii ideologice ocupă un spaţiu foarte restrâns în cele peste 20 de pagini dedicate organizării politice, administrative şi militare[146] a Transilvaniei (practic doar una-două fraze disparate), ele sunt mult mai prezente în puţinele paragrafe dedicate instituţiilor judecătoreşti. Este evidenţiat caracterul de clasă al justiţiei feudale şi se ajunge să se afirme că justiţia era folosită doar „pentru ţinerea în frâu a ţărănimii", motivându-se că „se înăspreau mijloacele de reprimare judecătorească ale feudalului", în contextul în care „se agrava exploatarea şi creştea lupta de clasă a ţărănimii". Pall explică obţinerea de către un număr tot mai mare de feudali a „dreptului de justiţie majoră" («dreptul paloşului»), adică de a pronunţa pedeapsa cu moartea, ca având unicul scop de a-i pedepsi pe ţăranii răzvrătiţi[147], fără a da nici un exemplu de ţăran executat pentru că s-ar fi revoltat şi fără a ţine cont de creşterea substanţială a numărului de tâlhării şi crime din acea perioadă, ce reclama înăsprirea pedepselor. Desigur, caracterul de clasă al unor componente ale justiţiei medievale transilvănene nu poate fi negat (pedepsele şi/sau cuantumul amenzilor difereau în funcţie de categoria socială a făptaşului, iobagul nu avea drept de apel contra stăpânului lui etc.).

Unul dintre principalele obstacole de care se loveşte analiza actuală a scrisului istoric public al majorităţii istoricilor din anii '50-'60 este acela al decelării gradului în care pasajele ideologice aparţin într-adevăr celor ce au semnat textele ori au fost introduse de diverşii responsabili cu asigurarea purităţii marxist-leniniste a materialelor publicate. Dat fiind că *Istoria României* urma să constituie – după cum susţinea în 1955 iniţiatorul proiectului, Gheorghiu-Dej – „o istorie a României care să sintetizeze, de pe poziţiile învăţăturii marxist-leniniste, tot ce s-a realizat la noi pe tărâmul ştiinţei istorice"[148] – tratatul a fost analizat şi corectat de mai multe ori şi cu foarte mare atenţie, urmărindu-se mai ales remedierea eventualelor erori ideologice şi folosirea preceptelor marxist-leniniste în abordarea temelor (abia în subsidiar acurateţea ştiinţifică). Iar după cum reiese din rapoartele Securităţii, la aceste presiuni au cedat numeroşi istorici, ce au fost nevoiţi să semneze texte cu care nu erau de acord[149]. Marea

---

144 *** *Istoria României*, vol. II, Bucureşti, Editura Academiei R.P.R., 1962, p. 261.

145 *Ibidem*, p. 271.

146 Pall afirmă că „organizarea militară a Transilvaniei în timpul orânduirii feudale era menită să servească interesele clasei dominante şi a păturii înstărite de la oraşe şi să asigure apărarea faţă de pericolul extern" (*ibidem*, p. 281). Se trecea cu vederea faptul că de protecţie militară au beneficiat poate categoriile de populaţie, precum şi existenţa unor cetăţi construite de comunităţile de ţărani transilvăneni, ce contrazice aserţiunea de mai sus.

147 *Ibidem*, p. 274.

148 Gheorghe Gheorghiu-Dej, *Raport de activitate al Comitetului Central la Congresul al II-lea al P.M.R.*, în Idem, *Articole şi cuvântări. Decembrie 1955 – iulie 1959*, Bucureşti, Editura Politică, 1959, p. 145.

149 Cazul cel mai frapant este poate cel al lui Mihail Berza. Conform unui informator, Berza a fost acuzat că a tratat capitolele privind cultura medievală „în spirit obiectivist" şi „falsifică teza

majoritate a cercetătorilor au trebuit să accepte compromisul ştiinţific sau cel puţin să-l gireze cu numele lor.

De altfel, în noiembrie 1960, unul dintre responsabilii volumului II, Ştefan Pascu, îşi însuşea o parte din criticile primite în momentul discutării machetei şi se angaja în numele colectivului că „autorii vor adânci mai mult tezele clasicilor marxism-leninismului, vor urmări mai insistent dezvoltarea forţelor şi relaţiilor de producţie, vor trata mai pe larg apariţia şi dezvoltarea oraşelor"[150]. După cum se poate observa, printre temele ce urmau a fi revizuite se număra şi una la care a contribuit Francisc Pall (dezvoltarea urbană), ceea ce poate explică interpretarea marxistă a acestei probleme, amintită anterior.

Din păcate, până în prezent nu am identificat nici un fel de document al Securităţii în legătură cu contribuţia lui Pall la tratatul de istorie, care să confirme sau să infirme o eventuală presiune directă asupra istoricului pentru a modifica textul prezentat în sensul dorit de regim. Ofiţerii D.R.S. Cluj nici măcar nu ştiau că el a fost cooptat în colectivul de cercetători de la tratat, iar informatorii ce l-au supravegheat nu au atins această problemă în notele lor.

În toamna anului 1961, Francisc Pall a primit permisiunea de a participa la un nou simpozion ştiinţific internaţional, desfăşurat însă de data aceasta în interiorul blocului comunist. Este vorba de Conferinţa *Renaștere și Reformă în Polonia și Ungaria*, ce a avut loc la Budapesta între 10 şi 15 octombrie 1961. Nici de data aceasta Securităţii din Cluj nu i s-a cerut opinia dacă este oportună trimiterea medievistului în străinătate, dar nici ofiţerii care-l urmăreau nu au ştiut şi nu au aflat absolut nimic de această vizită în exterior, chiar dacă acolo Pall a intrat în contact şi cu cercetători occidentali, dintre care unii ar fi putut prezenta interes pentru organele de represiune.

La Budapesta, Pall a prezentat comunicarea *Frământări sociale și religioase din Cluj în jurul anului 1570*, publicată apoi într-o formă extinsă în anuarul de la Cluj[151]. În pofida

---

leninistă a celor două culturi" (mai exact este vorba de extrapolarea la feudalism a tezei lui Lenin privind existenţa în capitalism a două culturi – una a exploataţilor şi alta a exploatatorilor) şi în pofida observaţiilor ce i s-au făcut „nu este dispus să facă modificările cerute de către mai mulţi referenţi şi colaboratori ai volumului, afirmând că cele menţionate ca greşeli trebuie lăsate în text, întrucât aceasta este realitatea" (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 2.295, vol. 1, ff. 94-95). Aceasta se întâmpla în iunie 1960, pentru că în textul prezentat el nu doar că a inclus teoria existenţei celor două culturi, dar chiar a extins-o până la feudalismul timpuriu: „Pe măsură ce se adânceşte diferenţierea socială, din acest fond comun al culturii populare se desprinde, treptat, cultura clasei feudale, care va ajunge să exprime, într-un chip tot mai complex, poziţia şi interesele acestei clase, servind la întărirea dominaţiei ei în cadrul societăţii" (*** *Istoria României*…, p. 176). Chiar mai mult decât atât, în toamna anului 1960, în momentul în care s-a discutat macheta volumului, Berza s-a situat pe o poziţie exact contrarie şi a respins cu vehemenţă criticile venite din partea a numeroşi istorici prezenţi ce se împotriveau aserţiunilor sale şi care au pus sub semnul întrebării inclusiv valabilitatea aplicării tezei lui Lenin la epoca feudală (*** *Dezbaterile privind macheta vol. II din tratatul „Istoria României"*, în „Studii. Revistă de istorie", nr. 1/1961, p. 163).

[150] *Ibidem*, p. 164.

[151] Francisc Pall, *Frământări sociale și religioase din Cluj în jurul anului 1570*, în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj", nr. V/1962, pp. 7-34.

titlului ce permitea o abordare ideologică, studiul are un pronunţat caracter ştiinţific, fiind foarte documentat. Este evidenţiată în mod profesionist creşterea diferenţierilor sociale în Clujul medieval în contextul frământărilor religioase cauzate de Reformă. În mod similar cu materialele analizate anterior, şi în acest caz sunt prezente câteva interpretări bazate pe teoria marxist-leninistă. Pall afirmă că masele sărace nu au susţinut Reforma din interese religioase, ci exclusiv sociale, ca exponent al luptei de clasă („fiindcă doreau să vadă în Reformă o mişcare antifeudală"). De asemenea, adoptă punctul de vedere marxist privind rolul religiei: „Ca şi în întreaga epocă a feudalismului, tot aşa în perioada de care ne ocupăm, «masele – după cunoscuta indicaţie a lui Engels – fuseseră hrănite exclusiv cu idei religioase»"[152]. Ţinând însă cont de întinderea studiului şi de restul interpretărilor prezentate şi mai ales de tematica abordată, aceste fraze ocupă un loc şi un rol infim, fiind posibil chiar ca ele să fi fost introduse la presiunea cenzorilor ideologici din redacţia anuarului[153].

Încetarea supravegherii

Instalarea, în ianuarie 1962, a mr. Pleşiţă Nicolae în funcţia de şef al D.R.S. Cluj a determinat însă o cotitură în ceea ce priveşte supravegherea lui Francisc Pall. Pleşiţă, care a controlat imediat toate dosarele mai importante aflate în lucru, a cerut lt. maj. Székely să-i prezinte de urgenţă un nou plan de măsuri în D.V. Pall. În ianuarie 1962, ofiţerul i-a înaintat superiorului său planul cerut, preconizând a lua următoarele măsuri: punerea în practică a provocării prin intermediul lui „Brânduşa" (vina pentru neexecutarea sarcinii era aruncată pe ofiţerul ce-l dirija pe agent); organizarea unei alte provocări prin „Trandafirescu" („agentul să pună problema: «oare de ce nu putem călători şi noi aşa cum fac cei din ţările apusene?»"); folosirea agentului „Lucreţiu", cu care uneori Pall se vizita reciproc; interceptarea corespondenţei.

Lt. maj. Székely mai propunea şi recrutarea unui nou informator, pe motiv că „agenţii «Brânduşa» şi «Lucreţiu», deşi au posibilităţi de informare pe lângă obiectiv, nefiind agenţii Serviciului II, nu sunt dirijaţi în condiţii corespunzătoare". Ofiţerul s-a oprit asupra lui Alexandru Neamţu[154], întrucât „Brânduşa" semnalase că era în relaţii bune cu Pall. Mr. Pleşiţă nu a fost însă de acord cu recrutarea lui Neamţu, susţinând că nu numărul de informatori constituia problema eşecului urmăririi: „Avem o grămadă de agenţi. Din lipsă de dirijare aceştia nu dau randamentul necesar. Să vă străduiţi ca aceştia să fie exploataţi aşa cum se cere"[155].

Și nu era singura nemulţumire a şefului D.R.S. Cluj. Opinia lui era foarte tranşantă: „Planul este superficial, lipsit de măsurile eficace care să se ducă la depistarea

---

[152] *Ibidem*, p. 15.

[153] Un posibil argument ar fi acela că citatul din Engels provine din Marx, Engels, *Despre religie*, Bucureşti, Editura Politică, 1960, fapt care atestă că cel care l-a introdus era la curent cu ultimele apariţii ideologice, ceea ce este destul de greu de afirmat despre Francisc Pall.

[154] Specialist în paleografie latină medievală, Alexandru Neamţu era cercetător principal la Institutul de Istorie din Cluj. Se afla în atenţia Biroului 7 Intelectuali din Serviciul III, întrucât în anii '50 informatorii semnalau că „de multe ori înjură regimul" (A.C.N.S.A.S., fond Reţea, dosar nr. 187.897, vol. 1, f. 96). Ulterior a încetat şi el cu aceste critici, astfel încât în 1965 a fost trecut în evidenţa pasivă (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 203.603, f. 8).

[155] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.887, vol. 1, f. 42.

suspectului. Măsurile expuse sunt formale şi lipsite de analiză. Să se refacă planul, completând cu sarcini noi pe baza discuţiilor purtate. Termen 5 zile". Concret, el i-a cerut lt. maj. Székely să verifice dacă nu cumva Pall folosea adresele unor intermediari pentru corespondenţă (indicându-i să ceară interceptarea pe baza probei de scris), dar şi să solicite sprijinul D.I.E. pentru a obţine date privindu-i pe emigranţii români din Italia. De asemenea, trebuiau atent supravegheate toate persoanele din Italia ce veneau în Cluj, „să vedem dacă acestea caută legătura cu obiectivul"[156].

Dar în pofida acestor indicaţii explicite, acţiunea de a supraveghere nu a evoluat absolut deloc, astfel încât la 8 martie 1962, constatându-se că „până în prezent nu am reuşit să stabilim dacă numitul Pall Francisc desfăşoară activitate suspectă de spionaj", mr. Pleşiţă a cerut transformarea D.V.-ului în D.U.I.[157]. Şeful Securităţii din Cluj dorea ca prin urmărirea intensă şi concentrată a lui Pall să clarifice foarte rapid dacă acesta desfăşura activitate de spionaj sau nu, caz în care dosarul trebuia închis pentru a nu mai pierde timpul ofiţerilor.

Ca o ironie, chiar în perioada în care Securitatea intensifica supravegherea istoricului, ajungând chiar să-l urmărească în mod calificat, acesta a făcut primii paşi concreţi în direcţia apropierii publice de regim. În 1962 a devenit candidat de partid, iar apoi membru P.M.R. şi a început să participe regulat la şedinţele organizaţiei de partid din Institut.

Totuşi, adeziunea sa la P.M.R. nu s-a făcut chiar întru-totul benevol, ea fiind mai mult o concesie necesară pentru a avansa în cariera profesională. Într-o notă din 5 septembrie 1962, agentul „Trandafirescu" relata că Pall i-a spus că în momentul în care a fost anunţat că i s-a recunoscut doctoratul şi că a reprimit gradul de profesor «a fost invitat să-şi facă cerere pentru a deveni candidat de partid». Iar Pall chiar a încercat să se justifice în faţa informatorului: «Ce, puteam să refuz?»[158]. Reobţinerea acestui titlu era un deziderat mai vechi al istoricului, ce era nemulţumit de faptul că nu-l primea cu toate că avea o vechime de peste 20 de ani în învăţământ. Foarte probabil, în luarea deciziei de înscriere în P.M.R., istoricul a ţinut cont şi de faptul că numirea sa ca profesor de istorie universală şi istoria Bizanţului era doar provizorie, ea putând să fie confirmată sau nu (a fost definitivat abia în 1964)[159].

Recăpătarea statutului universitar avut înainte de 1948 a dus la îmbunătăţirea situaţiei istoricului, atât profesionale, cât şi financiare. În plus, în anul 1961 – tot ca efect al intervenţiilor lui Daicoviciu – i-a fost repartizat un apartament nou şi a reuşit să-şi mute familia din clădirea Institutului de Istorie (un alt „argument" de care cu siguranţă a ţinut cont când a decis să se înscrie în P.M.R.). În acest context, Pall a început să fie tot mai mulţumit cu situaţia în care se afla, astfel încât a renunţat benevol la exprimarea unor critici sau la orice alte acţiuni ce ştia că ar fi putut fi privite ca nepotrivite, temându-se ca ele să nu-i afecteze – chiar şi ipotetic – noul statut.

În principal, cel puţin până la jumătatea deceniului opt, Francisc Pall a renunţat aproape total la orice corespondenţă purtată cu istoricii din străinătate, fiind probabil

---

156 *Ibidem*, f. 43.
157 *Ibidem*, ff. 1-2.
158 *Ibidem*, f. 100.
159 Ş. Ştefănescu (coord.), *op. cit.*, p. 248.

conştient că aceasta era interceptată de Securitate şi putea fi privită cu suspiciune. Din acest punct de vedere, calculul istoricului a fost corect, toate rapoartele de urmărire ale Securităţii din perioada 1962-1966 reliefând ca pozitiv faptul că Pall a încetat legăturile cu „fugarii din Italia", iar acest aspect a fost determinant şi în închiderea D.U.I.-ului. Trebuie totuşi precizat şi faptul că istoricul a luat decizia întreruperii legăturilor de corespondenţă cu străinătatea şi pentru că nu mai reuşea să-şi atingă scopul principal pentru care le iniţiase, şi anume procurarea de materiale ştiinţifice din exterior. Francisc Pall a fost foarte interesat de reluarea legăturilor cu foştii săi colegi deoarece cu ajutorul acestora reuşea să se ţină la curent cu ultimele apariţii editoriale din domeniile sale de cercetare. Dar de la începutul deceniului şapte toate aceste volume ce i-au fost trimise din Italia şi R.F.G. au fost oprite la graniţă, fără a fi măcar returnate expeditorilor. În 1962, el se plângea unui informator că nu a primit mai multe cărţi trimise din R.F.G., el opinând chiar că au fost vândute pe valută de autorităţile române, întrucât erau „foarte scumpe", fiind nou publicate[160]. În aceste condiţii, Pall a renunţat să le mai ceară cunoscuţilor săi să-i trimită volume de istorie, pentru a nu-i pune la nişte cheltuieli inutile, ce pe deasupra mai erau şi destul de substanţiale. Lipsit de acest mobil, medievistul a considerat că era mult mai benefic pentru el ca pe moment să înceteze cu totul relaţiile de corespondenţă cu Occidentul, aşteptând venirea unor vremuri mai favorabile reluării legăturilor.

Între timp, văzând că informatorii utilizaţi nu dau nici un randament concret, mr. Pleşiţă şi-a schimbat opinia privind numărul de agenţi necesari în acţiune, ajungând şi el la concluzia că aceştia trebuie suplimentaţi, pentru a finaliza cazul cât mai repede. La 16 martie 1962, a cerut să fie preluat „Bârsan" de la Biroul I Informaţii externe şi „să fie utilizat în plin pe lângă suspect"[161]. Iar cum metodele de dirijare clasice nu aveau efect, şi acest informator a fost instruit să iniţieze discuţii provocatoare cu Francisc Pall. La cererea lt. maj. Székely, la 4 aprilie 1962 „Bârsan" l-a abordat pe istoric sub pretextul că fratele său îi trimite salutări, după care i s-a confiat că scrisorile nu sunt foarte sigure şi i-a cerut părerea în legătură cu acest aspect. Pall s-a declarat a fi de aceeaşi opinie, motiv pentru care i-a cerut agentului să-i transmită fratelui lui că „nici într-un viitor apropiat nu se vor putea rezolva problemele internaţionale şi deci numai mai târziu voi putea intra în relaţii mai strânse cu el". Cu toate că recunoştea că „obiectivul este precaut şi n-ar vrea să apară în relaţii directe cu fratele agentului din Italia", ofiţerul i-a cerut informatorului să recurgă la o nouă provocare: „Agentul a fost dirijat ca în perioada de 10 zile să facă o întâlnire «ocazională» cu Pall (mergând la decanat). În discuţii, agentul să se plângă de faptul că nu poate aranja nimic cu bursa, fapt pentru care din punct de vedere material o duce destul de greu. Din aceste motive se gândeşte să scrie fratelui său din Italia, ca acesta să-l ajute mai eficace – să caute o modalitate mai sigură privind ajutorarea lui. Agentul să ceară şi părerea lui Pall – dacă este bine să facă acest lucru"[162].

Însă tocmai dirijarea mult prea ofensivă a lui „Bârsan" pe lângă Pall şi abordarea prea deschisă de către agent a unor aspecte delicate – cum era corespondenţa

---

[160] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.887, vol. 1, f. 100.
[161] *Ibidem*, f. 43.
[162] *Ibidem*, f. 94.

cu un „fugar" – a dus şi în acest caz la un eşec total. Istoricul era foarte circumspect şi nu putea cădea în astfel de capcane simpliste, mai ales dacă ţinem cont şi de bariera relaţiei student/profesor. De altfel, chiar şi informatorul îi arăta ofiţerului că pe această cale nu poate obţine nici un fel de rezultat: „tov. Pall este un temperament foarte rece, cu care se poate greu discuta. Frazele dânsului sunt aşa de subtile, încât greu poţi să-i defineşti concepţia"[163].

La 16 mai 1962, D.R.S. Cluj va primi însă o solicitare de la D.I.E. de a înceta orice acţiune informativă asupra lui Pall şi a preda toate materialele adunate, întrucât „respectivul face parte dintr-o acţiune a noastră"[164]. Prin urmare, la 5 iunie 1962, D.U.I.-ul a fost transferat la D.I.E., structura centrală de spionaj extern fiind însă avizată că istoricul „are atitudine negativă la adresa regimului şi a lagărului socialist", „se remarcă la el interes pentru a face cât mai multe legături cu oamenii de ştiinţă din străinătate", precum şi că „se poartă rece şi distant, foarte prudent în comportarea şi activitatea lui"[165]. Foarte probabil, aflând de faptul că Pall era în contact cu persoane din emigraţie pe care Securitatea le urmărea („legăturile sale din Italia sunt în atenţia unităţii noastre"), precum şi posibilitatea de a călători în Occident, D.I.E. dorea să-l recruteze ca informator pe istoric, dar apoi a renunţat la tentativă (nu exista absolut nici o garanţie că va accepta colaborarea de bună voie). La 30 iunie 1962, D.I.E. a trimis D.U.I.-ul înapoi la D.R.S. Cluj, arătând că „elementul în momentul de faţă nu prezintă importanţă pentru obiectivele noastre din exterior". Totuşi, se sugera Securităţii din Cluj să încerce ea recrutarea istoricului („să fie lucrat de dvs. şi atras la colaborare")[166].

D.U.I.-ul a ajuns astfel iarăşi în custodia Biroului 2 din Serviciul II al D.R.S. Cluj, dar de data aceasta a fost repartizat lt. Vlad Sabin, întrucât lt. maj. Székely Francisc a fost transferat la un alt compartiment. Dar în afara unor note informative fără nici un fel de importanţă obţinute de la „Trandafirescu", până la sfârşitul anului 1962 nu s-a înregistrat vreo altă activitate în supravegherea istoricului, posibil şi pentru că noul ofiţer ce se ocupa de caz avea nevoie de timp pentru a se familiariza cu caracteristicile acestuia. În acelaşi timp, Securitatea din Cluj nici nu a primit vreo nouă semnalare că istoricul ar mai fi intrat în contact cu cetăţeni români sau străini din Occident, ceea ce confirmă faptul că el a încetat aceste legături din proprie iniţiativă după ce i s-a îmbunătăţit statutul profesional.

Lt. Vlad Sabin a sesizat foarte bine acest ultim aspect, astfel încât în *Planul de muncă* întocmit la 28 decembrie 1962 în D.U.I.-ul deschis lui Francisc Pall, a prevăzut ca principal obiectiv informativ „stabilirea faptului dacă într-adevăr a întrerupt orice legături de corespondenţă cu străinătatea". Singura problemă ce mai trebuia elucidată era dacă nu cumva primea scrisorile pe adresa unor cunoscuţi. În acest scop, ofiţerul arăta că până la 6 ianuarie 1963 „se va obţine o probă de scris recentă care va fi înaintată Serviciului «F» Bucureşti şi Biroului «F» Cluj pentru a verifica dacă poartă

[163] *Ibidem*.
[164] *Ibidem*, f. 8.
[165] I. Opriş, *op. cit.*, p. 140.
[166] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.887, vol. 1, f. 13.

corespondență cumva pe o altă adresă"[167]. Sarcina fusese de altfel trasată cu un an înainte de mr. Pleşiţă, dar ea nu a fost executată până atunci.

Celelalte obiective avute în vedere de lucrătorul operativ ce se ocupa de D.U.I. erau legate de elucidarea nelămuririlor ce apăruseră ca urmare a confuziei de nume ce se făcuse între istoric şi călugărul omonim: „verificarea dacă are articole (*Campania lui Isus în România)* şi lucrări cu caracter reacţionar publicate în diferite reviste din Occident"; folosirea unor agenţi „pentru a stabili dacă obiectivul are cumva legături cu foşti preoţi cu studii la Roma sau cu călugăriţele franciscane ce lucrează în Cluj la clinici şi alte instituţii". Aceste sarcini urmau a fi îndeplinite până la 30 ianuarie 1963[168].

Lt. Vlad Sabin ajunsese însă, chiar înainte de a pune în practică măsurile preconizate, la concluzia corectă că istoricul îşi schimbase atitudinea faţă de regim şi începuse deja să se integreze în societatea comunistă. Tocmai de aceea, el le-a adus superiorilor săi la cunoştinţă că „după aceste verificări, dacă rezultă şi se confirmă presupunerea că nu duce activitate duşmănoasă, se vor face propuneri de închiderea acţiunii". Termenul maxim preconizat era 10 februarie 1963. Planurile ofiţerului erau chiar şi mai ambiţioase, întrucât el îşi propunea ca după aceea să treacă „la atragerea treptată la colaborarea cu organele noastre"[169]. Iar şeful său direct, cpt. Gocan Ioan, proaspăt instalat în funcţie, s-a declarat întru-totul de acord cu planurile subordonatului său.

Dar, până atunci, lt. Vlad mai avea de rezolvat o problemă, şi anume aceea de a obţine acordul Comitetului Orăşenesc P.M.R Cluj pentru urmărirea istoricului, întrucât acesta a devenit candidat de partid şi pentru continuarea urmăririi era obligatoriu avizul organului de partid de care aparţinea. Era însă o cvasiformalitate, pentru că, în practică, extrem de rar vreun organ de partid a refuzat să acorde această aprobare.

Lucrurile au evoluat apoi foarte rapid. Lt. Vlad a făcut investigaţii şi a obţinut certitudinea că Francisc Pall a întrerupt corespondenţa cu străinătate. De asemenea, s-a deplasat la Oradea şi a elucidat confuzia de nume amintită. În consecinţă, la 9 ianuarie 1963, el a întocmit o *Notă de stadiu privind acțiunea informativă individuală Pall Francisc*, în care arăta că istoricul „nu mai are manifestări negative sau discuţii defăimoase [sic!] la adresa statului nostru" şi nu mai corespondează cu nimeni din Occident, ajungând la următoarele concluzii: „Acţiunea este fără perspectivă pe linie operativă. Elementul urmărit s-a încadrat activ în munca de cercetări ştiinţifice şi participă activ la viaţa organizaţiei de partid din institut. A întrerupt legăturile cu fugarii din Italia şi alte persoane din străinătate, pe motivul să nu aibă neplăceri pe linie profesională". Prin urmare, a propus închiderea D.U.I.-ului şi trecerea lui Pall „în evidenţa activă", ceea ce presupunea ca periodic să se facă verificări pentru a vedea dacă nu cumva îşi schimba atitudinea. Şeful Biroului 2, cpt. Gocan, a susţinut şi el propunerea subordonatului său, opinie care şi-a însuşit-o şi locţiitorul şefului Serviciului II, cpt. Oprea Ioan. Cpt. Oprea chiar ordona „să fie luat în studiu, iar dacă corespunde să se facă propuneri de recrutare"[170].

[167] *Ibidem*, f. 51.
[168] *Ibidem*, f. 52.
[169] *Ibidem*.
[170] *Ibidem*, vol. 2, ff. 6-7.

Mr. Pleşiţă a aprobat propunerea de închiderea D.U.I.-ului, adnotând pe cerere că Francisc Pall „fiind trimis ca delegat din partea Academiei în Suedia, la o conferinţă internaţională, a avut o comportare demnă şi corectă, ceea ce demonstrează că şi-a schimbat concepţiile iniţiale”. Şeful D.R.S. Cluj a mai făcut şi observaţia că istoricul nu putea fi trecut în evidenţa activă pentru că era membru de partid, singura soluţie fiind includerea lui în evidenţa pasivă, dar periodic trebuia să se solicite vreunui informator date noi privind activitatea acestuia. În ceea ce priveşte propunerea cpt. Oprea de a-l atrage la colaborare pe Francisc Pall, mr. Pleşiţă se arăta a fi reticent faţă de transpunerea ei în practică, considerând că are prea puţine şanse de reuşită: „Candidatul a fost încercat pentru recrutare de Serviciul III, dar a refuzat categoric. Cred că nu va accepta nici la o nouă încercare”[171].

Prin urmare, la 10 ianuarie 1963 a fost emisă o hotărâre de închidere a D.U.I.-ului, urmând ca medievistul să fie luat în evidenţa operativă „ca suspect la categoria pasivă” în problema italiană[172]. La 29 aprilie 1963, mr. Pleşiţă îl informa pe prim-secretarul Comitetului Regional P.M.R. Cluj, Vasile Vaida, de faptul că Securitatea a încetat urmărirea lui Francisc Pall[173]. În raport cu atitudinea corectă de care începuse să dea dovadă Francisc Pall faţă de regimul comunist, prea puţin a contat faptul că Securitatea din Cluj nu a reuşit niciodată să afle de ce a vizitat acesta legaţiile Italiei şi Austriei de la Bucureşti, adică exact motivele pentru care a început urmărirea în 1956.

Notele informative ulterioare obţinute de Securitate au confirmat că decizia luată a fost cea corectă. În aprilie 1963, „Voicu” arăta că istoricul „este cu totul străin de alte probleme decât cele profesionale”, iar peste o lună „Trandafirescu” confirma că „din străinătate n-a mai primit nimic”[174]. La 6 august 1963, agentul „David Ioan” informa Securitatea că i-a dat lui Pall un extras dintr-o lucrare a lui Vasile Bărbat, trimis chiar de acesta din Italia, iar istoricul i-a spus că a încetat corespondenţa el[175]. Date similare s-au primit şi referitor la activitatea didactică a medievistului: „cursurile sale au o orientare marxistă, întrucât acestea sunt analizate periodic şi nu am mai auzit să se vorbească negativ despre cursurile sale”[176].

În aceste condiţii, la 22 decembrie 1964, Francisc Pall a fost scos de către Securitate şi din evidenţa operativă pasivă a problemei italiene[177]. Informatorii au primit însă sarcina ca, din când în când, să mai furnizeze câte o notă privind atitudinea istoricului. Spre exemplu, la 10 ianuarie 1966, agentul „Trandafirescu” a fost instruit „ca periodic să mai discute cu Pall şi să ne informeze în continuare despre activitatea şi comportarea sa”[178]. Dedicat în totalitate activităţii ştiinţifice, istoricul şi-a păstrat însă aceeaşi atitudine necomunicativă, ce-l făcea extrem de greu accesibil informatorilor. În 1966, „Stanciu Aurel” arăta că Pall „a rămas tot omul închis, ursuz, retras, puţin

[171] *Ibidem*, f. 8.
[172] *Ibidem*,, vol. 1, ff. 126-130.
[173] I. Opriş, *op. cit.*, p. 141.
[174] A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 3.887, vol. 2, ff. 18-20.
[175] *Ibidem*, f. 21.
[176] Notă informativă „Voicu”, la 6 aprilie 1963 (*Ibidem*, f. 20).
[177] *Ibidem*, f. 1.
[178] *Ibidem*, f. 29.

comunicabil şi greoi accesibil din punct de vedere al aderenţei spirituale şi ideologice la ideologia comunistă", drept argument aducând „surâsul lui uneori ironic când vorbeşte de unii care s-au ridicat mai mult decât el (de ex. Ştefan Pascu)"[179].

Chiar din această perioadă, scăpat de constrângerile impuse de dorinţa de a-şi recăpăta statutul profesional, Francisc Pall începe să scrie studii pur ştiinţifice, excluzând până şi firavele trimiteri ideologice din ultimii ani. În 1963, a publicat în „Studii" inclusiv un amplu material polemic la adresa unor istorici maghiari marxişti[180], care în 1952 distorsionaseră motivele intervenţiilor militare ale lui Iancu de Hunedoara în Moldova şi Ţara Românească. Conform acestora, voievodul transilvănean ar fi dorit doar satisfacerea dorinţelor sale de putere personală, iar pentru a-şi susţine aserţiunile pretindeau că erau false acele documente ce dovedeau contrariul. Pall analizează însă critic şi cu acribie un număr foarte mare de documente publicate şi mai ales afirmaţiile tuturor istoricilor ce au scris pe baza lor. Confruntând toate aceste date, medievistul clujean demonstrează convingător faptul că documentele ignorate de istoricii maghiari sunt reale, demontând astfel ştiinţific afirmaţiile acestora. De asemenea, Pall susţine şi necesitatea contextualizării acţiunilor lui Iancu în cadrul mai larg al luptei antiotomane duse de acesta, care era scopul principal al voievodului transilvănean. Întreg materialul şi laborioasa bibliografie folosită sunt integral ştiinţifice, metoda de abordare fiind una eminamente profesionistă, fără a face nici o concesie ideologicului.

Sunt de reţinut şi opiniile lui Pall faţă de modul de tratare a faptelor unei personalităţi istorice, el afirmând că „nu trebuie să cădem într-o tendinţă apologetică" (trebuind să se ţină cont şi de „unele interese personale" ale lui Iancu), dar toate acestea trebuie integrate şi înţelese având în vedere totalitatea acţiunilor acestora şi mai ales obiectivele principale pe care le-au urmărit. Peste ani, în lucrarea sa capitală, monografia dedicată lui Inochentie Micu Klein, Francisc Pall îşi va afirma şi mai explicit probitatea ştiinţifică: „Chipul omului, oricât de seamă ar fi acesta, trebuie cercetat integral, nu numai în trăsăturile lui luminoase, ci relevându-i eventualele părţi mai umbrite (…) noi considerăm că într-o abordare pe cât posibil riguros ştiinţifică – este, de fapt, scopul, efortului nostru – nu pot fi omise asemenea mărturii şi că datoria istoricului e explicarea lor prin motivele şi împrejurările care le-au dat naştere, iar nu trecerea lor sub tăcere"[181].

În 1964, Pall a publicat şi un amplu material dedicat primei descrieri a expediţiei lui Magellan[182]. Folosind o bibliografie remarcabilă (documente medievale, istorici saşi, maghiari, englezi, belgieni, germani etc.), pe care o analizează foarte critic, restabileşte adevărul istoric, lămurind numeroasele erori ale antecesorilor săi din străinătate. În cuprinsul celor 60 de pagini nu se regăseşte nici o afirmaţie ideologică.

---

[179] *Ibidem*, f. 27.

[180] Francisc Pall, *Intervenția lui Iancu de Hunedoara în Țara Românească și Moldova în anii 1447-1448*, în „Studii. Revistă de istorie", nr. 5/1963, pp. 1049-1072.

[181] Idem, *Inochentie*…, p. XIX.

[182] Idem, *Maximilian Transylvanus, autor al relatării despre expediția lui Magellan*, în „Anuarul Institutului de Istorie din Cluj", nr. VII/1964, pp. 35-95.

Ulterior, în paralel cu recunoaşterea oficială a calităţilor sale ştiinţifice (în 1964 a fost definitivat ca profesor, în 1968 a primit dreptul de conduce doctorate[183], iar în 1972 a primit titlul de „profesor universitar emerit al R.S.R."[184]), Pall va fi integrat tot mai mult în structurile ideologice ale regimului. În 1970 a fost ales membru al Academiei de Ştiinţe Social-Politice[185]. A fost însă punctul de maximă apropiere faţă de regim, întrucât Francisc Pall nu se va număra printre istoricii ce au susţinut public dictatura comunistă şi cu atât mai puţin printre cei ce vor marşa la cultul personalităţii lui Nicolae Ceauşescu. S-a pensionat de la catedră în anul 1975, dar a continuat să activeze câţiva ani la Institut, până către finalul deceniului opt, când a decis să emigreze în R.F.G. (1979), unde a decedat în 1992[186].

Va lăsa în urma sa un număr destul de mare de cercetători pe care i-a format în domeniile istoriei medievale universale – unde a creat „o autentică şcoală de medievişti"[187] – ori ai ştiinţelor auxiliare ale istoriei. Amintim aici numele lui Nicolae Edroiu, Beatrice Daicoviciu ş.a., cărora li se adaugă şi alţi istorici ce i-au fost studenţi, care, chiar dacă s-au aplecat asupra altor domenii, au deprins de la Francisc Pall acribia şi rigurozitatea ştiinţifică (Pompiliu Teodor, Iacob Mârza ş.a.), rămânându-i îndatoraţi pentru totdeauna.

Nu a fost însă niciodată primit în cel mai înalt for ştiinţific al ţării, Academia, poate şi pentru că nu s-a situat printre lăudătorii regimului şi nu s-a implicat public în nici o activitate politică. Nu poate fi însă omis nici faptul că nu a avut o producţie ştiinţifică foarte laborioasă, la care s-a adăugat şi emigrarea în R.F.G.

[183] Nicolae Edroiu, *Francisc Pall (1911-1992)*, în „Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Historia", nr. 1-2/1992, p. 224.
[184] „Monitorul Oficial", 15 iulie 1972.
[185] Ş. Ştefănescu (coord.), *op. cit.*, p. 248.
[186] I.A. Pop, *op. cit.*
[187] N. Edroiu, *op. cit.* p. 224.

Laura Gabriela **LAZA**

RELAȚIILE CU SECURITATEA A DOI DINTRE ACUZAȚII DIN PROCESUL SCRIITORILOR GERMANI DE LA BRAŞOV. DOSARELE DE REȚEA ALE LUI WOLF VON AICHELBURG[1] ŞI GEORG SCHERG[2]

THE RELATIONS WITH THE SECURITATE OF TWO CONVICTS IN THE PROCESS AGAINST THE GERMAN WRITERS IN BUCHAREST
THE NETWORK FILES OF WOLF VON AICHELBURG AND GEORG SCHERG

The author describes the network files of Wolf von Aichelburg and Georg Scherg, two German writers in Romania. Emphasis is put on the documents created by the Securitate regarding the recruitment of the two writers, and on biographical data. The present article underlines the different circumstances in which the two personalities of German cultural life in Romania signed collaboration commitments with the Securitate. Our paper aims to lay the foundations for future studies related to this topic.

Etichete: dosare de rețea, Securitate, scriitori de limbă germană, angajament
Keywords: network files, Securitate, German writers, collaboration commitment

I.

Cu ocazia sărbătoririi a 80 de ani de la naşterea lui Wolf von Aichelburg şi a 75 de ani de la naşterea lui Georg Scherg asociația Arbeitskreis junger Banater Akademiker und Banatfreunde e. V. organiza pe 18-19 februarie 1992 o conferință cu tema „Colaborare şi rezistență în România". Atât la această conferință cât şi la cele ce au urmat s-au discutat circumstanțele procesului scriitorilor germani din Braşov, totuşi un aspect important a rămas atunci neabordat, şi anume cel al colaborării cu Securitatea. Scopul acestei cercetări este să problematizeze acest subiect controversat al colaborării pe marginea studierii dosarelor de rețea din arhiva CNSAS ale lui Wolf von Aichelburg şi Georg Scherg.

Pe 19 septembrie 1959, prin sentința nr. 342 a Tribunalului Militar Braşov au fost condamnați cinci scriitori de limbă germană din Romania: Andreas Birkner[3], Georg Scherg, Wolf von Aichelburg, Hans Bergel[4] şi Harald Siegmund[5] în total la 95 de ani de

---

[1] Wolf von Aichelburg (1912-1994): poet, eseist, prozator de limbă germană; prolific compozitor, pictor şi traducător.

[2] Georg Scherg (1917-2002): prozator şi poet de limbă germană; traducător al mai multor prozatori români.

[3] Andreas Birkner (1911-1998) scriitor de limbă germană. Cap de lot în procesul scriitorilor. La momentul arestării era preot într-o comună braşoveană. A fost condamnat la 25 de ani de munca silnică şi alți 10 ani de degradare civică. După eliberare, a emigrat în 1966 şi s-a stabilit la Freiburg. În romanul său *Die Tatarenpredigt* se referă la experiența carcerală.

[4] Hans Bergel (n. 1925). Scriitor de limbă germană, a fost arestat alături de ceilalți colegi din lot, fiind redactor la revista culturală *Volkszeitung*. A fost condamnat şi datorită nuvelei *Prințul şi*

muncă silnică şi degradare civică. Din dosarul P 331 cu cele 8 volume ale sale din Fondul Penal al CNSAS transpare absurditatea celor întâmplate atunci. Totuşi nu dorim să ne referim la acest dosar, ci în principal dorim să abordăm alte două dosare şi anume FR 6943 Sibiu, referitor la recrutarea lui Wolf von Aichelburg şi R 136040, referitor la recrutarea lui Georg Scherg ca informatori.

II.

Wolf von Aichelburg, fiul unui ofiţer austriac de marină, a început de tânăr să publice. Mai întâi a colaborat la revista „Klingsor"[6] a germanistului Heinrich Zillich[7]. Numerele apărute până în 1939 ale acestei reviste au fost interzise după 1945, din cauza faptului că Zillich a devenit după emigrarea sa în Germania hitleristă o personalitate literară. Şi activitatea lui v. Aichelburg de traducător la Ministerul Propagandei din Bucureşti între 1941 şi 1944, pe timpul conducerii antonesciene, a devenit după 1945 un aspect sensibil din biografia sa. Acestea s-au numărat printre motivele pentru care a încercat să fugă în 1949 din ţară. Din păcate a fost prins şi acuzat de deţinere de devize[8], astfel că a fost condamnat şi a petrecut trei ani (1949-1951) în penitenciarele Arad, Caransebeş şi Aiud[9]. Între 1952 şi 1956 s-a aflat la Măicăneşti, în Moldova, cu domiciliu forţat[10].

Întors în Sibiu, a încercat să revină pe scena culturală, nedorind totuşi să se lase influenţat de noile tendinţe ale politicii culturale. Din scrisori între prieteni şi cunoscuţi ai lui v. Aichelburg rezultă că încă de atunci se făceau eforturi pentru a-l ajuta să plece din ţară[11]. Pe 19 mai 1959 este din nou arestat, iar pe 15 septembrie 1959 este condamnat la 25 de ani de muncă silnică şi 10 ani de degradare civică pentru uneltire contra ordinii sociale prin agitaţie.

---

bardul în care abordează subiectul supunerii artei faţă de puterea politică. După eliberare a emigrat şi s-a stabilit la München unde a fost în continuare intens urmărit de Securitate, datorită activităţii sale legate de emigraţia saşilor. În romanul său *Der Tanz in Ketten* povesteşte într-un capitol arestul de la penitenciarul Jilava. Hans Bergel continuă să publice şi astăzi literatură.

[5] Harald Siegmund (1930-2012). Tânăr scriitor şi preot fiind e inclus în lotul celor cinci şi acuzat de uneltire contra ordinii sociale. Primeşte cea mai mică pedeapsă. După eliberare trăieşte în Timişoara iar în 1972 reuşeşte să plece în Germania, stabilindu-se în München.

[6] A apărut între 1924 şi 1939 la Braşov.

[7] Heinrich Zillich (1898-1998). Editorul revistei „Klingsor". A trăit începând cu 1936 ca scriitor în München. Din păcate şi-a asumat viziunea naţional-socialiştilor, aspect exprimat în operele sale literare. A fost activ în problema emigraţiei saşilor transilvani. Începând cu 1959 a editat *Südostdeutsche Vierteljahresblätter*.

[8] ACNSAS, fond Penal, dosar nr. 331, vol. 1, f. 439.

[9] *Ibidem*, ff. 178-180.

[10] Vezi corespondenţa din Măicăneşti în *Ibidem*, vol. 3 integral.

[11] Vezi scrisoarea lui Kurt Gerbauer către Hermine şi Rainer Biemel din 9 octombrie 1956, în AIKGS, fond Aichelburg.

Acuzaţiile s-au sprijinit în principal pe activitatea sa literară, considerată reacţionară. Poeziile „Minciuna roşie", „Zidurile din Jericho" sau povestirile-fabulă din volumul *Șobolanii din Hamelin* au fost folosite ca probe ale acuzării[12].

Dincolo de acest fapt v. Aichelburg mai era acuzat că ar fi luat parte la întâlnirea din casa scriitoarei sibience Astrid Connerth-Wiesenmayer[13], întâlnire pe care aceasta o organizase în august 1956 în cinstea revenirii scriitorului din domiciliu forţat. Andreas Birkner, mai târziu şi cap de lot în proces, adusese în discuţie la acea întâlnire subordonarea faţă de noile cerinţe politico-culturale. El îi sfătuise pe cei prezenţi să nu se lase influenţaţi de cursul dirijat de revista literară „Neue Literatur"[14], care tocmai îşi începuse existenţa la Bucureşti.

Această întâlnire, catalogată ca fiind „conspirativă", a constituit pentru ofiţerii de securitate un prilej bun de a forma un lot de acuzaţi. De fapt cei cinci scriitori nu se cunoşteau toţi între ei şi nici nu fuseseră toţi prezenţi. Hans Bergel şi Harald Siegmund aflaseră ulterior cele întâmplate de la Georg Scherg. De la întâlnire lipsise de altfel şi Eginald Schlattner[15], care în dosarul penal apare la început ca acuzat. Tot prin Scherg s-a realizat si legătura cu Schlattner. După condamnare au urmat pentru v. Aichelburg ani grei de temniţă în penitenciarul Gherla[16]. În anul 1962, Colegiul Militar al Tribunalului Suprem al R.P.R. reduce pedeapsa lui v. Aichelburg la 3 ani şi 4 luni închisoare corecţională şi 4 ani interdicţie corecţională[17]. De asemenea se dispune punerea în libertate, deoarece pedeapsa fusese executată. Lui v. Aichelburg i se stabileşte din nou domiciliu forţat, la Rubla, jud. Brăila[18].

Intenţia de a emigra a rămas constantă la v. Aichelburg. Şi după eliberarea lui în 1964 şi-a canalizat eforturile în această direcţie. Abia în 1981[19] reuşeşte însă să emigreze şi se stabileşte în Freiburg-Breisgau unde îşi continuă activitatea scriitoricească, componistică şi artistică.

Pentru prima fază de creaţie a lui v. Aichelburg este relevantă, pe lângă amintita colaborare la revista „Klingsor" şi participarea la cunoscutul proiect al scriitorilor şi filosofilor sibieni din jurul lui Ion Negoiţescu şi Radu Stanca: Cercul Literar de la Sibiu. V. Aichelburg a publicat în „Revista Cercului Literar" mai multe articole sub

---

[12] Vezi concluziile de învinuire ale anchetatorului penal de securitate Traian Urzică din 15 august 1959, în ACNSAS, fond Penal, dosar nr. 331, vol. 1, ff. 438-450.

[13] Astrid Connerth-Wiesenmayer (1929-1986). Scriitoare şi redactor de limba germană. A trăit şi activat în Sibiu. A fost conducătoarea cercului literar „Josef Marlin" din Sibiu.

[14] Revista continua publicaţia literară de limbă germană de la Timişoara „Banater Schrifttum".

[15] Eginald Schlattner (n. 1933). Scriitor de limbă germană şi preot evanghelic în Roșia / Sibiu. A fost în procesul scriitorilor martor al acuzării. În 2001 în romanul său *Mănușile roșii* abordează literar tema trădării şi a vinei.

[16] Vezi ACNSAS, fond Penal, dosar nr. 331, vol. 7, f. 106.

[17] *Ibidem*, f. 10.

[18] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 6323, ff. 7-8.

[19] Vezi scrisoarea fratelui lui Aichelburg, Werner din 8 august 1968 către prietena comună şi soţia lui Rainer Biemel, Hermine Biemel. În scrisoare fratele aminteşte nenumăratele intervenţii în scopul emigrării şi vorbeşte chiar de compensaţii generoase la adresa celora care îi vor ajuta să plece. AIKGS, fond Aichelburg.

pseudonimul Toma Ralet[20]. De asemenea a scris pentru „Revista Fundaţiilor Regale"[21] şi a dezvoltat în această perioadă o afinitate deosebită pentru poezia românească, pe care mai târziu a dorit să o facă cunoscută publicului german prin traduceri.

A tradus în limba germană poezie populară[22], pe poetul Lucian Blaga[23], i-a tradus pe colegii de generaţie Ştefan Augustin Doinaş[24] şi Radu Stanca[25], a tradus clasici ai literaturii române precum Eminescu[26], Voiculescu[27], Bacovia[28] sau Arghezi[29].

Tinerii colegi scriitori români priveau către v. Aichelburg cu mult respect. Legăturile strânse cu scena literară românească[30] arată că această intensă activitate din anii '70 în domeniul traducerilor literare a fost mult mai mult decât un simplu răspuns la cerinţele partidului pe plan cultural. În perioada amintită a scris articole în limba română pentru revistele „Transilvania"[31], „Echinox"[32] şi „Secolul 20"[33]. Operele lui v. Aichelburg au fost de asemenea traduse în limba romană[34].

Şi dosarul de reţea este o dovadă a activităţii intense în cadrul vieţii culturale de limbă română din Sibiu. Mai multe note informative cuprinse aici îl plasează pe v. Aichelburg în cercul scriitorului Ştefan Augustin Doinaş.

III.

Georg Scherg[35] a crescut de asemenea într-o familie bine situată financiar. Deoarece părinţii lui naturali muriseră, a fost înfiat de Ernst Wilhelm Scherg, cunoscut fabricant de stofe din Braşov, astfel că s-a bucurat de cea mai bună educaţie în

---

[20] Toma Ralet, *Criza sufletului modern în poezie*, în „Revista Cercului Literar", nr. 6-8/1945, pp. 92-98.

[21] Vezi de ex. Wolf von Aichelburg, *Poetul şi nebunia*, în „Revista Fundaţiilor Regale", nr. 11/1943, pp. 313-319.

[22] Wolf Aichelburg, *Bei Sacel den Berg hinan*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1977.

[23] Lucian Blaga, *Gedichte*. Bucureşti, Ed. Albatros, 1974.

[24] Ştefan Augustin Doinaş, *Cai in ploaie/Pferde im Regen,* Bucureşti, Ed. Eminescu, 1974.

[25] Radu Stanca, *Gedichte,* Bucureşti, Ed. Albatros, 1979.

[26] Mihai Eminescu, *Gedichte*, Madrid, Fundación Cultural Rumana, 1989.

[27] Vasile Voiculescu, *Magische Liebe. Erzählungen*, Berlin , Rütten u. Loening, 1990.

[28] George Bacovia, *Gedichte*, Bucureşti, Ed. Albatros, 1972.

[29] Tudor Arghezi, *Gedichte*, Berlin , Ed. Neues Leben, 1980.

[30] Vezi poezia lui Adrian Popescu *Amintindu-mi de Wolf von Aichelburg (şi de Celan)*, *La întâlnirea cu Wolf, blondul poet, n-am mai sosit/ Pe colinele verzi din Freiburg, nu l-am căutat,/ cu ani în urmă, pe Auwaldstrasse. Adio, deci, Germanie!/ Acum, dispărut în Atlantida, nu mi-a lăsat/ (ca atunci) adresa şi câteva desluşiri, s-a scufundat/ cu chica lui adolescentină, de viking, în mare,/ fără nici un semn de orientare, sau câteva rânduri.[…]*. În Adrian Popescu*,* *Drumul strâmt*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 2001, p. 69.

[31] De ex. vezi Wolf Aichelburg, *O plimbare cu Blaga*, în „Transilvania"*,* nr. 2/1972, p. 12; Idem, *Muzica, începuturile ei*, în „Transilvania"*,* nr. 1/1975, p. 48.

[32] De ex. vezi Idem, *Bocca del Rio*, în „Echinox", nr. 10-11-12/1978, p. 22.

[33] De ex. vezi Idem, *Friedrich Hölderlin*, în „Secolul 20", nr. 2/1970, pp. 32-42.

[34] Wolf von Aichelburg, *Gedichte / Poezii*, Sibiu, Hermann Verlag, 1996; Idem, *Lumina din Umbria: proza şi teatru,* Bucureşti, Kriterion, 1979.

[35] Vezi monografia despre Georg Scherg: Gert Ungureanu, *Die Kunst ist eine Zigeunerin Namens Piranda. Intertextualität und Gruppenkommunikation in der Diktatur – die Oraliteralität in den Texten des siebenbürgischen Autors Georg Scherg,* Sibiu, Saeculum University Press, 1999.

Germania. Ultimii ani de studiu, între 1935 şi 1937, i-a petrecut la Paris. După studii, a lucrat ca profesor în Reutlingen şi ca lector la editura Ensslin & Laiblin din acelaşi oraş, în partea Germaniei aflată în sfera de influenţă franceză.

În 1947 s-a întors clandestin la Braşov, unde se afla soţia lui de atunci cu fiul lor, Cornelius. A fost nevoit să îşi procure ilegal acte de şedere, lucru care l-a făcut vulnerabil atât în procesul recrutării ca şi informator, cât şi mai apoi în procesul penal intentat în faţa Tribunalului Militar Braşov.

A lucrat ca profesor în Braşov şi s-a implicat activ în viaţa literară de limbă germană, începând să publice. Pe 30 septembrie 1958[36] este însă arestat şi împreună cu cei patru colegi scriitori amintiţi este acuzat de uneltire contra ordinii sociale. În urma procesului este condamnat la 20 de ani de muncă silnică şi 10 ani degradare civică[37]. Şi el luase parte la întâlnirea „conspirativă" din casa scriitoarei Astrid Connerth-Wiesenmayer, lucru amintit des în actele de acuzare. De asemenea a fost acuzat că ar fi publicat o poezie în cartea[38] „trădătorului de patrie" Heinrich Zillich. A fost deţinut la Gherla şi Periprava[39].

În toamna anului 1962 este eliberat în urma aceleiaşi decizii nr. 252/1962 a Colegiului Militar al Tribunalului Suprem al R.P.R., deoarece prin reducerea pedepsei la 4 ani închisoare corecţională şi 4 ani interdicţie corecţională îşi executase pedeapsa[40]. Scherg se stabileşte la Cluj, apoi la Sibiu unde după reabilitarea sa juridică[41], din 1968, lucrează ca profesor universitar, fiind şeful catedrei de Limba şi Literatura Germană de la Universitatea sibiană. După 1989 a emigrat în Germania.

Ca prozator, Scherg ocupă un loc deosebit în literatura de limbă germană din România. La fel ca v. Aichelburg, şi Scherg a tradus din limba română, printre alţii pe Alexandu Ivasiuc[42], Marin Preda[43] şi Nicolae Breban[44].

Biografia tumultoasă a folosit-o ca sursă de inspiraţie în romanele şi povestirile sale. Operele din tinereţe: *Povestirile lui Peter Merthes* şi *Nu este nimeni stăpân şi nimeni rob* sunt inspirate din viaţa comunităţii germane din Braşov. În romanele ulterioare, Scherg tratează tema experienţei carcerale[45] şi, profitând de perioada de relaxare de la sfârşitul

---

[36] Vezi ACNSAS, fond Penal, dosar nr. 331, vol. 1, f. 40.

[37] *Ibidem*, vol. 3, f. 137.

[38] Vezi Scherg, Georg, *Du liebreicher Morgen*, în Ed. Heinrich Zillich, *Wir Siebenbürger*, Salzburg, Akademischer Gemeinschaftsverlag, 1949.

[39] ACNSAS, fond Penal, dosar nr. 331, vol. 7, f. 214.

[40] *Ibidem*, f. 10.

[41] Prin casarea deciziei nr. 252/ 1962 a Tribunalului Suprem – Colegiul Militar încetează urmărirea penală pornită împotriva celor cinci inculpaţi. Vezi decizia nr. 37/ 22 august 1968 a Tribunalulul Suprem al R.S.R. Document aflat în arhiva personală Hans Bergel, primit în copie de autoare.

[42] Alexandu Ivasiuc, *Die Vögel*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1975.

[43] Marin Preda, *Der Einsame*, Berlin, Ed. Volk und Welt, 1976.

[44] Nicolae Breban, *Kranke Tiere,* Bucureşti, Ed. Kriterion, 1973.

[45] Georg Scherg, *Spiegelkammer,* Bucureşti, Ed. Kriterion, 1973 şi *Paraskiv Paraskiv*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1976.

anilor '60, redă absurditatea gulagului românesc. Într-o a treia perioadă de creație scriitorul abordează teme noi, depășind traumele închisorii[46].

IV.

Între cele două dosare de rețea ale scriitorilor și dosarul penal nu poate fi realizată decât marginal o legătură. Cei doi scriitori au fost recrutați separat, în perioade diferite, pentru a fi folosiți ca surse în dosarul de problemă „Nationaliști Fasciști" și mai târziu „Naționaliști Germani"[47]. Din actele aflate la dosarul lor de rețea nu rezultă însă că cele două surse ar fi fost active. Documentele dezvăluie mai degrabă cum s-au schimbat metodele de recrutare ale Securității din 1957 până în 1974. Relevant este totuși faptul că recrutarea celor doi a avut succes, lucru dovedit de angajamentele semnate. Acestea nu spun, pe de altă parte, nimic despre gradul sau calitatea colaborării.

Cunoscut este faptul că, dosarul de rețea era compus în principal din referatele și rapoartele legate de circumstanțele recrutării, angajamentul persoanei în cauză, notele informative și rapoartele ofițerului operativ cu comentariile pe marginea activității sursei, precum și caracterizarea viitoarei surse[48]. Caracterizarea sublinia relevanța sursei pentru scopul urmărit de Securitate, datele biografice fiind de o importanță secundară. Dosarul era completat de o așa-numită mapă anexă, în care se arhivau notele informative date de sursă, precum și notițele ofițerului operativ. Din păcate mapele anexă se distrugeau după trecerea în arhivă din diferite motive, astfel că în cazurile studiate nu sunt păstrate mapele anexă. Notele se arhivau însă și în dosarele celor urmăriți. Studierea acestor dosare poate constitui așadar obiectul unor studii viitoare în vederea completării temei prezentate aici.

Relevant a fost însă să se stabilească dacă „sursa" a putut fi recrutată și dacă a semnat un angajament[49]. În ambele cazuri studiate angajamentele scrise sunt păstrate în dosare, locul unde sunt consemnate și numele conspirative date surselor[50]. „Cațavencu" era numele de cod al lui Wolf von Aichelburg și „Mihail Petrescu" era numele de cod al lui Georg Scherg.

Trebuie accentuat, din nou, faptul că doar notele informative, absente în cazurile de față în cadrul dosarelor de rețea, pot releva calitatea colaborării.

---

[46] Vezi romanele, *Wendelin und der Regenbogen,* București, Ed. Ion Creangă, 1988; *Goa Mgoo oder die Erfindung des Unstreblichkeit, Roman*, Münster, Tebbert Verlag, 1997.

[47] Vezi ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13 381 (Dosar problemă nationaliști germani) și Sienerth, Ștefan*, Operative Vorgänge der Securitate im Problemfeld Deutsche Faschisten und Nationalisten*, în *Spiegelungen. Zeitschrift für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas*, an 5(59), nr. 2/2010, pp. 153-163.

[48] Vezi ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 3613, vol. 3, ff. 96-98.

[49] Vezi Virgiliu Țârău, *Învățând istoria prin experiențele trecutului. Cetățeni obișnuiți supravegheați de Securitate în anii `70-`80*, București, Editura CNSAS, 2009, p. 44.

[50] Vezi ACNSAS, fond Rețea Sibiu, dosar nr. 6943, f. 7 și fond Rețea, dosar nr. 136 040, vol. 1, f. 17.

V.

Prin angajamentul scris de mână pe 15 mai 1957 în Predeal[51], Scherg se angaja să colaboreze în mod conspirativ cu organele de stat pentru „binele patriei noastre". În ultimul alineat Scherg scria: „Sunt conştient de a nu divulga nimănui acest secret deoarece cunosc că divulgarea unui secret de stat este pedepsită de legile R.P.R.[...]"[52]. Acest fenomen, al intimidării celor recrutaţi este adeseori atestat în literatura de specialitate[53]. Candidaţii erau ameninţaţi în timpul recrutării că pot fi acuzaţi penal, dacă nu păstrează conspirativitatea. De fapt, nu existau legi care să pedepsească penal un refuz al colaborării. O analiză mai atentă a angajamentului lui Scherg scoate la iveală acest abuz al organelor Securităţii. Deconspirarea secretului colaborării este aici egalată cu deconspirarea unui secret de stat, ceea ce ar fi avut urmări grave.

Dintr-un motiv sau altul Scherg a păstrat secretul colaborării până la moartea sa în 2002[54]. Acel 15 Mai 1957 a fost însă precedat de o serie de evenimente.

Pe data de 17 ianuarie 1957 Scherg a fost contactat conform documentelor existente pentru prima dată[55]. În referatul scris de către locotenentul de securitate în cauză (nume ilizibil) se precizează cum a decurs prima întâlnire cu Scherg. Acesta era pe atunci profesor la liceul mixt german din Braşov, unde a fost contactat pentru a da o caracterizare a fostului coleg Dejö Ştefan, de asemenea profesor. Locotenentul de securitate povesteşte mai departe că, după ce au schimbat câteva replici, i-ar fi arătat adevăratul motiv pentru care a fost contactat (nu putem decât să deducem că era vorba de recrutare, fiindcă nu se specifică), moment în care Scherg ar fi avut un „şoc psihic" şi ar fi spus: „Aoleu, da' ce-am mai făcut?"[56]. Locotenentul precizează în finalul referatului: "În tot cazul cred că pus în situaţia de agent ar face faţă datorită calităţilor, iar prin justă dirijare şi îndrumare nu va mai fi orgolios sau distant faţă de noi"[57].

La ce "dirijare justă" se referea nu putem decât să deducem din alte două rapoarte ce se află de asemenea în dosar. Primul este un raport de recrutare[58] al agentului Scherg, asemănător unui plan de măsuri. În primul rând urma să livreze informaţii despre Heinrich Zillich. Acţiunea informativă „Trădători de patrie" în care era prelucrat „agentul vest-german" Zillich era domeniul în care urma să activeze „Mihail Petrescu". Tot în cadrul acestei acţiuni erau „prelucraţi" şi tatăl adoptiv al lui Scherg, Ernst Wilhelm Scherg precum şi fratele acestuia, Hermann Scherg[59]. Agentul

---

[51] Vezi ACNSAS, fond Reţea, dosar nr. 136 040, vol. 1, f. 17.

[52] *Ibidem*.

[53] Vladimir Tismăneanu (coord.), *Raport final*, Bucureşti, Humanitas, 2007, p. 511.

[54] Într-o discuţie cu autoarea acestui studiu, în vara lui 2010, în Gröbenzell/München, scriitorul Hans Bergel, care a fost prieten bun al lui Scherg, a afirmat că acesta nu a amintit niciodată problema colaborării. Totuşi îşi aduce aminte că în perioada recrutării ar fi zis că îl frământă ceva care trebuie rezolvat.

[55] Vezi ACNSAS, fond Reţea, dosar nr. 136 040, vol. 1, f. 23.

[56] *Ibidem*.

[57] *Ibidem*, f. 23v.

[58] *Ibidem*, ff. 1-4.

[59] Industriaşi cunoscuţi din Braşov. Vezi şi Balduin Harter*, Siebenbürgische Familien im sozialen Wandel.* Köln, Weimar, Wien, Böhlau, 1993.

urma să stabilească dacă între Zillich şi cei rămaşi în ţară exista corespondenţă clandestină. De asemenea trebuia să-l contacteze pe Zillich pe care urma să-l spioneze.

Raportul e în acelaşi timp o caracterizare a informatorului având în vedere relevanţa lui. Sunt subliniate mai multe aspecte din biografia lui Scherg care puteau fi folosite în șantajarea lui: reîntoarcerea ilegală în România, precum şi presupusa apartenenţă la Grupul Etnic German[60]. Astfel etnicii germani erau catalogaţi automat doar pe baza apartenenţei etnice ca fiind fascişti sau naţionalişti, lucru folosit des de Securitate pentru a exercita presiuni asupra lor.

Următorul referat, nedatat, preia aceleaşi idei din primul cu deosebirea că în acesta activitatea viitorului informator Scherg era extinsă şi asupra unui colaborator al lui Zillich, Erwin Tites[61]. Şi în acest referat sunt subliniate datele biografice ce puteau fi folosite într-un eventual șantaj. De data asta se precizează şi faptul că actele de studii ar fi false, că actele de intrare în ţară ar fi fost obţinute prin dare de mită.

Într-o rezoluţie scrisă pe prima pagină[62] (semnătură ilizibilă) se trasează directiva ca în decurs de 60 de zile să fie mai bine pregătită recrutarea şi anume prin „dirijarea" altor agenţi asupra lui Scherg şi prin procurarea de materiale compromiţătoare la adresa lui, referitoare şi la datele din biografie. Pentru asta special urma să fie contactată Direcţia a III-a. Este vorba de Direcţia a III-a (UM 0123/T), care în perioada 1953-1967 se ocupa de afaceri interne. Recrutarea urma să fie făcută de lt. maj. Anghel Marin ajutat de lt. maj. Trutiu Gheorghe, pe baza materialului compromiţător[63].

Din raportul ofiţerului operativ Anghel Marin privind recrutarea lui Scherg rezultă că pe 5 mai 1957 Scherg trebuia să plece în delegaţie la Agnita[64]. În dimineaţa zilei următoare, la ora 5:30 a fost condus la sediul Securităţii din Agnita, unde în cadrul unui „interogatoriu" a fost recrutat.

Raportul arată că ar fi fost interogat asupra activităţilor lui şi ar fi fost presat să clarifice aspectele controversate din biografia sa: şederea ilegală în România între 1947 şi 1948, precum şi procurarea ilegală a buletinului. De asemenea, trebuia să recunoască că a întreţinut până în 1950 legături de corespondenţă cu Zillich, dată la care le-ar fi întrerupt. Securităţii îi stăteau ca un spin în ochi atât trecutul fascist al lui Zillich, cât mai ales faptul că acesta se angajase puternic pe lângă Crucea Roşie Germană pentru emigrarea saşilor din România. Din raport mai rezultă că în timpul interogatoriului Scherg ar fi dat informaţii despre activitatea unor saşi emigraţi precum Iosif Scherer, secretarul Asociaţiei saşilor din Austria şi despre dr. Appel şi Anelize Teutsch, ambii activi în problema emigraţiei săseşti din RFG. Pe lângă aceştia ar fi făcut referire la Fromm Kurt şi Fromm Volkmar, de asemenea saşi emigraţi, „activi în spionajul vest-

[60]. Înfiinţat la cererea Germaniei naziste în 1940, „Deutsche Volksgruppe in Rumänien" a fost organizaţia politică care a reprezentat etnia germană în România până la 23 august 1944.

[61] ACNSAS, fond Reţea, dosar nr. 136 040, vol. 1, ff. 5-8.

[62] *Ibidem*, f. 5.

[63] *Ibidem*, f. 8.

[64] *Ibidem*, f. 9.

german". Tot atunci ar fi dat relaţii referitoare la Rainer Biemel, braşovean prin naştere, emigrat la Paris[65].

Şi persoane din ţară ar fi fost demascate în activitatea lor contrarevoluţionară, conform documentului. Ce fel de informaţii a dat Scherg despre ei rămâne neclar, deoarece nu este specificat în document. E vorba în primul rând de Erwin Wittstock[66], de germanistul Harald Krasser[67], de Anelise Stefani, fostă colaboratoare a revistei „Klingsor" şi de scriitorul bucureştean Oskar Walter Cisek[68]. Pe lângă aceştia, pretinde ofiţerul că Scherg ar fi dat informaţii legate de trei elevi, care nu sunt numiţi în raport, care ar fi avut manifestaţii de simpatie cu revoluția din Ungaria din toamna lui 1956.

Conform aceluiaşi raport de recrutare, Scherg şi-ar fi arătat „solidaritatea" cu noul regim, fapt dovedit de operele lui literare şi ar fi subliniat dorinţa lui de colaborare. Limbajul de lemn utilizat în raport trebuie privit critic[69]. Formulele de genul „loialitate" sau „solidaritate" rămâneau adesea doar la nivel declarativ.

Din acelaşi raport rezultă că recrutarea ar fi avut loc în trei etape. Ar fi început în Agnita şi s-ar fi terminat pe 15 mai 1957 în Predeal, unde Scherg a semnat într-o casă conspirativă angajamentul de colaborare cu Securitatea.

Cercetările actuale încearcă să clarifice prin studierea documentelor mai ales circumstanţele recrutării, pentru că acestea au o mare însemnătate. De la începuturile ei Securitatea a utilizat, după cum se ştie, două metode de recrutare. Prima era recrutarea pe bază de materiale compromiţătoare iar a doua era pe baza sentimentelor patriotice[70]. În spatele acestei formule eufemistice se puteau ascunde două realităţi, sau era vorba de apelarea la sentimentele patriotice ale candidatului şi la datoria lui faţă de ţară, sau viitorul informator era motivat prin diferite compensaţii[71]. Deşi prima metodă, cea a şantajului a fost folosită de-a lungul întregii perioade de activitate a Securităţii, ea e caracteristică mai degrabă primelor decenii de existenţă. Era utilizată mai ales în

---

[65] Conform corespondenţei dintre v. Aichelburg şi Biemel, scriitorul întreţinea legături de corespondenţă cu Emil Cioran, Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca. Vezi AIKGS, Fond v. Aichelburg.

[66] Erwin Wittstock (1899-1962), unul dintre cei mai importanţi scriitori de limbă germană din România. Născut în Sibiu a trăit și activat aici și apoi în Brașov. În romanul *Januar `45 oder Die höhere Pflicht* tratează subiectul tabu al deportării saşilor în Rusia. De aceea romanul nu a putut fi publicat decât după 1989 sub acelaşi titlu: *Januar '45 oder Die höhere Pflicht* apărut în 1998 la Editura ADZ din Bucureşti.

[67] Harald Krasser (1905-1981). Germanist, editor şi traducător. Co-editorul revistei „Klingsor" (1924-1939). După 1956 se stabileşte la Cluj unde lucrează la Catedra de Germanistică. A tradus în limba germană printre alţii pe Mihail Sadoveanu, Gala Galaction şi Ion Creangă.

[68] Oskar Walter Cisek (1899-1962), scriitor de limbă germană, traducător şi jurnalist. A trăit şi activat în Bucureşti. A tradus în limba germană povestirea realist-socialistă a scriitorului Mihail Sadoveanu *Mitrea Cocor.*

[69] ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 136 040, vol. 1, f. 12.

[70] Vezi Virgiliu Ţârău (coord.), *op. cit.*, p. 51.

[71] *Ibidem.*

procesul recrutării foştilor deţinuţi politici, persoanelor cu un trecut politic compromiţător, foştilor legionari şi în alte cazuri similare[72].

Recrutarea lui Georg Scherg a avut loc în timpul unui interogatoriu consemnat ca atare, iar metoda de recrutare a fost şantajul. Extragem din caracterizarea deja amintită, datată 6 martie 1957 următorul citat: „Recrutarea numitului Scherg Georg se va face pe baza materialelor compromiţătoare arătate mai sus, combinat [sic!] cu atragerea treptată, la colaborarea secretă cu organele noastre”[73].

Conspirativitatea colaborării trebuia păstrată în orice caz. Ca legendă putea fi folosit faptul că Scherg trebuie să călătorească des la Bucureşti în legătură cu publicaţiile lui, astfel că se putea folosi această ocazie pentru a motiva lipsa de la liceu şi a păstra secretul întâlnirilor cu ofiţerul operativ.

Pe 6 noiembrie 1957, Serviciul II al MAI Regiunea Stalin propune un „plan de dirijare”[74] al agentului „Mihail Petrescu”, recrutat pe 15 mai 1957, în acţiunea operativă „Trădători de patrie“, referitoare la Zillich. Conform planului, Scherg urma ca până în ianuarie 1958 să stabilească dacă tatăl său adoptiv şi fratele acestuia au vreun contact cu Zillich, şi să stabilească calea. Scopul era să identifice persoanele care facilitau corespondenţa clandestină.

De asemenea planul prevedea ca Scherg să spioneze familia din România a emigrantei Anelize Teutsch, secretară a comitetului de emigrare săsesc din R.F.G. Fără ştirea lui Scherg urma să fie postată tehnică operativă, prin care să fie ascultate discuţiile lui cu Teutsch şi astfel să se stabilească dacă Scherg este o sursă de încredere. Agentul “Mihail Petrescu” mai urma să ofere, conform planului informaţii despre o serie de persoane din Braşov emigrate: Martin Coulin, Klaus Coulin, Fride Graf, Adolf Gartner, Iosif Stadtler, Evald Morres, Ioan Tites, Fritz Roth, Andrei Tontsch, Harald Fromm, Wolf Kurt, Harald Scherg, Ilse Knal. Rămâne de cercetat în ce măsură a fost dus la împlinire acest plan şi prin ce note informative s-a concretizat.

Pe 5 octombrie 1958 în propunerea de excludere din agentură a lui Scherg ofiţerul operativ nu se arată foarte mulţumit de informator, ba din contră[75]. Trebuie menţionat că datarea documentului este de fapt 22 septembrie 1958, peste care e scrisă de mână data de 5 octombrie, având în vedere faptul că pe 30 septembrie al aceluiaşi an, Scherg a fost arestat de Securitatea Braşov[76]. Excluderea din agentură este formulată ca un adevărat act de acuzare.

Ofiţerul subliniază faptul că Scherg s-ar fi dovedit un element „nesincer şi chiar duşmănos”, deoarece a furnizat note lipsite de valoare, ar fi lipsit de la întâlniri şi ar fi găsit scuze necredibile[77]. După câteva întâlniri s-ar fi constatat faptul că a făcut declaraţii incomplete şi chiar false în mod intenţionat. Pe lângă asta s-ar fi stabilit că şi el ar fi luat parte la întâlnirea conspirativă din casa Astridei Connerth-Wiesenmayer.

[72] Vladimir Tismăneanu (coord.), *op. cit.*, p. 507.
[73] ACNSAS, fond Reţea, dosar nr. 136 040, vol. 1, f. 4.
[74] *Ibidem*, ff. 24-26.
[75] ACNSAS, fond Reţea, dosar nr. 136 040. vol. 1, f. 30.
[76] Idem, fond Penal, dosar nr. 331, vol. 1, f. 40.
[77] Idem, fond Reţea, dosar nr. 136 040, vol. 1, f. 30.

Acolo scriitorii ar fi stabilit să simuleze doar supunerea ideologică, dar de fapt să desfăşoare prin articole şi lucrări o „activitate duşmănoasă împotriva regimului nostru”[78]. Raportul arată chiar că Scherg era deja urmărit în problema „Scriitori reacţionari“ şi că împotriva lui se strângeau dovezi pentru „a fi adus în faţa justiţiei“[79].

În dosar nu se regăseşte vreun angajament de păstrare a secretului colaborării, lucru menţionat şi în raportul de „excludere din agentură”[80].

Primul volum se încheie cu un raport al lucrătorului operativ Fazakas E. de pe 5 noiembrie 1963[81]. Din acesta rezultă că la data respectivă materialul a fost din nou evaluat, inclusiv mapa anexă, iar acesta nu prezenta „interes operativ“. Astfel dosarul urma să fie reţinut în arhivele secţiei „C“, din M.A.I., regiunea Braşov.

Dosarul de reţea al lui Scherg nu se încheie însă aici, ci continuă după eliberarea din închisoare din 1962. Volumul doi începe cronologic cu o notă sinteză din 12 ianuarie 1965 asupra acţiunii de verificare „Scriitorul“[82]. Din document rezultă că acţiunea operativă „Scriitorul“ nu ar fi adus nici un rezultat şi că persoana în cauză ar putea fi reactivată ca „sursă” în dosarul problemă „Naţionalişti germani“.

Din nou sunt rezumate cele mai importante date din biografia lui Scherg, conform cărora ar fi un „duşman de clasă” şi „trădător de patrie naţionalist”. Se revine la relaţia lui cu Zillich, la faptul că a crescut în familia bogaţilor fabricanţi Scherg şi se mai adaugă acum la capitolul materiale compromiţătoare şi condamnarea penală pe motive politice. Tot în nota sinteză se face referire la mai multe note informative despre Scherg din perioada 1963-1965[83]. Astfel rezultă că scriitorul a fost în această perioadă intens spionat, atât pentru a stabili situaţia lui privată şi profesională, dar mai ales pentru a vedea ce sentimente politice şi ideologice are după ieşirea din închisoare[84].

Un alineat din acest document merită un interes deosebit în cadrul cercetării istoriei literaturii germane din România, şi nu numai. Conform raportului, Scherg ar fi fost în decursul lunii iulie-august 1964 în audienţă la secretarul de partid Gavrilescu[85], care i-ar fi înapoiat o parte din manuscrisele confiscate şi anume acelea care „nu aveau un caracter duşmănos“. Gavrilescu i-ar fi dat permisiunea să publice, se vorbeşte chiar de „permisiunea acordată de către tov. Secretar de a scrie”[86]. De aici rezultă că reabilitarea culturală a unui scriitor, fost deţinut politic, nu depindea de reabilitarea juridică, deoarece, după cum am mai arătat, Scherg a fost reabilitat juridic în 1968. Partidul avea şi în această problemă puterea de decizie.

În hotărârea de trecere în evidenţă din 26 ianuarie 1965 se confirmă faptul că acţiunea de verificare „Scriitorul“ a fost închisă şi că Scherg este acum din nou candidat

---

[78] *Ibidem*, f. 30.
[79] *Ibidem*, f. 31.
[80] *Ibidem*, f. 30.
[81] *Ibidem*, f. 32.
[82] Idem, vol. 2, f. 66.
[83] În principal scrise de către sursa „Roland Blau“.
[84] ACNSAS, fond Reţea, dosar nr. 136 040, vol. 2, f. 69.
[85] Probabil este vorba de Nicolae Gavrilescu care la acea dată era Secretar al Comitetului Regional al P.M.R. Braşov.
[86] ACNSAS, fond Reţea, dosar nr. 136 040, vol. 2, f. 69.

la reactivare în dosarul problemă „Naţionalişti germani“[87]. Într-un raport ulterior ofiţerul operativ Baias Grigore aminteşte un alt dosar problemă şi anume „Spionaj vest-german“[88].

O notă a biroului anexată unei note informative din 1967 prezintă reacţia lui Scherg la încercarea de reactivare[89]. De data acesta i-ar fi spus ofiţerului Baias Grigore că nu se poate angaja la o „colaborare organizată" cu Securitatea şi că va raporta din proprie iniţiativă faptele care interesau securitatea statului.

Volumul II al dosarului de reţea conţine mai multe note informative despre Scherg mai ales din perioada 1966-1967. Sursele „Walter Ion“, „Ludwig Leopold“, „Grigorescu Vasile“, „Ioana Vladimir“ chiar de un anume „Petrescu“ livrau informaţii referitoare la activitatea pe tărâm literar a scriitorului.

Participarea la Cercul Literar „Michael Königes" din Codlea era urmărită foarte riguros. Probabil că Securitatea şi-a dat seama că lecturile în cadrul cenaclurilor literare erau o ocazie de a face cunoscute texte ce nu fuseseră supuse unei cenzuri oficiale. Pe 17 mai 1967 conform sursei „Walter Ion“, Scherg ar fi luat parte la întâlnirea cenaclului şi ar fi citit din lucrările sale „Mantaua lui Darius“, „Oglinda“ şi „Para“[90]. Sursa declară mai departe că în timpul lecturii nu s-ar fi petrecut nimic notabil, chiar şi Paul Langfelder[91] s-ar fi arătat mulţumit de cele prezentate.

Mai importantă decât supravegherea lui Scherg, ni se pare aici consemnarea detaliată a întâlnirilor cenaclului. Toţi cei prezenţi sunt enumeraţi, citaţi şi se inventariază chiar şi cine a părăsit întâlnirea mai repede şi din ce motive. Pe verso ofiţerul operativ nu se arată însă mulţumit de nota informativă şi precizează că i-a atras atenţia sursei asupra calităţii necorespunzătoare a acesteia[92].

Într-o altă notă informativă din 9 iunie 1966, sursa „Grigorescu Vasile“, probabil desenator de profesie, povesteşte că ar fi fost la Scherg şi ar fi discutat detaliat cu el despre activitatea lui scriitoricească[93]. Era vorba de reeditarea romanului *Unde nu este stăpân nu este nici slugă*[94] şi de continuarea volumului de povestiri *Povestirile lui Peter Merthes*[95]. Scherg e întrebat şi de Bergel, despre care ar fi spus că nu e interesat să revină în viaţa literară şi că ar dori doar să emigreze. Dintr-o notă din subsolul paginii rezultă din nou că în 1966 Scherg era sub observaţie pentru a fi reactivat ca sursă.

Cea mai productivă sursă în cazul lui Scherg a fost conform dosarului „Ioana Vladimir". Probabil bună prietenă cu Scherg, după cum reiese din documente, aceasta a scris mai multe note informative despre el în cursul anului 1967. Povesteşte despre discuţii cu el pe marginea perioadei din arest[96] şi spionează întâlniri cu un anume critic

[87] *Ibidem*, ff. 18-19.
[88] *Ibidem*, f. 22.
[89] *Ibidem*.
[90] *Ibidem*, f. 38.
[91] Reprezentant de vază al realismului socialist în literatura de limbă germană din România.
[92] ACNSAS, fond Reţea, dosar nr. 136 040, vol. 2, f. 39.
[93] *Ibidem*, f. 45.
[94] Scherg, Georg, *Da keiner Herr und keiner Knecht,* Bucureşti, ESPLA, 1957.
[95] Idem, *Die Erzählungen des Peter Merthes*, Bucureşti, Ed. Tineretului, 1957.
[96] ACNSAS, fond Reţea, dosar nr. 136 040, vol. 2, f. 74.

literar Fles, care vroia să-l ajute pe Scherg să publice în R.F.G.[97]. Şi relaţiile lui cu saşii emigraţi erau monitorizate[98], călătoriile în străinătate[99], la fel şi corespondenţa.

Dosarul se încheie cu notele informative menţionate din 1967. Până acum nu au fost identificate alte dosare în arhiva CNSAS, care să arate legăturile lui Scherg cu Securitatea între 1968 şi 1989.

VI.

Din arhiva CNSAS au fost studiate trei dosare referitoare la Wolf von Aichelburg. Dosarul de urmărire informativă I 6323 cuprinde perioada de după eliberarea lui v. Aichelburg din închisoare în 1962. Acest dosar nu este foarte cuprinzător şi conţine multe informaţii redundante, acte care provin în mare parte din dosarul penal P 331[100]. Acţiunea a fost iniţiată în 1963, când aşa cum precizam v. Aichelburg este eliberat şi i se stabileşte domiciliu forţat la Rubla, jud. Brăila. Notele informative încetează în 1964 când v. Aichelburg este eliberat în mod definitiv[101].

Al doilea este dosarul P 331, din fondul penal al CNSAS, cu cele 8 volume referitoare la grupul scriitorilor germani. Aici se regăsesc actele referitoare la arestarea lui v. Aichelburg din 1959, arestul preventiv, procesul penal şi executarea pedepsei, precum şi actele legate de recurs şi reabilitare.

Pe lângă aceste două dosare amintite şi cunoscute de altfel până acum majorităţii cercetătorilor din domeniu, mai există şi dosarul de reţea FR 6943 Sibiu, microfilmat, care a ajuns în 2009 din arhiva SRI Sibiu în arhiva CNSAS Bucureşti. Dosarul, cu numărul iniţial 3144, a fost deschis pe 29 decembrie 1974 şi închis pe 15 mai 1975, deci o perioadă foarte scurtă de timp.

Într-un raport cu propunere de înregistrare ca informator din 26 decembrie 1974 se redau pe scurt datele recrutării lui Wolf von Aichelburg şi se analizează valoarea lui ca informator[102]. Nu rezultă de aici modalitatea de recrutare, ci se precizează doar: „s-a trecut la definitivarea recrutării numitului Aichelburg Wolf ca informator al organelor de securitate“[103].

Din caracterizarea aflată tot în dosar rezultă că v. Aichelburg era prezent în cercurile culturale sibiene, lucru care interesa Securitatea, iar prin poziţia lui de „scriitor salariat al statului, beneficiar al unor premii“, s-ar fi creat o relaţie de „dependenţă, chiar o datorie care trebuie achitată“. Se precizează faptul că v. Aichelburg nu ar avea intenţia de a emigra şi că ar dori să-şi păstreze „poziţia actuală“. Scrisori către prieteni din arhiva personală atestă exact opusul acestei afirmaţii[104].

---

[97] *Ibidem*, f. 75.
[98] *Ibidem*, ff. 2-8.
[99] *Ibidem*, f 14.
[100] În total 9 file.
[101] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 6323, ff 7-8.
[102] Idem, fond Reţea Sibiu, dosar nr. 6943, f. 6.
[103] *Ibidem*.
[104] AIKGS, fond Aichelburg.

Notele informative din dosar din perioada anterioară recrutării dovedesc urmărirea lui în vederea recrutării, totuşi nu se vorbeşte de „materiale compromiţătoare“. Dosarul conţine note informative despre v. Aichelburg scrise de sursa „Enache Costel“, care povesteşte despre întâlnirile lui v. Aichelburg cu Simone Zank, Richard Schneider, Fabritius, Carol Engberg. Se povesteşte detaliat despre vizite ale lui v. Aichelburg în R.F.G., precum şi despre ieşirea lui din ianuarie 1973 în Franţa. O altă sursă productivă în cazul lui Aichelburg a fost o anume „GA“ care, sub numele de cod „Veronica“, a dat rapoarte despre cercul de la Sibiu din jurul lui Ştefan Augustin Doinaş[105].

Pe 25 decembrie 1974 v. Aichelburg semnează angajamentul de colaborare cu Securitatea sub numele de cod „Caţavencu“[106]. Datorită lipsei mapei anexe de pe lângă dosarul de reţea nu poate fi stabilită activitatea informatorului decât după studierea dosarelor de urmărire informativă a persoanelor pe lângă care urma să fie dirijat.

„Caţavencu“ urma să furnizeze informaţii în principal despre persoane deja emigrate, care erau conform presupunerilor agenţi ai serviciilor de spionaj vest-germane şi prezentau un interes deosebit pentru Securitate: Oskar Schuster, Otto Lies, Georg Herzog, Alfred Coulin sau Hans Bergel. De asemenea urma să spioneze pe ataşatul cultural al ambasadei R.F.G. la Bucureşti. Şi v. Aichelburg urma să activeze în dosarul problemă „Naţionalişti Fascişti“, iar casa conspirativă urma să fie Hanul Dumbrava din Sibiu.

În referatul despre recrutarea lui v. Aichelburg din 26 decembrie 1974, ofiţerul operativ Nicolae Ţurcaş arată că informatorul ar fi dat „date de interes operativ“ încă de la recrutare, din care ar fi rezultat note informative ataşate la dosare[107]. V. Aichelburg ar fi primit sarcina să urmărească diferite piste, fără să se precizeze nimic concret. Şeful biroului notează în finalul referatului că v. Aichelburg ar fi adoptat o „poziţie bună“ în timpul recrutării dar că totuşi ar exista suspiciunea că „nu ar fi spus tot ce ştie“[108].

Într-o scrisoare a Inspectoratului Judeţean de Securitate Sibiu către Ministerul de Interne Bucureşti, UM 0920, din 10 ianuarie 1975 se precizează o nouă informaţie oferită de „Caţavencu“ în timpul recrutării[109]. „Sursa“ urma să ia parte în august 1975 la congresul Formului European Alpbach din Austria. Acolo ar fi trebuit să-l spioneze pe Otto Molden, conducătorul asociaţiei[110].

Un alt indiciu al unei eventuale colaborări este o scurtă scrisoare a lt. col. Dancilă Nicolae din 8 ianuarie 1975 adresată Direcţiei I din Ministerul de Interne Bucureşti[111]. Conform acesteia informatorul „Caţavencu“ ar fi oferit informaţii despre Ion Omescu[112]. Nu se precizează însă conţinutul informaţiilor.

[105] ACNSAS, fond Reţea Sibiu, dosar nr. 6943, f. 47.
[106] *Ibidem*, f. 7.
[107] *Ibidem*, f. 6.
[108] *Ibidem*, f. 6v.
[109] *Ibidem*, f. 53.
[110] Otto Molden (1918-2002). Politician austriac, fondatorul Forumului European Alpbach în 1945, la congresele cărora patricipau mulţi oameni de ştiinţă, politicieni şi oameni de cultură europeni.
[111] ACNSAS, fond Reţea Sibiu, dosar nr. 6943, f. 56.
[112] Scriitor emigrat în 1971 la Paris.

Aceste trei indicii nu ajung desigur pentru a analiza calitatea colaborării lui v. Aichelburg. Mai important ni se pare însă, şi de această dată, să privim în spatele dosarului, spre biografia informatorului, încercând să clarificăm motivele angajamentului.

Spre deosebire de dosarul lui Georg Scherg, din dosarul de reţea al lui v. Aichelburg nu reies exact circumstanţele ori metoda folosită, nu transpar motivele din spatele acestui act. Orientarea sexuală a lui Aichelburg, pedepsită pe vremea aceea penal, putea să-l facă extrem de vulnerabil, pe de altă parte dorinţa lui de a călători ar fi putut să-l motiveze[113]. Astfel că nu este de ignorat ipoteza conform căreia v. Aichelburg ar fi primit în schimbul colaborării permisiunea de a călători în străinătate.

În 1970 când v. Aichelburg primeşte Premiul Uniunii Scriitorilor pentru activitatea din domeniul traducerilor, el era reabilitat literar[114]. În 1971 face o ieşire în Polonia, apoi în anii următori în Europa de Vest[115]. În 1972 primeşte Ordinul Cultural iar în toamna aceluiaşi an vizitează Bad Godesberg, ca invitat al Internationes[116]. Acordul de a călători în străinătate putea uşor să se transforme în obligaţie faţă de organele de stat. De asemenea, intenţia de emigrare putea să fie un motiv puternic. Presiunile exercitate la acordarea vizei şi a acordului de emigrare sunt deja foarte cunoscute[117]. Toate aceste aspecte însă nu sunt precizate nici într-un fel în dosarul lui v. Aichelburg.

În 1975, anul închiderii dosarului survine ruptura evidentă. Scriitorului i se interzic călătoriile. Se presupune că ar fi o măsură generală de restricţionare a călătoriilor, totuşi v. Aichelburg simte schimbarea şi probabil îşi dă seama şi de motiv[118]. Trebuie să fi fost supus unor presiuni foarte mari, din moment ce se hotărăşte să depună actele de emigrare. În 1976 se plânge unei prietene într-o scrisoare că ar fi persecutat de Securitate datorită prieteniei cu Ion Negoiţescu, vorbeşte de interogatorii[119] şi de frica de a mai coresponda cu prieteni din străinătate[120]. Până în primăvara lui 1976 el ar fi fost convocat de 14 ori la Securitate, conform propriilor afirmaţii dintr-o scrisoare adresată familiei Biemel din diaspora pariziană[121].

V. Aichelburg a realizat în acel moment că şi emigrarea va fi un act greu de realizat de aceea îl roagă pe Negoiţescu să apeleze la Emil Cioran. Negoiţescu

---

[113] Vezi raportul ofiţerului A. Olimpiu asupra notelor sursei „I. Dragomir“ din 29.02.1964, în care Aichelburg era denumit „pederast“ în ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 6323, f. 7v. Wolf von Aichelburg nu a făcut nici o referire textuală la orientarea lui sexuală, aceasta era deja cunoscută.

[114] Ed. Hans Diplich, Heinrich Zillich, *Südostdeutsche Vierteljahresblätter,* nr. 20/1971, p. 197.

[115] *Ibidem.*

[116] *Ibidem*, nr. 22/1973, p. 63.

[117] Vezi Vladimir Tismăneanu (coord.), *op. cit.*, p. 518.

[118] Vezi scrisoarea lui Werner Aichelburg către Hermine Biemel din 24.01.1978, în AIKGS, fond Aichelburg.

[119] *Ibidem.*

[120] *Ibidem*, scrisoare din 18.12.77 a lui Constatin Moldovan către fam. Biemel.

[121] *Ibidem.*

avertizează însă că nici scrisorile către Cioran nu pot conține informații directe sau aluzii la acest fapt, fiindcă Aichelburg ar avea de suferit[122].

În 1976, când primea un premiu muzical în Germania de Est, v. Aichelburg nu mai reuşeşte să fie prezent la decernare, deoarece nu primeşte viza[123]. Conform propriilor afirmații din interviuri el depusese până în 1977 aproximativ 30 de cereri de emigrare. Legăturile cu Negoițescu şi implicit cu Paul Goma l-au dus probabil la această disperare. În sfârşit reuşeşte să plece în 1981, după intervenţiile fratelui său inclusiv pe lângă divizia drepturilor omului de la ONU şi Crucea Roşie Germană[124]. Astfel că v. Aichelburg dispare din vizorul Securității. Probabil că activitatea din RFG, unde s-a stabilit la Freiburg, nu a mai prezentat imediat interes, fiindcă până în 2009 nu a fost găsit nici un dosar S.I.E. despre v. Aichelburg în arhiva CNSAS.

Dosarul de rețea se încheie pe 15 mai 1975 printr-un raport scurt[125], din care rezultă că v. Aichelburg nu ar fi prezentat informații operative de valoare şi că este abandonat ca informator, fără a i se cere vreun angajament de păstrare a secretului colaborării.

„Mă angajez să păstrez secretul încredințat şi să redau numai adevărul, dându-mi seama că divulgarea secretului aduce prejudicii grave statului nostru"[126] scria v. Aichelburg în finalul angajamentului din ziua de Crăciun a anului 1974. Contrar acestui angajament el a relatat episodul relațiilor sale cu Securitatea prietenului Hans Bergel, după cum afirmă acesta într-o scrisoare către scriitorul Manfred Winkler[127]. În 1977, când v. Aichelburg a vizitat Germania, a locuit conform scrisorii două luni la Bergel şi i-ar fi relatat despre angajamentul lui față de Securitate. Bergel însoţeşte relatarea cu următoarele precizări: „Când Aichelburg a semnat angajamentul de informator, avea în spatele său trei ani de închisoare, domiciliu forțat şi confiscarea întregii averi personale, era ruinat fizic şi sufleteşte, material şi public"[128].

Faptul că v. Aichelburg s-a deconspirat chiar față de una din persoanele pe care trebuia să le spioneze spune ceva despre calitatea colaborării lui cu Securitatea.

VII.

Cele două dosare de rețea studiate, atât cel al lui Georg Scherg cât şi cel al lui Wolf von Aichelburg dezvăluie puțin despre potențialele informații primite de către Securitate de la cei doi scriitori. Ele dovedesc în schimb faptul că Securitatea a reuşit pe diferite căi să manipuleze viața publică şi privată a celor două personalități de etnie

---

[122] *Ibidem*

[123] Ed. Hans Diplich; Heinrich Zillich, *Südostdeutsche Vierteljahresblätter*, nr. 25/1976, p. 215.

[124] Vezi corespondența din AIKGS Muenchen, fond Aichelburg.

[125] ACNSAS, fond Rețea Sibiu, dosar nr. 6943, f. 70.

[126] *Ibidem*, f. 7.

[127] Ed. Renate Windisch-Middendorf, *Manfred Winkler · Hans Bergel. Wir setzen das Gespräch fort... Briefwechsel eines Juden aus der Bukowina mit einem Deutschen aus Siebenbürgen*, Berlin, Frank & Timme, 2012, pp. 299-300.

[128] Textul original este acesta: „Als Aichelburg die IM-Erklärung unterschrieb, hatte er drei jahrelange Gefängnisperioden, Verbannungsaufenthalte und Konfiszierung sämtlichen Besitzes hinter sich, er war körperlich und seelisch, materiell und beruflich ruiniert", în *Ibidem*, p. 299 (traducerea aparține autoarei acestui studiu).

germană din România. Dosarele de rețea ale celor doi reiterează faptul adesea subliniat în studiile de specialitate, şi anume că Securitatea avea multiple metode de monitorizare a grupurilor de persoane. Studierea acestor documente relativizează de asemenea imaginea celor două personalități, invitând la o reflecție asupra conceptului de „colaborator" al Securității, dincolo de definiția folosită de istoricii din domeniu, conform căreia o persoană care semna un angajament cu Securitatea era un colaborator.

Studii viitoare aprofundate ale documentelor aflate în arhivă coroborate cu alte surse precum mărturii ale celor implicați vor completa cu siguranță acest aspect.

Vadim **GUZUN**

NICHITA SMOCHINĂ CONSILIERUL TRANSNISTREAN AL MAREŞALULUI ION ANTONESCU ŞI „MÂNA LUNGĂ" A KREMLINULUI, 1957-1962

NICHITA SMOCHINĂ,
MARSHAL ION ANTONESCU'S TRANSNISTRIAN ADVISER AND
THE "LONG ARM" OF THE KREMLIN, 1957-1962

As a consequence of Romania's inclusion within the sphere of influence of the Soviet empire, the destiny of the Romanian, Ukrainian and Russian emigrants was tragic. The political, cultural, ecclesiastical and military elites shared the same fate. The leaders of the fugitives who had managed to save themselves from the artificial famine and the generalized terror by fleeing to Romania and who had not been caught and executed in the USSR, were further chased and persecuted in communist Romania for having stood up against the atrocities they had witnessed in the Soviet Union.

Based on unpublished documents from the archives of CNSAS, the present paper depicts the portrait of Nichita Smochină, a less-known historical figure, although he was a true model of anti-Soviet and anti-communist resistance. Nichita Smochină's scientific, editorial and humanitarian activity and especially his position as Marshal Ion Antonescu's adviser turned him into one of the greatest enemies of the Soviet Union.

Etichete: Nichita Smochină, Transnistria, Basarabia, relații româno-sovietice, emigrație.

Keywords: Nichita Smochină, Transnistria, Basarabia, Romanian-Soviet relations, emigration

„Ori ne comunizăm cu toții, ori scăpăm definitiv de comunism."
- N. Smochină, din nota agentului „Ardeleanu", 1961

I. „Republica Moldovenească" şi protestul ambasadorului sovietic

Cine a fost Nichita Smochină rezultă din cele circa 30 de caiete cu însemnări periodice publicate recent de dr. Vlad Galin-Corini şi Bogdan-Ionuţ Secheli sub titlul *Pagini din însemnările unui rebel. Academicianul Nichita Smochină.* Cele mai clare elemente autobiografice le extragem din „Scurta biografie", cu care îşi începe jurnalul liderul transnistrean. S-a născut la 14 martie 1894, în comuna „celei de a doua Basarabii" – Mahala, judeţul Tiraspol (în prezent Dubăsari, Republica Moldova), unde a şi absolvit studiile primare. A participat la Primul Război Mondial, fiind decorat cu ordinul „Sfântul Gheorghe", evenimentele din anul 1917 surprinzându-l pe frontul caucazian. În luna mai a aceluiaşi an a participat la Congresul Popoarelor din Caucazia, iar în 1918 Congresul Românilor dintre Nistru şi Bug, organizat la Tiraspol, l-a desemnat ca preşedinte al zemstvei judeţene şi deputat în parlamentul naţionaliştilor ucraineni. La 25 decembrie 1919, condamnat la pedeapsa capitală şi urmărit de bolşevici, Nichita Smochină a reuşit să treacă clandestin în România. După absolvirea Facultăţii de Drept şi Litere a Universităţii din Iaşi şi-a continuat studiile ca bursier al Şcolii

Române din Franţa, finalizate cu obţinerea titlului de doctor la Paris. Pe baza lucrărilor publicate în limba română, franceză şi germană, în anul 1942, a fost ales membru de onoare al Academiei Române – primul român din afara frontierelor ţării[1].

În anul 1938 Nichita Smochină s-a transferat din Iaşi în Bucureşti, la Ministerul Minorităţilor, fiind numit ulterior director şi consilier pe probleme sovietice la Preşedinţia Consiliului de Miniştri, unde a lucrat cu Ion Antonescu şi Mihai Antonescu, însoţindu-l pe mareşal în Germania, Italia şi Ucraina. În calitate de lider al refugiaţilor români din Transnistria, s-a implicat activ în organizarea operei de ajutorare a conaţionalilor care au fugit în România de cele două perioade de foamete organizate de regimul sovietic în Ucraina (1921-1922, 1932-1933) şi de teroarea stalinistă generalizată[2]. Tot în perioada interbelică a colaborat la publicaţiile „Neamul Românesc", „Tribuna românilor de peste hotare", „Ramuri", „Calendarul Ligii culturale", „Cele trei Crişuri", „Arhiva de la Iaşi", „Însemnări ieşene", „Viaţa Basarabiei". A susţinut numeroase conferinţe atât în România, cât şi în Franţa, în care a dezavuat caracterul criminal al regimului comunist şi politica de exterminare a românilor transnistreni. În anul 1935 a fost ales preşedinte al Congresului tuturor românilor transnistreni, lansând în acelaşi an revista trimestrială „Moldova Nouă", iar în timpul celui de al Doilea Război Mondial Congresul reprezentanţilor moldovenilor din U.R.S.S. l-a ales în funcţia de preşedinte al Consiliului Naţional Moldovenesc. Tot în timpul războiului s-a implicat în organizarea cursurilor de limbă română pentru învăţătorii şi profesorii români din Transnistria, precum şi în eliberarea prizonierilor români. În anul 1942 a susţinut la Odessa conferinţa „10 mai şi românii transnistreni". Pentru merite deosebite i s-au acordat următoarele decoraţii: „Coroana României", „Steaua României", „Meritul Cultural" (de către Regele Mihai I al României), ordinul „Bene Merente" (de către Papa Pius al XI-lea)[3].

---

[1] Vlad Galin-Corini, Bogdan-Ionuţ Secheli (editori), *Pagini din însemnările unui rebel. Academicianul Nichita Smochină*, Iaşi, Samia Publishing, 2012, pp. 7-8. Vezi pe larg descrierea regiunii, familiei, copilăriei, şcolii şi a evenimentelor importante de până la şi din timpul celui de al Doilea Război Mondial în Nichita Smochină, *Memorii*, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2009.

[2] Vezi volumele noastre publicate în seria „Afaceri Orientale", sub egida Institutului de Istorie „George Bariţiu" al Academiei Române: *Marea foamete sovietică, 1926-1936*, Baia Mare, Editura Universităţii de Nord, 2011, *Foametea, piatiletka şi ferma colectivă: documente diplomatice româneşti, 1926-1936*, Baia Mare, Editura Universităţii de Nord, 2011; *Rusia înfometată: acţiunea umanitară europeană în documente din arhivele româneşti, 1919-1923*, Târgu Lăpuş, Editura Galaxia Gutenberg, 2012; *Chestiunea refugiaţilor de peste Nistru: documente diplomatice şi ale serviciilor române de informaţii, 1919-1936*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2012; *Indezirabilii: aspecte mediatice, umanitare şi de securitate privind emigraţia din Uniunea Sovietică în România interbelică*, Cluj-Napoca, Editura Argonaut, 2013.

[3] Vlad Galin-Corini, Bogdan-Ionuţ Secheli (editori), *op. cit.*, pp. 9-10, 15, 122, 475.

Pe lângă articolele din presa internă şi internaţională, Nichita Smochină a publicat peste 50 de lucrări ştiinţifice: „Institutul Ştiinţific din Republica Socialistă Moldovenească”, „Les emigres Roumains a Paris”, „Din literatura populară a românilor de peste Nistru”, „Republica Moldovenească a Sovietelor”, „Aspectul naţional în economia Moldovei sovietice”, „Pragmatismul juridic”, „Rezistenţă la opresiunea legii”, „Les Moldaves de Russie sovietique, des origines a nou jours”, „Educaţia şi învăţământul în Republica Moldovenească a Sovietelor”, „Autonomia Republicii Moldoveneşti a Sovietelor”, „Literatura Republicii Moldoveneşti Sovietice”, „Cartea naţională românească în U.R.S.S. pe anul 1935”, „Lupta din 1531 a polonezilor asupra moldovenilor”, „Revoluţia turcă din 1730”, „Rusia şi evenimentele din Spania”, „Dănilă Apostol, hatmanul Ucrainei libere”, „Moldovenii din armata lui Petru cel Mare şi Carol al XII-lea”, „Politica social-agarară a Sovietelor”, „Les Roumains des Russie sovietique”, „Organizarea satului la românii de peste Nistru pe baza vechiului drept românesc”, „Jocuri de copii la românii de peste Nistru”, „Elementele româneşti în naraţiunile slave asupra lui Vlad Ţepeş”, „Die Rumänien in Soviet Ruslans”, „Trecutul şi prezentul românilor de peste Nistru”, „Vechimea ucrainenilor din România”, „Moscălia – cătănia moldovenilor sub ţarism”, „Bibliografia publicaţiilor româneşti din Rusia sovietică pe anul 1936”, „I romeni fra il Dniester ed il Bug”, „Unul din cele mai vechi texte slave scrise de un român (sec. XI-XII)”, „Floarea darurilor” (traducere română a lucrării din sec. XV), „Le Procheiros nomos de l'Empereur Basil (867-879) et son aplication chez les Roumains au XIV-eme siecle”, „L'aplication du droit romain – byzantin ches les Roumains” ş.a.[4].

O notă pe care am identificat-o în Arhiva Ministerului Afacerilor Externe al României surprinde discuţiile din audienţa solicitată conducerii ministerului de misiunea diplomatică sovietică la Bucureşti, la 24 februarie 1939. În cadrul întrevederii cu Alexandru Cretzianu, secretarul general al instituţiei, însărcinatul cu afaceri al U.R.S.S., P.G. Kukolev, a remis lucrarea *Republica Moldovenească a Sovietelor*, publicată de Nichita Smochină la Editura Cartea Românească[5], arătând că „autorizarea apariţiei unei asemenea cărţi îi pare a fi în contradicţie cu litera şi spiritul angajamentelor în vigoare între România şi Uniunea Sovietică”. La 20 de ani de la realizarea idealului Unirii, care a plasat sute de mii de români transnistreni în afara frontierelor politice ale statului naţional unitar şi a obligat, în acelaşi timp, Kremlinul să identifice o altă „unire”, de tip sovietic, a Basarabiei cu R.A.S.S. Moldovenească, Nichita Smochină „îşi permitea” să cerceteze înfiinţarea autonomiei şi să susţină că originea pseudo-formaţiunii este anterioară datei de 12 octombrie 1924[6].

Fragmentele care au determinat protestul Sovietelor sunt următoarele:

- Delimitarea Republicii Moldoveneşti a Sovietelor s-a făcut mai mult din punct de vedere politic şi administrativ, fără a ţine seama de graniţele sale istorice şi etnice.

- A fost evacuată din Republica Moldovenească o populaţie românească împătrit mai numeroasă din cauza vecinătăţii cu noi, în loc s-a adus o populaţie străină.

---

[4] *Ibidem*, pp. 11-14.

[5] Nichita Smochină, *Republica Moldovenească a Sovietelor*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1938.

[6] Vezi pe larg Vadim Guzun, *The Moldavian Soviet Republic as a Means for the Anti-Romanization of Transnistria. 1924-1939*, în „Historical Yearbook”, vol. IX, Bucureşti, 2012, pp. 81-98.

- Se urmărește cu tenacitate schimbarea concepției de viață a locuitorilor și înlocuirea obiceiului vechi prin altul nou, impus de stat.

- Glasul unanim al românilor de peste Nistru a fost pentru unirea cu România și Basarabia într-un stat liber și național. Împrejurările însă au împiedicat această realizare.

- Internaționalizarea înfăptuită de Soviete are de scop principal rusificarea grăbită a tuturor popoarelor din Uniunea Sovietică. Moldovenii azi sunt împărțiți și învrăjbiți prin noul sistem de politică internă ce li se aplică.

- Sovietele urmăresc propagarea celei mai înverșunate uri împotriva fraților de aici.

- Să avem în noi morala supremă și puterea de convingere cu care vom răsturna orice bariere ce ni se pun în calea progresului și propășirii noastre naționale în drum spre unificarea sufletească cu frații de dincolo de Nistru. Credința și răbdarea ne vor duce la izbândă[7].

Răspunsul diplomatului român a fost în sensul că nu se poate da un răspuns „până ce nu voi fi citit cartea cu atenție". Efectele protestului U.R.S.S. asupra celui care, pe spezele sale, a încercat să internaționalizeze problema transnistreană, nu au întârziat să apară şi l-au făcut să se îndoiască de sinceritatea Ministerului Român de Externe[8]. După întrevederea cu reprezentantul Sovietelor, Alexandru Cretzianu l-a admonestat: „Domnule Smochină, mulțumesc pentru exemplarul cu dedicație. Guvernul însă nu mai știe ce să facă cu dumneata. De câte ori scrii câte ceva, de atâtea ori ne trezim de la Ostrovski, ambasadorul sovietic, cu proteste vehemente. Când ai scris în Editura Cărții Românești lucrarea *Republica Moldovenească a Sovietelor*, Ostrovski, ambasadorul rus, ne-a făcut un mare tămbălău şi a bătut chiar din picior la Externe. Apoi, după informațiile noastre, s-a dus la Cartea Românească de-a cumpărat tot stocul lucrării. Rușii, prin agenții lor, ne urmăresc la tot pasul". A doua zi după întâlnire, pe care transnistreanul a regretat-o profund, subliniind pasivitatea şi chiar lașitatea unor reprezentanți ai diplomației române, a fost anunțat de la Iași că Direcția Generală a Poliției şi Siguranței confiscase toate exemplarele de la editură[9].

În completarea viziunii diplomației de la Moscova, trebuie precizat faptul că lucrări din categoria celor semnate de Nichita Smochină au fost calificate de istoriografia stalinistă şi post-stalinistă ca fiind naționaliste, şoviniste, fasciste, manifestări ale „isteriei antisovietice" şi nu ca expresie a unui interes național sau, cel puțin, academic firesc. În logica sovietică, interesul unor istorici precum Nicolae Iorga, Ion Nistor, Gheorghe Brătianu, Nichita Smochină ş.a. pentru românii basarabeni, bucovineni şi transnistreni era revanşard, agresiv, subsumat „orgiei propagandistice murdare şi deşănțate" care ar fi cuprins istoriografia română burgheză, respectiv, executării unor „comenzi militare", urmărind „justificarea ocupării unor noi teritorii sovietice". Aceeaşi istoriografie aprecia „revenirea" istoricilor înregimentați politic la interpretarea marxist-leninistă a evenimentelor cu impact deosebit asupra relațiilor româno-sovietice, după „eliberarea"

---

[7] Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, fond 71/1920-1944. URSS*,* vol. 37, ff. 507-508.

[8] Vezi Vlad Galin-Corini, Bogdan-Ionuţ Secheli (editori), *op. cit.*, p. 75. N. Smochină preciza: „De fapt, niciodată, încă din 1932, de la Geneva, de la Societatea Națiunilor, nu aveam încredere în sinceritatea Ministerului nostru de Externe. Acolo s-au adăpostit tot felul de parveniți şi fanarioți, care numai dragoste de țară nu au".

[9] *Ibidem*, pp. 74-76.

României şi victoria „revoluţiei populare" pe malul drept al Prutului[10]. Identitatea calificativelor şi acuzaţiilor proferate la adresa savanţilor români cu cele din rapoartele Securităţii Statului, care fac obiectul acţiunii informative Nichita Smochină, confirmă originea şi natura acestora.

II. Declanşarea acțiunii informative individuale

După 23 august 1944, cu ajutorul lui Iuliu Maniu, Nichita Smochină s-a ascuns în Munţii Carpaţi (sub numele Gheorghe Ionescu), unde, din ordinul mareşalului a ascuns şi 3 lăzi cu documente. Odată cu revenirea în Bucureşti, în anul 1956, *a început vânătoarea*[11]. Dosarul individual a fost deschis la 19 martie 1957 şi a fost închis la 21 iunie 1962. Acesta a fost gestionat de către Direcţia a III-a a Direcţiei Generale a Securităţii Statului (Serviciul II, Biroul II) şi conţine următoarele documente: hotărârea de deschidere a dosarului, date biografice şi de verificare, corpurile delicte şi adrese sau note în care acestea sunt enumerate, planurile de activizare a acţiunii informative, materialele informative şi de anchetă, datele obţinute prin supraveghere operativă, investigaţii, controlul corespondenţei şi prin tehnică operativă, referatele şi sintezele asupra acţiunii, nota ofiţerului de Securitate în care se arată că măsurile au fost îndeplinite. Dosarul însă cuprinde şi o serie de acte datate cu câţiva ani înainte de momentul declanşării acţiunii informative individuale propriu-zise, probând faptul că urmărirea a depăşit limitele cronologice marcate de deschiderea şi închiderea dosarului individual: Smochină a fost urmărit atât înainte de anul 1957, cât şi după 1962.

Din materialele informative rezultă faptul că interesul Securităţii pentru liderul transnistrean nu a fost altceva decât o „extensie" a celui manifestat de serviciile secrete sovietice faţă de persoana sa. Un astfel de exemplu este adresa Direcţiei a VII-a către Direcţia a III-a Securităţii cu nr. 721/00119070, din data de 14 octombrie 1954. Potrivit notei informative transmise în anexă, locuinţa lui Nichita Smochină din str. Nicolae Golescu nr. 14 a fost monitorizată de un militar sovietic în perioada imediat următoare ocupării României de către U.R.S.S., în care, anticipând că va fi căutat de „mâna lungă" a Kremlinului, urmăritul a părăsit Bucureştiul şi s-a ascuns[12]. Mai mult decât atât, într-un dosar din Arhiva C.N.S.A.S., altul decât cele două referitoare la Nichita Smochină, având ca obiect activitatea altor refugiaţi transnistreni, am identificat un document extrem de important care aruncă lumină asupra inspiraţiei sovietice şi specificului derulării urmăririi – o scrisoare adresată... ambasadorului U.R.S.S. în România[13].

Prin scrisoarea sus-menţionată, transmisă, în copie, de către şeful Direcţiei Regionale Bucureşti, generalul-maior A. Stancu, Serviciului Raional de Securitate Gh. Gheorghiu-Dej, prin adresa nr. 345/162133, din 9 aprilie 1956, un cetăţean „conştiincios", sub protecţia anonimatului, aducea la cunoştinţă ambasadorului sovietic

[10] Vezi, de exemplu, Artem Lazarev, *Молдавская советская государственность и бессарабский вопрос,* Chișinău, Editura Cartea Moldovenească, 1974, pp. 40-42.

[11] Vlad Galin-Corini, Bogdan-Ionuţ Secheli (editori), *op. cit.*, pp. 122, 463-464, 475-476. Expresia „a început vânătoarea" este utilizată de N. Smochină în scrisoarea către Magda Iorga.

[12] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 210698, vol. 1, f. 369.

[13]Idem, dosar nr. 264121, f. 69-71.

că în strada Nicolae Golescu nr. 14, corpul B, etajul 1, locuieşte un „mare naţionalist şi duşman de moarte al regimului comunist", care „a dus o campanie de ură contra U.R.S.S. şi care s-a ascuns când trupele sovietice au intrat în Bucureşti". La revenirea acasă, „atunci când familia lui a constatat că pericolul de arestare a trecut", Nichita Smochină ar fi format „un nucleu periculos anticomunist şi antisovietic" şi ar fi pus la cale „acţiuni politice de viitor, cu caracter subversiv". Astfel cum rezultă din interpretarea sistematică a documentelor, această scrisoare a declanşat verificările din partea Securităţii locale – atât asupra liderului, cât şi asupra unor membri ai familiei sale şi a legăturilor acestora cu diverse persoane[14], verificări ce au culminat cu deschiderea acţiunii informative individuale.

Un alt indiciu care confirmă implicarea părţii sovietice în urmărirea lui Nichita Smochină prin intermediul organelor de Securitate de la Bucureşti îl aflăm din însemnările datate cu câţiva ani mai târziu, pe tema unei discuţii cu directorul Institutului de Istorie a Partidului, Ion Popescu-Puţuri: „L-am întrebat apoi dacă a consultat arhiva mareşalului şi dacă se ştie unde este. Avea o bogată corespondenţă. El mi-a răspuns că a fost toată ridicată de ruşi. Eu atunci l-am întrebat: *Dar cum se face că atunci când m-au arestat pe mine, Securitatea mi-a arătat, într-un dosar foarte gros, cu privire la activitatea mea, o fotocopie a scrisorii mele, semnată de noi, cei de peste Nistru, prin care ceream alipirea Transnistriei la România?* El mi-a răspuns că ruşii au trimis fotocopia. Eu i-am spus atunci că mi s-au arătat şi alte fotocopii din corespondenţa mea cu mareşalul. *Da*, - mi-a răspuns el, - *aşa au făcut ruşii şi în alte cazuri. Ai noştri n-au originalele*". De altfel, lui Smochină i s-a dat de înţeles faptul că a scăpat cu viaţă pentru că fotocopia respectivă a sosit mai târziu în ţară: „dacă se ştia din timp, ai zăcea alături de mareşal"[15].

Circuitul de aprobare a hotărârii de deschidere a dosarului individual a durat două săptămâni, astfel încât la 19 martie 1957 documentul a fost înregistrat ca atare. Acţiunea informativă se iniţia în temeiul Ordinului nr. 70/17 ian. 1957, Nichita Smochină urmând să fie trecut în evidenţa operativă ca „naţionalist român". Propunerea lucrătorului operativ se baza pe materiale „verificate şi neîndoielnice" din arhivele Ministerului Afacerilor Interne, care dovedeau „activitatea contrarevoluţionară împotriva Republicii Populare Române": conducerea asociaţiilor refugiaţilor din U.R.S.S. în România, susţinerea unor conferinţe, publicarea unor lucrări şi editarea de publicaţii cu caracter antisovietic. Securitatea Statului îşi propunea să stabilească dacă Smochină mai desfăşura activitate duşmănoasă, în ce consta aceasta, care erau legăturile sale, natura relaţiilor cu aceste legături, „documentând astfel activitatea criminală practică şi intenţiile duşmănoase pentru demascarea completă a acestei activităţi"[16].

---

[14] Idem, dosar nr. 210698, vol. 2, f. 112, 113.

[15] Vlad Galin-Corini, Bogdan-Ionuţ Secheli (editori), *op. cit.*, p. 329. De aceeaşi părere a fost şi Popescu-Necşeşti, fost deputat şi secretar general al Ministerului Justiţiei, într-o discuţie cu N. Smochină, la 23 aprilie 1968: „Mi-a spus că dacă eu voi fi fost prins de la început, aş fi figurat în lotul Mareşalului şi aş fi avut aceeaşi soartă. Am scăpat ca prin urechile acului", *Ibidem*, pp. 370-371.

[16] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 210698, vol. 1, ff. 3-5. Vezi pe larg organizarea Securităţii, modul de lucru, structura dosarelor, recrutarea şi remunerarea agenţilor, supravegherea informativă, constituirea arhivei în Sorin D. Ivănescu, *Documentele Securităţii şi cercetarea istorică*, 2001, http://institutulxenopol.tripod.com/xenopoliana/arhiva/2001/pagini/6.htm.

La 9 aprilie 1957 a fost elaborat „planul de măsuri" în acţiunea informativă Nichita Smochină. Documentul specifica organizaţiile antisovietice din care a făcut parte Nichita Smochină, la care se făcea trimitere în hotărârea de deschidere a dosarului individual: Asociaţia Generală a Refugiaţilor Basarabeni şi Transnistreni şi Consiliul Naţional al Românilor de peste Nistru, precum şi ideea „cea mai antisovietică" care rezulta din lucrările urmăritului: justificarea drepturilor României asupra Basarabiei şi a teritoriului dintre Nistru şi Bug. Pentru a stabili dacă liderul transnistrean mai întreţinea legătura cu alţi refugiaţi din U.R.S.S., dacă mai desfăşura activitate duşmănoasă şi dacă avea vreo legătură cu „comitetul clandestin al celor fugiţi de regimul sovietic", urmau să fie luate următoarele măsuri specifice, în intervalul aprilie-august 1957:

- verificarea evidenţelor Ministerului Afacerilor Interne, studierea materialelor în care apărea, precum şi interceptarea corespondenţei şi a postului telefonic;
- punctarea pentru recrutare ca agent în acţiune a lui Gherman Pântea;
- studierea posibilităţii recrutării ca agent a lui Diomid Strungaru, ginerele său, care domicilia în acelaşi imobil;
- studierea posibilităţii instalării unui dublu X în interiorul locuinţei;
- identificarea celorlaţi membri ai organizaţiilor în care a activat, fie pentru „luarea în lucru", fie pentru a se stabili posibilitatea recrutării[17].

Termenele propuse de locotenentul de Securitate Ion Zărescu, responsabil de acţiune, au fost, în principiu, respectate: începând cu luna septembrie 1957 la dosar apăreau primele note informative referitoare la Nichita Smochină. Primul agent infiltrat în acţiune avea experienţă în domeniul muncii informative – „Gheorghe Bărbulescu", care l-a cunoscut pe Nichita Smochină la Biblioteca Academiei Române, a colaborat nu doar cu Securitatea Statului, ci şi cu serviciile de informaţii sovietice. Pentru a câştiga încrederea totală a obiectivului, agentul urma să angajeze pe fiul său la Biblioteca Academiei Române. Printre primele sarcini ale agentului s-au numărat cea de a afla ce discutau „elementele duşmănoase" despre pregătirea conducerii Basarabiei după ce aceasta va fi eliberată şi de a stabili activitatea scriitorilor basarabeni care s-au refugiat în România, a conducătorilor Partidului Naţional Ţărănesc şi Partidului Naţional Liberal care au activat în Basarabia şi Bucovina[18]. Atât Basarabia, cât şi Transnistria, în cele mai multe documente erau redactate cu ghilimele.

Tot din luna septembrie 1957 datează nota agentului cu nume conspirativ „Dan". Ca şi „Gheorghe Barbulescu", acesta confirma existenţa unor discuţii printre refugiaţii basarabeni pe tema numirii lui Constantin Tomescu ca Mitropolit al Basarabiei eliberate[19]. Notele informative din luna octombrie au vizat relaţiile lui Nichita Smochină cu Ion Nistor, Constantin Tomescu, Gherman Pântea, Grigore Cazacliu, Vasile Ţepordei, Pantelimon Halippa, Teofil Pandele. Către această dată Securitatea încă nu reuşise să stabilească nivelul de organizare a refugiaţilor care discutau despre viitorul Basarabiei libere de sovietici şi nici faptul dacă reprezentanţi ai partidelor istorice (P.N.L. şi P.N.Ţ.) erau implicaţi în astfel de discuţii[20]. Câteva luni mai târziu, la 4 ianuarie 1958, s-a solicitat Serviciului „T" interceptarea

[17] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 210698, vol. 1, ff. 202-203.
[18] *Ibidem*, ff. 199-201, 321-324, 325-328.
[19] *Ibidem*, f. 320.
[20] *Ibidem*, ff. 311-313.

convorbirilor de la domiciliul lui Diomid Strungaru. Interceptarea s-a efectuat până la începutul lunii aprilie 1958, la dosarul acţiunii existând mai multe note cu rezumatul convorbirilor – relevanţa lor a fost însă nesemnificativă, deoarece membrii familiei Smochină cunoşteau faptul că erau urmăriţi. Un exemplu în acest sens este nota din 22 februarie 1958: „Printre altele, d-l îl întreabă pe d-l Smochină dacă a fost *acolo* şi a vorbit cu *acela* şi ce anume i-a povestit *acela*”[21].

III. Linii informative pentru „comitetul clandestin al celor fugiţi”

Primul bilanţ al rezultatelor înregistrate în cadrul acţiunii informative s-a făcut la un an de la data deschiderii dosarului. În sinteza nr. 321 din 12 martie 1958 caracterizarea lui Nichita Smochină era mai clară şi mai aproape de realitate, atât în ceea ce priveşte prezentul (de profesie profesor universitar, traduce uneori din limbile slave, fugit din 1919), cât şi trecutul (fost subprefect la Tiraspol, căpitan în armata ţaristă, „înverşunat adversar al puterii sovietice”, „a sprijinit din răsputeri pe Antonescu personal şi regimul său în realizarea planurilor aventuriste împotriva U.R.S.S.”, subdirector al Serviciului de Informaţii al Consiliului de Miniştri şi apoi ajutorul aghiotantului mareşalului Ion Antonescu). Caracterizarea legată de rolul activ al obiectivului în organizarea şi ajutorarea refugiaţilor transnistreni pe teritoriul României şi în „larga propagandă antisovietică”, prin editarea de publicaţii şi susţinerea de conferinţe „care abundau în calomnii antisovietice şi în idei anexioniste”, era menţinută[22].

Potrivit sintezei, informaţiile colectate nu erau încă suficiente pentru stabilirea cu certitudine a apartenenţei lui Nichita Smochină la una din organizaţiile subversive sau a implicării Partidului Naţional Ţărănesc şi a Partidului Naţional Liberal în activitatea „comitetului clandestin al celor fugiţi de regimul sovietic” sau în desemnarea unor cadre care sa participe la guvernarea Basarabiei dupa eliberare (ceea ce, potrivit Securităţii, ar fi fost un indiciu de reorganizare a partidelor istorice). S-a reţinut doar că Smochină a relatat că şi cele două partide au fost consultate, iar P.N.L. a confirmat numirea lui Constantin Tomescu ca Mitropolit al Basarabiei, precum şi cercul persoanelor pe care le vizita sau cu care se întâlnea obiectivul: Gherman Pântea, Grigore Cazacliu, Ion Nistor, Vasile Ţepordei, Constantin Tomescu, Teofil Pandele, Pan Halippa ş.a[23].

Date fiind motivele semi-eşecului - 1) nu se reuşise crearea unei a doua linii informative, informaţiile provenind doar de la agenţii „Gheorghe Bărbulescu” şi „Dan”, care fusese racolat de Securitatea craioveană şi fusese *marşrutizat* la Gherman Pântea; 2) nu s-a dat atenţie suficientă identificării tuturor elementelor apărute în faza respectivă a acţiunii, a aprobat întocmirea unui nou plan, de data aceasta pe termen mai scurt: aprilie-august 1958. Pentru rezolvarea problemelor, Direcţia a III-a Securităţii stabilea:

1) încadrarea acţiunii informative cu agentură, ca măsură principală (*dirijarea* în continuare a agentului „Bărbulescu” pe lângă N. Smochină şi instruirea lui pentru a-i câştiga încrederea şi a-i vorbi deschis despre persoanele cu care intra în contact şi planurile lor duşmănoase; definitivarea studierii candidatului la recrutare Gherman Pântea şi recrutarea,

[21] Idem, dosar nr. 210698, vol. 2, ff. 27-28.
[22] Idem, dosar nr. 210698, vol. 1, ff. 199-201.
[23] *Ibidem.*

în cazul unui rezultat favorabil; studierea tuturor materialelor deținute de Direcția Securității București, Direcțiile regionale Suceava și Galați despre regruparea refugiaților; studierea posibilității recrutării lui Diomid Strungaru, Constantin Stoianov și Galaction Buruiană);

2) alte măsuri (identificarea membrilor Comitetului Refugiaților Transnistreni, stabilirea antecedentelor politice și a raporturilor acestora cu obiectivul; identificarea tuturor persoanelor menționate de Nichita Smochină în discuțiile cu agentul „Gheorghe Bărbulescu", precum și a rudelor principale ale obiectivului; supravegherea operativă a lui Nichita Smochină timp de 10 zile, cu intermitență; analiza acțiunilor informative ale lui Constantin Tomescu și Teofil Pandele, instrumentate la nivelul Direcțiilor Regionale de Securitate Suceava și Galați, precum și a celei instrumentate la nivelul Direcției Securității București asupra preoților basarabeni; studierea posibilității organizării unei „combinații" între Gheorghe Cramarzan și liderul transnistrean)[24].

În notele informative din primăvara și vara anului 1958 Nichita Smochină apărea ca „un element cu manifestări dușmănoase la adresa regimului democrat popular" ce „caută să propage ideea *eliberării* Basarabiei"[25]. Deși în năvodul Securității intrau tot mai multe persoane și fapte noi, prieteni și rude apropiate, acestea nu răspundeau la întrebările principale ale anchetatorilor: *cine*, *unde* și *când* a decis numirea lui Constantin Tomescu ca Mitropolit al Basarabiei? Pentru elucidare, în condițiile în care eșuase recrutarea lui Gherman Pântea, fost primar al Chișinăului și Odessei, s-a trecut la anchetarea unor persoane aflate deja în detenție, acuzate de apartenența la grupuri organizate de rezistență anticomunistă. Starea de spirit a obiectivului în această etapă a acțiunii (august 1958) era expresiv caracterizată de agentul „Gheorghe Bărbulescu": „În general, Nichita, după cele auzite de la Pântea, nu părea prea îngrijorat sau înfricoșat de situația sa. Era mai mult indiferent, sigur de desfășurarea evenimentelor"[26]. Reținem această stare pentru a o contrapune celei de după momentul tragicei dispariții a inginerului Constantin Smochină.

Planul Direcției a III-a a Securității privind anchetarea deținuților Dumitru Iov, Aurelian Bentoiu și Gheorghe Gheorghiu în legătură cu urmărirea lui Nichita Smochină și Gherman Pântea, elaborat în luna august 1958, prevedea rezolvarea următoarelor probleme:

1) ce cunoșteau arestații despre Gherman Pântea, Nichita Smochină și „alte elemente fugite de regimul sovietic" (expresie utilizată frecvent în documentele Securității, în detrimentul termenului *refugiat* sau *emigrant*);

2) în ce constau legăturile dintre refugiații basarabeni și transnistreni;

3) dacă Gherman Pântea și N. Smochină au cunoscut activitatea contrarevoluționară a „grupului Munteanu și Iov" și a celui liberal în frunte cu Aurelian Bentoiu și dacă au participat la activitatea lor;

4) cine din P.N.L. a fost de acord cu numirea lui Constantin Tomescu în funcția de Mitropolit al Basarabiei, în cazul eliberării provinciei, iar a lui Teofil Pandele în cea de episcop;

5) dacă problema funcțiilor de mitropolit și episcop pentru Basarabia a fost discutată la nivelul P.N.Ț.;

---

[24] *Ibidem*, ff. 196-198.
[25] *Ibidem*, ff. 304-308.
[26] *Ibidem*, ff. 291-292, 296-305.

6) ce se cunoştea despre existenţa „comitetului clandestin al celor fugiţi de regimul sovietic” şi despre formarea „guvernului Basarabiei eliberate”;

7) în ce a constat legătura „grupului Munteanu şi Iov” cu Alexandru Smochină, fiul lui Nichita Smochină (primul apelase la doctoriţa Munteanu după ajutor medical la revenirea din lagărele sovietice);

8) ce cunoşteau despre scriitorii basarabeni refugiaţi în România, despre Vladimir Coban, în special, precum şi despre Petru Guciuşna, Vasile Ţepordei, Sebastian Teodorescu [27].

Audierea liberalilor Aurelian Bentoiu şi Gheorghe Gheorghiu, precum şi a lui Dumitru Iov nu s-a reuşit decât către sfârşitul lunii septembrie 1958[28]. Interogarea însă nu a adus clarificările la care se aşteptau ofiţerii de Securitate care îl aveau „în lucru” pe Nichita Smochină – singurele informaţii pertinente (indirecte însă) se refereau la Alexandru Smochină – reţinut şi condamnat de autorităţile U.R.S.S. pentru „activitate criminală antisovietică”. Astfel, în contextul în care, de la alte direcţii ale Securităţii Statului, la dosar ajungeau noi informaţii ce confirmau profilul iniţial al obiectivului, marcat de „activitatea naţionalistă antisovietică” de dinaintea şi din timpul celui de al Doilea Război Mondial[29], Direcţia a III-a s-a adresat Direcţiei Regionale Suceava, în legătură cu persoana lui Constantin Tomescu. Profesorul era anchetat şi el pentru „activitate naţionalistă, antisovietică”, „sfătuit” de Nichita Smochină să accepte postul de Mitropolit al Basarabiei. Problemele ce trebuiau clarificate erau similare cu cele stabilite pentru deţinuţii Iov, Bentoiu ş.a[30].

Pe lângă legătura lui Constantin Tomescu cu Nichita Smochină, Securitatea era interesată de relaţia celor doi cu Gherman Pântea, Grigore Cazacliu, Petru Buciujna şi Galaction Buruiană. Elementul comun pentru cele trei direcţii principale ale anchetării profesorului Tomescu (activitatea naţionalistă antisovietică, activitatea contrarevoluţionară a partidelor istorice reorganizate şi organizarea clandestină a clerului bisericesc) îl reprezenta viitoarea conducere a Basarabiei eliberate. Anchetatorii de la Bucureşti îşi propuneau să afle nu doar ce cunoşteau refugiaţii urmăriţi despre existenţa clandestină a „guvernului Basarabiei” („Guvernul de Uniune Naţională”), dar şi din cine a fost formată conducerea organizaţiilor refugiaţilor din U.R.S.S. în România, unde se aflau persoanele care au făcut parte din conducere, poziţia lor politică şi relaţiile dintre ei, dacă a mai continuat să funcţioneze în clandestinitate vreunul din comitetele refugiaţilor transnistreni care au activat în România interbelică sau ale celor basarabeni şi bucovineni care au fost înfiinţate după anexarea Basarabiei, nordului Bucovinei şi a ţinutului Herţa de către U.R.S.S. sau dacă, după anul 1944, a fost creat un asemenea comitet pe teritoriul României[31].

---

[27] *Ibidem*, ff. 372-373.
[28] *Ibidem*, ff. 374-380.
[29] Idem, dosar nr. 210698, vol. 2, ff. 105-106.
[30] *Ibidem*, ff. 108-110.
[31] *Ibidem*.

IV. Suprimarea „Dorului de Basarabia" şi accelerarea anchetei

Cel de al doilea bilanţ al activităţii de urmărire a lui Nichita Smochină datează din 10 octombrie 1958 şi a corespuns momentului începând cu care acţiunea informativă a început să se apropie de închidere. Deznodământul era anticipat de arestarea profesorului Constantin Tomescu (la 25 august 1958)[32], dar şi de concluziile intermediare ale anchetatorilor. Smochină era un „element de seamă ce desfăşura activitate contrarevoluţionară", acceptase propunerea de a merge în Basarabia după eliberare, având „o deosebită preocupare pentru asigurarea Basarabiei eliberate cu cadrele necesare" şi considerând că, în afară de foştii conducători, trebuiau crescute cadre tinere pentru conducerea provinciei. Aceste elemente de fapt impuneau, în accepţiunea anchetatorilor, consolidarea documentării activităţii contrarevoluţionare, „în vederea reţinerii, anchetării şi trimiterii în justiţie". Pentru rezolvarea problemei, ofiţerul de caz, locotenentul de Securitate Ion Zărescu, propunea:

1) anchetarea lui Constantin Tomescu cu privire la activitatea lui Nichita Smochină, Gherman Pântea şi Teofil Pandele, urmând să se insiste în obţinerea materialului necesar reţinerii, anchetării şi condamnării;

2) anchetarea în penitenciare a lui Aurelian Bentoiu, Dumitru Iov şi a Virginiei Munteanu, despre care existau indicii că ar fi cunoscut activitatea duşmănoasă a lui Smochină;

3) reţinerea lui Teofil Pandele („dacă sunt coapte condiţiile"), tot în vederea obţinerii de materiale justiţiabile asupra lui Nichita Smochină;

4) *marşrutizarea* agenţilor „Dan" şi „Stănescu" la Gherman Pântea, Constantin Vidraşcu şi la Cazacliu Grigore;

5) anchetarea, în vederea recrutării sau obţinerii de material probatoriu, a lui Alexandru Cuneţchi;

6) reţinerea şi anchetarea lui Diomid Strungaru, ginerele lui Nichita Smochină[33].

Măsurile propuse au fost aplicate cu celeritate. Pe lângă agenţii „Speranţa", „Gheorghe Bărbulescu" şi „Dan", către luna decembrie 1958, Securitatea reuşea să mai recruteze un refugiat, prieten cu Nichita Smochină – pe Alexandru Cuneţchi, care începând cu luna decembrie 1958 a furnizat note informative sub numele conspirativ „Dragoş"[34]. Către această dată Direcţia a III-a sesizase deja organele Securităţii Statului (Direcţia a VI-a şi a IV-a) ce aveau în atenţie obiectivele unde lucrau cei doi fii ai lui Nichita Smochină – Alexandru şi Constantin, calificaţi expres drept „elemente duşmănoase"[35]. Până la sfârşitul anului 1959-prima parte a anului 1960, în acţiune vor mai fi *dirijaţi* agenţii „Petru Vlaicu"[36], „Moiseev"[37] şi „Dinu Stoica" (rudă apropiată)[38].

Prin referatul nr. 321 din 19 ianuarie 1959 s-a aprobat reţinerea pentru 24 de ore şi audierea lui Nichita Smochină – atât pentru clarificarea unor aspecte privind acţiunea

[32] Idem, dosar nr. 210698, vol. 1, ff. 338-340; vol. 2, ff. 66-76.
[33] *Ibidem*, ff. 341-343.
[34] *Ibidem*, ff. 276-278, 283-284.
[35] *Ibidem*, ff. 279-281.
[36] *Ibidem*, ff. 236-237.
[37] *Ibidem*, ff. 268-270.
[38] *Ibidem*.

informativă individuală, cât şi, mai ales, pentru „dinamizarea" cercetării lui Constantin Tomescu, care, deși era anchetat de aproape 6 luni în arestul Direcţiei Regionale de Securitate Suceava, „refuza să facă declaraţii concrete despre activitatea sa contrarevoluţionară". Ofiţerul de caz propusese iniţial reţinerea lui Smochină pe 5 zile, dar prin rezoluţia superiorului ierarhic procedura a fost limitată la 24 de ore[39]. Cu o zi înainte de reţinere s-a efectuat percheziţia domiciliară şi corporală, Securitatea fiind interesată de „o serie de materiale cu caracter antipopular". Faptul că şi informaţiile pe această temă erau supraevaluate rezultă din procesul-verbal de percheziţie din 6 februarie 1959, raportat la numărul extrem de limitat al materialelor confiscate[40]. Interogarea lui Nichita Smochină s-a efectuat în data de 7 februarie 1959, la dosarul individual existând 4 procese-verbale de interogatoriu[41].

Sinteza Direcţiei Regionale Suceava nr. 321/73987 din 19 august 1959, către Direcţia a III-a de Securitate, asupra rezultatelor obţinute în acţiunea informativă Constantin Tomescu, a scos la iveală, prin metode specifice, atât legăturile acestuia cu refugiaţii de peste Prut şi Nistru, cu preoţii basarabeni în special, cât şi suspiciunea că ar fi fost agent sau rezident al serviciului de spionaj francez. Printre altele, anchetarea profesorului Tomescu a elucidat problema numirii sale ca Mitropolit al Basarabiei, organele de Securitate reuşind să-l facă *să recunoască* „activitatea naţionalistă" printre fugari, „faţă de care, după ce, în prealabil, le făcea cunoştinţă cu poezia sa cu caracter naţionalist *Dor de Basarabia*, comenta în sensul că *Basarabia este a României şi a fost răpită pe nedrept*, dar speră că, printr-un nou război mondial, prin federalizarea statelor europene sau printr-o înţelegere între Marile Puteri, vor reuşi să se întoarcă în Basarabia, unde el (Tomescu Constantin), din cele preconizate de preoţii cu care lua legătura, va fi mitropolit"[42].

Mecanismul procesului de numire ca mitropolit, în cazul eliberării Basarabiei, relevat de Securitate, se baza pe... o poezie: „Astfel, Tomescu Constantin declară în anchetă că, în timp ce se afla în închisoarea din Sighet, a compus poezia *Dor de Basarabia*, pe care, după eliberarea din închisoare, a difuzat-o preoţilor Partase David din Galaţi, Spicioc Vladimir din Galaţi, preot Teodosi Gavrilovici şi Gheorghe Gheorghian din Craiova, preot Vladimir Istrati, de la mânăstirea Răteşti, raionul Buzău şi cărora le-a dat exemplare din acastă poezie. După citirea poeziei urmau discuţii între aceştia, prin care se manifestau că Basarabia este a României, că ei se vor întoarce din nou în Basarabia, aceasta prin izbucnirea unui nou război între lagărul socialist şi cel capitalist, din care învingător va ieşi lagărul capitalist, iar Tomescu Constantin va fi numit Mitropolit al Basarabiei" [43].

Odată rezolvată problema „conducerii basarabene în exil", ancheta s-a ocupat de publicaţiile pe care le-a condus ori la care au colaborat Nichita Smochină şi alţi refugiaţi transnistreni sau basarabeni (Diomid Strungaru, Andrei Niculescu, Claudia Strungaru, Ştefan Bulat, Paul Ilin ş.a.). Interesul Securităţii pentru articolele, studiile şi conferinţele anticomuniste şi antisovietice din perioada interbelică şi din timpul celui de al Doilea Război

[39] Idem, dosar nr. 210698, vol. 1, ff. 338-340.
[40] *Ibidem*, ff. 353-354.
[41] *Ibidem*, ff. 344-352.
[42] Idem, dosar nr. 210698, vol. 2, ff. 66-76.
[43] *Ibidem*.

Mondial deriva din faptul că acestea reprezentau „mijloace probatorii” facile, ce nu mai necesitau alocarea de resurse pentru a demonstra „intensa agitaţie şi propagandă îndreptată împotriva orânduirii comuniste şi de calomniere a puterii sovietice şi a statului sovietic”. Este vorba, în special, de ziarul şi revista „Transnistria”, conduse de un comitet în frunte cu transnistreanul Ilie Zaftur (urmărit şi el, decedat însă în timpul derulării acţiunii informative), şi de revista „Moldova Nouă”, condusă de Nichita Smochină[44]. Potrivit unei note din luna octombrie 1959, aceste organe de presă aveau ca scop „desfăşurarea unei largi campanii de calomniere a U.R.S.S. şi a conducătorilor săi, să justifice pornirea războiului împotriva statului sovietic, să argumenteze *ştiinţific* că teritoriul dintre Nistru şi Bug aparţine României, să sprijine propaganda fascistă şi să populeze *faptele de arme* ale armatelor germane şi române”[45].

Potrivit raportului Direcţiei a III-a Securităţii nr. 321/Z/28.10.1959, pe lângă materialele din „Moldova Nouă”, au fost reţinute 35 de articole publicate de Nichita Smochină în „Transnistria”, „cu conţinut profund duşmănos Uniunii Sovietice”: „Cu gândul la ai mei”, ziarul „Transnistria”, „Din hotar în hotar”, „Colinzi transnistrene”, „An Nou şi o nouă viaţă pentru românii transnistreni”, „Avem şi noi sărbători”, „Iarăşi printre fraţii mei români transnistreni”, „Împăratul românilor transnistreni”, „Printre fraţii transnistreni”, „Vocea sângelui a fost de neînvins”, „Dreptatea învinge”, „Suntem moldoveni şi vrem să ne unim”, „Temeiul de viaţă românească în Transnistria”, „Obştiile săteşti”, „Primul dregător al statului”, „Suntem totuna cu românii”, „Transnistrenii aşteaptă lumină”, „Transnistrenii revin la Legea Pământului”, „Cultura naţională în Transnistria”, „Odessa românească”, „Transnistria pe veci românească”, „Viaţa nouă în Transnistria”, „În slujba Transnistriei”, „Dreptatea noastră”, „Ecouri din Transnistria”, „Tradiţia militară a Transnistriei”, „Simbolul zilei de 24 ianuarie”, „Primele ctitorii între Nistru şi Bug”, „Să ne strângem grămăgioara”, „Tineretul ucrainean se îndreaptă spre lumină”, „Munca agricolă, viitorul Transnistriei”, „Ctitorii româneşti la răsărit de Bug”, „Învierea Domnului - simbol de viaţă nouă”, „Misiunea studenţilor români în Transnistria”, „Biserica în trecutul Transnistriei”, „Românii transnistreni (conferinţă ţinută la Odessa)”[46].

Referatul nr. 321/Z/27 noiembrie 1959 cu propuneri de arestare, anchetare şi trimitere în justiţie a lui Nichita Smochină, Paul Ilin, Ştefan Bulat, Andrei Niculescu, Claudia Strungaru şi Diomid Strungaru („elemente [...] sprijinite şi utilizate ca forţă de şoc în diversiunile şi acţiunile criminale antisovietice”), este sinteza cea mai completă din dosar în care acţiunile urmăriţilor erau calificate în mod expres din perspectiva activităţii unui grup infracţional organizat: „Smochină Nichita nu a fost un simplu duşman înrăit al comunismului. El a fost principalul conducător al unor organizaţii contrarevoluţionare (ca cele amintite) ce au acţionat împotriva puterii sovietice prin toate mijloacele. De aceea a şi ajuns unul dintre cei mai apropiaţi colaboratori ai lui Ion Antonescu”. Cu toate că elementele respective „au rămas pe aceleaşi poziţii duşmănoase”, iar Smochină – „capul răutăţilor”, documentul nu a fost aprobat de conducerea Direcţiei a III-a a Securităţii[47].

---

[44] Idem, dosar nr. 210698, vol. 1, ff. 356-365.
[45] *Ibidem*, ff. 366-367.
[46] *Ibidem*, ff. 356-365.
[47] Idem, dosar nr. 210698, vol. 2, ff. 41-52.

Până la începutul lunii iunie 1961 actele înregistrate în dosarul individual s-au înscris în tiparul demersurilor consecvente ale Securităţii Statului de a pătrunde cât mai adânc în mediul obiectivului, indiferent de mijloace şi de calitatea agenţilor, cu scopul de a cunoaşte până la ultimul detaliu atât trecutul, cât şi prezentul victimei. Este motivul pentru care ne-am propus să publicăm documentele în integralitatea lor[48] – parcurgând notele informative, de exemplu, ne putem convinge, de la caz la caz, de *eficienţa* mijloacelor de urmărire şi persecuţie. Începând cu luna iunie 1961 notele agenţilor, inclusiv ale celor noi – „Oprescu" şi „Mircea", acoperă, cu precădere, starea de spirit a liderului transnistrean, afectată profund de pierderea lui Constantin Smochină, ca urmare a unui tragic accident petrecut la sfârşitul lunii mai 1961[49]. În fapt, „şeful spiritual al Transnistriei" (cum îl numea agentul „Ardeleanu" pe Nichita Smochină) a fost distrus moral de dispariţia prematură a fiului – deşi ancheta stabilise că a fost un accident de muncă, el era convins că inginerul a fost asasinat[50].

Deşi „bătrân, bolnav şi, în plus, scufundat în studierea unor manuscrise vechi slavone", cum era caracterizat în referatul Direcţiei a III-a nr. 321/F.P./3 februarie 1962, Nichita Smochină nu a încetat complet să se manifeste duşmănos" la adresa regimului „democrat popular", motiv pentru care s-a propus avertizarea sa. La 15 februarie 1962, interogat din nou la sediul Securităţii, el a negat faptul că ar fi discutat cu persoanele care au prezentat note informative asupra poziţiei sale politice[51]. Tot în luna februarie, aceeaşi direcţie a solicitat Serviciului „C" să dispună măsuri de sistare a dreptului la pensie, deoarece obiectivul „a fost şi este un element ostil"[52]. Una dintre acţiunile subliniate în hotărârea de închidere şi clasare în arhivă a dosarului individual nr. 794, din 23 iunie 1962, a fost cea de a „ţine trează credinţa în eliberarea Basarabiei"[53]. Închiderea acţiunii informative nu a însemnat însă eliminarea individului din vizorul poliţiei politice – acesta a fost inclus în evidenţa dosarului de obiectiv nr. 441, având ca obiect „problema fugiţi de regimul sovietic"[54].

V. Naţional-comunismul şi „lucrurile preţioase pentru istoria neamului"

Din *Însemnările despre oameni, locuri şi fapte*, reluate de Nichita Smochină la un an de zile de la data închiderii acţiunii, în luna februarie 1963, rezultă că odată cu distanţarea Bucureştiului faţă de Moscova[55], s-a modificat şi atitudinea Securităţii faţă de refugiaţii

---

[48] Cele 140 documente tematice sunt incluse în volumul *Acţiunea informativă Nichita Smochină: liderul românilor transnistreni urmărit de Securitate, 1952-1962*, în curs de apariţie în seria „Afaceri Orientale", sub egida Institutului de Istorie „George Bariţiu" din Cluj-Napoca.
[49] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 210698, vol. 1, ff. 227-230.
[50] *Ibidem*, ff. 204-206, 212-226.
[51] Idem, dosar nr. 210698, vol. 2, ff. 128-134.
[52] Idem, dosar nr. 210698, vol. 1, ff. 6-7, 205-206.
[53] Idem, dosar nr. 210698, vol. 2, ff. 135-142.
[54] *Ibidem*, f. 143.
[55] Despre evoluţiile în plan intern, în contextul intervenţiei militare din Cehoslovacia, inclusiv despre verificarea şi sancţionarea abuzurilor şi ilegalităţilor săvârşite în activitatea Ministerului Afacerilor Interne", vezi studiul Silviu B. Moldovan „România între tentaţia titoismului şi reflexul restaurării", în C.N.S.A.S., *Pseudomemoriile unui general de Securitate*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2007, pp. 67-141.

basarabeni, bucovineni şi transnistreni. Deşi urmăriţi în continuare („ţara este plină de securişti români şi de spioni sovietici care mişună ca şacalii")[56], intelectualii care au mai rămas în viaţă au fost atraşi în procesul de documentare a drepturilor României asupra teritoriilor incluse arbitrar în componenţa Uniunii Sovietice şi de recunoaştere a românilor din afara graniţelor. În cadrul întrevederii din 8 aprilie 1967, Ion Popescu-Puţuri, directorul Institutului de Istorie a Partidului[57] îi explica lui Smochină noua „viziune" asupra românilor din Basarabia şi Transnistria: „[...] în curând vom avea posturi puternice de televiziune, ca să pătrundă limba noastră şi la românii din Republica Moldovenească. Vom ţine seamă şi de transmisiunile de la radio, ca să se prezinte conferinţe cu subiecte naţionale din istoria României, de care fraţii noştri de acolo duc mare lipsă. Pentru schimbul de artişti (cântăreţi, echipe de dansuri şi altele) suntem în curs de încercare. Nu putem spune că vom reuşi totul. Ruşii sunt mereu aţintiţi, ne urmăresc orice mişcare şi nu lasă să pătrundă nimic la ei de la noi. În ceea ce priveşte afirmaţia lor că limba moldovenească se deosebeşte de limba românească, că ar fi două limbi deosebite, noi pregătim un răspuns în care va fi arătat adevărul. În toamnă te vom invita şi-ţi vom da textul să-l citeşti şi să-ţi dai părerea. Suntem informaţi şi cunoaştem nedreptăţile ruseşti care se fac asupra românilor din Basarabia şi Transnistria, înstrăinarea silită a elementului local şi aducerea ruşilor în locul lor. Noi însă aşteptăm momentul prielnic să ridicăm problema şi să obţinem sorţi de izbândă. Să ne redobândim provinciile pierdute"[58].

Tot în anul 1967 Nichita Smochină s-a întâlnit cu profesorul Constantin Tomescu. Discuţia dintre cei doi urmăriţi ne permite să aflăm ceea ce nu apare în documentele din arhivele fostei Securităţi – cum au decurs percheziţia, reţinerea şi interogatoriul: „Într-o seară, după arestarea matale, pe la orele 9.00, au venit 3 persoane; unul din ei mi-a cerut procesul-verbal de percheziţie. Percheziţia a durat mai bine de 3 ore. Mi-au ridicat multe lucruri, lucrări, printre care şi câteva cărţi poştale primite de la mata. Apoi m-au luat cu maşina, punându-mi ochelari, ca să nu văd unde mă duc. După cât mi-am dat seama mai pe urmă, mă aflam în clădirea ziarului «Curentul», al lui Pamfil Şeicaru. Ancheta a durat mult timp. În camera în care m-au introdus Securitatea a mai adus un dosar, cam de patru degete de gros. Cercetarea mea a urmat după acest dosar. Mi s-a arătat fotocopia documentului prin care ceream alipirea Transnistriei; în această problemă am fost anchetat şi de ruşi. Am spus că intervenţia mea avea la bază libera exprimare a voinţei populaţiei locale. Am spus că intervenţia este a mea personală şi n-am implicat pe nimeni. Apoi, după multe încercări îngrozitoare, pe care mata cred că le cunoşti, am fost anchetat asupra activităţii mareşalului. În cele din urmă, am fost întrebat dacă am fost la înmormântarea soţiei matale şi dacă am auzit poezia pe care ai spus-o acasă şi ce s-a discutat. Am răspuns că după înmormântare, cum este obiceiul, am mers la matale

[56] Vlad Galin-Corini, Bogdan-Ionuţ Secheli (editori), *op. cit.*, pp. 412-414, 422-423, 437-442, 464-465, 467, 471, 480, 497, 515, 530-531, 536-537, 543-544, 570, 603, 642, 656.
[57] Funcţional din anul 1951, din 1966 – Institutul de Studii Istorice şi Social-Politice de pe lângă C.C. al P.C.R. Vezi pe larg: http://www.arhivelenationale.ro/index.php?lan=0 &page=122.
[58] Vlad Galin-Corini, Bogdan-Ionuţ Secheli (editori), *op. cit.*, pp. 122-123, 238-239. Vezi şi p. 472, N. Smochină face referire la „lucrarea specială", cu caracter secret.

acasă. De poezie nu ştiu nimic: *Ce fel de poezie? Eu am stat la masă în altă cameră. Nu*, - mi s-a răspuns, - *ai fost în aceeași cameră*. Am negat din nou, deşi, dacă-ţi aminteşti, am stat alături de doamna Dumitrescu, directoarea Liceului Eparhial. Anchetatorul, se pare evreu, cu numele de Zărescu, după cât mi-a spus părintele Buruiană, a spus apoi că matale vrei să fii Mitropolitul Basarabiei, la care am răspuns cu dispreţ: *Dacă pe dânsul îl faceți mitropolit, atunci pe mine vă rog să mă faceți vicar! Pe dumneata te băgăm în procesul Tomescu*, - mi-a răspuns.

Toate aceste anchetări au format obiectul unui dosar de peste 30 de coli de hârtie. La întrebarea cine a mai fost la matale atunci, am răspuns că nu mai ţin minte. Apoi m-au pus să semnez. Eu am protestat că nu pot semna ceea ce nu ştiu. Atunci el, Zărescu, a început să-mi citească. Am protestat din nou şi am cerut să citesc eu. Dar am fost pus la încercări: strângerea degetelor mâinii cu uşa etc. În cele din urmă, îmi citea şi eu am iscălit, după cât îmi amintesc, de vreo opt ori, atrăgându-le atenția încă o dată că nu ştiu ce iscălesc. În problema matale am fost cel mai puţin anchetat. Repet încă o dată: erau numai două probleme - aceea a Mitropoliei şi a poeziei. După aceea, peste un timp, am fost din nou ridicat. De data aceasta era anchetatorul militar, judecătorul de instrucție de altă dată. M-a pus întâi să scriu cu mâna mea proprie că voi spune adevărul şi în caz contrar voi răspunde conform cu nu ştiu care articol din Codul Penal. Am scris formula sub dictarea lui, apoi am semnat. După aceea mi-a pus întrebarea despre poezie. De Mitropolie n-a fost vorba. Am răspuns că nu ştiu nimic, n-am auzit nicio poezie şi nici nu poate fi vorba de aşa ceva, când ai înmormântat soţia: *Cine poate crede asemenea lucruri?* Mi-a răspuns: *Ia adă-ți bine aminte, că la anchetă ai declarat alta, ai spus că ai auzit-o! Iat-o, ți-o reamintesc*! Şi mi-a citit poezia prin care matale îţi exprimai dorinţa să fii înmormântat în Basarabia. Eu am negat, am spus că prima dată o aud din gura lui. Am cerut confruntarea cu acel anchetator şi falsificator. După vreo 5 ore de presiuni şi ameninţări mi-au dat drumul şi n-a mai scris nimic"[59].

Deşi era convins că în problema românilor din Basarabia şi Transnistria „nu ne putea fi favorabilă decât o ciocnire puternică, care să slăbească Rusia", gândul său şi al altor refugiaţi fiind îndreptat, cu precădere, către China, Nichita Smochină a avut posibilitatea să-şi sistematizeze memoriile, să lucreze la Arhivele Statului şi la Biblioteca Academiei Române. Documentele şi scrisorile sale s-au transformat peste noapte din corpuri-delicte în „bun al naţiei", care trebuia conservat: „Te mai rog să ne dai şi alte fapte din activitatea dumitale, din Transnistria, din ţară, din străinătate. Ne interesează mult acţiunea de la Societatea Naţiunilor, în presă, din străinătate şi legăturile cu emigraţia. În mod deosebit ne interesează activitatea pe lângă mareşal. Toate sunt lucruri foarte preţioase pentru istoria neamului"[60]. Această situaţie nu l-a împiedicat să condamne dictatura din România socialistă: „Să încerce azi cineva să se răsufle contra dictatorului?" (1975), „A venit gerul şi-n Bucureşti, în capitala României nu se mai găseşte nimic. Eu îmi pun întrebarea: oare şi la dictatorii ţării nu este căldură?" (1979);

[59] *Ibidem*, pp. 280-282. Despre mijloacele de tortură utilizate de Securitate faţă de C. Smochină şi C. Tomescu, despre anchetarea doctoriței V. Munteanu (sora lui Pamfil Șeicaru) și a scriitorului Dumitru Iov vezi și pp. 513-514, 536-537, 541-542.
[60] *Ibidem*, pp. 249, 253, 279, 530, 535, 645.

„Toată lumea, până şi profesorii universitari au spus că toată ştiinţa, cultura şi arta se datoresc numai doctorului şi celui mai învăţat om al omenirii – Nicolae Ceauşescu. I-au cântat apoi simfonia a opta de Beethoven şi atâtea cântece, care, în fond, dovedesc nestatornicia omului, linguşirea tuturor şi lipsa de personalitate" (26 ianuarie 1979)[61].

În ultima parte a vieţii, pe lângă lucrările pe care a reuşit, cu imense dificultăţi cauzate de boală, lipsuri materiale şi obstrucţionarea din partea regimului[62], să le publice în „Biserica Ortodoxă Română" sau în „Balkan Studies", Nichita Smochină avea în pregătire următoarele lucrări importante pentru cultura naţională: „Sintagma lui Matei Vlastarie – Pravila Mare Românească şi aplicarea ei la români" (o comparaţie cu textul grec şi manuscrisele slave de la mânăstirile Putna, Suceviţa şi Slavă Rusă), „Frăţia de cruce şi moşie – studiu de istorie a vechiului drept românesc" (bazat pe documente vechi româneşti în limba slavă), „Evangheliarul de la Reims" (scris de un român la începutul sec. XI), „Nunta la românii de peste Nistru", „Pravila cea Mare Românească – Sintagma lui Matei Vlastarie scrisă în limba slavă la 29 mai 1451 de grămăticul Dragomir în oraşul Târgovişte" (text slav şi traducere română, cu note din dreptul bizantin), „Dreptul Armenopol la românii dintre Nistru şi Bug după material românesc şi rusesc", „Aplicarea Hexabiblului Armenopol în România şi Basarabia". Cercetătorul îşi propunea să demonstreze faptul că „ruşii, ocupând regiunea dintre Bug şi Nistru, la anul 1792, cu 20 de ani înainte de a răpi Basarabia, au găsit acolo o populaţie autohtonă românească, căreia i-au recunoscut drepturile şi orânduielile de care se bucurau înainte de anexare"[63].

La 22 februarie 1974, Nichita Smochină îi scria lui Anton Crihan, aflat în Statele Unite ale Americii, despre obligaţia „de a apăra cu orice preţ drepturile noastre sfinte şi integritatea ţării, ciuntită de barbarii care se erijează în apostoli ai omenirii". Cuvintele referitoare la datoria emigranţilor români din Basarabia, nordul Bucovinei, ţinutul Herţa sau Transnistria de a internaţionaliza cauzele basarabeană şi transnistreană sunt cele mai potrivite pentru încheierea studiului nostru: „Personal fac ce pot. Noi trebuie să ne facem datoria ca apostolii: să răspândim durerea în toată lumea, pentru ca posteritatea să nu ne acuze că am fost nepăsători"[64]. Neobositul susţinător al separatismului românesc al transnistrenilor a dus cu el în mormânt această atitudine, în noaptea de 13 spre 14 decembrie 1980. Profeţia şi dorinţa puternică privind prăbuşirea Uniunii

---

[61] *Ibidem*, pp. 529, 544, 644, 646.

[62] *Ibidem*, pp. 433, 477. La 21 septembrie 1971, N. Smochină nota: „Eu îmi duc viaţa grea împovărată de lipsuri şi greutăţi. Merg puţin, sprijinindu-mă de cârjă. Dar cu toată boala mai fac ceva, ca să nu mă găsească moartea trândăvind, căci funia vieţii mele se apropie grăbit de par".

[63] *Ibidem*, pp. 14-15, 538-539.

[64] *Ibidem*, pp. 488-489.

Sovietice i s-au împlinit peste numai un deceniu, ceea ce nu a presupus însă abandonarea de către entităţi moştenitoare ale defunctului imperiu a politicii agresive de divizare artificială *români-moldoveni*.

Valentin **VASILE**

„DE VEGHE PE MELEAGURI BAVAREZE". SECURITATEA ŞI ROMÂNII PARTICIPANȚI LA JOCURILE OLIMPICE DE LA MÜNCHEN (1972)

BEING ALERT ON BAVARIAN LANDS
THE SECURITATE AND ROMANIA'S PARTICIPATION IN THE MUNICH OLYMPICS (1972)

The present paper displays details on an extremely important event at the time: the Olympics in Munich.

We have underlined the specific actions that took place before, during and after the Olympics, emphasizing the informative-operative work carried out during the event. Besides, we have mentioned various aspects regarding sports issues (performance, disappointment, interpersonal relations).

The surveillance performed against the members of the Romanian Olympic team, as well as the activities for prevention and control organized by the Securitate officers, state clearly the role played by that institution during the communist regime.

Etichete: jocuri olimpice, sport, acțiuni contrainformative, rețea informativă
Keywords: Olympic games, sports, counter-informative actions, informative network

Reunirea mai multor ţări la diverse activităţi comune sub forma unor delegaţii se realizează inclusiv prin participarea la competiţii sportive.

Jocurile Olimpice suscită interesul întregii lumi, iar participarea la una dintre ediţii reprezintă încununarea activităţii pentru performerii sporturilor incluse în calendarul olimpic.

Olimpiada de vară organizată la München, în perioada 26 august – 10 septembrie 1972, s-a desfăşurat sub sloganul „Olimpiada veseliei şi a păcii", cu pronunţat caracter reparatoriu vizavi de găzduirea jocurilor de la Berlin (1936) şi transformarea lor într-o acţiune propagandistică a regimului nazist.

La începutul anilor '70 pe scena politică internaţională s-au înmulţit acţiunile violente, ca formă de protest. Atacul terorist comis în satul olimpic din München, din dimineaţa zilei de 5 septembrie 1972, a zguduit întreaga planetă şi au generat măsuri de securitate severe la ediţiile ulterioare. Organizaţia palestiniană „Septembrie Negru" a însărcinat opt fedaini pentru a răpi cât mai mulţi israelieni, cu scopul declarat de a elibera un număr de 234 prizonieri palestinieni, precum şi pe cunoscuţii terorişti germani Andreas Baader şi Ulrike Meinhof[1].

Operaţiunea declanşată de „Septembrie Negru" a fost denumită „Ikrit şi Biram", în memoria palestinienilor, din cele două sate creştine, masacraţi de forţele armate israeliene (1948). Răpitorii au pătruns în imobilul care găzduia delegaţia israeliană şi, înarmaţi cu puşti mitralieră AKM, pistoale Tokarev şi grenade, au trecut la luarea de ostatici.

[1] Luminiţa Banu, Florian Banu, *Operaţiunea „Primăvara Tinereţii"* în „Magazin istoric", nr. 9 (534)/septembrie 2011, p. 74.

Acţiunea a fost sensibil uşurată de măsurile cvasi-inexistente de securitate ale organizatorilor germani. Criza ostaticilor a durat 20 ore şi s-a soldat cu uciderea unui număr de 11 membri ai delegaţiei evreieşti (şase antrenori, cinci sportivi), un poliţist vest-german şi cinci din cei opt terorişti.

Cei trei supravieţuitori au fost arestaţi şi întemniţaţi, însă eliberaţi în urma răscumpărării unei aeronave civile „Lufthansa" deturnată de un comando palestinian (29 octombrie 1972)[2]. Deşi documentele Securităţii nu oferă date despre asaltul palestinian, totuşi unele declaraţii ale sportivilor (voleibalistul Stelian Moculescu) subliniază starea încordată a întregii delegaţii româneşti, cazată în proximitatea celei israelite[3].

Desfăşurarea jocurilor a fost întreruptă pentru 36 ore şi s-au reluat printr-o ceremonie funerară la care au asistat 80.000 de spectatori şi 3.000 de sportivi.

Ca o reacţie de frustrare vizavi de continuarea întrecerilor sportive o parte din spectatori au protestat, inclusiv prin afişarea unui banner cu mesajul „17 morţi, deja uitaţi ?", iar mai mulţi atleţi s-au retras din competiţii (Filipine, Algeria, Danemarca, Norvegia, Olanda).

România a participat la Olimpiada müncheneză printr-un efectiv de 159 sportivi (132 bărbaţi şi 27 femei) înscrişi la 102 probe în 16 sporturi. O delegaţie atât de numeroasă, deplasată în străinătate, a stârnit interesul organelor statului şi, prin intermediul structurilor informative, s-a trecut la supravegherea operativă.

Preparativele au început, oficial, încă din 8 iunie 1972, prin deschiderea acţiunii „Olimp-72" şi elaborarea unui plan de măsuri, semnat de gen.-mr. Dumitru Borşan (şef Direcţia I Informaţii Interne) şi gen.-mr. Neagu Cosma (şef Direcţia a III-a Contraspionaj) . Mai multe structuri ale Securităţii Statului au conlucrat la redactarea şi aplicarea măsurilor de control informativ (Direcţia I, II, III, IV, V, VI, Inspectoratul de Securitate al Municipiului Bucureşti), cu rezultate variabile.

Activităţile de prevenire, descoperire şi contracarare au vizat delegaţia sportivă, ansamblul folcloric compus din 60 persoane, precum şi 344 turişti organizaţi prin Ministerul Învăţământului, Ministerul Turismului, BTT (Biroul de Turism al Tineretului) de pe lângă CC al UTC şi ACR (Automobil Clubul Român).

Măsurile adoptate au urmărit: analiza stadiului încadrării informative, comunicările privind intenţiile unor persoane de a rămâne în străinătate, pregătirea şi instruirea contrainformativă a sportivilor, artiştilor şi altor categorii de persoane ce urmau a se deplasa la olimpiadă[4].

La înapoierea în ţară persoanele instruite de către ofiţerii de securitate au fost contactate pentru a furniza date de interes operativ.

Asigurarea contrainformativă a echivalat cu recrutarea de informatori din toate grupele de sportivi, artişti, turişti, plasaţi în locurile unde aceştia au fost cazaţi;

[2] http://en.wikipedia.org/wiki/Munich_massacre, accesat la 22 ianuarie 2013.
[3] Alin Fornade, *Stelian Moculescu, antrenorul naţionalei masculine de volei: „Românul se ghidează după burtă"* în www.gsp.ro/sporturi/volei/stelian-moculescu-antrenorul-nationalei-masculine-de-volei-romanul-se-ghideaza-dupa-burta-222733.html, accesat la 24 ianuarie 2013.
[4] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13.031, f. 3.

activităţile au fost efectuate de Direcţia I, a III-a, a IV-a şi Securitatea Municipiului Bucureşti[5].

Scopul enunţat al planului era de a cunoaşte orice acţiune ostilă a cadrelor şi agenţilor serviciilor de informaţii sau a grupurilor contrarevoluţionare împotriva vreunui participant român la Olimpiadă.

Sarcinile informatorilor au vizat semnalarea acţiunilor ostile, identificarea şi studierea unor cadre şi agenţi ai serviciilor de informaţii (metode de lucru, acţiuni, combinaţiile folosite în contactarea şi exploatarea informativă a cetăţenilor români), obţinerea de noi date despre emigranţii români.

În perioada 19 august – 12 septembrie 1972, cu ocazia jocurilor olimpice de vară, din România s-a deplasat un grup de **693** persoane, din care: **289** delegaţia olimpică (sportivi, antrenori, arbitri şi alţi oficiali), **188** turişti ONT şi ACR, **96** turişti BTT, **60** tabăra de tineret, **60** membri ai ansamblului artistic „Rapsodia". Acoperirea informativă a participanţilor a fost asigurată de **116** informatori şi colaboratori şi **83** surse oficiale, avându-se în vedere încadrarea pe discipline sportive şi grupe de turişti. Legătura a fost menţinută prin cei **13** lucrători ai Securităţii introduşi, sub diverse acoperiri, în loturile de sportivi şi turişti (instructori sportivi sau cadre didactice). Conform aprobărilor date de şefii unităţilor, reţeaua informativă din cadrul lotului de sportivi şi turişti a primit sarcini cu caracter contrainformativ, pe baza instructajelor efectuate în raport cu calităţile şi posibilităţile de colectare a datelor.

Frecvenţa întrevederilor, ofiţer-informator/colaborator/sursă, a fost zilnică şi în baza parolelor stabilite în ţară; locurile de întâlnire au fost fixate în satul olimpic, pe terenurile de sport sau în oraş. Informaţiile au fost furnizate verbal şi s-au concentrat la ofiţerul de legătură[6].

Din parcurgerea notelor consemnate de ofiţerii Securităţii s-au evidenţiat mai multe aspecte negative, şi enumerăm:

- unii sportivi au fost nemulţumiţi de faptul că preşedintele CNEFS nu şi-a menţinut promisiunea de a acorda aceeaşi diurnă, indiferent de data sosirii la Olimpiadă (atletism, spadă, lupte);
- mai mulţi antrenori români şi-au manifestat zgomotos insatisfacţiile vizavi de premiile simbolice în bani sau chiar inexistenţa lor, în raport cu medaliaţii pregătiţi de aceştia; sportivii au primit 250 dolari (medalia de aur), 150 dolari (medalia de argint) şi 100 dolari (medalia de bronz). O reparaţie materială, fie şi parţială, a fost efectuată însuşi de medaliaţi, prin organizarea unor chete (handbal şi caiac-canoe);
- diurna sportivilor şi recompensele medaliaţilor din alte ţări socialiste (Bulgaria) au fost mai mari faţă de cele acordate românilor;
- în cadrul loturilor de box şi lupte greco-romane s-au iscat o serie de scandaluri referitoare la repartizarea cadourilor oferite de organizatori şi sponsori (unii conducători ai delegaţiei nu au ezitat să-şi însuşească o parte semnificativă din bunuri);

[5] *Ibidem*, f. 4.
[6] *Ibidem*, f. 12.

- mulţi sportivi şi antrenori s-au ocupat cu schimbul de produse, vânzarea şi cumpărarea de diferite obiecte, stabilirea unor achiziţii ulterioare (îndeosebi autoturisme).

În scopul prevenirii rămânerii în străinătate a unor sportivi, în perioada pregătirilor, cât şi pe timpul deplasării la Olimpiadă s-au luat mai multe măsuri, printre care: acoperirea informativă, încadrarea cu reţea a sportivilor semnalaţi cu intenţii de a rămâne în străinătate, folosirea mijloacelor de tehnică operativă, pătrunderi secrete la domiciliul unor sportivi, investigaţii şi interceptarea corespondenţei[7].

O decizie eficientă în prevenirea dezertărilor membrilor delegaţiei olimpice a constat în reţinerea şi depozitarea paşapoartelor într-un dulap de la secretariatul delegaţiei române.

Din tentativele eşuate de a părăsi delegaţia olimpică s-a menţionat cazul caiacistei Viorica Dumitru. Sportiva era semnalată cu intenţii de evaziune încă din ţară, iar pe parcursul desfăşurării Jocurilor Olimpice a căutat permanent să se izoleze de delegaţie; reţeaua informativă a semnalat discuţiile purtate cu un sportiv american, precum şi planul rămânerii în străinătate.

În după-amiaza zilei de 12 septembrie 1972, cu toate că delegaţia Statelor Unite părăsise satul olimpic, Viorica Dumitru a fost aşteptată la aeroport de către atletul american; toate încercările sportivei, de a se desprinde de lotul olimpic, au fost dejucate prin escorta asigurată de către preşedintele CNEFS (Consiliului Naţional de Educaţie Fizică şi Sport) şi ofiţerul CI (contrainformaţii)[8].

Un alt aspect de interes operativ a fost cel referitor la românii stabiliţi în străinătate şi care au intrat în contact cu delegaţia olimpică.

Isac Davidovici, comerciant, a oferit celor clasaţi pe locurile 1-10 ceasuri de aur, argint şi cromate, motivând că „ştie că statul român nu are posibilităţi mari de recompensare şi diurna este foarte mică”.

Pe lângă loturile de sportivi şi turişti au apărut şi alţi români aflaţi în Occident, legal sau ilegal, dintre care unii regretau rămânerea în străinătate, în timp ce alţii elogiau condiţiile de trai din RFG[9].

Dumitru Golgoţi, antrenor de ciclism, a contactat pe colaboratul „Victor” şi i-a confiat că dispunea de foarte mulţi bani, iar sportivii antrenaţi au posibilităţi materiale şi condiţii de antrenament mult mai bune faţă de români.

Membrii lotului de volei au fost vizitaţi de fostul coleg Mihai Grigorovici, rămas în RFG în urmă cu câţiva ani, de profesie inginer (fost jucător de volei la clubul Rapid Bucureşti) care s-a întreţinut cu Aurel Drăgan (antrenorul secund al lotului naţional de volei).

Handbaliştii au fost însoţiţi de către „fugarul” Traian Dumitru, sub acoperire de oficial. În discuţiile purtate cu sportivii, în colectiv, arăta că nu se putea împăca cu modul de viaţă din RFG, dar faţă de informatorul „Tudor” a afirmat că era mulţumit de situaţia materială; în plus, era apreciat de Federaţia Germană de Handbal şi chiar numit în corpul de calcul al punctajului.

[7] *Ibidem*, f. 25.
[8] *Ibidem*, f. 26.
[9] *Ibidem*, f. 8.

Legăturile cu membrii delegaţiei olimpice s-au efectuat pe fondul unor mai vechi amiciţii şi au constat în discuţii informale, corespondenţă, schimburi de obiecte şi încheierea unor tranzacţii (achiziţia de autoturisme sau pistol cu aer comprimat).

Acţiuni ale serviciilor de informaţii străine nu s-au evidenţiat, iar „Europa Liberă" a minimalizat participarea sportivilor din blocul comunist la Jocurile Olimpice.

Nicolae Munteanu, salariat la rubrica sportivă a postului de radio „Europa Liberă", a afirmat faţă de mai multe surse ale Securităţii că i s-a interzis, de către superiorii săi, intervievarea vreunui membru al delegaţiei române.

Confirmarea s-a produs, inclusiv, prin publicarea articolului „Radio Europa Liberă" în cotidianul „Zeitung" (23 august 1972), recomandându-se: „nici un contact cu sportivii blocului răsăritean". Walter Ralph, director la postul de radio „Europa Liberă", a dat cuvânt de ordine celor 1.000 de angajaţi, printre care mulţi transfugi, să nu interacţioneze cu vreun sportiv sau vizitator din ţările socialiste pentru „a împiedica orice posibilitate de provocare din partea acestora"[10].

De menţionat că, pe toată perioada jocurilor olimpice, Nicolae Munteanu s-a aflat, în permanenţă, în anturajul ziariştilor şi comentatorilor de radio şi televiziune români.

Documentele existente în arhivele Securităţii nu aduc elemente care să confirme, oficial, interesul vădit din partea unor structuri de „intelligence service" vizavi de delegaţia olimpică, în schimb au fost evidenţiate eforturile unor cetăţeni români, rămaşi în Occident, de a „momi" membrii delegaţiei cu promisiuni şi contracte.

Despre rezultatele lotului olimpic s-a comentat intens în presa vremii; cele trei medalii de aur, şase de argint şi trei de bronz au poziţionat România pe locul 13 pe naţiuni.

Cele mai strălucitoare performanţe au fost obţinute de Ivan Patzaichin (canoe 1000m)[11], Gheorghe Berceanu (lupte greco-romane, categoria semimuscă)[12] şi Nicolae Martinescu (lupte greco-romane, categoria semigrea)[13].

---

[10] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13.031, f. 9.

[11] **Ivan Patzaichin** s-a născut la 26 noiembrie 1949 în comuna Mila 23, Judeţul Tulcea, şi provine dintr-o familie de pescari lipoveni. La vârsta de 17 ani a făcut pasul spre sportul de elită prin înregimentarea la clubul „Dinamo" Bucureşti, secţia caiac-canoe. Cu certe calităţi şi potenţial de muncă dovedit încă din anii adolescenţei, tânărul Ivan a avut o ascensiune fulminantă. La vârsta de 17 ani şi 11 luni câştiga primul titlu olimpic la canoe dublu, 1000 m, alături de consăteanul Serghei Covaliov, lângă Ciudad de Mexico, pe lacul Xochimilco. Tânărul canoist şi-a consolidat poziţia la Jocurile Olimpice de la München, prin succesul obţinut la proba de canoe 1-1000 m, pe canalul de la Oberschleißheim (13 km N-München). Finala nu a reţinut atenţia opiniei publice, dar momentele dramatice din prima serie de calificări au fost intens mediatizate. Sportivul român a rămas fără pagaie în primii 25 m ai cursei, şi a fost obligat să vâslească numai cu ciotul lopeţii cca 975 m, în aplauzele spectatorilor. La finele cursei, oficialii au hotărât descalificarea sportivului şi s-a declanşat un scandal imens. Contestaţia depusă de reprezentanţii ţării noastre, după intense discuţii şi contradicţii, s-a soluţionat pozitiv, şi astfel Patzaichin a participat în recalificări. Celelalte curse, inclusiv finala au fost câştigate într-o manieră categorică. După cinci participări la Jocurile Olimpice, cel poreclit „Amiralul", s-a retras din competiţii în anul 1984, cu un palmares impresionant (şapte medalii olimpice din care patru de aur şi trei de argint, 22 medalii la campionatele mondiale, din care opt de aur, patru de argint

Din rândul participanţilor la Olimpiadă au refuzat înapoierea în ţară un număr de 39 persoane din care trei sportivi, doi antrenori şi 34 turişti[14].

Sportiva Marion Becker, aruncarea suliţei, legitimată la Clubul Sportiv Timişoara a plecat din satul olimpic alături de soţul ei, Siegfried Becker, şi nu a mai revenit în cadrul lotului.

După doi ani de suspendare a primit dreptul de a evolua sub culorile Germaniei Federale, şi chiar a câştigat medalia de argint la Olimpiada de la Montreal (1976).

Voleibalistul Stelian Moculescu, jucătorul echipei Rapid Bucureşti, a dispărut din satul olimpic în dimineaţa plecării la aeroport. De precizat că, tânărului sportiv nu i s-a permis participarea la Campionatul European şi turneul preolimpic, desfăşurate în anul 1971, din cauza suspiciunii de părăsire a lotului; prezenţa la München i-a fost facilitată de preşedintele federaţiei de volei, Dobincă, care a depus nenumărate diligenţe la factorii decizionali.

Teodor Ionescu, antrenor şi profesor la Şcoala Sportivă nr. 4 Bucureşti, şi Carmen Ionescu, atletă şi totodată soţia tehnicianului, s-au făcut nevăzuţi în incinta aeroportului.

Cuplul Ionescu a beneficiat şi de ajutorul antrenorului federal Gheorghe Zimbreşteanu care le-a înmânat paşapoartele în aerogară, şi nu în avion aşa cum prevedea procedura.

De altfel, sursa „Oprea" informa: „…la orele 16.30 s-a plecat la aeroport unde s-a constatat că lipsesc două persoane (Ionescu Carmen şi soţul acesteia). Mirarea a fost că înainte cu două minute de anunţarea îmbarcării în autobuze erau în grupul sportivilor. În această situaţie secretarul Federaţiei de atletism Firea a anunţat telefonic comandamentul din satul olimpic, iar tov. Guriev s-a dus la Poliţia aeroportului unde i-a găsit pe fugari care ceruseră azil. Discutând cu aceştia i-au răspuns că s-au hotărât să

şi zece de bronz, un titlu de campion european, 27 titluri de campion al României) (www.rrp.ro/read.php?cat=frsc&item=11, accesat la 22 ianuarie 2013).

[12] **Gheorghe Berceanu**, supranumit „Hercule de buzunar", s-a născut la 28 decembrie 1949, în comuna Cârna, judeţul Dolj. După încercarea eşuată de a evolua la o grupă de juniori a clubului de fotbal „Electroputere Craiova" s-a îndreptat, la recomandarea fratelui, către lupte greco-romane; la vârsta de 20 ani a cucerit primul titlu mondial şi până la Jocurile Olimpice a mai obţinut un nou titlu mondial şi trei europene. Cu o tenacitate, forţă şi agilitate unică, şi-a învins toţi oponenţii şi a intrat în posesia medaliei olimpice de aur. Activitatea competiţională ulterioară a fost întreruptă de mai multe accidentări, dar a reuşit să mai câştige alte două medalii de argint la Campionatul mondial (1975) şi Jocurile olimpice de la Montreal (1976) (*Gheorghe Berceanu – Un uriaş de 1,50 metri* în http//jo2012.antena3.ro/legende/gheorghe-berceanu-un-urias-de-1-50-metri-398.html, accesat la 22 ianuarie 2013).

[13] **Nicolae Martinescu**, „uriaşul blând", crescut pe ogoarele Bărăganului, a încântat asistenţa prin evoluţiile sale şi a făcut senzaţie prin victoria în faţa temutului Nikolai Iakovenko, neînvins de câţiva ani, principalul favorit la aurul olimpic. Apogeul brăileanului, ajuns la vârsta de 32 ani, s-a consumat la München, şi până la retragerea oficială (1978) a mai cucerit două medalii bronz la Campionatul European (1972, 1973) şi una la Campionatul Mondial (1974) (Alex Bucur, *Nicolae Martinescu – De la Cupa Recoltei, la titlul olimpic de la Munchen* în http//jo2012.antena3.ro/legende/nicolae-martinescu-de-la-cupa-recoltei-la-titlul-olimpic-de-la-munchen-805.html, accesat la 21 ianuarie 2013).

[14] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13.031, f. 10.

rămână în Germania de unde vor pleca mai departe şi că ei nu vor face nici un fel de declaraţii contra ţării"[15].

Despre soarta imediată a fugarilor a relatat Stelian Moculescu: „…Noi nu aveam nici un fel de acte, veniserăm cu un paşaport colectiv. Ne-am dus la o cazarmă, am stat vreo 6-7 zile. Totul era pregătit, bănuiseră că vor rămâne mulţi sportivi cu ocazia Jocurilor Olimpice. Mai venise şi discobola Ionescu împreună cu soţul ei. Mai erau un ceh, un polonez, şapte inşi eram. Am primit azil politic"[16].

Părăsirea intempestivă a lotului olimpic a unor membri ai delegaţiei sportive, precum şi a grupului de turişti au atras reacţia imediată a autorităţilor româneşti.

Prin intermediul reprezentanţei diplomatice deschisă la Köln s-a luat legătura cu oficiali ai Ministerului de Interne din Bavaria, şi totodată cu Willy Daume, preşedintele comitetului de organizare olimpic.

La 13 septembrie 1972, Vasile Jirjea, secretar III, însărcinat cu probleme consulare a avut întrevederi cu oficiali MAE şi MAI vest-german. La finalul rundelor de discuţii era previzibil deznodământul. Consilierul juridic de la MAE vest-german, Wockel, a amintit de prevederile legii referitoare la acordarea de azil şi a afirmat că cei refugiaţi „nu pot fi siliţi să ia legătura cu ambasada"[17].

În pofida numeroaselor intervenţii efectuate de reprezentanţii ambasadei, nu s-a primit vreun răspuns afirmativ, iar refugiaţii au rămas în RFG.

Cazul Becker

Documentele Securităţii, referitoare la fuga unor cetăţeni români din cadrul delegaţiilor prezente la Olimpiadă, au evidenţiat situaţia familiei Becker.

Atenţia acordată cuplului de naţionalitate germană s-a oglindit prin acţiunile organelor statului în condamnarea acestora. Dosarul din fondul Penal existent în arhiva CNSAS decriptează, într-o măsură apreciabilă, tipicul acţiunilor efectuate de instituţiile decizionale româneşti.

Povestea familiei Becker este una incitantă; aflat pe teritoriul Republicii Democrate Germane (RDG) tânărul Siegfried (născut la 2 martie 1940 în comuna Săcălaz, jud. Timiş) a cunoscut-o pe Marion Steiner (născută la 21 ianuarie 1950 în Hamburg, RFG), o suliţaşă de perspectivă, şi s-a înfiripat o idilă[18].

Relaţia s-a oficializat prin căsătoria civilă şi stabilirea tinerei sportive în România (11 aprilie 1970). Rodul iubirii s-a materializat prin naşterea fetiţei Almut Giza Becker (2 iulie 1970).

La scurtă vreme, Marion Becker a revenit în activitatea competiţională, sub conducerea soţului, şi a participat la o serie de concursuri în RFG, Iugoslavia, URSS, RDG.

---

[15] *Ibidem*, f. 80.

[16] Alin Fornade, *Stelian Moculescu, antrenorul naţionalei masculine de volei: „Românul se ghidează după burtă"* în www.gsp.ro/sporturi/volei/stelian-moculescu-antrenorul-nationalei-masculine-de-volei-romanul-se-ghideaza-dupa-burta-222733.html, accesat la 24 ianuarie 2013.

[17] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13.031, f. 52.

[18] Idem, fond SIE, dosar nr. 32.664, f. 3.

După încheierea participării la proba sportivă (rezultatele au fost modeste şi chiar s-a ratat accesul în actul final), soţii au părăsit locul de cazare şi, totodată, au anunţat că refuză înapoierea în România.

La momentul plecării din ţară, antrenorul era asistent universitar la Facultatea de Educaţie Fizică şi Sport din cadrul Universităţii din Timişoara, în timp ce Marion era studentă, anul I, în cadrul aceleiaşi unităţi de învăţământ superior.

Absenţa de la serviciu a lui Siegfried Becker a fost penalizată de către Universitatea din Timişoara prin desfacerea contractului de muncă (decizia nr. 468/17 noiembrie 1972), iar, la rândul ei, soţia a fost exmatriculată din facultate (ordinul Universităţii emis la 16 octombrie 1972)[19].

Scrisorile expediate familiei Becker şi interceptate de Securitate nu oferă explicaţii clare asupra hotărârii de a se stabili în RFG. Conform înscrisurilor şi declaraţiilor date de Iuliana Becker, mama tehnicianului, rezultă că cei doi au trimis ambasadei RDG la Bucureşti o cerere prin care sportiva a cerut renunţarea la cetăţenia est-germană, însă a fost avizată negativ.

Pe fondul incertitudinilor decizionale la nivelul instituţiilor româneşti, iscate de respectiva petiţie, dar şi a dorinţei de a performa în Occident, cei doi tovarăşi de viaţă au ales Germania Federală, fără a uita de fiica lor. De altfel, demersurile pentru întregirea familiei prin trimiterea minorei, aflată în grija bunicii paterne, au fost demarate încă din primele zile (Almut Giza Becker a ajuns la părinţi în anul 1975).

În luna ianuarie 1973 au fost înregistrate cererile celor doi „fugari" de renunţare la cetăţenia română şi stabilirea lor definitivă în RFG.

Reacţia autorităţilor, faţă de actul unilateral de rămânere în Germania de Vest, s-a concretizat prin începerea urmării penale (20 noiembrie 1973). Percheziţia domiciliară efectuată la 29 noiembrie 1973, de către organele de anchetă ale Securităţii Timiş, s-a concretizat prin aplicarea sechestrului asigurator asupra bunurilor familiei.

Operaţiunea a început la ora 18.20 şi s-a încheiat la ora 21.00, în prezenţa a doi martori şi a Iulianei Becker. Dintre bunurile confiscate, reţinem: un autoturism „Volkswagen" tip broască, de culoare albă, an de fabricaţie 1960, evaluat la 35.000 lei; un costum de haine bărbătesc, din stofă englezească (lână), de culoare verde închis, uzat 15%, estimat la 1.200 lei; un aparat de mărit foto, fabricaţie Polonia, marca „Krokus" 3, în valoare de 1.400 lei; una pereche schiuri, marca „Kneissel", de fabricaţie austriacă; una rochie de culoare galbenă, confecţionată din lână sintetică, tricotată de mână; una rochie din mătase artificială, imprimată pe fond bleu, nepurtată (ultimele articole erau apreciate la 300 lei/bucata)[20].

La 12 martie 1974 s-a încheiat raportul de finalizare a urmăririi penale şi se recomanda începerea acţiunii penale asupra învinuiţilor Siegfried şi Marion Becker sub aspectul săvârşirii infracţiunii **de refuzul înapoierii în ţară**, faptă prevăzută şi pedepsită de art. 253 alin. 1 Cod Penal (infracţiunea reprezenta un grad ridicat de pericol social prin deteriorarea relaţiilor sociale care asigurau desfăşurarea normală a activităţii instituţiilor angajatoare).

---

[19] Idem, fond Penal, dosar nr. 38.852, f. 6.
[20] *Ibidem*, f. 41.

Dosarul a fost trimis de la Timişoara la Tribunalul Militar Bucureşti, via Procuratura Generală, Direcţia Procuraturilor Militare. Procesul s-a desfăşurat în absenţa inculpaţilor, totuşi aceştia fiind apăraţi de un avocat de origine germană. După două şedinţe publice s-a dat verdictul; prin sentinţa nr. 467/26 iunie 1974, Siegfried Becker a fost condamnat la 5 ani închisoare, iar Marion Becker a primit 3 ani şi 9 luni închisoare[21].

Condamnaţii pierdeau şi autoturismul „Volkswagen”, dar erau anulate pedepsele referitoare la drepturile civile (în baza art. 2 din decretul prezidenţial nr. 9/1974).

Principiul legalităţii a fost respectat, iar cuplul Becker a contestat hotărârea completului de judecată; decizia Secţiei recurs a Tribunalului Militar Bucureşti nr 384/14 august 1974 nu a schimbat hotărârea iniţială. Şi totuşi, înarmaţi cu speranţă, soţii Becker au trimis o nouă cerere pentru a reglementa situaţia lor juridică.

Pe baza zvonurilor şi mărturiilor privind răscumpărarea cetăţenilor români de naţionalitate germană, incriminaţii solicitau: „a ne aproba posibilitatea achitării pedepsei noastre în bani. În acest sens am luat legătura cu ambasada RSR din Köln şi dorim ca răspunsul tribunalului militar la cererea noastră să ne fie trimisă prin intermediul ambasadei”[22].

Tribunalul Militar Bucureşti a luat act de cererea de înlocuire a executării pedepselor cu obligativitatea plăţii unor amenzi. Judecătorii au deliberat în secret, şi potrivit „art. 12 şi următoarele din Decretul nr. 24/1970 republicat, în cazul condamnării la pedeapsa închisorii de cel mult 10 ani a unui străin care nu are domiciliul în România şi a săvârşit infracţiunea pe teritoriul ţării, instanţa poate dispune înlocuirea executării pedepsei prin obligarea la plata unei amenzi.

În cazul supus judecăţii, se constată inadmisibilitatea cererii formulată de condamnaţii, deoarece aceştia, pe de o parte, în momentul comiterii infracţiunii de refuzul înapoierii în ţară, aveau calitatea de cetăţeni români trimişi în străinătate în vederea îndeplinirii unor însărcinări obşteşti, iar pe de altă parte, infracţiunea s-a consumat în afara graniţelor RSR.

Nefiind îndeplinite condiţiile cerute de prevederile decretului nr. 24/1970, urmează ca cererea condamnaţilor să fie respinsă ca neîntemeiată”[23] (sentinţa nr. 1059/6 decembrie 1974 nu a schimbat pe cea pronunţată la 26 iunie 1974).

De precizat că, actul unilateral de rămânere în străinătate era infracţiune şi se pedepsea cu închisoare de la 1 la 7 ani conform art. 253 din Codul Penal. Acţiunea de cercetare era demarată de organele din cadrul Inspectoratului Judeţean/Municipal de Securitate, iar la încheierea urmăririi penale se preda dosarul Procuraturii Militare jurisdicţionale. Pe baza documentelor adunate de ofiţerii de cercetare penală se întocmea rechizitoriul şi se înainta dosarul instanţelor de judecată militare. Sentinţa organelor judiciare putea fi contestată prin recurs, însă la Secţia recurs, entitate distinctă, decizia era, în multe cazuri, identică sau chiar mai drastică.

[21] *Ibidem*, f. 80; Idem, fond SIE, dosar nr. 32.664, f. 3.
[22] Idem, fond Documentar, dosar nr. 13.031, f. 113.
[23] *Ibidem*, f. 119.

Sportivii români au fost susţinuţi, din tribune şi sălile de competiţie, inclusiv de turiştii sosiţi din ţară, însă într-un număr scăzut. Grupurile de turişti au fost constituite după următoarele criterii: vârstă, ocupaţie, instituţii organizatoare (ex: BTT).

Elevii au fost găzduiţi în tabăra de tineret, la cca 5 km de satul olimpic, şi în cabane construite special pentru respectivul eveniment (durata excursiei: 22 august – 13 septembrie 1972).

Supravegherea a fost asigurată de un ofiţer conspirat sub acoperirea de profesor şi salariat al Ministerului Educaţiei şi Învăţământului; totodată, s-a creat o reţea informativă formată din cinci surse şi completate de cele oficiale (cadrele didactice care au însoţit adolescenţii).

Comportamentul tinerilor a fost în limitele normale, cu unele excepţii. Se relata despre plecările unor fete din tabără şi încercările unui elev de a efectua un comision.

La finele excursiei unul dintre elevi (M. G., fără a i se preciza vârsta), informator al organului de securitate, a plecat incognito din tabără (actele şi bagajele i-au fost aduse în ţară). Gestul a surprins pe cei din jur, şi în mod deosebit pe ofiţerul acoperit. Pe toată durata şederii s-a arătat cooperant şi a relatat o serie de fapte şi atitudini ale colegilor.

Diurna a cheltuit-o pe diverse atenţii pentru familie, în plus şi-a depus bagajele în autocarul pentru plecarea spre ţară. Elevul din Turda a dispărut fără urmă, iar ambasada română din RFG trebuia să se ocupe de operaţiunile de căutare şi de influenţare pozitivă (determinarea tânărului de a se repatria).

Dintre măsurile preconizate în acest caz, menţionăm: contactarea părinţilor şi demararea unei acţiuni comune de aducere în ţară şi interceptarea corespondenţei cu familia adolescentului[24]. Documentele Securităţii nu dezvăluie desfăşurarea acţiunilor ulterioare şi nici deznodământul cazului.

Pe lângă elevi s-au mai deplasat în statul vest-german şi o serie de turişti, cu diverse profesii şi de pe cuprinsul întregii ţări, în cadrul excursiilor organizate de BTT, ONT „Carpaţi” şi ACR.

Despre excursioniştii BTT a relatat maiorul de securitate Tudor Ştefan, unul dintre conducătorii colectivului, legendat ca profesor. În raportul scris, pe marginea unor aspecte rezultate în problema „OLIMP”, se preciza istoricul voiajului.

Cei selectaţi pentru deplasare s-au reunit la Bucureşti şi li s-a efectuat pregătirea contrainformativă. Cazarea turiştilor s-a efectuat în localul unei şcoli, în camere de 10-15 paturi, unde s-a numit câte un responsabil de cameră şi concomitent s-a creat un avizier pentru diverse comunicări privind activitatea grupului[25].

Încă din dimineaţa zilei de 26 august 1972 o parte semnificativă a turiştilor a telefonat ori a scris cunoştinţelor din RFG. De altfel, mulţi români nu au avut ca obiectiv vizionarea competiţiilor sportive, fiind preocupaţi de rezolvarea unor probleme personale.

Preotul P.G., iniţial a fost avizat negativ pentru a ieşi din ţară pentru suspiciunea de evaziune (rămânerea în străinătate), a efectuat o deplasare la Frankfurt/Main şi s-a întâlnit cu un cetăţean român, aflat ilegal în RFG, de la care a

[24] *Ibidem*, f. 37.
[25] *Ibidem*, f. 30.

primit bani şi o haină de astrahan (9.500 mărci) pentru a fi înmânată unei persoane din Capitală.

Un alt preot a contactat în München pe I.S., din Frankfurt/Main, de la acesta primind bani, obiecte de valoare din aur, casetofon şi articole de îmbrăcăminte[26].

Un alt aspect notabil a fost prezenţa câtorva exemplare din biblie şi a ziarului intitulate „Stindardul" în locurile de cazare. Semnalarea respectivelor lucrări a fost urmată de acţiuni concrete de confiscare şi distrugere (misiune îndeplinită de antrenori sau conducătorii delegaţiilor).

Din grupul BTT au dispărut de la cantonament un număr de patru persoane, iar alte 12 trebuia să revină în ţară, în maşinile personale achiziţionate din Germania. Din componenţa grupului s-a păstrat legătura cu doi informatori, două legături oficiale şi cinci persoane de încredere[27]. Pe parcursul călătoriei spre ţară nu s-au produs evenimente deosebite.

Direcţia I urma să întreprindă măsuri pentru reîntoarcerea în ţară a celor rămaşi în RFG. Dintre acţiunile specifice reţin atenţia, următoarele: identificarea persoanelor din anturajul fiecărui „evazionist", discuţii şi sugestii date apropiaţilor pentru a influenţa pozitiv fugarul, interceptarea corespondenţei.

Disfuncţionalităţile apărute în supravegherea şi prevenirea „evaziunilor" ar fi trebuit remediate prin adoptarea câtorva decizii imediate: deplasarea ofiţerilor de informaţii sub acoperirea de arbitri sau ziarişti să fi fost legendată corespunzător (introducerea în mediul respectiv cu câteva luni şi popularizarea noii activităţi) şi astfel se evitau potenţiale deconspirări; intensificarea muncii politico-ideologice (lozincă des uzitată, însă frecvent dezavuată de membrii delegaţiilor sportive); limitarea ieşirilor individuale pentru a preîntâmpina alte rămâneri în străinătate; verificările ocazionate de acordarea avizelor de deplasare să fi fost extinse şi asupra familiei sau rudelor apropiate (prevenirea plecărilor simultane în străinătate)[28].

Concluzii

Participarea la Jocurile Olimpice de la München (26 august – 10 septembrie 1972) a reprezentat o misiune cu încărcătură psiho-profesională deosebită pentru structurile informative româneşti.

Numărul impresionant de sportivi, oficiali, turişti şi membri ai ansamblului folcloric a impus mobilizarea mai multor lucrători ai Securităţii şi, totodată, crearea ori extinderea reţelelor informative.

Supravegherea pe meleagurile bavareze a însemnat un exerciţiu de eficienţă asupra întregii delegaţii (cca 700 persoane) şi s-a datorat, în mare parte, aplicării planurilor de măsuri elaborate încă din prima jumătate a anului olimpic. Conform rapoartelor oficiale, 199 din cei 680 români ajunşi la Olimpiadă s-au aflat într-o formă de colaborare cu ofiţerii conspiraţi.

[26] *Ibidem*, f. 9.
[27] *Ibidem*, f. 33.
[28] *Ibidem*, f. 24.

Puţinătatea cadrelor trimise în componenţa delegaţiilor şi înţelegerile prealabile dintre refugiaţi şi legăturile din emigraţie au facilitat rămânerea unui număr de 39 cetăţeni (trei sportivi, doi antrenori, 34 turişti) în landurile Germaniei.

Concentrarea monitorizării pe delegaţia sportivă a estompat elanul unor eventuale decizii de rămânere în Occident, însă nu a îngrădit, major, practica schimburilor comerciale ori vânzarea de diferite bunuri de către membrii lotului olimpic.

Minusurile în activitatea de prevenire s-au probat, îndeobşte, în cazul grupurilor de turişti (o parte din cei care au fugit din locurile de cazare erau excursionişti cu recomandări de la organele de partid); de remarcat, posibilităţile nenumărate de tranzacţionare de diverse bunuri în/şi din RFG pe fondul îngăduinţei conducătorilor de delegaţii şi organelor vamale.

Refuzul reîntoarcerii în ţară nu a rămas nesancţionat; în majoritatea covârşitoare a cazurilor s-au organizat procese şi s-au dictat pedepse cu închisoare, precum şi confiscarea parţială sau totală a averilor.

Pe plan sportiv, bilanţul s-a dovedit satisfăcător, chiar şi în condiţiile unei participări numeroase, şi a prefaţat performanţele de la ediţia canadiană (1976).

Ce s-a întâmplat în timpul şi la sfârşitul olimpiadei nu s-a mai repetat la următoarele ediţii; în primul rând, numărul turiştilor a fost drastic limitat şi în plus factorul-distanţă a contribuit la această stare de fapt (desfăşurarea jocurilor la Montreal, Los Angeles, Calgary, Seul).

Un alt doilea aspect a relevat un fenomen ce urma să ia o amploare îngrijorătoare, şi anume: „evaziunea" (fuga sau refuzul întoarcerii în ţară) sportivilor sau antrenorilor.

De la relaţii profesionale deteriorate până la aspecte de ordin financiar, flagelul rămânerilor în străinătate a căpătat dimensiuni nebănuite în anii '80.

Activitatea structurilor Securităţii a fost considerată mulţumitoare, însă a fost umbrită de câteva „scăpări" de persoane, unele dintre acestea fiind cooptate în reţeaua informativă. Acţiunea „Olimp-72" a consfinţit interesul serviciilor de informaţii faţă de mişcarea sportivă şi a căpătat o atenţie crescândă până la finele anilor '80.

Luminița **BANU**

MIRCEA ELIADE – UN ROMÂN PENTRU ETERNITATE. ECOURI DIN ARHIVELE SECURITĂȚII

MIRCEA ELIADE – A ROMANIAN FOR ETERNITY.
ECHOES FROM THE SECURITATE'S ARCHIVES

Our paper outlines the inner torment of Mircea Eliade, one of the most outstanding Romanian philosophers of the 20th century, forced to spend the greatest part of his life away from his motherland

Starting from the short period in which Eliade sympathized with the Legionary Movement, we have tried to reconstitute the elaborate mechanism that turned the philosopher into a "prisoner of history". We based our approach on archival documents, testimonies of his contemporaries, but also on some autobiographical confessions of the scholar. We have identified the "operative games" conceived by the Romanian secret services in order to alter Eliade's image, as well as propaganda campaigns meant either to depict him in a favourable light or to discredit him, conceived within the spheres of influence in Bucharest and in the exile.

Caught between ideological demands and his longing for his native country, Eliade continued to "dream in Romanian" during his entire life and to hope that his work would eventually be fully published and appreciated by his people at its true value.

Etichete: Mircea Eliade, exil, România, servicii secrete, Securitate
Keywords: Mircea Eliade, exile, Romania, secret services, the Securitate

Limba română este patria mea!
Nichita Stănescu

„Este poate cel mai diabolizat autor de către propaganda comunistă şi de către corectitudinea politică post '89. Este cel mai atacat, este omul care a suferit cel mai cumplit reducţionism. Toată opera lui de istoric, chiar de filosof al religiilor, de editor, de traducător, de eseist, de prozator în realismul psihologic, deci tot acest amalgam unic în literatura noastră este redus la scurtul episod al adeziunii sau al simpatiei faţă de mişcarea legionară. Cred că după 20 de ani de tocare si de mărunţire a biografiei lui Eliade s-au spus toate adevărurile, cele mai inconfortabile şi mai negre lucruri. Şi îmi pare foarte bine că s-au pus pe foaie, pentru că niciodată nu faci nimic decât dacă pui adevărul pe masă"[1].

Aceste aprecieri ale criticului Dan C. Mihăilescu, formulate în februarie 2011, în cadrul conferinţei „Bună seara, domnule Mircea Eliade!", sintetizează, în chip magistral în opinia noastră, avatarurile operei şi imaginii publice a lui Mircea Eliade. În pofida faptului că bibliografia consacrată operei şi personalităţii lui Eliade este imensă[2],

---

[1] http://life.hotnews.ro/stiri-prin_oras-8338936-dan-mihailescu-critic-literar-mircea-eliade-este-cel-mai-diabolizat-autor-catre-propaganda-comunista-catre-corectitudinea-politica-post-39-89.htm , consultat la 9 septembrie 2011.

[2] Această bibliografie, deja uriaşă, continuă să se îmbogăţească în fiecare an. Vezi, în acest sens, evoluţia de la modesta bibliografie din 1969 (*Bibliography of Mircea Eliade*, Chicago, University of

suntem convinşi că unele fațete ale acesteia au fost insuficient sau deloc analizate. Pornind de la această idee, vom încerca pe parcursul prezentului studiu să aducem în atenţie unele aspecte referitoare la sentimentele patriotice care l-au animat pe ilustrul savant de-a lungul întregii sale vieţi, folosind în acest scop informaţiile păstrate în arhiva Securității[3].

Plecarea în străinătate – misiune diplomatică sau informativă?

Pentru a înțelege exilul lui Mircea Eliade trebuie să ne întoarcem în anul 1940, când, în luna aprilie, acesta a fost trimis ataşat cultural la Londra. Dacă acordăm credit versiunii lui Constantin C. Giurescu, inițiativa trimiterii lui Eliade la Londra i-ar fi aparţinut, în calitate de titular al departamentului Frontului Renaşterii Naţionale în cabinetul Gh. Tătărescu: „…ştiam că avea simpatii de dreapta, fără însă ca să fi acționat efectiv pe teren ca alţii. Cum în acel moment ministerul intenţiona trimiterea unor secretari şi consilieri culturali la ambasadele şi legaţiile noastre din ţările apusului Europei, m-am gândit totuşi că ar putea fi utilizat"[4].

Referitor la această „utilizare", termen folosit ulterior de Securitate atunci când se făcea referire la agenţi de influenţă şi colaboratori, există şi informaţii, neatestate documentar până în prezent, conform cărora Eliade ar fi plecat la post în calitate de colaborator al Serviciului Secret de Informaţii, condus de Mihail Moruzov. În acest sens, Florin Ţurcanu nota: „Pe lângă atribuţiile de propagandă culturală a acceptat, probabil, şi sarcini de alt gen. Conform unui pasaj inedit din *Jurnalul londonez* al lui Dumitru G. Danielopol, expert al Băncii Naţionale a României detaşat în Marea Britanie, Eliade i-ar fi destăinuit acestuia că «înaintea plecării la Londra, fusese chemat la serviciul lui Moruzov (şeful S.S.I.), unde un colonel l-ar fi întrebat dacă nu vrea să

Chicago Press, 1969, 17 p.), până la Mircea Handoca, *Mircea Eliade. Contribuții bibliografice*, Bucureşti, Societatea Literară „Relief românesc", 1980 (240 p.); Douglas Allen, Dennis Doeing, *Mircea Eliade: An Annotated Bibliography*, New York-London, Garland Publishing Company, 1980 (262 p.), Mircea Handoca, *Mircea Eliade: biobibliografie*, vol. 1-3, Bucureşti, Editura „Jurnalul literar", 1997-1999 (415 p. +340 p. + 432 p.).

[3] Valorificarea materialelor documentare aflate în arhiva Securității, cu privire la Mircea Eliade, a început în anul 2002, odată cu publicarea volumului lui Mihai Pelin, *Genii și analfabeți, Militari și intelectuali sub lupa Securității*, Bucureşti, Editura Universal Dalsi, 2002, cap. „Mircea Eliade – Atras pe drumul Damascului", pp. 114-144. Principalul neajuns al textului respectiv îl reprezintă faptul că lipseşte aparatul critic, astfel că informaţiile oferite nu pot fi verificate şi aprofundate. Înființarea C.N.S.A.S. şi deschiderea arhivelor Securităţii spre studiu a suplinit acest neajuns, astfel că cercetătoarea Dora Mezdrea a publicat nu mai puţin de 121 de documente din dosarele de urmărire informativă şi din dosarul întocmit de D.I.E. pe numele lui Mircea Eliade – *Nae Ionescu și discipolii săi în arhiva Securității,* Volumul II: *Mircea Eliade*, prezentarea, selecţia şi îngrijirea textelor Dora Mezdrea, Bucureşti, Editura „Mica Valahie", 2008, 261 p.; o parte din informaţiile din aceste dosare sunt valorificate, în capitolul „Mircea Eliade în obiectivul Securităţii", şi de către Ioana Diaconescu în volumul *Scriitori în arhivele C.N.S.A.S. Intelectuali urmăriți informativ, arestați, condamnați, uciși în detenție 1946-1989. Studii însoțite de anexe selectate din arhivele C.N.S.A.S.*, Bucureşti, Fundaţia Academia Civică, 2012, pp. 175-194.

[4] C.C. Giurescu, *Jurnal de călătorie: impresii din Statele Unite, Paris și Londra*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1971, p. 176.

lucreze pentru ei. Eliade mi-a explicat că îi era greu să refuze şi că fusese însărcinat cu supravegherea mişcărilor comuniste»”[5].

Documentele din arhive confirmă faptul că sistemul acoperirii diplomatice era folosit cu succes de către S.S.I. În luna februarie 1941, Eugen Cristescu, directorul general al S.S.I., solicita şi obţinea aprobarea generalului Ion Antonescu pentru ca informatorii săi „să fie introduşi în personalul oficial al reprezentanţelor diplomatice şi consulare române din străinătate – în prima urgenţă în Peninsula Balcanică şi în Orientul Apropiat”. Scopul declarat era acela de „a dispune de o reţea informativă sigură şi cu durată de funcţionare”, iar posturile vizate erau acelea de „consuli, vice-consuli, cancelari, agenţi şi ataşaţi comerciali şi de presă, ajutori şi secretari ai ataşaţilor militari şi agenţi ai serviciului de navigaţie maritimă”[6].

Totuşi, ne este greu să credem că un personaj precum Eliade, cu opţiuni de dreapta binecunoscute, ar fi fost pus să supravegheze… mişcarea comunistă la… Londra! Dacă dialogul cu Danielopol a avut într-adevăr loc, e posibil ca Eliade să fi încercat doar o intoxicare a interlocutorului cu privire la adevărata sa misiune[7]. Oricum, trimiterea lui Eliade, eliberat din lagăr în octombrie 1938 de către regimul carlist, într-unul din „cele mai sensibile puncte din reţeaua diplomatică românească”, după cum califica Florin Ţurcanu Londra anului 1940, rămâne o decizie cel puţin ciudată! Într-o fişă din 1947, întocmită cel mai probabil de S.S.I., se oferă următoarea explicaţie: „această numire poate fi explicată şi de calităţile reale care îl indicau pe Mircea Eliade pentru un asemenea post şi de faptul că fostul rege Carol urma să viziteze Londra[8] şi dorea să aibă în anturajul lui numai stele de primă mărime”[9].

Oricare vor fi fost raţiunile pentru care a fost trimis la Londra, cert este că a rămas acolo până în februarie 1941, când a fost numit, în aceeaşi calitate, la Lisabona. În Portugalia a locuit până în 15 septembrie 1945[10].

Anul în care, fără să bănuiască vreo clipă, Mircea Eliade a păşit pentru ultima dată pe pământ românesc a fost anul 1942 când, după o întrevedere cu Salazar[11] (7 iulie

---

[5] Florin Ţurcanu, *Mircea Eliade. Prizonierul istoriei*, traducere de Monica Anghel şi Dragoş Dodu, prefaţă de Zoe Petre, Bucureşti, Editura Humanitas, 2005, p. 384.

[6] *Apud* Florian Banu, *Înfiinţarea Departamentului de Informaţii Externe – de la memorialistică la document*, în „Caietele C.N.S.A.S.”, anul III, nr. 1(5)/2010, p. 113.

[7] Oricum, Danielopol ştia foarte puţine despre Eliade, aşa cum reiese din stupefacţia cu care acesta a aflat în 9 septembrie 1940 că scriitorul a fost una din „luminile conducătoare” ale Mişcării Legionare: „Am rămas pironit pe loc de uimire, şi în acelaşi timp foarte îngrijorat de această revelaţie, căci avusesem mai multe conversaţii cu Eliade şi nu-mi mai aminteam dacă-i expusesem punctul meu de vedere asupra acestei mişcări” – D.G. Danielopol, *Jurnal londonez*, ediţie îngrijită de Valeriu Florin Dobrinescu, Valeria Dumistrăcel, Iaşi, Institutul European, 1995, p. 134.

[8] Regele Carol al II-lea a vizitat Londra în 15-18 noiembrie 1938, încercând să obţină o consolidare a poziţiei României, grav ameninţată după semnarea acordului de la München. Deci, ipoteza aceasta este invalidată chiar de cronologia evenimentelor.

[9] ACNSAS, fond S.I.E., dosar nr. 167, vol. 1, f. 50.

[10] Mircea Handoca, *Viaţa lui Mircea Eliade*, ediţia a II-a revizuită şi adăugită, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2000, p. 93.

1942), revine în ţară pentru a-i raporta personal lui Mihai Antonescu rezultatul discuţiilor. Şederea la Bucureşti a fost pentru Eliade ultima ocazie de a-şi vedea părinţii şi mai mulţi prieteni, printre care Mircea Vulcănescu. Părăsind România la începutul lunii august 1942, nu-şi închipuia, probabil, nicio clipă că nu se va mai întoarce niciodată[12].

Dorinţa sa constantă de a se reîntoarce în ţară şi planurile făcute în acest sens, precum şi, ulterior, demersurile Securităţii de a face posibilă această vizită, vor rămâne fără nici un rezultat, cauzele, motivele, piedicile fiind atât de diverse, încât este greu de stabilit exact ce anume a făcut imposibil acest lucru. Putem însă încerca un exerciţiu de reconstrucţie a frământărilor, tribulaţiilor marelui savant în dorinţa declarată de a-şi revedea patria, acţiune văzută de Securitate ca un plus de imagine pozitivă pentru regimul de la Bucureşti şi, ca atare, încurajată.

Dincolo de ipotezele cu privire la o posibilă colaborare strict secretă a lui Eliade cu S.S.I.-ul, este cert că acesta se afla de multă vreme în atenţia serviciilor de informaţii, întrucât, potrivit unei note din 8 septembrie 1948, întocmită deci în primele zile de după înfiinţarea Securităţii, existau deja două dosare de urmărire. Cel mai vechi se pare că era dosarul individual nr. 4.262, existent în arhiva Direcţiei Generale a Poliţiei, care îl atesta pe Eliade drept „fruntaş legionar" încă din anul 1936. La rândul său, S.S.I. dispunea de dosarul personal nr. 14.999 în care se adunaseră, de-a lungul timpului, o sumă de informaţii despre legăturile şi orientarea politică avută de „obiectiv".

Dilema serviciilor de informaţii: „duşman al poporului" sau „agent de influenţă"?

O primă tentativă a serviciilor secrete comuniste de a folosi anvergura ştiinţifică internaţională a savantului, precum şi ataşamentul acestuia faţă de România, poate fi documentată în 23 iunie 1947, printr-o notă a S.S.I. Ideea pornise de la

[11] António de Oliveira Salazar (n. 28 aprilie 1889, Vimieiro, Santa Comba Dão, - d. 27 iulie de 1970, Lisabona), om politic portughez. Fondator şi preşedinte al partidului corporatist „Uniunea Naţională". Ulterior, Salazar a înfiinţat partidul „Estado Novo" şi a condus regimul autoritar din Portugalia în perioada 1932 – 1974. În perioada 1932-1968 a deţinut funcţia de prim-ministru, opunându-se comunismului şi liberalismului în egală măsură, promovând o politică bazată pe valorile corporatismului şi conservatorismului şi străduindu-se să menţină imperiul colonial al Portugaliei. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial a dus o politică de echilibru între Naţiunile Unite şi ţările Axei, evitând angajarea vădită a ţării sale în sprijinul vreuneia dintre cele două tabere.

[12] „Acea săptămână petrecută la Bucureşti mi-a rămas în amintire ca un vis melancolic, străbătut de coşmaruri. Şi totuşi nu puteam bănui atunci că – în afară de Corina şi Sorin – nu-mi voi mai revedea familia, nici ţara, nici majoritatea prietenilor, iar biblioteca, manuscrisele şi dosarele cu note şi corespondenţă îmi vor rămâne inaccesibile, păstrate în podul caselor în care au locuit de-a lungul anilor părinţii şi Corina" – Mircea Eliade, *Memorii. Recoltele solstiţiului*, vol. II (1937-1960), ediţie îngrijită de Mircea Handoca, Bucureşti, Editura Humanitas, 1991, p. 67. Corina este numele folosit de familie pentru Cornelia, sora scriitorului, iar Sorin este fiul acesteia. În documentele Securităţii sunt folosite aleatoriu numele Cornelia şi Corina pentru desemnarea surorii lui Eliade.

evoluțiile pe care Mircea Eliade le avusese în perioada 1945-1947 în plan ştiinţific. În luna august 1945, la intervenţia Academiei Franceze, i se oferă lui Eliade postul de profesor titular al catedrei de Istorie comparată a religiilor de la Sorbona. Conform legislaţiei franceze, pentru ocuparea acestui post era nevoie de acordul guvernului român. Ambasadorul României în Franţa, Simion Stoilov, a refuzat să semneze acest acord şi, în ciuda faptului că Sorbona a reînnoit intervenţia de trei ori, s-a cantonat pe această poziţie. În documentul întocmit de S.S.I. se aprecia că „recomandările ministrului Stoilov au în această privinţă un substrat subiectiv", subliniindu-se faptul că „prezenţa unui profesor român la o catedră a Sorbonei ne-ar face cinste".

Autorul notei se vădeşte a fi o persoană echilibrată care, deşi aminteşte colaborarea lui Eliade cu Nae Ionescu, se fereşte de a interpreta acea perioadă într-o cheie antifascistă, ci realizează o analiză de mare fineţe a personalităţii savantului şi a contextului în care a devenit „prizonierul istoriei":

„Mircea Eliade are, pe lângă cunoştinţele sale de erudit, un caracter de om blajin și nu este cunoscut a fi avut atitudine antidemocratică. Totuși, sentimentele lui democratice sunt de nuanţă… occidentalo-burgheză. Dată fiind însă vârsta şi conformarea psihică a omului, el trebuie folosit aşa cum este. Cred că Mircea Eliade este şi el timorat [şi] influenţat de gogoriţele agitate în străinătate asupra stării de lucruri din România şi pe care *nimeni nu le combate în nici un fel* (subl. în original). De aceea, eventuala lui folosire nu trebuie făcută decât cu condiţiunea ca Mircea Eliade să vină întâi să stea de vorbă cu factorii de răspundere din ţară, urmând ca după aceea să i se dea o calitate în străinătate sau să se dea agrementul guvernului român la numirea sa ca profesor titular la o catedră a Sorbonei"[13].

Cel mai probabil, în atmosfera marcată de dogmatism ideologic a epocii, un astfel de proiect nu putea avea sorţi de izbândă, tentativa S.S.I.-ului fiind subminată, printre altele, şi de abordările radicale ale Siguranţei, aflată în permanentă competiţie pentru întâietate, ca furnizor de informaţii, în ochii factorului politic. De exemplu, într-o fişă a lui Mircea Eliade, întocmită la începutul anului 1947 de către Siguranţă, se regăseau informaţii de tipul: „doctrinar al Mişcării Legionare", „legionar notoriu, rechemat în ţară a refuzat să se întoarcă", „a avut legături cu toţi românii reacţionari", „actualmente se află la Paris, unde desfăşoară o activitate intensă împotriva regimului nostru". Concluzia extrasă era dincolo de orice echivoc: „date fiind convingerile sale politice şi legăturile strânse cu cercurile anglo-americane, socotim că nu poate fi folosit de serviciul nostru nici informativ şi nici propagandistic" [14].

Tentativele S.S.I.-ului de a acţiona profesionist în folosirea unei personalităţi de talia lui Mircea Eliade erau sortite eşecului în contextul în care, după înlăturarea lui

---

[13] ACNSAS, fond S.I.E., dosar nr. 167, vol. 1, f. 50. Acest fragment este considerat de către Ioana Diaconescu, care îl redă în volumul său *Scriitori în arhiva C.N.S.A.S. Intelectuali urmăriți informativ, arestați, condamnați, uciși în detenție. 1946-1989. Studii însoțite de anexe selectate din arhivele C.N.S.A.S.*, București, Fundația Academia Civică, 2012, p. 176, drept un indiciu prin care „deslușim dorința obstinată a noului regim de a-l folosi cu orice preţ pe Mircea Eliade, pe atunci în deplină putere a vârstei mature, pentru îmbunătățirea imaginii noului stat comunist".

[14] ACNSAS, fond S.I.E., dosar nr. 167, vol. 1, f. 28.

Lucian Stupineanu[15] din fruntea instituţiei în ianuarie 1947 şi preluarea conducerii de către Serghei Nikonov, S.S.I.-ul devine pe deplin un instrument care a contribuit „la demascarea duşmanului de clasă intern, la demascarea imperialismului americano-englez şi a sateliţilor lor, la întărirea regimului de democraţie populară în ţara noastră”.

Ca urmare, formulele „doctrinar al Mişcării Legionare” şi „legionar notoriu” se vor regăsi stereotip în toate materialele întocmite de Securitate în aceşti ani, colaborarea filosofului la publicaţiile legionare din perioada interbelică fiind, aşa cum remarca Mihai Pelin, „calul de bătaie al Securităţii”[16].

Treptat, după 1951, odată cu transformarea S.S.I. în Direcţia I Informaţii Externe din cadrul Direcţiei Generale a Securităţii Statului, reminiscenţe din vechea concepţie de lucru a serviciului încep să se facă simţite, grefate fiind pe exigenţele ideologice ale momentului. Astfel, un document al vremii preciza că noua direcţie a Securităţii desfăşura acţiuni informativ-operative împotriva emigraţiei române din străinătate „cu scopul de a descompune organizaţiile şi grupările politico-reacţionare, de a cunoaşte din timp acţiunile lor duşmănoase împotriva R.P.R. şi *de a convinge spre repatriere elementele din această emigraţie*”. Era prevăzută, de asemenea, „infiltrarea în cadrul bisericilor ortodoxe din străinătate în scopul formării în grupurile din jurul acestora *a unui curent de opinie favorabil regimului comunist*”[17].

Pe acest fundal, ideea că o personalitate de mare suprafaţă, precum Eliade, ar putea fi studiată şi atrasă, dacă nu în ţară, măcar pe poziţii mai puţin ostile, se pare că a renăscut. Deşi unii dintre ofiţerii de securitate care au avut în atenţie „cazul” Eliade reuşeau să dea dovadă de discernământ, propunând o abordare realistă a personalităţii filosofului român[18] şi o strategie de abordare pe măsură, câştig de cauză a avut, în

---

[15] Lucian Stupineanu (n. 12 februarie 1890 – d. aprilie 1952) era originar din Olteniţa, licenţiat în Drept şi intrase în contact cu ideile comuniste în perioada interbelică, pe vremea când lucra ca avocat la Întreprinderile Bragadiru. Trimis pe Frontul de Est, a dezertat şi a fost ulterior folosit de N.K.V.D. ca translator. A intrat în Bucureşti odată cu avangarda trupelor sovietice, fiind şeful Secţiei de cercetare din Divizia „Tudor Vladimirescu” şi, cu această ocazie, l-a cunoscut pe Emil Bodnăraş, cu care a stabilit relaţii trainice. După ce a acţionat pentru organizarea Formaţiunilor de Luptă Patriotice şi a ARLUS-ului, a fost trimis de Bodnăraş în S.S.I., unde a deţinut funcţia de director general în perioada 12 iulie 1945 – 9 ianuarie 1947. A fost arestat în 5 martie 1948, fiind suspectat de intenţia de evaziune în Occident, şi a fost deţinut la Văcăreşti, fără a fi judecat, până în aprilie 1952, când a decedat de tuberculoză şi anemie – cf. Florin Pintilie, *Serviciul Special de Informaţii din România (1939-1947)*, vol. I, Bucureşti, 2003, p. 407; Alin Spânu, *Istoria serviciilor de informaţii/contrainformaţii româneşti în perioada 1919-1945*, Iaşi, Casa Editorială „Demiurg”, 2010, pp. 606-607.

[16] Mihai Pelin, *op. cit.*, p. 118. Vezi, în acest sens, fişa lui Mircea Eliade întocmită de Securitate la 20 februarie 1950 în ACNSAS, fond S.I.E., dosar nr. 167, vol. 1, f. 2.

[17] Florian Banu, *Direcţia I-a Informaţii Externe (D.I.E.). Atribuţii şi organizare (1951-1956),* în C.N.S.A.S., *Totalitarism şi rezistenţă, teroare şi represiune în România comunistă*, Bucureşti, 2001, p. 43.

[18] O fişă întocmită în 7 ianuarie 1954, nesemnată, cu privire la Eliade, în ciuda faptului că reia formula „este un reacţionar marcant”, introduce nuanţa „este *considerat de români* (subl. ns. L.B.) din Franţa ca «ideolog» al mişcării legionare”. În plus, autorul fişei, poate şi la adăpostul anonimatului, nu ezită să încheie cu următoarele cuvinte: „Mircea Eliade are influenţă în cercurile ce le frecventează, fiind ascultat de către aceştia şi considerat ca un om deştept. Din

continuare, viziunea profund ideologizată, şablonardă şi marcată de dogmatism[19]. Ca urmare, în decembrie 1954 Securitatea, deşi consemna inteligenţa, cultura şi faptul că Eliade avea „o reputaţie şi un renume bun în ţările capitaliste din Apus”, abandona „studierea” savantului şi renunţa, cel puţin pentru moment, la ideea renăscută de a-l atrage pe poziţii favorabile regimului de la Bucureşti.

În acest context, trebuie subliniat că în anii 1954-1955, pe fondul unei „ofensive de imagine” mai ample, destinată, printre altele, să conducă şi la aderarea României la O.N.U.[20], au avut loc o serie de acţiuni de clemenţă fără precedent din partea autorităţilor de la Bucureşti[21].

Gheorghiu-Dej explica, la vremea respectivă, colegilor de partid scopurile unor astfel de demersuri şi limitele între care acestea trebuie să se desfăşoare:

„Unii dintre foştii politicieni naţionali-ţărănişti sau alţii din aceia care sunt liberi ar putea să se adreseze unora din străinătate să vină acasă, că nu li se face nimic. Nu îi punem pe jeratic. Dacă vin câţiva şi fac declaraţii, este bine. Presa reacţionară o să ţipe, la fel şi la radio, o să spună că de ce nu le dăm drumul şi celor din puşcării, dar noi să redactăm decretul aşa ca să zică ei că suntem ai dracului. Nu poţi să dai drumul la un criminal. Şi se poate organiza treaba astfel ca să se audă glasul unuia sau altuia care să facă apel la unii şi să-i cheme înapoi”[22].

Potrivit concepţiei exprimate de către Dej, în 30 iunie 1955 a fost dat publicităţii Decretul nr. 253, „pentru înlesnirea repatrierii unor cetăţeni şi foşti cetăţeni români şi amnistierea celor repatriaţi”[23]. Scopul declarat al acestui decret era acela de „a da posibilitatea întoarcerii în ţară cetăţenilor şi foştilor cetăţeni români aflaţi peste

punct de vedere al siguranţei franceze, Opran nu a avut de-a face cu el. Personal, îl consider un om cu renume şi prestigiu în Franţa” - ACNSAS, fond S.I.E., dosar nr. 167, vol. 1, f. 8.

[19] Deşi din fişa din 7 ianuarie transpare dorinţa de a-l contacta pe Eliade în sensul folosirii sale ca agent de influenţă, un referat întocmit în 3 decembrie 1954 spulberă această variantă, indicând totuşi că o acţiune în sensul atragerii lui Eliade fusese iniţiată, întrucât acesta primise deja un nume de cod: „Neamţu”. În referat se subliniază din nou „intensa activitate legionară şi fascistă”, precum şi faptul că „este un duşman înrăit al lagărului păcii şi al regimului din R.P.R.”, pentru a fi reluată în final, aproape cuvânt cu cuvânt, concluzia formulată în nota Siguranţei din ianuarie 1947: „Date fiind convingerile sale politice, legăturile ce le are cu numeroase cercuri fasciste şi anglo-americane, precum şi atitudinea lui duşmănoasă faţă de R.P.R., socotim că nu poate fi folosit de noi în munca informativă” – *ibidem*, f. 18.

[20] Până la admiterea sa în O.N.U. (decembrie 1955), România avusese patru tentative de aderare: iulie 1947, octombrie 1948, iunie 1952 şi septembrie 1954 – cf. Nicoleta Ionescu-Gură, *Tentativele de aderare a României la O.N.U. Blocajul O.N.U.*, în C.N.S.A.S., *Arhivele Securităţii*, vol. II, Bucureşti, Editura Nemira, 2006, p. 71.

[21] Se pare că măsurile guvernului de la Bucureşti se înscriau într-un efort mai larg, conjugat, de ameliorare a relaţiilor cu „lagărul imperialist”. Potrivit ziarului „Daily Worker”, din 27 aprilie 1955, Ungaria elaborase un decret similar. Sub titlul „Amnistie pentru cetăţenii maghiari”, publicaţia londoneză anunţa că termenul limită de repatriere era ziua de 4 aprilie 1956 – ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 10.729, vol. 14, ff. 499-500.

[22] *Apud* Cristian Troncotă, *Istoria Securităţii regimului comunist din România. 1948-1964*, Bucureşti, INST, 2003, p. 206.

[23] „Buletinul Oficial”, nr. 18, 30 iunie 1955.

hotare şi care doresc să se reîntoarcă în patrie pentru a se integra în munca constructivă (sic!) a poporului român”.

În vederea atingerii acestui scop, Prezidiul Marii Adunări Naţionale amnistia „toate infracţiunile prevăzute de Codul Penal sau legi speciale – cu excepţia crimei de omor prevăzută şi pedepsită de art. 463 şi 464 Cod Penal – săvârşite de cetăţenii sau foştii cetăţeni români, care la data publicării prezentului Decret se află în afara hotarelor Republicii Populare Române, dacă obţin autorizaţia de reîntoarcere şi dacă se întorc în ţară până la data de 23 august 1956” [24].

1956-1964 – Reevaluarea exilului românesc de către conducerea de la Bucureşti

Anul 1956 a fost chiar anul în care, într-o manieră cu totul neaşteptată, Mircea Eliade a reuşit ca, pentru un scurt moment, să reia legătura cu România. În cadrul mişcării de „deschidere” faţă de Occident şi mai ales faţă de emigraţia politică românească despre care am amintit, precum şi în spiritul Conferinţei de la Geneva, pentru prima oară de la sfârşitul războiului, trupa Teatrului Naţional din Bucureşti a putut efectua în luna iunie 1956 un turneu de trei săptămâni la Paris, în cadrul festivalului internaţional „Teatrul Naţiunilor”. Aşa cum reiese dintr-un raport al Direcţiei Treburilor a C.C. al P.M.R., datat 3 august 1956, unul dintre scopurile acestei iniţiative era de a facilita câtorva dintre actorii români reluarea contactelor personale, întrerupte de mai mulţi ani, cu membrii emigraţiei româneşti[25]. În acest sens, Marietta Sadova avea misiunea de a-i contacta pe Mircea Eliade şi Emil Cioran, lucru pe care l-a şi făcut, ducându-i lui Eliade chiar mesaje scrise şi verbale de la Petre Ţuţea şi Constantin Noica.

Se pare că operaţiunea de sensibilizare a elitelor culturale din exil fusese orchestrată de către Secţia de Propagandă a C.C. al P.M.R., implicând Ministerul Culturii şi Ministerul Afacerilor Interne. Mai precis, Marietta Sadova, considerată a fi regizorul *en titre* al regimului, fusese instruită să-l contacteze pe Mircea Eliade chiar de către ministrul Culturii, Constanţa Crăciun[26]. Misiunea Mariettei Sadova s-a încheiat

[24] Pentru obiectivele din plan extern și intern urmărite de regimul comunist prin acest complex de măsuri, vezi Luminița Banu, *Contribuții documentare la istoria construirii unui mit: „Unitatea întregului popor în jurul partidului comunist”,* în „Cetatea Bihariei”, seria a II-a, nr. 1/2008, pp. 109-115.

[25] Stelian Tănase, *Anatomia mistificării*, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Humanitas, 2003, p. 68.

[26] Crăciun-Vințe Constanța Helena (n. 16 iul. 1914, Constanța; d. 2002, București). Membru al C.C. al P.M.R./P.C.R. (21 oct. 1945-12 aug. 1969 și 21 iul. 1972-28 nov. 1974); membru al Biroului Organizatoric al C.C. al P.M.R. (24 ian. 1950-27 mai 1952). *Studii*: Facultatea de Litere şi Filozofie. *Profesia de bază*: profesor. *Activitate și funcții*: membru al U.T.C.dR. (1934); activist în Ajutorul Roșu (1933-1934); membru fondator al Tineretului Progresist; membru al conducerii Frontului Democrat Universitar (din 1934); membru al Comitetului Antifascist (din 1934); **membru de partid din 1935**; **membru al C.C. al P.C.dR.** (din 1936); arestată (16 sept. 1942) şi condamnată la 25 de ani muncă silnică de Curtea Marțială București, Secția I (19 nov. 1942); închisă la penitenciarele Văcărești și Mislea (16 sept. 1942-23 aug. 1944); membru al Consiliului Central al Frontului Democrat Popular (din 5 oct. 1950); secretar pentru probleme organizatorice al Comitetului orăşenesc de partid București (13 sept. 1951-31 oct. 1953);

însă cu un eşec, Eliade fiind, la acea dată, total refractar în faţa „cântecului de sirenă" lansat de la Bucureşti[27]. Această atitudine, raportată la întoarcere factorilor de decizie politică, se poate presupune că a reprezentat cauza principală a campaniei anti-Eliade care a fost declanşată la Bucureşti, mai cu seamă prin intermediul publicaţiei „Glasul Patriei"[28].

Exact în perioada în care articolele din publicaţia amintită sună, la adresa lui, „vindicativ şi strident", „Eliade trăieşte la Chicago mitul ţării pierdute, cu atât mai mult cu cât distanţa sa faţă de România a crescut odată cu plecarea în America"[29], ceea ce-l face să noteze: „Fiecare exilat este un Ulise în drum spre Itaca. [...] Dar pentru a înţelege asta, exilatul trebuie să fie capabil să pătrundă sensul ascuns al rătăcirilor sale şi să le conceapă ca pe o lungă serie de încercări iniţiatice", notează în jurnal în acea perioadă[30].

Tot acum, vechiul său interes pentru religia dacilor cunoaşte un reviriment, preocupându-se chiar să scrie un studiu despre etnonimul acestora, ale cărui concluzii au fost, în general, primite cu scepticism de către specialişti. Nostalgia faţă de strămoşii săi istorici transpare chiar şi din corespondenţa purtată în epocă. „Prefer să mor la... Sarmizegetusa decât la Chicago. Am o slăbiciune pentru moartea lui Decebal. De altfel, este cea a Nibelungilor..."[31], îi scrie lui Stig Wikander, rememorând sinuciderea ultimului rege al Daciei, în apropierea capitalei sale, pentru a evita să cadă în mâinile cuceritorului roman. Plecând de la astfel de gesturi, Florin Ţurcanu apreciază că în

ministrul Culturii (31 oct. 1953-19 mart. 1957); preşedinte al Comitetului de Stat pentru Cultură şi Artă (9 iun. 1962-21 aug. 1965); vicepreşedinte al Consiliului de Stat (din 21 aug. 1965, reales 9 dec. 1967) - C.N.S.A.S., *Membrii C.C. al P.C.R. 1945-1989. Dicționar*, coord. Florica Dobre, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2004, pp. 183-184.

[27] Potrivit unui proces-verbal de interogatoriu, din 9 noiembrie 1959, Eliade i-ar fi spus Mariettei Sadova că „situaţia din România ar fi cu totul «altfel» decât felul cum este înfăţişată de politica R.P.R., şi anume că în R.P.R. este «foarte rău», poporul român cu toate încercările regimului nu ar putea fi «comunizat». De asemenea, spunea că în România poporul ar fi «nemulţumit» şi că lupta dusă în ţară de elemente reacţionare împotriva regimului este «de suprafaţă», pe când acţiunile lor din străinătate sunt mai eficace şi că aceste acţiuni împotriva regimului democrat popular din R.P.R. ei trebuie să le continue, întrucât regimul din R.P.R. tot va cădea" – *apud* Stelian Tănase, *op. cit.*, p. 61.

[28] „Glasul Patriei", „organ al Comitetului Român pentru Repatriere", a apărut la Berlin în perioada decembrie 1955 – septembrie 1972, cu o ritmicitate de trei numere pe lună – Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945-1989. Scriitori, reviste, instituții, organizații*, Bucureşti, Editura Compania, 2003, p. 349. Pentru o analiză extinsă a rolului încredinţat de către regim acestei publicaţii, vezi Ana Selejan, Glasul Patriei. *Un „cimitir al elefanților" în comunism*, Bucureşti, Editura Vremea, 2012.

[29] Florin Ţurcanu, *op. cit.,* p. 580.

[30] M. Eliade, *Jurnal I*, p. 350, *apud ibidem*.

[31] Scrisoare a lui Mircea Eliade către Stig Wikander din 7 decembrie 1961, publicată în *Întotdeauna Orientul: Corespondență Mircea Eliade – Stig Wikander (1948-1977)*, ediţie îngrijită, traducere, studiu introductiv şi note de Mihaela Timuş, prefaţă de Giovanni Casadio, postfaţă de Frantz Grenet, Iaşi, Editura Polirom, 2005, p. 195.

deceniul şase „preocuparea sa pentru religia vechii Dacii şi pentru folclorul românesc apare drept corespondent literaturii sale, prin care îşi regăseşte de fiecare dată patria”[32].

Captatio benevolentia eliadiana: strategie şi tactică persuasivă

În cele din urmă distincția pe care savantul român o făcea între patria sa și regimul politic de la Bucureşti începe să fie percepută în adevăratele sale dimensiuni de către liderii comunişti. La această schimbare de percepţie au contribuit, fără îndoială, şi numeroasele semnale pozitive culese de Securitate de la emisarii pe care i-a trimis în Occident pentru „a lua pulsul” exilului românesc, mai cu seamă după 1963-1964[33]. Distanţarea guvernului de la Bucureşti faţă de „farul călăuzitor” de la Kremlin[34] şi măsurile luate în plan intern nu au rămas fără ecou, Eliade percepând cu acuitate schimbările de nuanță ale politicii culturale și relaxarea ideologică ce începuse a se face simțită pe măsură ce „derusificarea” se accentua.

De altfel, într-o fişă a savantului român, realizată în noiembrie 1973, se consemna: „până în 1964, Mircea Eliade a întreţinut în rândul emigraţiei o atmosferă ostilă R.S. România. Treptat a început să adopte o poziţie realistă faţă de ţara noastră, nutrind dorinţa de a o vizita”[35].

În anii care au urmat „Declarației din aprilie 1964”, semnalele venite dinspre Mircea Eliade și cercul său de prieteni, prin intermediul surselor Securității care vizitau Occidentul, erau apreciate ca fiind tot mai pozitive. În 29 august 1966, într-o notă informativă redactată de Petru Comarnescu[36] apare informația că în cercurile culturale bucureștene se vehicula ideea că Emil Cioran și Mircea Eliade ar urma să fie invitați în România cu ocazia manifestărilor consacrate lui George Coşbuc (în 20 septembrie se împlineau 100 de ani de la naşterea poetului). Potrivit lui Comarnescu, în timpul unei

---

[32] Florin Ţurcanu, *op. cit.,* p. 580.

[33] Aceasta pare să fi fost perioada în care conducerea de la Bucureşti a decis că este timpul să-şi schimbe atitudinea şi faţă de elitele culturale din exil, reiterând mai vechile şi timidele tentative de a şi le apropia. În acest sens, poate fi amintită informaţia strecurată de Petru Comarnescu într-o notă informativă din 20 ianuarie 1964: „Academicianul Rosetti mi-a mai spus că, la o şedinţă recentă a unor foruri superioare, s-a decis să se ia o atitudine mai prietenoasă faţă de oamenii de oamenii de ştiinţă aflaţi peste hotare, în vederea unei colaborări sau a unor relaţii mai bune” – ACNSAS, fond Reţea, dosar nr. 330218, vol. 5, f. 352.

[34] Vezi, pe larg, o excelentă analiză a politicii externe româneşti din această perioadă la Dan Cătănuş, *Tot mai departe de Moscova… Politica externă a României. 1956-1965*, Bucureşti, Institutul Naţional pentru Studierea Totalitarismului, 2011.

[35] ACNSAS, fond S.I.E., dosar nr. 167, vol. 1, f. 99.

[36] Comarnescu Petru (n. 23 nov. 1905, Iaşi, d. 27 nov. 1970, Bucureşti), eseist, critic literar şi de artă, traducător. Absolvent al Colegiului „Sf. Sava” din Bucureşti şi al Şcolii de Ofiţeri de Artilerie de la Craiova, licenţiat în drept (1928) şi în litere şi filozofie (1929) al Universităţii din Bucureşti. Bursier în S.U.A. (1929-1931), îşi susţine un doctorat în filozofie la Universitatea Southern California (1931). A fost considerat şeful generaţiei de la *Criterion*, grupare ce i-a reunit pe C. Noica, M. Vulcănescu, M. Eliade, M. Sebastian, Dan Botta, fiind foarte activ în publicistică. A deţinut funcţia de inspector al teatrelor la Direcţia Generală a Teatrelor în perioada 1933-1950, iar în 1966 a fost numit comisar al României la Bienala de la Veneţia (expoziţia Ţuculescu) - Aurel Sasu, *Dicţionarul biografic al literaturii române*, vol. I, A-L, Piteşti, Editura Paralela 45, 2006, pp. 369-371.

discuţii purtate cu puţin timp în urmă[37] cu Emil Cioran, acesta îi confiase faptul că „nu mai crede că «rezistenţa» îşi mai are rostul, de vreme ce noi suntem acum independenţi faţă de sovietici” şi i-ar fi spus că „ar trebui să fac ca Mircea Eliade să fie invitat în ţară”. Cioran aprecia că „venind în ţară, Eliade s-ar convinge de anumite realităţi şi şi-ar schimba atitudinea”. La rândul său, Petru Comarnescu aprecia că „Cioran judecă foarte bine şi cei care au luat măsura invitării lui în ţară procedează foarte just”, argumentând prin faptul că „dintre românii de peste hotare, el se bucură de un mare prestigiu, fiind considerat cel mai temeinic cunoscător al filozofiilor indiene şi religiilor orientale, de o mare autoritate în istoria religiilor”. Îşi permitea chiar şi o sugestie în vederea sensibilizării savantului: „Cred că, dacă vine în ţară, ar trebui publicate unele articole asupra sa”[38].

Tentativele din anul 1966 de a-l invita pe Mircea Eliade în România au eşuat, dar ideea atragerii savantului de renume mondial pe poziţii favorabile regimului a rămas în atenţia Securităţii, aşa cum o dovedesc alte informaţii din arhive.

Astfel, în urma unor discuţii pe care le purtase la Veneţia cu Eliade, Petru Comarnescu scria într-o notă informativă redactată în 9 octombrie 1967:

„Mircea Eliade nutreşte dragostea de patrie, dar într-un mod cam contradictoriu. În convorbirile sale, spunea că intelectualul care conduce acţiunile intelectualilor români din străinătate este Virgil Ierunca şi nu el. Cum, într-o scrisoare de anul trecut, îmi scrisese că în 1967 va deveni cetăţean american şi atunci va veni în ţară, l-am întrebat dacă a devenit cetăţean şi mi-a răspuns negativ. Anul trecut nu a primit nici o invitaţie de a participa la comemorarea lui Coşbuc, aşa cum auzisem noi în ţară. Anul acesta a primit însă invitaţia de a participa la Colocviul Internaţional Brâncuşi şi a răspuns că, în perioada colocviului de la noi, el avea programate cursuri şi seminarii în Japonia. Faptul este adevărat, dar ar fi putut renunţa, spre a veni în ţară, unde are pe mama sa în vârstă de 82 de ani, pe sora sa Cornelia, căsătorită cu C-tin Alexandrescu (am fost la ei, după înapoiere, ducând cumnatului un pardesiu cumpărat la Veneţia)” [39].

Misiunea cu care plecase Comarnescu din ţară, aceea de a sonda disponibilitatea lui Eliade, transpare cu destulă claritate din restul notei:

„Nu am înţeles din conversaţii dacă ţine mai departe să devină cetăţean american ori preferă să rămână ca român în SUA. În această privinţă a fost evaziv, dar mi-a spus că anul viitor va veni în ţară şi m-a însărcinat să spun familiei acest lucru.

Ţine mult la catedra de Istoria religiilor pe care o deţine la Universitatea din Chicago, deşi i s-au oferit la New York condiţii de lucru mai rentabile. Anume, i s-a oferit una din catedrele Albert Schwettzer, care constau în enormul salariu de 100.000 dolari pe an, din care 36.000 dolari rămân profesorului, din rest profesorul având dreptul de a-şi angaja colaboratorii pe care îi vrea şi să cumpere cărţile şi uneltele de documentare”.

Pe lângă misiunile primite de la „organe”, Petru Comarnescu mărturiseşte în nota sa informativă şi modul în care s-a achitat de misiunea încredinţată de redactorii şefi ai unor publicaţii:

---

[37] În perioada 7 iunie – 19 iulie 1966 Petru Comarnescu vizitase Veneţia, Roma şi Paris.
[38] ACNSAS, fond Reţea, dosar nr. 330218, vol. 5, f. 37.
[39] Idem, vol. 6, f. 137.

„Cum aveam misiunea de la unele reviste din ţară (*Secolul 20*, *Tribuna*) de a-i cere colaborări, interviuri etc., el mi-a răspuns următoarele: «Voi da cu timpul, lucrurile s-au îmbunătăţit mult în ţară, acum nu mai sunt considerat fascist, se scrie câte ceva despre mine, dar, dacă aş răspunde la interviurile solicitate, dacă aş trimite materiale revistelor, ar însemna că, îndată ce nu mai sunt fascist, mă grăbesc să colaborez. Să mai treacă timp, să mai vedem». A admis ca din volumul de *Nuvele* publicat la Madrid în 1963, «Secolul 20» şi «Tribuna» să publice unele nuvele”[40].

De altfel, în această perioadă, regimul de la Bucureşti, folosind cu abilitate pretextul aniversării a 60 de ani de viaţă, a dat undă verde publicării în intervalul septembrie 1967 – februarie 1968 a nu mai puţin de „cincisprezece articole binevoitoare ba chiar elogioase”[41].

Opiniile lui Mircea Eliade asupra stărilor de lucruri din România şi nostalgia acestuia după ţara natală sunt confirmate şi de alţi intelectuali care l-au contactat în această perioadă. De exemplu, în urma unei convorbiri pe care a avut-o cu Mircea Eliade în 16 martie 1968, la universitatea din Windsor, Valeriu Anania a căpătat convingerea că savantul „cunoştea situația culturală din România, mult mai destinsă decât altădată, și era bucuros de vestea că unele din cărţile lui, îndeosebi cele literare, vor fi editate și în ţara sa de baştină, unde, desigur, avea incomparabil mai mulţi cititori decât aiurea”[42].

Dorul de familie şi de ţară care îl măcina pe Eliade este remarcat din nou de Petru Comarnescu care, într-o notă din 29 octombrie 1968, relata:

„Din nou mi-a făcut declaraţii că ţine să vină în ţară, în vizită, spre a vedea prietenii, dar mai ales familia, dar nu dă nici o dată precisă când ar veni. O bucată de vreme nu mai apăruse nici o nuvelă sau scriere a lui în ţară, iar scrisorile noastre s-au încrucişat. Eu îi trimisesem nuvele tipărite în revistele „Cronica”, „Tribuna” şi „Viaţa Românească”, tocmai când el mă întreba în scrisoare de ce nu se mai tipăreşte nimic în ţară. Era încântat de inteligența și cultura nepotului său, Sorin Alexandrescu[43], pe care îl văzuse în Italia, înainte de Paris. Mi-a transmis mesaje pentru mama sa şi familie, arătând că îi este dor și speră să le vadă cât mai curând. A plecat din nou la Chicago, unde este profesor”[44].

Poziția conducerii României față de invadarea Cehoslovaciei de către trupele Pactului de la Varşovia, în frunte cu U.R.S.S., a stârnit un val de simpatie nu doar în plan intern, ci chiar şi în rândurile exilului românesc, o parte dintre românii aflaţi peste hotare apreciind curajul şi demnitatea manifestate într-un moment de gravă cumpănă. Ca atare, eforturile liderilor politici de la Bucureşti pentru a capta bunăvoința unor vârfuri ale emigraţiei s-au intensificat. De exemplu, la 1 decembrie 1968 în cadrul

[40] *Ibidem.*
[41] Florin Ţurcanu, *op. cit.*, p. 582.
[42] Valeriu Anania, *Memorii*, Iaşi, Editura Polirom, 2008, p. 590-591.
[43] Sorin Alexandrescu (n. 18 august 1937, București). Critic și teoretician literar, licenţiat al Facultății de Filologie București (1959). Asistent și lector universitar la Catedra de literatură comparată a aceleiași facultăţi (până în 1975). Profesor invitat la universitatea din Amsterdam (1969), conferenţiar (1974), se stabilește definitiv în Olanda în 1975 – Aurel Sasu, *Dicționarul biografic al literaturii române*, vol. I, A-L, Pitești, Editura Paralela 45, 2006, p. 25-26.
[44] ACNSAS, fond Rețea, dosar nr. 330218, vol. 6, f. 76.

coloniei româneşti din Cleveland, Ohio, S.U.A., s-a organizat o amplă festivitate pentru a marca 50 de ani de la Marea Unire, la care au participat Corneliu Bogdan, ambasadorul României în S.U.A., şi numeroase personalităţi americane şi canadiene. Totuşi, chiar şi în acest context, potrivit celor relatate de Valeriu Anania unui informator al Securităţii, Mircea Eliade spunea că „ezită încă să vină în ţară, cu toată atmosfera favorabilă care i s-a creat la Bucureşti prin articolele elogioase şi publicarea de fragmente din opera lui, în primul rând fiindcă nu are certitudinea securităţii sale personale, el nefiind cetăţean al altei ţări, şi apoi, pentru că, legat în lanţurile emigraţiei, nu riscă să i se facă atmosferă negativă în cercurile emigraţiei româneşti, care consideră ca o trădare venirea în ţară”[45].

Toată această dezbatere din sânul emigraţiei, „divizată în privinţa caracterului, frecventabil sau nu, al României lui Ceauşescu”[46], era foarte bine cunoscută de către Securitate, care îşi dirija agenţii de influenţă în sensul atenuării temerilor lui Eliade şi al prezentării în cele mai atrăgătoare culori a reîntoarcerii în România a altor „fii rătăcitori”, de mare suprafaţă intelectuală. De exemplu, Petru Comarnescu, într-o scrisoare din 18 iunie 1969, îi descria la superlativ lui Eliade desfăşurarea vizitei efectuată în România de dirijorul Ionel Perlea[47], cumnatul lui Eliade, şi ecoul concertelor susţinute de acesta la Sala Palatului şi la Ateneu:

„Dragă Christinel şi dragă Mircea,

Prezenţa soţilor Ion Perlea a însemnat aici o bucurie mare şi un triumf. Vă vor povesti ei înşişi cum a fost primiţi de oficialităţi şi de public, cât de asaltaţi au fost de prieteni, cunoştinţe, foşti colaboratori de la Operă ori de la orchestrele simfonice etc. Vă vor arăta elogioasele cronici publicate de toată presa, interviurile luate. (…) Cred că poate nici un oaspete venit din alte ţări nu a avut atâtea elogii scrise cu înţelegere, căldură şi entuziasm. Iar ca lumea să aplaude în picioare – sala întreagă – iarăşi nu am văzut la concerte”[48].

Toate acestea infirmă opinia formulată de Mihai Pelin, potrivit căruia prioritatea iniţiativei de a-l invita în ţară pe Mircea Eliade „nu a aparţinut nici Securităţii, nici vreunui personaj din conducerea de partid şi de stat româneşti din anii ’60. Cel dintâi care a încercat să determine o vizită a lui Mircea Eliade la Bucureşti a fost poetul Adrian Păunescu”. Această ipoteză se întemeiază pe faptul că într-o scrisoare pe care i-a trimis-o lui Zaharia Stancu din Iowa City, la 2 decembrie 1970, după un sejur la Chicago, acesta scria: „În urma unei discuţii pe care o avusesem cu tov. Ceauşescu, înainte de plecare, cu privire la posibilitatea de a-i vedea şi apropia pe românii valoroşi şi oneşti din străinătate, am încercat să aflu ce e, de fapt, cu Mircea Eliade. Am fost bucuros să-mi dau seama că el trăieşte pasionat alături de noi, că-l interesează personal ce se întâmplă cu ţara, că are o privire lucidă faţă de scriitori români din România, că, de

[45] ACNSAS, fond S.I.E., dosar nr. 167, vol. 2, f. 10.
[46] Florin Ţurcanu, *op. cit.*, p. 585.
[47] Perlea Ionel (Jonel) (n. 13 decembrie 1900, Bucu-Ograda Ialomiţa - d. 29 iulie 1970, New York) a fost un dirijor şi compozitor născut în România din tată român (Victor Perlea) şi mamă germană (Margarethe Haberlein).
[48] *Apud Mircea Eliade şi corespondenţii săi*, vol. 5 (Ş-Z), ediţie îngrijită, note şi indici de Mircea Handoca, Bucureşti, Criterion Publishing, 2007, p. 308.

pildă, îi preţuieşte pe Eugen Jebeleanu sau pe Zaharia Stancu, despre a căror tinereţe i-a făcut plăcere să ne povestească, mie şi Constanţei, lucruri frumoase. Nu vă mai spun ce interes şi – să risc cuvântul – ce dragoste arată pentru Nicolae Ceauşescu, ca simbol al României". Faptul că Securitatea a interceptat această scrisoare l-a determinat pe Mihai Pelin să ajungă la concluzia că „nu ar fi fost exclus ca abia în consecinţa acestei interceptări ideea lui Adrian Păunescu să se fi transferat, în sfârşit, în mintea invadată de mâl a unor securişti şi activişti de partid"[49].

De fapt, aşa cum am încercat să demonstrăm, ideea invitaţiei în ţară a lui Eliade era mult mai veche, iar Adrian Păunescu recunoaşte că demersul său pe lângă savant a pornit în urma unei discuţii pe care o avusese înainte de plecarea din ţară chiar cu Nicolae Ceauşescu.

Opiniile favorabile ale lui Eliade asupra evoluţiilor din România sunt confirmate şi de alte documente. Astfel, într-o telegramă din 11 februarie 1971, rezidenţa Direcţiei Generale de Informaţii Externe din „Galaxia" (S.U.A.), informa centrala de la Bucureşti asupra următoarelor aspecte:

„Mircea Eliade a fost contactat pe linie oficială de tov. Norin şi de asociatul «Marcel».

De la început s-a observat o schimbare în atitudinea lui Mircea Eliade faţă de reprezentanţii oficiali ai ambasadei, acceptând cu uşurinţă să se întâlnească şi să poarte discuţii pe diferite teme, ceea ce în trecut nu era posibil, Mircea Eliade refuzând astfel de contacte. În timpul discuţiilor, Mircea Eliade a făcut deseori referiri elogioase la adresa politicii externe a statului nostru, precum şi legat de o serie de realizări economice şi din domeniul tehnico-ştiinţific din ţară.

De asemenea, referindu-se la conducerea partidului şi statului nostru, Mircea Eliade a afirmat, cităm: «la ora actuală România are drept conducători tot ce a putut da mai bun neamul românesc în decurs de un secol. Numai aşa se poate explica şi saltul făcut de România, atât pe plan intern, cât şi pe plan extern, într-un interval de timp relativ scurt şi înfruntând o serie de greutăţi, pe care noi, cei din exil, probabil că nu le ştim decât parţial şi la suprafaţă». Referindu-se la poziţia partidului şi statului nostru în perioada evenimentelor din Cehoslovacia din 1968, Mircea Eliade a afirmat: «Discursul domnului Nicolae Ceauşescu din 21 august 1968 este şi va rămâne un discurs istoric şi, alături de discursul lui De Gaulle din iunie 1940, va rămâne în istorie ca una din cele mai importante luări de poziţii politice ale acestui secol. Pentru acest discurs şi în general pentru modul cum a reuşit să se afirme România pe plan extern, domnul Nicolae Ceauşescu merită din plin să primească *Premiul Nobel* pentru pace»"[50].

„Un pas înainte şi doi înapoi!" – dogmatici şi reformatori în contact cu Eliade

Dincolo de aceste aprecieri, cert este că poetul Adrian Păunescu s-a bucurat de o atenție deosebită din partea lui Mircea Eliade, acesta acceptând, pentru prima dată să acorde un interviu în vederea publicării în presa din România, cu condiția ca textul să

[49] Mihai Pelin, *Genii și analfabeți. Militari și intelectuali sub lupa Securității*, București, Editura Universal Dalsi, 2002, p. 129.
[50] ACNSAS, fond S.I.E., dosar nr. 167, vol. 1, ff. 93-96.

rămână nemodificat. Acest interviu a fost realizat în ianuarie 1971 şi, potrivit relatărilor lui Adrian Păunescu, a fost încredinţat tiparului în iunie 1971, când „cenzura de partid şi de stat l-a respins cu energie, în totalitate". Atunci ar fi început lupta lui Adrian Păunescu pentru publicarea acestui prim şi semnificativ interviu: „În toamna anului 1971, un om[51] cu care aveam cele mai calde relaţii de prietenie şi care ştia perfect că eu îndrăznisem să insist cu acest interviu, tocmai în perioada grea, de după tezele din iulie 1971, m-a văzut suferind şi mi-a făgăduit că, după ce va lua legătura cu Mircea Eliade (unchiul său, fratele mamei sale), mă va informa şi pe mine dacă pretenţia corectă, şi pe care eu o acceptasem, în America, dorinţa lui Mircea Eliade, ca interviul să apară aşa cum l-a dat, rămâne la fel de drastică, în condiţiile strângerii şurubului, de după iulie 1971". Dezlegarea dilemei în care se afla Păunescu ar fi venit de la Sorin Alexandrescu care, într-o scrisoare expediată de la Amsterdam, în 19 octombrie 1971, preciza: „Mircea e foarte fericit că există, chiar şi teoretice şanse, pentru ca interviul să fie publicat; dacă se poate integral, cu atât mai bine, dacă se poate numai parţial, tot e bine, pentru că important este (îl citez) ca preocupările şi scrierile lui să fie cunoscute. Dacă apare, retrimite-mi-l şi mie, te rog!".

Întreaga opoziţie faţă de publicarea interviului este cu atât mai ciudată cu cât Securitatea ştia foarte bine că distinsul savant este prins în vârtejul unor forţe de sens contrar. Potrivit unei relatări a sursei „Cosma Ovidiu", din 1 iulie 1971, Eliade ar fi afirmat „În ţară mi se dă una caldă, una rece: adică apare un articol bun despre mine, elogios, după care apare un articol care este complet în afară de obiect şi pentru care sunt criticat cu un aer de sentinţă definitivă, pentru lucruri care nu intră în obiectivul cărţii"[52]. Acest gen de contradicţii[53] sunt subliniate şi într-o notă a Securităţii din 18 august 1971, în care se sublinia: „…Pe de altă parte lui Mircea Eliade i s-a trimis invitaţia să vină în ţară, iar pe de altă parte el este informat că cea de a doua cartea a lui, şi este normal să fie informat de băiatul surorii sale, Sorin Alexandrescu, această carte a stat un an de zile tipărită, cerându-i-se lui Sorin Alexandrescu să schimbe în prefaţă ceva şi să facă o critică marxistă. Până la urmă Sorin a schimbat, a pus acolo câteva fraze şi cartea a apărut. Dar mai are o carte tipărită de vre-un (sic!) an de zile şi tot din cauza introducerii lui Zoe Dumitrescu-Buşulenga nu a apărut pe piaţă".

Ambiguitatea acţiunilor conducea, în viziunea ofiţerilor de securitate, la o situaţie nedorită: „Această situaţie o speculează cei care vor să-l convingă pe Mircea Eliade ca să nu vină în ţară, deoarece în jurul lui se dă o luptă între emigranţi. Sunt unii ca Uscătescu, care-l sfătuieşte că ar fi bine să vină în ţară, sau Noica, care i-a transmis prin sursa noastră lui Mircea Eliade să vină în România deoarece şi-ar putea câştiga autoritatea mondială, ar putea scoate o revistă de folclor, de mitologie. Dar mai sunt şi alţii care îl sfătuiesc să nu vină spunându-i că în Polonia i-au apărut patru-cinci cărţi, în

[51] Sorin Alexandrescu.

[52] ACNSAS, fond S.I.E., dosar nr. 167, vol. 1, f. 53.

[53] Maniera haotică în care se acţiona asupra lui Eliade dovedeşte cât de întemeiat era unul din principiile enunţate de Goebbels cu privire la acest gen de acţiuni: „Propaganda trebuie să fie planificată şi executată de o singură autoritate" – Leonard W. Doob, *Goebbels' Principles of Propaganda*, în "The Public Opinion Quarterly", vol. 14, no. 3, Autumn, 1950, p. 423.

Jugoslavia la fel, chiar şi ungurii i-au tradus o carte, însă în România nu i-a apărut încă nimic din punct de vedere teoretic".

În cele din urmă, interviul acordat lui Adrian Păunescu a fost publicat în revista „Contemporanul", în numerele din 10 şi 17 martie 1972, dar cu omiterea unor paragrafe. Rezultatul a întrecut orice aşteptări, stârnind valuri de comentarii *pro* şi *contra*, atât în ţară, cât şi în străinătate. Savantul a fost dezamăgit de formatul în care a apărut interviul său, mai cu seamă că era precedat de un articol al lui Păunescu în care acesta afirma că Mircea Eliade ar fi declarat că „el l-ar propune pe preşedintele României, Nicolae Ceauşescu, pentru premiul Nobel pentru pace"[54].

Presupusa afirmaţie i-a atras savantului un noian de reproşuri din partea laturii dure a exilului românesc, Eliade fiind acuzat că pactizează cu regimul comunist de la Bucureşti[55]. Ca urmare, intelectualilor români din emigraţie li s-a trimis în numele lui Mircea Eliade o circulară tipărită de redacţia revistei „Ethos" din Paris. În textul acesteia, Eliade preciza împrejurările în care a acordat interviul şi condiția formulată de a fi publicat fără modificări şi-şi manifesta nemulţumirea faţă de omiterea pasajelor referitoare la Nae Ionescu, Emil Cioran, Eugen Ionescu, Dan Botta, Mircea Vulcănescu, dar şi unele referinţe la scrierile sale de istoria religiilor şi filosofia culturii. Toate acestea îl făceau pe Eliade să conchidă: „Asemenea omisiuni, care schimbă sensul interviului, mă silesc să republic textul integral într-una din revistele româneşti care apar în Occident"[56].

În ciuda gafelor şi ezitărilor manifestate de oficialii români, dragostea şi interesul lui Eliade faţă de ţara natală şi de evoluțiile culturii române au rămas nealterate. În perioada următoare, acest lucru este atestat de mai toţi emisarii pe care factorii de decizie de la Bucureşti i-au ghidat spre distinsul istoric al religiilor.

Într-o notă informativă, redactată, în 16 noiembrie 1972, de un fost student al lui Eliade, în urma unei vizite pe care i-o făcuse profesorului la Paris, se menționează că „în legătură cu intelectualii români care rămân în străinătate, Eliade este de părere că aceştia ar putea aduce servicii reale ţării, putând scrie de exemplu în domeniul istoriei lucruri care, după părerea sa, nu ar putea fi scrise în ţară, de exemplu în „problema Ucrainei" (expresia lui Eliade). Dar, spune Eliade, intelectualii români, chiar rămaşi recent (…) uită că de fapt sunt români şi evită preocupările româneşti şi contactul cu

---

[54] ACNSAS, fond S.I.E., dosar nr. 167, vol. 1, f. 84.

[55] Într-un articol intitulat „Taxa de timbru", scris în ianuarie 1988, Adrian Păunescu îşi amintea episodul în următorii termeni: „În urmă cu 15-16 ani, am stat de vorbă la Paris cu Monica Lovinescu şi cu Virgil Ierunca, iar compania lor mi s-a părut plăcută, ei erau permeabili la toate veştile bune, dar s-au înnegurat, când le-am povestit că Mircea Eliade mi-a dat un interviu, cu adevărat istoric. Am înţeles, atunci, că eventuala punte dintre Eliade şi ţară îi durea. Se simţeau în afara jocurilor. Cum adică? Dumnealor susţinuseră înverşunate campanii anticomuniste folosind, ca argument, şi incompatibilitatea dintre Eliade şi regimul comunist din România, iar acum Eliade e pe punctul să fie reabsorbit în cultura română din ţară? A urmat publicarea interviului într-o formă cenzurată, revista «Limite», a lui Ierunca, s-a grăbit să publice supărarea lui Eliade, pe care o încurajase în mod inteligent, iar când în 1979 interviul meu cu Mircea Eliade a apărut integral în volumul «Sub semnul întrebării», la Cartea Românească, Ierunca a tăcut. De ce?" – ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 686, vol. 3 bis, ff. 9-10.

[56] ACNSAS, fond S.I.E., dosar nr. 167, vol. 1, f. 83.

ceilalţi români. Aminteşte în acest context de Stahl. După Eliade, în America lucrurile se petrec la fel. Sunt mulţi români, dar prezenţa lor nu este simţită, se pierd. În ceea ce îi priveşte pe unguri şi pe cehoslovaci, spune Eliade, situaţia este diferită, pentru că există o mai mare libertate de circulaţie"[57]. Impresia generală cu care a rămas după discuţii fostul student al lui Mircea Eliade era aceea că „acest intelectual de faimă mondială este interesat de problemele româneşti, nu-şi renegă calitatea de român şi este interesat de soarta poporului nostru şi de cultura sa", apreciind, totodată, că „este susceptibil de a fi influenţat în sens favorabil pentru ţara noastră, cunoscând realizările ei"[58].

O sursă a U.M. 0800 (Inspectoratul de Securitate al Municipiului Bucureşti) a redactat în septembrie 1973, la întoarcerea din străinătate, o notă cu referinţe interesante despre atitudinea lui Mircea Eliade. Nota a fost trimisă de U.M. 0800, în copie, „spre exploatare" către U.M. 0625 (Direcţia a III-a Contraspionaj), iar de aici a plecat la U.M. 0920 (Departamentul de Informaţii Externe), periplu care ne arată cât de mare importanţă prezenta Mircea Eliade pentru Securitate.

Potrivit celor relatate de către sursă, interesul manifestat de către Eliade pentru viaţa culturală din România era unul cât se poate de acut:

„În cadrul mai multor convorbiri pe care le-am avut atât cu el cât şi cu soţia sa, a reieşit că Mircea Eliade urmăreşte cu deosebită atenţie, aş spune chiar cu pasiune, tot ceea ce se întâmplă în ţară, atât în viaţa politică, culturală, artistică (sic!); este foarte bine informat despre evenimente, despre oameni, despre fenomene de viaţă. Citeşte cu mult interes (în orice caz nu-i scapă nimic esenţial): *Contemporanul*, *România literară*, *Tribuna României*. Primeşte de la numeroşi scriitori români volume pe care le parcurge imediat cu pasiune, face aprecieri asupra lor. De pildă, se arată foarte entuziasmat de faptul că a putut citi cartea lui A. Ambruster[59], *Despre originea românilor*, pe care o consideră o carte colosală, «un document senzaţional». I-a scris autorului o scrisoare de patru pagini, pentru a-l felicita şi ai cere amănunte în legătură cu diverse aspecte ale cărţii. S-a arătat entuziasmat de lucrările profesorului Vlad Georgescu[60] şi C. Poghirc[61], pe care le-a

---

[57] ACNSAS, fond Informativ, dosar nr. 15.156, vol. 4, f. 190.

[58] *Ibidem*, f. 191.

[59] Armbruster Adolf (n. 7 decembrie 1941, com. Tălmaciu, jud. Sibiu, d. 18 mart. 2001). După finalizarea studiilor medii la Sibiu, a urmat cursurile Facultăţii de Istorie a Universităţii Bucureşti (1960-1965). Doctor în istorie (1971). Cercetător, din anul 1966, la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga". A fost autorul unei remarcabile lucrări despre evoluţia ideii de romanitate a românilor, valorificând izvoare medievale inedite şi punând în evidenţă rolul politic al conştiinţei descendenţei romane a românilor de-a lungul Evului Mediu – Ştefan Ştefănescu (coord.), *Enciclopedia istoriografiei româneşti*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1978, p. 40. Lucrarea lui Armbruster la care se referea Eliade era *Romanitatea românilor. Istoria unei idei*, Bucureşti, Editura Academiei R.S.R., 1972.

[60] Georgescu Vlad (n. 29 octombrie 1937, Bucureşti, d. 13 noiembrie 1988, München); studii secundare la Liceul Sf. Sava, absolvent al Facultăţii de Istorie a Universităţii Bucureşti (1959). La absolvirea facultăţii a fost încadrat la Muzeul Româno-Rus, apoi, din 1963, la Institutul de Studii Sud-Est Europene. Istoric al culturii iluministe şi al gândirii politice din secolul al XVIII-lea şi prima jumătate a secolului al XIX-lea, a publicat lucrări ce deschidea o perspectivă deosebită asupra fenomenelor de suprastructură ale epocii: *Political ideas and the enlightenment in the Romanian Principalities: (1750-1831)*, Boulder, East European Quarterly, 1971; *Memoires et projets de reforme*

primit şi le-a citit. Soţia mea, care i-a oferit volumul *Gramatica comparată a limbilor romanice*[62], pe care imediat le-a parcurs şi a făcut diverse aprecieri asupra lui (sic!)”[63].

Potrivit opiniilor pe care şi le formase sursa pe parcursul discuţiilor cu Eliade, acesta aprecia politica externă a ţării, dar, totodată, sesiza perfect ingerinţa factorului politic în viaţa culturală şi grila ideologică prin care se făceau evaluările unor autori, ale unor opere:

„Deşi în probleme politice Eliade este rezervat în a face aprecieri în cursul unei discuţii, el spunea că-şi dă seama că România duce o politică curajoasă, că se opune presiunilor, că în august 1968, când au fost evenimentele din Cehoslovacia, România a fost singura ţară care a rezistat şi şi-a putut păstra situaţia sa de independenţă «în configuraţia geografică în care se află».

Om foarte potolit, cu o foarte mare pondere în gândire şi în expresie, Eliade devine uneori susceptibil atunci când i se atribuie lucruri pe care nu le-a spus, le-a spus într-un alt context sau situaţii de care nu este legat. Astfel, îşi aminteşte din când în când cu neplăcere de felul cum a apărut interviul său, acordat în revista „Contemporanul” scriitorului Adrian Păunescu, interviu pe care l-a considerat „un fel de testament scriitoricesc”. Îl supără foarte mult, susţine el, nu atât ce i s-a scos din interviu, cât şi ce i

dans les Principautés Roumaines: 1831-1848 : avec un supplément pour les années 1769-1830, Bucarest, Association Internationale d'Etudes du Sud-Est Europeen, 1972. Arestat şi anchetat de către Securitate în 1977, emigrează ulterior în Occident şi devine colaborator apoi, între anii 1983-1988, directorul Departamentului românesc al postului de radio *Europa Liberă* – Florin Manolescu, *Enciclopedia exilului literar românesc. 1945-1989. Scriitori, reviste, instituții, organizații*, Bucureşti, Editura Compania, 2003, pp. 332-334.

[61] Cicerone George D. Poghirc (n. 20 martie 1928, Pogana, judeţul Vaslui - d. 15 aprilie 2009) a fost un clasicist român, specialist în lingvistică generală, indo-europenistică, indianistică şi istoria religiilor, profesor universitar şi membru marcant al exilului românesc. După absolvirea liceului „Gh. Roşca Codreanu” din Bârlad, şi-a luat în anul 1951 licenţa în filologie clasică la Universitatea din Bucureşti, unde este numit asistent în acelaşi an. Între anii 1955-1959 a făcut studii la Universitatea din Leningrad, iar în 1960 şi-a susţinut doctoratul cu teza „Relaţiile limbii vechi macedonene cu greaca veche”. Parcurge ierarhia universitară, devenind şeful catedrei de limbi orientale în anul 1968 şi prodecan al Facultăţii de limbi romanice, clasice şi orientale (1963-1970). Preşedinte al Societăţii de Studii Orientale (1969), *visiting profesor* la universităţi din S.U.A. şi Italia în perioada 1973-1979. Exasperat de obtuzitatea autorităţilor care nu le permiteau soţiei şi copilului său să-l viziteze la Padova, unde avea un contract pe trei ani, decide să nu mai revină în România. Din 1980 lucrează ca profesor emerit la Ruhr-Universität din Bochum, iar ulterior susţine cursuri la Sorbona. A întreţinut relaţii strânse cu Mircea Eliade, de care-l apropiau preocupările sale de indianistică şi de istorie a religiilor, precum şi cu Emil Cioran. Dată fiind vastitatea operei lui Poghirc, nu ştim care sunt lucrările care îl entuziasmaseră pe Eliade, cele mai apropiate de data redactării notei fiind *B. P. Hasdeu, lingvist si filolog*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică, 1968 sau, poate, studiul *Considérations sur les éléments autochtones de la langue roumaine*, publicat în „Revue Roumaine de linguistique”, XII, 1, 1967, pp. 19-36, ori, de ce nu?, volumul *Le roumain dans le contexte de la linguistique indo-européenn,* Bucarest, 1971.

[62] Autorul volumului, apărut la Editura Didactică şi Pedagogică în anul 1971, este Maria Manoliu-Manea.

[63] ACNSAS, fond S.I.E., dosar nr. 167, vol. 1, ff. 67-71.

s-a atribuit. Cu toate acestea, continuă să-l aprecieze pe Păunescu ca poet şi cunoscător de limbă. (…)

Mircea Eliade îşi exprimă mâhnirea că în ultimi anii cărţile sale nu au mai apărut în ţară, că nu se găsesc decât în anumite anticariate, că se scriu doar articole critice, după părerea lui, nefondate, pentru că cei care le scriu «nu cunosc fondul problemei». «Probabil, spune el, faptul că nu mai sunt tipărit, se datoreşte că, cândva, am vorbit la radio şi am criticat de ce merg atât de greu unele schimburi ştiinţifice şi culturale ale României cu o serie de ţări din Occident, când România ar putea găsi un mare ecou în ceea ce priveşte cultura sa în aceste ţări». «Am crezut că fac un serviciu, dar probabil că s-a interpretat altfel»”.

Deosebit de elocventă pentru situaţia lui Eliade şi pentru sentimentele sale faţă de România este şi o notă realizată de sursa „Anton”, după o vizită efectuată în S.U.A. în perioada octombrie-noiembrie 1974. Percepţia acestuia asupra lui Eliade era următoarea:

„Scriitor de limbă română, *doctor honoris causa* al mai multor universităţi occidentale, ales recent membru al Academiei regale belgiene, în fotoliul ocupat anterior de Martha Bibescu, personalitate de renume mondial în disciplina pe care o predă, tradus în ţări socialiste (R.P. Polonă, de pildă), colaborator solicitat la „Vaprosi filossofi” (Moscova), pentru elucidarea unor teme de specialitate. Mircea Eliade se consideră, înainte de toate, expresie a spiritualităţii noastre. S-ar vrea, în consecinţă, cunoscut şi recunoscut mai ales în ţară”[64].

Dragostea de ţară şi nevoia de a-i fi cunoscută opera în primul rând de către compatrioţi erau atât de mari la Mircea Eliade încât savantul era dispus chiar să facă importante concesii, reproşate, atunci şi acum, de către „intransigenţii” şi „vigilenţii de serviciu” din exil şi de acasă.

De exemplu, Adrian Marino îşi aminteşte frământările lui Eliade cu privire la publicarea operei sale în România într-o cheie de interpretare cel puţin ciudată: „Mircea Eliade declara fără nici o jenă: «România nu mă interesează decât dacă sunt publicat». Prima întrebare pe care mi-o punea era următoarea: «Cine a mai scris despre mine?». Devenise o adevărată fixaţie. Puţin îi păsa, în realitate, de soarta culturii noastre. Sau, în orice caz, o astfel de preocupare era cu totul secundară. Îmi venea să-i spun: «Dar, domnule Eliade, problemele noastre reale, de esenţă, sunt altele, mult mai grave: teroarea totalitară, cenzura etc.». Pe el îl interesau doar afirmarea şi publicitatea strict personală. Admit: un reflex inevitabil al condiţiilor de supravieţuire editorial-publicistică din Occident. Strident totuşi şi în contradicţie profundă cu situaţia reală de «acasă»”[65].

---

[64] *Ibidem*, f. 107.

[65] Adrian Marino, *Viața unui om singur*, Iaşi, Editura Polirom, 2010, pp. 175-176. Această opinie este reluată de Marino şi chiar îngroşată: „Adevărul crud, brutal, oricât de inexplicabil ar fi, era că drama culturii române, din perioada comunistă, nu-i interesa, nu-i «durea» câtuşi de puţin pe cei doi compatrioţi. Şi poate mai onest era, de fapt, E.M. Cioran, când se dezinteresa şi dispreţuia, pe faţă, întregul popor român şi cultura sa. În cazul lui Mircea Eliade, obsedantă – devenită aproape maniacală – era preocuparea exclusivă de reeditare, publicitate etc. Format într-o astfel de ambianţă occidentală, unde publicitatea este o condiţie esenţială de supravieţuire, M.E. nu se putea comporta altfel” – *ibidem*, p. 193. Marino ignoră faptul că Eliade nu fusese format într-o „ambianţă occidentală”, nu a fost niciodată un arghirofil, ba dimpotrivă, şi nici nu explică ce

În amintita notă a sursei „Anton" sunt evidențiate și concesiile pe care Eliade era dispus să le facă pentru a deveni cunoscut și publicului de care îi păsa cel mai mult, cel român:

„Din discuția pe care am avut-o cu el a reieșit că ține să-i apară la București opera literară și, eventual, cea științifică, selectivă și nu integrală, potrivit cu punctul nostru de vedere cenzurativ (sic!). E dispus, prin urmare, să-și alcătuiască un sumar reprezentativ de «Opere», dându-mi autorizația de a elimina pentru «ediția definitivă» românească pasaje, cărți sau cuvinte care nu ne convin"[66].

Serviciul „D" şi D.I.E. pe frontul propagandei pro-Eliade

Ca urmare a acestor semnale, eforturile regimului de a și-l apropia pe eminentul savant au continuat[67], fiind implicată chiar structura de specialitate a Securității: Serviciul „D" „Dezinformarea serviciilor de spionaj străine", înființat în iulie 1967[68]. Eforturile acestui serviciu independent, condus de generalul-maior Ilie Mihai, erau conjugate în anul 1975 cu cele ale U.M. 0920/F din cadrul Departamentului de Informații Externe (D.I.E.), unitate ce se ocupa de problemele privind emigrația românească și era condusă de generalul-maior Gh. Bolânu[69]. Scopul era același, așa cum transpare dintr-un document din 30 martie 1976:

„În cadrul acțiunii de atragere a emigrației române pe poziții loiale, a fost luat în preocupare profesorul universitar Mircea Eliade, în vederea influențării pozitive a

spor al prestigiului și ce foloase „editorial-publicistice" ar fi obținut savantul de pe urma publicării operelor sale în România, în condițiile în care prestigiul său era deja extraordinar, fiind tradus și publicat pe toate meridianele globului! De altfel, tocmai această uriașă reputație determinase regimul de la București să facă primii pași în direcția „recuperării" lui Eliade, așa cum o recunoaște chiar Adrian Marino în capitolul *„Dosarul" Mircea Eliade* din volumul *Politică și cultură. Pentru o nouă cultură română,* Iași, Editura Polirom, 1996, p. 42.

[66] ACNSAS, fond S.I.E., dosar nr. 167, vol. 1, f. 107. Conform planului întocmit de Mircea Eliade și expediat sursei „Anton" în mai 1976, ediția *Opera omnia* ar fi urmat să cuprindă nu mai puțin de 26 de volume – *ibidem*, ff. 126-129.

[67] Conform unei telegrame a rezidenței D.I.E. de la Madrid, datată 22 decembrie 1975, Ciril Popovici, fost membru al Mișcării Legionare, profesor la acea dată la Universitatea Complutense, l-a contactat pe Mircea Eliade la Paris, la întoarcerea dintr-o vizită pe care o efectuase în România în perioada august-septembrie, la invitația Asociației „România". Întrucât Eliade s-a interesat de modul în care a fost primit și de programul pe care l-a avut în țară, Popovici „i-a relatat lui M. Eliade că s-a convins la fața locului că situația din țară este cu totul alta decât o prezintă anumite cercuri ale exilului. El personal a constatat că instituțiile de cultură din țară și personalitățile cu care a avut contacte sunt interesate să conlucreze cu emigrația pe probleme mari de istorie și cultură românească, ceea ce, după părerea sa, este în folosul neamului românesc". După ce a subliniat atenția cu care a fost tratat de instituțiile de cultură din România, profesorul l-a îndemnat pe Eliade „să meargă în vizită în țară, unde este sigur că va fi primit așa cum se cuvine" - ACNSAS, fond S.I.E., dosar nr. 167, vol. 1, f. 121.

[68] Vezi, pe larg, Alina Ilinca, Liviu Marius Bejenaru, *Serviciul „D"*, în „Magazin istoric", nr. 11/2012, pp. 16-20 și nr. 12/2012, pp. 47-51.

[69] ACNSAS, fond S.I.E., dosar nr. 167, vol. 1, f. 106.

determinării sale de a susţine interesele R.S. România în străinătate şi de a lua poziţie împotriva activităţii duşmănoase desfăşurate de elementele ostile"[70].

Totuşi, aşa cum remarca Adrian Marino, planurile de acţiune ale Securităţii erau zădărnicite, în mod paradoxal, chiar de către Partid: „Proiectul se lovea însă de rezistenţa furibundă a vechilor marxişti, colegi de generaţie, dintre care Gogu Rădulescu şi Miron Constantinescu au jucat rolul cel mai nefast. Inclusiv prin demersuri personale, directe, la Cabinetul nr. 1. O serie întreagă de intervenţii şi proteste, de oscilaţii şi contradicţii, de «aprobări» urmate de «interziceri» (inclusiv ale cărţii mele) se explică prin acest obscur joc de culise"[71].

Rezultatul acestor jocuri era acela că, în 1976, după mai bine de un deceniu de tatonări, în ciuda dragostei sale de ţară şi dorinţei exprimată în mod repetat de a vizita România, Mircea Eliade era în postura de a-şi manifesta „scepticismul în legătură cu o eventuală vizită a sa în ţară, fiind surprins de faptul că nu l-a invitat nimeni în mod oficial, întrucât el nu este omul care să vină «pe uşa din dos», ca invitat al unor cunoştinţe". Ca urmare, aşa cum le explicase atât mesagerilor Securităţii, cât şi unor oficiali ai ambasadei României în S.U.A., „doreşte ca vizita să fie oficială, la nivelul valorii sale, recunoscute pe plan mondial, şi nu ca o simplă persoană particulară"[72].

Ca urmare, planurile de măsuri concepute şi puse în aplicare de Securitate prin U.M. 0920/F şi Serviciul „D", în care erau implicaţi scriitori din ţară, agenţi de peste hotare, directori de edituri şi reviste etc. şi care presupuneau demersuri multiple la Consiliul Culturii, la Secţia de Propagandă a C.C. al P.C.R. se vădeau, în cele mai multe cazuri, inutile, fiind sabotate chiar de către diriguitorii „culturii socialiste". Urmele acestor planuri de acţiuni, păstrate în documentele de arhivă, dovedesc câte energii erau puse în mişcare pentru apropierea lui Eliade. Astfel, în iunie 1976 a fost demarată o amplă acţiune care pornea de la faptul că distinsul savant român urma să împlinească în 9 martie 1977 vârsta de 70 de ani, moment socotit propice de Securitate pentru a i se oferi fie titlul de membru al Academiei Române, fie pe cel de *doctor honoris causa* al Universităţii din Bucureşti. Ca urmare, din ordinul generalului-colonel Nicolae Doicaru, şef al D.I.E. şi prim adjunct al ministrului de Interne, în 26 iunie 1976 generalul-maior Ilie Mihai, şeful Serviciului independent „D" Dezinformare, a solicitat o audienţă la Cornel Burtică, secretar al C.C. al P.C.R., pentru a rezolva „problema Eliade". Acesta, la rândul său, l-a contactat pe Dumitru Popescu şi mecanismul a fost pus în mişcare: în 27

---

[70] *Ibidem*, f. 113. Elocventă asupra situaţiei exilului românesc în epocă este chiar opinia lui Mircea Eliade, aşa cum este ea redată de informatorul „Gelu Barbu", într-o discuţie avută cu un ofiţer de securitate în 15 aprilie 1976: „S-a plâns şi mi-a povestit ½ oră despre felul mizerabil în care se înţeleg românii, sau, mai bine cum nu se înţeleg, sunt foarte multe grupuri, grupuşoare. Sunt legionarii, anticomuniştii, anticomuniştii ăştia care sunt mai tineri, sunt alţii care pleacă acum şi vor să-şi vadă de treburile lor şi nu vor să se amestece, apoi sunt ceilalţi dornici să aibă relaţii mai bune cu ţara, plus sectele religioase. Sunt cel puţin 10 grupuri bine conturate. Românii sunt renumiţi în America ca naţionalitatea care se îmbată cel mai rău şi se sapă cel mai bine, că de exemplu ungurii au trecut peste toate chestiile astea. Era şi el într-un fel afectat, spunându-i că i-au spart geamul după interviul care a apărut în «Flacăra». E foarte circumspect" – *ibidem*, f. 119.

[71] Adrian Marino, *„Dosarul" Mircea Eliade* în *loc. cit.*, p. 42.

[72] ACNSAS, fond S.I.E., dosar nr. 167, vol. 1, f. 114.

iunie Aurel Martin[73], directorul general adjunct al Direcției Editurilor din cadrul Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste (C.C.E.S.), a fost convocat de Ion Dodu Bălan[74], vicepreşedinte al C.C.E.S., care i-a solicitat „un material corespunzător" despre Mircea Eliade, material ce urma a fi supus analizei conducerii C.C.E.S.

Probabil ca urmare a acestor „combinații" marcate de hiper-centralismul birocratic specific statului totalitar, la 1 martie 1977, preşedintele Academiei i-a adresat lui Mircea Eliade o scrisoare-invitaţie, acestuia parvenindu-i prin intermediul ambasadorului de la Washington, Nicolae M. Nicolae, care a expediat-o la Chicago în 22 martie 1977.

Rezultatul unor astfel de politici este consemnat într-o adresă din 12 mai 1977 a Unităţii Speciale „S", însărcinată cu cenzura corespondenţei, către generalul-maior Caraman Mihai, din U.M. 0920 (D.I.E.), în care se spunea:

„Într-un material adresat Academiei R.S. România, Mircea Eliade – profesor la Universitatea din Chicago – face cunoscut principalul motiv pentru care nu poate da curs favorabil invitaţiei de a vizita ţara noastră. Astfel, acesta arată:

„…Principalul motiv pentru care nu pot accepta invitaţia este ignorarea sistematică în România a scrierilor mele literare, istorice şi filozofice. Am publicat peste 50 de volume, traduse în 14 limbi. Numai în ediţiile de buzunar s-au tipărit aproape 1.500.000 de exemplare. Majoritatea acestor cărţi sunt inaccesibile în ţară. Adaug că au apărut trei monografii şi peste 20 teze de doctorat despre diverse aspecte ale operei mele şi alte cinci volume vor apărea anul acesta în S.U.A., Franţa, Olanda şi Italia. În

---

[73] Martin Aurel (n. 15 mai 1926, com. Jibou, jud. Sălaj, d. 15 mai 1993, Bucureşti). Absolvent al Facultăţii de Litere şi Filozofie a Universităţii din Cluj (1950), devine redactor la „Almanahul literar" (1950-1951), după care urmează Școala de literatură „Mihai Eminescu" (1951-1952). La absolvire, este încadrat ca preparator la Institutul de Istorie Literară şi Folclor al Academiei Române (1952-1954), fiind apoi lector la Institutul Pedagogic din Bucureşti (1954-1958). În paralel, a fost redactor la „Viaţa militară", „Tânărul scriitor" şi „Luceafărul". Arestat din motive politice şi condamnat la închisoare, revine în redacţia „Luceafărul" şi la „Gazeta literară" (1963-1967). A deţinut funcţia de redactor-şef la Editura Enciclopedică (1968-1969) şi apoi a fost numit director al Editurii Minerva (1969-1989) - Aurel Sasu, *Dicționarul biografic al literaturii române*, vol. II, *M-Z*, Piteşti, Editura Paralela 45, 2006, p. 56.

[74] Bălan Ioan Dodu (n. 5 oct. 1929, sat Vaidei, com. Romos, jud. Hunedoara). **Membru supleant al C.C. al P.C.R. (12 aug. 1969-23 nov. 1979)**; membru al C.C. al P.C.R. (22 nov. 1984-22 dec. 1989); membru al Comisiei Centrale de Revizie (23 nov. 1979-22 nov. 1984). *Studii*: Facultatea de Filologie (1949-1953); doctorat; Universitatea Politică şi de Conducere. *Activitate și funcții*: redactor la revista „Viaţa Românească" (1953-1958); asistent la Institutul Pedagogic din Bucureşti (1958-1961); membru de partid din 1961; şef de secţie şi redactor-şef adjunct la revista „Luceafărul" (1961-1967); asistent şi lector la Catedra de literatură universală a Universităţii din Bucureşti (1961-1967); lector de limba română în Franţa (1967-1969); şef al Catedrei de literatură la Universitatea din Bucureşti; membru al Comisiei Naţionale de Demografie; vicepreşedinte al Comitetului de Stat pentru Cultură şi Artă (din 13 sept. 1969-în 27 sept. 1975); **vicepreşedinte al Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste (1969-8 febr. 1977)**; membru titular al Asociaţiei Scriitorilor din Bucureşti, Secţia de critică şi istorie literară (în mart. 1988); membru al Uniunii Scriitorilor şi al Comisiei juridice a Uniunii Scriitorilor (în mart. 1988) - C.N.S.A.S., *Membrii C.C. al P.C.R. 1945-1989. Dicționar*, coord. Florica Dobre, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2004, p. 88.

privința studiilor şi articolelor care mi s-au dedicat nu le mai țin socoteala; le înregistrează un harnic biograf american. În România, dimpotrivă, scrierile mele vechi şi noi sunt trecute sub tăcere. O dată la 2-3 ani apar mici articole, în special în revistele din provincie. Ştiu că această sistematică ignorare nu se datoreşte lipsei de interes al cititorilor față de lucrurile mele. Mi-au parvenit mai multe studii critice, semnate de autori notabili, care n-au putut vedea lumina tiparului. Ar fi multe de spus, dar mă opresc aici…".

Este vorba de scrisoarea pe care Eliade o expediase la 28 aprilie 1977 către preşedintele Academiei Române, ca răspuns la invitație, şi care fusese interceptată, cu promptitudine, de serviciul specializat al Securității.

Refuzul lui Eliade de a veni în România este cauzat, după cum se poate observa, de reticența manifestată de factorii de decizie în fața publicării masive a operei sale, mai cu seamă a celei literare. Evident, această poziție nu exprimă nici pe departe urmărirea unor beneficii materiale sau de „supraviețuire editorial-publicistică", cum crede Adrian Marino, ci faptul că savantul exilat conştientiza faptul că singurul său atú în meciul cu conducerea de la Bucureşti este tocmai această mult dorită vizită. De altfel, în această perioadă, documentele întocmite de D.I.E. consemnează o intensificare a dorinței lui Eliade a ajunge, în sfârşit, în țara natală.

Vom regăsi în aceste documente pasaje edificatoare pentru dragostea de țară şi dorința permanent mărturisită a lui Eliade de reîntoarcere în țară, pentru zbaterea continuă de a da curs invitațiilor făcute de a-şi revedea patria şi, în acelaşi timp, de a nu cădea în dizgrația emigrației române[75]. Aceste aspecte transpar nu doar din notele informative şi relatările unor agenți ai Securității care avuseseră ocazia să discute cu savantul, ci chiar şi din documente de sinteză, redactate într-o manieră mai rece, în stil birocratic. Astfel, într-o fişă personală întocmită la 1 septembrie 1978, printre multe alte referiri la viața şi activitatea sa, întâlnim următoarea afirmație: „Eliade scrie întreaga literatură numai în limba maternă" [76].

Pe fondul unei astfel de stări de spirit, în această perioadă (septembrie 1978) distinsul istoric al religiilor încearcă să construiască o nouă punte către țară, în ciuda piedicilor ridicate atât în plan intern, cât şi în Occident, formulând propunerea de a se realiza la Bucureşti o „Bibliotecă Mircea Eliade", care să includă manuscrise şi publicații aflate în posesia familiei, la Bucureşti, precum şi manuscrise şi lucrări de şi despre

[75] Tatonat de unele surse ale Securității asupra perspectivei ca Eliade să viziteze România, Petre Țuțea afirma că „nu numai că socoteşte binevenită vizita lui Mircea Eliade în România, dar, (…) l-ar consilia pe acesta să se fotografieze cu şeful statului, pentru că, acum «când România e încercuită şi când comuniştii sunt cei care trag la căruța istoriei şi a nației, trebuie sprijiniți, fiindcă trag această căruță înainte»". De asemenea, potrivit unei note din 23 decembrie 1978, „aflând că Monica Lovinescu şi grupul de emigranți de la Paris ar fi spus că, dacă Mircea Eliade dă vreo declarație în țară, cei de acolo nu-i vor mai vorbi şi nici nu-l vor mai saluta, Petre Țuțea este de părere că Monica Lovinescu greşeşte, e o pătimaşă, care e ostilă din ură pentru că maică-sa a murit în închisoare, dar ea nu pricepe nici o iotă din conjunctura politică actuală" – *apud* Serviciul Român de Informații, *Cartea Albă a Securității*, Bucureşti, f. ed., 1994, p. 485.
[76] ACNSAS, fond S.I.E., dosar nr. 167, vol. 2, f. 37.

Eliade, aflate în posesia acestuia la Paris şi la Chicago, totalul titlurilor cu care biblioteca ar fi urmat să-şi înceapă activitatea fiind estimat la circa 4.000-5.000 de titluri[77].

Ca urmare a acestor propuneri, dar şi a altor semnale din care reieşea că „Mircea Eliade, deşi mai are unele rezerve, ar dori totuşi să vină în «Făgăraş»[78], având în vedere şi faptul că este în vârstă de 72 de ani şi ar vrea să revadă locurile natale", Romulus Dima, şeful C.I.E., îşi dă aprobarea pentru iniţierea unei acţiuni prin intermediul Asociaţiei „România", în sensul invitării lui Eliade de către preşedintele Academiei de Ştiinţe Sociale şi Politice la Congresul Naţional de Tracologie din vara anului 1979. În ipoteza că Eliade ar fi acceptat, ofiţerii C.I.E. aveau în vedere ca savantul să fie primit de către „tovarăşul Coordonator şef" (Nicolae Ceauşescu). Întrucât „Securitatea propune, dar Partidul dispune"[79], propunerea se pare că s-a împotmolit la Ilie Rădulescu[80], secretar al C.C. al P.C.R., responsabil, printre altele, şi de Asociaţia „România", deşi documentul poartă o rezoluţie favorabilă a Suzanei Gâdea[81]. Ba, mai mult, autorităţile regimului comunist au refuzat, timp de peste un an, să-i acorde viza turistică Corinei Alexandrescu, sora lui Eliade, astfel că aceasta nu a putut să răspundă invitaţiei de a-l vizita la Paris. În plus, nici intenţia mărturisită de Eliade de a participa la cea de-al XV-lea Congres Internaţional de Ştiinţe Istorice, organizat la Bucureşti, în anul 1980, nu a putut fi finalizată printr-o vizită în ţară[82].

---

[77] *Ibidem*, ff. 39-40.

[78] „Făgăraş" este denumirea codificată folosită în documentele C.I.E. din epocă pentru România.

[79] Pentru relaţiile de putere dintre Partid şi Securitate, vezi, pe larg, Florian Banu, Luminiţa Banu, (editori), *Partidul şi Securitatea. Istoria unei idile eşuate (1948-1989)*, Iaşi, Casa Editorială „Demiurg", 2013.

[80] Rădulescu Ilie (n. 8 oct. 1925, com. Prunişor, Mehedinţi, d. 16 sept. 2002, Bucureşti), Membru supleant al C.C. al P.C.R. (23 iul. 1965-12 aug. 1969); membru al C.C. al P.C.R. (12 aug. 1969-28 nov.1974 şi 20 mart.1979-22 nov.1984); membru al Secretariatului C.C. al P.C.R. (20 mart. 1979-26 nov.1981). În perioada când a fost formulată propunerea, Rădulescu a deţinut următoarele funcţii: ministru secretar de stat la Ministerul Afacerilor Externe (7 mart.1978-6 febr.1979); vicepreşedinte al Centrului naţional pentru promovarea prieteniei şi colaborării cu alte popoare (în 1978); membru al Consiliului Naţional al Radioteleviziunii Române (din 29 aug.1978); şef al Secţiei de Propagandă a C.C. al P.C.R. (6 febr.1979-18 sept.1981) - C.N.S.A.S., *Membrii C.C. al P.C.R. 1945-1989. Dicţionar*, coord. Florica Dobre, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2004, p. 506.

[81] Gâdea Suzana (Susănica) (n. 29 sept. 1919, Buzău; d. 25 aug. 1996, Bucureşti). Membru supleant al C.C. al P.C.R. (23 iul. 1965-23 nov. 1979); membru al C.C. al P.C.R. (23 nov. 1979-22 dec. 1989); membru al Comitetului Politic Executiv al C.C. al P.C.R. (23 nov. 1979-22 dec. 1989). La acea dată era ministrul Educaţiei şi Învăţământului (19 iun. 1976-1 sept. 1979), după care a preluat funcţia de preşedinte al Consiliului Culturii şi Educaţiei Socialiste (1 sept. 1979-22 dec. 1989) – *ibidem*, pp. 283-284.

[82] Aceste eşecuri, dar şi posibilitatea ca Eliade să fie tot mai mult captat de membrii „radicali" ai emigraţiei şi antrenat în acţiuni contrare intereselor regimului de la Bucureşti, i-au determinat pe ofiţerii din U.M. 0225 „Emigraţie", din cadrul C.I.E., să întocmească, în 1 septembrie 1980, un „Raport cu propuneri de deschidere a dosarului de urmărire informativă de influenţă „Mareş", privind pe Mircea Eliade din S.U.A.", aprobat de şeful unităţii, lt. col. Gruia Valeriu. Conform acestui document, scopul acţiunii era continuarea „măsurilor de influenţare pozitivă a lui

Acţiunea „Mareş" şi zădărnicirea dorinţei lui Eliade de a-şi revedea patria

Din nou, în ciuda ostilităţii manifestate de o parte din factorii de decizie de la Bucureşti, documentele consemnează aceeaşi continuitate a atitudinii lui Eliade faţă de ţara sa. Astfel, potrivit unei note din 27 iulie 1981, dată de sursa „Braşoveanu", întrebat de ce nu revine să vadă Bucureştiul, răspunsul lui Eliade este următorul: „O voi face. Nu ştiu când, dar am să revin în România. Vreau ca înainte de marea trecere să trec pe sub o poartă maramureşeană, să revăd ţara moţilor şi, bineînţeles, Bucureştiul" [83]. Cu aceeaşi ocazie, Eliade aborda şi problema acuzaţiilor pe care i le aducea o parte a emigraţiei: „ Am fost şi sunt acuzat că cochetez cu comuniştii din România. Ei bine, dacă a-ţi iubi patria înseamnă comunism, sunt comunist. Am un coleg ungur care mă bate la cap cum admit ca comuniştii din România să-mi tipărească operele. I-am răspuns simplu: şi comuniştii sunt români, după cum dumneata, care îi înjuri pe cei din Pesta, tot ungur ai rămas şi nu conteneşti să-i lauzi că ştiu să facă o politică mai flexibilă"[84].

Potrivit celor relatate de un informator în 17 februarie 1982, Mircea Eliade „adoptă o atitudine apropiată faţă de ţară şi priveşte cu tot mai multă simpatie politica noastră externă, afirmând că «de la Ştefan cel Mare, România nu a mai făcut o politică mai abilă ca cea de azi». În privinţa politicii interne, deşi personal are unele reţineri, este de părere că «cei de afară nu au nici un drept să o eticheteze în vreun fel»". În acelaşi timp, „a fost satisfăcut de lucrările care i-au apărut şi îndeosebi de *Istoria credinţelor şi ideilor religioase*, considerând că scrierile sale fac parte din cultura noastră naţională. În acest context, prin mai multe personalităţi din ţară care l-au vizitat, a adresat rugămintea la „factorii competenţi" pentru a nu se trece la editarea cronologică a operelor sale, ci într-o ordine care să exprime acomodarea cititorului cu scrisul său, prin publicarea, în primă etapă, a unor lucrări pe care le-a scris în ţară".

Atitudinea contradictorie[85] a regimului de la Bucureşti îi stârnea, în mod legitim, nedumerirea lui Mircea Eliade, consternat că-şi vede ruinate eforturile de publicare a operei sale în patrie de suspiciunile maladive ale unor politruci: „Recent însă, a afirmat că nu înţelege de ce, din luna mai 1981, oficialităţile şi presa din R.S. România şi-au schimbat atitudinea faţă de el, în sens negativ, întrucât nu a fost implicat în nici un caz în problema meditaţiei transcedentale, nu practică şi nu popularizează această teorie". Totodată, conform aceleaşi surse, profesorul „a continuat să-şi manifeste regretul pentru faptul că numele său a fost implicat, în 1980, în Comitetul pentru apărarea preotului Gheorghe Calciu-Dumitreasa[86], precizând că, după părerea sa,

«Mareş» şi determinării lui de a veni în vizită în ţară" - ACNSAS, fond S.I.E., dosar nr. 167, vol. 2, ff. 116-117.

[83] *Ibidem,* f. 133.

[84] *Ibidem.*

[85] De remarcat faptul că în septembrie 1981 Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică din Bucureşti tipăreşte, în traducerea poetului Cezar Baltag, primul volum din *Istoria Credinţelor şi ideilor religioase, De la epoca de piatră la misterele din Eleusis*, XIII+497 p., după ce cu un an înainte Adrian Marino reuşise să publice impozantul volum *Hermeneutica lui Mircea Eliade*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1980, 479 p.

[86] Comitetul fusese înfiinţat în S.U.A. în aprilie 1979 şi avea ca scop „mobilizarea opiniei publice şi a personalităţilor din viaţa politică şi religioasă nord-americană pentru eliberarea preotului

pedepsirea de către Patriarhie a preoţilor care săvârşesc acte potrivnice statului ar fi mai indicată şi nu ar mai crea premise emigranţilor ostili şi presei duşmănoase de condamnare a politicii guvernului român”[87].

Exprimându-şi nedumerirea faţă de atitudinea regimului şi făcând unele delimitări, Eliade reitera dorinţa sa mai veche de a aduce în România o parte a valoroasei sale biblioteci:

„Îşi menţine în continuare dorinţa de a intra în dialog cu autorităţile competente din ţara noastră, pentru obţinerea aprobării de aducere în R.S. România a unei părţi din biblioteca sa din S.U.A. – circa 8.000 volume – care, să stea la baza înfiinţării unui Institut de Studii «Mircea Eliade», care ar urma să funcţioneze în casa sorei sale din Bucureşti, str. Stăniloiu, nr. 7. În acest sens, intenţionează să-l contacteze pe ambasadorul R.S. România la Washington. În cazul în care nu va primi sprijinul nostru, va fi nevoit să le doneze Universităţii din Chicago. Deşi nu respinge invitaţia de a vizita ţara, amână deplasarea sub pretextul stării precare a sănătăţii soţiei sale. În realitate, în discuţiile pe care le poartă cu nepotul său, Alexandrescu Sorin, şeful catedrei de limba română a Universităţii din Amsterdam, arată că va veni în R.S. România după ce se va declanşa acţiunea de aducere în ţară a lucrărilor pe care le donează şi numai în baza unei invitaţii de participare la deschiderea Institutului de Studii «Mircea Eliade»”[88].

Calciu”. În 29 mai Mircea Eliade lansase un apel, reluat şi de postul de radio „Europa Liberă” cerând „imediata şi necondiţionata eliberare a preotului Calciu”. Regretele exprimate ulterior erau rezultatul unui amplu efort al Securităţii, aşa cum reiese dintr-o notă-raport a U.M. 0544 „privind rezultatul măsurilor întreprinse pentru influenţarea pozitivă a scriitorului Mircea Eliade”, conform căreia „a fost pregătită sora lui Mircea Eliade (Alexandrescu Ileana Cornelia, din Bucureşti) şi trimisă, în vizită, în S.U.A. pentru a-l influenţa să renunţe la legăturile sale cu elementele ostile R.S. România şi să adopte o poziţie corectă faţă de ţară”. De asemenea, „în străinătate s-au organizat acţiuni de demascare a preotului Calciu care, indirect, au contribuit la influenţarea lui Mircea Eliade astfel:

- cu prilejul vizitei în S.U.A. a delegaţiei Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române, surse ale unităţii noastre au prezentat unor senatori americani şi conducători ai emigraţiei române drepturile şi libertăţile de care se bucură cultele în România, în contrast cu afirmaţiile preotului Calciu;

- au fost publicate în presa occidentală şi a emigraţiei române peste 40 de articole pe linia combaterii dezinformărilor difuzate în străinătate de grupări şi elemente ostile R.S. România, pe tema pretinsei lipse de drepturi cetăţeneşti, naţionale şi religioase, inclusiv a celor legate de preotul Calciu;

- Institutul Naţional Româno-American a difuzat un comunicat de presă pentru demascarea activităţii unor grupuri şi elemente ostile din rândul emigraţiei române, cu referiri la preotul Calciu, care a fost trimis preşedintelui S.U.A. şi unor membrii influenţi ai Congresului american, precum şi principalelor cotidiene occidentale ale emigraţiei române.

În urma măsurilor de mai sus, Mircea Eliade nu a mai participat la acţiuni şi manifestări duşmănoase şi nu a difuzat alte declaraţii nefavorabile la adresa ţării. Această atitudine a determinat ca nici Comitetul American pentru apărarea preotului Gheorghe Calciu să nu se remarce prin activităţi ostile în această perioadă” - ACNSAS, fond S.I.E., dosar nr. 167, vol. 2, ff. 171-172.

[87] *Ibidem*, f. 165.

[88] *Ibidem*.

Astfel, într-o notă din 3 septembrie 1982, nesemnată, se consemnează următoarele aspecte relatate de o sursă a Securității:

„Pe parcursul mai multor ore, cât a durat întâlnirea, nu a făcut afirmaţii ostile în ceea ce priveşte politica partidului şi statului nostru. S-a arătat un foarte bun cunoscător al literaturii contemporane din R.S. România, literatură pe care o apreciază şi o analizează prin prisma specialistului, fără interpretări de natură politică. A afirmat că se află în exil datorită unor accidente biografice dar rămâne toată viaţa legat de limba şi meleagurile natale. Îşi exprimă convingerea că cei care încercă să-şi schimbe limba îşi pervertesc gândirea, deoarece noua situaţie impune acest lucru. S-a interesat de unii scriitori din ţară (Ion Alexandru, Marin Sorescu), susţinând că a intervenit pentru prozatorul Ştefan Bănulescu să i se acorde o bursă în R.F. Germania pe timp de un an de zile. Nu şi-a exprimat intenţia de a vizita România şi nici sursa nu a abordat acest subiect deoarece priveşte cu suspiciune persoanele care pun în discuţie această temă. Este foarte sensibil la ecoul ce-l are în rândul cititorilor lucrărilor sale literare, mai mult chiar decât opera științifică" [89].

Acelaşi informator consemna faptul că, în opinia sa, multe din reticenţele manifestate de Eliade au fost provocate de persoane influente din cadrul exilului:

„Mircea Eliade este «păzit cu străşnicie» de familia Ierunca. Dacă cineva din ţară doreşte să intre în contact cu el, poate realiza acest lucru numai prin sus-numiţii care îi cunosc programul până în detaliu. Deşi Mircea Eliade nu împărtăşeşte în totalitate punctele de vedere ale lui Virgil Ierunca şi Monica Lovinescu, singurele lui surse de informare despre problemele din ţară sunt persoanele respective. De altfel, în această vară, Monica Lovinescu i-a însoţit pe soţii Eliade în vacanţa ce au petrecut-o în sudul Franţei, pentru refacerea sănătăţii doamnei Eliade care tocmai ieşise din spital. Mircea Eliade este caracterizat de majoritatea românilor din emigraţie ca un egocentric, care nu se ocupă de nimic altceva decât de persoana lui şi de scris; se pare că este resentimentul împotriva omului care nu s-a angajat în meschinele lor probleme şi conflicte. Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca nu-i pot ierta faptul că a acceptat să fie publicată opera sa în România, motiv pentru care îl critică în discuţiile purtate cu alţi interlocutori"[90].

Aproximativ în aceeaşi perioadă, muzicologul Şerban Nichifor, în urma întrevederii sale cu Eliade la New York, din 5 octombrie 1982, afirmase în faţa unei surse a Securităţii, conform unei note din 18 octombrie 1982: „…i-am remarcat *extraordinara profunzime a gândirii* (subl. ns. L.B.) şi am simţit tot timpul suflul aceluiaşi *mare patriot român* (subl. ns. L.B.) care este Mircea Eliade" [91]. S-ar putea crede că autorul notei încercă să formuleze declaraţiile în aşa fel încât acestea să fie în concordanţă cu aşteptările celor cărora le transmitea aceste informaţii, dar această presupunere este infirmată de multiplele pasaje din alte documente care fac trimitere la românismul marelui savant.

Într-o altă notă, din septembrie 1984, vom găsi următoarele afirmaţii:

[89] *Ibidem*, f. 178.
[90] *Ibidem*.
[91] *Ibidem*, f. 176.

„Vorbeşte impecabil româna, a scris opera în româneşte, după care a tradus-o. Afirmă că engleza şi franceza sunt pentru el doar instrumente de lucru ştiinţific. Şi că româna este limba sa maternă, în care scrie şi, mai ales, în care visează” [92]. Atitudinea faţă de cultura română este cea învederată de-a lungul timpului: „Se interesează foarte mult de literatura română. Este surprinzător de bine informat asupra vieţii literare din ţară, are o imagine personală bine cristalizată privind peisajul literar românesc şi o scară de valori şi o gamă de preferinţe bine conturate în fiecare compartiment în parte: proză, poezie şi critică”. Sentimentul apartenenţei la spaţiul cultural românesc este afirmat dincolo de orice speculaţie, fără cel mai mic echivoc: „De altfel, în repetate rânduri a afirmat explicit că este scriitor român, aparţinând culturii române. Lasă să i se ghicească o stăruitoare şi chinuitoare preocupare, obsesie, pentru destinul operei sale scriitoriceşti în România”.

De altfel, faptul că Eliade a manifestat constant un ataşament profund faţă de limba maternă şi faţă de patrie reiese nu numai din foarte multe documente ale dosarului personal întocmit de D.I.E. sau din relatările celor care l-au cunoscut în exil, ci se poate afirma că el însuşi face această mărturisire, indirect, prin intermediul personajelor din scrierile sale. Deşi, în general, se consideră că personajul principal din *Noaptea de Sânziene*, Ştefan Viziru, ar fi de fapt un *alter-ego* al autorului (fapt negat parţial de Eliade), în opinia noastră acesta alege să-şi exprime propriul crez în finalul romanului, prin intermediul declaraţiei făcute de Ileana, care, credem noi, transpune de fapt starea interioară a autorului: „Şi, dacă, aşa cum e probabil, înstrăinată printre străini, cu copii şi nepoţi care nu vor şti un cuvânt româneşte, dacă atunci bătrână, nu-mi voi mai aduce aminte aproape nimic din limba care a fost cândva a mea, în clipa morţii îţi voi spune că te iubesc în româneşte”[93].

Concluzii

Format ca intelectual de marcă în România interbelică, Mircea Eliade a dovedit de-a lungul întregii sale existenţe un ataşament deosebit faţă de patria sa. Indiferent unde l-a purtat destinul, indiferent cu cine dialoga, oral sau în scris, distinsul savant nu ezita nici o clipă să-şi afirme apartenenţa la cultura română, dragostea faţă de limba maternă şi nici să-şi manifeste interesul faţă de evoluţiile culturale şi chiar politice din România[94]. Având neşansa de a trăi într-o perioada de timp în care poporul român a experimentat, succesiv, regimuri politice autoritare şi dictatoriale, Mircea Eliade a devenit, de timpuriu, „prizonierul istoriei”, pentru a prelua formula fericit aleasă a lui Florin Ţurcanu. Intrat în colimatorul poliţiei politice de timpuriu, cunoaşte experienţa lagărului şi a monitorizării vieţii cotidiene de formidabilul aparat de supraveghere de care dispune statul modern. Cu toate acestea, personalitatea sa prometeică nu s-a lăsat nici o clipă strivită de Istorie, păstrând permanent, chiar aflat la mii de kilometri, nostalgia patriei.

---

[92] *Ibidem*, f. 192.

[93] Mircea Eliade, *Noaptea de sânziene*, Bucureşti, Editura Minerva, vol. 2, p. 408.

[94] Într-o scrisoare din 5 decembrie 1980 către Adrian Marino, Eliade îşi preciza atitudinea dincolo de orice echivoc: „Poziţia mea este clară: colaborare culturală, neutralitate politică în relaţiile cu ţara” – *apud* Adrian Marino, *„Dosarul” Mircea Eliade*, în *loc. cit.,* p. 43.

Opţiunile politice de tinereţe l-au urmărit pe savant ca un blestem, menţinându-l, timp de decenii, în atenţia poliţiilor politice, şi împiedicându-l, printre altele, să primească Premiul „Nobel”. Prea mare pentru a putea fi ignorat, Eliade a fost „înscris” în „planul de recuperări” al valorilor româneşti pe care regimul comunist de la Bucureşti începe să-l schiţeze cu începere din 1956, din momentul în care stalinismul a fost repudiat chiar de către Kremlin. Totuşi, „durii” marxist-leninişti care deţineau poziţii-cheie în aparatul de stat au sabotat constant eforturile de apropiere şi captare a lui Eliade, astfel că planurile concepute de diverşi ofiţeri de securitate sau de oameni de cultură au eşuat constant, mai devreme sau mai târziu.

Pe de altă parte, aripa radicală a exilului românesc anticomunist nu era dispusă „să cedeze” o personalitate de talia lui Eliade, încercând din răsputeri să distrugă orice punte, reală sau potențială, dintre acesta şi România. De aici, un întreg „meci” între aparatul de propagandă al Partidului şi structurile specializate ale Securităţii, pe de o parte, şi grupurile de presiune şi exponenţii intratabili ai exilului, pe de altă parte. Pe acest fundal, în ţară și, mai ales, în străinătate, „scheletul din dulap” – afilierea lui Eliade la Mişcarea Legionară – era periodic exhibat pentru timorarea savantului şi menţinerea sa într-un siaj al retoricii anticomuniste. Pe de altă parte, vechi legionari, refugiaţi în Occident, îl acuzau permanent în publicaţiile pe care le editau de trădare, de pactizare cu inamicul ideologic!

Totuşi – şi acesta a fost principalul obiectiv al prezentului demers – o înţelegere profundă a Istoriei, a intereselor naționale privite dincolo de încrâncenările ideologice ale unei etape istorice sau ale alteia, l-a împiedicat pe Mircea Eliade să se alieneze, să devină un „adaptabil” la imperativele momentului. Aşa cum remarca Adrian Marino, Eliade era convins că „valorile nu suferă de «teroarea istoriei», fiind supratemporale şi supraspaţiale” şi că, odată impuse pe plan internaţional, vor rezista[95]! Însă, nu era vorba de o „realizare proprie”, cum credea Adrian Marino, ci mai degrabă de o consolidare a culturii române, o depășire a condiției de cultură minoră, o ieşire din periferie. În opinia noastră, aceasta a fost miza complexului meci de şah dintre regimul comunist de la Bucureşti şi Mircea Eliade, meci pierdut cu brio de regim, nu atât prin moartea savantului, la 22 aprilie 1986, cât prin ieşirea comunismului de pe scena Istoriei survenită trei ani mai târziu.

Din nefericire, opţiunea lui Eliade nu a fost înţeleasă nici de către detractorii marxişti care populau organele de partid şi de stat ale vremii, nici de către „intransigenţii de serviciu” din exilul românesc[96], astfel încât receptarea operei şi a personalităţii covârşitoare a savantului de către cultura română, căreia i-a rămas ataşat până în ultima clipă, a fost pe nedrept întârziată cu câteva decenii.

[95] Adrian Marino, *Viața unui om singur*, Iaşi, Editura Polirom, 2010, p. 178.

[96] De exemplu, Marino relatează surpriza pe care a avut-o când a descoperit că criticul literar Basil (Vasile) Munteanu „se mândrea efectiv, cum a împiedicat, a sabotat (cum vrem să-i spunem), împreună cu alții, decernarea premiului Nobel lui T. Arghezi” – *ibidem*, p. 175. Acest tip de atitudine este subliniat în numeroase lucrări cu caracter memorialistic publicate chiar de personalităţi de marcă aflate în exil.

Silviu B. **MOLDOVAN**

MINORITATEA GERMANĂ DIN ROMÂNIA: PROBLEMĂ POLITICĂ ŞI MOŞTENIRE ISTORICĂ

THE GERMAN MINORITY IN ROMANIA: POLITICAL ISSUES AND HISTORICAL LEGACY

One of the main action lines of the Securitate was the issue of national minorities (both at the republican and at the regional level, depending on the ethnic groups displayed in each area). Within that action line, the German minority played a prominent role, alongside with the Jewish and the Hungarian minorities. Beyond certain similarities resulting from the legacy of the Second World War, the issue of each minority had a specific character, which was marked in the documents drawn by the former Securitate, including in the voluminous file entitled "The Problem of the German Nationalists", which can be found in the archives of the National Council for the Study of the Securitate Archives (documentary fund, file no. 13381, 43 volumes). Documents on that issue were also identified in the problem files in regional archives, including in "The Problem of the West-German and Austrian Espionage".

Etichete: minoritatea germană, Securitate, problema naţionalişti germani, emigrare, R.F.G.

Keywords: the German minority, Securitate, German nationalists, emigration, German Federal Republic.

Una din „liniile de muncă" urmărite constant de către Securitate, alături de celelalte problematici de bază, a fost cea a minorităţilor naţionale (atât la nivelul întregii ţări, cât şi la cel regional/judeţean, în funcţie de compoziţia etnică a fiecărei zone)[1]. În cadrul acestei linii de muncă, minoritatea germană a ocupat un rol important, alături de cea evreiască şi cea maghiară. Dincolo de anumite asemănări, rezultate în special din moştenirea celui de-al Doilea Război Mondial, problematica fiecărei minorităţi a avut un caracter specific, ce este marcat în documentele elaborate de fosta Securitate, inclusiv în voluminosul dosar denumit „Problema Naţionalişti germani", aflat astăzi în Arhiva Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii (fond Documentar, dosar nr. 13.381, 43 volume). Schema s-a reflectat şi în arhivele regionale/judeţene, prin existenţa dosarelor de problemă, inclusiv în „problema spionaj vest-german şi austriac".

Activitatea Securităţii în acest domeniu, întocmai ca şi în celelalte, avea atât caracter informativ, cât şi cel de creere a reţelei informative, iar uneori , în special în primele decenii ale regimului comunist, şi pe cel de anchetă penală. În cadrul acţiunilor de tip informativ, este menţionată aşa-numita problemă a „Prevenirii acţiunilor naţionalist-fasciste şi iredentiste întreprinse de elemente din rândul populaţiei de naţionalitate germană", în cadrul căreia se acţiona „în vederea intensificării muncii de cunoaştere şi prevenire a acţiunilor naţionalist-fasciste şi iredentiste din partea

[1] Identificarea minorităţilor naţionale drept una din „problemele de bază" în cadrul activităţilor informativ-operative ale Securităţii nu semnifică faptul că membrii „naţionalităţilor conlocuitoare" (termen preferat în epocă) ar fi fost luaţi în lucru datorită simplei lor calităţi de minoritari, ci faptul că aspectele considerate de interes erau urmărite unitar (în maniera menţionată mai sus) în cadrul unei linii de muncă (termenul de „problemă" fiind cel uzitat în documentele interne ale Securităţii).

elementelor ostile care lucrează în domeniul presei, creaţiei literare, artistice, muzee, teatre, cenacluri şi case de cultură. În acelaşi timp s-a procedat la analiza informaţiilor existente, la selecţia şi cuprinderea în baza de lucru a elementelor semnalate cu activitate prezentă”. Preocupările atribuite „elementelor lucrate activ, încadrate informativ cu reţea corespunzătoare” erau, de regulă: „Manifestări naţionalist-fasciste; preocupări de a redacta şi publica lucrări cu caracter tendenţios politicii partidului şi statului nostru; încercări de a redacta şi pune în scenă unele piese cu conţinut naţionalist-german; intenţii de a redacta şi scoate în străinătate lucrări cu caracter literar-ostil sau tendenţios orânduirii noastre; legături cu cetăţeni străini şi cu unele vârfuri ale emigraţiei germane; intenţii de a pleca definitiv din ţară pe fondul căreia elogiază modul de viaţă din R.F. Germania şi denigrează realităţile social-politice din ţara noastră”. În plan intern, aceste activităţi se aflau (în perioada cunoscută drept „regimul Ceauşescu”) în special în atenţia Direcţiei I-a a Securităţii (care apare uneori cu denumirea „Informaţii Interne”). Serviciul 2 din cadrul acesteia asigura, conform *Regulamentului de funcţionare*[2], „organizarea şi desfăşurarea muncii informativ-operative în rândul membrilor fostelor partide şi organizaţii naţionalist-fasciste şi iredentiste care au activat în România şi al altor persoane cu concepţii ostile naţionalist-şovine şi iredentiste din rândul naţionalităţilor conlocuitoare: maghiară, germană şi ucraineană”[3]. În acelaşi timp, minoritatea germană se afla inerent şi în atenţia Direcţiei III-a (contraspionaj), care era interesată atât de emisarii veniţi din exterior, cât şi de imigranţi, repatriaţi sau cetăţeni români aflaţi sau presupuşi a se afla în legătura serviciilor de informaţii din ţările de limbă germană[4].

Motivul general de îngrijorare, din perspectiva organelor de Securitate, îl reprezentau aşa-numitele „manifestări naţionalist-fasciste”, iar la cultul evanghelic luteran se vorbea de „scopul prevenirii şi neutralizării oricăror încercări de a desfăşura activităţi duşmănoase sau naţionalist-fasciste sub masca cultului”. În arhive se regăseşte şi formularea problema „Foste partide şi organizaţii naţionaliste germane” – Grupul Etnic German (Volksbund), Hitler Jugend, Waffen S.S., Frauen Werk, dar şi „vecinătăţile” săseşti.

Metodele utilizate pentru „combaterea” manifestărilor considerate ca periculoase erau aceleaşi ca în cazul celorlalte probleme. La Inspectoratul Judeţean Sibiu în anul 1979 şi primul trimestru al anului 1980: 3 destrămări de anturaje, 40 de avertizări, 82 de atenţionări şi 25 de persoane au fost declarate indezirabile (dar statistica avea în vedere atât „problema naţionalişti fascişti germani”, cât şi problema „naţionalişti iredentişti maghiari”[5]).

La Inspectoratul Judeţean Timiş, în schimb, în perioada 1 ianuarie 1979 – 10 noiembrie 1980 au avut loc: 75 avertizări, 125 atenţionări, 19 informări la organele P.C.R., 138 influenţări pozitive, 18 articole publicate în presa locală privind combaterea fenomenului emigraţionist, 5 persoane încredinţate factorilor de răspundere, 2 condamnări „pe linia organelor de miliţie”, 28 prelucrări contrainformative, 17

[2] Aprobat prin Ordinul nr. 79 din 25 septembrie 1970, completat în 1975.
[3] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 92, vol. 12, ff. 31-38.
[4] Idem, vol. 13, f. 17-18.
[5] Idem, dosar nr. 13.381, vol. 19, f. 38.

controale în obiective, 3 preveniri de publicare a unor materiale cu conţinut duşmănos şi 74 informări la conducerea instituţiilor şi întreprinderilor. Această statistică impresionantă se referea doar la problema „Naţionalişti-fascişti germani". Iar concluzia oficială a echipei care a efectuat controlul asupra activităţii în problemă era aceea că „Dată fiind recrudescenţa fenomenului emigraţionist, la care în multe cazuri se invocă motive de ordin naţionalist, considerăm necesară în continuare o activitate susţinută pentru prevenirea şi neutralizarea unor activităţi duşmănoase din partea acestei categorii de elemente"[6].

Deşi numeroase documente încercau să atribuie intenţiile emigraţioniste persoanelor fără instrucţie superioară[7], lista obiectivelor ţinute sub observaţie dovedeşte interesul deosebit faţă de viaţa culturală a minorităţii germane[8]. Astfel, de pildă, în jud. Timiş erau ţinute sub observaţie: redacţia cotidianului „Neue Banater Zeitung", subredacţia cotidianului „Neuer Weg", secţia germană a Editurii Facla, secţia germană a Editurii Didactice şi Pedagogice, Filiala Uniunii Scriitorilor din Timişoara, cenaclul literar în limba germană „Adam Müller Gutenbrun", corul „Schubert", fanfara din comuna Giarmata, casa memorială „Lenau", din comuna Lenauheim, Teatrul German de Stat din Timişoara[9].

Unul din fenomenele care au marcat perioada cunoscută îndeobşte sub numele „regimul ceauşist", în special după anul 1970, şi cu totul deosebit după 1978-1980, a fost emigrarea (legală) în masă a populaţiei de origine germană din România. Această minoritate[10], care se bucura de aprecieri aproape unanime în România[11], şi-a părăsit în flux continuu ţara de origine, în favoarea (în măsură covârşitoare), a Republicii Federale Germania, lăsând în urmă justificate regrete. Ne referim aici atât la regretele făţişe ale majoritarilor români, faţă de încetarea convieţuirii cu germanii, cât şi la nostalgia faţă de viaţa din România, deseori declarată de emigranţii germanofoni[12].

---

[6] *Ibidem*, f. 34. Controlul, efectuat la Inspectoratul Judeţean Timiş - Securitate în noiembrie 1980, avusese în vedere informaţiile obţinute în problema „Naţionalişti fascişti germani" în perioada 1 ianuarie 1979 – 10 noiembrie 1980.

[7] Această demarcaţie era una artificială, deoarece, deşi în rândul intelectualităţii de etnie germană exista preocuparea evidentă pentru conservarea patrimoniului cultural al minorităţii (care depindea şi de păstrarea ei în număr cât mai substanţial), tendinţa emigraţionistă a fost marcantă şi în acest mediu.

[8] Nu era însă o situaţie singulară; bunăoară presa, teatrele sau cercurile literare de limbă română erau şi ele supravegheate informativ, într-o manieră similară.

[9] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 13.381, vol. 19, f. 19.

[10] În ceea ce-i priveşte pe germanii din România, se poate folosi şi termenul „minorităţi", având în vedere varietatea dialectală impresionantă şi provenienţa grupurilor dialectale din diferite provincii istorice ale Germaniei. La acestea se adaugă diferenţele, inclusiv de etnonim, dintre saşi şi şvabi, principalele grupuri germanofone din România.

[11] Nu avem în vedere, aici, sensul oarecum caricatural, propriu, în opinia noastră, gândirii mai simpliste, care are în vedere *doar* calităţile germanilor în sensul „bunei gospodăriri" sau a „punctualităţii". Aceste calităţi, reale de altfel, se includ însă într-un sens mai profund al atitudinii „pro-săseşti" a populaţiei din România, care se bazează pe buna convieţuire între majoritate şi minoritate, precum şi pe compatibilitatea celor două spiritualităţi.

[12] Pentru exemplificarea acestei stări de spirit, vezi documentul de sinteză elaborat în cadrul Inspectoratului Judeţean Timiş (Securitate) al Ministerului de Interne (Silviu B. Moldovan,

Documentele Securităţii dedicate acestei teme încep, de regulă, destul de „abrupt", punând propensiunile spre emigrare ale germanofonilor, exclusiv pe seama presiunilor externe: „Informaţiile existente atestă faptul că din partea cercurilor reacţionare din străinătate şi a organizaţiilor emigraţiei germane, continuă să se desfăşoare o intensă activitate de incitare şi influenţare la emigrare a cetăţenilor de naţionalitate germană din ţara noastră, folosindu-se în acest scop o gamă variată de forme şi metode în care sunt antrenate mijloace de propagandă, posturile de radio vest-germane şi «Europa Liberă», organe de presă, cât şi unele instituţii sau organe ca ambasada vest-germană din Bucureşti, crucea roşie vest-germană şi altele".

Emigrarea în masă a populaţiei de origine germană din România caracterizează perioada regimului Ceauşescu. Însă, sub impactul unui factor extern (apropierea trupelor sovietice[13]), a existat un prim val de refugiaţi chiar în toamna anului 1944. Soarta unora din aceştia a rămas destul de neclară până azi, cum e cazul coloanei de refugiaţi plecată din comuna Petelea (jud. Mureş)[14], care a fost ulterior bombardată. Bomdardamentul a fost pus, atunci (inclusiv de către supravie□uitori), pe seama unei erori a aviaţiei germane, fapt care ni se pare mai degrabă improbabil. Incertitudinea a persistat însă şi la nivelul autorităţilor postbelice (în anii '60, Securitatea a alcătuit un tabel cu „saşii care au părăsit comuna în 1944"[15]).

Perioada care a urmat schimbării alianţelor României a fost, într-adevăr, una dificilă pentru minoritatea germană, factorul extern fiind decisiv în acest sens. Astfel, deşi Convenţia de armistiţiu nu prevedea expres o asemenea măsură, un ordin secret al Comitetului de Stat pentru Apărare al Uniunii Sovietice (cu nr. 1.761 din 16 decembrie 1944), semnat chiar de I.V. Stalin, prevedea mobilizarea şi trimiterea la muncă, în U.R.S.S., a tuturor etnicilor germani capabili de muncă din teritoriile pe care se instalase

---

Emigrarea în masă a populației de origine germană din județul Timiș, între propagandă și tendință firească. O sinteză informativă din 1980, în Stela Cheptea, Gh. Buzatu – coordonatori, *Convergențe istorice și geopolitice. Omagiu Profesorului Horia Dumitrescu*, Iași, Casa Editorială Demiurg, 2009, pp. 427-449). Anul emiterii acestui document este întrucâtva relevant, deoarece se situează la debutul perioadei de mari frustrări materiale pe care întreaga populație a României a fost nevoită s-o suporte, în deceniul al nouălea. Cititorilor care vor însă să-și formeze o imagine completă asupra problematicii emigraționiste în cazul minorității germane, le recomandăm un volum de documente cu adevărat de excepție, apărut sub egida C.N.S.A.S.: Florica Dobre, Florian Banu, Luminița Banu, Laura Stancu (editori), *Acțiunea „Recuperarea". Securitatea și emigrarea germanilor din România (1962-1989)*, București, Ed. Enciclopedică, 2011, 944 p. Cei patru editori și-au materializat demersul privind „elucidarea cauzelor şi mecanismelor care au stat la baza şi au permis derularea unui fenomen de emigraţie de o amploare atât de mare, fenomen ce a redus cea de-a doua minoritate etnică din România (din punct de vedere numeric) la o pondere neînsemnată în totalul populaţiei" (*ibidem*, p. VIII) fără a se simți stânjeniți de stereotipii ori de vreo tentație de a ignora anumite probe documentare.

[13] Populaţia de origine germană nu manifesta temeri în legătură cu revenirea armatei române în Transilvania de Nord.

[14] Birk (în idiomul săsesc).

[15] Tabelul se regăseşte azi în A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 7.451, vol. 1. De remarcat exprimarea evazivă a autorilor documentului, cei care au „părăsit comuna" nefiind alţii decât refugiaţii bombardaţi în spatele frontului german.

Armata Roşie[16]. Ulterior, Nota nr. 31 din 6 ianuarie 1945 a Comisiei Aliate de Control pentru România, adresată prim-ministrului român (generalul Nicolae Rădescu), solicita expres ca, în perioada 10-20 ianuarie, să fie „mobilizaţi pentru muncă toţi locuitorii germani apţi de muncă, indiferent de cetăţenie”[17]. Conform unor documente însă, Ministerul Afacerilor Interne demarase pregătirile pentru mobilizare încă din 31 decembrie 1944, deci înaintea transmiterii dispoziţiei imperative a Comisiei Aliate[18]. În final, din România au fost deportate 69.332 de persoane de origine etnică germană, la care s-au adăugat alte 5.324 persoane, din regiunea de nord-vest care se afla, încă, sub administraţie maghiară. Dintre cei deportaţi, 74,4 % s-au repatriat, în România, 25 % au ajuns în Germania, 0,3 % în Austria, iar 7 persoane s-au stabilit în U.R.S.S.[19]. În fine, la 19 februarie 1945, Comisia Aliată de Control solicită României, prin adresa nr. A/192, să „se mobilizeze toţi germanii care s-au sustras de la măsurile de ridicare din trecut” şi „organizarea lor pe batalioane sau colonii de lucru” în interiorul ţării[20]. Ulterior, Conferinţa interaliată de la Potsdam (17 iulie – 2 august 1945) a legitimat chiar, în ţările central-europene, politici care astăzi ar fi denumite „purificare etnică”, principalele victime ale acestora fiind tocmai etnicii germani (în primul rând, cei din Cehoslovacia – aşa-numiţii sudeţi).

În deceniile care au urmat acestor evenimente, minoritatea germană s-a integrat foarte bine în cadrul societăţii româneşti, putând fi considerată chiar un exemplu din acest punct de vedere. Astfel, contribuţiei deosebite la viaţa economică a ţării, i se adăuga şi o loialitate, aproape cavalerească, faţă de statul român, o atitudine netrucată şi lipsită, totodată, de excese). Trebuie însă spus că, în rândurile etnicilor germani de vârstă mai înaintată, Securitatea a efectuat recrutări „pe bază de material compromiţător”, folosindu-se de fosta apartenenţă a acestora la organizaţii pro-hitleriste, precum Grupul Etnic German. Fără a ne abate de la spiritul celor susţinute în acest text, remarcăm faptul că difuziunea nazismului în cadrul minorităţii germane din România, în perioada 1933-1944, a creat anumite tensiuni între reprezentanţii acesteia şi statul român, faţă de care manifestau o lipsă de loialitate crescândă.

În arhiva creată de fosta Securitate, se regăsesc destule documente relevante, care atestă loialitatea minoritarilor germani faţă de statul român[21], fără ca aceasta să fie

---

[16] Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste din România, *Raport final*, editori Vladimir Tismăneanu, Dorin Dobrincu, Cristian Vasile, Bucureşti, Ed. Humanitas, 2007, p. 358.

[17] *Ibidem*.

[18] *Ibidem*.

[19] *Ibidem*, p. 359. Calculul de mai sus nu include persoanele decedate în timpul deportării sau a acţiunii de repatriere.

[20] *Ibidem*.

[21] Ca un exemplu al acestei atitudini, extragem un fragment din *Nota informativă* (din 8 mai 1978) a lui „Mircea”, în care se relata discuţia cu o intelectuală de naţionalitate germană, redactorul-şef al Editurii Kriterion: „Revenind la perspectivele colaborării mele cu secţia germană a editurii, pe care o conduce dânsa, i-am reamintit că depind de bunăvoinţa directorului Domokoş [Geza]. *Mircea*: Sper să nu îl indispună unele materiale antirevizioniste pe care le public în presă, în «Magazinul Istoric» etc. Mai ales că numai cu o jumătate de oră în urmă mi-a relatat cum a luptat în America pentru cauza noastră, împotriva iredentei maghiare. *H. Hauser*: Să sperăm… Dar să vă spun ce am păţit cu el. Am hotărât să editez un volum de istoriografie germană în care se

dublată de dogmatism ideologic[22]. O concluzie asemănătoare poate fi trasă şi după evaluarea sumară a situaţiei etnicilor germani emigraţi în R.F.G., care nu s-au transformat în vectori ai unor acţiuni antiromâneşti, aşa cum s-a temut *establishment*-ul politic de la Bucureşti. Astfel, deşi au contribuit, inevitabil, la dizolvarea supremaţiei politice comuniste în România, prin însăşi emigrarea lor masivă, care simboliza, implicit, un vot de blam politic, noua comunitate *Volksdeutsch*[23] nu a creat tensiuni suplimentare majore în jurul României.

O serie de documente, chiar dintre cele de sinteză, aşezau problema emigrării sub semnul propagandei exercitate de anumite cercuri occidentale, în special din Germania de Vest. Această abordare era însă, în opinia noastră, una extrem de simplistă, ignorând multitudinea de motive reale care puteau determina unii cetăţeni să-şi dorească emigrarea. Pe de altă parte, abordarea era şi falsă, deoarece autorităţile erau perfect conştiente de dimensiunile exodului (de exemplu, din rândul populaţiei de naţionalitate germană din jud. Timiş, au solicitat numai până în anul 1980, plecarea definitivă un număr de 37.802 persoane, din care numai în 1979-1980 au solicitat sau reînnoit cererile 17.499 persoane[24]). Este adevărat că emigranţii *Volksdeutsch* au

---

argumentează – de către istorici germani, saşi, şvabi – adevărul privitor la originea românilor, la continuitatea daco-romană pe teritoriul ţării noastre etc. Când volumul a fost gata, i l-am prezentat – este director! M-a repezit aproape brutal: «Nu ştiu ce conţine cartea, nu vreau să ştiu şi nici nu mă interesează! Faci ce vrei!». *Mircea*: Păi, o asemenea reacţie cam contravine cu ceea ce îmi spune că a făcut în America… *H. Hauser*: A şi făcut, spune adevărul. E o conduită pe care i-o impune raţiunea. Dar aici… (H.H. a făcut un gest arătând în direcţia inimii). *Mircea*: Aşadar credeţi că «aici» e altceva decât pe buze? *H. Hauser*: Dar bineînţeles" (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 105.854, vol. 1, f. 66v.). O altă notă informativă, din 1964 de astă-dată, sublinia diferenţierile teoretizate de scriitorul Wolf Aichelburg (una din victimele de naţionalitate germană cele mai cunoscute ale proceselor politice postbelice): „Consideră că regimul nu a înţeles fenomenul german din România. Germanii din România, în afară de cei stăpâniţi de ideologia expansiunii germane, au fost şi sunt elemente incomparabil mai docile decât maghiarii de pildă. Neavând obsesia modificării, <<revizuirii>> frontierelor, în favoarea unui stat naţional, vecin cu teritoriile locuite de ei, germanii nu au niciun program centrifug. Ei n-au complexe de inferioritate istorică faţă de români, ca maghiarii, nici motive de revanşă, pe niciun plan. Din acest motiv sunt mai puţin prefăcuţi decât maghiarii. În problema germană, au existat însă numeroase idei preconcepute, una din ele fiind aceea că germanii, în totalitatea lor, ar fi exponenţii hitlerismului" (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 6323, f. 7v.).

[22] În multe din documentele la care ne referim mai sus, sunt depăşite, de regulă, abordările extrem de simpliste, preferate, în general, de organele represive. Ca un exemplu de abordare „simplistă" dar şi mistificatoare, în acelaşi timp, din acelaşi domeniu al publicaţiilor, spicuim (din multe alte exemple posibile) din *Nota informativă* a „Anei-Maria" (de naţionalitate română), din 23 februarie 1989: „Dacă este citită cu atenţie, lucrarea *Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial*, se constată o orientare pro-occidentală a autorului (Gheorghe Buzatu – n.ns.), care face parcă voit jocul anglo-americanilor" (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 12.618, vol. 5, f. 402v.).

[23] Avem în vedere comunitatea, masivă, formată în R.F.G. de emigranţii veniţi din România. În acelaşi timp, s-au format comunităţi similare ale emigranţilor proveniţi din alte ţări est-europene în care existau aşa-numiţi *Volksdeutsch*.

[24] Conform unui raport din 30 mai 1980, în jud. Timiş exista un număr de 97.811 persoane de naţionalitate germană, din care 28.075 în municipiul Timişoara, iar 69.736 în celelalte localităţi ale

beneficiat, în oarecare măsură (ca efect direct al art. 116 al Constituţiei R.F.G., care consacra responsabilitatea statului vest-german faţă de minoritarii germani), de avantaje la stabilirea lor în ţara-mamă, dar aceasta nu era expresia vreunei ostilităţi faţă de România, ci a unei solidarităţi etnice absolut fireşti. Chiar dacă ar fi greu de contestat existenţa unei anumite propagande politice, dusă în contextul războiului psihologic şi informaţional dintre Est şi Vest, în cadrul căruia se supralicitau, uneori, şi aspecte legate de problema emigrării[25], aceasta nu era generată, în mod fundamental, de propaganda occidentală, ci de problemele existente în România.

Emigrarea în masă a minoritarilor germani, către R.F.G., a fost un fenomen natural, în foarte mare măsură inevitabil, în condiţiile date. Este greu de spus dacă decisivă a fost diferenţa crescândă între nivelul de bunăstare existent în R.F.G., comparativ cu România (şi nu numai), sau dorinţa germanilor de a-şi păstra comunitatea, familială şi etnică, deopotrivă, deziderat care devenea mai uşor de realizat în Vest decât în ţara nativă. Înclinăm să credem că, la începutul emigrării în masă, primul factor (combinat, în ceea ce priveşte unele grupuri restrânse, şi cu frustrări provocate de episoadele deportării sau detenţiei politice) a fost decisiv, însă, cel puţin de la finele anilor '70, motorul fundamental al emigrării a fost reîntregirea familiilor şi, apoi, a comunităţii etnice. Astfel, creşterea rapidă a numărului de emigranţi atrăgea, automat, mărirea, aproape în progresie geometrică, a cererilor noi de emigrare. Unul din cele mai elaborate documente de sinteză dedicate acestei tematici (intitulat *Analiza măsurilor luate și rezultatele obținute în combaterea și contracararea propagandei de emigrare desfășurată de cercurile reacționare din străinătate. Concluzii privind îmbunătățirea muncii pe această linie*, redactat în martie 1980 în cadrul Inspectoratului Judeţean Timiş), surprinde şi temerile tot mai răspândite în rândul şvabilor bănăţeni, privind eventuale măsuri pe care statul român urma să le ia împotriva identităţii lor etnice. Aceste temeri tindeau să devină, în sine, un factor suplimentar de stimulare a tendinţei emigraţioniste. Considerăm că aceste temeri nu erau justificate, însă ele apăreau în mod firesc, în condiţiile unui regim politic în care informarea publică şi comunicarea politicilor guvernamentale erau mult restricţionate, cetăţenii fiind deseori puşi în faţa „faptului împlinit". Documentul caută să evidenţieze manifestări presupus ostile existente în cadrul minorităţii germane din judeţul Timiş (generate inclusiv prin intermediul unor emigranţi reveniţi temporar din R.F.G.). Pe de o parte însă, aceste „manifestări" se reduc la anumite afirmaţii benigne şi în mod evident exacte, referitor la nivelul de bunăstare superior existent în R.F.G. şi la dorinţa (şi ea firească) a şvabilor de a-şi prezerva identitatea etnică. Chiar şi aceste afirmaţii par însă extrase din contextul unor discuţii mai largi. Pe de altă parte, la o lectură atentă, documentul confirmă mentalitatea

judeţului (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 13.381, vol. 19, f. 23). Datele recensământului populaţiei din 1977 arătau existenţa, pe întreg teritoriul ţării, a 360.000 cetăţeni de origine etnică germană (1,8 % din populaţia României), faţă de 800.000, în anul 1940 (inclusiv în teritoriile cedate U.R.S.S.).

[25] Cu precizarea că Actul Final al Reuniunii C.S.C.E. de la Helsinki (1975), la a cărui încheiere România și-a adus o contribuție importantă, recunoştea principiul libertăţii de emigrare. Acesta a fost ulterior deseori încălcat de statul român, prin neaprobarea sau aprobarea târzie, şi în urma unor presiuni, a unor cereri de emigrare, dar, uneori, şi de statele occidentale, care refuzau nejustificat imigrarea unor cetăţeni români.

generală a germanofonilor, lipsită de antagonism faţă de statul român şi faţă de majoritatea etnică existentă. Nu credem că exagerăm dacă afirmăm că, în numeroase prilejuri cotidiene, minoritarii germani manifestau un grad de patriotism mai ridicat decât cel al multor români[26]. În *Analiza* redactată de locotenent-colonelul Pădurariu, sunt surprinse, pe alocuri, nuanţele exprimate de emigranţi şi de candidaţii la emigrare, de natură să-i „absolve" de bănuiala existenţei unor sentimente anti-româneşti. Astfel, chiar cel mai radical emigrant sosit în vizită (a fost declarat chiar, conform documentului, indezirabil, de către autorităţile române) afirmă că „toţi aceştia nu au venit în Germania pentru faptul că ar fi răbdat de foame în România, sau nu le-a mers bine din punct de vedere material, ci pentru faptul că nu au avut un viitor în faţă, au venit să trăiască în libertate cu poporul lor". O altă persoană, care depusese cerere pentru emigrare, sublinia că „am o strângere de inimă la gândul că trebuie să părăsesc ţara unde m-am născut şi unde am trăit bine, dar mă gândesc la cei doi copii care aici în ţară nu vor putea urma şcoala germană, fiindcă nu mai sunt destui copii nemţi de vârstă şcolară la Biled pentru a forma o clasă şi noi fiind nemţi dorim ca să urmeze copii[i] noştri o şcoală germană".

Surprinzătoare, prin realismul şi chiar liberalismul lor (contrastant cu celelalte măsuri recomandate, tot de autorul sintezei informative, care mergeau până la „demascarea" persoanelor aşa-zis „ostile"), sunt câteva propuneri formulate în finalul documentului: „Deoarece mulţi din cei care insistă pentru plecarea definitivă din ţară, invocă deseori ca unul din motive că nu ar avea posibilitatea de a face călătorii în străinătate, propunem: Să se intervină pentru aprobare ca în ţările socialiste în afară de R.S.F. Iugoslavia[27] să se aprobe plecarea turistică sau la rude, cel puţin anual, la toate categoriile de persoane, şi să se facă restricţie numai în cazuri cu totul excepţionale; Pe baza unor verificări şi analize temeinice să se mărească numărul persoanelor la care li se aprobă deplasarea la rude în R.F. Germania, Austria şi alte state şi pe baza unor verificări mai ample, chiar şi la cei care cu ani în urmă au solicitat plecarea definitivă din ţară". Prin aceste propuneri, aproape că se recunoaşte implicit atât inevitabilitatea transferului de populaţie de etnie germană către R.F.G., cât şi lipsa periculozităţii,

[26] Din acest punct de vedere, situaţia nu s-a schimbat, prea mult, nici astăzi, când minoritatea germană este una redusă numeric. Remarcăm, cu titlu de inventar, precizările, discrete dar ferme, ale candidatului propus de opoziţia parlamentară la demnitatea de prim ministru al României în anul 2008, dl. Klaus Iohannis. Invitat în cadrul unei dezbateri la postul de televiziune „Antena 3" (*Sinteza zilei*), acesta a corectat aprecierile moderatorului, în sensul cunoaşterii a „trei" limbi de circulaţie internaţională (dintre care era exclusă româna), cu precizarea: „conform normelor Uniunii Europene, limba română este limbă internaţională". Ni se par semnificative asemenea „amănunte", în fond, deoarece am constatat, inclusiv personal, de nenumărate ori, atitudinea deloc condescendentă, ci plină de încredere, a majorităţii etnicilor germani, faţă de şansele şi poziţia României pe plan internaţional. Remarcăm şi faptul că, deşi părinţii săi sunt emigraţi în Germania, dl. Iohannis a ales să rămână în România. Într-o altă emisiune („Biz Bazar"), difuzată la acelaşi post de televiziune, dl. Iohannis a corijat, de nou, alegaţiile realizatorului privind lipsa de „decenţă" a „ţării" (?!): „Poate vă surprinde, dar cred că suntem o ţară destul de decentă, prin oameni; nu neapărat prin cei care ne conduc".

[27] Iugoslavia avea regimul, de departe, cel mai liberal în privinţa cetăţenilor est-europeni care doreau să treacă în ţările occidentale.

pentru interesele reale ale *statului* român (judecând din perspectiva perenităţii acestora), a activităţilor desfăşurate de emigranţi[28].

Dacă locul de destinaţie al emigranţilor şi, totodată, „avocatul" cauzei acestora pe lângă guvernul român, era R.F.G. (şi, în mică măsură, Austria), au existat şi unele interferenţe ale Republicii Democrate Germane[29] în problemele minorităţii germane din România. Acestea nu au fost însă la fel de benigne. Într-un raport al organelor de informaţii est-germane, din 12 iulie 1982, în care se face şi „evaluarea lui Horst Samson" (redactor la „Neue Banater Zeitung"), se subliniază atitudinea acestuia faţă de statul comunist german: „El este un tânăr încăpăţînat, foarte sigur pe sine. Cred că motivul pentru acest fapt constă în [existenţa unor] invizibili susţinători. La întâlnirea cu Horst Samson au participat cca. şapte persoane, cunoştinţe ale lui Samson. Discuţia a fost foarte edificatoare, pentru că reveleazǎ poziţii faţă de R.D.G. şi literatura noastră. În încercarea de a reda discuţia, poziţiile ideologice ale lui Samson şi ale lui Berwanger devin foarte clare. [...] Samson a fost anul trecut (1981) în R.D.G. Cu teatrul de stat. El nu are o părere bună despre noi. El spune: «dacă acum patru ani ar fi fost întrebaţi germanii din România dacă vor să emigreze în R.D.G., 80% ar fi răspuns pozitiv. Astăzi însă nu, pentru că în R.D.G. totul merge prost»"[30].

La rândul lui, statul est-german manifesta deseori o atitudine negativă faţă de reprezentanţii minorităţii germane din România, mereu suspectaţi de „atitudini duşmănoase" la adresa alianţei interstatale conduse de Moscova. În acest sens, diplomaţii est-germani, aflaţi la post în Bucureşti, nu se sfiau să intervină pe lângă autorităţile româneşti, pentru a solicita luarea unor măsuri represive. Un caz de acest gen a fost documentat, recent, de Georg Herbstritt şi William Totok: „Cenaclul literar «Adam Müller-Guttenbrunn» îşi anunţa la 10 februarie 1982, în ziarul central de limbă germană din România, «Neuer Weg», următoarea întâlnire: «Şedinţă a Cenaclului literar Timişoara – La următoarea şedinţă a Cenaclului literar «Adam Müller-Guttenbrunn» din Timişoara, va citi Richard Wagner noi poezii. În cea de-a doua parte a întâlnirii, care va avea loc joi la ora 17 la sediul Uniunii Scriitorilor, vor fi ascultate cântece de Wolf Biermann». E foarte probabil ca acest anunţ să fi determinat ambasada R.D.G. de la Bucureşti să protesteze la Ministerul de Externe român. Într-adevăr, din perspectiva R.D.G. trebuie să fi părut o provocare să fie audiate într-un spaţiu public dintr-o «ţară socialistă înfrăţită» cântecele celui mai renumit disident din R.D.G., Wolf Biermann, şi să mai şi anunţi acest lucru în ziar, în pofida cenzurii generalizate din presă. Cenaclul

---

[28] Vezi documentul complet în A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 13.381, vol. 19, ff. 10-18 f.+v.

[29] „În esenţă, la nivel oficial, componentele naţionale nu trebuiau să joace nici un rol pentru Germania de Est. Regimul din Berlinul Răsăritean nu se simţea în niciun fel răspunzător faţă de minoritatea germană din România" (Stejărel Olaru, Georg Herbstritt, *Stasi şi Securitatea*, traduceri din germană de Viorel Buta şi Mihai Alecu, Bucureşti, Ed. Humanitas, 2005, p. 126). Mai mult, în 1972, Stasi acuza un grup semnificativ şi numeros de intelectuali germani din Transilvania, atribuindu-le „*pe nedrept* (subl. ns.) acestor persoane o atitudine foarte ostilă faţă de toţi românii, afirmând că ei au intenţii separatiste faţă de statul român" (*ibidem*, p. 128).

[30] Vezi studiul *Dublă supraveghere. Scriitori germani din România în documente ale Stasi şi ale Securităţii*, redactat de Georg Herbstritt şi William Totok („Caietele C.N.S.A.S.", anul II, nr. 1(3)/2009, pp. 179-196).

literar s-a reunit într-adevăr la 11 februarie”[31]. Trei luni mai târziu (la 14 mai 1982), Securitatea percheziţiona locuinţele lui Horst Samson şi William Totok, motivându-şi acţiunea prin protestul ambasadei R.D.G. împotriva serii muzicale dedicate lui Wolf Biermann[32].

Serviciul de informaţii est-german (*Staatssicherheitsdienst*, cunoscut în special sub denumirea prescurtată „Stasi”) dispunea şi de o agentură în România, unul din agenţi devenind, din 1981, chiar ataşatul cultural al ambasadei R.D.G. de la Bucureşti, Klaus Behling[33], fără însă ca ambasadorul est-german să cunoască ceva despre activitatea lui secretă[34]. În cazul ambasadei însă, se desfăşurau şi activităţi de influenţare politică, conforme cu rolul R.D.G. de aliat apropiat al U.R.S.S. Astfel, într-un raport din 15 decembrie 1980 al Securităţii, se semnala faptul că: „În cadrul unui coctail care a avut loc la ambasada Republicii Democrate Germane, cu ocazia încheierii «Zilelor culturii germane», Rieger Günther[35] – ataşat cultural şi secretar II al ambasadei, referindu-se la opera scriitorului Marin Preda, a spus: «sunt cărţi româneşti în care se diminuează rolul armatei sovietice, întreaga politică a partidului încurajând acest sentiment reprobabil». A calificat această atitudine drept «naţionalism» şi îşi punea întrebarea «dacă politica externă a României e justificată şi aprobată de orice cetăţean român». Rieger Günther considera că «aceasta este o cale periculoasă, în sensul că este o trădare faţă de cauza socialismului internaţional, o trădare faţă de Uniunea Sovietică»”[36].

După 1973, colaborarea dintre Securitate şi Stasi a fost sistată, România fiind percepută de guvernul R.D.G. ca un adversar al U.R.S.S. şi chiar al Tratatului de la Varşovia. Numeroase informări primite de Stasi din partea agenturii sale din România relevă (cu stupoare declarată, chiar, în unele cazuri) atmosfera existentă în România, pe care o considerau prea „liberală”, contrastând cu restricţiile din R.D.G., însă, după 1980, şi starea de mizerie materială crescândă generată de politicile guvernului de la Bucureşti[37].

R.F. Germania, în schimb, a fost percepută tot mai mult drept patria-mamă a etnicilor germani. Acest stat, aflat la graniţa cu lumea comunistă, a reprezentat, dincolo de considerentele de tip naţional, un model invidiat de bunăstare şi civilizaţie şi, totodată, deţinea o poziţie deosebită şi în cadrul „războiului radiofonic” purtat (cu intensitate variabilă, de la o perioadă la alta) între cele două blocuri politice, pe teritoriul vest-german funcţionând nu numai Radio „Europa Liberă”, ci şi, separat de acesta, postul „Deutsche Welle”, care a început să transmită din mai 1953, prin staţia Ostenloge (legea care-i reglementa activitatea fiind promulgată în anul 1960). În ultimii ani de existenţă ai regimului comunist din România, R.F.G. era suspectată de organizarea unor acţiuni subversive pe teritoriul României, o asemenea explicaţie fiind

[31] *Ibidem*.
[32] *Ibidem*.
[33] Stejărel Olaru, Georg Herbstritt, *op. cit.*, p. 124.
[34] *Ibidem*, p. 126.
[35] Predecesorul în post al lui Klaus Behling.
[36] A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 13.381, vol. 19, f. 2.
[37] Vezi Stejărel Olaru, Georg Herbstritt, *op. cit.*, *passim*.

sugerată, iniţial (în mod nejustificat) şi în legătură cu revolta anticeauşistă a muncitorilor din Braşov (noiembrie 1987).

Considerăm că studiul arhivelor fostei Securităţii este în măsură să confirme existenţa a numeroase puncte de convergenţă între cele două naţiuni (germană şi română), dincolo de avatarurile produse de anumite regimuri şi curente politice.

Chiar dacă pe undeva am introdus, poate, şi o notă subiectivă în acest text, sunt tentat să mi-o asum, împreună cu o distincţie pe care o văd posibilă ori admisibilă între obiectivitate şi neutralitate. Nefiind neapărat neutru, tind către obiectivitate, iar ca om care a crescut într-un mediu intens multicultural[38], în centrul Transilvaniei, subiectivitatea mea se îndreaptă anume către minoritatea germană/săsească. Cred, totodată, că poate fi anticipată (imagologia istorică fiind consacrată drept o disciplină onorabilă) o dezvoltare, pe viitor, a studiilor de imagologie vizavi de relaţiile de coexistenţă germano-române – şi nu mă refer aici numai la perioada comunistă –, fără a exclude caracterul evident compozit al minorităţii germane. În cadrul acesteia, deşi am folosit termenul de „multiculturalitate" (concept care în România a cunoscut o dezvoltare spre sfârşitul deceniului trecut), cred că acesta va fi depăşit, în beneficiul unor analize mai cuprinzătoare.

Paradoxal, aceste studii pot fi facilitate şi de cercetările în arhiva creată de fosta Securitate, unde se insistă mult pe aspectele culturale. Fără a fi depozitarele adevărului ca atare, acestea constituie o sursă istorică indispensabilă pentru cercetările de istorie postbelică a României, nu mai puţin pentru trecutul apropiat al minorităţii germane din România. Devenită la un moment dat o problemă politică destul de spinoasă datorită tendinţei sale emigraţioniste, comunitatea *Volksdeutsch* a creat o moştenire istorică ce se păstrează, cu agrementul majorităţii româneşti si va dăinui şi după ceea ce se presupune că va fi o lentă asimilare datorată expansiunii căsătoriilor mixte (numărul etnicilor germani cu domiciliul stabil în România este, în prezent, mai mic de 50.000).

[38] În sensul (re)cunoaşterii facile a valorilor culturale ale diferitelor comunităţi etnice, nicidecum (ba chiar din contră!) în cel de abandonare a valorilor spirituale proprii. Chiar dacă la elaborarea acestui text am utilizat în special documente referitoare la alte zone geografice, unde ponderea populaţiei germanofone era mai mare, există şi evaluări interesante pentru judeţul Mureş. De pildă, raportul întocmit în urma „controlului de fond efectuat în problema Naţionalişti-fascişti germani" la I. J. Mureş, în perioada 13-17 octombrie 1980, se semnala faptul că: „Pe raza judeţului Mureş locuiesc în prezent cca. 19.000 cetăţeni români de naţionalitate germană, marea majoritate a acestora fiind stabiliţi în mediul rural (13 comune), din care cca. 3.900 persoane în oraşul Sighişoara. (…) Un alt caz important îl constituie D.U.I. «Colecţionarul», deschis la 01.04.1977, semnalat că întreţine legături cu elemente din emigraţia săsească, cărora le trimite diafilme şi fotografii, reprezentând vechi edificii, clădiri în Sighişoara pentru care primeşte valută şi obiecte din străinătate. Asemenea diafilme şi fotografii sunt folosite de reprezentanţii emigraţiei pentru a demonstra acolo, la adunările ce le ţin, situaţia în care se află unele monumente istorice ale saşilor în ţara noastră. (…) Se impune ca atât şeful problemei, cât şi ceilalţi ofiţeri care deservesc comune cu populaţia de naţionalitate germană compactă, cu ocazia instruirilor subofiţerilor de la posturile de miliţie, să se militeze mai mult pentru obţinerea unor informaţii cu profil de securitate, să-i mobilizeze şi sensibilizeze pentru o încadrare informativă eficientă a acestei categorii de elemente" (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 13381, vol. 19, ff. 74-81).

Situaţia generală a minorităţii germane din România postbelică nu justifică, în opinia noastră, un discurs victimizator din partea actanţilor acesteia, dar nici unul culpabilizator din partea majorităţii româneşti. Statutul grupurilor *Volksdeutsch* a evoluat, în linii mari, în mod similar cu cea a tuturor cetăţenilor României, având însă, în acelaşi timp, unele caracteristici specifice, potenţate în special de situaţia internaţională. Arhiva creată de fosta Securitate este, o afirmăm din nou, un izvor excepţional de important pentru istoria minorităţii germane, căreia îi revelează, cu fiecare lectură ori re-lectură, aspecte noi şi, uneori, nebănuite[39].

[39] Acest aspect este confirmat deseori și de cercetătorii acreditați care studiază în prezent în Arhiva C.N.S.A.S., chiar atunci când văd dosare studiate anterior de mulți cercetători, sau chiar de ei.

III. SISTEMUL TOTALITAR DIN ROMÂNIA: ASPECTE IDEOLOGICE, ECONOMICE ŞI MILITARE

Elis **NEAGOE-PLEŞA**

ÎNTRE ADEVĂR ŞI PROPAGANDĂ: ACTIVITATEA DE ILEGALIST A LUI GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ

BETWEEN TRUTH AND PROPAGANDA
THE ACTIVITY OF GHEORGHE GHEORGHIU-DEJ AS ILLEGALIST

Gheorghe Gheorghiu-Dej made use of the part he played in organizing some events in the clandestine history of the Party in order to justify his request for the supreme position in the Party. That is the reason why we believe that knowing details about the inter-war biography of Gheorghe Gheorghiu-Dej is important. The railway workers' strikes in 1933 represented the only major success of communists in illegitimacy. Gheorghe Gheorghiu-Dej outlined his own contribution in organizing the strikes, in order to justify his position as leader of the Party. He intended to occupy that position legitimately, by adding exaggerated details to the activity as illegalist he had once performed.

Etichete: Gheorghiu-Dej, ilegalitate, Griviţa, ceferişti, propagandă
Keywords: Gheorghiu-Dej, illegitimacy, Griviţa, railroad workers, propaganda

Analizarea unor aspecte din biografia interbelică a lui Gheorghe Gheorghiu-Dej considerăm că este relevantă, în condiţiile în care acesta şi-a axat pretenţia la conducerea partidului tocmai pe rolul deţinut în timpul unor evenimente importante din istoria clandestină a partidului. Activitatea sa din ilegalitate a constituit practic principala sursă la care Gheorghiu-Dej a apelat pentru a-şi legitima poziţia în fruntea partidului şi a statului.

Născut la 8 noiembrie 1901, într-o familie săracă din Bârlad, Gheorghe Gheorghiu nu a avut posibilitatea să urmeze şcoala prea mult timp, fiind nevoit să se încadreze în muncă de timpuriu (la 11 ani s-a angajat ucenic la un cizmar)[1]. A absolvit cursul primar şi a urmat trei clase la o şcoală comercială, după care s-a angajat imediat ca muncitor la o fabrică de cherestea. Vârsta şi lipsa unei calificări l-au obligat să-şi schimbe însă în mai multe rânduri locul de muncă: a muncit la o ţesătorie, apoi la nişte meşteri dogari din Piatra Neamţ şi Moineşti[2]. Instabilitatea locului de muncă l-a determinat pe Gheorghiu-Dej să aleagă meseria de electrician, chiar dacă pentru a o învăţa şi practica a fost nevoit să părăsească oraşul natal. S-a angajat la Comăneşti, unde a luat contact şi cu greutăţile vieţii muncitorilor din acea perioadă, fapt care l-a motivat

[1] Tudor Olaru, *Primul candidat al Capitalei. Gh. Gheorghiu-Dej*, în „Scânteia", seria III, anul XVI, nr. 681, 18 noiembrie 1946, pp. 1-2.
[2] Florica Dobre (coord.), *Membrii C.C. al P.C.R. 1945-1989. Dicţionar*, studiu introductiv de Nicoleta Ionescu-Gură, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2004, p. 291.

să se înscrie în sindicat şi să participe la greva generală din 1920. Ulterior instaurării regimului comunist, responsabilii cu propaganda nu au scăpat prilejul de a evidenţia acest prim moment revoluţionar la care participase cel ce avea să devină viitorul lider al partidului comunist, cerând unui grafician să realizeze o fotografie-desen care îl înfăţişa pe Gheorghiu-Dej „răspândind manifeste printre muncitorii grevişti din Valea Trotuşului”[3]. De asemenea, într-un articol din 1948 se arăta cum „fără odihnă, tânărul de 18 ani face legătura între grupările de grevişti din Teţcani, Zemeş, Solonţ, Comăneşti”[4].

Prezenţa la greva din 1920 a constituit însă motivul concedierii lui Gheorghiu-Dej, care a fost nevoit să meargă şi mai departe de casă, la Câmpina, unde a lucrat ca electrician la o rafinărie[5]. În 1921 a plecat la Galaţi, reuşind să se angajeze la Societatea de Tramvaie. A efectuat serviciul militar cu contingentul 1923, la Regimentul 3 Pionieri din Focşani, având gradul de sergent. Revenit la locul de muncă, a fost concediat la scurt timp, întrucât, conform materialelor de propagandă postbelice, organizase mai multe proteste ale muncitorilor împotriva introducerii zilei de muncă de nouă ore, cerând totodată creşterea salariilor acestora[6]. Gheorghiu-Dej şi-a găsit rapid un nou loc de muncă, angajându-se ca electrician la Atelierele C.F.R. Galaţi, unde, în 1929, s-a întâlnit pentru prima dată cu Gheorghe Apostol, care era pe atunci ucenic şi elev la Şcoala profesională a atelierelor[7]. Putem aminti aici şi demersul întreprins de Gheorghiu-Dej în vara anului 1930, pentru a obţine postul de electrician montor şef la Uzinele Comunale de Apă şi Electricitate din Piatra-Neamţ, însă – în pofida avizului favorabil al conducerii uzinelor, primit la 15 septembrie – primăria nu avea să-şi dea acordul[8].

În special după debutul crizei economice, care a contribuit din plin la erodarea nivelului de trai al muncitorilor, Gheorghiu-Dej a început să fie tot mai activ în plan politic. În opinia acestuia, muncitorii trebuiau să iasă din starea de expectativă şi să protesteze faţă de condiţiile grele de muncă şi de viaţă, cu atât mai mult cu cât salariile le scăzuseră simţitor. Potrivit materialelor propagandei comuniste de după 1945, calităţile de lider ale lui Gheorghiu-Dej şi apetenţa acestuia pentru acţiunile revendicative concrete ieşiseră la iveală de timpuriu: „Încă în anii 1924-1925, la Galaţi, tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej a iniţiat acţiuni muncitoreşti pentru respectarea zilei de muncă de 8 ore, pentru sporirea salariului”[9]. Cum P.C.dR. susţinea din plin astfel de acţiuni protestatare, Gheorghiu-Dej a fost atras de ideologia comunistă, în principal de acele principii care

[3] ANR, Colecţia Gheorghe Gheorghiu-Dej, dosar nr. 895, f. 2.
[4] *** *Cui dăm votul şi încrederea noastră: Gheorghe Gheorghiu-Dej, primul candidat al Capitalei*, în „Scânteia”, seria III, anul XVII, nr. 1082, 27 martie 1948, p. 1.
[5] Gheorghe Apostol, *Eu şi Gheorghiu-Dej*, Bucureşti, f.e., 1998, p. 7.
[6] *** *Gheorghe Gheorghiu-Dej*, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1948, p. 12.
[7] Gheorghiu-Dej va produce o impresie puternică asupra tânărului Apostol (diferenţa de vârstă dintre aceştia era de 12 ani), care va rămâne, de-a lungul timpului, unul dintre cei mai obedienţi şi loiali susţinători ai lui Gheorghiu-Dej (Gheorghe Apostol, *op. cit.*, p. 5).
[8] Vezi ANR, Colecţia Gheorghe Gheorghiu-Dej, dosar nr. 895, ff. 3-6.
[9] C. Simionescu, *Cărţi apărute în legătură cu trecutul de luptă al partidului*, în „Lupta de clasă”, seria V, anul XXXI, nr. 9-10 (septembrie-octombrie), 1951, p. 81.

proclamau egalitatea socială şi lupta de clasă. În anul 1930 s-a înscris în partid[10] şi, graţie activităţii agitatorice desfăşurate, i-a fost repartizată sarcina de a organiza celula de partid la Atelierele C.F.R. Galaţi. Totodată, Gheorghiu-Dej fost ales membru al Comisiei sindicale a atelierelor şi al Comitetului de partid. Peste ani, aparatul de propagandă al regimului comunist avea să prezinte foarte literar momentul adeziunii acestuia la P.C.dR.: „Într-o noapte găsi pe drum o hârtie mototolită. Era un manifest al Partidului, lansat cu ocazia împlinirii unui an de la masacrul de la Lupeni. Gheorghiu îl studiază cu atenţie, îşi însuşeşte conţinutul şi hotărăşte să intre în Partidul care corespunde aspiraţiilor sale"[11].

De asemenea, partidul comunist i-a încredinţat lui Gheorghiu-Dej şi rolul de a organiza activitatea de propagandă la alte ateliere C.F.R. din Moldova, ceea ce a presupus dese deplasări ale acestuia în zona respectivă. În cele din urmă, activitatea pro-comunistă a lui Gheorghiu-Dej avea să determine reacţia punitivă a Direcţiei Generale a C.F.R., care la data de 15 august 1931[12], sub acuzaţia de „agitaţie comunistă", l-a transferat la Atelierele C.F.R. din oraşul Dej[13]. Odată ajuns la Dej, Gheorghiu-Dej a continuat să desfăşoare aceeaşi activitate sindicală susţinută ca şi până atunci, reuşind să câştige în scurt timp încrederea ceferiştilor locali. Drept urmare, la 19 decembrie 1931 a fost numit verificator al balanţei financiare şi apoi „prim bărbat de încredere" al sindicatului[14]. La întrunirile sindicaliştilor era de departe cel mai activ, criticând continuu conducerea sindicatului pentru reacţia mult prea „moale" faţă de deteriorarea situaţiei ceferiştilor („nu-şi dau tovarăşii nici un interes, ca şi când ar fi foarte mulţămiţi cu soarta din prezent"; „mai mult lucră contra tovarăşilor decât în favoarea lor")[15].

În faţa stării de expectativă a liderilor sindicali din Dej şi în condiţiile în care muncitorii fuseseră anunţaţi că urma să aibă loc o nouă reducere salarială, la şedinţa sindicatului din 6 februarie 1932 Gheorghiu-Dej a propus convocarea unei adunări a

---

[10] Florica Dobre (coord.), *op. cit.*, p. 291.

[11] Tudor Olaru, *op. cit.*, p. 2.

[12] Florica Dobre (coord.), *op. cit.*, p. 291. Nici acest episod din viaţa lui Gheorghiu-Dej nu a scăpat fără a fi valorificat de către propagandiştii regimului comunist, care aveau să-l evoce astfel: „Dându-şi seama de marea influenţă a tovarăşului Gheorghiu în rândul muncitorilor din ateliere, Siguranţa statului a dat dispoziţie în anul 1931 administraţiei Atelierelor C.F.R. din Galaţi să-l mute disciplinar la Atelierele C.F.R. Dej. Înainte de plecare, tovarăşul Gheorghiu a mers în secţii, luându-şi rămas bun de la muncitori, îmbărbătându-i: «Fruntea sus, tovarăşi! Până la urmă vom învinge!»" (Ştefan Costică, *Tovarăş de luptă*, în „Scânteia", anul XXXIV, nr. 6566, 22 martie 1965, p. 2).

[13] În cartea sa de memorii, Gheorghe Apostol afirmă faptul că activitatea comunistă ilegală a lui Gheorghiu-Dej a contribuit la destrămarea familiei acestuia, soţia refuzând să-l însoţească la Dej (Gheorghe Apostol, *op. cit.*, p. 6).

[14] ANR, Colecţia Gheorghe Gheorghiu-Dej, dosar nr. 897, ff. 1, 5. În martie 1965, Alexandru Szatmari, muncitor pensionar din Cluj, a scris un articol în care evoca activitatea desfăşurată de Gheorghiu-Dej în oraşul Dej, prilej cu care explica faptul că „potrivit unei tradiţii muncitoreşti locale, el [Gheorghiu-Dej – n.n.] a fost ales prim bărbat de încredere, ceea ce îi dădea dreptul să convoace delegaţii muncitorilor, pe care noi îi numeam atunci bărbaţii de încredere, şi să le dea instrucţiuni în vederea organizării acţiunilor muncitoreşti" („Scânteia", anul XXXIV, nr. 6565, 21 martie 1965, p. 3).

[15] ANR, Colecţia Gheorghe Gheorghiu-Dej, dosar nr. 897, ff. 6, 10.

ceferiştilor din localitate, în vederea organizării unui protest de amploare, „nemaiputând suferi mai departe"[16]. Sub impulsul acestuia, ceferiştii prezenţi au întocmit un memoriu pe care, la data de 10 februarie 1932, l-au înaintat Direcţiei Generale a C.F.R., semnat de Andrei Balint (preşedintele de sindicat), Zoltan Szilagyi (secretarul sindicatului), precum şi de Gheorghiu-Dej. Intitulat *Moțiune a muncitorilor ceferiști de la Ateliere, Depou, Revizie și Întreținere-Mișcare*, documentul reliefa nivelul de trai foarte scăzut al muncitorilor („îndobitociţi de muncă grea, din cauza hranei insuficiente, a locuinţelor umede şi a îmbrăcămintei proaste, tuberculoza seceră mii de lăstare tinere"), solicitând conducerii administraţiei să aibă „un pic de sentiment umanitar, nu mai împingeţi cuţitul, care şi aşa a intrat destul" şi să nu reducă salariile[17]. Printre revendicări mai figurau şi reprimirea ceferiştilor concediaţi sau mutaţi disciplinar pentru că protestaseră împotriva curbei de sacrificiu, precum şi „eliberarea «militanţilor» care sunt deţinuţi pentru că au strigat pentru drepturile «clasei muncitoare» şi libertatea de organizare şi de presă muncitorească"[18]. Ultimele solicitări aveau prea puţin de-a face cu problemele ceferiştilor locali, însă răspundeau nevoilor politice ale P.C.dR., singurul partid muncitoresc care avea activişti închişi în acea perioadă. De altfel, după Congresul al V-lea al P.C.dR. (3-14 decembrie 1931), Gheorghiu-Dej a primit sarcina de a organiza şi coordona acţiunile revendicative ale muncitorilor ceferişti comunişti din ţară, principala sa zonă de activitatea fiind nordul Ardealului[19].

Nemulţumiţi de condiţiile foarte grele în care munceau, precum şi de preconizata diminuare salarială, muncitorii din Dej au aderat imediat la poziţia protestatară a lui Gheorghiu-Dej, iar la 23 februarie 1932 l-au mandatat pe acesta să plece la Bucureşti, pentru a discuta cu Uniunea centrală a sindicatelor din C.F.R. şi cu ceferiştii de la Atelierele Griviţa din Bucureşti, în vederea coordonării demersurilor lor revendicative[20]. În această calitate, Gheorghiu-Dej a participat la conferinţa pe ţară a ceferiştilor comunişti, care a avut loc la 20 martie 1932, la Bucureşti, sub conducerea lui Vasile Luca[21]. Principalele decizii adoptate la această conferinţă au vizat depunerea tuturor eforturilor de către comuniştii din C.F.R. pentru modificarea strategiei „de luptă", hotărând trecerea de la acţiunile de protest locale şi punctuale la declanşarea grevei generale pentru satisfacerea imediată a revendicărilor. În consecinţă, toţi cei prezenţi au primit indicaţia de a forma nuclee comuniste, cu scopul preluării conducerii sindicatelor de la social-democraţi. Necesitatea desfăşurării unei propagande comuniste continue a fost susţinută şi prin înfiinţarea unui ziar central al comuniştilor ceferişti, sub numele de „Lupta C.F.R."[22]. Cea mai importantă hotărâre organizatorică luată cu acest

---

[16] *Ibidem*, f. 7.
[17] Vezi textul acestei moţiuni în idem, dosar nr. 17, ff. 6-7.
[18] *Ibidem*, f. 7.
[19] Idem, dosar nr. 6, f. 2.
[20] Idem, dosar nr. 897, f. 9.
[21] Vezi, în acest sens, nota Direcţiei Generale a Poliţiei din 5 aprilie 1932, *Acțiunea comuniștilor printre lucrătorii ceferiști* (*ibidem*, ff. 18-19).
[22] Intitulat „Organ de luptă şi de apărare a intereselor muncitorilor ceferişti", acest ziar era, practic, organul de presă al Comitetului Central de Acţiune pe ţară. Primul număr a apărut la 1 aprilie 1932, iar în paginile acestuia avea să scrie adeseori şi Gheorghiu-Dej (idem, dosar nr. 128, f. 7)

prilej a fost reprezentată, însă, de constituirea unui Comitet Central de Acţiune al ceferiştilor, al cărui secretar a fost numit Gheorghiu-Dej, ceea ce îi oficializa rolul de coodonator al acţiunilor protestatare ale acestora. Comitetul Central de Acţiune era compus din trei reprezentanţi ai P.C.dR.: Moscu Khon/Gheorghe Stoica (membru al Secretariatului P.C.dR. însărcinat cu problemele ceferiştilor), Vasile Luca (membru al Secretariatului Consiliului General al Sindicatelor Unitare) şi Gheorghiu-Dej, alături de care se aflau şi reprezentanţi ai Atelierelor C.F.R. din ţară (Bucureşti, Iaşi, Galaţi etc.)[23]. Ulterior au fost organizate conferinţe regionale (la Galaţi şi la Cluj), la care au fost alese comitetele regionale de acţiune pentru Moldova, respectiv Transilvania. În ceea ce priveşte Conferinţa regională de la Cluj, aceasta a fost condusă de Gheorghiu-Dej[24]. În pofida faptului că nu deţinea nicio funcţie în conducerea partidului, Gheorghiu-Dej îşi datora prezenţa în cadrul Comitetului Central de Acţiune tocmai activităţii sale organizatorice şi revendicative foarte laborioase din anii 1931-1932[25]. Practic, el servea drept intermediar între organele de conducere ale P.C.dR. şi marea masă a sindicaliştilor din C.F.R.[26]. Peste ani, propaganda va susţine faptul că acest moment a ocupat un loc central în istoria mişcărilor muncitoreşti de la începutul deceniului patru: „când, la şedinţa Comitetului Central de Acţiune, [Gheorghiu-Dej – n.n.] a fost ales secretar şi conducător al luptei ceferiştilor, toţi muncitorii au avut convingerea că soarta lor este în mâini sigure şi pricepute"[27].

Pentru P.C.dR., miza acestor acţiuni protestatare a fost una deosebit de importantă, întrucât i-au oferit şansa reală de a câştiga un număr mare de aderenţi din

[23] Idem, dosar nr. 84, ff. 2-3.

[24] Idem, dosar nr. 6, f. 4.

[25] La scurt timp după moartea lui Gheorghiu-Dej, într-un articol intitulat sugestiv „Conducător de tip nou", Gheorghe Stoica îşi amintea că îl întâlnise prima dată pe Gheorghiu-Dej la o consfătuire pe care P.C.dR. o organizase în primăvara anului 1931, la Bucureşti, cu delegaţi ai ceferiştilor, petroliştilor şi minerilor, la care participase şi Gheorghiu-Dej, în calitate de reprezentant al muncitorilor de la Atelierele C.F.R. din Galaţi. Fostul ilegalist rememora impresia puternică pe care i-o produsese acesta: „Pe întuneric, în subsolul acela aşternut cu paie, treceam de la un delegat la altul. Am ajuns în sfârşit la el. Nu-l puteam vedea. Numai când se aprindeau ţigările, când scăpărau chibriturile, îi zăream faţa: un chip plin de vigoare, pe care se putea citi o mare voinţă de luptă împotriva stării de lucruri de atunci. Expresia feţii, zâmbetul lui şi mai ales felul atât de veridic în care a caracterizat situaţia de la Galaţi, starea de spirit a muncitorilor, situaţia organizaţiei de partid de acolo (…) m-au copleşit. Avea şi un fel foarte plastic de a vorbi, cu imagini, încât parcă vedeam aevea faptele relatate (…) Impresiile din timpul nopţii mi le-am verificat şi completat a doua zi dimineaţa (…) Când, a doua zi, am informat tovarăşii din conducerea partidului asupra Conferinţei, asupra cadrelor, le-am spus că am întâlnit un tovarăş minunat. Descoperisem omul cel mai potrivit pentru aplicarea în viaţă a planului pe care el însuşi îl propusese: organizarea luptei unite a muncitorilor ceferişti din întreaga ţară" („Scânteia", anul XXXIV, nr. 6565, 21 martie 1965, p. 3).

[26] Conform Ordonanţei definitive de trimitere în judecată a celor implicaţi în procesul „Griviţa C.F.R.", din iunie 1933, Gheorghiu-Dej era „agentul de legătură între diferitele sindicate comuniste şi Partidul Comunist. El este acela care cutreieră ţara în lung şi în lat" (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 16.077, vol. 5, f. 158).

[27] Miron Constantinescu, *Primul candidat al Capitalei*, în „Scânteia", seria III, anul XVI, nr. 654, 18 octombrie 1946, p. 1.

rândul muncitorilor. La începutul anilor '30, în P.C.dR. erau înscrişi mai ales etnici minoritari, fapt ce influenţa şi compoziţia socială a partidului, care era destul de eclectică. Cu toate că, teoretic, P.C.dR. era un partid al proletariatului, influenţa sa asupra muncitorilor era totuşi destul de redusă. Marea criză economică globală a facilitat însă extinderea influenţei comuniştilor asupra muncitorilor, care reprezentau categoria socială cea mai lovită de efectele acesteia. Recesiunea economică a fost puternic resimţită îndeosebi de lucrătorii angajaţi la societăţile publice, centrale sau locale (C.F.R., societăţile comunale de apă şi canal ori de electricitate etc.), ale căror venituri au fost serios diminuate, atât prin curbele de sacrificiu, cât şi prin anularea sau micşorarea unor ajutoare (de hrană, de îmbrăcăminte etc.), sporuri, alocaţii, scutiri etc., fără a omite, desigur, reducerile de personal. Dintre muncitorii de la stat, ceferiştii erau de departe cei mai numeroşi, astfel încât P.C.dR. şi-a concentrat atenţia asupra acestora[28], desfăşurând o activitate propagandistică intensă pentru a-i atrage pe cât mai mulţi în partid, sperând astfel să-şi îmbunătăţească atât compoziţia socială, cât şi structura etnică.

Cum marea majoritate a muncitorilor de la C.F.R. erau deja sindicalizaţi, însă în favoarea Partidului Social-Democrat, care controla Uniunea Generală a Sindicatelor din C.F.R., activiştii comunişti (între care un rol important l-a avut Gheorghiu-Dej) au fost nevoiţi să depună eforturi intense pentru a-i atrage pe ceferişti de partea lor. În fapt, în anii 1931-1932 în mijlocul ceferiştilor s-a desfăşurat o luptă surdă între P.C.dR. şi P.S.D., care a avut loc pe tărâm sindical, dar ale cărei efecte se contabilizau şi în plan politic. Treptat, comuniştii au început să câştige tot mai mult teren, în condiţiile în care, în pofida deteriorării continue a nivelului de salarizare şi a condiţiilor de muncă ale ceferiştilor, P.S.D. – destul de legat de guvernare – nu intenţiona să dea sindicatelor ce le controla semnalul începerii vreunor acţiuni de protest, rezumându-se să poarte tratative cu instituţiile statului şi cu administraţia C.F.R. Drept urmare, P.C.dR. a acuzat în mod constant conducerea social-democrată a Uniunii că se limita la intervenţii şi cereri de audienţe la miniştrii de resort, în loc să susţină revendicările muncitorilor prin demonstraţii puternice de stradă. Cum propaganda şi acţiunile comuniştilor s-au pliat foarte bine pe contextul intern, mulţi dintre muncitori au trecut de partea acestora. Pe alocuri, activităţile propagandistice ale P.C.dR. au fost atât de intense, încât au determinat chiar nemulţumirea muncitorilor, care nu agreau transformarea întrunirilor de sindicat în şedinţe politice[29], aceştia fiind interesaţi aproape exclusiv de satisfacerea

---

[28] Parafrazându-l pe Belu Zilber, Stelian Tănase îi caracteriza astfel pe ceferişti: „Dacă proletariatul era văzut de regimul comunist ca «avangardă a revoluţiei comuniste», ceferiştii au fost «avangarda proletariatului»" (Stelian Tănase, *Clienţii lu' tanti Varvara: istorii clandestine*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2005, p. 199). De altfel, chiar comuniştii îi caracterizaseră pe muncitorii de la Atelierele C.F.R. Griviţa drept „unul dintre cele mai înaintate şi mai combative detaşamente ale proletariatului din ţara noastră" („Scânteia", anul XXXIV, nr. 6565, 21 martie 1965, p. 4).

[29] O notă a Secţiei a IV-a a Siguranţei, din 19 august 1932, referitoare la starea de spirit a ceferiştilor din sindicatul de la Atelierele C.F.R. Griviţa, arăta că, la nicio lună de la preluarea acestuia de către comunişti, „lucrătorii au început să părăsească acest sindicat din cauză că în fiecare seară se ţin şedinţe şi în loc să se vorbească de nevoile muncitorilor, li se dă instrucţiuni cum trebuie să lucreze cu diferite corespondenţe secrete pentru a nu pica în mâinile autorităţilor" (ANR, Colecţia Gheorghe Gheorghiu-Dej, dosar nr. 44, f. 2).

revendicărilor lor de natură materială. Cu alte cuvinte, apropierea muncitorilor de P.C.dR. în anii 1931-1933 a fost mai mult conjuncturală, mulţi dintre aceştia îndepărtându-se de comunişti pe măsură ce situaţia economică a ţării avea să se îmbunătăţească.

Revenit la Dej imediat după alegerea în Comitetul Central de Acţiune, Gheorghiu-Dej a avut o reacţie foarte critică la adresa conducerii Uniunii Sindicatelor C.F.R. Astfel, în cadrul şedinţei sindicale din 24 martie 1932, el l-a acuzat pe Virgil Ionescu, preşedintele organizaţiei amintite (participant la şedinţa respectivă), că spunea „vorbe necinstite" şi că trădase cauza muncitorilor ceferişti, făcând jocul „guvernului fascist Iorga"[30]. Pentru a aplana situaţia, liderul local de sindicat avea să declare şedinţa închisă, luând în calcul chiar posibilitatea excluderii lui Gheorghiu din organizaţie, ca efect al presiunilor făcute de Virgil Ionescu, potrivit căruia sindicatul din Dej se afla în pericolul de a fi desfiinţat de autorităţi pentru atitudine comunistă[31]. Prin poziţia sa radicală, Gheorghiu-Dej a reuşit să-i determine însă pe ceferiştii din Dej să continue protestele prin care solicitau îmbunătățirea condițiilor de muncă și creșterea salariilor. În acest context, la 9 aprilie 1932, Direcţia Generală a C.F.R., folosind ca pretext conţinutul moţiunii din 10 februarie, mai exact pasajul în care se cerea eliberarea comuniştilor aflaţi în detenţie, a dispus închiderea atelierelor din Dej şi concedierea celor aproximativ 300 de muncitori[32].

O mare parte dintre ceferiştii concediaţi cu acest prilej l-au considerat pe Gheorghiu-Dej vinovat pentru pierderea locurilor de muncă. De pildă, într-o scrisoare pe care Gheorghiu-Dej a trimis-o, la 1 mai 1932, familiei la care stătuse în gazdă în oraşul Dej, viitorul lider al partidului scria următoarele: „Dragă Ioje, mi-ai scris că sunt aşteptat la Dej să fiu omorât de muncitori, că eu sunt de vină pentru închiderea atelierului, că aş fi făcut acea moţiune în care pomeneam şi despre cei închişi"[33]. De altfel, sindicatele rivale comuniştilor (cele conduse de Virgil Ionescu) se vor folosi de aceste concedieri pentru a-l critica pe Gheorghiu-Dej: „prin manoperile lui Gheorghiu s-au concediat 300 lucrători"[34], în vreme ce Gheorghiu-Dej arunca vina pe liderul de sindicat social-democrat Virgil Ionescu, susţinând că acesta, alături de „toţi ceilalţi trădători" din conducerea Uniunii, făcuseră intervenţii pe lângă Direcţia Generală a C.F.R. pentru închiderea atelierelor, cu scopul de discredita acţiunile comuniştilor în rândul sindicaliştilor: „Dar de ce au cerut ei lucrul acesta? Să-mi dea mie o lovitură? Nu! Ci mişcării, care era contra lor (...) politica lor e foarte trădătoare, căci după închiderea atelierului a venit din nou acelaşi trădător ca să agite pe muncitori, nu în contra Direcţiei C.F.R., ci în contra mea, parcă eu eram directorul general al cefereului!"[35].

---

[30] Idem, dosar nr. 897, f. 10. Conflictul lui Gheorghiu-Dej cu Virgil Ionescu era mai vechi, acesta din urmă fiind acuzat de către Gheorghiu-Dej că era „un trădător de primă clasă, care a trădat lupta muncitorilor la Iaşi" (idem, dosar nr. 896, vol. 1, f. 10).

[31] Idem, dosar nr. 897, f. 12.

[32] *Ibidem*, f. 22.

[33] Idem, dosar nr. 34, f. 2.

[34] Idem, dosar nr. 53, f. 2.

[35] Idem, dosar nr. 34, f. 2v.

Gheorghiu-Dej a fost în mod cert afectat de pierderea încrederii ceferiştilor din Dej, în aceiaşi scrisoare invocată anterior afirmând următoarele: „E foarte adevărat că e mult mai greu de suportat palma ce o capeţi de la muncitorii pentru care lupţi decât din partea stăpânirii contra căreia lupţi, dar aşa sunt împrejurările, ce să-i faci”[36]. Tocmai din acest motiv el intenţiona să revină în oraş, indiferent de riscuri, pentru a-şi motiva acţiunile şi, în special, pentru a le demonstra muncitorilor cine erau, în opinia lui, adevăraţii vinovaţi pentru situaţia în care se aflau: „voi veni cât de curând la Dej ca să mă explic în faţa muncitorilor, să-i fac să cunoască adevărul, chiar dacă ar fi să fiu asasinat de ei, însă mai târziu vor vedea cine sunt vinovaţii în această chestiune şi cred că moale nu le-o fi. Dar e foarte dureros să lupţi pentru clasa muncitoare şi cu toate astea să fii acuzat de ea şi urmărit de autorităţi. Închipuiţi-vă ce grozavă situaţie”[37]. Cu toate acestea, în anul 1934, ceferiştii din Dej aveau să răspundă pozitiv solicitării lui Gheorghiu de a-i fi alături în timpul desfăşurării procesului de la Craiova[38].

Faptul că Gheorghiu-Dej se aflase în fruntea protestatarilor şi, mai ales, că era vorba de o „recidivă” a acestuia, a determinat conducerea C.F.R. să nu manifeste niciun fel de clemenţă şi să decidă concedierea lui[39], lipsindu-l, totodată, şi de dreptul de a se mai angaja la vreun alt atelier din ţară[40]. Este şi perioada în care Gheorghe Gheorghiu a primit apelativul „Dej”, pe care îl va adopta şi păstra toată viaţa. De notat este însă faptul că acesta nu i-a fost acordat de muncitori în semn de recunoaştere a meritelor sale, ci de către Siguranţă, care încerca astfel să-l deosebească de alţi lideri sindicali din ţară care se chemau Gheorghiu[41]. Printre primele documente în care figurează cu cognomenul Dej se află şi o notă a Secţiei a IV-a a Siguranţei, din 29 august 1932, care menţiona faptul că „Gheorghiu-Dej” răspândise printre ceferişti broşura *Revendicările pentru cucerirea cărora celula C.F.R. din Bucureşti a Uniunii Tineretului Comunist din România cheamă la luptă pe toţi tinerii C.F.R. din Bucureşti*[42]. Concedierea de la Dej nu l-a marcat însă foarte tare pe viitorul lider al României, în condiţiile în care i se oferea astfel o libertate totală de mişcare, legitimitatea prezenţei sale printre muncitori fiindu-i conferită acum de calitatea sa de secretar al Comitetului Central de Acţiune. De altfel, chiar în ziua în care i s-a desfăcut contractul de muncă, Gheorghiu-Dej se afla la Iaşi, unde participa la

---

[36] *Ibidem*, f. 3v.
[37] *Ibidem*, f. 2v.
[38] Idem, dosar nr. 896, vol. 1, f. 27.
[39] Florica Dobre (coord.), *op. cit.*, p. 291.
[40] Merită precizat faptul că, imediat după ieşirea sa din închisoare, Gheorghiu-Dej s-a preocupat de completarea cărţii sale de muncă, astfel că, prin Decretul Regal de amnistie nr. 1629/1944, a fost anulat ordinul conducerii C.F.R. din 1 mai 1932, prin care fusese concediat de la Atelierele din Dej. În plus, era prevăzută reintegrarea sa în serviciu la atelierele C.F.R. Griviţa, Secţia Locomotive, concomitent cu plata tuturor drepturilor băneşti aferente gradelor cuvenite ca urmare a vechimii în muncă (ANR, colecţia Gheorghe Gheorghiu-Dej, dosar nr. 5, f. 4). Ca atare, la data de 11 iulie 1945 Gheorghiu-Dej primea, din partea directorului de Personal al Direcţiei C.F.R., ordinul de avansare „la alegere şi vechime” (*ibidem*, f. 3).
[41] Gheorghe Apostol, *op. cit.*, p. 8.
[42] ANR, Colecţia Gheorghe Gheorghiu-Dej, dosar nr. 43, f. 3.

o adunare a muncitorilor de la Atelierele C.F.R. Nicolina[43]. Totuşi, din punct de vedere financiar, el era interesat de posibilitatea de a fi reprimit la C.F.R., îndeosebi după ce atelierele din Dej aveau să fie redeschise[44].

În perioada imediat următoare, Gheorghiu-Dej a activat intens în direcţia trecerii sindicatelor ceferiştilor sub controlul P.C.dR., el răspunzând, potrivit lui Gheorghe Stoica, de coordonarea ceferiştilor din Iaşi, Paşcani şi Galaţi[45], asupra cărora avea o anumită influenţă, ca urmare a deselor deplasări pe care le făcuse în zonă, îndeosebi în perioada în care lucrase la atelierele din Galaţi. În acest sens, Gheorghiu-Dej a încercat să-i determine pe unii dintre muncitorii care participau la şedinţele sindicale să se înscrie în Partidul Comunist[46], rezultatele devenind destul de repede vizibile, un număr mare de sindicate trecând de la social-democraţi la comunişti. Acţiunile lui Gheorghiu-Dej erau coordonate de către Vasile Luca[47], care la rândul său acţiona în baza indicaţiilor primite din partea C.C. al P.C.dR. Conform Siguranţei, rolul lui Gheorghiu-Dej era acela de a pregăti diversele conferinţe şi întruniri la care urma să participe Vasile Luca[48].

La 29 mai 1932, la Galaţi, Gheorghiu-Dej a condus conferinţa regională a ceferiştilor comunişti din Moldova, la care a participat în calitate de delegat al

[43] La această întrunire, ţinută în ziua de 9 aprilie 1932, Gheorghiu-Dej a participat în calitate de delegat al Comitetului de acţiune pe ţară, ajutându-i pe ceferiştii din Iaşi să-şi aleagă un comitet local de acţiune (idem, dosar nr. 897, f. 21). În 1965, Gheorghe Stoica sublinia faptul că, dintre toţi activiştii pe care P.C.dR. îi trimisese să aplice pe teren hotărârile Conferinţei din martie 1932, Gheorghiu-Dej fusese primul care „a experimentat aici [Iaşi, n.n.] comitetele de acţiune (…) a fost primul care a aplicat creator linia stabilită" („Scânteia", anul XXXIV, nr. 6565, 21 martie 1965, p. 3).

[44] De altfel, încă din luna mai 1932, aşadar la foarte puţin timp de la concedierea sa, Gheorghiu-Dej era preocupat să afle „dacă sunt cumva şi eu repartizat undeva" (ANR, Colecţia Gheorghe Gheorghiu-Dej, dosar nr. 35, f. 2). Aceeaşi întrebare o adresa şi domnişoarei Marioara Negrea, din Dej, într-o scrisoare din 24 august 1932: „Eu sunt bine sănătos, lipsă de bani *şi de lucru* [subl. n.] (…) Cu mine ce se aude? Voi mai fi primit sau nu?" (idem, dosar nr. 46, f. 1). În realitate, Atelierele C.F.R. din Dej au fost redeschise, un aport însemnat revenind conducerii sindicatelor social-democrate, care nu au scăpat prilejul de a le arăta muncitorilor ce avantaje aveau dacă li se alăturau, faţă de dezavantajele apropierii de comunişti (idem, dosar nr. 53, ff. 2-3). În acelaşi timp, comuniştii se apărau invocând faptul că era vorba despre o tactică financiară a Direcţiei C.F.R., care, după ce-i concedia pe lucrători, accepta să-i reangajeze pe aceleaşi posturi, cu o remuneraţie însă mult mai mică faţă de cea iniţială (idem, dosar nr. 45, f. 4).

[45] „Scânteia", anul XXXIV, nr. 6565, 21 martie 1965, p. 3.

[46] De pildă, un document al Siguranţei arăta cum „Gheorghiu Gh. – Dej propune lui Spârlea Constantin să treacă din partidul social democrat la comunişti" (ANR, Colecţia Gheorghe Gheorghiu-Dej, dosar nr. 44, f. 2).

[47] În cursul confruntărilor ulterioare de la vârful partidului, Vasile Luca avea să-i amintească lui Gheorghiu-Dej ajutorul pe care i-l oferise încă de la început (S. Tănase, *op. cit.*, p. 214). Mai mult decât atât, el avea să-i reproşeze lui Gheorghiu-Dej şi greşelile pe care acesta le comisese pe vremea când era subalternul său la sindicate, situaţie extrem de neplăcută pentru liderul P.M.R., care-şi vedea subminată astfel autoritatea în faţa celorlalţi.

[48] ANR, Colecţia Gheorghe Gheorghiu-Dej, dosar nr. 897, f. 47.

sindicatului din Iaşi[49]. Cu această ocazie s-a luat decizia înfiinţării unui comitet de acţiune regional al tuturor sindicaliştilor C.F.R. din Moldova şi ieşirea din Uniunea Generală a Sindicatelor C.F.R., aflată sub influenţa P.S.D. Prin această acţiune, comuniştii preluau practic controlul asupra unei părţi importante a sindicatelor ceferiste. De asemenea, la 8 iunie 1932 Gheorghiu-Dej a participat la conferinţa pe ţară a ceferiştilor, organizată la Cluj, fiind cel mai activ dintre cei prezenţi (printre aceştia aflându-se şi Constantin Doncea), în calitate de delegat al Atelierelor C.F.R. din Galaţi[50]. Întrucât Uniunea Generală a Sindicatelor C.F.R. a dezavuat această adunare, comuniştii aveau să părăsească sala şi să continue şedinţa separat. Cu acest prilej, Gheorghiu-Dej avea să demonstreze faptul că nu-i uitase pe ceferiştii şomeri din Dej, cerând „cu toată energia" ajutorarea acestora. În mod concret, el propunea ca fiecare sindicalist de la C.F.R. să-şi doneze salariul pe o oră pentru a-şi ajuta colegii aflaţi în dificultate. Gheorghiu-Dej îi dădea ca exemplu pe ceferiştii din Galaţi, pe care reuşise să-i mobilizeze, strângând suma de 6.000 de lei. Ca atare, la 10 iunie, Gheorghiu-Dej îşi informa cunoscuţii din Dej că trimisese banii lui Zoltan Silaghi, fostul secretar al sindicatului de la Atelierele C.F.R din oraş, care urma să organizeze o întrunire cu muncitorii pentru a-i împărţi, astfel încât aceştia „să ştie că Gheorghiu luptă pentru interesele tuturor şi nu doarme"[51].

Conform Siguranţei, după întrunirea din 8 iunie, Gheorghiu-Dej urma să mai rămână câteva zile la Cluj „pentru formarea unui comitet şi scoaterea ziarului «Lupta C.F.R.» în limba română şi maghiară"[52]. Din acest motiv, la 2 iulie 1932, Direcţiunea Generală a Poliţiei cerea Inspectoratului Regional de Poliţie Cluj să treacă la arestarea, „anchetarea şi trimiterea înaintea justiţiei a lui Gheorghiu"[53], operaţiune nefinalizată, întrucât Gheorghiu-Dej plecase între timp la Bucureşti. Aici, el a participat la o consfătuire a ceferiştilor, care a avut loc la începutul lunii iulie 1932, la „gârlă, în punctul Hagi Ghiţă Tudorache", la care au fost prezenţi lideri locali ai muncitorilor comunişti (Constantin Doncea, Alexandru Tudor, Ion Ioniţă, Gheorghe Petre), dar şi Gheorghe Vasilichi, zis Stancu (delegatul P.C.dR. pentru organizarea ceferiştilor)[54].

În pofida faptului că reuşise să dejoace planurile autorităţilor din Cluj, Gheorghiu-Dej avea să fie surprins de către Poliţia din Bucureşti în noaptea de 14/15 iulie 1932, „lipind afişe cu caracter subversiv pe zidurile şi stâlpii din Şoseaua Giuleşti", împreună cu Niculae Stoian[55]. În consecinţă, cei doi aveau să fie arestaţi şi închişi la Penitenciarul Văcăreşti. Pentru a-l judeca, Parchetul Tribunalului Ilfov a emis, la 19 iulie

[49] Idem, dosar nr. 36, f. 6.
[50] Idem, dosar nr. 39, f. 11.
[51] Idem, dosar nr. 38, f. 1.
[52] Idem, dosar nr. 897, f. 34.
[53] *Ibidem*, f. 31. Este probabil ca Siguranţa să fi fost determinată să ia măsura arestării lui Gheorghiu-Dej şi ca urmare a discursului radical pe care acesta îl rostise la adunarea respectivă. Cu acea ocazie, Gheorghiu-Dej îi îndemnase pe cei prezenţi ca, în cazul izbucnirii unui război antisovietic, aceştia să refuze să încarce vagoanele cu material de război, recomandându-le să intre în grevă chiar şi cu preţul pierderii locului de muncă. El nu ezita să declare faptul că „se identifica cu stările sociale din Rusia" (idem, dosar nr. 39, ff. 13-14).
[54] Idem, dosar nr. 89, f. 2.
[55] Idem, dosar nr. 898, ff. 5-6.

1932, mandatul de arestare nr. 214[56], iar peste două zile acesta era înaintat instanţei. La acest prim proces al său, Gheorghiu-Dej a fost apărat de avocatul Iosif Schraier, folosit adeseori de P.C.dR. În pofida rechizitoriului procurorului, la 23 iulie 1932 instanţa dispunea eliberarea lui Gheorghiu-Dej[57], întrucât afişele lipite erau electorale, iar „incidentul" se petrecuse în timpul campaniei pentru alegerile parlamentare din 17 iulie 1932[58]. Deşi a stat numai câteva zile la Văcăreşti[59], trecerea lui Gheorghiu-Dej prin acest penitenciar nu avea să rămână fără urmări. Astfel, împreună cu Gheorghiu-Dej, alţi 27 de deţinuţi politici, printre care şi Lucreţiu Pătrăşcanu, Ştefan Foriş, Bela Brainer ş.a., aveau să înainteze conducerii închisorii un memoriu, în care protestau împotriva condiţiilor aspre de detenţie şi, mai ales, împotriva nerespectării unor drepturi legale (dreptul de a coresponda, de a primi presă, dreptul la plimbare, scoaterea lanţurilor etc.). Dintre toate aceste solicitări, directorul penitenciarului avea să aprobe doar dreptul la corespondenţă[60].

Detenţia nu numai că nu l-a speriat pe Gheorghiu-Dej, ci chiar i-a întărit acestuia convingerea de a continua activitatea agitatorică şi propagandistică. Spre exemplu, într-o carte poştală din 24 august 1932 el avea să evoce, oarecum codificat, perioada în care fusese închis şi faptul că scurta lui detenţie avusese asupra sa efectul contrar celui scontat de autorităţi: „Am stat 15 zile la… «Sanatoriu». Ştiţi boala de care sufăr, însă în loc să mă lecuiesc mai mult m-au îmbolnăvit… «Doctorii»"[61]. După eliberarea de la Văcăreşti, Direcţia Generală a Poliţiei a emis, la 26 iulie 1932, un ordin circular prin care cerea urmărirea lui Gheorghiu-Dej, întrucât acesta „a primit însărcinarea specială de la comitetul central al partidului comunist român să menţină legăturile între organizaţiile din Transilvania şi Bucureşti şi să reorganizeze sindicatele ceferiste comuniste"[62]. Între timp, ca urmare a hotărârilor luate cu prilejul întâlnirii conspirative la care participase Gheorghe Vasilichi, comuniştii reuşiseră să preia conducerea sindicatului de la Atelierele C.F.R. Griviţa, în fruntea căruia fusese numit Panait Bogătoiu (24 iulie 1932)[63], înlocuit la 22 octombrie 1932 cu Constantin Doncea[64].

La data de 10 septembrie 1932, la Galaţi, ar fi trebuit să aibă loc un congres al sindicatelor C.F.R. din ţară, la care a participat şi Gheorghiu-Dej, în calitate de reprezentant al ceferiştilor din Dej, Cluj şi Satu Mare. Cum comuniştii prezenţi au fost net minoritari, aceştia nu au reuşit să-şi impună punctul de vedere, astfel încât delegaţii

---

[56] Idem, dosar nr. 40, f. 4.
[57] *Ibidem*, f. 6.
[58] Idem, dosar nr. 898, f. 13. Acesta nu a fost, însă, singurul abuz al autorităţilor din timpul campaniei electorale din iulie 1932, când, sub diferite pretexte, au fost arestaţi mai mulţi lideri comunişti (Bela Breiner, Lucreţiu Pătrăşcanu ş.a.), care, ulterior, aveau să fie eliberaţi fără să fi fost judecaţi.
[59] Potrivit lui Stelian Tănase, acesta a fost momentul în care Gheorghiu-Dej s-a întâlnit întâia dată cu Ştefan Foriş (Stelian Tănase, *op. cit.*, p. 214).
[60] ANR, Colecţia Gheorghe Gheorghiu-Dej, dosar nr. 899, ff. 1-2.
[61] Idem, dosar nr. 46, f. 2.
[62] Idem, dosar nr. 899, f. 4.
[63] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 16.077, vol. 5, f. 161.
[64] *Ibidem*, f. 79.

sindicatelor comuniste au părăsit sala, organizând o conferinţă proprie (în zilele de 10-11 septembrie 1932), în care au luat decizia desprinderii de Uniunea Sindicatelor C.F.R., pe motiv că aceasta era aservită guvernului[65]. Cu acest prilej s-au manifestat însă şi o serie de divergenţe chiar în rândul sindicaliştilor comunişti, posibil şi ca efect al infiltării unor agenţi ai Siguranţei în interiorul sindicatelor controlate de P.C.dR. Spre exemplu, cei prezenţi, la iniţiativa lui Constantin Mârza, vicepreşedintele Sindicatului C.F.R. din Galaţi, au decis formarea unui Comitet central de acţiune provizoriu, care să apere „cauza muncitorilor" în faţa autorităților, în a cărui componenţă nu se regăsea însă Gheorghiu-Dej[66], majoritatea celor prezenţi opunându-se alegerii acestuia[67]. De altfel, Gheorghiu-Dej încercase să preîntâmpine această situaţie, propunând constituirea unui comitet regional, care practic nu ar fi concurat vechiul Comitet central de acţiune pe ţară ales la 20 martie 1932, al cărui secretar era[68]. De asemenea, s-a hotărât scoaterea unui nou ziar, „Munca sindicală", care concura „Lupta C.F.R.".

Ambele măsuri nu puteau decât să creeze confuzie în rândul simpatizanţilor P.C.dR. şi al muncitorilor cărora li se adresau, afectând totodată şi unitatea organizatorică a mişcării sindicale comuniste din C.F.R.[69]. În plus, în pofida faptului că Panait Bogătoiu declara că dorea să lupte împotriva social-democraţilor, el folosea aceiaşi tactică ca şi aceştia, propunând formarea unei delegaţii care să discute problemele muncitorilor cu ministrul de resort. În faţa acestei situaţii, Gheorghiu-Dej a ripostat vehement, reproşându-i lui Bogătoiu că dădea dovadă de compromis şi moderaţie, numindu-i „elemente şovăitoare şi fricoase" pe el şi pe susţinătorii acestuia, pe care-i acuza că – prin crearea unui alt comitet central de acţiune – doreau să spargă „frontul unic" al mişcării comuniste din C.F.R. În opinia lui Gheorghiu-Dej, doar mişcările de protest deschis aveau şansă de reuşită: „recunoaşterea delegaţilor se face prin luptă, atunci când fabrica stă, roţile nu se mai învârtesc şi muncitorii ies să demonstreze în faţa administraţiei pentru câştigarea revendicărilor – de abia atunci ştie

[65] ANR, Colecţia Gheorghe Gheorghiu-Dej, dosar nr. 899, ff. 20-24.
[66] *Ibidem*, ff. 23-24.
[67] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 16.077, vol. 5, f. 75. Legat de acest episod petrecut la Galaţi, dorim să amintim faptul că, în timpul unor discuţii din Biroul Politic (5 decembrie 1963) referitoare la strămutarea osemintelor lui Ilie Pintilie în mausoleul ce urma să fie inaugurat în Parcul Libertăţii (azi Parcul Carol I), în decembrie 1963, Gheorghiu-Dej mărturisea faptul că avea „multe obiecţiuni" vizavi de acesta. Cu toate că trecuseră ani de la grevele din 1933, precum şi de la moartea liderului ceferist din Iaşi, se pare că Gheorghiu-Dej încă mai simţea nevoia să lovească în persoanele cu care, în drumul său către putere, îşi intersectase destinul la un moment dat. Astfel, Gheorghiu-Dej îşi amintea cum: „La Galaţi m-am pomenit la un moment dat singur. În loc să mă sprijine, Pintilie a tăcut din gură". Este posibil ca Gheorghiu-Dej să fi avut în vedere tocmai această conferinţă de la Galaţi, din septembrie 1932, la care participase şi Ilie Pintilie (ANR, fond C.C. al P.C.R., Secţia Cancelarie, dosar nr. 58/1963, f. 17), mai ales că, potrivit ordonanţei definitive de trimitere în judecată, Gheorghiu-Dej îşi dorise să fie ales în acel Comitet de acţiune provizoriu (idem, Colecţia Gheorghe Gheorghiu-Dej, dosar nr. 103, ff. 8-9).
[68] Idem, dosar nr. 47, f. 3. Gheorghiu-Dej a fost susţinut de Mihai Crivei, delegat al muncitorilor ceferişti din Iaşi (*ibidem*, f. 4).
[69] Vezi articolul intitulat *O nouă încercare de spargere a Frontului Unic*, apărut în „Lupta C.F.R." (idem, dosar nr. 45, f. 3)

«Domnul Ministru» că în faţa lui stă forţa şi adevăraţii reprezentanţi ai muncitorilor aleşi de ei şi apăraţi de ei prin luptă”[70]. Tonul hotărât al viitorului lider al P.M.R. avea să-i convingă pe cei prezenţi să respingă ideea de a merge în audienţă la ministru.

Studiind documentele întocmite de Siguranţă cu privire la Gheorghiu-Dej, observăm faptul că acesta a fost unul dintre cei mai activi şi mai radicali agitatori. De pildă, la o întrunire organizată la Iaşi, la 3 octombrie 1932, el le-a cerut muncitorilor „să se organizeze şi să ducă luptă cu îndârjire”, mergând până la declanşarea grevei, fără a se lăsa „intimidaţi de măsurile care le va lua burghezia”. Susţinea că singura soluţie era „să luptăm pe faţă, aşa cum cere situaţia în care ne aflăm”, întrucât guvernanţii „ne tratează mai rău ca pe nişte animale”. În finalul adunării respective, Gheorghiu-Dej adresa celor prezenţi îndemnul de a se uni pentru a lupta împreună „contra clasei capitaliste”[71]. În urma acestui discurs, agenţii de Poliţie l-au arestat pe Gheorghiu-Dej imediat după încheierea întrunirii[72], în pofida împotrivirii acestuia şi a ceferiştilor care-l însoţeau, printre care se afla şi Ilie Pintilie, poliţiştii fiind nevoiţi chiar să tragă focuri de avertisment în aer[73]. Pe motiv că, în învălmăşeala creată cu acea ocazie, fusese lovit comisarul Emil Mircescu, şeful Circumscripţiei II de Poliţie Iaşi, Gheorghiu-Dej şi Mihai Crivei aveau să fie înaintaţi instanţei, sub acuzaţia de „ultraj cu lovirea organelor de Poliţie”, la care se adăuga şi aceea de „instigaţie”[74]. Ca şi în cazul precedentei reţineri, Gheorghiu-Dej avea să fie eliberat după câteva zile, întrucât cercetările efectuate demonstraseră faptul că nu lovise pe nimeni. Drept urmare, la 10 octombrie se afla în libertate, participând la o altă întrunire a ceferiştilor comunişti din Iaşi[75]. După greva de la Griviţa, însă, acest incident avea să fie reanalizat, pornindu-se un nou proces, iar la 24 iulie 1934 Gheorghiu-Dej primea 15 zile de închisoare[76].

Vestea că, în toamna anului 1932, administraţia C.F.R. intenţiona să reducă din nou salariile a creat în rândul muncitorilor ceferişti din toată ţara o puternică stare de agitaţie[77]. Acest context avea să fie speculat de către conducerea P.C.dR., care şi-a

---

[70] *Ibidem*.

[71] Idem, dosar nr. 899, f. 32.

[72] Ordinul de arestare a fost emis la 2 octombrie 1932 de către şeful Siguranţei din Iaşi, după ce Gheorghiu-Dej ţinuse în aceeaşi zi un prim discurs agitatoric la Iaşi, în faţa unei asistenţe destul de reduse însă, de maxim 60 de persoane. În documentul respectiv se cerea Chesturii de Poliţie a Municipiului Iaşi să procedeze la „supravegherea, arestarea şi percheziţionarea lucrătorului Gheorghiu, pentru trimiterea lui la urmă, evitându-se a fi arestat în cazul când s-ar afla la întrunire sau în grup de lucrători, pentru a nu se produce încăierări cu organele poliţieneşti” (idem, dosar nr. 55, f. 2). Agenţii de Poliţie au fost însă obligaţi să ignore această ultimă prevedere, întrucât după întrunire – la care participaseră doar 70-80 muncitori, deşi la Atelierele Nicolina lucrau cca 2.000 de ceferişti – Gheorghiu-Dej, Ilie Pintilie şi ceilalţi lideri sindicali comunişti locali organizaseră, în scop propagandistic, o demonstraţie de stradă, pe care organele de ordine au primit dispoziţia s-o stopeze imediat, întrucât nu fusese autorizată.

[73] Idem, dosar nr. 57, ff. 6-7.

[74] *Ibidem*, f. 6.

[75] Idem, dosar nr. 60, f. 2.

[76] Idem, dosar nr. 899, f. 54.

[77] Acest lucru s-a şi întâmplat, în septembrie 1932 fiind aplicată cea de-a doua curbă de sacrificiu, prin care salariile au fost reduse cu 15% (Dinu C. Giurescu – coord., *Istoria României în date*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2003, p. 422).

intensificat eforturile pentru a canaliza nemulţumirile muncitorilor în folosul său propriu[78]. Cum partidul comunist era interesat de o radicalizare a protestelor, acum au fost făcute primele pregătiri pentru declanşarea unei greve generale a ceferiştilor, cu participarea susţinută a lui Gheorghiu-Dej. Spre exemplu, la începutul lunii noiembrie 1932, Inspectoratul Regional de Poliţie Cluj raporta faptul că deţinea informaţii potrivit cărora „sindicatele comuniste de la C.F.R. (de sub conducerea comunistului Gheorghiu-Dej) pregătesc o grevă a mecanicilor de locomotive şi a muncitorilor, a cărei dată se presupune a fi 7 noiembrie (data aniversării revoluţiei ruse)”[79]. Intenţia acestora de protest avea să fie însă amânată, întrucât Direcţia Generală a C.F.R. le promisese muncitorilor că avea să facă demersuri pentru identificarea unor soluţii care să împiedice o nouă diminuare a veniturilor.

Între timp, Gheorghiu-Dej a condus o şedinţă a ceferiştilor din Bucureşti, care îşi pierduseră locurile de muncă, luându-se decizia ca a doua zi „să se adune şomerii în Piaţa Amzei, de unde să meargă *in corpore* la Primăria Centrală şi la Ministerul Muncii, spre a protesta împotriva reducerii ajutoarelor”[80]. Locul fusese ales cu bună ştiinţă, întrucât acolo funcţiona o cantină socială, astfel încât putea fi atras un număr mult mai mare de nemulţumiţi. Drept urmare, la 15 noiembrie 1932 aveau să se strângă aproximativ 500 de persoane, care, la îndemnul lui Gheorghiu-Dej şi al altor agitatori comunişti (Nicu Marin, Ilie Stănescu ş.a.), au dorit să se îndrepte spre instituţiile amintite, însă intervenţia forţelor de ordine avea să disperseze adunarea. O nouă tentativă avea să aibă loc la 17 noiembrie, când cca 100-200 de ceferişti rămaşi fără locuri de muncă s-au dus la Ministerul Muncii, fără a fi însă primiţi, pentru ca peste numai două zile Gheorghiu-Dej să facă parte din delegaţia ceferiştilor şomeri, care depuseseră un memoriu la Ministerul Muncii, cerând – fără succes – să fie primiţi de către ministru[81].

La începutul lunii decembrie 1932, Gheorghiu-Dej a fost implicat în organizarea şi pregătirea sindicaliştilor comunişti pentru subminarea Congresului Uniunii Generale a Sindicatelor din C.F.R. (desfăşurat la Bucureşti în zilele de 4 şi 5 decembrie), la care sindicatele comuniste din Bucureşti, Iaşi, Paşcani, Galaţi şi Cluj nu fuseseră invitate, deoarece erau excluse din uniune. Cu toate acestea, Gheorghiu-Dej le-a cerut acestora să-şi trimită delegaţii la Bucureşti, cu care a ţinut o consfătuire în care le-a trasat atitudinea ce urmau s-o aibă la congres. Astfel, comuniştii trebuiau să ia cuvântul în număr cât mai mare şi să-i critice pe conducătorii social-democraţi ai uniunii, „acuzându-i că din cauza trădării lor ceferiştii nu-şi pot câştiga revendicările”. Planurile le-au fost însă anihilate, întrucât delegaţii sindicatelor comuniste amintite mai sus nu au fost lăsaţi să pătrundă în sala unde se desfăşura congresul uniunii[82]. La

[78] În acest context a avut loc şi înlocuirea lui Panait Bogătoiu cu Constantin Doncea la conducerea sindicatului de la Atelierele C.F.R. Griviţa, la 22 octombrie 1932. Directiva venise de la conducerea P.C.dR., reunită într-o plenară, iar principala temă de propagandă din discursurile lui Doncea urma să fie tocmai creşterea salariilor (ANR, Colecţia Gheorghe Gheorghiu-Dej, dosar nr. 123, f. 8).
[79] Idem, dosar nr. 61, f. 2.
[80] Idem, dosar nr. 63, f. 4.
[81] *Ibidem*, ff. 5-7.
[82] Idem, dosar nr. 65, ff. 2-3.

sfârşitul anului 1932, Gheorghiu-Dej şi Chivu Stoica, în calitate de reprezentanţi ai muncitorilor români, au participat la Conferinţa internaţională a sindicatelor feroviare, desfăşurată la Berlin, în zilele de 25-27 decembrie, sub patronajul Cominternului[83]. Conform unor cercetători, cei doi fuseseră trimişi la Berlin de către Secretariatul P.C.dR. din ţară pentru a se întâlni cu membrii Biroului Politic, care în acea perioadă îşi desfăşura activitatea în oraşul respectiv[84]. Amănunte despre călătoria clandestină făcută la Berlin ne oferă Mihai Crivei, reprezentant al ceferiştilor din Iaşi, care se numărase şi el printre cei care merseseră la Berlin. Potrivit acestuia: „la Berlin, el [Gheorghiu-Dej – n.n.] a prezentat un amplu raport despre situaţia muncitorilor din ţara noastră, iar conferinţa a confirmat justeţea liniei adoptate de sindicatele ceferiste pentru unirea tuturor forţelor muncitoreşti într-un singur front al luptei pentru o viaţa mai bună"[85]. Este foarte probabil ca ei să fi primit, cu această ocazie, şi instrucţiuni amănunţite cu privire la organizarea mişcărilor greviste ce au urmat. Ar trebui precizat aici şi faptul că, în cursul primelor interogatorii luate după reprimarea grevei din 15/16 februarie 1933, Gheorghiu-Dej a fost acuzat că era înscris în „asociaţiunile comuniste din străinătate", fapt nerecunoscut însă de acesta[86].

Gheorghiu-Dej şi-a mutat zona de activitate la începutul anului 1933, revenind la Galaţi, unde sindicaliştii l-au delegat să le reprezinte interesele în discuţiile cu administraţia centrală[87]. Spre exemplu, la sfârşitul lunii ianuarie, el a fost ales printre delegaţii sindicatului local, care trebuiau, împreună cu delegaţii sindicatelor din Bucureşti, Iaşi, Cluj şi Paşcani, să meargă la Ministerul Comunicaţiilor pentru a cere fixarea salariilor şi reprimirea muncitorilor concediaţi[88]. Dintr-o notă a Siguranţei din Bucureşti aflăm şi faptul că în ziua de 19 ianuarie 1933 Gheorghiu-Dej participase la o şedinţă a Comitetului de acţiune, la care se hotărâse ca la finalul programului de lucru din ziua respectivă să se organizeze o întrunire în faţa Atelierelor C.F.R. Griviţa, cu scopul de a „îndemna muncitorimea la o demonstraţie de stradă"[89].

Anunţarea de către guvern a celei de a treia curbe de sacrificiu avea să conducă la radicalizarea protestelor muncitorilor[90]. Drept urmare, la 25 ianuarie 1933, conducătorii tuturor sindicatelor din C.F.R. s-au întrunit la Bucureşti pentru a stabili modul în care trebuiau să reacţioneze. În timp ce liderii sindicatelor comuniste, influenţaţi – potrivit documentelor Siguranţei – de Gheorghiu-Dej („comitetul de

---

[83] Petre Constantinescu-Iaşi, *Însemnătatea istorică a eroicelor lupte ale muncitorilor ceferişti şi petrolişti din ianuarie-februarie 1933*, în „Studii. Revistă de istorie", nr. 1/1963, p. 30.
[84] Cristina Diac, *Liderul nevăzut. Gheorghe Gheorghiu-Dej şi grevele de la Griviţa*, în Ştefan Bosomitu, Mihai Burcea (coord.), *Spectrele lui Dej. Incursiuni în biografia şi regimul unui dictator*, Iaşi, Editura Polirom, 2012, p. 44.
[85] Mihai Crivei, *Organizator al luptei muncitorilor*, în „Scânteia", anul XXXIV, nr. 6567, 23 martie 1965, p. 5.
[86] ANR, Colecţia Gheorghe Gheorghiu-Dej, dosar nr. 91, f. 2.
[87] Idem, dosar nr. 899, f. 51.
[88] Idem, dosar nr. 71, f. 2.
[89] Idem, dosar nr. 70, f. 2.
[90] Aprobată de Parlament la data de 13 ianuarie 1933, cea de-a treia curbă de sacrificiu a fost aplicată de guvernul P.N.Ţ. condus de Alexandru Vaida-Voevod la 17 ianuarie, ducând la diminuarea salariilor cu 10-12,5% (Dinu C. Giurescu – coord., *op. cit.*, p. 425).

acţiune de la C.F.R. lucrează sub inspiraţiunea comunistului Gheorghiu-Dej")[91], doreau declanșarea unei greve generale, social-democrații optau în continuare pentru iniţierea unor discuţii cu Direcţia Generală a C.F.R. şi cu Ministerul Comunicaţiilor. În aceste condiţii, neajungându-se la nicio înțelegere, comuniştii s-au decis să organizeze o scurtă grevă demonstrativă în ziua de 28 ianuarie 1933, când ceferiştii de la Atelierele Griviţa au oprit lucrul timp de 45 de minute. Gheorghiu-Dej a fost implicat în organizarea acestui prim protest, însă rolul central i-a revenit lui Constantin Doncea, preşedintele de sindicat, care a expus revendicările muncitorilor şi a condus delegaţia care a discutat cu administraţia. Cum conducerea atelierelor nu avea competenţa de a le aproba cererile, a urmat o nouă grevă demonstrativă în ziua de 31 ianuarie, la desfăşurarea căreia Gheorghiu-Dej nu a putut să-şi aducă aportul, întrucât se afla la Galaţi, în vederea organizării şi pregătirii pentru grevă a sindicaliştilor de aici[92].

Înțelegând situația grea în care se aflau muncitorii, Direcţia Generală a C.F.R. a încercat să facă tot posibilul pentru a aplana conflictul. Drept urmare, la 31 ianuarie 1933 le-a propus angajaţilor de la Griviţa acordarea unui spor de 15% aplicat la întregul salariu, a unui procent de 20% la lucrul în acord, precum şi organizarea unui serviciu de materiale pus la dispoziţia muncitorilor (uneori, din cauza lipsei materialelor necesare muncii, angajaţii erau trimişi acasă, fără a fi plătiţi)[93]. Toate acestea au fost însă refuzate de către muncitori, care – încurajaţi de faptul că grevele începuseră să dea rezultate – au decis continuarea protestelor până la satisfacerea integrală a revendicărilor. Solicitările muncitorilor au fost cuprinse într-un manifest pe care Comitetul de acţiune din Bucureşti l-a difuzat la Griviţa în dimineaţa zilei de 2 februarie 1933: refuzarea oricăror reduceri salariale directe sau indirecte; mărirea salariului cu 40%; recuperarea drepturilor pierdute (permise, alocaţii, chirie, ajutor medical etc.); plata salariului pentru timpul în care procesul de producţie era oprit din motive independende de voinţa muncitorilor; anularea acordului global; recunoaşterea comitetului sindical pe fabrică ca partener de discuţii cu administraţia[94]. Manifestul avea, în realitate, un rol agitatoric, întrucât în acea dimineaţă ceferiştii de la Griviţa au declanşat o nouă grevă, în organizarea căreia nici de această dată Gheorghiu-Dej nu fusese implicat, el aflându-se în continuare la Galaţi[95]. Întrucât administraţia C.F.R. i-a anunţat că nu avea competenţa necesară pentru a le aproba cererile, au urmat discuţii la Ministerul Lucrărilor Publice şi Comunicaţiilor. În urma negocierilor cu delegaţia muncitorilor, formată integral din comunişti (Pavel Bogătoiu, Gheorghe Petre, Hugo Barany ş.a.), ministrul avea să aprobe creşterea

---

[91] ANR, Colecţia Gheorghe Gheorghiu-Dej, dosar nr. 72, f. 4.
[92] Idem, dosar nr. 71, ff. 2-3.
[93] Idem, dosar nr. 72, f. 2.
[94] *Ibidem*, f. 3.
[95] Idem, dosar nr. 36, f. 12. Într-o scrisoare din 7 februarie 1933, Gheorghiu-Dej scria familiei Negrea, din Dej, că fusese plecat din Bucureşti pentru câteva zile şi că „acum sunt puţin liber" (idem, dosar nr. 77, f. 4).

salariilor cu 20% şi satisfacerea celorlalte revendicări[96], ceea ce a determinat oprirea protestului chiar în acea zi[97].

În faţa extinderii acţiunilor de protest, organele de Siguranţă raportau că „radicalizarea maselor ceferiste se dezvoltă cu o rapiditate tot mai mare", arătând că greva din 2 februarie avusese „o amploare şi mai mare decât cele de până atunci"[98]. Devenind din ce în ce mai evidente pregătirile ceferiştilor pentru declanşarea unei greve generale, guvernul a instituit la 4 februarie 1933 starea de asediu, pe timp de şase luni, în oraşele Bucureşti, Cernăuţi, Galaţi, Iaşi, Timişoara şi pe toată Valea Prahovei, ceea ce-i acorda atribuţii sporite în domeniul ordinii publice[99]. În plus, persoanele care încălcau starea de asediu urmau să fie judecate de către tribunale militare. În zilele ce au urmat înţelegerii perfectate la 2 februarie 1933, muncitorii de la Atelierele C.F.R. Griviţa şi-au desfăşurat activitatea în mod obişnuit, aşteptând primirea salariului pentru a vedea dacă guvernul şi administraţia aveau de gând să îşi respecte promisiunile[100]. Această situaţie nu convenea însă P.C.dR., al cărui obiectiv era reprezentat de declanşarea unei greve generale, mai ales că exista şi un context intern foarte favorabil, după aplicarea celei de-a treia curbe de sacrificiu. În consecinţă, prin intermediul Comitetului Central de Acţiune, s-a trecut la o intensă campanie organizatorică şi agitatorică pentru începerea unei noi greve la Atelierele C.F.R. Griviţa.

Gheorghiu-Dej s-a reîntors la Bucureşti în seara de 5 februarie 1933, cu mandat din partea ceferiştilor din Galaţi pentru „a lua contact cu organizaţia centrală şi pentru a primi noi instrucţiuni"[101]. În zile următoarele, acesta va depune eforturi susţinute în vederea declanşării grevei generale a ceferiştilor de la Griviţa, sperând ca ulterior acestora să li se alăture şi muncitorii de la celelalte ateliere C.F.R. din ţară. Starea de asediu le-a creat însă mari greutăţi organizatorilor, întrucât nu mai puteau să ţină întruniri şi conferinţe la care să-şi susţină revendicările[102]. Într-o scrisoare semnată „Zoe" şi trimisă la 6 februarie 1933, în numele Biroului Politic, reprezentantului P.C.dR. la Internaţionala Comunistă („Wendy" – Haliţki), se preciza că una dintre măsurile preconizate a fi luate pentru atragerea ceferiştilor la grevă era reprezentată de „trimiterea lui Gheorghiu la Iaşi, unde au început agitaţiile mai serioase"[103].

[96] Rezultatul discuţiilor de la Ministerul Lucrărilor Publice şi Comunicaţiilor au fost cuprinse în ordinul circular al Direcţiei Generale a C.F.R., nr. 15.194/2 februarie 1933 (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 16.077, vol. 5, f. 95).

[97] Cristina Diac, *Greva de la Griviţa din februarie 1933, văzută de protagonişti. O declaraţie a lui Vasile Bâgu*, în „Arhivele Totalitarismului", anul XX, nr. 76-77, 3-4/2012, pp. 210-211.

[98] ANR, Colecţia Gheorghe Gheorghiu-Dej, dosar nr. 6, f. 8.

[99] Legea – întocmită de Armand Călinescu, subsecretar de stat în cadrul M.A.I. – a fost adoptată, în regim de urgenţă, la 3 februarie, dar a fost publicată în „Monitorul oficial" din ziua următoare, când a fost emis şi Decretul regal ce declara starea de asediu (Mihai Burcea, *3 ianuarie 1935: un scenariu cominternist? Fuga din închisoare a trei dintre liderii ceferiştilor şi petroliştilor participanţi la grevele de la începutul anului 1933*, în Ştefan Bosomitu, Mihai Burcea (coordonatori), *op. cit.*, p. 51).

[100] Cristina Diac, *Greva de la Griviţa...*, p. 213.

[101] ANR, Colecţia Gheorghe Gheorghiu-Dej, dosar nr. 74, f. 4.

[102] Idem, dosar nr. 158, f. 10.

[103] ANR, fond C.C. al P.C.R., Secţia Cancelarie, dosar nr. 18/1933, f. 11.

În cadrul unei importante întâlniri conspirative, din noaptea de 13/14 februarie 1933, la care a participat şi Gheorghiu-Dej[104], alături de Gheorghe Stoica – din partea P.C.dR., Chivu Stoica, Dumitru Petrescu, Constantin Doncea şi Hugo Barany – din partea ceferiştilor bucureşteni, s-a decis declanşarea unei greve la Atelierele C.F.R. Griviţa în data de 15 februarie 1933, urmând ca protestele să se generalizeze şi la celelalte ateliere din ţară. Practic, liderilor sindicali comunişti de la Griviţa li s-a transmis ordinul P.C.dR. de a relua protestele, fiindu-le înmânată şi lista de revendicări[105]. Graba era atât de mare, deoarece în ziua de 18 februarie muncitorii urmau să primească a doua tranşă a salariului mărit, iar conducerea P.C.dR. era conştientă că acest fapt ar fi putut să-i demobilizeze. Autorităţile au aflat însă de plan, astfel încât au reacţionat cu promptitudine, arestându-i imediat pe principalii lideri ai muncitorilor comunişti[106]. În ceea ce-l priveşte pe Gheorghiu-Dej, acesta a fost reţinut în noaptea de 14/15 februarie 1933, de către comisarii Mateescu şi Săvescu de la Prefectura de Poliţie Bucureşti. În procesul verbal de percheziţie, încheiat la ora 1[20], se preciza faptul că asupra lui Gheorghiu-Dej fusese găsit „un notes cu mai multe însemnări şi câteva note separate”[107]. În aceeaşi noapte au mai fost arestaţi Constantin Doncea, Panait Bogătoiu ş.a., practic întreg comitetul de organizare a grevei[108]. De asemenea, a fost închis şi sediul sindicatului, sub pretextul că acolo se ţineau întruniri ilegale de către comunişti.

În ziua de 15 februarie 1933, la aflarea veştii că liderii lor sindicali fuseseră arestaţi, muncitorii de la Griviţa au declanşat greva generală. Revendicările lor priveau strict eliberarea celor arestaţi şi redeschiderea sediului în care funcţiona sindicatul. Administraţia C.F.R. s-a implicat şi de această dată în aplanarea conflictului, purtând discuţii cu muncitorii şi intermediindu-le acestora negocierile cu ministrul Comunicaţiilor. Deoarece acesta a fost de acord să discute revendicările doar după ce muncitorii părăseau atelierele, negocierile s-au finalizat cu un eşec. Astfel, circa o treime dintre angajaţi s-au blocat în ateliere. Regimentele 1 şi 8 Grăniceri au primit sarcina de a-i evacua pe grevişti, primind ca sprijin şi şase companii de jandarmi, efectivul total ridicându-se la 800 de oameni trupă şi 300 de gardieni publici. Refuzul ceferiştilor de a părăsi atelierele, dublat de faptul că aceştia începuseră să arunce cu pietre şi buloane de fier şi să tragă focuri de armă înspre autorităţi (un gardian public fiind ucis), avea să-l determine pe comisarul regal Romulus Hotineanu să ordone trupelor să tragă în plin. Riposta violentă a armatei avea să se soldeze cu uciderea mai multor muncitori şi cu predarea celorlalţi[109]. În total au fost arestaţi peste 1.500 de muncitori, toţi fiind închişi la închisoarea Jilava[110].

[104] În ordonanţa definitivă se arăta cum: „în timpul şedinţei a sosit şi Gheorghiu-Dej, care de abia se întorsese dintr-o călătorie prin ţară, unde organizase greve la Ateliere pe întreaga ţară” (idem, Colecţia Gheorghe Gheorghiu-Dej, dosar nr. 103, ff. 4-5).
[105] Cristina Diac, *Liderul nevăzut*..., p. 46.
[106] ANR, Colecţia Gheorghe Gheorghiu-Dej, dosar nr. 103, ff. 4-5.
[107] Idem, dosar nr. 80, f. 2.
[108] Cristina Diac, *Greva de la Griviţa*..., p. 201.
[109] ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13.100, ff. 26-27.
[110] Idem, fond Penal, dosar nr. 218, vol. 3, f. 289.

Chiar dacă liderii sindicali comunişti au agitat spiritele, protestul a început spontan, aportul P.C.dR. fiind nesemnificativ[111]. În niciun moment greviştii nu au avut vreo altă solicitare în afara celor două amintite mai sus. Pretenţia ulterioară a P.C.dR., de a fi organizat în mod amănunţit greva, nu a fost decât o afirmaţie propagandistică, întrucât niciuna dintre cererile liderilor comunişti nu s-a regăsit printre doleanţele greviştilor. După cum am precizat, P.C.dR. pregătea într-adevăr declanşarea unei greve la Griviţa, dar nu a mai apucat să-şi pună planul în aplicare, întrucât membrii Comitetului de organizare fuseseră arestaţi în noaptea precedentă. Totuşi, chiar dacă nu comuniştii au iniţiat greva, aceştia aveau să fie cei mai implicaţi în coordonarea ulterioară a acesteia. Cum Constantin Doncea fusese arestat, de organizarea muncitorilor s-a ocupat mai ales Panait Bogătoiu[112]. Starea de asediu, dar mai ales atitudinea dură a guvernului (care a trecut direct la riposta represivă armată, fără niciun fel de negocieri), au împiedicat extinderea grevei şi în alte centre din ţară, aşa cum sperau liderii greviştilor, inclusiv Gheorghiu-Dej. Tentative de declanşare a unor proteste similare s-au înregistrat doar la comuniştii ceferişti din centrele feroviare mai mari (Iaşi, Cluj, Galaţi), care au fost însă anihilate rapid de către autorităţi. O altă cauză importantă a inexistenţei unei solidarităţi semnificative cu greviştii de la Griviţa a constat în disensiunile – am putea spune politice – dintre sindicalişti (împărţiţi între social-democraţi şi comunişti), cei ce se aflau sub influenţa P.S.D., net majoritari pe ansamblul mişcării sindicale, rămânând într-o atitudine de expectativă. De asemenea, nu poate fi neglijat nici faptul că, după greva din 2 februarie 1933, revendicările ceferiştilor fuseseră deja satisfăcute, salariile lor crescând sensibil faţă de luna ianuarie 1933.

Într-un raport al Siguranţei, din ziua de 17 februarie 1933, regăsim unele dintre motivele care stătuseră la baza arestării lui Gheorghiu-Dej, printre acestea figurând şi îndemnul pe care Gheorghiu-Dej îl adresase ceferiştilor prezenţi la conferinţa de la Galaţi, din 10-11 septembrie 1932: „atrage atenţiunea muncitorilor de a veghea la acţiunea războinică pe care clasa burgheză o pregăteşte sub paravanul Ligii Naţiunilor"[113]. De asemenea, în *Buletinul Informativ* al Siguranţei din 25 februarie 1933 se preciza faptul că cei care se ocupaseră de organizarea muncitorilor în timpul grevei au fost „conducătorii sindicatului C.F.R. sub inspiraţia lui Gheorghiu Dej"[114]. După 1945, propagandiştii de partid aveau să susţină la unison faptul că Gheorghiu-Dej fusese cel care organizase şi condusese greva ceferiştilor de la Atelierele Griviţa[115], trecând sub tăcere meritele conducătorilor efectivi ai greviştilor, precum: Constantin Doncea,

[111] În 1958, expunându-şi la Institutul de Istorie a Partidului amintirile legată de greva de la Griviţa, Vasile Bâgu – membru al unor delegaţii ale muncitorilor ce au tratat cu administraţia şi cu ministrul Comunicaţiilor – a afirmat că în timpul grevei din 15-16 februarie 1933 muncitorii nu au avut legătură cu P.C.dR. (Cristina Diac, *Greva de la Griviţa*..., p. 203).

[112] Cu toate că fusese reţinut în ajunul grevelor, Panait Bogătoiu avea să fie eliberat după doar câteva ore de arest, astfel încât a putut să participe la desfăşurarea grevei (ACNSAS, fond Documentar, dosar nr. 16.077, vol. 1, ff. 13-14).

[113] ANR, Colecţia Gheorghe Gheorghiu-Dej, dosar nr. 83, f. 5.

[114] Idem, dosar nr. 86, f. 3.

[115] În 1951, C. Simionescu susţinea că liderul P.M.R. „în anii luptelor eroice de la Griviţa, din însărcinarea partidului, a pregătit şi condus lupta muncitorimii ceferiste împotriva jafului capitalist" (C. Simionescu, *op. cit.*, p. 81).

Dumitru Petrescu (care primise în epocă chiar cognomenul de „Griviţa"), Panait Bogătoiu, Chivu Stoica ş.a. Aceştia au fost cei care au ţinut numeroase discursuri în timpul grevelor ceferiştilor bucureşteni din ianuarie-februarie 1933, care au luat principalele măsuri organizatorice şi care au condus negocierile cu administraţia C.F.R. şi cu ministrul Comunicaţiilor şi Lucrărilor Publice. De mare efect au fost mai ales discursurile lui Constantin Doncea, un bun orator, care avea priză la mase, reuşind să le mobilizeze în vederea declanşării grevelor. În ceea ce-l priveşte pe Gheorghiu-Dej, acesta era prea puţin cunoscut de către ceferiştii de la Griviţa, neavând vreo influenţă semnificativă în rândul acestora. Mai mult decât atât, după cum am menţionat mai sus, în timpul desfăşurării grevelor din 31 ianuarie şi 2 februarie, în urma cărora ceferiştii obţinuseră satisfacerea revendicărilor, el nici măcar nu fusese prezent în Bucureşti.

În 1958, când s-au aniversat 35 de ani de la grevele muncitorilor ceferişti de la Atelierele Griviţa din Bucureşti, Institutul de Istorie a Partidului a demarat un proiect care viza înregistrarea mărturiilor participanţilor la acele evenimente. Deoarece în marea majoritate a acestor amintiri era evidenţiat rolul jucat de Constantin Doncea în derularea evenimentelor, în timp ce prea puţine persoane evocau implicarea lui Gheorghiu-Dej, primul-secretar al C.C. al P.M.R. a reacţionat rapid, neagreând o minimalizare a rolului său de „conducător" al grevelor din 1933 şi în niciun caz în favoarea altor lideri în viaţă ai partidului. Drept pentru care, în timpul unei şedinţe de anchetă a Comisiei Controlului de Partid, Gheorghe Stoica (care nu fusese ales deloc întâmplător, dat fiind propriul său rol în pregătirea grevei) avea să expună punctul de vedere oficial: „Voi aţi fost chemaţi la Institutul de Istorie pentru ca să spuneţi, pentru generaţia de acum, cum partidul a organizat şi condus luptele din februarie. În loc să faceţi acest lucru, v-aţi legat de anumite lucruri tehnice şi aţi scos pe Doncea şi pe alţii la iveală (...) conducătorul acestor lupte a fost tov. Gheorghiu-Dej, tov. Chivu. Nimeni nu a negat că la luptele din februarie a fost şi Doncea acolo. Dar câte zile fripte ne-a făcut şi cum trebuia mereu împins de la spate"[116]. Gheorghiu-Dej nu s-a mulţumit însă cu o simplă anchetă de partid, ci a organizat în mod special Plenara din 9-13 iunie 1958, care i-a dezavuat pe toţi ilegaliştii care îl contestaseră, prin excluderea din Comitetul Central şi în anumite cazuri chiar din partid, precum şi prin îndepărtarea acestora din funcţiile de conducere pe care le deţineau, majoritatea dintre ei fiind trimişi în producţie[117].

Procesul celor implicaţi în greva de la Griviţa a început la 18 iulie 1933, la Bucureşti, instanţa de judecată fiind reprezentată de Consiliul de Război al Corpului II Armată[118]. Numărul celor judecaţi era foarte mare (125 de persoane), iar sentinţa avea să fie pronunţată la 19 august 1933. Potrivit acesteia, Gheorghiu-Dej a fost condamnat la 15 ani de muncă silnică, pedepse mai mari decât a sa primind Constantin Doncea şi Dumitru Petrescu (muncă silnică pe viaţă), dar şi Gheorghe Vasilichi (20 de ani de muncă silnică). Toţi cei condamnaţi au făcut recurs în aceeaşi zi, iar la 29 martie 1934

[116] Cristina Diac, *Greva de la Grivița...*, p. 203.
[117] Textul complet al stenogramei acestei plenare se regăsește în ANR, fond C.C. al P.C.R., Secția Cancelarie, dosar nr. 16/1958, volumele I-II. Fragmente din această stenogramă au fost publicate în Dan Cătănuș, Alina Tudor, *Amurgul ilegaliștilor. Plenara P.M.R. din 9-13 iunie 1958*, București, Editura Vremea, 2000.
[118] Vezi Stelian Tănase, *Dej – omul resentimentului*, în „Magazin istoric", nr. 1, 2002, pp. 18-20.

sentinţa a fost casată de către Consiliul Superior de Revizie al Armatei, care dispunea însă rejudecarea procesului de o altă instanţă[119]. În consecinţă, noul proces a avut loc la Craiova, în faţa Consiliului de Război al Corpului I Armată. Acum au fost judecate doar opt persoane, apreciate ca fiind cele care avuseseră rolul cel mai important în organizarea şi desfăşurarea grevelor ceferiştilor şi petroliştilor. Printre acestea s-a aflat şi Gheorghiu-Dej, toţi fiind depuşi în arestul închisorii militare din Craiova[120]. Comuniştii au fost apăraţi de către Iosif Schraier şi Stelian Niţulescu (ultimul fiind recompensat ulterior cu postul de ministru al Justiţiei). Avocaţii au încercat, însă fără succes, să conteste instanţa de judecată, pe motiv că faptele de care erau acuzaţi cei incriminaţi fuseseră comise înaintea declarării stării de asediu[121]. Sentinţa dată la 30 iunie 1934 prevedea pedepse aspre, chiar dacă acestea erau mai mici decât cele pronunţate în primul proces. Astfel, Gheorghiu-Dej, Chivu Stoica şi Gheorghe Vasilichi au primit câte 12 ani de muncă silnică, iar Constantin Doncea şi Dumitru Petrescu câte 15 ani[122].

Desigur, nici acest moment nu avea cum să scape propagandei comuniste, care după 1945 va susţine în repetate rânduri faptul că Gheorghiu-Dej reuşise performanţa de a se transforma din acuzat în acuzator: „Curtea Marţială n-a putut să oprească pe Gh. Gheorghiu-Dej să rostească cu glas puternic demascarea celor ce vânduseră independenţa naţională şi subminau pacea. Neputincioşi în faţa argumentelor şi acestei logici de oţel, călăii s-au grăbit să-l trimită pe Gheorghiu-Dej, în lanţuri, la temniţă. Pentru 12 ani!”[123]. De asemenea, unul dintre ceferiştii de la Dej care venise ca martor al apărării în procesul de la Craiova avea să redea, în 1965, puternica impresia pe care Gheorghiu-Dej i-o lăsase încă din 1934. Acesta îşi amintea cum: „într-o zi, când noi, martorii, eram înghesuiţi pe un trotuar în faţa tribunalului, am auzit deodată un zornăit de lanţuri. Se apropiau tovarăşii noştri întemniţaţi. Când au ajuns în dreptul nostru, am ridicat pumnii în semn de salut. În acel moment am auzit o voce din rândurile deţinuţilor: «Tovarăşi, noi nu putem ridica pumnii. Ni-s mâinile în lanţuri. Dar cu atât mai sus ridicăm fruntea». Era vocea tovarăşului nostru Gheorghiu-Dej”[124]. Fără a nega faptul că viitorul lider al partidului a avut o atitudine demnă în timpul procesului, cele de mai sus nu sunt decât exagerări propagandistice. În realitate, chiar din timpul anchetei, Gheorghiu-Dej a avut atitudinea obişnuită a unei persoane arestate, negând toate faptele de care era acuzat, inclusiv că ar fi fost implicat în pregătirea grevelor (susţinea faptul că participase la o singură şedinţă de sindicat, care avusese un alt subiect de discuţie) sau că ar fi instigat muncitorii la revoltă[125].

---

[119] Mihai Burcea, *op. cit.*, pp. 51-52.
[120] În aşteptarea procesului, Gheorghiu-Dej avea să o roage pe soţia sa să-i trimită o fotografie cu cele două fete ale sale, lucru pe care aceasta va refuza să-l facă (ANR, Colecţia Gheorghe Gheorghiu-Dej, dosar nr. 896, vol. 1, f. 27).
[121] Idem, dosar nr. 158, f. 5.
[122] Mihai Burcea, *op. cit.*, p. 53.
[123] *** *Cui dăm votul şi încrederea noastră: Gheorghe Gheorghiu-Dej, primul candidat al Capitalei...*, p. 1.
[124] Alexandru Szatmári, *Neţărmurită încredere în victoria clasei muncitoare*, în „Scânteia”, anul XXXIV, nr. 6565, 21 martie 1965, p. 3.
[125] ANR, Colecţia Gheorghe Gheorghiu-Dej, dosar nr. 91, f. 2.

Importanţa acordată de propagandă grevelor de la Atelierele C.F.R. Griviţa în scopul promovării imaginii lui Gheorghiu-Dej

Ajunşi în acest punct, se impune, totuşi, efectuarea unei diferenţieri între rolul real pe care Gheorghiu-Dej l-a avut în pregătirea acestor mişcări muncitoreşti (pe care am încercat să-l conturăm în paginile anterioare) şi acela promovat până la saturaţie de către aparatul de propagandă al regimului comunist în perioada 1945-1965. Cu toate că nu poate fi negată implicarea intensă a lui Gheorghiu-Dej în pregătirea şi organizarea protestelor ceferiştilor, nici nu putem afirma că acesta a fost figura proeminentă a grevelor de la Atelierele C.F.R. Griviţa[126] şi nici a procesului care a urmat.

În ceea ce priveşte reflectarea în presă a rolului lui Gheorghiu-Dej în pregătirea grevelor de la începutul anului 1933, observăm faptul că acest aspect a cunoscut o dezvoltare ascendentă, strâns legată de progresia cultului personalității conducătorului partidului. Spre exemplu, în primii ani de după adjudecarea puterii de către comunişti, când poziţia lui Gheorghiu-Dej în fruntea partidului nu era suficient consolidată, erau amintiţi întotdeauna şi alţi lideri comunişti care fuseseră implicaţi în desfăşurarea mişcărilor protestare de la Atelierele C.F.R. Griviţa, îndeosebi Chivu Stoica şi Vasile Luca (care era considerat drept „unul din principalii organizatori ai luptelor din februarie 1933, în calitate de secretar general al Consiliului General al Sindicatelor Unitare din România")[127]. Şi, totuşi, mult mai rar amintiţi erau Constantin Doncea şi Dumitru Petrescu, fapt ce nu ne miră, dat fiind rolul mult mai important pe care aceştia îl deţinuseră.

Referitor la contribuţia lui Gheorghiu-Dej în evenimentele din 1933, într-un număr al oficiosului partidului, apărut în 1946, se arăta cum acesta „organizase acţiunea, având peste tot oameni destoinici şi credincioşi până la moarte, care toţi aşteptau de la dânsul – care ţinea în mâini toate firele uriaşei acţiuni – un singur semn, ca s-o pornească după el"[128]. Elemente ale cultului personalităţii secretarului general devin tot mai vizibile la aniversarea a 15 ani de la grevele ceferiştilor, când Chivu Stoica a publicat un articol elogios la adresa lui Gheorghiu-Dej: „se afirmă puternic şi se dezvoltă calităţile sale deosebite de luptător, organizator şi tactician revoluţionar, ale acestui fiu al clasei muncitoare pe care tovarăşii săi de luptă nu puteau să nu-l iubească şi să-l respecte de cum îl cunoşteau (…) Tovarăşul Dej, acţionând ca un fiu credincios al partidului comunist, a dovedit nu numai o uriaşă putere de muncă, nu numai o mare capacitate de organizare şi deosebite calităţi de luptător revoluţionar, dar a dovedit perseverenţă şi consecvenţă neînfrântă în apărarea şi aplicarea liniei şi hotărârilor partidului (…) Prin priceperea şi capacitatea sa reuşeşte să separe în proces elementele provocatoare, să le

---

[126] Spre exemplu, cotidienele „Dimineaţa" şi „Universul" nu aminteau absolut deloc numele lui Gheorghiu-Dej în organizarea şi desfăşurarea grevei, spre deosebire de cazul altor comunişti: Ilie Pintilie (la Iaşi), Emil Popa (la Cluj) ş.a.

[127] Despre toţi aceştia se menţiona faptul că deveniseră „figuri măreţe nu numai în conştiinţa întregii muncitorimi române, nu numai în conştiinţa poporului român, dar, trecând graniţa, au devenit simbol al luptei pentru democraţie, pentru pace şi pentru bunăstarea poporului" (Iosif Şraer, *Procesul ceferiştilor*, în „Scânteia", seria III, anul XVI, nr. 653, 17 octombrie 1946, p. 3).

[128] Tudor Olaru, *op. cit.*, p. 1.

demaşte, să ridice majoritatea ceferiştilor împotriva elementelor provocatoare şi transformă banca acuzaţilor în banca acuzatorilor"[129].

După cum era de aşteptat, episodul grevelor de la Atelierele C.F.R. Griviţa se regăsea şi în cuprinsul tuturor biografiilor oficiale ale lui Gheorghiu-Dej. Dacă în ediţia din 1947 a biografiei acestuia, republicată anul următor[130], se amintea faptul că în lotul ceferiştilor judecaţi la Craiova, alături de Gheorghiu-Dej, s-au mai aflat Gheorghe Vasilichi, Chivu Stoica, Dumitru Petrescu şi Constantin Doncea, în ediţia din 1951 mai era menţionat doar Chivu Stoica[131].

La promovarea imaginii lui Gheorghiu-Dej de „erou" al ceferiştilor şi-au adus un aport semnificativ şi publicaţiile culturale. Spre exemplu, în 1949, poetul Marcel Breslaşu dedica un poem grevei din 16 februarie 1933, în care evidenţia faptul că, deşi Gheorghiu-Dej nu putuse fi prezent în mijlocul muncitorilor ceferişti, aceştia luptaseră însufleţiţi de ideile liderului comunist: „Ghiţă Dej, aşa cum îi spun/cu frăţească duioşie, muncitorii,/tovarăşul drag, prietenul bun,/întrezăreşte din temniţă zorii:/l-au smuls, l-au rupt dintre ei, în ajun,/zbirii/ceapcâni ai stăpânirii!/El nu este azi în mijlocul lor,/în fruntea lor, a tuturor…/Dar vorbele tovarăşului Gheorghiu/solia fierbinte şi dârză a Partidului,/flutură viu,/ca un steag purpuriu,/pe crenelurile zidului:/«Acum, tovarăşi, e ceasul prielnic…»/Atât le-a mai spus/când l-au dus/şi l-au zăvorât!/Acum, cel mai sfielnic/şi cel mai hotărât/e mai hotărât!/În văpaia vorbelor rostite de el/şi-au sudat/conştiinţă de conştiinţă/şi şi-au îngemănat/credinţă cu credinţă/voinţă cu voinţă,/în sfredelitoare nituri de oţel"[132]. De asemenea, îl amintim şi pe Dan Deşliu, care în 1950 evoca astfel figura lui Gheorghiu-Dej: „Închisorile s-au îndopat să plesnească,/Văcăreştii, Doftana, Jilava…/Slove de spaimă arzând ca otrava/în marea inimă muncitorească!/Şi între slugoi boiereşti, între puşti,/merg să se judece cu călăii înguşti/ei, cei mai buni luptători, cei mai treji:/eroi ceferişti în frunte cu Dej/(...)/pe crestele roşii din viitor/se 'naltă aprig crescând în vârtej/strigate, cântate, scandate,/dintr-un singur gâtlej,/dintr-o singură gură/ca un iureş năprasnic din ţărână şi zgură/Dej, Dej, Dej!…"[133].

Presa culturală nu a fost exceptată nici ea de la promovarea activităţii ilegaliste a lui Gheorghiu-Dej. În acest sens, într-un editorial din „Contemporanul", *Despre însemnătatea luptelor din februarie 1933 pentru dezvoltarea mişcării revoluţionare din ţara noastră*, scris de L. Şimandan, se sublinia că: „Sub conducerea tov. Gheorghiu-Dej a început pregătirea uneia dintre cele mai mari bătălii din istoria proletariatului din România", „tov. Gheorghiu-Dej (…) desfăşoară o muncă intensă pentru mobilizarea muncitorilor, duce o neobosită muncă pentru organizarea «opoziţiei roşii» în sindicate", „în primele rânduri ale eroilor clasei muncitoare se numără tov. Gheorghiu-Dej, conducătorul

[129] *** *Tovarăşul Chivu Stoica vorbeşte „Scânteii" despre Tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej în fruntea luptelor din Februarie 1933* („Scânteia", seria III, anul XVII, nr. 1047, 16 februarie 1948, pp. 1, 4).
[130] *** *Gheorghe Gheorghiu-Dej*, ediţia a II-a, Bucureşti, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1948.
[131] *** *Gh. Gheorghiu-Dej*, Bucureşti, Editura Partidului Muncitoresc Român, 1951.
[132] Potrivit precizării făcute la începutul volumului, acest poem a fost citit chiar în curtea Atelierelor C.F.R. Griviţa, la 16 februarie 1945, când a fost organizată prima aniversare a grevelor (Marcel Breslaşu, *Griviţa Roşie*, Bucureşti, Editura de Stat, 1949, pp. 9-10).
[133] Dan Deşliu, *op. cit.*, pp. 22-23.

încercat al clasei muncitoare din ţara noastră, care atunci, ca şi astăzi, şi-a pus toate forţele sale în slujba luptei pentru fericire a poporului muncitor”[134]. Chiar unul dintre liderii acţiunilor protestatare ale ceferiştilor, Dumitru Petrescu, scria în „Lupta de clasă” că grevele fuseseră „atât de temeinic pregătite de către Comitetul Central de Acţiune, sub directa conducere a tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej, încât nici arestarea sa la 14 februarie nu a putut opri declanşarea grevei de la Griviţa din ziua următoare”[135].

De asemenea, momentul grevelor de la Griviţa se regăsea ca subiect principal şi în poeziile publicate în presă cu prilejul acestor aniversări, care făceau dese referiri la figura lui Gheorghiu-Dej: „Balaurul din sadica Doftană/i-a schingiuit la cel mai mic prilej/pe muncitorii dârji/şi scumpi tovarăşi ai lui Gheorghiu-Dej” (Gheorghe Săndulescu, *Griviţa*)[136]; „Bat ciocane pe ilaie/Dar oţelul nu se-ndoaie,/Bat năprasnic vijelii,/Comuniştii prind tării./Prind tării, în fruntea lor/Când e Dej conducător” (Alexandru Andritoiu, *Sună sirena*)[137]; „Dar n-aţi răpus, călăilor burgheji,/Avântul popular ce se-nălţase,/Prin comunişti şi prin Gheorghiu-Dej,/Trăiau puterea şi mândria clasei” (Vasile Nicorovici, *Griviţa neînvinsă*)[138].

Până la aniversarea a 20 de ani de la desfăşurarea grevelor, articolele din presă referitoare la acest subiect au fost nesemnificative, iar activitatea lui Gheorghiu-Dej a fost amintită şi mai puţin. În februarie 1953, însă, paginile ziarelor au fost „invadate” de materiale laudative la adresa liderului P.M.R. În continuare, reproducem câteva paragrafe publicate în „România liberă” cu privire la consfătuirea pe ţară a ceferiştilor care avusese loc la mijlocul lunii februarie, la Bucureşti: „numele tov. Gheorghiu-Dej se află pe buzele tuturor, e scandat cu însufleţire minute în şir”[139]; „din cuvintele conducătorului poporului nostru muncitor, participanţii la consfătuire au sorbit noi energii creatoare, care vor rodi însutit şi înmiit în dezvoltarea căilor ferate şi a întregii noastre economii naţionale. Ei poartă adânc întipărite în inimile lor cuvintele tovrăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej”[140]; „am avut fericirea să vorbesc şi cu tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej. Cu câtă dragoste şi luare aminte se interesează el de munca noastră, a ceferiştilor. Expunerea pe care a făcut-o la închiderea lucrărilor conferinţei ne este nouă, ceferiştilor, cel mai preţios îndreptar”[141]. Citind cu atenţie articolele publicate în februarie 1953, observăm faptul că rolul lui Vasile Luca în organizarea acestor greve era prezentat într-o manieră total diferită faţă de anii anteriori, schimbare survenită ca urmare a eliminării acestuia de la conducerea partidului în anul precedent. De exemplu, în articolul *Despre ecoul internaţional al luptelor ceferiştilor din Februarie 1933*, semnat de A. Varga, se menţiona: „cu atât mai josnică a fost încercarea duşmănoasă a lui V. Luca de a minimaliza importanţa acestor lupte (…) V. Luca prezenta luptele eroice de la Griviţa

---

134 L. Şimandan, *Despre însemnătatea luptelor din februarie 1933 pentru dezvoltarea mişcării revoluţionare din ţara noastră*, în „Contemporanul”, nr. 7 (332), 13 februarie 1953, p. 1.
135 Dumitru Petrescu, *O pagină glorioasă în istoria clasei muncitoare şi a poporului român (Griviţa – 1933)*, în „Lupta de clasă”, seria V, anul XXXIII, nr. 1-2, ianuarie-februarie 1953, p. 68.
136 „Scânteia”, seria III, anul XVI, nr. 454, 17 februarie 1946, p. 3.
137 „Contemporanul”, nr. 7 (332), 13 februarie 1953, p. 3.
138 *Ibidem*.
139 „România liberă”, anul XI, nr. 2603, 13 februarie 1953, p. 1.
140 Idem, nr. 2605, 15 februarie 1953, p. 1.
141 Idem, nr. 2608, 19 februarie 1953, p. 3.

ca fiind «o provocaţie a Siguranţei», o «înfrângere» a proletariatului". La antipodul activităţii trădătoare a lui Vasile Luca se situa, desigur, Gheorghiu-Dej, care „a demascat cu toată tăria politica mârşavă dusă de clasele exploatatoare", iar cuvintele sale de la proces „au rămas adânc întipărite în mintea muncitorilor"[142].

Sărbătorirea a 25 de ani de la grevele din 1933 avea să constituie un nou prilej pentru evidenţierea atitudinii „dârze" de care Gheorghiu-Dej dăduse dovadă în cursul pregătirii grevei, precum şi în timpul procesului. Conformându-se liniei trasate de partid în şedinţa Biroului Politic din 4 februarie 1958 („Presa centrală şi locală va publica articole şi amintiri ale unor participanţi la evenimente, despre eroicele munci ale muncitorilor ceferişti şi petrolişti din 1933, solidaritatea muncitorilor din alte întreprinderi cu aceste lupte, ecoul internaţional al evenimentelor din februarie, însemnătatea lor pentru mişcarea muncitorească şi istoria ţării noastre"[143]), în ziare au fost publicate nenumărate articole dedicate grevelor ceferiştilor din 1933, din care reieşea, fără excepţie, „rolul central" jucat de primul-secretar al C.C. al P.M.R. În ceea ce priveşte comportamentul lui Gheorghiu-Dej din timpul procesului ce urmase reprimării grevelor, în articolul *Eroicele lupte ale ceferiştilor şi petroliştilor din februarie 1933*, se specifica faptul că „La proces, acuzaţii în lanţuri au devenit acuzatori «Vinovaţii nu suntem noi, care luptăm pentru pâinea şi viaţa noastră, arată tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej. Vinovaţii sunt cei care ne-au scăzut salariile. Vinovaţii sunt cei care au omorât şi au ajutat la săvârşirea omorului»"[144]. Aceleaşi declaraţii erau invocate şi de către Geo Bogza, în articolul *Faptele istoriei*, autorul neomiţând să precizeze, însă, şi rolul lui Chivu Stoica şi Ilie Pintilie din timpul grevelor[145]. Un articol similar a fost publicat şi de Vasile Bâgu, participant la grevele de la Atelierele C.F.R. Griviţa[146].

Pe lângă prezentarea din punct de vedere istoric a participării lui Gheorghiu-Dej la aceste evenimente, în „Scânteia" era descrisă şi prezenţa acestuia la adunarea festivă organizată la Teatrul C.F.R. Giuleşti, la care Chivu Stoica, descriind derularea grevei, amintea cum: „în această perioadă, tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej a desfăşurat o intensă activitate de pregătire şi organizare a luptei ceferiştilor, luând parte la conferinţele ceferiştilor de la Bucureşti, Cluj, Iaşi şi Galaţi" [147]. Totodată, o fotografie apărută pe prima pagină a unui număr ulterior din „Scânteia" îl înfăţişa pe Gheorghiu-Dej în mijlocul mulţimii, sub textul: „La solemnitatea de la Atelierele C.F.R. «Griviţa Roşie», tov. Gheorghe Gheorghiu-Dej discutând cu un grup de participanţi la luptele din februarie 1933"[148].

---

[142] „Scânteia", anul XXII, nr. 2583, 14 februarie 1953, p. 3.

[143] ANR, fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 3/1958, f. 15. În şedinţa Secretariatului C.C. al P.M.R. din 5 februarie 1965 s-a hotărât, de asemenea, că „Presa centrală şi locală, radioul şi televiziunea vor publica şi transmite materiale despre importanţa luptelor din 1933" (idem, dosar nr. 11/1965, vol. 1, f. 65).

[144] Gheorghe Matei, N. Rădulescu, *Eroicele lupte ale ceferiştilor şi petroliştilor din februarie 1933*, în „Scânteia", anul XXVII, nr. 4137, 12 februarie 1958, p. 1.

[145] Geo Bogza, *Faptele istoriei*, în „Scânteia", anul XXVII, nr. 4140, 15 februarie 1958, p. 1.

[146] Vasile Bâgu, *Mărturii ale participanţilor la luptele din ianuarie-februarie 1933. Flacăra Griviţei*, în „Scânteia", anul XXVII, nr. 4140, 15 februarie 1958, p. 1.

[147] *Cuvântarea tovarăşului Chivu Stoica*, în „Scânteia", anul XXVII, nr. 4141, 16 februarie 1958, p. 1.

[148] „Scânteia", anul XXVII, nr. 4142, 18 februarie 1958, p. 1.

Chiar dacă în anul 1959, spre deosebire de anul precedent, această aniversare nu a mai fost reflectată cu aceeaşi intensitate, nemaifiind vorba de o aniversare rotundă, au existat totuşi câteva articole care nu uitau să evidenţieze rolul lui Gheorghiu-Dej în aceste evenimente. Un astfel de articol a fost scris de A. Grigorescu şi specifica, printre altele, următoarele: „Ca secretar al Comitetului Central de acţiune, tovarăşul Gh. Gheorghiu-Dej a desfăşurat o intensă activitate de pregătire şi organizare a luptei ceferiştilor (…) o deosebită atenţie a acordat tovarăşul Gheorghiu-Dej pregătirii luptelor muncitoreşti la Bucureşti, activând personal pentru întărirea muncii de partid şi sindicale”[149]. Începutul anului 1960 a fost marcat, de asemenea, de sărbătorirea, deja devenită clasică, a grevei ceferiştilor. Astfel, într-un articol în care numele altor lideri comunişti implicaţi în aceste evenimente erau amintite în treacăt, era supradimensionat din nou rolul lui Gheorghiu-Dej: „Tovarăşul Gheorghiu-Dej a desfăşurat o intensă activitate de pregătire a luptelor ceferiste (…) el a combătut manifestările unor elemente oportuniste, ceea ce a avut o mare însemnătate pentru desfăşurarea luptelor în întreaga ţară (…) tov. Gheorghiu-Dej şi alţi conducători ai luptelor muncitorilor au fost arestaţi”[150].

În 1963, aniversarea a 30 de ani de la grevele ceferiştilor din februarie 1933 a constituit un nou puseu care a facilitat evocarea activităţii de ilegalist a lui Gheorghiu-Dej. Articolele subliniau cu litere îngroşate diferite citate din cuvântările lui Gheorghiu-Dej în legătură cu aceste greve, cum era, spre exemplu, cel scris de Titus Popovici şi intitulat *Verdictul istoriei*[151]. De asemenea, Chivu Stoica arăta cum Gheorghiu-Dej dusese „o muncă intensă de organizare a muncitorilor ceferişti”, „a desfăşurat o activitate multilaterală în principalele centre feroviare”, „dând exemple de felul cum trebuie muncit în mijlocul maselor”[152]. La adunarea solemnă a ceferiştilor, organizată în ziua de 15 februarie 1963, la sala Palatului R.P.R., acelaşi Chivu Stoica preciza faptul că „o mare contribuţie (…) la elaborarea şi aplicarea în practică a noilor forme şi metode ale activităţii revoluţionare de masă a adus tovarăşul Gheorghiu-Dej”[153].

În „Lupta de clasă”, un alt fost ilegalist, Gheorghe Stoica, reliefa şi el rolul lui Gheorghiu-Dej: „Secretar al Comitetului Central de acţiune a fost ales tovarăşul Gheorghe Gheorghiu-Dej. În timpul pregătirilor şi desfăşurării Conferinţei s-a afirmat din plin puternica sa personalitate. Intrat din fragedă tinereţe în mişcarea muncitorească, el şi-a manifestat în marile bătălii de clasă dusă de eroica muncitorime ceferistă şi petrolistă însuşirile sale de organizator al maselor muncitoare, capacitatea de a înfăptui cu voinţă neînfrântă politica partidului (…) Se poate spune că, începând din acea perioadă, timp de peste 30 de ani, cei mai buni şi devotaţi luptători comunişti au desfăşurat opera de călire a partidului, de legare a sa de mase, avându-l permanent în

[149] A. Grigorescu, *Eroicele lupte ale ceferiştilor şi petroliştilor din februarie 1933*, în „Scânteia”, anul XXVIII, nr. 4449, 15 februarie 1959, p. 1.
[150] Nicolae Rădulescu, *O aniversare scumpă oamenilor muncii*, în „Scânteia”, anul XXIX, nr. 4758, 16 februarie 1960, p. 2.
[151] Titus Popovici, *Verdictul istoriei*, în „Scânteia”, anul XXXII, nr. 5804, 15 februarie 1963, p. 3.
[152] „România liberă”, anul XXI, nr. 5804, 15 februarie 1963, p. 2.
[153] „Scânteia”, anul XXI, nr. 5805, 16 februarie 1963, p. 2.

frunte pe tovarăşul Gheorghe Gheorghiu-Dej”[154]. Figura lui Gheorghiu-Dej era evidenţiată şi în cadrul expoziţiei dedicate aniversării grevelor de la Atelierele C.F.R. Griviţa, organizată la sala Dalles. Portretul lui Gheorghiu-Dej domina panoul din centrul expoziţiei, iar cuvintele lui, înscrise pe ultimul panou, serveau ca o concluzie la corpusul de materiale ce o alcătuiau[155].

Momentul grevelor ceferiştilor din 1933 s-a regăsit, după cum era de aşteptat, şi în cuprinsul materialelor apărute în „Scânteia” imediat după trecerea în nefiinţă a lui Gheorghiu-Dej. Spre exemplu, oficiosul C.C. al P.M.R. evidenţia faptul că din rândul „şirurilor nesfârşite” de oameni care s-au îndreptat spre cabinetul de lucru al lui Gheorghiu-Dej, de la sediul C.C. al P.M.R., imediat după aflarea veştii morţii acestuia, „primii au venit muncitorii de la «Griviţa Roşie», unde în 1933 clasa muncitoare a dus cele mai mari bătălii revoluţionare, la conducerea cărora s-a aflat tovarăşul Gheorghe Gheorghiu-Dej”[156]. Articolul continua astfel: „Un bătrân griviţean zăboveşte în dreptul portretului îndoliat şi, stăpânindu-şi cu greu durerea care-l copleşea, dă în semn de suprem omagiu tradiţionalul salut muncitoresc”[157]. Totodată, şedinţele şi adunările de doliu organizate în toată ţara în ziua de 20 martie 1965 erau ilustrate cu ajutorul unei fotografii de la un moment similar desfăşurat la „Griviţa Roşie”[158], precizându-se că printre muncitorii ceferişti „inima omului care şi-a legat numele de cele mai luminoase tradiţii revoluţionare ale poporului nostru continuă să bată”[159]. De asemenea, un fost muncitor ceferist pensionar, căruia moartea lui Gheorghiu-Dej îi trezise „amintiri de neuitat”, avea să scrie cu acel prilej un articol în care evoca activitatea fostului prim-secretar al partidului în oraşul Dej, unde fusese mutat în ideea „că în acest orăşel vor reuşi să-l izoleze”[160]. Autorul îi creiona lui Gheorghiu-Dej următorul portret: „electricianul înalt, cu scurtă şi moletiere negre, cu nelipsitul său ciocănaş şi cu o şurubelniţă, găsea în permanenţă ceva de pus la punct în diferite colţuri ale atelierelor”, insistând îndeosebi asupra popularităţii pe care noul-venit reuşise să şi-o câştige în scurt timp: „Peste puţin timp a devenit un cunoscut al tuturor; muncitorii îl iubeau pentru că ştia să găsească în chip firesc calea spre sufletul lor”[161].

Situaţia avea să se schimbe aproape radical în anii ce-au urmat, fapt pe care îl putem observa încă din februarie 1968, la împlinirea a 35 de ani de la grevele din februarie 1933. Cu acest prilej, „Scânteia”a publicat un articol redactat pe baza amintirilor a doi participanţi, Vasile Bâgu şi Ovidiu Şandru, în cuprinsul căruia, alături de Gheorghiu-Dej, erau menţionaţi şi alţi lideri ai luptelor de la Griviţa, precum: Constantin Doncea, Dumitru Petrescu, Chivu Stoica, Ionică Alexandrescu ş.a.[162].

---

[154] Gheorghe Stoica, *Luptele din februarie 1933, o cotitură în mişcarea muncitorească din România*, în „Lupta de clasă”, seria V, an XLIII, nr. 1, ianuarie 1963, p. 9.

[155] Coralia Folino, *Expoziţia 30 de ani de la eroicele lupte ale muncitorilor ceferişti*, în „Studii”, nr. 1/1963, pp. 195-197.

[156] „Scânteia”, anul XXXIV, nr. 6565, 21 martie 1965, p. 1.

[157] *Ibidem*.

[158] *Ibidem*.

[159] *Ibidem*, p. 4.

[160] *Ibidem*, p. 3.

[161] *Ibidem*.

[162] Idem, anul XXXVII, nr. 7615, 16 februarie 1968, p. 5.

Articole de o factură identică aveau să apară şi în alte publicaţii care abordau respectivul eveniment, un exemplu în acest sens fiind reprezentat de „Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă C.C. al P.C.R."[163]. Era evident demersul conducerii P.C.R. de a diminua rolul lui Gheorghiu-Dej în episodul grevelor de la Atelierele C.F.R. Griviţa, cu atât mai mult cu cât participarea fostului lider al partidului la acest eveniment ocupase locul central în biografia acestuia[164]. În deceniile următoare, însă, nu doar rolul jucat de Gheorghiu-Dej în pregătirea acestor greve, ci şi al celorlalţi lideri va fi tot mai mult trecut cu vederea, accentul fiind pus pe faptul că aceste greve fuseseră rezultatul maselor de muncitori. Este momentul când şi Nicolae Ceauşescu, asemenea predecesorului său, va încerca să-şi legitimeze poziţia în fruntea P.C.R. prin invocarea activităţii sale din ilegalitate (aproape inexistentă, de altfel), care însă nu se ridica nici pe departe la valoarea ilegaliştilor amintiţi mai sus.

Reflectarea în istoriografia comunistă a rolului lui Gheorghiu-Dej în grevele din 1933

Importanţa rolului lui Gheorghiu-Dej în timpul grevelor din februarie 1933 avea să fie promovată şi cu ajutorul istoriografiei. După cum am putut observa şi în cazul presei, în perioada de început a regimului era amintit şi rolul altor lideri comunişti în desfăşurarea evenimentelor de la Griviţa, ca de exemplu: Vasile Luca, Chivu Stoica, Constantin Doncea ş.a.[165]. În perioada următoare, însă, toţi ceilalţi lideri ai grevelor aveau să fie incluşi în expresia generică „alţi activişti ai partidului comunist", manualul de istorie a R.P.R. din 1956 amintindu-l, în afară de Gheorgiu-Dej, doar pe Chivu Stoica. Erau oferite, în schimb, lungi citate din declaraţiile conducătorului P.M.R. făcute în timpul procesului, evidenţiindu-se cum acesta „a arătat în cuvinte înflăcărate justeţea luptelor ceferiştilor conduse de partid, a demascat cu putere exploatarea cruntă la care era supusă clasa muncitoare de către imperialiştii străini şi de către burghezie"[166].

Descrierea procesului de la Craiova a fost tratată într-un vast articol de către M. Iosa şi Mihail Rusenescu, cu ocazia aniversării a 25 de ani de la acest moment. După ce ofereau numeroase citate din cuvântările lui Gheorghiu-Dej, cei doi istorici de partid arătau cum, „demascând politica de asuprire naţională (…) tovarăşul Gheorghe Gheorghiu-Dej a arătat că «muncitorimea conştientă nu face nici un fel de distincţie de rasă şi naţionalitate»"[167]. Unii istorici încercaseră să acrediteze ideea potrivit căreia, dintre toţi inculpaţii din procesul de la Craiova, persoana lui Gheorghiu-Dej ar fi fost

---

[163] Cristina Diac, *Liderul nevăzut...*, p. 36.

[164] Imediat după ce a aflat că Gheorghiu-Dej a decedat, academicianul Geo Bogza şi-a exprimat durerea resimţită prin intermediul unei scrisori adresate C.C. al P.M.R., publicată şi în presă, în care afirma că fostul conducător al partidului „a intrat în istoria poporului nostru ca organizator şi conducător al marii greve de la Griviţa, cea mai mare bătălie de clasă a muncitorimii române" („Scânteia", anul XXXIV, nr. 6563, 19 martie 1965, p. 3).

[165] Mihail Roller (redactor responsabil), Gheorghe I. Georgescu, Dumitru Tudor, Vasile Maciu, *Istoria României. Manual unic pentru clasa a VIII-a secundară*, Bucureşti, Editura de Stat, 1947, p. 699.

[166] Mihail Roller (coordonator), *Istoria R.P.R. Manual pentru învăţământul mediu*, Bucureşti, Editura de Stat Didactică şi Pedagogică, 1956, p. 643.

[167] M. Iosa, Mihail Rusenescu, *Din acţiunile oamenilor muncii pentru apărarea conducătorilor eroicelor lupte din ianuarie-februarie 1933*, în „Studii. Revistă de istorie", nr. 3/1959, p. 14.

cea mai cunoscută în străinătate: „Cu ocazia procesului ceferiştilor, seri de-a rândul au avut loc la Praga, în faţa clădirii legaţiei române, demonstraţii cu prilejul cărora se scandau lozincile: «Libertate muncitorilor români!», «Trăiască Gheorghe Gheorghiu-Dej!»", arătându-se că poliţia cehă emisese chiar o hotărâre prin care pedepsea cu trei zile de închisoare pe oricine ar fi folosit lozinca „Trăiască Gheorghe Gheorghiu-Dej!"[168]. În realitate, însă, în afara graniţelor României, chiar şi la Comintern, Gheorghiu-Dej era unul dintre cei mai puţini cunoscuţi lideri comunişti din România, afirmându-se practic doar cu acest prilej.

Extrem de multe articole și studii au apărut însă cu ocazia împlinirii a 30 de ani de la grevele din 1933. Bineînţeles, ele nu puteau fi scrise decât în concordanţă cu opiniile lui Gheorghiu-Dej referitoare la acest eveniment. Spre exemplu, Titu Georgescu (membru al Colegiului de redacţie al revistei „Studii"), după ce oferea un citat din *Articole și cuvântări*, în care Gheorghiu-Dej sublinia „momentul de cotitură" pe care-l marcaseră aceste greve în istoria ţării, scria: „Aprecierea tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej ne îndrumă să orientăm cu consecvenţă cercetările tocmai spre analizarea etapei de după 1933 din activitatea partidului şi a luptei maselor muncitoare, prin prisma cotiturii petrecute o dată cu luptele revoluţionare ale muncitorilor ceferişti şi petrolişti"[169]. Recurgerea la citate din opera lui Gheorghiu-Dej și evidenţierea „aportului personal al tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej" se regăseau şi în referatele prezentate în cadrul unui simpozion organizat de Universitatea Babeş-Bolyai din Cluj cu prilejul respectivei aniversări. Printre istoricii care au vorbit cu acea ocazie s-au aflat Ştefan Pascu, decanul Facultăţii de istorie-filozofie, şi Camil Mureşan[170].

Articolul de fond din numărul aniversar al revistei „Studii" consta în cuvântarea rostită de Chivu Stoica la adunarea solemnă din 15 februarie 1963 (cuvântare publicată şi în „Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă C.C. al P.M.R."[171]). Vorbitorul sublinia faptul că „O mare contribuţie la (…) elaborarea şi aplicarea în practică a noilor forme şi metode ale activităţii revoluţionare de masă a adus tovarăşul Gheorghiu-Dej" şi continua descriind cum „tovarăşul Gheorghiu-Dej desfăşurase o vie activitate la Galaţi", „mutat disciplinar de la Galaţi la Dej el duce o muncă intensă de organizare a muncitorilor ceferişti din acest oraş", „tovarăşul Gheorghiu-Dej a desfăşurat o activitate multilaterală în principalele centre feroviare" etc.[172]. În opinia unor istorici, Gheorghiu-Dej se afirmase încă din această perioadă ca un important membru al P.C.R.: „În lupta împotriva acestor tendinţe [curentele „oportuniste" de dreapta şi de stânga din interiorul P.C.dR. – n.n.], care constituiau un mare pericol

---

[168] Augustin Deac, Gheorghe Matei, *Mişcarea de solidaritate internaţională cu luptele eroice ale ceferiştilor şi petroliştilor din 1933*, în „Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.", nr. 1/1963, p. 46.

[169] Titu Georgescu, *Însemnătatea eroicelor lupte ale muncitorilor ceferişti şi petrolişti pentru întărirea legăturilor P.C.R. cu masele în vederea mobilizării lor împotriva fascizării României*, în „Studii. Revistă de istorie", nr. 1/1963, pp. 137-138.

[170] Alexa Csetri, *Aniversarea eroicelor lupte din 1933 în cadrul centrului universitar din Cluj*, în „Studia Universitatis Babeş-Bolyai. Series Historia", nr. 1/1963, pp. 129-131.

[171] „Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.", nr. 1/1963, pp. 3-18.

[172] Chivu Stoica, *A 30-a aniversare a eroicelor lupte din februarie 1933*, în „Studii. Revistă de istorie", nr. 1/1963, pp. 5-18.

pentru partidul comunist şi pentru mişcarea muncitorească, în elaborarea şi aplicarea în viaţă a noilor forme de organizare a luptei revoluţionare, o mare contribuţie a avut tovarăşul Gheorghe Gheorghiu-Dej"[173].

Cercetând derularea procesului celor implicaţi în grevele de la Griviţa, Mihail Rusenescu remarca faptul că: „Depoziţiile tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej şi a celorlalţi conducători ai luptelor (…) au fost exemple de pledoarie revoluţionară. Cuvântarea tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej, vibrantă chemare a clasei muncitoare şi a celorlalte categorii de oameni ai muncii la luptă împotriva claselor exploatatoare, a constituit un aspru rechizitoriu şi un avertisment dat regimului burghezo-moşieresc (…) Datorită curajului şi atitudinii lor temerare, conducătorii ceferiştilor şi petroliştilor în frunte cu tovarăşul Gheorghe Gheorghiu-Dej au reuşit să facă din cuvântul lor o armă politică de demascare a exploatării şi agresiunii, împotriva războiului şi a fascismului"[174]. Tot în această notă scria şi Nicolae Petrovici (redactorul-şef al revistei „Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă C.C. al P.M.R."): „miile de cititori din rândurile oamenilor muncii (…) au putut lua cunoştinţă de poziţia fermă a majorităţii acuzaţilor în proces, a conducătorilor lor în frunte cu tovarăşul Gheorghe Gheorghiu-Dej, care prin răspunsurile date la interogatoriul instanţei de judecată, prin replicile prompte şi usturătoare la intervenţiile brutale ale comisarului regal, au răsturnat eşafodajul de minciuni şi calomnii urzit de justiţia burghezo-moşierească, transformându-se astfel din acuzaţi în acuzatori"[175].

Un alt istoric de partid, Vasile Liveanu[176], încerca şi el să demonstreze faptul că Gheorghiu-Dej deţinuse rolul central în desfăşurarea acţiunilor de protest de la începutul anului 1933: „Acţiunile organizate sub îndrumarea directă a Comitetului central de acţiune al muncitorilor ceferişti şi a secretarului său, tovarăşul Gheorghe Gheorghiu-Dej, în legătură cu noile concedieri de la C.F.R., au constituit un impuls pentru întreaga mişcare a şomerilor"; „Luând cuvântul (…) tovarăşul Gheorghe Gheorghiu-Dej a chemat pe şomeri să facă demonstraţii în faţa Ministerului Muncii, a primăriei şi a altor organe de stat"; „Gheorghe Gheorghiu-Dej a dus o muncă intensă de organizare a muncitorilor ceferişti"[177]. Acelaşi aspect era analizat şi de Petre Constantinescu-Iaşi, care avea totuşi un ton mai moderat: „În calitatea sa de secretar al Comitetului central de acţiune, tovarăşul Gheorghe Gheorghiu-Dej a stabilit legături strânse cu muncitorii din principalele centre feroviare din ţară, s-a deplasat în aceste

---

[173] V.G. Ionescu, *Acţiuni ale clasei muncitoare în a doua jumătate a anului 1932*, în *ibidem*, p. 77.

[174] Mihail Rusenescu, *Ecoul luptelor din 1933 în presa legală a vremii*, în *ibidem*, pp. 126-127.

[175] Nicolae Petrovici, *Oglindirea în presa vremii a luptelor eroice ale muncitorilor ceferişti şi petrolişti din 1933 şi a procesului conducătorilor acestor lupte*, în „Presa noastră", anul VIII, nr. 1 (81), ianuarie 1963, p. 5.

[176] Vasile Liveanu a avut funcţiile de cercetător principal (1950-1952) şi colaborator (1956-1968) la Institutul de Istorie a Partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., cercetător principal (1956-1958) şi şef al sectorului de istorie contemporană (1958-1975) la Institutul „Nicolae Iorga", cu studii de „istoria României şi istoria P.C.R., îndeosebi pentru perioada interbelică" (Ştefan Ştefănescu – coord., *Enciclopedia istoriografiei româneşti*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1978, pp. 199-200).

[177] Vasile Liveanu, *În legătură cu activitatea P.C.R. în rândurile şomerilor în preajma luptelor din ianuarie-februarie 1933*, în „Studii. Revistă de istorie", nr. 2/1963, pp. 266-275.

localităţi, participând direct la alegerea unor comitete locale de acţiune, a luat cuvântul la adunări şi consfătuiri legale şi ilegale ale comitetelor de acţiune şi ale organelor de partid”[178].

Merită menţionat şi faptul că unii istorici au scris nu numai despre rolul deţinut de Gheorghiu-Dej în organizarea mişcărilor greviste din 1933, ci şi despre perioada de detenţie a acestuia. De pildă, într-un articol referitor la presa ilegală, după ce oferea mai multe citate din Gheorghiu-Dej, Ecaterina Cimponeriu expunea următoarele: „Ziarul «Apărarea» urmărea cu o deosebită atenţie soarta neînfricatului fiu al poporului român, a tovarăşului Gheorghe Gheorghiu-Dej. În mai multe numere ale ziarului, reflectând grija comuniştilor din Banat pentru apărarea vieţii lui, se relatează despre situaţia lui, transferarea dintr-o închisoare în alta etc. Astfel, într-un articol al ziarului «Apărarea», din martie 1943, se arăta că «Gheorghiu-Dej, marele luptător pentru libertate», care se află la închisoarea din Caransebeş, lupta «după ani lungi de suferinţă» şi «după mii de pericole înfruntate» cu aceeaşi însufleţire în fruntea celorlalţi deţinuţi antifascişti”[179].

Grevele de la Atelierele C.F.R. Griviţa au ocupat un loc aparte şi în ceea ce priveşte „Analele Institutului de Istorie a Partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.”, care au dedicat un număr semnificativ de pagini aniversărilor a 25 şi respectiv 30 de ani de la derularea acestor evenimente. Ca şi în cazul presei, se remarcă aceiaşi schimbare în ceea ce priveşte evidenţierea contribuţiei lui Gheorghiu-Dej la organizarea grevelor ceferiştilor. Astfel, dacă în anul 1958 alături de Gheorghiu-Dej erau amintiţi şi alţi lideri ai greviştilor (Ilie Pintilie, Constantin Doncea, Vasile Roiată, Constantin David ş.a.), singurul nume menţionat în 1963 avea să fie cel al primului-secretar al C.C. al P.M.R.[180].

În toate partidele politice moderne, accederea unei persoane la conducere se face, de regulă, nu doar în virtutea unor anumite calităţi politice, ci şi ca urmare a unei activităţi organizatorice şi/sau propagandistice desfăşurate în favoarea formaţiunii politice căreia îi aparţine. De la această regulă nu a făcut excepţie nici Partidul Comunist Român, cel puţin în perioada imediat postbelică. Astfel, odată ajuns în fruntea partidului, Gheorghiu-Dej a încercat să-şi legitimeze poziţia făcând mai puţin recurs la incontestabilele sale calităţi de lider şi la deosebitul simţ politic de care dădea dovadă, trăsături care se regăseau şi la alţi membri ai P.C.R. În schimb, el a pus accent pe activitatea desfăşurată în ilegalitate şi în timpul anilor de detenţie, din rândul cărora participarea sa la greva de la Atelierele C.F.R. Griviţa a ocupat un rol important. Tocmai de aceea, treptat, rolul altor lideri ai partidului în aceste evenimente avea să fie tot mai estompat, ajungându-se în situaţia ca în anii ’60 să nu mai fie menţionată nominal nicio altă persoană în afara conducătorului P.M.R. Chiar mai mult decât atât, atunci când, în vara anului 1958, mai mulţi ilegalişti îndrăzniseră să afirme faptul că rolul central în timpul grevelor de la Griviţa îl avusese Constantin Doncea, Gheorghiu-Dej a reacţionat imediat, organizând o plenară în care toţi contestatarii săi au fost sancţionaţi.

Desigur, nu poate fi negat faptul că Gheorghiu-Dej a avut un rol foarte important în etapele premergătoare evenimentelor de la Griviţa. După cum am încercat

---

[178] Petre Constantinescu-Iaşi, *op. cit.*, p. 28.

[179] Ecaterina Cimponeriu, *Presa ilegală din Banat editată şi îndrumată de partid în anii 1941-1944*, în „Studii. Revistă de istorie”, nr. 5/1962, p. 1184.

[180] Cristina Diac, *Liderul nevăzut...*, pp. 33-35, 47.

să arătăm, începând din 1931, dar mai ales după alegerea sa ca secretar al Comitetului Central de Acţiune, Gheorghiu-Dej a desfăşurat o intensă activitate propagandistică şi agitatorică în rândul ceferiştilor, în direcţia organizării acestora în sindicate comuniste şi a conştientizării faptului că doar prin radicalizarea protestelor aveau şansa de-a obţine satisfacerea revendicărilor. Aflat într-o permanentă pendulare între atelierele C.F.R. din Galaţi, Cluj, Iaşi, Bucureşti, Dej, Paşcani etc., Gheorghiu-Dej, în conformitate cu instrucţiunile primite la rândul său din partea forurilor superioare ale P.C.dR., a transmis liderilor sindicali comunişti paşii ce trebuiau urmaţi în vederea preluării controlului sindicatelor de la social-democraţi. În acest sens, punctul culminant s-a înregistrat în vara anului 1932, când comuniştii de la Atelierele C.F.R. Griviţa au reuşit să câştige conducerea comitetului sindical.

Cu toate acestea, Gheorghiu-Dej a avut un rol minor în organizarea propriu-zisă a grevelor de la Griviţa, cu atât mai mult cu cât la două dintre acestea, la care se şi obţinuse satisfacerea revendicărilor muncitorilor, el nici măcar nu fusese prezent în Bucureşti. Apoi, în ceea ce priveşte greva din 15/16 februarie 1933, aceasta a izbucnit în mod spontan, ca reacţie a lucrătorilor ceferişti la arestarea liderilor lor de sindicat. Este adevărat, totuşi, faptul că P.C.dR. pregătea o grevă la Griviţa, care trebuia să se declanşeze tot în aceiaşi zi şi la a cărei organizare participase şi Gheorghiu-Dej. Cum organizatorii acesteia fuseseră, însă, arestaţi în ajun, printre aceştia regăsindu-se şi Gheorghiu-Dej, greva izbucnită nu s-a mai desfăşurat conform scenariului comunist.

Petre **OPRIŞ**

PROBLEMA CREANȚELOR ŞI DATORIILOR EXTERNE ALE ROMÂNIEI: CAZURILE REPUBLICII GUINEEA, INDONEZIEI ŞI SUEDIEI

THE EXTERNAL CLAIMS AND DEBTS PROBLEM IN ROMANIA:
THE STATE OF AFFAIRS IN THE REPUBLIC OF GUINEA, INDONESIA AND SWEDEN

At the beginning of the 1960s, the authorities in Bucharest began offering credit-based industrial products on markets in Asia, Africa and South America. However, the quality of the products was questionable and the requirements of the customers were modest compared to the needs of the customers in Western countries.

Basically, in order to be able to cope with the global economic competition, Romania encouraged exports by providing loans to the Soviet Union and to countries in Asia, Africa and South America. Our country exported industrial products that could not be sold on other markets. The purpose was to obtain raw materials necessary to the Romanian economy, at low prices.

The authorities in Bucharest gradually found out that because of that economic policy, the African and Asian states had accumulated debts towards Romania. Besides, immediate debt recovery was impossible. The respective situation caused serious problems to the Romanian factories that had exported products and that, at some point, were unable to restart their production, as they could not recover the money for the Romanian goods that had been delivered to Asia, Africa and South America.

Etichete: datorie externă, export, materii prime, negocieri, reeşalonare
Keywords: external debt, export, raw material, negotiation, rescheduling

De la începutul anilor ’60, autorităţile de la Bucureşti au oferit pe bază de credit produse industriale româneşti pe anumite pieţe din Asia, Africa şi America de Sud. Acţiunile respective au fost derulate în condiţiile în care calitatea produselor era discutabilă, iar pretenţiile celor care le primeau erau mai reduse, comparativ cu pieţele occidentale. Mai mult decât atât, chiar şi în URSS au ajuns produse de acest gen şi, la şedinţa din 26 iunie 1963 a Biroului Politic al C.C. al P.M.R., Alexandru Bârlădeanu a descris situaţia în termenii următori: „E adevărat că în special relaţiile noastre cu sovieticii sunt relaţii de într-ajutorare, noi nu luăm nimic gratis de la ei. Totuşi, *trebuie să privim lucrurile obiectiv. Natura lucrurilor pe care le dăm și le primim este cu totul deosebită*. Dacă ar înceta acest schimb, *mai mult de jumătate din mărfurile pe care le vindem în Uniunea Sovietică nu le vom putea vinde în altă parte*, iar mărfurile pe care noi le luăm de la ei sunt mărfuri de mare valoare (subl.n.)”[1].

Practic, pentru a face faţă concurenţei economice existente pe plan mondial, România a încurajat exporturile de acest fel, acordând credite barter atât Uniunii Sovietice, cât şi ţărilor din Asia, Africa şi America de Sud – prin livrarea de produse industriale care nu aveau desfacere pe alte pieţe, în scopul obţinerii de materii prime necesare economiei româneşti, la preţuri cât mai reduse.

---

[1] ANIC, fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar nr. 34/1963, f. 20.

Treptat, autorităţile de la Bucureşti au constatat că, prin politica economică promovată, s-au acumulat datorii ale statelor africane şi asiatice faţă de România şi că nu existau mecanisme eficiente de recuperare imediată a acestora. Situaţia respectivă a generat probleme deosebite întreprinderilor româneşti care livrau produse în anumite ţări şi care, la un moment dat, s-au văzut în imposibilitatea de a-şi relua ciclurile de producţie din cauza nerecuperării la timp a banilor cheltuiţi pentru mărfurile produse în România şi exportate în Asia, Africa şi America de Sud.

În altă ordine de idei, în anii '50-'60, autorităţile de la Bucureşti au avut probleme în privinţa datoriilor pe care diferite state occidentale (SUA, Marea Britanie, Belgia, Suedia ş.a.) le-au revendicat în relaţiile lor cu România, în condiţiile în care, la un moment dat, a fost suspendată *sine die*, de către autorităţile române, achitarea sumelor cuvenite ţărilor respective. Cauzele pentru care s-a acţionat în acest fel sunt numeroase, printre acestea aflându-se situaţia dificilă creată de cel de-al Doilea Război Mondial şi schimbarea de regim din România, în perioada 1948-1950.

Aceste informaţii au fost secrete pentru opinia publică din România deoarece era dificil pentru autorităţile comuniste de la Bucureşti să ofere justificări şi soluţii credibile pentru problemele pe care le-au creat în momentul naţionalizării bunurilor străine din România, precum şi atunci când au decis să ofere credite unor state din Africa, Asia şi America de Sud, prin livrarea de produse industriale româneşti, fără să existe posibilităţi de recuperare certă a sumelor investite.

Două exemple în ceea ce priveşte creditele acordate de România altor ţări sunt cazurile Republicii Guineea şi Indoneziei. În prima situaţie, o notă întocmită la 28 iunie 1989 este edificatoare în privinţa datoriilor pe care Guineea le avea faţă de România în anul 1989 şi modul cum Ştefan Andrei – la acea vreme, viceprim-ministru al guvernului, a propus lui Nicolae Ceauşescu rezolvarea problemei respective[2].

În al doilea caz, o delegaţie guvernamentală condusă de Florian Stoica, director în Ministerul Comerţului Exterior şi reprezentant al Băncii Române de Comerţ Exterior, s-a aflat în Indonezia, în perioada 9-23 decembrie 1968, pentru a discuta cu o delegaţie condusă de Ismael M. Thajeb despre reglementarea datoriilor pe care Indonezia le avea faţă de România. Cu acel prilej, Florian Stoica a propus ca suma de 1,4 milioane dolari, reprezentând contravaloarea cauciucului indonezian importat în anii anteriori de România şi neachitat de autorităţile de la Bucureşti, să fie utilizată pentru achitarea rulourilor compresoare exportate în Indonezia (în valoare totală de 440.000 de dolari), iar cu restul sumei respective (900.000 dolari) să fie acoperită parţial rata pe care Indonezia trebuia să o achite în 1965 (2.417.142 dolari) pentru produsele româneşti importate pe bază de credit (vagoane de marfă, maşini-unelte, rulouri compresoare, grupuri electrogene şi convertizoare de sudură)[3].

În cursul negocierilor, autorităţile de la Djakarta, inclusiv Adam Malik, ministrul Afacerilor Externe, au fost de acord cu soluţia prezentată de reprezentantul României, restul ratei din anul 1965 (în sumă de 1.488.980 dolari) urmând să fie achitată până la 31 decembrie 1970.

[2] Vezi documentul anexat.
[3]ANIC, fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar nr. 7/1969, ff. 96-97.

Totodată, Florian Stoica a propus reeşalonarea datoriilor din anii 1965-1968, pe care Indonezia le avea faţă de România, astfel încât să fie achitate atât ratele din anii 1969-1970, cât şi restanţele din perioada 1965-1968. Partea indoneziană a încercat să prelungească pe un termen de 25 de ani reeşalonarea datoriilor sale faţă de România, dar a fost de acord, în final, ca ratele din anii 1966-1970 se fie achitate în perioada 1971-1975. Suma totală estimată (inclusiv dobândă de 4%) era de 15.827.654 dolari[4].

Negocierile de la Djakarta s-au încheiat în data de 23 decembrie 1968 prin semnarea unui protocol de către Florian Stoica, din partea României, respectiv de Ismael M. Thajeb, director general pentru relaţii economice cu străinătatea în Ministerul Afacerilor Externe, din partea Indoneziei[5].

În şedinţa din 27 ianuarie 1969, membrii Prezidiului Permanent al C.C. al P.C.R. au aprobat protocolul încheiat la Djakarta de Florian Stoica, şeful delegaţiei guvernamentale, însă guvernul Indoneziei nu a aprobat respectivul document[6].

Doi ani mai târziu, Ilie Verdeţ, prim vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri, l-a informat pe Nicolae Ceauşescu despre faptul că Indonezia nu şi-a achitat datoriile pe care le avea în relaţiile economice cu România – în sumă de 15.705.000 dolari (inclusiv o dobândă moratorie de 2.618.000 dolari), în contextul în care Adam Malik, ministrul Afacerilor Externe al Indoneziei, urma să efectueze în luna mai 1971 o vizită oficială în unele state socialiste care au acordat credite Indoneziei în anii '60 (URSS, Cehoslovacia, Bulgaria, Polonia, RDG, Ungaria şi Iugoslavia).

În nota trimisă lui Nicolae Ceauşescu la 17 mai 1971, de către Ilie Verdeţ, s-a semnalat faptul că România putea adopta o poziţie similară cu cea a Franţei şi URSS, ţări care, la rândul lor, încercau să îşi recupereze sumele cu care creditaseră Indonezia. În document se afirma că „Partea indoneziană a transmis [României] un proiect de Acord care, în general, conţine prevederi similare acordurilor încheiate de aceasta cu Franţa şi URSS. Principalele prevederi ale acestui proiect se referă la reeşalonarea în rate anuale egale a datoriei respective pe o perioadă de 30 ani (1971-1999) şi a dobânzilor aferente pe 15 ani începând din 1985; posibilitatea amânării de către partea indoneziană a maximum 50% din primele 8 rate anuale, pentru perioada 1992-1999, dar nu mai mult de cuantumul a 3 rate anuale cu o dobândă de 4% pe an"[7].

În acelaşi document s-a menţionat şi faptul că „R.D. Germană, R.P. Polonă şi R.S. Cehoslovacă, care au proiecte industriale începute în Indonezia, sunt interesate în reglementarea problemei datoriilor pe baza hotărârilor Conferinţei de la Paris a ţărilor creditoare occidentale, respectiv reeşalonarea restituirii lor pe o perioadă de 30 ani, în timp ce R.P. Ungară intenţionează să discute pe bază de propuneri proprii, fără să ţină seama de acordurile încheiate de Indonezia cu Franţa şi URSS; R.P. Bulgaria şi R.S.F. Iugoslavia vor susţine restituirea creditelor lor într-un termen mai scurt pe motiv că, în cazul primei ţări, este vorba de un credit de valoare redusă (2 mil. dolari), iar în cazul celei de a doua, creditele au fost acordate de întreprinderi şi nu de guvern"[8].

---

[4] *Ibidem*.
[5] Pentru detalii, *ibidem*, ff. 98-105.
[6] *Ibidem*, f. 3.
[7] Idem, dosar nr. 64/1971, ff. 12-13.
[8] *Ibidem*, ff. 13-14.

După analizarea situaţiei, Nicolae Ceauşescu a propus ca problema să fie discutată într-o şedinţă a Prezidiului Permanent al C.C. al P.C.R. Aceasta a avut loc la 24 mai 1971 şi atunci s-au aprobat patru variante care urmau să fie propuse negociatorilor indonezieni de către reprezentanţii României, gradual: „a) reeşalonarea rambursării datoriei într-un termen mai scurt de 30 ani; b) reeşalonarea datoriei pe 30 ani inclusiv dobânzile contractuale şi moratorii; c) reeşalonarea pe 30 ani numai a datoriei fără dobânzi, care ar urma să fie reeşalonate pe 15 ani începând din 1985; d) acceptarea propunerii Părţii indoneziene de la punctul c) cu posibilitatea pentru aceasta de a cere amânarea rambursării a maximum 50% din primele 8 rate anuale pentru perioada 1992-1999, dar nu mai mult de 3 rate anuale”[9].

În cazul în care se accepta planul propus de autorităţile indoneziene, România urma să încaseze rate anuale de circa 400.000 dolari până în anul 1985, respectiv circa 600.000 dolari anual în perioada 1986-1999. Prin aplicarea acestei soluţii, autorităţile de la Bucureşti sperau să primească din Indonezia, în contul datoriei recunoscute de ambele părţi, mărfuri necesare economiei româneşti (cauciuc natural, cositor, petrol, cafea). Astfel, se puteau achita într-un ritm mai rapid sumele datorate.

În concluzie, recuperarea datoriilor Indoneziei faţă de România s-a prelungit foarte mult ca urmare a inexistenţei unor mijloace care să le permită negociatorilor de la Bucureşti să cointereseze autorităţile de la Djakarta, în scopul rezolvării problemei respective. Această lipsă de prevedere a politicienilor români care s-au aflat la putere în anii ’60 s-a repercutat în mod negativ asupra bugetului de stat şi, implicit, asupra nivelului de trai al populaţiei.

În altă ordine de idei, România avea de returnat la rândul său sume importante de bani altor state, cel mai mediatizat caz fiind datoria pe care autorităţile de la Bucureşti o aveau faţă de Suedia. În acest sens, la începutul lunii iulie 1968, reprezentanţii Băncii Naţionale a României, Ministerului de Finanţe şi Ministerului Afacerilor Externe au întocmit un documentar comun, strict-secret, referitor la condiţiile ce urmau să fie îndeplinite de România, în cazul în care autorităţile de la Bucureşti doreau să adere la Fondul Monetar Internaţional şi Banca Internaţională pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare[10].

În materialul menţionat, experţii români au prezentat, printre altele, situaţia datoriilor financiare antebelice ale României şi modul cum au fost soluţionate divergenţele cu o serie de state care au solicitat achitarea acestora. Menţionăm faptul că serviciul de plăţi în străinătate a datoriei publice a României a fost suspendat în anul 1940 ca urmare a declanşării celui de-al doilea război mondial.

După încheierea conflagraţiei mondiale, România a iniţiat discuţii cu fiecare creditor în parte şi a recunoscut o parte din datoriile sale faţă de Elveţia, Turcia, Grecia, Franţa, Danemarca, Austria, Norvegia, Olanda, Italia, Marea Britanie, SUA, Canada,

---

[9] *Ibidem*, f. 14.

[10] Pentru detalii privind intenţia iniţială de aderare a României la Fondul Monetar Internaţional, vezi Petre Opriş, *Un efect al crizei din Cehoslovacia (august 1968): România amână discuţiile privind aderarea la Fondul Monetar Internaţional şi Banca Internaţională pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare*, în *Paradigmele istoriei: discurs, metodă, permanenţe. Omagiu profesorului Gheorghe Buzatu*, vol. I, coord. Stela Cheptea, Casa Editorială Demiurg, Iaşi, 2009, pp. 512-518.

Suedia şi Belgia. În acelaşi context, sumele reclamate de statele respective au crescut foarte mult ca urmare a naționalizării unor bunuri străine din România, în anii 1948-1950.

În cazul în care s-ar fi acceptat pretențiile statelor creditoare, România ar fi trebuit să achite în total aproximativ 2,12 miliarde dolari – la cursul de referință al monedei americane din anul 1950. Acest lucru nu s-a întâmplat deoarece autoritățile de la Bucureşti au reuşit să reducă în mod substanțial sumele reclamate de o serie de țări, în cadrul negocierilor desfăşurate în perioada 1951-1968. Drept urmare, până la data de 31 decembrie 1967, statul român a cedat anumite active pe care le deținea în străinătate (în valoare de 31,8 milioane dolari) şi a plătit circa 39 de milioane de dolari în scopul stingerii tuturor litigiilor financiare pe care le avea cu 14 state europene şi din America de Nord[11].

Una dintre problemele rămase fără o soluție definitivă a fost cea dintre România şi Suedia, suma totală reclamată inițial de autoritățile de la Stockholm fiind de aproximativ 145 de milioane de dolari[12]. Pretențiile suedeze au constat în achitarea de către autoritățile române a unor titluri de datorie publică externă, emise de statul român pentru operațiuni de stabilizare economică în timpul crizei din anii 1929-1933. Totodată, suedezii au solicitat României să plătească despăgubiri ca urmare a rezilierii unilaterale, de către autoritățile comuniste de la Bucureşti, a unei convenții încheiate la Paris (2 februarie 1929). Prin semnarea convenției, reprezentanții guvernului condus de Iuliu Maniu au concesionat trustului „Svenska Tändsticks Aktiebolaget” monopolul fabricării şi distribuirii chibriturilor în România, pe o durată de 30 de ani, primind în schimb sprijin pentru obținerea unor împrumuturi externe necesare stabilizării economiei româneşti, în valoare totală de 100.740.750 de dolari (din care 28 de milioane de dolari au fost acordate în mod expres ca urmare a cedării monopolului fabricării şi distribuirii chibriturilor) [13].

De asemenea, autoritățile de la Stockholm au emis pretenții financiare pentru câteva întreprinderi şi imobile deținute de Suedia sau de cetățeni suedezi în România şi care au fost naționalizate de statul român în anii 1948-1950.

În anul 1957, autoritățile de la Bucureşti au inițiat negocieri cu Suedia în scopul stingerii tuturor datoriilor, oferind în acest sens 1,3 milioane dolari. Autoritățile de la Stockholm nu au fost de acord cu propunerea respectivă şi după doi ani de tratative s-a ajuns la semnarea unui protocol financiar între cele două state (28 august 1959). Cu acel prilej, reprezentanții României au fost de acord ca, până la încheierea definitivă a negocierilor privind pretențiile suedeze, statul român să constituie în Suedia un fond special, care să fie alimentat prin prelevări de 6-8% din valoarea totală a exporturilor de

---

[11] Pentru detalii privind datoriile externe postbelice ale României, vezi ANIC, fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar nr. 142/1968, ff. 207-215.

[12] Idem, dosar nr. 43/1966, f. 12 şi dosar 175/1968, f. 11.

[13] Cf. *Istoria României în date*, coord. Constantin C. Giurescu, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1971, pp. 339-340; 342. Dobânda plătită de statul român la împrumutul respectiv a fost de 8,98%.

produse româneşti în ţara respectivă[14]. Drept urmare, până la data de 30 iunie 1967, în fondul menţionat s-au acumulat 2,4 milioane de dolari.

În luna noiembrie 1966, reprezentanţii autorităţilor de la Bucureşti au comunicat părţii suedeze faptul că „după ce prelevările vor atinge suma de mai sus (2,5 milioane de dolari – *nota P. Opriş*), ele vor fi sistate până când se va ajunge la o înţelegere”[15]. În acel moment, nivelul ultimei oferte propuse în mod oficial de România pentru stingerea tuturor litigiilor era de 2,5 milioane de dolari, în timp ce Suedia solicitase achitarea a 19,3 milioane de dolari – sumă pe care a redus-o treptat, până la 11,6 milioane de dolari, în cursul tratativelor desfăşurate în perioada 1960-1965[16].

După analizarea situaţiei, negociatorii români au primit mandat din partea Prezidiului Permanent al C.C. al P.C.R. să continue în luna aprilie 1968 tratativele cu Suedia, având posibilitatea de a oferi o sumă maximă de 4,4 milioane dolari pentru achitarea datoriilor Românei. Partea suedeză nu a fost de acord să-şi micşoreze pretenţiile financiare (11,6 milioane dolari), iar acest lucru a condus la prelungirea negocierilor dintre cele două state, fără să existe un termen limită de finalizare a lor.

La sfârşitul anului 1981, România nu a mai avut fonduri valutare cu care să achite datoriile contractate în anii ’70. Pentru a evita incapacitatea temporară de plată a facturilor externe, Nicolae Ceauşescu a solicitat ajutorul FMI şi BIRD. Intervenţiile celor două instituţii au permis ieşirea României din starea de colaps economic. În acelaşi timp, situaţia respectivă l-a convins în mod indirect pe Nicolae Ceauşescu să înceapă achitarea în mod anticipat a datoriei externe a României, evaluată la 21 de miliarde de dolari (din care 7 miliarde reprezentau dobânzile la creditele contractate). Totodată, tratativele privind datoriilor pe care România le avea faţă de Suedia au continuat fără nici un rezultat pozitiv.

În anul 1997, ministrul de Finanţe Mircea Ciumara a trimis o scrisoare omologului său suedez, Erik Asbrink, prin care a încercat să reia negocierile pentru rezolvarea tuturor pretenţiilor financiare dintre cele două state. Patru ani mai târziu, un alt ministru român de Finanţe, Mihai Tănăsescu, a continuat tratativele pe aceeaşi temă şi, la 19 iunie 2001, s-a stabilit un acord prin care România s-a angajat să achite Suediei suma de 120 de milioane de dolari, în patru rate egale, în contul datoriilor istorice acumulate. Acordul respectiv a fost urmat în luna ianuarie 2003 de semnarea unui document comun de către premierii României şi Suediei, referitor la stingerea tuturor litigiilor financiare între cele două state prin achitarea de către România a sumei de 120 de milioane de dolari.

Anexă

28 iunie 1989.

Nota trimisă lui Nicolae Ceauşescu de către Ştefan Andrei, viceprim-ministru al guvernului, referitoare datoriile pe care Republica Guineea le avea faţă de România în anul 1989.

---

[14] ANIC, fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar nr. 43/1966, f. 12.

[15] Idem, dosar nr. 175/1968, f. 11.

[16] *Ibidem.*

Conform aprobării Conducerii superioare – comunicarea Cancelariei C.C. al P.C.R. nr. H. 1526/1989 – în perioada 19-24 iunie 1989 au avut loc la Conakry, în cadrul lucrărilor celei de-a IX-a sesiuni a Comisiei mixte guvernamentale româno-guineeze de cooperare economică și tehnică, tratative privind plata datoriilor părţii guineeze în sumă de 13.022.795,28 dolari SUA.

Structura datoriei părţii guineeze este formată din:

- livrări româneşti: 1.146.500 dolari SUA, din care:
    - Autoexportimport: 688.500 dolari SUA;
    - Universal-Autotractor: 458.000 dolari SUA;
- lucrări Geomin: 528.927 dolari SUA;
- aplicarea clauzei DST/US $: 3.277.030 dolari SUA;
- dobânzi din reeşalonări: 8.070.338,28 dolari SUA, din care, pe anul 1988 şi semestrul I 1989: 625.007,28 dolari SUA;

Total: 13.022.795,28 dolari SUA.

Conform mandatului aprobat, care a avut în vedere propunerile părţii guineeze din decembrie 1987, partea română a propus reeşalonarea datoriilor, în următoarele condiţii de plată:

- 5% din suma totală a datoriei, respectiv 651.139,76 dolari SUA, cu plata la 31 decembrie 1989;
- 95% din suma totală a datoriei, respectiv 12.371.655,52 dolari SUA, cu plata în 8 rate semestriale egale, prima rată la 30 iunie 1990 şi ultima rată la 31 decembrie 1993.

Dobânda aferentă datoriei să fie de 4% pe an, iar în caz de neplată la scadenţă se va percepe o dobândă penalizatoare de 2% pe an.

În cadrul tratativelor, partea guineeză și-a reconsiderat poziția avută în decembrie 1987, asupra reeşalonării datoriei părţii guineeze către partea română, propunând ca rambursarea să se efectueze în una din variantele:

Varianta I

- 10% în 6 rate lunare egale, prima la 31 iulie 1989;
- 90% în 10 ani, din care 5 ani [de] grație, începând cu 31 ianuarie 1990, cu o dobândă de 2,5% pe an.

Varianta II

- reducerea cu 50% a datoriei totale;
- reeşalonarea diferenţei de 50% pe o perioadă de 4 ani, cu o dobândă de 2,5% pe an.

Poziţiile celor două părţi au fost consemnate într-un proces-verbal anexă la protocolul comisiei mixte, semnat la nivel de ministru secretar de stat al Comitetului de Stat al Planificării şi ministru al economiei şi finanţelor al Republicii Guineea.

În scopul finalizării negocierilor şi încheierii Acordului de reglementare a plăţilor, o delegaţie guineeză la nivel guvernamental urmează să se deplaseze la Bucureşti, în luna septembrie 1989.

28 iunie 1989 — ss. Ştefan A. Andrei

ANIC, fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar nr. 53/1989, f. 56.

Petre **OPRIŞ**

BIOGRAFIA UNUI SPION SOVIETIC: GENERALUL ION ŞERB

THE BIOGRAPHIE OF A SPY: GENERAL ION ŞERB

On February 28, 1972, American „Time" magazine published a story about Romanian General Ion Şerb and a supposed execution of him by a firing squad for handing over defence secrets to the Soviets. In fact, General Ion Şerb was caught by the Romanian counterintelligence in the fall of 1971 and court-martialed. At the same time, Soviet General Gheorghi Pavlovici Romanov had had to be retreat from his office in Romania by Marshal Ivan Iakubovski, the Supreme Commander of the Unified Armed Forces of the Warsaw Pact (January 1972).

Few years later, Ion Şerb was released from prison and sent to Gorj county as director of mechanized works of the Coal Group Enterprise from Rovinari.

In 1996-2000 period, Ion Şerb was the mayor of his birthplace village, Malu cu Flori (Dâmboviţa county).

Etichete: Ceauşescu, comunism, general Ion Şerb, România, spion, SUA, URSS.

Key words: Ceauşescu, Communism, General Ion Şerb, Romania, spy, USA, USSR.

În luna septembrie 1971, generalul-locotenent Ion Şerb a fost prins în flagrant delict de către ofiţerii Direcţiei a IV-a (contrainformaţii militare) a Consiliului Securităţii Statului şi arestat, după care a fost condamnat la şapte ani de închisoare de un tribunal militar deoarece a deţinut ilegal, la domiciliul său, mai multe documente (printre care s-au aflat două hărţi cu însemnări) şi a divulgat secrete de stat (spionaj în favoarea Uniunii Sovietice). Din condamnarea primită, generalul Şerb a efectuat doar patru ani de închisoare – probabil datorită dorinţei lui Nicolae Ceauşescu de a nu tensiona şi mai mult relaţiile dintre Bucureşti şi Moscova[1].

Este posibil ca scandalul declanşat de acţiunile generalului Ion Şerb, coroborat cu măsurile adoptate de Consiliul Securităţii Statului şi Ministerul Afacerilor Interne după capturarea de către şase cetăţeni din localitatea Marghita (judeţul Bihor) a unui avion de pasageri Il-14 pe aeroportul de la Oradea şi fuga acestora în Austria (27 mai 1971)[2], să fi provocat, printre altele, o destituire la vârful aparatului de lucru al

---

[1] Ionel Gal, *Raţiune şi represiune în Ministerul de Interne, 1965-1989*, vol. I, Editura Do-minoR, Iaşi, 2001, p. 231-232; Larry L. Watts, *Fereşte-mă, Doamne, de prieteni… Războiul clandestin al Blocului Sovietic cu România*, Bucureşti, Editura RAO, 2011, p. 523; Mihai Pelin în volumul său *Un veac de spionaj, contraspionaj şi poliţie politică*, pp. 266-267, afirmă că Ioan Şerb a fost reţinut pentru o scurtă perioadă de timp, după care a fost pus în libertate.

[2] Înarmaţi cu două puşti de vânătoare şi cuţite, cetăţenii respectivi au pătruns prin forţă până la avion cu ajutorul unui automobil-taxi „Moskvici" (în momentul pregătirii pasagerilor pentru îmbarcare) şi au obligat pe copilotul aflat în carlingă să decoleze imediat şi să zboare spre vest. După aterizarea la Viena, membrii grupului au negociat aproximativ două ore cu reprezentanţii autorităţilor locale de poliţie, apoi au predat armele. Ulterior, au fost judecaţi şi condamnaţi la

Ministerului Afacerilor Interne. Astfel, la 30 septembrie 1971, locţiitorul comandantului Garnizoanei Bucureşti pentru unităţile M.A.I. şi Consiliului Securităţii Statului, generalul-locotenent Pamfil Eugen Tatu, a fost schimbat din funcţia respectivă prin Ordinul nr. 89 emis în comun de Ion Stănescu şi Cornel Onescu. În locul său a fost numit comandantul Trupelor de Securitate, generalul-maior Jean Moldoveanu, dar Pamfil Tatu a păstrat până în 1974 funcţia de comandant al Trupelor de Pompieri, pe care o deţinea din anul 1950[3].

Pentru a afla cine a fost generalul Ion Şerb (n. 11 ianuarie 1926, în localitatea Malu cu Flori din actualul judeţ Dâmboviţa), am început cercetarea noastră cu data de 30 decembrie 1950, când generalul-maior Mihail Boico a preluat funcţia de comandant al Trupelor de Grăniceri de la generalul-locotenent Pantelimon Comişel – care, cu doi ani înainte, îl înlocuise pe generalul Iacob Teclu (26 iunie 1947 – 12 februarie 1948)[4].

După un an şi jumătate, Gheorghe Gheorghiu-Dej i-a înlăturat pe Ana Pauker şi Teohari Georgescu de la conducerea Ministerului Afacerilor Externe, respectiv Ministerul Afacerilor Interne, iar la 20 septembrie 1952 a avut loc o divizare, în cursul căreia generalul Alexandru Drăghici a obţinut conducerea Ministerului Securităţii Statului (nou înfiinţat), iar Ştefan Pavel a devenit ministru al Afacerilor Interne. A urmat o epurare a aparatului comunist de represiune, în cursul căreia generalul Mihail Boico a fost destituit de Alexandru Drăghici „pentru lipsă de fermitate în exercitarea comenzii, pentru neglijenţă şi tendinţe anarhice" (22 septembrie 1952)[5]. Bănuit de fracţionism, Mihail Boico a fost anchetat împreună cu soţia sa, Cristina, care a lucrat în subordinea Anei Pauker la Ministerul Afacerilor Externe (1948-1952), dar au fost eliberaţi în cele din urmă, din lipsă de probe[6].

În acel context, locotenent-colonelul Florian Dănălache a fost avansat la 19 septembrie 1952 la gradul următor, în aşa fel încât, după doar trei zile, să poată prelua conducerea Comandamentului Trupelor Ministerului Securităţii Statului, înfiinţat printr-o reorganizare a Comandamentului Trupelor Ministerului Afacerilor Interne – care avea în subordine atât unităţile de grăniceri, cât şi trupele de Securitate[7].

închisoare pentru deturnarea avionului şi trecere frauduloasă a frontierelor de stat, iar pedepsele au fost executate în Austria (unde li s-a acordat azil politic). Pentru detalii vezi CNSAS, *Trupele de Securitate (1949-1989)*, documente editate şi selectate de Florica Dobre, Florian Banu, Camelia Duică, Silviu B. Moldovan, Liviu Ţăranu, Bucureşti, Editura Nemira, 2004, p. 25.

[3] ACNSAS, fond Ministerul de Interne, Direcţia Secretariat-Juridică, dosar nr. 3629, vol. 9, f. 147.

[4] Vezi http://www.politiadefrontiera.ro/inf_generale/galerie.php (accesat la 21 decembrie 2012).

[5] A.C.N.S.A.S., Fond DMRU, dosar nr. 7353, vol. 6, f. 296.

[6] Pentru detalii privind soarta familiei Boico (Cristina a fost sora mamei politologului Vladimir Tismăneanu, Hermina Marcusohn), vezi Vladimir Tismăneanu, *Lumea secretă a nomenclaturii. Amintiri, dezvăluiri, portrete*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2012, pp. 17-19.

[7] *Trupele de Securitate (1949-1989)*, pp. 15-16. În conformitate cu Decretul nr. 2199 din 31 decembrie 1948 al Prezidiului Marii Adunări Naţionale, toate unităţile de grăniceri făceau parte din Ministerul Afacerilor Interne vezi Florian Banu, *Câteva consideraţii privind edificarea şi utilizarea reţelei informative a organelor grănicereşti ale MAI în anii '50*, în CNSAS, „Arhivele Securităţii", vol. II, coord. Silviu B. Moldovan, Bucureşti, Editura Nemira, 2006, p. 83.

După fuziunea din 7 septembrie 1953, dintre Ministerul Securităţii Statului şi Ministerul Afacerilor Interne, Florian Dănălache a fost menţinut în funcţie până la 8 august 1954, când a cedat-o colonelului Ion Şerb, care absolvise cursurile Academiei Militare „Mihail V. Frunze" de la Moscova (1950-1953), iar Dănălache a devenit prim-secretar al Comitetului orăşenesc al P.C.R. Bucureşti (23 septembrie 1954 – 4 aprilie 1956)[8].

Ulterior, colonelul Ion Şerb a fost avansat la gradul de general-maior (30 decembrie 1955) şi a condus Comandamentul Trupelor de Grăniceri şi Securitate până la 1 martie 1960, când toate marile unităţi de grăniceri au fost transferate de la Ministerul Afacerilor Interne la Ministerul Forţelor Armate. În acelaşi timp unităţile de securitate au rămas la MAI şi comandamentele direcţiilor de trupe au fost contopite la 10 martie 1960, în cadrul Comandamentului Trupelor MAI – conform Hotărârii Consiliului de Miniştri nr. 156 din 20 februarie 1960[9]. În acele condiţii, generalul Ion Şerb a rămas comandant al trupelor de grăniceri.

La 3 noiembrie 1961, Biroul Politic al C.C. al P.M.R. a hotărât eliberarea lui Ion Şerb din funcţia respectivă şi numirea în locul său a colonelului Gheorghe I. Catană, şeful Secţiei Organizatorice şi locţiitor al şefului Direcţiei Superioare Politice a Armatei (absolvent al Academiei Militare Politice – Facultatea de Aviaţie, promoţia din 1953). A condus aproape doi ani trupele de grăniceri (1961-1963) şi a fost înlocuit cu generalul Vasile Petruţ (10 august 1963 – 15 decembrie 1982), urmat de generalul-locotenent Constantin Călinoiu (15 decembrie 1982 – 1 iulie 1987) şi de colonelul Petre Teacă (1 iulie 1987 – 20 iulie 1990)[10].

Despre generalul-maior Ion Şerb se mai cunoaşte faptul că a fost numit în funcţia de locţiitor al comandantului Armatei a II-a (Bucureşti, 1961) şi, la 10 iunie 1965, a devenit comandantul acesteia, în locul generalului-locotenent Gheorghe Ion – promovat şef al Marelui Stat Major (15 iunie 1965)[11]. Ulterior, generalul-locotenent Ion Şerb a fost desemnat comandant al paradei militare organizate la Bucureşti, cu prilejul sărbătoririi zilei naţionale a Republicii Socialiste România (23 august 1967)[12].

Doi ani mai târziu, în şedinţa din 7 iulie 1969, membrii Prezidiului Permanent al C.C. al P.C.R. au aprobat, printre altele, eliberarea generalului-locotenent Ion Şerb

---

[8] Florica Dobre (coord.), *Membrii C.C. al P.C.R. (1945-1989). Dicţionar*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2004, p. 200.

[9] A.C.N.S.A.S., Fond Direcţia Secretariat-Juridică, dosar nr. 3618, vol. 3, ff. 204-205.

[10] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar nr. 46/1961, f. 3; *Trupele de Securitate (1949-1989)*, p. 18; Gavriil Preda, Petre Opriş, *România în Organizaţia Tratatului de la Varşovia. Documente (1954-1968)*, vol. I (1954-1961), Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti, 2008, p. 400; http://www.politiadefrontiera.ro/inf_generale/galerie.php (accesat la 21 decembrie 2012).

[11] Teofil Oroian, Gheorghe Nicolescu, Valeriu Florin Dobrinescu, Alexandru Oşca, Andrei Nicolescu, *Şefii Statului Major General Român (1859-2000)*, Bucureşti, Editura Europa Nova, 2002, p. 300.

[12] *Cinstea şi răspunderea este a tuturor. Interviu cu general-locotenent Ion Şerb*, în „Apărarea Patriei", ediţie specială, 15 august 1967.

din funcţia de comandant al Armatei a II-a şi numirea sa în funcţia de locţiitor al comandantului Comandamentului Infanteriei şi Tancurilor[13].

O altă decizie importantă a membrilor Prezidiului Permanent al C.C. al P.C.R., privindu-l pe fostul comandant al Armatei a II-a, a fost adoptată la reuniunea din 17 ianuarie 1972, aceştia fiind de acord ca „*Şerb Ion să fie trimis în judecată pentru deţinere ilegală de documente şi divulgarea secretului de stat* (subl. ns.)”[14].

În funcţia pe care „generalul-spion” Şerb a deţinut-o din anul 1969 la Comandamentul Infanteriei şi Tancurilor a fost numit generalul-maior Paul Cheler, comandant al Diviziei 6 Tancuri (1968-1972), iar colonelul Ion Scrieciu, şef de stat major al marii unităţi de la Târgu-Mureş, a preluat comanda Diviziei 6 Tancuri în 1972 (după doi ani a fost avansat la gradul de general-maior şi a condus divizia până în 1979, apoi a îndeplinit funcţia de şef de stat major al Armatei a III-a până în anul 1983, când a fost trecut în rezervă).

Prima ştire din presa americană referitoare la cazul de spionaj al generalului Ion Şerb a apărut la 28 februarie 1972, în revista „Time” şi a avut următorul conţinut: „Strange stories were circulating last week about mysterious events in Bucharest. One of them centered on the supposed execution of a Rumanian general named Ion Serb who reportedly was shot by a firing squad for handing over defense secrets to the Russians. There were also reports of sudden demotions. One of the country's most powerful leaders, Vasile Patilinet, lost his important post as the Central Committee Secretary in charge of defense and internal security, and was relegated to the minor job of Minister of Forestry. Two other officials, including the country’s propaganda chief, have also been demoted.

What was happening? Many foreign experts believe that Rumanian President and Party Leader, Nicolae Ceausescu was punishing a group of opponents who last summer had participated in an unsuccessful plot to oust him. After Ceausescu returned from an extended tour of China and the Far East last June, there were rumors about coup attempts in Bucharest. At an all-day meeting of regional party leaders, Ceausescu was criticized – and reportedly even booed – for having made passionately pro-Chinese statements during his trip that unnecessarily annoyed the Russians. For the moment, Ceausescu remains in control. But the lack of success of his Western-oriented economic experiments, combined with Moscow's enduring displeasure over his independent policies, seems certain to keep him in a relatively unsettled position”[15].

---

[13] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar nr. 97/1969, ff. 5-6.

[14] Idem, dosar nr. 3/1972, f. 8.

[15] I.E. „Poveşti ciudate au circulat săptămâna trecută despre evenimente misterioase care au avut loc la Bucureşti. Una dintre acestea s-a axat pe o presupusă executare a unui general român, pe nume Ion Şerb, despre care s-a spus că a fost împuşcat de un pluton de execuţie deoarece a înmânat ruşilor secrete militare. De asemenea, au fost rapoarte despre retrogradări bruşte. Unul dintre cei mai puternici lideri ai ţării, Vasile Patilineţ, şi-a pierdut importantul post de secretar al Comitetului Central însărcinat cu apărarea şi securitatea internă şi a fost numit pe o poziţie minoră, de ministru al Pădurilor (*sic!*). Alţi doi oficiali, inclusiv şeful propagandei ţării, au fost, de asemenea, înlocuiţi din funcţii.

Ce s-a întâmplat? Mulţi experţi străini cred că preşedintele român şi liderul partidului, Nicolae Ceauşescu a pedepsit un grup de opozanţi care, în vara trecută, au participat la un

Acest articol a apărut în „Time" după exact o săptămână de la publicarea în „Der Spiegel", sub titlul „Gestorben" („Decedat"), a unor informaţii despre cariera generalului român şi soarta acestuia. În articolul nesemnat din publicaţia vest-germană s-a susţinut faptul că, în anul 1944, Ion Şerb s-a înrolat în Divizia de voluntari români „Tudor Vladimirescu", creată în URSS, şi a urmat o carieră foarte rapidă. Acesta ar fi absolvit Academia de Stat Major de la Moscova când avea gradul de maior, iar în 1954, la vârsta de nici 30 de ani, era deja colonel. Ulterior, în calitate de general-maior, Ion Şerb a comandat timp de trei ani trupele de grăniceri, înainte de a deveni comandantul Armatei a II-a de la Bucureşti şi adjunct al ministrului Forţelor Armate. Totodată, s-a afirmat faptul că, la mijlocul lunii noiembrie 1971, cazul său a fost brusc politizat, Ion Şerb fiind arestat şi degradat, iar în decembrie 1971 a fost acuzat că făcea parte dintr-o reţea de spionaj condusă de colonelul Musatov, fostul ataşat militar al URSS în România. Pentru divulgarea de secrete militare româneşti, generalul respectiv ar fi fost executat prin împuşcare în luna ianuarie 1972 şi agenţia americană de ştiri „Associated Press" a transmis informaţia respectivă bazându-se pe „anumite surse diplomatice din capitala Franţei", după ce ar fi primit de la Ministerul român al Afacerilor Externe un răspuns/drept la replică de genul „noi nu ştim nimic" [16].

Trei ani mai târziu, după semnarea Acordurilor de la Helsinki (1 august 1975), cazul generalului Ion Şerb a fost menţionat din nou în publicaţia respectivă, într-un articol dedicat analizei politicilor promovate de Erich Honecker, Iosip Broz Tito şi Nicolae Ceauşescu faţă de Uniunea Sovietică, precum şi faţă de Occident, astfel: „The Soviets tried at least once to penetrate the Rumanian army and encourage anti-Ceauçescu (*sic!*) elements; but the effort ended in failure and embarrassment in 1972, when Moscow's apparent man in the Rumanian army, General Ion Serb, was caught and court-martialed"[17].

complot eşuat de înlăturare a sa. După ce Ceauşescu s-a întors dintr-un turneu mai lung efectuat în China şi Extremul Orient în luna iunie [1971], au existat zvonuri despre o tentativă de lovitură de stat la Bucureşti. În cadrul unei şedinţe de o zi cu liderii locali de partid, Ceauşescu a fost criticat – s-a spus că a fost şi huiduit – pentru faptul că a făcut declaraţii emoţionante pro-chineze în timpul călătoriei sale, care au iritat în mod inutil pe ruşi. Pentru moment, Ceauşescu rămâne la putere. Însă lipsa de succes a experimentelor sale economice orientate spre Occident, combinată cu neplăcerile de durată create de Moscova asupra politicii sale independente, par cu siguranţă să-l ţină într-o poziţie relativ tulbure". Vezi *Intrigue in Bucharest*, în „Time", 02/28/1972, Volume 99, Issue 9, p. 3 (Database: Academic Search Premier; EBSCOhost: *Intrigue in Bucharest*). Pentru a evita două erori din articolul nesemnat apărut în revista americană, menţionăm faptul că Vasile Patilineţ a devenit ministru al Economiei Forestiere şi Materialelor de Construcţii la 24 ianuarie 1972, cedând postul de şef al Secţiei C.C. al P.C.R. pentru controlul muncii la M.F.A., M.A.I. şi Justiţie.

[16] *Gestorben*, în „Der Spiegel" 9/1972, 21 februarie 1972, p. 132.

[17] I.E. „Sovieticii au încercat cel puţin o dată să penetreze armata română şi să încurajeze elemente anti-Ceauşescu, însă efortul respectiv s-a sfârşit cu un eşec şi neplăceri în anul 1972, când un om aparent al Moscovei din armata română, generalul Ion Şerb, a fost prins şi judecat de curtea marţială". *After Helsinki: Balkan Jitters,* „Time", 08/18/1975, Volume 106, Issue 7, p. 3 (Database: Academic Search Premier; EBSCOhost: After Helsinki: Balkan Jitters).

Câteva date privind soarta generalului Ion Şerb, după ieşirea sa din închisoare (1976), se regăsesc în lucrarea lui Ion Mihai Pacepa, publicată în anul 1987, în Statele Unite ale Americii[18], precum şi în volumul generalului Tiberiu Urdăreanu. Şeful Direcţiei Tancuri şi Auto din Comandamentul Infanteriei şi Tancurilor (în perioada 1979-1989) a confirmat doar parţial versiunea generalului de Securitate care „a defectat" în vara anului 1978, relatând faptul că s-a întâlnit la 21 februarie 1979, la sediul Direcţiei Tancuri şi Auto, cu inginerul Cernescu şi generalul Ion Şerb, care îndeplinea în acel moment funcţia de director al Întreprinderii de mecanizare a lucrărilor din cadrul Combinatului minier de la Rovinari (judeţul Gorj).[19]

[18] Potrivit mărturiei lui Pacepa, generalul Ion Şerb era „*şeful Garnizoanei Militare Bucureşti când a fost contactat de fosta lui amantă din Moscova* […] Celor de la GRU le place să bată fieru' cât e cald. *La prima lui întâlnire* cu Şerb, în timp ce Nastasia îi strângea picioarele lui Şerb între genunchii ei, sub masă, [colonelul F. A.] *Musatov i-a cerut nişte documente secrete aparent inofensive* […] Musatov s-a mişcat foarte repede. *A pretins că are nevoie de toate acestea pentru o teză de doctorat. Da' el a scris ceva despre apărarea unei capitale est-europene împotriva unui atac NATO în care se folosesc arme convenţionale. A folosit ca exemplu Bucureştiul, iar planurile de apărare ale Bucureştiului îi vor fi de mare ajutor* […] *Când Musatov a cerut planurile, Direcţia a IV-a* [a Securităţii] *le-a scos în secret în noaptea aia din seiful personal al lui Şerb şi le-a înlocuit cu o versiune falsă, menită să dezinformeze, pe care băieţii o au întotdeauna la îndemână* […] Moscova s-a prins în joc singură […] [Nicolae Ceauşescu] *a vrut ca Şerb să fie nimicit.* Dar abia se anunţase public că România nu mai are deţinuţi politici, astfel că Tovarăşul a hotărât să fie drastic pedepsit pentru încălcarea legii cu privire la secretul de stat. *Documentele false, pregătite de către Direcţia a IV-a, au fost ascunse în casa lui în timpul unei descinderi clandestine, iar el a fost arestat imediat când au fost găsite.*

Din acel moment, cunoşteam cazul Şerb în detaliu. *A fost judecat de curtea marţială în spatele uşilor închise pentru nerespectarea secretului de stat, degradat şi condamnat la şapte ani de închisoare.* La câteva zile după proces, *Ceauşescu mi-a ordonat să organizez o operaţiune de dezinformare în Occident, răspândind zvonul că Şerb era primul general din blocul sovietic care a fost condamnat ca spion sovietic.* Cu greu s-ar putea găsi ceva mai convingător decât chestia asta, pentru a sprijini [operaţiunea] „Orizontul" în Occident, a spus atunci Ceauşescu. Ca prim rezultat al operaţiunii de dezinformare, *în februarie 1972 Occidentul a aflat ştirea că s-ar putea ca Şerb să nu mai fie general.* Peste câteva zile, Şerb a devenit un caz internaţional, iar mass-media occidentală a publicat diverse rapoarte cum că generalul român Ion Şerb fusese arestat şi executat pentru că a furnizat informaţii militare Uniunii Sovietice […] *Ceauşescu a ordonat ca situaţia reală a lui Şerb, cunoscută numai de o mână de oameni, să fie păstrată ca unul dintre cele mai mari secrete ale României.* În august 1976, la întoarcerea sa din Crimeea după o întâlnire conciliantă cu Leonid Brejnev, *Ceauşescu a ordonat ca Şerb să fie silit să semneze un acord secret, iar apoi să fie eliberat din închisoare şi trimis la muncă într-o gospodărie agricolă departe de Bucureşti* (subl. ns.)" vezi Ion Mihai Pacepa, *Orizonturi Roşii. Amintirile unui general de securitate*, Bucureşti, Editura Venus, 1992, pp. 227-229.

[19] Iată cum a fost consemnată întâlnirea respectivă în jurnalul generalului Urdăreanu: „21.02 [1979] […] Ora 11.30. Primesc vizita unui director din Ministerul Aprovizionării Tehnico-Materiale, inginerul Cernescu, care vine într-o problemă de serviciu. Solicită pentru bazinul minier Rovinari nişte autocamioane cu trei diferenţiale. A venit însoţit de *directorul Întreprinderii de mecanizare a lucrărilor, generalul-locotenent în rezervă Ion Şerb.* Cu acesta din urmă este o întreagă istorie:

Cândva a fost comandantul grănicerilor, pe când aceştia ţineau de ministerul de Interne. La puţin timp după ce grănicerii au trecut la armată, a fost destituit pentru imoralitate, s-a spus. Într-adevăr, era foarte tânăr şi

Informaţia privind numirea fostului general Ion Şerb într-o funcţie de director la Rovinari este confirmată într-o notă nesemnată („albă") din 31 august 1979, astfel: „În Gorj, *la Combinatul minier de cărbune – Întreprinderea de transporturi auto*[,] tovarăşul *Vasile Patilineţ a numit ca director pe Şerb Ion, fost general*, în prezent soldat (subl.n.)"[20]. Precizăm că Ion Şerb a fost degradat şi trecut în rezervă la 30 septembrie 1971, iar nota respectivă a fost întocmită în cadrul anchetei efectuate de către comisia specială care a analizat cauzele şi consecinţele „defectării" generalului Ion Mihai Pacepa în luna iulie 1978.

La rândul său, generalul Nicolae Pleşiţă, fost şef al Direcţiei a V-a Securitate şi Gardă, a declarat în anul 1999 despre fostul locţiitor de la Comandamentul Infanteriei şi Tancurilor astfel: „*Generalul Şerb a fost demascat ca agent al ruşilor.* [Românii] *l-au închis la Aiud. Când l-am arestat, era reprezentantul nostru în cadrul comandamentului Tratatului de la Varşovia.* [Şerb] *A fost pus să sustragă documente, hărţi şi să le dea ruşilor. L-am prins în flagrant.* Ceauşescu s-a explicat cu Brejnev, iar *la proces i s-a reproşat lui Şerb doar încălcarea regulilor de folosire a documentelor secrete.* Era o măsluire ca să nu se cunoască adevărata cauză. Ruşilor le-a convenit să nu-i demascăm printr-un proces, dar n-au încetat activităţile contra noastră (subl.n.)"[21].

De asemenea, cercetătorul american Larry L. Watts s-a străduit să descrie cazul de spionaj al generalului Ion Şerb[22] şi, ca urmare a consultării volumului editat de Mihai

---

prezentabil. A fost apoi numit locţiitorul comandantului la Armata de Bucureşti. Când generalul Ion Gheorghe a ajuns şeful Marelui Stat Major, Şerb a fost promovat comandant de armată.

În anul 1969, când a luat fiinţă Comandamentul Infanteriei şi Tancurilor, a fost numit prim-locţiitor al comandantului. Am lucrat împreună câţiva ani buni şi am colaborat foarte bine, până când a fost scos, judecat şi condamnat, se zice, pentru spionaj. După un oarecare timp a fost eliberat. L-am regăsit apoi director la o întreprindere importantă, la Rovinari, [în judeţul] *Gorj* (subl. ns.)" vezi Tiberiu S. Urdăreanu, *Jurnal 1978-1988*, Bucureşti, Editura Militară, 2004, p. 76.

[20] *Ion Mihai Pacepa în dosarele Securităţii: 1978-1980*, studiu introductiv, selecţia documentelor şi indice de nume de Liviu Ţăranu, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2009, p. 379.

[21] Marian Oprea, Viorel Patrichi, *În culisele Securităţii cu şi fără generalul Pleşiţă*, Bucureşti, Editura Lumea Magazin, 2004, pp. 86-87.

[22] În opinia lui Larrry Watts, „*El* [generalul Ion Şerb – *n.ns.*] *fusese recrutat în timp ce era prizonier în URSS şi antrenat ca ofiţer de securitate*, în perioada războiului; *s-a întors în România cu Divizia Tudor Vladimirescu şi a continuat să fie instruit în «academia militară» sovietică.* Mai mult, pentru că urmase cursuri de instruire în domeniul informaţiilor în Uniunea Sovietică, el a făcut carieră în Securitate, ajungând până la funcţia de adjunct al şefului Consiliului pentru Securitatea Statului (*sic!*), precum şi ministru-adjunct de interne, sub Alexandru Drăghici, înainte de căderea acestuia în dizgraţie, după care a fost reîncadrat ca ofiţer, în forţele armate române.

Şerb şi Romanov se aflau în termeni foarte buni. Romanov, care fusese prim-adjunct al comandantului Districtului militar Moscova (garnizoana Moscova), înainte de numirea sa, în mai 1966, la Bucureşti [în funcţia de reprezentant al comandantului suprem al Forţelor Armate Unite ale OTV pe lângă armata română,] cunoştea foarte bine slujba şi responsabilităţile lui Şerb. *Şerb a susţinut în timpul interogatoriilor că Romanov îl abordase la recepţia de la ambasada sovietică, dată cu ocazia aniversării revoluţiei bolşevice din [7] noiembrie 1970*, la un moment de vârf al campaniei de presiune (şi dezinformare), exercitată de sovietici asupra României, referitor la participarea la manevrele [Organizaţiei] Tratatului [de la Varşovia]. *Câteva luni mai târziu, Romanov i-a înmânat „o listă de cumpărături". După aceea, Şerb s-a întâlnit cu Romanov la Constanţa*, la o inspecţie a Diviziei 9 de

Pelin în 1997, a considerat neadevărate detaliile cazului de spionaj al generalului Ion Şerb prezentate de Ion Mihai Pacepa în lucrarea pe care a publicat-o în SUA[23].

În opinia noastră, declaraţiile lui Ion Mihai Pacepa trebuie privite cu multă circumspecţie deoarece nu este prima dată când informaţiile menţionate de acesta nu concordă cu evenimentele care au avut loc în anii '70-'80[24]. Totodată, se cuvine să semnalăm faptul că şi declaraţiile generalului Nicolae Pleşiţă conţin o serie de inadvertenţe. De exemplu, Direcţia V de Securitate şi Gardă (U.M. 0666 Bucureşti) nu s-a ocupat niciodată de urmărirea spionilor străini sau de prinderea lor în flagrant delict. Aceste operaţiuni erau executate de ofiţerii Direcţiei IV de Contrainformaţii Militare (U.M. 0644 Bucureşti), în colaborare cu procurorii militari, doar pentru angajaţii MFA şi MAI. După felul în care a prezentat faptele, Nicolae Pleşiţă a utilizat anumite fragmente de informaţii şi a creat o versiune stilizată a evenimentelor, în care propria persoană a devenit erou principal într-o poveste de spionaj cu happy end.

Alţi membri ai fostei Securităţi, care au dorit să-şi păstreze anonimatul, au contrazis parţial opiniile exprimate de Nicolae Pleşiţă şi au sugerat (în mod greşit, după

---

tancuri (*sic!*), *unde i-a dat lui Romanov informaţii asupra „recentei înfiinţări a două mari unităţi de mecanizate", special destinate să combată o incursiune* [în România a unităţilor militare din] *URSS – Tratatul de la Varşovia, precum şi „desfăşurarea regimentelor acestora".* Aceasta confirma informaţiile generale sovietice şi oferea detalii care lipseau Moscovei. Generalul sovietic şi-a exprimat gratitudinea „pentru informaţiile primite, ca şi pentru promisiunea că ar putea avea şi altele, pe viitor".

Conform transcriptului interogatoriului lui Şerb, *el s-a întors la Bucureşti, în mai 1971* (după ce a mai participat la o inspecţie la Iaşi), *şi a pus pe hârtie ceea ce îşi mai amintea din planul de acţiune al armatei, din 1968, aşa cum îi ceruse ofiţerul GRU. Acest „plan de reacţie al armatei române*, în cazul forţării liniei Prutului, printr-o invazie similară cu cea din Cehoslovacia" *i-a fost dat lui Romanov în aceeaşi lună. La contactul următor, Şerb i-a furnizat generalului sovietic informaţii referitoare la „misiunile Diviziei 9 şi Diviziei 10 din Dobrogea şi câmpia Bărăganului*, inclusiv podurile care urmau să fie distruse, *în cazul unui atac sovietic".*

Romanov a cerut, de asemenea, şi a primit dosarele de cadre ale câtorva comandanţi militari, printre care generalul Vasile Milea, pe atunci comandantul Gărzilor Patriotice, *şi generalul Nicolae Militaru*, care îi va urma lui Şerb la comanda Armatei a II-a (Regiunea Bucureşti) şi în funcţia de comandant al Garnizoanei Bucureşti. *Militaru, care fusese şi el antrenat şi recrutat de spionajul militar sovietic în URSS, va fi prins în flagrant în timp ce trimitea informaţii către GRU, în 1978.* Arestarea generalului Şerb, în septembrie 1971, fusese, se pare, doar vârful icebergului (*sic!*), cu toate că rapoartele care ajunseseră la serviciile SUA, cum că arestarea lui fusese însoţită de arestarea altor 40 de ofiţeri de stat-major, fuseseră exagerate prin măsurile active sovietice, pentru a crea imaginea unei semnificative opoziţii prosovietice în armată (subl.n.)" vezi Larry L. Watts, *op. cit.*, pp. 521-523.

[23] Ion Mihai Pacepa, *Red Horizons*, Regnery Gateway, Washington D.C., 1987 [ediţia în limba română: *Orizonturi Roşii. Amintirile unui general de securitate*, Bucureşti, Editura Venus, 1992]; Mihai Pelin, *Culisele spionajului românesc: DIE 1955-1980*, Bucureşti, Editura Evenimentul Românesc, 1997.

[24] Cf. Mihai Pelin, *Operaţiunile „Meliţa" şi „Eterul". Istoria Europei libere prin documente de Securitate*, Bucureşti, Editura Albatros, 1999, pp. 123-125; 540-541; Florian Banu, *Câteva consideraţii privind istoriografia Securităţii*, în „Caietele CNSAS", nr. 1/2008, p. 196; *Ion Mihai Pacepa în dosarele Securităţii: 1978-1980*, p. 26; Ioan Scurtu, *Împotriva falsificării istoriei*, în „Art-emis. Magazin cultural", duminică, 11 septembrie 2011, http://www.art-emis.ro/analize/595-impotriva-falsificarii-istoriei.html (accesat la 24 septembrie 2011).

părerea noastră) faptul că generalul Ion Şerb a acţionat mult timp în folosul serviciilor secrete româneşti şi a adus beneficii deosebite României până în momentul arestării sale, iar sentinţa nu a fost îndeplinită tocmai din acest motiv.

În cazul detaliilor prezentate de analistul politic şi militar Larry L. Watts, se cuvine să precizăm, în primul rând, faptul că generalul-maior Ion Şerb a îndeplinit funcţia de comandant al Trupelor de Grăniceri până în luna noiembrie 1961. Este adevărat că unităţile de grăniceri s-au aflat în structura Ministerului Afacerilor Interne până la 1 martie 1960, însă generalul Ion Şerb nu a fost niciodată „adjunct al şefului Consiliului pentru Securitatea Statului" deoarece consiliul respectiv a fost înfiinţat de-abia în vara anului 1967, adică după şapte ani de la mutarea lui Ion Şerb şi a unităților de grăniceri de sub comanda sa la Ministerul Forţelor Armate[25].

În al doilea rând, la Constanţa nu a existat niciodată o divizie românească de tancuri. Marea unitate militară menţionată de analistul american era, de fapt, Divizia 9 Mecanizată „Mărăşeşti" (comandată de generalul-maior Dumitru Gafencu, în 1962), iar Divizia 10 Mecanizată a avut comandamentul la Iaşi, nu în Dobrogea sau în Câmpia Bărăganului (unitatea fiind comandată până în februarie 1963 de generalul-maior Gheorghe Crăciun, apoi de generalul-maior Gheorghe Ion – până în luna iunie 1963). Singura mare unitate de tancuri existentă în România până în toamna anului 1968 a fost Divizia 6 Tancuri (comandamentul său fiind la Târgu-Mureş)[26].

În al treilea rând, este puţin probabil ca generalul Ion Şerb să fi avut acces direct la dosarele personale ale generalilor Vasile Milea şi Nicolae Militaru deoarece aceştia nu au fost niciodată subordonaţii săi. Ion Şerb a comandat Armata a II-a şi, în aceeaşi perioadă (1965-1969), Militaru şi Milea au condus Armata a III-a (în calitate de comandant, respectiv şef de stat major), iar dosarele respective puteau fi consultate doar de şefii ierarhici (de exemplu, ministrul Forţelor Armate sau şeful Marelui Stat Major), precum şi de generalii în cauză (fiecare doar dosarul său). În plus, Nicolae Militaru a avut dreptul să vadă întregul dosar al subordonatului său, Vasile Milea.

Este posibil ca Nicolae Militaru să fi dat lui Şerb copiile ambelor dosare, acestea fiind făcute până la mutarea lui Militaru de la Armata a III-a la Armata a II-a (iulie 1969). Ulterior, Ion Şerb putea înmâna copiile respective generalului Gheorghi Pavlovici Romanov, însoţite, eventual, de o scurtă actualizare a datelor personale ale generalilor Militaru şi Milea (avansări în grad şi numiri în funcţii noi etc.).

---

[25] Pentru detalii, vezi protocolul nr. 2 al şedinţei Biroului Politic al C.C. al P.M.R. din 22 ianuarie 1960, *Decretul Consiliului de Stat nr. 710/1967 privind organizarea și funcționarea Ministerului Afacerilor Interne*, referatul cu privire la stabilirea structurii organizatorice a Departamentului Securităţii Statului (aprobat la şedinţa Biroului Permanent al Consiliului de Miniștri din 11 septembrie 1967) şi protocolul şedinţei din 12 septembrie 1967 a Prezidiului Permanent al C.C. al P.C.R. – *Buletinul Oficial al Republicii Socialiste România*, anul III, nr. 65, partea I, sâmbătă, 22 iulie 1967, p. 564-567; Gavriil Preda, Petre Opriş, *România în Organizaţia Tratatului de la Varşovia. Documente (1954-1968)*, INST, Bucureşti, 2009, vol. I (1954-1961), pp. 294-295 şi vol. II (1962-1968), pp. 310-313; 327-328.

[26] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Cancelarie, dosar nr. 34/1962, f. 69; Petre Opriş, *România în Organizaţia Tratatului de la Varşovia (1955-1991)*, Bucureşti, Editura Militară, 2008, pp. 103-104, 114, 136, 139, 298.

În ultimul rând, generalul sovietic a avut, într-adevăr, un motiv bine întemeiat pentru a obţine rapid detalii despre „înfiinţări a două mari unităţi de mecanizate". Ca urmare a invadării Cehoslovaciei de către unităţi militare din cinci state membre ale OTV (în noaptea de 20 spre 21 august 1968), Nicolae Ceauşescu a aprobat crearea la 11 septembrie 1968 a Diviziei 57 Tancuri, care avea comandamentul la Bucureşti şi i se subordonau cinci regimente nou înfiinţate: R. 28 Tc. şi R. 43 Artilerie (în comuna Mihai Bravu, din actualul judeţ Giurgiu); R. 20 Tancuri, R. 22 Tc. şi R. 2 Mc. (la Bucureşti). După câteva zile, o nouă mare unitate a fost creată la Armata a II-a. Astfel, pentru blocarea Porţii Focşanilor a apărut Divizia 67 Mecanizată (Brăila), care avea cinci regimente nou înfiinţate în subordine: R. 301 Mc. şi R. 267 Tc. (Galaţi); R. 267 Art. (Brăila); R. 282 Mc. (Focşani); R. 321 Mc. (Râmnicu Sărat). În acelaşi timp, pentru întărirea Armatei a III-a, în scopul blocării Porţii Someşului, a fost înfiinţată Divizia 81 Mecanizată (1 octombrie 1968). Aceasta avea comandamentul la Dej şi i se subordonau cinci regimente nou create: R. 223 Mc. şi R. 230 Tc. (la Baia Mare); R. 221 Mc. (Dej); R. 4 Mc. (Someşeni); R. 315 Art. (Şimleu Silvaniei). De asemenea, s-au înfiinţat Regimentul 27 Tancuri (la Piteşti) şi Divizionul 42 Artilerie Antitanc (păstrat în rezerva stategică), iar regimentele mecanizate din Diviziile 57 Tancuri, 67 şi 81 Mecanizate au primit în organica lor câte un batalion nou înfiinţat de tancuri, un divizion de artilerie şi o baterie antitanc.

În primăvara anului 1969 a fost înfiinţat la Brad (jud. Hunedoara) Batalionul 26 Vânători de Munte, în scopul întăririi Armatei a III-a. Concomitent, la Curtea de Argeş s-a creat Brigada 4 Vânători de Munte (subordonată Armatei a II-a). Această mare unitate avea la dispoziţie patru batalioane noi (B. 29 V.M. – la Râmnicu Vâlcea; B. 30 V.M. – la Câmpulung-Muscel; B. 33 V.M. – Curtea de Argeş; B. 39 V.M. – Târgu-Jiu), precum şi un divizion nou de artilerie de munte (la Târgu-Cărbuneşti, mutat apoi la Râmnicu-Vâlcea)[27].

În cursul vizitei efectuate la Bucureşti în luna ianuarie 1972, mareşalul Ivan Iakubovski a propus lui Nicolae Ceauşescu înlocuirea reprezentantului C.F.A.U. în România, generalul Gheorghi Pavlovici Romanov (19 ianuarie 1972). Este posibil ca propunerea comandantului suprem al Forţelor Armate Unite să fi avut legătură cu implicarea generalului Romanov în cazul de spionaj al generalului Ion Şerb.

Noul reprezentant al C.F.A.U. pe lângă armata română, generalul-colonel A. A. Dementiev, a preluat funcţia respectivă în luna martie 1972 şi a avut, ca personal ajutător, un locţiitor cu gradul de general, un ofiţer translator, un ofiţer cu cifrul, un subofiţer (care se ocupa de problemele administrative) şi o dactilografă.

Revocarea din funcţie a generalului-colonel A. A. Dementiev s-a produs în luna august 1976 „datorită încheierii termenului de serviciu în afara graniţei", în locul său fiind numit generalul-locotenent Vasili Karpovici Diatlenko – prim-locţiitor al

[27] Pentru detalii privind noua structură organizatorică secretă a principalelor forţe ale armatei române, pentru care şi-a manifestat interesul generalul sovietic Gheorghi Pavlovici Romanov, vezi Vasile Băeţelu, Mihai Ghinoiu, *Contribuţia Marelui Stat Major la reforma armatei în perioada 1968-1989*, în *Statul Major General: 1859-2004: Istorie şi transformare*, Centrul Tehnic-Editorial al Armatei, Bucureşti, 2004, pp. 251-252, 265-268; Paul Sandachi, *Aviaţia de luptă reactivă în România (1951-2001)*, Muzeul Aviaţiei, f.a., p. 70, 73.

comandantului trupelor Regiunii Militare Moscova şi, apoi, locţiitor al şefului apărării civile a Uniunii Sovietice[28].

La începutul anilor '80, generalul Vasili Karpovici Diatlenko a fost înlocuit de generalul-colonel V.A. Makarov, care a locuit mai mulţi ani la Bucureşti. Apoi, funcţia respectivă a fost ocupată pentru o scurtă perioadă de către generalul-colonel G. G. Borisov.[29] Îmbolnăvirea sa a determinat retragerea precipitată din acel post în primăvara anului 1989 şi numirea generalului-locotenent Alfred Grigorievici Gaponenko în funcţia de reprezentant al C.F.A.U. pe lângă armata română.

După 1989, generalul Ion Şerb s-a înscris în Partidul Socialist al Muncii, înfiinţat de fostul premier comunist Ilie Verdeţ şi, în luna iunie 1996, a câştigat alegerile organizate pentru funcţia de primar în comuna natală Malu cu Flori (jud. Dâmboviţa). În primul tur de scrutin, Ion Şerb a obţinut primul loc (din cinci candidaţi), cu 562 voturi favorabile (40,03% din totalul celor exprimate), iar în al doilea tur a obţinut 810 voturi (54,14 % din numărul total de voturi), învingându-l pe Constantin Voica, reprezentantul Uniunii Social Democrate PD (FSN) – PSDR.[30]

La alegerile locale din luna iunie 2000, Ion Şerb a candidat din nou, însă ca reprezentant al Partidului România Mare. În primul tur de scrutin, acesta a obţinut 127 voturi favorabile (9,19% din totalul voturilor) şi s-a situat pe poziţia a patra (din nouă candidaţi). Constantin Voica a participat ca independent şi a câştigat în al doilea tur, cu 1052 voturi favorabile (73,26% din totalul celor exprimate).[31]

După insuccesul înregistrat la alegerile locale din vara anului 2000, Ion Şerb s-a retras din viaţa publică. Într-o ştire de presă din 22 august 2005, s-a amintit faptul că, în perioada mandatului său de primar, a pus în posesie în mod abuziv, împreună cu Ion Simion (secretarul comunei), o suprafaţă de 600 m^2 de teren, în favoarea lui Ion Bucura (în anul 1996). La 27 iulie 2005, Parchetul de pe lângă Judecătoria Târgovişte a constatat abuzul în serviciu săvârşit de Ion Şerb şi Ion Simion, însă fostul general şi primar a decedat între timp, iar fapta a fost prescrisă în cazul secretarului comunei[32].

[28] Pentru detalii, vezi A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R. – Secţia Administrativ-Politică, dosar nr. 3/1976, ff. 163-167.

[29] General-maior Dumitru Mircea, *Unele aspecte privind relațiile cu structurile militare ale Tratatului de la Varșovia*, în *România și Tratatul de la Varșovia. Istoric. Mărturii. Documente. Cronologie*, editori: Constantin Olteanu, Alesandru Duțu, Constantin Antip, București, Editura Pro Historia, 2005, pp. 205-206.

[30] *Fișa județului Dâmbovița*, Alegeri locale 1996, Primării, Malu cu Flori, http://www.roaep.ro/alegeri/ (accesat la 22 decembrie 2012).

[31] *Fișa județului Dâmbovița*, Alegeri locale 2000, Primării, Malu cu Flori, http://www.roaep.ro/alegeri/ (accesat la 22 decembrie 2012).

[32] Dan Coste, *„Ne judecăm cu primăria și cu cei care ne-au furat pământul"*, 9 AM News, 22 august 2006, http://www.9am.ro/stiri-revista-presei/2006-08-22/ne-judecam-cu-primaria-si-cu-cei-care-ne-au-furat-pamantul.html (accesat la 22 decembrie 2012).

Conferința Națională „Comunismul Românesc"

(2011-2013)

Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii a luat, în luna octombrie 2010, iniţiativa de a lansa un proiect ambiţios, respectiv Conferinţa Naţională „Comunismul Românesc" (CNCR), cu obiectivul principal de a instituţionaliza o manifestare ştiinţifică naţională, anuală, cu specific interdisciplinar, dedicată dezvoltării studiilor privind comunismul românesc, în cadrele lui specifice şi, totodată, în context european. Modalitatea aleasă de susţinere a acesteia a fost constituirea unei Reţele în cadrul căreia să poată colabora permanent principalele instituţii (publice, culturale, de învăţământ) şi organizaţii neguvernamentale implicate în studiul sistematic al trecutului comunist al României. Aplicantul principal al proiectului, aprobat spre finanţare prin bunăvoinţa Fundaţiei Konrad Adenauer (prin Programul Statul de Drept Europa de Sud-Est – *Rule of Law Program South Est Europe*), a fost Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, în vreme ce Institutul de Istorie „N. Iorga" al Academiei Române (co-aplicant), a pus la dispoziţie sala de conferinţe şi sala de consiliu, atât în data de 2 februarie 2011 (când a fost constituită Reţeaua de susţinere a Conferinţei), cât şi în zilele desfăşurării conferinţei (în fiecare an), fiind partenerul oficial al CNSAS în organizarea manifestării.

Anul 2011 a marcat un moment important în activitatea CNSAS ca organizator de evenimente ştiinţifice de anvergură naţională şi internaţională. Încheierea acordului de parteneriat cu Fundaţia Konrad Adenauer, constituirea Reţelei de susţinere a Conferinţei Naţionale „Comunismul Românesc" şi faptul că în prima jumătate a anului 2011, CNSAS a deţinut preşedinţia Reţelei europene a instituţiilor deţinătoare a arhivelor fostelor poliţii politice comuniste est-europene (*European Network of Official Authorities in Charge of the Secret Police Files*), sunt evenimentele care au făcut ca această activitate să se bucure de succes.

Concepută ca un proiect pe trei ani, *Conferinţa Naţională „Comunismul Românesc"* s-a materializat în 17-18 martie 2011, cu ocazia primei ediţii. Conform strategiei adoptate iniţial, au fost invitate principalele instituţii care au ca obiect de activitate studierea regimului comunist, exclusiv sau în parte (Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Centrul de Investigare a Crimelor Comunismului, Fundaţia Academia Civică, institutele Academiei Române din Bucureşti, Iaşi, Cluj-Napoca şi Timişoara, Institutul de Istorie Orală Cluj-Napoca, Arhivele Naţionale, Universităţile din Bucureşti, Iaşi, Cluj, Timişoara, Craiova şi Constanţa, Institutul Revoluţiei Române din Decembrie 1989, Muzeul Naţional de Istorie, Muzeul Ţăranului Român), precum şi organizaţiile civice cele mai importante (Asociaţia Foştilor Deţinuţi Politici din România, Asociaţia 15 Noiembrie 1987 Braşov, Asociaţia 21 Decembrie 1989). Fiecare din aceste entităţi a prezentat un raport de activitate, referitor la propriile contribuţii la studierea regimului comunist şi al consecinţelor acestuia. Secţiunile conferinţei au fost dedicate surselor comunismului românesc, cercetării ştiinţifice, educaţiei la nivel universitar şi memorializării perioadei

comuniste (gruparea conferențiarilor făcându-se în funcție de specificul fiecărei entități). În cadrul CNCR au fost lansate numerele 3 şi 4 ale „Caietelor CNSAS”, publicaţie editată cu susținerea KAS.

În programul Conferinţei au fost incluse şi două evenimente speciale, cu o tematică similară, respectiv vernisarea expoziţiei *Tinerețea mea în comunism* (realizată de CNSAS, în parteneriat cu Muzeul Naţional de Istorie a României) şi proiecţiile de filme documentare din cadrul festivalului *One World Romania*: *„Duşmanii poporului”* (eveniment organizat cu susținerea KAS).

Considerăm că CNCR a fost un real câştig ştiinţific, având în vedere tematica abordată şi instituţiile/personalităţile participante, cât şi numărul mare al persoanelor invitate care au asistat la lucrări (inclusiv din partea unor reprezentanţe diplomatice), de nu puţine ori implicându-se direct în dezbaterile care au vizat atât tematica generală a studierii regimului comunist din România, cât şi activitatea CNSAS şi a celorlalte instituţii reprezentate la cel mai înalt nivel. Marele câştig al CNCR îl considerăm însă tocmai faptul că, instituţiile de cercetare, cele de învăţământ şi organizaţiile civice, percepute în mod obişnuit ca şi concurente, au fost reunite, încă de la prima ediţie, în jurul aceleiaşi idei. În acest context, Reţeaua de susţinere a conferinţei este un bun câştigat, urmând ca în acest cadru să se desfăşoare mai multe proiecte (precum un ghid al arhivelor specifice regimului comunist), a căror lansare a fost stabilită cu ocazia primei ediţii.

Întrucât a fost stabilit, de asemenea, obiectivul ca CNCR să dobândească treptat şi o dimensiune internaţională, organizarea la Bucureşti a *Conferinței Internaționale a European Network of Official Authorities in Charge of the Secret Police Files* (Palatul Parlamentului, 14 iulie 2011) a fost un bun prilej de a evalua capacitatea CNSAS de a organiza evenimente internaționale cu o agendă semnificativă pentru problemele complexe ale poziționării instituțiilor partenere față de problematica societății civile, în țările Europei de Est.

Manifestarea de la Palatul Parlamentului a reunit două evenimente complementare: conferința (desfăşurată sub preşedinția CNSAS) şi expoziția *Communist Secret Agencies and the Cold War Propaganda Warfare.*.

În cadrul Conferinţei internaţionale, la care au participat reprezentanţii instituţiilor similare din Germania, Polonia, Cehia, Slovacia, Ungaria şi Bulgaria, au fost discutate problemele de interes general referitoare la moştenirea arhivistică a regimurilor comuniste şi situaţiile particulare existente în fiecare ţară (inclusiv percepţiile din mediul politic şi din opinia publică). La sfârşitul dezbaterilor, s-a decis ca Bulgaria să preia preşedinţia Reţelei, urmând ca în anul 2012 aceasta să fie asigurată prin rotaţie de către Cehia şi Slovacia. A fost abordată, de asemenea, problematica extinderii Reţelei europene, în cazul în care ar exista solicitări din partea unor entităţi din alte ţări foste comuniste, stabilindu-se şi criteriile de eligibilitate în acest sens.

Expoziţia dedicată tematicii propagandei în timpul Războiului Rece organizată de CNSAS (cu contribuţia partenerilor din Polonia, Bulgaria şi Slovacia – instituţia similară din Germania punându-ne la dispoziţie un interesant fond documentar, pentru a fi utilizat la expoziţii ulterioare) a fost vernisată cu public, în spaţiul proxim Sălii Drepturilor Omului, unde a avut loc Conferinţa.

În cadrul celei de-a doua ediţii a CNCR (15-16 martie 2012), au fost organizate şase secţiuni tematice, respectiv: „Minoritatea germană din România comunistă: mărturii documentare din Arhivele Securităţii"; „Aktionsgruppe Banat şi Securitatea"; „Minorităţi etnice şi naţionale în România comunistă"; „Istorie şi memorie în România postcomunistă"; „Repere istoriografice şi reconstrucţii istorice" şi „Istorie trăită, istorie povestită". Au participat cu lucrări ştiinţifice reprezentanţi ai Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, Institutului Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Arhivelor Naţionale ale României, Fundaţiei Academia Civică, ai institutelor Academiei Române din Bucureşti, Iaşi şi Cluj-Napoca, Institutului de Istorie Orală Cluj-Napoca, Institutului Naţional pentru Studierea Holocaustului „Elie Wiesel", ai Universităţilor din Bucureşti şi Cluj. Unele comunicări au avut, cel puţin parţial, şi caracterul unor rapoarte instituţionale de activitate (cazul Institutului „Elie Wiesel", care s-a alăturat în premieră Conferinţei). Pentru CNSAS, a fost o bună ocazie de a prezenta rezultatele, considerăm noi meritorii, ale Centrului de Istorie Orală care funcţionează în cadrul instituţiei (purtând numele regretatului Constantin Ticu Dumitrescu). Centrul are ca obiect de activitate intervievarea persoanelor care îşi studiază dosarele de Securitate la sala de lectură a CNSAS (la cererea acestora).

Cu ocazia acestei ediţii, CNCR şi-a adăugat şi un caracter internaţional, prin participarea a doi invitaţi din Germania: filologul Stefan Sienerth, directorul Institutul pentru Cultură şi Istorie Germană în Sud-Estul Europei din München (IKGS) şi publicistul William Totok (în calitate de cofondator al Grupului de Acţiune Banat). În acest fel, istoria minorităţii germane din România (tratată atât din perspectiva experienţelor personale, cât şi din cea, absolut necesară, a dosarelor de Securitate) s-a bucurat de prezentări extrem de ample, evidenţiindu-se în mod special în cadrul discuţiei generale din cadrul secţiunii „Minorităţi etnice şi naţionale în România comunistă". IKGS München este, de altfel, un partener instituţional mai vechi al CNSAS, iar cu ocazia Conferinţei a fost convenită şi încheierea unui nou parteneriat, având ca obiect valorificarea amplului fond documentar referitor la problematica minorităţii germane din România şi a moştenirii culturale pe care aceasta a perpetuat-o în Germania.

Cea de-a treia ediţie a CNCR a fost organizată în zilele de 14-15 martie 2013 şi a avut ca scop principal prezentarea rezultatelor concrete ale cercetărilor întreprinse de o nouă generaţie de specialişti în istorie recentă, în conformitate cu strategia adoptată odată cu lansarea ideii de Conferinţă Naţională, programul fiind completat cu două mese rotunde, dedicate unor teme de mare impact asupra publicului larg.

În cele şase secţiuni ale Conferinţei, au prezentat lucrări reprezentanţi ai Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, ai Institutului de Istorie „N. Iorga", ai altor institute de cercetare (Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Institutul pentru Investigarea Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc, Institutul Revoluţiei Române din Decembrie 1989), instituţii de învăţământ superior (Universitatea din Bucureşti, Universitatea „Babeş-Bolyai" din Cluj-Napoca). Extrem de importante au fost şi lucrările prezentate, în special pe secţiunea de memorializare, de reprezentanţii Asociaţiei Foştilor Deţinuţi Politici din România, Fundaţiei Academia Civică şi Administraţiei Naţionale a Penitenciarelor. Cele două secţiuni concepute ca mese rotunde au avut ca tematică „Istorie şi memorie", respectiv „Memoriale ale

victimelor regimului comunist din România", în cadrul cărora au fost prezentate percepţii ale societăţii civile asupra memoriei istorice şi stadiul (inegal, deocamdată) de materializare al marilor proiecte de amenajare a memorialelor situate în locaţiile-simbol ale represiunii (Sighet, Râmnicu Sărat, Jilava), inclusiv posibilităţile de încheiere a proiectelor. De mare interes s-a bucurat şi bilanţul prezentat de dl. Thorsten Geissler, directorul Programului Statul de Drept Europa de Sud-Est, referitor la susţinerea, de către K.A.S., a proiectelor legate de trecutul recent.

Odată cu finalizarea, în condiţii optime, a proiectului (vezi programul complet al celor trei ediţii, reprodus mai jos) strategia Conferinţei a fost extinsă, astfel că la ediţia a patra şi la următoarele (ni le dorim cât mai multe), participanţii şi auditoriul vor fi ţinuţi la curent, în timp real, cu stadiul proiectelor instituţionale, inter-instituţionale, de grup şi personale privind atât studierea cât şi memorializarea perioadei comuniste a istoriei României, conform ideilor de bază stabilite încă de la constituirea Reţelei de susţinere a Conferinţei. De asemenea, având în vedere şi experienţa pozitivă deja dobândită, vom încerca să întărim cât mai mult dimensiunea internaţională a Conferinţei, inclusiv prin cooptarea unor specialişti sau a unor instituţii din ţări care nu au putut participa, până acum, la Conferinţele *European Network of Official Authorities in Charge of the Secret Police Files*.

În încheiere, remarcăm încă odată atât excelenta colaborare cu partenerul nostru principal (Institutul de Istorie „Nicolae Iorga" al Academiei Române) şi modul în care ceilalţi parteneri au contribuit din plin la materializarea proiectului, cât şi onorantul sprijin pe care l-am găsit în cadrul Fundaţiei Konrad Adenauer (deopotrivă din partea conducerii acestei organizaţii şi al echipei implicate în proiect), care a crezut în posibilitatea realizării CNCR şi în importanţa acestei idei pentru societatea românească.

Programul Conferinței Naționale „Comunismul Românesc"

Prima Conferință Națională „Comunismul Românesc"

ZIUA I

Joi, 17 martie 2011

11,00-12,00: Inaugurarea expoziției „Tinerețea mea în comunism"

Locație: Muzeul Național de Istorie a României, Calea Victoriei, nr. 12, sector 3, Bucureşti

14,00-14,45: Deschiderea oficială a Conferinței Naționale „Comunismul Românesc", Ediția I

Locație: Institutul de Istorie „Nicolae Iorga", Bulevardul Aviatorilor, nr. 1, sector 1, Bucureşti.

Ovidiu Cristea, Director, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, Bucureşti: *Cuvânt de deschidere*

Dragoş Petrescu, Preşedinte al Colegiului CNSAS: *Prezentarea proiectului conferinţei*

Thorsten GEISSLER, Director, Programul Statul de Drept Europa de Sud-Est al Konrad Adenauer Stiftung: *Fundația „Konrad Adenauer” și susținerea proiectelor legate de trecutul recent*

15,00-16,30: SECȚIUNEA I – Sursele comunismului românesc: de la documente la mărturii orale

Dorin DOBRINCU, Arhivele Naţionale ale României

Silviu B. MOLDOVAN, CNSAS

Romulus Rusan, Fundația Academia Civică

Moderator: Virgiliu ŢÂRĂU, Vicepreşedinte al Colegiului CNSAS

16,30-17,00: Pauză de cafea

17,00-18,45: SECȚIUNEA a II-a – Cercetare ştiinţifică: Instituţii, metode, programe (I)

Cristian VASILE, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, Bucureşti

Flavius SOLOMON, Institutul de Istorie „A.D. Xenopol”, Iaşi

Lucian NĂSTASĂ, Institutul de Istorie „George Bariţiu”, Cluj-Napoca

Miodrag MILIN, Institutul de Cercetări Socio-Umane „Titu Maiorescu”, Timişoara

Moderator: Cosmin POPA, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, Bucureşti

18,45-19,45: Masa de seară

20,00-22,00: Festivalul de film documentar dedicat drepturilor omului *One World Romania*: „Duşmanii poporului” (Cinema Eforie)

ZIUA a II-a

Vineri, 18 martie 2011

9,00-10,45: SECȚIUNEA a III-a: Cercetare ştiinţifică: Instituţii, metode, programe (II)

Ioan STANOMIR, Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc, Bucureşti

Doru RADOSAV, Institutul de Istorie Orală, Cluj-Napoca

Octavian ROSKE, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti

Ion CALAFETEANU, Institutul Revoluţiei Române din Decembrie 1989, Bucureşti

Moderator: Mioara ANTON, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga", Bucureşti

10,45-11-15: Pauză de cafea

11,15-13,00: SECŢIUNEA a IV-a: Educaţie la nivel universitar; concepte, teorii, programe de studiu (I)

Andrei ALEXANDRESCU, Facultatea de Istorie, Universitatea din Bucureşti

Cristina PETRESCU, Facultatea de Ştiinţe Politice, Universitatea din Bucureşti

Ovidiu BURUIANĂ, Facultatea de Istorie, Universitatea „Al. I. Cuza", Iaşi

Sorin RADU, Facultatea de Istorie şi Patrimoniu „Nicolae Lupu", Universitatea „Lucian Blaga", Sibiu

Moderator: Lucian NĂSTASĂ, Institutul „George Bariţiu", Cluj-Napoca

13,00-13,15: Prezentarea numerelor 3 şi 4 ale „Caietelor CNSAS"; participă Ilinca IORDACHE, coordonator programe Fundaţia Konrad Adenauer pentru România şi Republica Moldova.

13,15-14,30: Masa de prânz.

14,30-16,15: SECŢIUNEA a V-a: Educaţie la nivel universitar; Concepte, teorii, programe de studiu (II)

Virgiliu ŢÂRĂU, Facultatea de Istorie şi Filozofie, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca

Smaranda VULTUR, Facultatea de Litere, Istorie şi Teologie, Universitatea de Vest, Timişoara

Florin ANGHEL, Facultatea de Istorie şi Ştiinţe Politice, Universitatea Ovidius, Constanţa

Sorin Damean, Catedra de Istorie, Facultatea de Ştiinţe Sociale, Universitatea din Craiova

Moderator: Ioan STANOMIR, Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc, Bucureşti

16,15-16,45: Pauză de cafea

16,45-18,45: SECŢIUNEA a VI-a: Memorializare: De la mărturiile victimelor la instituţionalizarea memoriei

Maria MATEONIU, Muzeul Ţăranului Român, Bucureşti

Prezentare colectivă: Ernest OBERLÄNDER-TÂRNOVEANU, Oana ILIE, Florin GEORGESCU şi Cornel ILIE, Muzeul Naţional de Istorie a României

Octavian BJOZA, Asociaţia Foştilor Deţinuţi Politici din România

Florin POSTOLACHI, Asociaţia 15 Noiembrie 1987 Braşov

Teodor MĂRIEŞ, Asociaţia 21 Decembrie 1989

Marius Oprea, Centrul de Investigare a Crimelor Comunismului din România, Bucureşti

Moderator: Romulus RUSAN, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti

18,45-19,30: Sesiunea de închidere a conferinţei

Dragoş PETRESCU, Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii: *Concluzii*

Ovidiu CRISTEA, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, Bucureşti: *Cuvânt de încheiere*

19,30-20,30: Masa de seară

A Doua Conferinţă Naţională „Comunismul Românesc”

Ziua I

15 martie 2012

17,00-17,45: Deschiderea oficială a Conferinţei Naţionale „Comunismul Românesc”, Ediţia a II-a

Loc de desfăşurare: Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, Bulevardul Aviatorilor, nr. 1, sector 1, Bucureşti

Ovidiu CRISTEA, Director, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, Bucureşti: *Cuvânt de deschidere*:

Dragoş PETRESCU, Preşedinte al Colegiului CNSAS: *CNCR la Ediția a II-a*

Virgiliu ȚÂRĂU, Vicepreşedinte al Colegiului CNSAS: *Securitatea şi minoritățile*

Thorsten GEISSLER, Director, Programul Statul de Drept Europa de Sud-Est al Konrad Adenauer Stiftung: *Programul Statul de Drept Europa de Sud-Est*

17,45-18,15: SECȚIUNEA I – Minoritatea germană din România comunistă: Mărturii documentare din Arhivele Securității

Prelegere susținută de prof. Stefan SIENERTH, Director al IKGS, München

18,15-19,15: SECȚIUNEA a II-a – *Aktionsgruppe Banat* şi Securitatea

William TOTOK, cofondator al Grupului de Acțiune Banat, scriitor şi jurnalist, Berlin

Stefan SIENERTH, Director al IKGS, München

19,15-20,15: Masa de seară

Ziua a II-a

Vineri, 16 martie 2012

9,00-10,45: SECȚIUNEA a III-a – Minorități etnice şi naționale în România comunistă: Surse documentare şi reconstrucții istorice

Lucian NĂSTASĂ, Institutul „George Barițiu”, Cluj-Napoca

Alexandru FLORIAN, Institutul Național pentru Studierea Holocaustului „Elie Wiesel”, Bucureşti

Tamas Lönhárt, Facultatea de Istorie şi Filozofie, Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca

Moderator: William TOTOK, Berlin

10,45-11,15: Pauză de cafea

11,15-13,00: SECȚIUNEA a IV-a – Istorie şi memorie în România postcomunistă

Andi MIHALACHE, Institutul „A.D. Xenopol", Iaşi

Cristina PETRESCU, Facultatea de Ştiinţe Politice, Universitatea din Bucureşti

Ioana BOCA, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti

Moderator: Lucian NĂSTASĂ, Institutul „George Bariţiu", Cluj-Napoca

13,15-14,30: Masa de prânz

14,30-16,15: SECŢIUNEA a V-a – Repere istoriografice şi reconstrucţii istorice

Cristian VASILE, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga", Bucureşti

Octavian ROSKE, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti

Alina PAVELESCU, Arhivele Naţionale ale României, Bucureşti

Moderator: Cosmin POPA, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga", Bucureşti

16,15-16,45: Pauză de cafea

16,45-18,45: SECŢIUNEA a VI-a – Istorie trăită, istorie povestită

Romulus RUSAN, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti

Cristina ANISESCU, Centrul de Istorie Orală „Constantin Ticu Dumitrescu" al CNSAS

Liviu CHELCEA, Facultatea de Sociologie şi Asistenţă Socială, Universitatea din Bucureşti

Ionuţ COSTEA, Facultatea de Istorie şi Filozofie, Universitatea „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca

Moderator: Octavian ROSKE, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti

18,45-19,15: Sesiunea de închidere a conferinţei

Dragoş PETRESCU, Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii: *Concluzii*

Ovidiu CRISTEA, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga", Bucureşti: *Cuvânt de încheiere*

19,15-20,15: Masa de seară

A Treia Conferință Națională „Comunismul Românesc"

Ziua I

Joi, 14 martie 2013

15,00-15,30: Deschiderea oficială a Conferinței Naționale „Comunismul Românesc", Ediția a III-a

Locație: Institutul de Istorie „Nicolae Iorga", Bulevardul Aviatorilor, nr. 1, sector 1, București

Ovidiu CRISTEA, Director, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga", București: *Cuvânt de deschidere*

Dragoș PETRESCU, Președinte al Colegiului CNSAS, Virgiliu ȚÂRĂU, Vicepreședinte al Colegiului CNSAS: *Proiectul CNCR: Ce mai avem de făcut…*

Thorsten GEISSLER, Director, Programul Statul de Drept Europa de Sud-Est al Konrad Adenauer Stiftung: *Fundația Konrad Adenauer și susținerea proiectelor legate de trecutul recent*

15,45-17,45: SECȚIUNEA I

Mioara ANTON, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga", București: *Căința „idolilor" în note, scrisori, memorii. Studii de caz: Ana Pauker, Vasile Luca, Teohari Georgescu*

Florin ABRAHAM, Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității: *Despre responsabilitatea istoricului. Studiu de caz: expoziția „Totalitarismul în Europa", 2012-2013*

Cosmin Popa, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga", București: *Comunismul european în istoriografia rusă: abordări noi, paradigme vechi*

Adrian CIOFLÂNCĂ, Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității: *Resurse din Arhiva CNSAS privind istoria Holocaustului și procesele criminalilor de război*

Moderator: Octavian ROSKE, Institutul Național pentru Studiul Totalitarismului, București

17,45-18,15: Pauză de cafea

18,15-19,30: SECȚIUNEA a II-a - Istorie și memorie (Masă rotundă)

Octavian BJOZA, Președinte, Asociația Foștilor Deținuți Politici din România

Radu CIUCEANU, Director, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti

Dinu ZAMFIRESCU, Membru al Colegiului CNSAS

Moderator: Adrian CIOROIANU, Decan, Facultatea de Istorie, Universitatea din Bucureşti

19,30-20,30: Masa de seară

Ziua a II-a

Vineri, 15 martie 2013

9,00-11,00: SECŢIUNEA a III-a

Clara MAREŞ, Institutul pentru Investigarea Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc, Bucureşti: *Ion D. Sîrbu și contemporanii săi. Tipare comportamentale*

Dan CĂTĂNUŞ, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti: *În vizită la Kremlin. Aspecte controversate ale întâlnirilor dintre Gheorghiu-Dej și Stalin*

Simion GHEORGHIU, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, Bucureşti: *Regimul Ceaușescu în sursele sovietice. Analiză documentară*

Iuliu CRĂCANĂ, Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii: *Articolul 193 Cod Penal: un secret al represiunii politice care persistă și astăzi*

Moderator: Cristian VASILE, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, Bucureşti

11,00-11,30: Pauză de cafea

11,30-13,00: SECŢIUNEA a IV-a

Oana DEMETRIADE, Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii: *Fiul împotriva tatălui. Cariera de ofițer de Securitate a lui Nicolae N. Rădescu*

Dan Claudiu DEGERATU, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti: *Nicolae Ceaușescu și „noii ilegaliști” ai PCR. Analiza unui moment de reevaluare ideologică*

Liviu ŢĂRANU, Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii: *Libertatea corespondenței în timpul regimului comunist: un drept garantat dar niciodată respectat*

Moderator: Adrian CIOFLÂNCĂ, Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii

13,00-14,15: Masa de prânz

14,15-16,15: SECȚIUNEA a V-a

Ștefan BOSOMITU, Institutul pentru Investigarea Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc, Bucureşti: *Pentru o istorie biografică a comunismului românesc*

Florin Răzvan MIHAI, Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului, Bucureşti: *Partidul Comunist Român și partidele comuniste din Europa Occidentală, 1945-1989: Surse, metode, periodizare*

Ion BUCUR, Institutul Revoluţiei Române din Decembrie 1989, Bucureşti: *Represiunea din 17-22 decembrie 1989. Prevederi legale, excese, responsabilitate*

Corneliu PINTILESCU, Universitatea „Babeş-Bolyai”, Cluj-Napoca: *Discursuri instituționale în România comunistă, 1948-1965: metodologii alternative ale analizei de discurs*

Moderator: Mioara ANTON, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, Bucureşti

16,15-16,45: Pauză de cafea

16,45-18,15: SECȚIUNEA a VI-a – Memoriale ale victimelor regimului comunist din România (Masă rotundă)

Ioana BOCA, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti: *Memorialul Sighet*

Adelina ȚÂNȚARIU, Institutul pentru Investigarea Crimelor Comunismului şi Memoria Exilului Românesc, Bucureşti: *Memorialul Râmnicu Sărat*

Dana CENUȘĂ, Administraţia Naţională a Penitenciarelor: *Inițiative privind crearea Memorialului Jilava*

Moderator: Romulus RUSAN, Fundaţia Academia Civică, Bucureşti

18,15-18,45: Sesiunea de închidere a conferinţei

Dragoş PETRESCU, Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii: *Concluzii*

Ovidiu CRISTEA, Institutul de Istorie „Nicolae Iorga”, Bucureşti: *Cuvânt de încheiere*

18,45-20,00: Masa de seară

Silviu B. Moldovan

IV. RECENZII. NOTE DE LECTURĂ

Peter Hellström, *Die Postkontrolle der Staatssicherheit aus der Sicht Eines Zeitzeugen*, Berlin-Schönefeld, Morgana Edition, 2010, 435 p.

Este deja consacrat faptul că, încă de la instalarea lor, regimurile comuniste din Europa de Est au folosit împotriva presupusului duşman intern sau extern o structură de poliţie politică denumită generic în România – Securitate, iar în RDG – Stasi. Create după model sovietic aceste organisme au funcţionat ca veritabile instrumente de represiune. Perfecţionate continuu, din punct de vedere al structurii, atribuţiilor şi personalului, ele au atins în anii '70 şi 80 maximul rafinamentului în controlul şi reprimarea oricărei minime rezistenţe sau dizidenţe. Utilizând metode ale unui serviciu clasic de informaţii şi aflate în directă conexiune cu aparatul de partid, aceste structuri au primit cele mai variate directive. Pentru îndeplinirea lor, metodele utilizate au fost diverse: crearea de reţea informativă, filajul, percheziţiile, reţinerile, arestările, anchetele informative, interceptarea corespondenţei, ascultarea telefoanelor etc. Multe din aceste practici au fost însoţite însă de violenţe, abuzuri şi, evident, încălcări ale drepturile fundamentale prevăzute şi garantate în textele constituţionale în vigoare la acel moment. Astfel, caracterul de poliţie politică este subliniat tocmai de aceste încălcări. Una din ele a fost dată de încălcarea sistematică a unui drept fundamental al omului, şi anume libertatea şi secretul corespondenţei.

Ocupându-se tocmai de această categorie a controlului şi cenzurii corespondenţei Peter Hellström, în *Die Postkontrolle der Staatssicherheit- Aus der Sicht eines Zeitzeugen,* prezintă în detaliu o dimensiune mai puţin cunoscută a controlului populaţiei într-un regim totalitar: controlul şi reţinerea coletelor poştale.

În prima parte a cărţii sale, autorul face trimitere la documente privind istoria inspecţiei poştale din 1950 şi până la aşa-numitul deces al Stasi (1989), temeiul juridic pe baza căruia se făcea acest control în RDG şi, în egală măsură, cum se ajungea la eludarea lui, maniera de lucru, metode, mediu, colaboratori dar şi interacţiunea politico-operaţională (POZW).

Pe lângă primul capitol dedicat activităţii de control al corespondenţei, Peter Hellström vine în capitolul doi, cu o analiză succint descriptivă al fundamentului juridic al R.D.G şi modul cum era încălcată constituţia acestui stat. În anul 1968, la punctul unu al articolului 31 din Constituţia RDG se prevedea că poşta şi telecomunicaţiile sunt inviolabile. Nerespectarea acestui punct este dovedită de Peter Hellström care aduce în discuţie, documentat, structurile juridice auxiliare menite a ascunde o asemenea încălcare a constituţiei.

În capitolul trei, autorul analizează activitatea, metodele şi contextul în care are loc dezvoltarea unor structuri ca unităţi informative axate pe controlul scrisorilor, telegramelor etc. Apoi sunt prezentate categoriile de monitorizare/supraveghere a corespondenţei externe (Postkontrolle A), şi supravegherea corespondenţei interne (Postkontrolle B), plus metodele de căutare în conţinutul corespondenţei – subiecte de interes, tehnica de deschidere, analiză şi închidere la loc – maşinării şi instrumente, memorii.

Următorul capitol (patru), aduce în prim plan dezbateri referitoare la postul de control al armatei. Echipamentul tehnic şi elementele legate de acesta, au fost furnizate de Sectorul Operaţional – Tehnic (OTS) şi de către Departamentul pentru Armament şi Servicii Chimice (BCD).

În capitolul cinci este analizată poşta germană şi administraţia vamală a RDG alături de cooperarea strânsă dintre inspecţia poştală neoficială şi controlul vamal, parţial legiferată.

Se trece apoi, în capitolul şase, la prezentarea în detaliu a modului cum era integrat în activitatea Stasi controlul coletelor poştale, la care se adaugă instrucţiunile administrative privind confiscarea obiectelor de valoare şi/sau a sumelor de bani. Aici, din cauza unor fraude, uneori, au fost înregistrate pierderi, au fost suspiciuni de complot și jaf, ceea ce a condus la anchete la inițiativa Departamentului M.

Un amănunt deloc de neglijat: în perioada ianuarie 1984 – noiembrie 1989, Stasi a confiscat prin intermediul controlului coletelor poştale numerar în valoare de 32,726 milioane DM. De ce? … Pentru că în cele din urmă statul are nevoie de valută (*Der Staat braucht schließlich Devisen*!). Argumentul autorului este însă unul de natură morală deoarece se pune, de asemenea, întrebarea: conform căror principii morale angajaţii Stasi au implementat controlul corespondenţei? Ce a determinat această organizaţie să încalce un drept uman antic? Astfel de întrebări au dus la o abordare în care sunt prezentate departamentele de control al corespondenţei din Berlin şi Erfurt, profilul personalului recrutat, colaborarea cu cadrele neoficiale pentru controlul corespondenţei, rolul SED în cadrul Departamentului M:

> *La fel ca și în cazul MfS în general, organizația de partid, din interiorul Departamentului M, a servit unor măsuri de reîmprospătare ideologică dar și de control al membrilor. Din cauza unor elemente de opoziție explozive din interiorul departamentului, conducerea de partid a raionului s-a simțit aparent forțată, în special în departamentul M, să controleze atitudinile ideologice ale membrilor. Acționând împotriva regulilor statutare ale partidului, conducerea raionului a căutat și angajat oameni fără nici un simț critic și dispuși la complicitate.* (Gerd Reinike, angajat al Departamentului M, în care a lucrat între 1979-1985).

Autorul redă documente autentice din arhiva Stasi, întreaga analiză demonstrând, de altfel, preferinţa autorului pentru inserția pe ici pe colo de documente din fondurile documentar şi informativ.

Problema cadrelor este tratată cu deosebită atenţie în capitolul nouă. Peter Hellström rezumă în idei descriptive problema liniei de cadre, a angajaţilor, profilul angajaţilor neoficiali şi a rolul organizaţiei de partid în munca de monitorizare a corespondenţei.

Un amplu studiu de caz este prezentat în capitolul 10: monitorizarea corespondenţei în Thuringia – locație cunoscută ca inima verde şi centrul geografic al a Germaniei. Tot ceea ce autorul a descris teoretic in secțiunile anterioare ale lucrării aici este prezentat în strictă legătura cu realitatea.

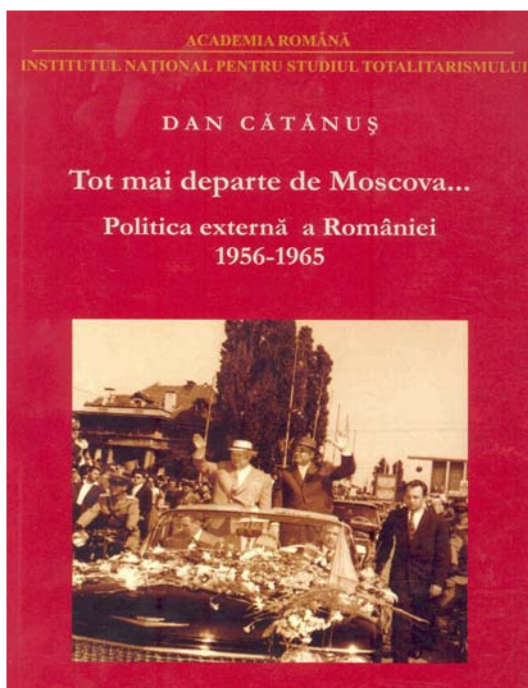
În partea a doua a lucrării, Peter Hellström articulează efectele controlului corespondenţei în ansamblul metodelor tehnico-operative de supraveghere a populaţiei (ascultarea telefoanelor, supravegherea video etc.). De exemplu, Departamentul XXVI a fost responsabil cu supravegherea acustică şi vizuală, aici fiind luate măsuri care

includeau supravegherea telefoanelor şi păstrarea sub atenta observare a încăperilor. Această ramură a MfS s-a dezvoltat odată cu extinderea reţelei de telefonie privată în RDG.

Una din concluziile cărţii este aceea că metodele utilizate de partidul de guvernământ pentru influenţarea populaţiei se completau foarte bine cu cele ale Stasi: căile „oficiale" de influenţă şi informare prin intermediul maşinăriilor de partid ale SED, poliţia populară, administraţiile guvernamentale şi conducerea unităţilor economice, secţiunile de cadre şi organizaţiile de masă, toate erau la fel de importante pentru aplicarea unei politici tehnologizate de totală supraveghere. Totodată supravegherea prin mijloace de tehnică operativă ca şi supravegherea corespondenţei, percheziţiile sau filajul suspecţilor completau acest arsenal. Erau piese dintr-un puzzle care dădea imaginea de ansamblu a unei societăţi aflate sub tortură mută, fizică şi psihică. Adâncirea cercetărilor în arhivele organelor represive i-a permis autorului tocmai detalierea şi nuanţarea tehnicilor utilizate de regimul comunist pentru menţinerea controlului asupra societăţii şi reprimarea opozanţilor, fie ei şi imaginari.

Camelia – Adela Simeoni

Dan Cătănuş, *Tot mai departe de Moscova… Politica Externă a României în contextul conflictului sovieto-chinez. 1956-1965*, Bucureşti, INST, 2011, 455 p.

„Ce vă băgaţi voi românii, sunteţi la 10.000 km de China, sunteţi la nu ştiu cât de Moscova, n-aveţi nici o problemă!" astfel punea, ipotetic, problema implicării României în conflictul sovieto-chinez, Ion Popescu Puţuri, la discuţiile premergătoare *Declaraţiei din aprilie 1964*. Răspunsul lui Gh. Gheorghiu-Dej, dar şi celelalte luări de cuvânt ale membrilor Comitetului Central arătau însă că, dimpotrivă, problemele erau multe şi grele, iar finalitatea demersului românesc consta în obţinerea unui grad cât mai ridicat de autonomie: „Noi am fi bucuroşi dacă am fi lăsaţi în pace să ne semănăm cucuruzul nostru cât mai bine", spunea atunci şeful PMR. Tot atunci, Ion Popescu-Puţuri nu a scăpat ocazia de a reaminti că „tovarăşii au vrut ca din ţară industrializată să fim ţară cucuruzată"[1].

Privind la destinul acestei ţări, şi nu doar din unghiul celor prezentate mai sus, e limpede că evoluţia postbelică a României este legată de etapele pe care regimul comunist le-a parcurs având ca obiectiv consolidarea sa. Transformările pe care acesta le-a cunoscut au depins, în cea mai mare parte, de personajele aflate în vârful piramidei politice, dar şi de conjunctura externă în care ele au acţionat.

Din punct de vedere al mediului extern, parcursul României comuniste a fost, în totalitate, dependent de cele două realităţi ale relaţiilor internaţionale din epoca ulterioară celui de-Al Doilea Război Mondial: blocul socialist şi lumea capitalistă. Limpezirea acestui parcurs stă, astăzi, în sarcina istoricilor.

Dan Cătănuş face parte din „noul val" al istoriografiei româneşti: absolvent al Facultăţii de Istorie, Universitatea Bucureşti, doctor în istorie la Institutul de Istorie „N. Iorga" şi cercetător principal la I.N.S.T., încă de la începuturile acestui onorabil institut. Cartea sa despre politica externă a României, între anii 1956-1965, încununare a aproape un deceniu de cercetări în domeniu, poate fi socotită drept „un roman fluviu", după cum aprecia Radu Ciuceanu, în prefaţă. Ni se pare îndreptăţită această expresie,

[1] A.N.I.C., fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dosar nr. 16/1964, f. 141.

datorită modului cum a fost gândită şi structurată lucrarea, perfect adaptat domeniului ales.

Subiectul este unul care s-a bucurat de o atenţie deosebită în cercul istoricilor, din generaţii diferite. Politica externă în timpul lui Gheorghe Gheorghiu-Dej a fost abordată frecvent în volumele de documente, memorialistica, studiile şi sintezele apărute, în România, după 1989 – un adevărat „front istoriografic" s-ar putea spune. Contribuţiile pe acest segment al istoriei comunismului românesc, publicate în Occident, în anii '60-'70, nu sunt nici ele de neglijat, bibliografia este impresionantă. Vom aminti aici doar câteva din contribuţiile autohtone şi străine pe care le socotim semnificative. La categoria documente publicate avem în vedere (în ordine alfabetică) autori precum Florian Banu[2], Romulus Ioan Budura[3], Gheorghe Buzatu[4], Mihai Retegan[5], Constantin Moraru[6], Al. Oşca şi Vasile Popa[7], Ioan Scurtu[8].

În ce priveşte sursele memorialistice, între ele se detaşează cele îngrijite ori semnate de Lavinia Betea[9], Silviu Brucan[10], Mircea Maliţa[11], Gheorghe Gaston-Marin[12], Paul Niculescu-Mizil[13] şi Paul Sfetcu[14].

Studii sau lucrări de analiză şi sinteză au fost publicate de Mioara Anton[15], Vasile Buga[16], Gheorghe Buzatu[17], Mihail Dobre[18], Adrian Cioroianu[19], Florin

[2] Florian Banu, Liviu Ţăranu, *Aprilie 1964 – „Primăvara de la Bucureşti". Cum s-a adoptat „Declaraţia de independenţă a României?*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2004.

[3] Romulus Ioan Budura (coord.), *Relaţii româno-chineze, 1880-1974. Documente*, Bucureşti, MAE şi ANR, Bucureşti, 2005.

[4] Gheorghe Buzatu, Mircea Chiriţoiu (editori), *Agresiunea comunismului în România*, vol. I, Bucureşti, Paideia, 1998.

[5] Mihai Retegan, Alesandru Duţu (editori), *Război politic în blocul comunist. Relaţii româno-sovietice, Documente*, vol. II, Bucureşti, Tritonic, 2004.

[6] Constantin Moraru, *Iunie 1956 – Tito la Bucureşti*, în *Putere şi societate. Blocul comunist sub impactul destalinizării, 1956,* coord. Dan Cătănuş, Vasile Buga, Bucureşti, INST, 2006.

[7] Alexandru Oşca, Vasile Popa, *O fereastră în cortina de fier, România,* Focşani, Editura Vrantop, 1997.

[8] Ioan Scurtu (coord.), *România. Retragerea trupelor sovietice, 1958*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1996.

[9] Lavinia Betea, *Alexandru Bârlădeanu despre Dej, Ceauşescu şi Iliescu. Convorbiri*, Bucureşti, Editura Evenimentul Românesc, 1997 şi *Maurer şi lumea de ieri. Mărturii despre stalinizarea României,* Arad, Fundaţia Ioan Slavici, 1995.

[10] Silviu Brucan, *Generaţia irosită. Memorii*, Bucureşti, Editurile Universul şi Calistrat Hogaş, 1992.

[11] Mircea Maliţa, *Tablouri din Războiul Rece. Memorii ale unui diplomat român*, Bucureşti, Editura C.H. Beck, Bucureşti, 2007.

[12] Gheorghe-Gaston Marin, *În serviciul României lui Gheorghiu-Dej. Însemnări din viaţă,* Bucureşti, Editura Evenimentul Românesc, 2000.

[13] Paul Niculescu-Mizil, *O istorie trăită*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 1997.

[14] Paul Sfetcu, *13 ani în anticamera lui Dej*, selecţie, introducere şi note de Lavinia Betea, Bucureşti, Editura Fundaţiei Culturale Române, 2000.

[15] Mioara Anton, *Ieşirea din cerc. Politica externă a regimului Gheorghiu-Dej*, Bucureşti, INST, 2007.

[16] Vasile Buga, *O vară fierbinte în relaţiile româno-sovietice. Convorbirile de la Moscova din iulie 1964*, Bucureşti, INST, 2012.

[17] Buzatu Gheorghe, *România şi marile puteri (1939-1947)*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2003.

Constantiniu[20], Brândușa Costache[21], Mihai Croitor[22], Dennis Deletant[23], Stephen Fischer-Galaţi[24], David Floyd[25], Joseph F. Harrington şi Bruce J. Courtney[26], Ghiţă Ionescu[27], Keneth Jowith[28], Robert R. King[29], John Michael Montias[30], Constantin Moraru[31], Cezar Stanciu[32], Stelian Tănase[33], Vladimir Tismăneanu[34], Liviu C. Țârău[35] şi subsemnatul[36].

Atât în categoria documentelor publicate cât şi în cea a lucrărilor de analiză, Dan Cătănuş însuşi are contribuţii notabile[37]. Acestea sunt premergătoare volumului la

[18] Mihail Dobre, *România la sfârșitul Războiului Rece. Statut geopolitic și opțiuni de securitate*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2011.

[19] Cioroianu Adrian, *Pe umerii lui Marx. O introducere în istoria comunismului românesc*, Bucureşti, Editura Curtea Veche, 2005.

[20] Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, ediția a IV-a revăzută şi adăugită Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic Gold, 2010.

[21] Brândușa Costache, *Activitatea României în Consiliul de Ajutor Economic Reciproc*, 1949-1974, București, INST, 2012.

[22] Mihai Croitor, *România și conflictul sovieto-chinez, 1956-1971*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2009.

[23] Dennis Deletant, *Teroarea comunistă în România. Gheorghiu-Dej și statul polițienesc, 1948-1965*, traducere de Lucian Leuştean, Iaşi, Editura Polirom, 2001.

[24] Stephen Fischer-Galaţi, *The New Romania. From People's Democracy to Socialist Republic*, Cambridge, The M.I.T. Press, 1967.

[25] David Floyd, *Rumania: Russia's Dissident Ally*, New York, Frederic A. Praeger Inc., 1965.

[26] Joseph F. Harrington, Bruce J. Courtney, *Relațiile româno-americane, 1940-1990,* traducere de Mihaela Sadovschi, prefaţă de V. Fl. Dobrinescu şi Kurt Treptow, Iaşi, Institutul European, 2002.

[27] Ghiţă Ionescu, *Comunismul în România*, Bucureşti, Editura Litera, 1994.

[28] Kenneth Jowitt, *Revolutionary Breakthroughs an National Development. The Case of Romania. 1944-1965*, Los Angeles, University of California Press, 1971.

[29] Robert R. King, *A History of the Romanian Communist Party*, Stanford, Hoover Institution Press, 1980.

[30] John Michael Montias, *Economic Development in Communist Romania,* Cambridge, The M.I.T. Press, 1967.

[31] Constantin Moraru, *Politica externă a României, 1958-1964*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2008.

[32] Cezar Stanciu, *Frăția socialistă. Politica RPR față de țările lagărului socialist, 1948-1964*, Târgoviște, Editura Cetatea de Scaun, 2009.

[33] Stelian Tănase, *Elite și societate. Guvernarea Gheorghiu-Dej, 1948-1965*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1998.

[34] Vladimir Tismăneanu, *Stalinism pentru eternitate. O istorie politică a comunismului românesc,* traducere de Cristina Petrescu şi Dragoş Petrescu, postfaţă de Mircea Mihăieş, Iaşi, Editura Polirom, 2005.

[35] Liviu C. Țârău, *Între Washington și Moscova: România 1945-1965*, Cluj-Napoca, Editura Tribuna, 2005.

[36] Liviu Ţăranu, *Românâ în Consiliul de Ajutor Economic Reciproc*, *1949-1965*, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2007.

[37] Dan Cătănuş, *Între Beijing și Moscova. România și conflictul sovieto-chinez*, Bucureşti, INST, 2004; Idem, *A doua destalinizare. Gh. Gheorghiu-Dej la apogeul puterii*, Bucureşti, Editura Vremea XXI, 2005; *Putere și societate. Lagărul comunist sub impactul destalinizării*, *1956*, Bucureşti, INST, 2006 (coordonatori Dan Cătănuş şi Vasile Buga).

care vom face referire în continuare, fiind roadele efortului de documentare în arhivele româneşti.

Volumul *Tot mai departe de Moscova… Politica Externă a României în contextul conflictului sovieto-chinez. 1956-1965* este structurat pe 14 capitole, însoţite de un dicţionar biografic, ilustraţii, o bibliografie selectivă, o prezentare a autorului şi activităţii sale, iar, la final, un deosebit de util indice onomastic.

Prefaţa este semnată de Radu Ciuceanu, directorul I.N.S.T., care face largi incursiuni şi numeroase consideraţii pe marginea evoluţiilor externe ale României din a doua parte a „guvernării Dej". Reţinem aici doar recunoaşterea unei „funciare abilităţi" a şefului PMR în elaborarea şi punerea în aplicare a unei strategii bazată pe trei obiective fundamentale: *consolidarea regimului personal, disciplinarea partidului prin epurare și românizare și obținerea retragerii trupelor sovietice* din România (p. 17). Îndeplinirea acestor obiective are loc la începutul anilor '60, făcând posibil acel început al dezgheţului intern despre care s-a scris și s-a vorbit mult în toate sferele vieţii intelectuale româneşti.

În introducere, Dan Cătănuș porneşte de la un discurs neconvenţional ţinut de N.S. Hruşciov, în decembrie 1960, în timpul unei recepţii la Kremlin, în care era, din nou, subliniat rolul trupelor sovietice în instalarea regimurilor comuniste din Europa de Est: „Este vorba despre cucerirea puterii populare într-o serie de ţări din Europa; cum s-a cucerit puterea? Au avut lideri mai buni? Sigur, au cadre respectate de noi, dar au avut şi alţii. Este vorba de armata sovietică. Dacă armata sovietică intra în Franţa, poate că masa asta o aveam la tov. Thorez; dacă armata sovietică intra în Italia, poate că masa asta o aveam la tov. Togliatti sau la tov. Longo" (p. 20). Această ieșire neortodoxă a liderului de la Kremlin, dintre multe altele, ca şi tăcerea tuturor participanţilor ilustra o recunoaştere implicită a acelei realităţi. Chiar dacă a existat totuşi o excepţie – Gheorghiu-Dej a îndrăznit să-l contrazică pe Hruşciov – nimic din ce a afirmat liderul de la Kremlin nu era fals. Era un adevăr rostit încă de Stalin: „Fiecare îşi impune sistemul său acolo unde ajunge armata sa"[38].

Această axiomă a fost aplicată şi în cazul României, sovieticii obţinând aici, după 23 august 1944, întregul control economic, politic şi militar. A urmat, apoi, al doilea pas – construirea rapidă a unui regim social şi politic de tip sovietic. Ţinta stabilită atunci de construire a comunismului în România a reprezentat, ulterior, scopul primordial al elitei conducătoare autohtone până în 1989.

Prietenia de nezdruncinat cu Uniunea Sovietică, acea piatră de încercare a tuturor regimurilor de sorginte sovietică, nu a rămas însă la acelaşi nivel cu cel din vremea lui Stalin. Priorităţile de ordin intern, interesele diferite ale conducerii PMR/PCR şi nu în ultimul rând contextul internaţional favorabil unei desprinderi de Moscova, au oferit atât impulsul cât şi prilejul pentru liderii de la Bucureşti în obţinerea unei largi autonomii în interior şi chiar a unui grad relativ de independenţă în relaţiile externe. Pornind de la neînţelegeri punctuale, îndeosebi în plan economic, răceala din relaţiile româno-sovietice va înregistra chiar momente de îngheţ diplomatic.

Urmare a unor asemenea secvenţe, comuniştii români vor publica *Declarația din aprilie 1964* în care îşi exprimau public hotărârea de a urma o politică independentă, pe linia intereselor naţionale româneşti, dar în cadrul sistemului comunist. Trebuie subliniat

[38] Milovan Djilas, *Întâlniri cu Stalin*, Craiova, Editura Europa, 1991, pp. 74-75.

aici că nimic din ceea ce s-a spus atunci, în „primăvara de la Bucureşti”, nu avea conotaţii anticomuniste ci doar antisovietice. Era într-un fel şi natural să apară o asemenea revoltă după aproape două decenii de dominaţie sovietică. În tot acest interval, conducerea de la Bucureşti fusese umilită, supravegheată şi determinată să acţioneze în domenii sau direcţii care nu totdeauna erau în consonanţă cu propriile interese. De aceea, punerea pe alte baze, „principiale”, a relaţiei cu Moscova, a reprezentat unul din dezideratele fundamentale a celei de-a doua părţi a „guvernării” Gheorghe Gheorghiu-Dej. Pentru a înlătura „bagheta” Moscovei, pe lângă contextul extern prielnic, regimul de la Bucureşti trebuia să obţină legitimitate în plan intern. Prin măsurile de destindere internă şi prin creşterea nivelului de trai al populaţiei, folosindu-se şi de sentimentele antisovietice ale acesteia, regimul a reuşit performanţa de „a împuşca doi iepuri dintr-un foc”: obţinerea libertăţii de mişcare în relaţia cu sovieticii şi, totodată, îmbunătăţirea consistentă a legăturilor cu Occidentul.

Prin afirmarea constantă a ataşamentului faţă de principiile comuniste, prin atitudinea precaută în relaţia cu Moscova (lipsită de provocări inutile), însoţită de un interes manifestat discret pentru strângerea relaţiilor cu statele din Vest, politica independentă a României a convenit ambelor părţi. Pe de o parte Kremlinul a fost asigurat că în România se construieşte socialismul, iar Occidentului, care nu-şi dorea o nouă criză în relaţiile Est-Vest, opţiunea României i s-a potrivit ca o mănuşă. De la imaginea unui satelit complet şi fidel al Uniunii Sovietice (în anii ‘50), începând cu 1963, în capitalele apusene, percepţia asupra României se schimbă fiind privită deja ca un campion al desatelizării faţă de Moscova.

Această schimbare în planul politicii externe, precum şi destinderea internă realizate de echipa condusă de Gheorghiu-Dej au născut serioase controverse în rândul cercetătorilor, înainte sau după 1989. Autorii unor analize pe marginea acestei schimbări de curs, din afară sau din ţară, sunt menţionaţi de către Dan Cătănuş, în debutul lucrării, fiecare cu propria contribuţie. Concluzia sa, pe care o împărtăşim şi noi, este că bibliografia bogată pe această temă dovedeşte cât de controversat rămâne subiectul, mai ales în ce priveşte momentul şi motivele care au determinat conducerea PMR să facă o astfel de mutare.

Teama, spune Mihai Retegan în preambulul cunoscutei sale cărţi, *1968 din primăvară până în toamnă*[39], a fost unul din factorii care au stat la baza naţional-comunismului edificat de către Gheorghe Gheorghiu-Dej, după 1953. Apoi, de la Ghiţă Ionescu, continuând cu Vlad Georgescu, Vladimir Tismăneanu şi mai încoace Lucian Boia sau din galeria analiştilor străini, de la J.F. Brown, John Michael Montias sau Dennis Deletant, s-a înveterat această argumentaţie după care teama de a pierde puterea a îndemnat regimul de la Bucureşti la schimbarea cursului în politica externă şi la un scurt dezgheţ în cea internă.

Revoluţia din Ungaria din toamna anului 1956 a precipitat decizia lui Gheorghiu-Dej de a deveni independent. Astfel, „patriotismul”, susţine Florin Constantiniu, a fost învăţat de către Gheorghiu-Dej apărându-şi fotoliul. Integrarea partidului în tradiţiile naţionale şi în rusofobia cunoscută a românilor îi puteau consolida

[39] Mihai Retegan, *1968 din primăvară până în toamnă. Schiţă de politică externă românească*, Bucureşti, 1998, p. 23.

autoritatea. „Nu prin apărarea intereselor economice a descoperit Gh. Gheorghiu-Dej politica de independenţă, ci prin lupta înverşunată pentru păstrarea puterii”[40]. Pentru a putea face faţă încercărilor sovietice de răsturnare a echipei lui Dej, ea avea nevoie de sprijin intern şi extern.

Precizăm aici că la mijlocul anilor ’80, aflat în SUA, Florin Constantiniu descoperise o serie de documente referitoare la România, aflate în arhivele de la Hoover Institute of War, Revolution and Peace (Stanford – California), precum şi un raport secret al C.I.A. aflat la Kennedy Library (New York). Din acest ultim document reiese că în toamna anului 1963, N.S. Hruşciov s-ar fi adresat lui Emil Bodnăraş, solicitându-i sprijinul pentru a-l răsturna pe Gh. Gheorghiu-Dej, în vederea modificării politicii externe a României. Emil Bodnăraş i-a comunicat însă lui Gheorghiu-Dej demersul lui Hruşciov, iar atunci sovieticii s-au adresat lui Petre Borilă.

Luând în considerare şi un posibil astfel de episod, credem că nevoia consolidării poziţiei politice s-a împletit totuşi, de foarte devreme, cu intenţia de a proteja ceea ce Gh. Gheorghiu-Dej înţelegea drept „interes naţional”. O cercetare atentă a materialelor de arhivă, aşa cum o găsim şi în cartea lui Dan Cătănuş, demonstrează că Gheorghiu-Dej şi o parte din „baronii” săi nu erau nici ei îndrăgostiţi de vecinii de la răsărit. Acest lucru este uşor de constatat prin analiza relaţiilor economice româno-sovietice[41].

Ei bine, tocmai diversitatea acestor puncte de vedere şi lipsa unui numitor comun în ceea ce priveşte cursul spre independenţă al României comuniste, au constituit o provocare pentru Dan Cătănuş. Pierderea şi/sau recâştigarea suveranităţii naţionale a fost şi este un subiect major pentru istoria oricărui stat şi totodată un serios temei pentru o cercetare istorică de calibru. Dar nu numai. Ceea ce poate părea doar o problemă a trecutului, se dovedeşte a fi relevantă pentru prezent. Autorul face o analogie între modul cum era examinată la Moscova politica economică a Bucureştiului şi poziţia de inferioritate pe care o afişau guvernele de după 1990 sau cele după 2009 în faţa reprezentanţilor Fondului Monetar Internaţional. Apoi, când se vorbeşte de perioada stalinistă a României, de prezenţa Armatei Roşii şi a consilierilor sovietici, constant se face observaţia că aceste două elemente sunt o dovadă solidă a lipsei de suveranitate. În schimb puţini observă că, după 1990, consilierii străini au reapărut la Bucureşti (numai că nu mai sunt sovietici), iar baze militare străine au fost acceptate pe teritoriul ţării noastre. Chiar dacă e un cu totul alt context, iar problema se pune altfel, tot cedare de suveranitate se cheamă. În plus, o reglementare slabă a acesteia aduce costuri însemnate pentru statul român.

Revenind la subiectul revoluţiei maghiare, Dan Cătănuş consideră „lecţia ungară” drept un puternic impuls pentru conducerea PMR de a proceda la schimbări atât în politica externă a României cât şi în plan intern. Evenimentul din ţara vecină arăta că instalarea şi consolidarea democraţiilor populare nu era un proces ireversibil şi că prin asocierea unor condiţii potrivnice în interior ca efect al unor schimbări apărute în exterior, acestea se puteau prăbuşi. Or Gheorghiu-Dej era ultimul care şi-ar fi dorit

[40] Florin Constantiniu, *op. cit.*, p. 488.

[41] Florian Banu, *Paşi spre autonomia R.P.R. - desfiinţarea sovromurilor,* în „Analele Ştiinţifice ale Universităţii «A.I. Cuza» - Iaşi”, seria Istorie, tom XLIV – XLV, 1998-1999, p. 133-150.

un eveniment similar în România. De aceea conducerea de la Bucureşti a încercat să înţeleagă ce s-a întâmplat în Ungaria, pe baza propriilor observaţii şi a mărturiilor unor oficiali maghiari. Dan Cătănuş enumeră factorii care în percepţia liderilor români au condus spre explozia din toamna anului 1956: lipsa unităţii conducerii şi disensiunile apărute între diversele facţiuni ale partidului, represiunea la scară largă împotriva vechilor membri de partid, ruptura dintre conducere şi societate, politica economică incoerentă şi scăderea drastică a nivelului de trai al populaţiei, desconsiderarea oricăror tradiţii sau însemne naţionale, originea etnică a unor conducători şi asocierea acestora cu Moscova, relaţia foarte slabă cu intelectualitatea, discutarea la nivel de mase a raportului „secret" al lui Hruşciov şi recunoaşterea publică a greşelilor din perioada stalinistă, apariţia unor alternative de putere în cadrul societăţii (Cercul Petöfi), dezintegrarea în momentul debutului revoluţiei a partidului, armatei şi a miliţiei care s-au solidarizat cu populaţia, renaşterea vechilor partide etc.

O altă constatare făcută de conducerea de la Bucureşti a fost cea legată de uşurinţa cu care conducerea de la Moscova a intervenit în politica internă din ţările satelite prin impunerea destalinizării şi intervenţia armată atunci când situaţia nu convenea Kremlinului. Faptul că totuşi a existat o diferenţă între modul cum a fost tratată Ungaria şi, anterior, Polonia de către sovietici, sugera însă că aceştia din urmă erau „dispuşi să accepte în zona lor de hegemonie şi un regim mai puţin obedient, atâta vreme cât acesta nu punea în pericol interesele vitale ale Moscovei" (p. 164).

Dan Cătănuş, deşi nu crede în relatarea lui Silviu Brucan despre dialogul avut atunci cu Gheorghiu-Dej („Dragă Tache, dacă nu facem o cotitură de 180° în relaţiile noastre cu sovieticii suntem pierduţi!"), plasează toamna lui 1956 ca punct de plecare al unei strategii gândite de liderul PMR pe termen lung. Obiectivele fundamentale ale acesteia erau: consolidarea regimului personal, stabilitatea politico-economică internă, obţinerea suveranităţii în raporturile cu sovieticii şi limitarea posibilităţilor acestora de a impune decizii peste capul conducerii de la Bucureşti.

Ca succesiune, etapele de punere în practică ale unei asemenea strategii erau aplicate, în primul rând, în plan intern: asigurarea poziţiei de lider necontestat în fruntea partidului şi statului secondată de omogenizarea şi unitatea conducerii de partid, disciplinarea întregului partid care la rândul său trebuia să obţină controlul total asupra societăţii româneşti. Concomitent era dinamizată economia naţională, printr-un amplu proces de industrializare, pe baza unui plan de dezvoltare pe termen lung.

Prin transpunerea în realitate a acestor deziderate, Gheorghiu-Dej putea convinge Moscova că la Bucureşti exista o conducere fermă, loială şi capabilă să prevină apariţia unei situaţii de tipul celei din Ungaria.

Toate aceste etape au fost, în bună parte, îndeplinite până la începutul anilor '60, iar primul mare semnal că strategia adoptată era una de succes, a fost dat de retragerea trupelor sovietice în vara anului 1958. Ori acest eveniment a permis un adevărat salt în consolidarea regimului Gheorghiu-Dej în plan intern şi apoi spre afirmarea sa în politica externă. Dan Cătănuş sintetizează foarte bine consecinţele acestui eveniment: „dispariţia factorului de presiune şi control reprezentat de prezenţa trupelor sovietice se va dovedi un element esenţial în derularea demersurilor pe care liderii P.M.R. le vor face în direcţia apropierii de Occident şi a restabilirii relaţiilor de prietenie cu China". În plus, era evident câştigul imens de credibilitate obţinut de

conducerea PMR, nu doar în planul politicii internaţionale, cât mai ales în relaţia cu societatea românească (p. 208). Un progres însemnat dublat de faptul că încă de acum Gheorghiu-Dej şi echipa sa „păreau să înţeleagă însă faptul că realizarea obiectivelor fixate depindea în mare măsură de o stabilitate internă reală, ce nu putea fi asigurată decât prin obţinerea adeziunii populaţiei la politica regimului". Iar această adeziune va fi obţinută, după 1960, prin reducerea represiunii interne, creşterea nivelului de trai al populaţiei şi reafirmarea identităţii naţionale prin derusificare şi distanţarea de Moscova (p. 210).

Ca urmare, treptat, destinderea internă va lua locul terorii: va scădea semnificativ numărul celor arestaţi pe motive politice, a celor internaţi în lagăre de muncă sau cu domiciliu obligatoriu. Apoi, după ani de lipsuri materiale crunte, progresul economiei începea să se reflecte şi în nivelul de trai al populaţiei, ale cărei nevoi de consum sunt serios luate în calcul de conducerea PMR. Nu era o chestiune de tactică, ne asigură Dan Cătănuş, ci „reflectarea la nivel politic a unor mutaţii economico-sociale profunde din societatea românească, aflată acum la poarta societăţii de consum".

Aceste evoluţii nu puteau avea loc însă fără o schimbare a politicii de cadre, prin înlocuirea vechii generaţii promovate în anii stalinismului cu o nouă elită administrativă şi recuperarea treptată a ceea ce mai rămăsese din vechea elită „burgheză". Vârful aisbergului a putut fi văzut, în martie 1961, atunci când I. Gh. Maurer a fost desemnat în fruntea unui nou guvern: „stilat, pragmatic, bun negociator, Maurer poate fi considerat un simbol al noului curs asumat de autorităţile de la Bucureşti" (p. 212).

Rezultatele acestor schimbări nu s-au lăsat prea mult aşteptate: la finalul unei durate de cinci ani, regimul Gheorghiu-Dej „devenise mult mai stabil politic şi economic decât în 1956". Partidul se transformase într-un „instrument disciplinat şi eficient", iar „populaţia începuse să gliseze de la stadiul de adversar la cel de colaborator tacit (sau mai degrabă resemnat)" (p. 260). Peste toate însă, liderul PMR numai era contestat de nimeni, astfel că „«liderul absolut» era liber să arate că este şi un «lider luminat»" (p. 260).

Era prima ţintă pe care şeful PMR îşi propusese să o atingă. Urma însă capitolul cel mai greu – relaţia cu Kremlinul. Alinierea la „voltele politice efectuate de sovietici" nu mai era satisfăcătoare. Ba chiar din punct de vedere economic, încep să apară diferenţe care se vor transforma în diferende. Colaborarea cu ţările CAER şi deschiderea spre Occident vor fi două locuri importante unde vor apare tensiuni majore.

Ca simptom, precizăm că atmosfera de conlucrare (unanimitatea) din comisiile C.A.E.R. dispare încă din anul 1959, când se poate observa o schimbare esenţială de poziţie a reprezentanţilor români. Este evident că aceasta are loc pe baza directivelor date de către Biroul Politic al P.M.R., în care se manifestă deschis atitudini defavorabile unor noţiuni precum specializarea sau diviziunea internaţională socialistă a muncii în numele intereselor generale ale lagărului.

Pe aceeaşi linie cu cele notate de Dan Cătănuş, considerăm că nu a existat o schimbare bruscă de direcţie. Această modificare are loc, treptat, fără afişări ostentative. Este clar însă că noua atitudine s-a edificat pe trecutul relaţiilor economice şi politice cu

ţările partenere din C.A.E.R. România comunistă nu-şi dorea nicidecum perpetuarea rolului de Cenuşăreasă a blocului, iar aceasta necesita o schimbare de substanţă în raporturile cu statele C.A.E.R. şi îndeosebi cu Uniunea Sovietică. Pentru aceasta din urmă, tendinţa spre centralizare şi integrare economică manifestată în interiorul CAER „îi servea mai bine pretenţiile de putere tutelară" (p. 212).

În pofida acestor diferenţe, Dan Cătănuş este convins că autorităţile de la Bucureşti „erau interesate în continuare de colaborarea cu partenerii din CAER cu condiţia echităţii şi a respectării intereselor reciproce" (p. 213). Cu alte cuvinte, în capitala României interesul naţional începea să prevaleze în faţa celui internaţionalist, al lagărului comunist. Acest fapt intra însă în contradicţie cu apelul insistent al lui Hruşciov de a strânge rândurile comunităţii socialiste în faţa schismei chinezeşti şi a succesului economic occidental.

Dacă la început conducerile politice au ignorat sau au ascuns tensiunile existente la nivel de diplomaţi ori specialişti, începând cu finalul anului 1961, divergenţele româno-sovietice vor ieşi la suprafaţă în toată splendoarea lor. La plenara CC al PMR din 30 noiembrie-5 decembrie 1961, pentru prima dată după 23 august 1944, Uniunea Sovietică era criticată în mod deschis, acuzaţiile fiind limitate însă la perioada stalinistă. Peste numai un an, la plenara din 21-23 noiembrie 1962, şi apoi la plenara din 5-8 martie 1963, conducerea sovietică şi Hruşciov însuşi vor fi ţinta criticilor comuniştilor români.

Dan Cătănuş constată, pe bună dreptate, că divergenţele româno-sovietice din CAER, legate de specializare şi integrare economică, din anii 1962-1963, au constituit o „criză majoră" pentru regimul de la Bucureşti (p. 311). Gheorghiu-Dej a avut însă „abilitatea tactică" de a evita un conflict deschis generat de tensiunile acumulate între cele două state. De fiecare dată el le-a prezentat drept „simple deosebiri de păreri în contextul unei prietenii de nezdruncinat". Nici PMR şi nici România nu aveau nevoie de un conflict deschis cu sovieticii. Ceea ce urmărea Dej să obţină era „suveranitatea, afirmând că ea a existat întotdeauna" (p. 311).

Aşadar, „desatelizarea" a fost cel de-al doilea obiectiv fundamental al strategiei puse în aplicare de Gheorghiu-Dej. În faţa tuturor delegaţiilor străine care soseau la Bucureşti în acei ani, el afirma răspicat că „deciziile privind România se luau la Bucureşti şi nu în altă parte". Totodată, PMR făcea eforturi de „a-i convinge pe sovietici că nu ducea o politică pro-chineză, pe chinezi că nu ducea o politică pro-sovietică, pe occidentali că ducea o politică de sine stătătoare" (p. 311).

În acest fel, Gheorghiu-Dej şi România a beneficiat la acel moment de disponibilitatea sovieticilor de a ajunge la un compromis, de deschiderea faţă de ţările socialiste pe care o iniţiase J.F. Kennedy şi de consideraţia pe care Mao Tze-dun a arătat-o românilor.

În fine, momentul de vârf şi totodată deplinul succes al strategiei lui Gheorghiu-Dej va fi consacrat prin *Declaraţia PMR din aprilie 1964* – „o adevărată chartă a politicii externe româneşti de la care se vor legitima toate luările de poziţie ulterioare ale reprezentanţilor regimului" (p. 326).

Raţiunile care au stat la baza elaborării acestui document public ţin de faptul că România trebuia să convingă Occidentul şi China că nu mai face jocul Moscovei, iar noua sa atitudine nu este una de conjunctură.

Dan Cătănuş susţine că problema exprimării deschise a unui punct de vedere propriu s-a pus pentru prima dată în vara anului 1963, în şedinţa Biroului Politic al PMR din 4 iulie 1963 (p. 327). Acest punct de vedere viza exclusiv divergenţele din mişcarea comunistă, iar principiile erau cele din Declaraţiile aprobate în comun de partidele comuniste şi muncitoreşti la consfătuirile ţinute la Moscova în 1957 şi 1960. El va fi exprimat pe larg în articolul intitulat *Temelia de neclintit a unității mișcării comuniste internaționale*, apărut sub semnătura lui Ion Gh. Maurer în numărul din noiembrie 1963 al revistei „Probleme ale păcii şi socialismului".

În ce ne priveşte, credem totuşi că momentul în care s-a luat hotărârea de a publica un document care să exprime public poziţia PMR atât în disputa sovieto-chineză cât mai ales în cea din interiorul CAER, datează din februarie-martie 1963. Atunci, după revenirea de la Moscova a lui Alexandru Bârlădeanu şi discutarea raportului acestuia pe tema celor discutate la şedinţa Comitetului Executiv al CAER, într-o şedinţă prelungită a Biroului Politic al PMR (26-27 februarie 1963) s-a pus problema unei declaraţii. S-au rostit, la acel moment, cuvinte grele la adresa liderului de la Kremlin, Emil Bodnăraş fiind cel care s-a manifestat cel mai aprins. Despre planul lui Hruşciov de a schimba soarta lagărului (prin integrare şi specializare în cadrul CAER) a ţinut să remarce că „aceasta va constitui începutul lichidării suveranităţii, iar în ce priveşte rolul conducerii noastre, cred că ne va rămâne foarte multă vreme pentru vânătoare şi pentru alte activităţi. Ne vom transforma în nişte vătafi". Gheorghe Gheorghiu-Dej a adăugat, nuanţând problema: „nici vătafi, ajutori de vătafi, pentru că vătafii vor fi de calificare şi competenţă mai convenabile decât am putea fi noi[42]". La Bucureşti era limpede că, în această situaţie, întreaga conducere (de partid şi de stat) urma să aibă rol decorativ, principalele pârghii ale puterii urmând a fi preluate de organisme interstatale.

La finalul celor două zile de discuţii din Biroul Politic, Gheorghe Gheorghiu-Dej a propus elaborarea unui document care să afirme poziţia României faţă de intenţiile existente în cadrul C.A.E.R. Propunerea de a redacta un astfel de document urma să fie făcută în plenara C.C. al P.M.R. care avea să fie informat de cele dezbătute în şedinţa Biroului Politic. Membrii C.C. urmau să ia cunoştinţă şi de poziţia conducerii de partid pe această linie.

Convocată destul de repede, la început de martie, plenara a durat patru zile (5-8 martie) deşi a avut pe ordinea de zi un singur punct: informare asupra celor discutate la întâlnirea Comitetului Executiv al C.A.E.R., susţinută de către Al. Bârlădeanu. Expunerea acestuia, a fost urmată de ample dezbateri, fiecare membru al C.C. fiind îndemnat să-şi spună poziţia, la tribună sau în scris, asupra celor prezentate de Al. Bârlădeanu şi asupra propunerii de redactare a unei declaraţii de principii. Aceasta din urmă a fost catalogată de cei mai mulţi dintre vorbitori drept o „acţiune istorică" şi s-a constatat că, fără excepţie, ea a întrunit sprijinul unanim al celor prezenţi la plenară. Era o dovadă serioasă că propunerea venea pe un teren propice unei acţiuni de autonomizare aşteptată de majoritatea zdrobitoare a românilor.

La Moscova s-a ştiut imediat despre intenţia românilor de a redacta şi publica un document de politică externă, posibil după un model chinezesc. În consecinţă,

[42] ANIC, fond CC al PCR - Cancelarie, dosar nr. 4/1963, f. 104.

sovieticii au încercat să stopeze o astfel de acţiune. N.S. Hruşciov a făcut câteva propuneri conducerii de la Bucureşti, pe diverse căi, pentru o întâlnire la vârf (în intervalul aprilie-mai 1963) în vederea rezolvării diferendelor dintre cele două părţi. Gh. Gheorghiu-Dej a evitat însă orice întâlnire de acest gen până în iunie 1963, pretextând în faţa mesagerilor lui N. Hruşciov (A.I. Andropov şi N.V. Podgornîi) că lucrează, încă, la un „material" care să servească drept bază de discuţii.

Între timp a avut loc şi un schimb de scrisori între cele două conduceri. În scrisoarea expediată la Moscova, prin intermediul lui Nicolae Ceauşescu, la mijlocul lunii iunie 1963, Biroul Politic al PMR a hotărât să noteze toate problemele care afectau relaţiile româno-sovietice, pornind de la chestiunile economice şi până la cele politice[43]. Ca exemplu, membrii Biroului Politic al PMR îşi exprimau nemulţumirea faţă de etichetările primite: „este cu totul de neadmis ca grija unui partid pentru respectarea cât mai scrupuloasă a suveranităţii să fie etichetată drept: «închistare», «îngustime naţională», «egoism naţional», «naţionalism» sau «tendinţe autarhice». Asemenea practici, caracteristice perioadei cultului personalităţii sunt într-o totală incompatibilitate cu principiile relaţiilor dintre ţările socialiste, dintre partidele comuniste"[44].

Ne limităm la acest exemplu pentru a susţine faptul că textul acestei scrisori a fost ulterior dezvoltat şi s-a ajuns la articolul semnat de Ion Gh. Maurer. Aşadar, pregătirea propriu-zisă a *Declaraţiei* a durat mai bine de un an de zile (martie 1963-aprilie 1964), fapt care arată că nu s-a lucrat în pripă, ceea ce nu a făcut decât să crească impactul documentului şi să confirme temeinic noua atitudine a României în interiorul lagărului socialist[45].

Dan Cătănuş observă că, după cum se vede încă din introducerea de la *Declaraţie*, problemele de ordin economic „formau principala preocupare a conducerii PMR". Iar prezentarea cu prioritate a modelului românesc bazat pe „forţe proprii" înaintea colaborării cu celelalte ţări socialiste, era expresia cea mai evidentă a promovării interesului naţional (p. 336).

Tema principală a *Declaraţiei din aprilie 1964*, după cum se ştie, a constituit-o definirea caracterului relaţiilor dintre partidele comuniste şi muncitoreşti, ce trebuiau aşezate pe principii noi, eliminând ideea existenţei unui centru internaţional al mişcării comuniste mondiale: „Nu există şi nu poate exista un partid «părinte» şi un «partid fiu», partide «inferioare» sau partide «superioare» şi partide «subordonate», nici un partid nu are şi nu poate avea un loc privilegiat, nu poate impune linia şi părerile sale". Libertatea de decizie a fiecărui partid este, de asemenea, subliniată: „Este dreptul exclusiv al unui partid de a-şi elabora de sine stătător linia politică, obiectivele concrete, căile şi metodele atingerii acestora [...] dreptul exclusiv al fiecărui partid de a-şi rezolva problemele politice şi organizatorice, de a-şi desemna conducerea, de a-şi orienta membrii asupra problemelor politice interne şi internaţionale". În directă legătură cu acest drept era condamnat explicit oricare „amestec în treburile interne" ale unui partid: „Nici unui partid nu-i este îngăduit a trece peste capul conducerii de partid dintr-o ţară

---

[43] Idem, dosar nr. 25/1963, ff. 31-33.
[44] *Ibidem*, f. 55
[45] J. F. Brown, *Rumania Today*, în „Problems of Communism", nr. 1, ianuarie-februarie/1969, pp. 8-16.

sau alta şi, cu atât mai mult, nu-i este îngăduit a face apeluri la înlăturarea sau schimbarea conducerii unui partid"[46].

Toate acestea indicau schimbări majore în concepţia P.M.R: fiecare partid trebuia să fie în primul rând un **partid naţional**, ale cărui obligaţii erau apărarea interesului naţional, responsabil fiind pentru aceasta doar în faţa propriului popor.

A doua temă era cea a relaţiilor dintre ţările socialiste, în primul rând a celor din domeniul economic. P.M.R. considera absolut necesar a se lua în considerare „condiţiile concrete de o mare diversitate, potrivit stadiului sau etapei de dezvoltare a fiecărei ţări socialiste, particularităţile ei istorice" şi, totodată, faptul că sistemul mondial socialist este format „din economii naţionale ale unor ţări suverane şi independente". Pentru dezvoltarea acestora „nu pot exista tipare sau reţete unice" şi, ca atare, este „dreptul suveran al fiecărui stat socialist în elaborarea, alegerea sau schimbarea formelor şi metodelor construcţiei socialiste"[47]. În planul relaţiilor din cadrul C.A.E.R. forma principală de colaborare acceptată era aceea a coordonării planurilor pe baza acordurilor bilaterale sau multilaterale.

Noutatea *Declaraţiei* consta în afirmarea explicită a unor principii privind raporturile dintre partidele comuniste de guvernământ şi a celor dintre statele socialiste: înfiinţarea unor organisme suprastatale de tipul organului unic de planificare nu poate fi admisă; o asemenea instituţie ar goli de conţinut noţiunea de suveranitate; principiile de bază ale relaţiilor dintre partidele comuniste şi muncitoreşti aflate la putere trebuiau să fie independenţa şi suveranitatea naţională, egalitatea în drepturi, avantajul reciproc, neamestecul în treburile interne, integritatea teritorială, „internaţionalismul socialist"; „formele şi metodele construcţiei socialiste [...] sunt un atribut al fiecărui partid marxist-leninist, un drept suveran al fiecărui stat socialist"[48].

În privinţa urmărilor şi reacţiilor externe la publicarea *Declaraţiei*, Dan Cătănuş vine cu precizări sintetice şi clare. Aici, ne-am fi dorit însă şi o trecere în revistă a perspectivei actuale asupra documentului din primăvara anului 1964, mai ales că acesta este apreciat în mod diferit de istorici. Unii au fost chiar deosebit de critici. Amintim aici doar punctul de vedere al academicianului Dinu Giurescu: „*Declaraţia* a statuat totodată «independenţa» şi «suveranitatea» conducerii PMR/PCR faţă de cetăţenii propriei ţări" cu alte cuvinte *Declaraţia din aprilie 1964* a fost şi o declaraţie de independenţă a P.M.R. faţă de poporul român[49]. Principiile formulate acolo, al independenţei şi suveranităţii, au dat deplină libertate conducerii de partid în a impune, în continuare, modelul sovietic de socialism, în componentele sale esenţiale: monopolul politic al P.M.R./P.C.R., industrializarea forţată pe baza comandamentelor ideologice şi politice, cu accent pe industria grea, construcţii de maşini şi chimie (dar cu credite şi tehnologie din Vest), planificare centralizată, gospodării agricole colective, eliminarea oricăror manifestări ale economiei de piaţă, controlul vieţii publice în toate sectoarele, prin birocraţia de partid şi de stat şi prin Securitate. În consecinţă, *Declaraţia din aprilie*

---

46 Paul Niculescu-Mizil, *op. cit.*, p. 29.

47 *Ibidem.*

48 *Ibidem.*

49 Dinu C. Giurescu, *„Declaraţia" din aprilie 1964,* în „Dosarele istoriei", an IX, nr. 4 (92) / 2004, p. 16.

1964 rămâne „documentul programatic care a formulat explicit monopolul puterii în folosul echipei conducătoare a P.M.R./P.C.R.”[50].

Deşi concluzia acad. Dinu Giurescu priveşte mai mult impactul în plan intern al *Declarației*, iar lucrarea lui Dan Cătănuş este prin excelenţă una dedicată politicii externe, un punct de vedere al autorului (avizat fiind) vizavi de acest gen de interpretări, credem că ar fi fost necesar.

La aceeași categorie a semnificațiilor, autorul ne reaminteşte că *Declarația* nu a însemnat nici într-un caz **„o ruptură”** ci doar **„o distanţare”** de Moscova: „Fără a-şi nega vreun moment natura comunistă, fără a-şi propune vreun moment să părăsească structuri precum Tratatul de la Varşovia sau CAER, regimul condus de Gheorghiu-Dej dorea totuşi să aibă libertatea de a-şi urma propriile interese” (p. 345). Ori din această perspectivă, pentru Dan Cătănuş este evident că interesele de ordin intern (ale elitei PMR cât şi ale societății în ansamblu) au fost determinante atât pentru nevoia cât şi în „bătălia” pentru independenţă, „astfel încât titulatura de interes național este perfect acoperită”.

Folosind conflictul sovieto-chinez ca „o trambulină spre afirmarea suveranității naționale” și a unei identități proprii în arena internațională, conducerea de atunci a României a exploatat în mod inteligent conjunctura externă. Rezultatul a fost, în plan diplomatic, depășirea stadiului de prezenţă ştearsă, „fără veleităţi de actor internaţional”, obţinându-se atât calitatea de mediator între cele două mari puteri ale lumii comuniste, cât şi acela de pildă de urmat (*a leading example*) indicată de SUA pentru ţările din blocul sovietic care doreau o întărire a relațiilor cu Occidentul.

Bilanţul schimbărilor operate în România la începutul anilor '60 nu putea fi decât unul pozitiv. În martie 1965, atunci când Gheorghiu-Dej îşi va da obştescul sfârşit, România devenise „un miracol economic” şi, totodată, o referinţă în planul relațiilor internaționale: „liniile de forţă ale politicii externe româneşti – o relaţie suverană, de egalitate și respect reciproc în relațiile cu Moscova, colaborarea strânsă cu China şi deschiderea faţă de Occident – erau pe deplin conturate, asigurând stabilitatea internă și un prestigiu greu de anticipat cu câţiva ani în urmă” (p. 346).

Concluzia finală a autorului este, credem, extrem de sugestivă atunci când ne vorbeşte de acel „triunghi strategic” format din URSS, SUA şi China, în interiorul căruia România a fost capabilă să „creeze un echilibru al liniilor de forţă care să-i permită să se manifeste în arena internațională ca o ţară suverană, acţionând potrivit propriilor interese” (p. 391).

Desigur paleta de interpretări şi evenimente pe care o prezintă Dan Cătănuş în lucrarea sa este mult mai vastă şi variată decât am putut şi dorit să prezentăm noi aici: evoluţia internă a Chinei populare, relaţiile acesteia cu Uniunea Sovietică înainte şi în timpul lui N.S. Hruşciov, dar şi iniţiativele extreme din politica internă ale lui Mao Tze-dun pentru care, dacă nu ne înşelăm, autorul manifestă chiar un dram de simpatie. Politica externă a Kremlinului, după Congresul al XX-lea al PCUS este tratată de

[50] *Ibidem*, p. 17. Formularea potrivită ar fi fost *a consacrat* monopolul puterii PMR, pentru că *de iure* în Constituția din 1952, unde se preciza la art. 2 că „baza puterii populare în RPR este alianța clasei muncitoare, în care rolul conducător aparţine clase muncitoare”, aflate „sub conducerea Partidului Comunist Român”.

asemenea foarte detaliat şi echilibrat, pornind de la informaţii de primă mână, documente din arhive românești şi străine, memorii ale principalilor protagonişti şi, desigur, colecţii de documente ruseşti publicate după 1990. Se vede limpede că pe autor nu l-au impresionat în nici un fel „voltele" existente în istoriografia noastră pe tema comunismului românesc. Dimpotrivă, a preferat analiza bazată, cu predilecție, pe document şi mai puţin pe memorialistică.

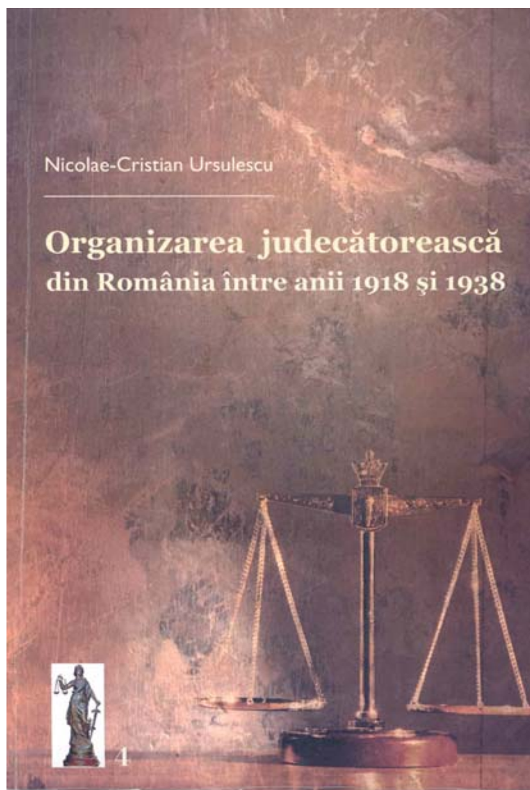
După opinia noastră, meritul principal al lucrării constă în identificarea şi explicarea în detaliu a strategiei folosite de Gheorghiu-Dej pentru a reda statutul României de stat independent prin reuşita unei distanţări de Moscova şi refacerea stabilităţii interne. Punerea în context a acțiunilor și atitudinilor conducerii PMR, înfăţişarea paradoxului prin care distanţarea de Kremlin a debutat cu o strângere şi mai puternică a relației româno-sovietice, toate sunt făcute atent şi bine argumentat. Dincolo de cursul evenimentelor, atitudinea părților şi profilul protagoniştilor, interpretarea şi analiza sunt bazate pe argumente solide, iar concluziile mereu întemeiate.

O altă calitate a lucrării este aceea de a fi scrisă într-un limbaj accesibil, coerent şi precis, în care epitetele sunt rare. Există, e drept, şi câteva mici scăpări de tehnoredactare şi corectură. Semnalăm doar una din ele la p. 311, paragraful al doilea, „dacă Mao Tze-dun n-ar fi renunţat să-i considere pe trimişii români «porumbeii lui P.R. în Iugoslavia. Ordinea de zi a fost dominată însă de raportul prezentat de Hruşciov»".

Dincolo însă de câteva greşeli de corectură inerente unei lucrări de asemenea amploare, calitatea volumului este deosebită. Suntem convinşi că *Tot mai departe de Moscova… Politica Externă a României în contextul conflictului sovieto-chinez. 1956-1965* este şi va rămâne una din cărţile de referinţă, nu doar pe domeniul politicii externe ci şi al istoriei comunismului românesc.

Liviu Țăranu

Nicolae-Cristian Ursulescu, *Organizarea judecătorească din România între anii 1918 şi 1938*, Iaşi, Casa Editorială Demiurg, 2012, 389 p.

Justiţia reprezintă astăzi un subiect de actualitate. Modul cum funcţionează justiţia ca putere în stat este direct proporţional cu gradul de civilizaţie al unei societăţi, iar o justiţie corectă dă măsura statului de drept.

Perioada dintre cele două războaie mondiale reprezintă pentru contemporani un model şi o etapă istorică de permanentă raportare. Sistemul judecătoresc nu face excepţie. Într-adevăr, în scurta sa istorie ca putere în stat, pentru puterea judecătorească, perioada interbelică s-a dovedit a fi, prin reformele organizatorice şi personalităţile reprezentative, o perioadă fastă. În acest sens, pe lângă modernizarea justiţiei sub toate aspectele sale, însemnătatea îi este conferită de importanţa politică a unificării sistemului judecătoresc după Marea Unire.

Asupra celor două teme de real interes şi-a îndreptat atenţia Nicolae-Cristian Ursulescu, procuror în cadrul Parchetului de pe lângă Curtea de Apel Bacău, în volumul *Organizarea judecătorească din România între anii 1918 şi 1938*.

Reprezentând teza de doctorat în istorie a autorului, susţinută public în octombrie 2010 la Facultatea de Istorie a Universităţii „Al. I. Cuza" din Iaşi sub coordonarea prof. univ. dr. Ion Agrigoroaiei, volumul ne readuce în memorie gluma care circulă de multă vreme în mediul universitar cu referentul care îi spune doctorandului: „Lucrarea dumneavoastră prezintă lucruri noi şi interesante, numai că cele noi nu sunt interesante, iar cele interesante nu sunt noi".

Poziţia noastră este una critică deşi, în prefaţa semnată de domnul profesor Ion Agrigoroaiei, lucrarea este prezentată în termeni elogioşi: „lucrare temeinică", „rezultatul unui remarcabil efort de documentare", „text valoros", „contribuţie valoroasă" ş.a.m.d.

Volumul cuprinde trei capitole. Primul tratează organizarea judecătorească din România până la Marea Unire, perioadă anterioară celei care face obiectul lucrării propriu-zise, şi, care, deşi necesar pentru înţelegerea perioadei istorice ulterioare, poate fi considerat, cel puţin la o primă vedere, prea amplu.

Deşi subiectul abordat nu reprezintă o noutate absolută, lectura acestui capitol este una interesantă. Autorul descrie cu lux de amănunte organizarea judecătorească din Principatele Române, iar mai apoi din Regat, reconstituind traseul anevoios al creării unei justiţii competente şi independente. Astfel, despre independenţa şi inamovibilitatea magistraţilor aflăm că fusese stipulată în art. 285 al Regulamentului organic și preluată ca deziderat politic de către revoluţionarii paşoptişti. Cu toate acestea, proiectele de lege prin care s-a dorit introducerea inamovibilităţii nu au fost multă vreme transformate în acte normative din cauza neînțelegerilor politice.

În acelaşi capitol este descrisă disputa politică de la începutul secolului al XX-lea în legătură cu competenţa Înaltei Curţi de Casaţie şi Justiţie, cea care exercita controlul constituţionalităţii legilor, o parte din clasa politică contestând dreptul acesteia de a anula actele guvernamentale şi administrative pe motiv că amestecul Justiţiei în atribuţiile executivului încalcă principiul separaţiei puterilor în stat.

În continuare, autorul surprinde evoluţia dreptului şi a sistemelor judecătoreşti din teritoriile care au intrat în componenţa statului român după 1918, Transilvania, Bucovina şi Basarabia, cu diferenţele semnificative dintre ele. Astfel, spre deosebire de Vechiul Regat, în Transilvania, instituţia notarului public exista încă din anul 1874. În Bucovina existau două categorii de magistraţi, magistraţii propriu-zişi care erau inamovibili încă din 1867 şi magistraţii auxiliari (stagiarii şi judecători fără vot de judecător unic), care puteau fi transferaţi în funcţie de necesităţile apărute în administrarea justiţiei. Aceştia din urmă îndeplineau şi atribuţiile grefierilor, deoarece instituţia grefierului nu exista în Bucovina. În Basarabia funcţiona sistemul rusesc care cuprindea mai multe tipuri de instanţe, judecătorii şi tribunale şi exista, ca şi în Rusia, instituţia notarului.

Diversitatea sistemelor judiciare şi legislative care funcţionaseră în teritoriile care au intrat în componenţa României Mari a pus societatea românească în faţa unei mari provocări, care face obiectul Capitolului al II-lea al volumului, intitulat „Unificarea legislativă a României întregite. Puterea Judecătorească”.

Pe parcursul acestui capitol, ne sunt relatate atât dezbaterile teoretice şi politice din jurul unificării legislative şi administrative, cât şi măsurile concrete luate în acest sens. Aşa cum era de aşteptat procesul de unificare a constat în extinderea asupra provinciilor a structurii administrative şi instituţionale a Vechiului Regat. Legislaţia a cunoscut acelaşi proces începând cu extinderea dispoziţiilor Constituţiei de la 1866 în toate regiunile ţării. Dând curs unei necesităţi politice, pentru a consfinţi Unirea drept o unificare şi nu o absorbţie, în anul 1923 a fost adoptată o nouă constituţie care, în fapt, a însemnat vechea constituţie revizuită astfel încât să reprezinte pe toţi cetăţenii ţării, incluzând şi pe cei din noile provincii.

Dezbaterile din jurul Constituţiei din 1923 s-au purtat şi asupra unor subiecte care priveau justiţia. În urma acestora, a fost introdusă inamovibilitatea pentru toţi judecătorii, s-a înfiinţat Consiliul Legislativ, s-au extins atribuţiile Curţii de Casaţie. Aceasta primea dreptul constituţional de a verifica constituţionalitatea legilor, dar pierdea dreptul de a judeca actele de guvernământ, precum şi pe cele de comandament militar.

Cum nu poate exista un stat unitar fără o justiţie unică, şi în privinţa organizării judecătoreşti s-au făcut eforturi în vederea armonizării. Autorul urmăreşte firul tuturor

controverselor politice până la adoptarea *Legii de organizare judecătorească* din 24 iunie 1924, prin care sistemul judecătoresc a căpătat o formă unitară şi a cunoscut o inevitabilă modernizare. Drept consecinţă, a fost instituit pe întreg teritoriul României un sistem de instanţe ierarhizat pe competenţe cuprinzând judecătoriile, tribunalele, Curţile de Apel, Curţile cu juraţi şi Înalta Curte de Casaţie şi Justiţie. Pentru această perioadă, meritele în opera de unificare îi revin în bună parte lui George G. Mârzescu, ministru al Justiţiei între 30 octombrie 1923 şi 29 martie 1926, calitate din care a iniţiat şi elaborat mai multe legi, ulterior, unele dintre ele denumite generic, „Mârzescu". Pe lângă *Legea de organizare judecătorească*, el a fost autorul *Legii persoanelor juridice* adoptată la 6 februarie 1924, al *Legii Pentru Curtea de Casaţie şi Justiţie* din 20 decembrie 1925 sau al *Legii pentru unificare administrativă* din 14 iunie 1925 ş.a.m.d.

Este singurul capitol care este împărţit pe subcapitole, deşi unele dintre ele nu sunt trecute în Cuprins. Este vorba despre subcapitolele intitulate „Unificarea corpului de avocaţi" (p. 105) şi „Organizarea judecătorească" (p. 119).

În cadrul celui de-al treilea capitol, intitulat „Magistratura şi avocatura în societatea interbelică", autorul descrie contextul în care trebuia să se realizeze unificarea sistemului judecătoresc. Impedimentul esenţial îl constituia factorul uman. În noile provincii, majoritatea magistraţilor nu erau de origine română. În acest sens, pentru a descrie situaţia magistraturii şi avocaturii din Basarabia, autorul foloseşte lucrările epocii precum scrierile magistratului Vespasian Erbiceanu. În 1918, acesta fusese trimis la faţa locului de ministrul Justiţiei pentru a studia situaţia justiţiei ruseşti şi a face propuneri pentru o noua organizare a justiţiei pe baze naţionale.

Aflăm, prin urmare că, în sistemul judecătoresc din Basarabia, imediat după unire, au existat diverse forme de opoziţie la schimbarea legislaţiei şi a limbii oficiale. Acestea au culminat cu ameninţarea magistraţilor ruşi de la Tribunalul din Chişinău considerat „bastionului" rezistenţei antiromâneşti din Basarabia, că vor muta instanţa în Rusia. Un alt motiv de nemulţumire a judecătorilor din Basarabia era dat de perspectiva uniformizării salariale. În această provincie, pentru realizarea actului de justiţie se cheltuiau sume colosale, în anul 1917 bugetul Tribunalului Chişinău fiind de trei ori mai mare decât cel al Tribunalului Bucureşti, care avea mult mai mulţi angajaţi.

În privinţa corpului profesional al avocaţilor, autorul abordează subiectul rolului pe care l-au avut în societatea interbelică, subliniind faptul că, datorită ponderii pe care o aveau în Parlament, avocaţii deţineau o forţă politică pe care nu au ezitat să o folosească pentru a-şi apăra interesele breslei. Prin intermediul acestei susţineri parlamentare, opoziţia baroului faţă de intenţia ministrului Justiţiei, George Mârzescu, de a extinde în Vechiul Regat instituţia notarului public existentă în Transilvania şi Basarabia a avut câştig de cauză. Astfel, un important moment al unificării legislative a României Mari a fost ratat pentru ca avocaţii să nu piardă o sursă de venit. Tot interesele pecuniare au stat la baza celei mai ample mişcări de protest din justiţia românească interbelică. În primăvara anului 1926, sub ameninţarea grevei generale, avocaţii au împiedicat adoptarea unor articole din *Legea timbrului* în forma propusă de guvern prin care se intenţiona introducerea unor taxe suplimentare pentru actele procedurale ale cabinetelor de avocatură. Pe lângă împiedicarea unor proiecte legislative, baroul a înregistrat succese şi prin modificarea unor legi. Ca urmare a presiunilor politice, în 1928 au fost eliminate atribuţiile notarilor în materie testamentară şi atribuţii

care au trecut în sarcina judecătorilor, ceea ce presupunea, în mod obligatoriu, intervenţia unui avocat care să redacteze actul. Mai mult chiar, pentru a stopa concurenţa tinerilor aspiranţi, ca urmare a unei decizii adoptate de Uniunea Avocaţilor la Congresul de la Braşov din septembrie 1929, la 28 decembrie 1931 *Legea pentru organizarea corpului de avocați* a fost modificată pentru a se opri intrarea în avocatură a unui număr mare de candidaţi, introducându-se pentru aceştia, printre cerinţele de primire în barou, titlul de doctor în drept.

Spre deosebire de avocaţi, magistraţii aveau o serie de incompatibilităţi, iar salariul, deşi mare în raport cu al altor categorii de salariaţi, nu constituia un venit comparabil cu al unui avocat de succes. Din acest motiv, mulţi magistraţi au intrat în avocatură.

În final, autorul concluzionează că unificarea legislativă şi instituţională a însemnat o reuşită care a pus, dincolo de unele sincope, bazele unei puteri judecătoreşti solide şi a unei justiţii la nivelul celorlalte state europene.

Și astfel se încheie cele 252 de pagini ale textului, diferenţa până la 389 de pagini constând în anexe. Contrar opiniei domnului profesor Agrigoroaiei, care consideră că „prin documentele din *Anexe*, ea (cartea) capătă un plus de limpezime, benefică, în primul rând cititorului", considerăm că majoritatea acestora nu servesc la nimic în economia cărţii, ci doar consumă în mod inutil spaţiul editorial.

Anexa nr. 1 reprezintă o hartă reprodusă din „Enciclopedia României" coordonată în 1938 de Dimitrie Gusti. Următoarele două anexe reproduc decretul din 30 decembrie 1863 *pentru uniforma Curții de Casațiune* şi decretul din 24 decembrie 1864 *pentru uniforma magistraților și avocaților.* Constatăm că acestea nu au nici o legătură cu titlul volumului; ar putea avea vag cu tema şi reproducerea lor ar fi, probabil, justificată doar dacă ar fi inedite. Cele două acte normative sunt, însă, preluate din volumul *Sistemul Judiciar din România. Culegere de acte normative*, publicat de Sorin Popescu şi Dan Lupaşcu în anul 2008.

În continuare, alte două anexe reprezintă extrase cu articolele despre puterea judecătorească din constituţiile din 1866 şi 1923.

Anexa nr. 6 reproduce superfluu *Legea de organizare judecătorească din 25 iunie 1924,* având în vedere că legea este analizată amplu, pe parcursul lucrării, pe părţi, capitole şi titluri, între paginile 132 şi 153. Deşi ştim că publicarea constituţiilor şi a textelor de lege cu un studiu introductiv este o practică uzitată de profesorii de drept pentru a-şi mai trece în portofoliu o carte de autor, nu putem fi de acord cu ea.

Textele legislative de o asemenea importanţă sunt uşor de găsit pe internet unde există nenumărate programe legislative, nemaivorbind de colecţiile Monitoarelor Oficiale, existente în bibliotecile publice. Considerăm că, dacă nu sunt relevante pentru volumul de sinteză, publicarea unor documente, cu atât mai mult cu cât ele sunt acte normative şi au mai fost publicate, nu se justifică în economia unei cărţi de istorie.

Prima anexă care îşi găsea locul în volumul de faţă este anexa nenumerotată care urmează anexei nr. 6. Reproduce un tabel cu salariile magistraţilor în perioada 1921-1925 şi care completează în mod fericit expunerea privind statutul şi condiţiile de viaţă ale magistraţilor.

Anexele nr. 7 şi 8 reprezintă biografiile lui George G. Mârzescu, ministrul Justiţiei şi Andrei Rădulescu şi primul jurist membru al Academiei Române. Ultima

dintre ele cuprinde şi lunga listă cu lucrările publicate de Andrei Rădulescu preluată, la rândul ei din volumul îngrijit de Irina Rădulescu-Vasaloglu, consacrat lui Andrei Rădulescu intitulat *Pagini inedite din istoria dreptului vechi românesc,* publicat la Bucureşti în 1991. Afirm cu precauţie, deşi convingerea mea este fermă, că nici această listă nu îşi găseşte locul în acest volum.

Deoarece nota de subsol nr. 237 care ar trebui să explice *Legea de organizare judecătorească* ne trimite la anexa nr. 2, dar legea este reprodusă în anexa nr. 6, am tras concluzia că mare parte din umplutura de anexe a fost adăugată târziu, în procesul de finalizare a textului de editat.

Dacă rolul anexelor este ceea ce pare a fi, acela de a da „grosime" cărţii, considerăm că ar fi fost mult mai indicat ca autorul să fi abordat în partea de sinteză subiecte necesare pentru a-i justifica titlul. Am constatat că, deşi este intitulată „Organizarea judecătorească din România între anii 1918 şi 1938", lucrarea nu tratează decât justiţia civilă, neamintind nimic de justiţia militară. Trebuie să spunem că, pe lângă judecarea cauzelor militare, în competenţa acestor instanţe cădeau şi cauzele politice, trădarea, spionajul şi, deci, prezentarea justiţiei militare este relevantă nu doar pentru întregirea imaginii de ansamblu a fenomenului ci şi pentru opera de unificare. Amintim, aici, doar faptul că procesul revoltei ţărăneşti armate antiromâneşti cu sprijin sovietic de la Tatarbunar a fost judecat de tribunalele militare.

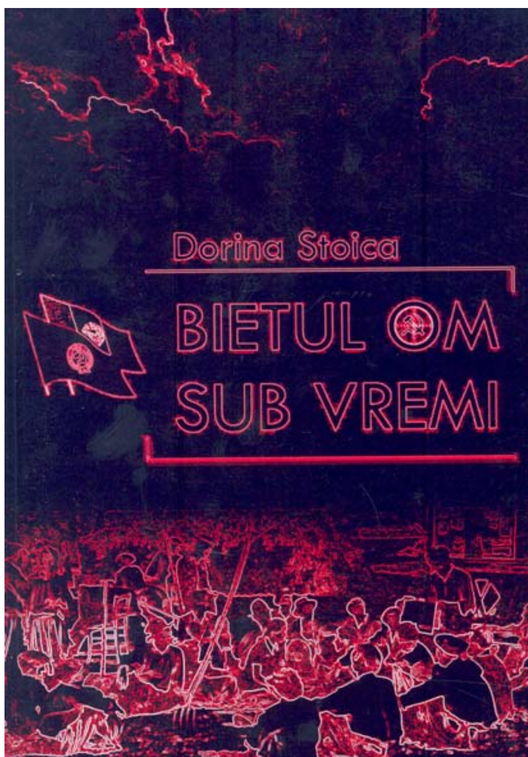
Câteva observaţii se impun şi dincolo de structura cărţii.

Autorul îi deplânge pe magistraţi care, în perioada interbelică, au fost „obligaţi în continuare să gireze alegerile, chiar dacă rezultatul acestora reprezenta mai mult efectul jocului politic decât voinţa liberă şi neviciată a alegătorilor" (pp. 208-209). Ne-a atras atenţia cuvântul „obligaţi" din care noi putem înţelege că alţii viciau alegerile şi magistraţii, fără putinţa de a interveni şi dincolo de voinţa lor, trebuiau să gireze o nedreptate. Amintim aici că, prin atribuţiile pe care le îndeplineau în timpul procesului electoral, magistraţii aveau puterea de a se opune falsificării alegerilor şi că participarea la activităţile electorale era plătită separat. Mărturie că magistraţii nu erau chiar atât de nevinovaţi şi că participau activ, în schimbul unor beneficii, la vicierea rezultatului alegerilor stă, dealtfel, nota de subsol nr. 375 a volumului.

Dincolo de toate aceste defecţiuni, considerăm că volumul a fost rezultatul unui efort susţinut şi că prin lectura sa, cititorul se poate îmbogăţi cu informaţii noi. Având în vedere că prefaţa se înscrie în şirul din ce în ce mai lung de prezentări exagerat laudative ale cărţilor şi autorilor dorim, totuşi, să atragem atenţia asupra necesităţii adoptării unei atitudini moderate, supralicitarea cuvintelor elogioase nefăcând altceva decât să arunce în derizoriu şi să denatureze adevăratele criterii de apreciere ale publicaţiilor.

Iuliu Crăcană

Dorina Stoica, *Bietul om sub vremi*, Iaşi, Editura PIM, 2012, 228 pp.

Ca tânăr istoric, recunosc, nu am pus decât rareori preţ pe memorialistică. Iar asta cu toate că între izvoarele principale pe care se bazează istoricul, alături de documente, presă şi bibliografie edită, memoriile sunt o sursă complementară de informaţie. Trebuie spus însă că greutatea fiecărui astfel de izvor este dată nu atât de bogăţia informaţiei sau de calitatea ei, ci mai ales de opţiunea cercetătorului. Acesta are mână liberă să acorde credit unuia sau altuia din izvoarele amintite mai sus, fără a eluda însă vreunul din ele.

Din fericire, această resursă constituită din memorii şi/sau jurnale este astăzi destul de bogată şi variată, încât istoricul şi nu numai el, are la dispoziţie oricare din variante sau perspective îi convin. Din nefericire, memorialistica este cea mai subiectivă resursă pe care o avem la dispoziţie, iar asta nu pentru că autorii ar deforma cu bună ştiinţă trecutul ci pentru că, în general, trecutul suferă o continuă schimbare, atât în memoria noastră, cât şi în momentul în care hotărâm să-l consemnăm pe hârtie.

O problemă majoră o constituie acele scrieri memorialistice croite nu pentru a clarifica un eveniment, o perioadă, un proces etc. ci pentru a scuza, dezinforma sau chiar manipula cititorii. Este cazul, de pildă, a scrierilor unor foşti lucrători ai Securităţii. În cărţi sau articole, tot mai multe în ultimii ani, aceştia acreditează ideea că Securitatea nu a fost decât un serviciu de informaţii clasic, cu angajaţi bine intenţionaţi şi patrioţi care, cu foarte mici excepţii şi pentru o scurtă perioadă, au folosit cele mai dure măsuri de represiune asupra populaţiei, doar la presiunea consilierilor sovietici.

Fără îndoială cel mai bun dispozitiv pe care îl putem folosi pentru a depista asemenea scrieri este un filtru critic propriu asociat cu o confruntare cât mai frecventă cu alte surse axate pe acelaşi subiect. Astfel, istoricul poate să desluşească ceea ce este sau nu apropiat de realitate, ce este adevăr sau manipulare.

Am făcut această incursiune pentru a arăta de ce trebuie să ne ferim şi totodată pentru a sublinia faptul că memorialistica cinstită în România de azi, e din ce în ce mai firavă. Făcând parte din această ultimă categorie, a scrierilor memorialistice oneste, volumul d-nei Dorina Stoica, *Bietul om sub vremi*, reprezintă, în opinia noastră, o excepţie. Este, în primul rând, una din preţioasele surse de informare pentru cine vrea să cunoască sau să rememoreze atmosfera din România anilor ’80.

Iar pentru a vedea cât adevăr e în ceea ce a scris autoarea, e suficient să aruncăm o privire pe documentele aflate în dosarele Securităţii, îndeosebi pe cele referitoare la starea de spirit a populaţiei. Dăm un singur exemplu: atunci când vorbeşte de *drama alimentelor de bază*, autoarea menționează: *Prin 1980 criza alimentelor de bază începuse să fie simțită, iar cozile la carne, lapte, ouă, uleiul, făina și pâinea raționalizate ne făceau adeseori să privim cu nostalgie în urmă cu 10, 15 ani când magazinele erau pline cu de toate și cozile erau ocazionate doar de produsele de import* (p. 27). Iată şi versiunea reţinută într-un document din arhivele Securităţii, într-un *Buletin cuprinzând comentarii referitoare la „aprovizionarea cu alimente”* (din 7 iulie 1981): *Numeroși cetățeni, în scrisorile adresate unor rude, cunoștințe ori prieteni din țară sau din străinătate, fac referiri la „dificultățile pe care le întâmpină pe linia aprovizionării cu bunuri alimentare de strictă necesitate”.*

De regulă, comentariile respective vizează următoarele aspecte:

- lipsa din unitățile alimentare a unor produse de bază (zahăr, ulei, brânză, unt, lapte, mezeluri, carne etc.), ori existența acestora în cantități neîndestulătoare;

- calitatea „îndoielnică” a unora dintre acestea;

- „micii producători” își vând produsele la prețuri exagerate, nerespectând mercurialele;

- tendința unor cetățeni, în special pensionari, de a cumpăra în cantități excesive o serie de alimente, motivând „că aprovizionarea va fi din ce în ce mai dificilă”;

- se reclamă, în mod frecvent, „risipirea” unei mari cantități de timp pentru efectuarea aprovizionării.

Rețin atenția unele propuneri „de a fi cartelate alimentele de bază” întrucât „acestea, fiind puse în vânzare de obicei dimineața, sunt accesibile numai celor care nu lucrează, îndeosebi pensionarilor” (vezi Arhiva CNSAS, fond Documentar, dosar nr. 13 421, vol. 192, f. 19).

Poate că această confruntare sau comparaţie între volumul doamnei Dorina Stoica şi unul din numeroasele documente aflate în arhivele de la CNSAS nici nu ar mai fi fost necesară. Vor fi, probabil, mulţi cititori care vor spune atunci când vor vedea acest volum că lipsurile şi criza economică din anii '80 sunt bine cunoscute de toată lumea. Da, probabil aşa este, cu o singură excepţie – generaţia tânără. Ei bine, d-na Dorina Stoica, pune la baza efortului domniei sale, tocmai acest argument, ca generaţia care nu a cunoscut experienţa anilor '80, să nu regrete nimic din ce a însemnat comunismul românesc.

Odiseea domniei sale, plecată din fabrică pentru a prelua o funcţie de conducere într-o comună izolată din Moldova (întâi ca secretar cu propaganda și apoi ca primăriţă), este prezentată pe larg, fără a neglija contextul şi atmosfera din societatea românească nemulţumită de un regim politic aflat în agonie. Sunt deosebit de interesante referirile la mecanismele intime prin care PCR îşi selecta cadrele de nădejde. La fel, metodele prin care unii sau alţii erau determinaţi să accepte deciziile luate la vârful organizaţiei de partid judeţene, în pofida opoziţiei lor, modul cum avea loc rotirea cadrelor, moralitatea acestora, protecţia totală de care se bucura un membru de partid cu funcţie, chiar și când săvârşea acte penale etc. sunt bine surprinse și prezentate echilibrat. Este astfel, tot mai evident, mai ales când avem acces şi la alte surse de informaţie, că nomenclatura de partid, locală şi cu atât mai mult cea de la vârf, aveau imunitate nu doar în faţa Justiţiei, dar era scutită şi de orice fel de neplăceri din partea Securităţii.

Recrutaţi pe bază de dosar, cu „origine sănătoasă" şi educaţie medie, disciplinaţi, cu o aprigă dorinţă de afirmare, activiştii de partid formau o categorie aparte, chiar în interiorul PCR. Aceasta şi pentru că ei constituiau pepiniera de cadre de conducere pentru toate structurile administraţiei locale şi centrale. Lor le erau subordonate toate unităţile economice, de ordine publică şi cele culturale din arealul în care erau responsabili. Desigur, această autoritate şi avantajele aferente aveau un preţ: implicare şi disponibilitate totală faţă de orice misiune primită pe linie de partid. Pe lângă faptul că sarcinile curgeau în valuri, de la judeţ sau de la Bucureşti, şi consumau tot timpul celui în cauză, orice infidelitate ideologică putea fi aspru pedepsită.

Cei care se ocupau cu urmărirea activităţii membrilor de partid cu funcţii şi cu cercetarea biografiei lor nu făceau parte, cum s-ar crede, din Securitate. Fiecare minister sau instituţie centrală avea o direcţie de cadre (sau personal) căreia îi corespundea în plan local câte un serviciu pe acelaşi profil. Toate aceste structuri formau o reţea prin care indivizii capabili şi loiali erau plasaţi în locurile de care partidul avea nevoie. Lucrătorii din aceste servicii de cadre erau adevăraţi zei, fiind cei care printr-o caracterizare sau referat negativ puteau contribui la căderea titularului dosarului. Fără îndoială, ultimul cuvânt îl avea totuși șeful organizaţiei de partid, secondat de instructorii de la Comitetul Central sau cei din Colegiul de Partid. Un membru de partid ajungea doar cu acordul prim-secretarului judeţean pe mâna Securităţii, şi asta doar în două situaţii: atunci când respectivul era dorit ca şi colaborator sau persoană de sprijin într-un mediu aflat în atenţie sau atunci când era dat afară din partid pentru „comentarii duşmănoase" sau alte abateri.

Toate aceste mecanisme intime ale regimului politic patronat de Nicolae Ceaușescu sunt astăzi cercetate de o pleiadă de cercetători care încearcă să răspundă la, de acum, banala întrebare: *Cum a fost posibil?* De aceea, din punct de vedere istoric orice contribuţie realizată cu bună credinţă e menită să ridice câte puţin din vălul care acoperă istoria noastră în anii socialismului totalitar.

Înţelegerea acestor resorturi profunde de către cititori nu poate fi realizată numai prin prezentarea într-un limbaj sec şi academic. Şi aici, ca şi în alte vremuri, observaţia lui Nicolae Iorga rămâne valabilă: pe lângă material şi metodă, important e stilul în care e scrisă istoria. Din această perspectivă, pana d-nei Dorina Stoica alunecă cu o deosebită graţie peste epoca domniei sale. Portrete creionate impecabil, fie numai şi dintr-o trăsătură, viaţa satului redată în amănunte contrastante (de la „rezervele" din cămara primăriţei şi până la serile artistice de la căminul cultural), moralitatea celor din conducerea de partid, plocoanele pentru trecerea examenului de la Academia „Ştefan Gheorghiu" etc. toate descrierile sunt dovada unui îndelungat exerciţiu în mânuirea condeiului.

Volumul d-nei Dorina Stoica poate fi socotit totodată un adevărat scenariu de film. De altfel, folosind tocmai această metodă a secvenţelor cinematografice, autoarea ne pune nu în faţa unui text scris ci a unor imagini în derulare rapidă, a unor scurte filme documentare despre viaţa la ţară în comunism. Poate şi din aceste considerente *Bietul om sub vremi* face mai mult decât o duzină de teze de doctorat scrise şi publicate în ţară sau în afară pe tema prăbuşirii comunismului românesc!

Liviu Țăranu

Ella Magdalena Ciupercă, *Premisele academice ale culturii de securitate şi intelligence*, în „Revista Română de Intelligence", nr. 5 (iunie 2011), Bucureşti, Academia Naţională de Informaţii „Mihai Viteazul", pp. 86-95.

Dezbaterea de idei referitoare la semnificaţia şi interdependenţele unor termeni precum securitate, intelligence, spirit civic, relaţii internaţionale a devenit, în prezent, o constantă a mediului de analiză, fie el academic, jurnalistic sau de nivel comun. Tocmai de aceea se impune cunoaşterea adecvată a acestor noţiuni. Pe acest teren, studiul despre cultura de securitate şi intelligence al d-nei Ella Magdalena Ciupercă nu face decât să ofere o temelie trainică acestei dezbateri.

În cele cinci secţiuni ale studiului, Ella Magdalena Ciupercă încearcă să explice şi să definească termenii sus menţionaţi.

Ca urmare, prima secţiune a studiului numită *Securitate şi intelligence în sec. XXI* relevă faptul că după încheierea Războiului Rece, abordarea tradiţională a securităţii a cunoscut o transformare structurală profundă, în sensul că suflul postmodernist s-a făcut simţit iar pe acest temei diversele şcoli de gândire s-au unificat, ameninţările s-au metamorfozat în riscuri de securitate, iar domeniul securităţii s-a extins, înglobând mai multe sfere ale socialului. În actuala schemă a securităţii sunt incluse noţiuni precum naţiune, identitate, religie, antiterorism, abordarea acestora fiind realizată pe sectoare, pe complexe de securitate regionale, pe regimuri de securitate internaţională. De asemenea, securitatea unei comunităţi este evaluată pe baza unor indicatori precum securitatea economică, a hranei, sănătăţii, mediului, comunităţii, educaţiei, securitatea personală, politică, socială.

Intelligence: către o disciplină academică este titlul celei de-a doua secţiuni prin intermediul căreia autoarea observă că în prezent suntem martorii unor mutaţii fără precedent produse în sfera activităţilor specifice serviciilor secrete. De asemenea, sunt evocate cele două mari curente de gândire din intelligence: şcoala ortodoxă şi cea revizionistă. Astfel, pe de o parte, şcoala ortodoxă consideră că intelligence-ul este caracterizat de anumite patologii, în care statul este expus atacurilor surpriză, iar pe cealaltă parte, şcoala revizionistă susţine că orice atac surpriză reprezintă consecinţa eşecurilor anterioare ale comunităţii de intelligence, prin urmare erorile pot fi evitate.

Autoarea încearcă o definire, în sens larg, a intelligence-ului argumentând că acesta vizează managementul datelor, informaţiilor şi cunoştinţelor necesare pentru a realiza analize prin care se descoperă anumite fapte, evenimente în legătură cu care se doreşte menţinerea secretului în diferite domenii de activitate. În acest sens sunt identificate mai multe tipuri de intelligence: business intelligence, intelligence competitiv, contraintelligence, intelligence al pieţei, intelligence strategic ş.a. Odată cu această definiţie este amintită şi ideea lui Sherman Kent conform căruia studiile de intelligence nu sunt destinate doar specialiştilor domeniului, în sensul că, orice cetăţean poate fi considerat o ţintă potrivită acestui tip de educaţie, prin înfiinţarea de universităţi proprii unde acesta poate dobândi anumite abilităţi în studierea intelligence-ului.

În cea de-a treia secţiune (*Cine sunt cei care gândesc pentru mâine*) ni se explică faptul că intelligence-ul necesită o gândire abstractă bazată pe cunoaştere amplă şi sistematizată. De asemenea, orice descoperire nouă se bazează pe una anterioară, prin

intermediul instrumentelor unei cercetări aprofundate care cuprinde: datele, informaţiile, cunoaşterea şi înţelepciunea.

Relația dintre intelligence-ul strategic, politică și politicieni, evidenţiată în secţiunea a patra, explică de ce, ulterior atacurilor de la 11 septembrie 2001, s-a înregistrat o nouă abordare în a folosi intelligence-ul în sprijinul politicului, printr-o redefinire a relației între cele două domenii. Serviciile de informaţii nu ar trebui implicate în politică, deoarece oamenii politici ar trebui sa primească informaţiile aşa cum sunt, fără „cosmetizări”, intelligence-ul strategic fiind o ştiinţă, nu poezie.

În ceea ce priveşte *Viitorul*, noţiune care dă şi titlul secţiunii a cincea a studiului, este, evident, o provocare permanentă sesizarea liniilor principale ale activităţii de intelligence. Este evident faptul că intelligence-ul strategic va trebui să depisteze din timp factorii şi problemele globale care determină schimbarea lumii şi, totodată, să anticipeze mecanismele prin care „lumea perimată” poate fi schimbată în sens pozitiv, precum şi zonele de risc ridicat. Tocmai de aceea, formarea culturii de securitate, într-un context democratic, este un proces global care presupune implicarea instituţiilor specializate, a mass-media, şi în primul rând a cetăţenilor.

Raluca Haliț

ABREVIERI

ACNJ, Arhiva Comandamentului Naţional al Jandarmeriei
ACNSAS, Arhiva Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii
AMAE, Arhiva Ministerului Afacerilor Externe
AMI, Arhiva Ministerului de Interne
AMR, Arhivele Militare Române
ANIC, Arhivele Naţionale Istorice Centrale
ANR, Arhivele Naţionale ale României
art., articol
ASRI, Arhiva Serviciului Român de Informaţii
BIRD, Banca Internaţională pentru Reconstrucţie şi Dezvoltare
BO, Buletinul Oficial
BOR, Biserica Ortodoxă Română
CAER, Consiliul de Ajutor Economic Reciproc
CC al PCR, Comitetul Central al Partidului Comunist Român
CEPECA, Centrul de Perfecţionare a Cadrelor de Conducere
CFAU, Comandamentul Forţelor Armate Unite din Tratatul de la Varşovia
CFP, Combinatul Fondului Plastic
CI, contrainformaţii
CIE, Centrul de Informaţii Externe
CIS, Fondul pentru cheltuieli informative speciale
CM, colonie de muncă
CMOB, Comandamentul Miliţiei Oraşului Bucureşti
CNCR, Conferinţa Naţională „Comunismul Românesc"
Col., colonel
Com., comuna
Coord., coordonator
CP, Cod Penal
CPEx, Consiliul Politic Executiv
Cpt., căpitan
CR, contrarevoluţionar
CSS, Consiliul Securităţii Statului
CTOT, Comandamentul pentru Tehnica Operativă şi Transmisiuni
CTS, Comandamentul Trupelor de Securitate
DGIE, Direcţia Generală de Informaţii Externe
DGP, Direcţia Generală a Poliţiei
DIE, Departamentul de Informaţii Externe
DMRU, Direcţia Management Resurse Umane
DO, domiciliu obligatoriu
DRO, Organizaţia Revoluţionară a Dobrogei
DRS, Direcţia Regională de Securitate
DRSP, Direcţia Regională de Securitate a Poporului
DRSS, Direcţia Regională a Securităţii Statului
DSS, Departamentul Securităţii Statului

DUI, Dosar de urmărire informativă
DV, dosar de verificare
EIBMBOR, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române
FMI, Fondul Monetar Internaţional
GAS, Gospodărie Agricolă de Stat
GB, Glasul Bisericii
g-ral mr., general maior
HCM, Hotărâre a Consiliului de Miniştri
i.e. – informaţii externe
IJ, Inspectoratul Judeţean
IKGS, Institutul pentru Cultură şi Istorie Germană în Sud-Estul Europei (Institut für deutsche Kultur und Geschichte Südosteuropas) München
IMB, Inspectoratul Municipiului Bucureşti
INST, Institutul Naţional pentru Studierea Totalitarismului
IPS, Înalt Prea Sfinţitul
ISDR, Istoria Dreptului Românesc
ISJ, Inspectoratul de Securitate Judeţean
Jud., judeţul
KAS, Konrad Adenauer Stiftung
Lt. col., locotenent colonel
lt. maj., locotenent major
Lt., locotenent
MADOSZ, Uniunea Oamenilor Muncii Maghiari din România (Romániai Magyar Dolgozók Szövetsége),
MAE, Ministerul Afacerilor Externe
MAI, Ministerul Afacerilor Interne
MAN, Marea Adunare Naţională
MCE, Ministerul Comerţului Exterior
MFA, Ministerul Forţelor Armate
MI, Ministerul de Interne
MNR, Mişcarea Naţională de Rezistenţă
MO, Mitropolia Olteniei
MO, Monitorul Oficial
MONT, Mobilizarea şi organizarea naţiunii şi teritoriului
Mr., maior
MSS, Ministerul Securităţii Statului
NKVD, Narodnîi Komissariat Vnutrennih Del (Comisariatul Poporului pentru Afaceri Interne)
PCM, Preşedinţia Consiliului de Miniştri
PCR, Partidul Comunist Român
PCUS, Partidul Comunist al Uniunii Sovietice
PMR, Partidul Muncitoresc Român
PNL, Partidul Naţional Liberal
PNP, Partidul Naţional Popular
PNŢ, Partidul Naţional Ţărănesc

pp, prevăzută
PSD, Partidul Social Democrat
RPR, Republica Populară Română
RSR, Republica Populară Română
SDDO, Serviciul Dislocări şi Domicilii Obligatorii
SIG, Supravegherea informativă generală
Slt., sublocotenent
SMT, Staţiunea de Maşini şi Tractoare
SRI, Serviciul Român de Informaţii
SSI, Serviciul Special de Informaţii
TO, tehnică operativă
Tov. tovarăş
UAP, Uniunea Artiştilor Plastici
UM, unitate militară
USLA., Unitatea Specială de Luptă Antiteroristă
UTC, Uniunea Tineretului Comunist

Lista autorilor

Florian Banu – consilier superior CNSAS; licenţiat al Facultăţii de Istorie a Universităţii „Dunărea de Jos" – Galaţi (1997); doctor în istorie al Institutului de Istorie „A.D. Xenopol" – Iaşi (2001); autor al câtorva zeci de articole şi studii pe teme de istorie a aparatului represiv al regimului comunist, istoria mişcării de rezistenţă armată şi istorie economică; volum recent: *„Un deceniu de împliniri mărețe". Evoluția instituțională a Securității în perioada 1948-1958*, Iaşi, Editura Tipo-Moldova, 2010.

Luminiţa Banu – consilier principal CNSAS, licenţiată a Facultăţii de Psihologie şi Ştiinţele Educaţiei, Universitatea Bucureşti (1999); studii postuniversitare – specializarea Management şi evaluare educaţională (2000); autoare a mai multor studii şi articole în reviste de specialitate. Volum recent: *Acțiunea „Recuperarea". Securitatea și emigrarea germanilor din România (1962-1989)*, editori Florica Dobre, Luminiţa Banu, Florian Banu, Laura Stancu, Bucureşti, Editura Enciclopedică, 2011.

Liviu-Marius Bejenaru – consilier superior CNSAS., licenţiat al Facultăţii de Istorie, Universitatea „Al. Ioan Cuza", Iaşi (1992); studii postuniversitare – specializarea ştiinţe politice, Şcoala Naţională de Studii Politice şi Administrative, Bucureşti (1994). Studiu recent publicat: *Relația dintre creșterea demografică și structura socială în România comunistă. Eșecul modernizării (1948-1989)*, în Ioan Bolovan, Sorina Paula Bolovan (coordonatori), *Schimbare și devenire în istoria României: Lucrările Conferinței Internaționale „Modernizarea în România în secolele XIX-XXI": Cluj-Napoca, 21-24 mai 2007*, Academia Română, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane.

Iuliu Crăcană – consilier superior CNSAS, licenţiat al Universităţii Dunărea de Jos din Galaţi, secţia de Istorie-Filozofie (1994-1998), licenţă în drept la Universitatea „Titu Maiorescu" Bucureşti (2009), studii aprofundate de istorie: „Partide şi sisteme politice în România – a doua jumătate a secolului al XIX-lea, prima jumătate a secolului al XX-lea", doctor în istorie – Universitatea Bucureşti (2012). Autor al mai multor studii şi articole în reviste de specialitate. Studiu publicat recent: *Securitatea contra Paul Goma* în *În căutarea rostului pierdut. 20 de călăuze în cultura națională,* Iaşi, Editura Timpul, 2007.

Vadim Guzun – diplomat în Ministerul Afacerilor Externe al României, licenţiat în Drept, Bucureşti, doctorand în istorie. Autor al mai multor studii şi articole pe tema relaţiilor româno-sovietice şi a foametei din URSS. Volum recent publicat: *Foametea, piatiletka și ferma colectivă: documente diplomatice românești, 1926-1936*, Institutul de Istorie „George Bariţiu" din Cluj-Napoca, 2011.

Alina Ilinca – consilier superior CNSAS, licenţiată a Facultăţii de Istorie, Universitatea din Bucureşti (1999); doctorand al Facultăţii de Relaţii Economice Internaţionale, Academia de Studii Economice Bucureşti. Studiu recent publicat: *Problema modernizării energeticii românești în perioada 1950-1990*, în Ioan Bolovan, Sorina Paula Bolovan (coordonatori), *Schimbare și devenire în istoria României: Lucrările Conferinței*

Internaționale „Modernizarea în România în secolele XIX-XXI": Cluj-Napoca, 21-24 mai 2007, Academia Română, Cluj-Napoca, Centrul de Studii Transilvane,.

Laura Gabriela Laza – asistent universitar la Departamentul de Germanistică al Universității „Babeş-Bolyai", Cluj-Napoca. Licențiată a Facultății de Litere a aceleiași Universități (2001); studii postuniversitare – masterat în Studii Interculturale (2002), din 2006 doctorandă la Universitatea „Friedrich Schiller", Jena, Germania. Studiu relevant: „*Du darfst nicht laut die Worte sprechen*... Wolf von Aichelburgs IM-Akte" în Lucia Gorgoi, Daniela Vladu, Reka Jakabhazi-Santa (editori): *Germanistik im Europäischen Kontext*, Cluj-Napoca, Editura Mega, 2011.

Silviu B. Moldovan – consilier superior CNSAS, licențiat al Facultății de Istorie a Universității „Al.I. Cuza" din Iași (1997); studii aprofundate în istorie (1998); Studii post-universitare în drept internațional umanitar (2003); doctor în istorie (2006). Volum recent: Testis Dacicus (George Manu), *În spatele Cortinei de Fier. România sub ocupație rusească*, ediție îngrijită și studiu introductiv de Silviu B. Moldovan (ediția a doua, revăzută), București, Editura Mica Valahie, 2011.

Petre Opriş – locotenent colonel(r), absolvent al Şcolii Militare de Ofițeri de Artilerie şi Rachete „Ioan Vodă" din Sibiu şi licențiat al Facultății de Istorie a Universității București (1997). Între anii 1999-2002 a fost redactor la „Revista de Istorie Militară". În anul 2008 a obținut titlul de doctor în istorie la Universitatea „Alexandru Ioan Cuza" din Iaşi. Este autor al mai multor volume de documente, studii şi articole pe teme de istorie militară. Volum recent: *România în Organizația Tratatului de la Varșovia. Documente (1954-1968)*, vol. II, (1962-1968), Bucureşti, INST, 2009 (în colaborare cu Gavriil Preda).

Adrian Nicolae Petcu – consilier principal CNSAS, licențiat al Facultății de Istorie a Universității București (2000). Coordonator al volumului *Martiri pentru Hristos din România în perioada regimului comunist*, București, 2007. Coautor al volumelor: *Partidul, Securitatea și Cultele*, Bucureşti, 2005, apărut sub egida CNSAS; *Monahismul ortodox și puterea comunistă în România anilor `50*, Galați, 2009; *Părintele Arsenie Boca în atenția poliției politice din România*, Galați, 2009 (ultimele două în colaborare cu George Enache); *Mitropolitul Antonie Plămădeală – detalii biografice*, partea I, Editura Andreiană, 2011 (în colaborare cu Mihai Plămădeală); editor al volumului Mihai Plămădeală, *Refugiul – deznădejde și speranțe*, Muzeul Brăilei, 2012; coautor al proiectului „Fototeca Ortodoxiei Românești".

Elis Neagoe-Pleşa – consilier principal CNSAS, licențiată a Facultății de Istorie a Universității București (2000); studii aprofundate în cadrul Universității București (2003); doctorand în istorie al Universității București; coautor și coeditor al mai multor volume; autor al unor studii pe teme de istorie a comunismului românesc. Lucrare recentă: *Brazii se frâng, dar nu se îndoiesc*, vol. VII, *Rezistența anticomunistă din Munții Apuseni*, Baia-Mare, Editura Marist, 2007 (coautor).

Liviu Pleşa – consilier superior CNSAS, licenţiat al Facultăţii de Istorie şi Filologie a Universităţii „1 Decembrie 1918" Alba Iulia (1999). Coautor şi coeditor al mai multor volume, autor al unor studii pe teme privind mişcarea de rezistenţă armată, organizarea şi activitatea Securităţii, represiunea împotriva intelectualilor etc. Volum recent: *Organizaţia de rezistenţă condusă de maiorul Nicolae Dabija (1948 – 1949)*, Bucureşti, Ed. CNSAS, 2009 (editor).

Raluca Nicoleta Spiridon – consilier principal CNSAS, licenţiată a Facultăţii de Istorie, Universitatea din Bucureşti (1999); Master în Istoria ideilor şi a mentalităţilor, Facultatea de Istorie a Universităţii din Bucureşti (2005); Volum recent: *Intelectualii români în arhivele comunismului*, Bucureşti, Editura Nemira, 2006 (în colaborare).

Liviu Tofan – director al Institutului Român de Istorie Recentă. A lucrat la Radio Europa Liberă între 1973 şi 1994 deţinând şi poziţia de director adjunct al Departamentului Românesc. În cadrul IRIR, dincolo de atribuţiile manageriale, se dedică elucidării unor întâmplări din perioada Războiului Rece şi, cu precădere, unor aspecte ţinând de lupta purtată de Securitate împotriva „Europei Libere". Volum recent: *Şacalul Securităţii. Teoristul Carlos în solda spionajului românesc*, Iaşi, Editura Polirom, 2013.

Valentin Vasile – consilier asistent CNSAS, absolvent al Facultăţii de Istorie, Universitatea din Bucureşti, promoţia 2002. Absolvent Master „România în secolul XX", Facultatea de Istorie, Universitatea din Bucureşti, (2004), doctor în istorie (2011). Volum recent: *Afacerea „Evanghelistul". Vizita lui Billy Graham în România (1985),* Cluj, Editura Argonaut, 2010 (coautor).

Tipărit la: M.G. Trading Service SRL, Bucureşti

Comenzile pentru revistă se primesc pe adresa CNSAS:
str. Matei Basarab, nr. 55-57, cod poştal 030 671,
Bucureşti, sector 1,
tel. 037 189 142 sau la email: editura@cnsas.ro

Din Sumar:

ISSN 1844-6590